DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

GAYRI RESMÎ YAKIN TARİH ANSİKLOPEDİSİ

4

Düzenleyen: bilgindk
2018-07-07

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - internetintepe.org

ISBN 975-7868-00-0

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GAYRI RESMÎ YAKIN TARİH ANSİKLOPEDİSİ

Bünyamin Ateş • Burhan Bozgeyik
Mustafa Kaplan

4

RİSALE

Fevzipaşa Cd. Ocaklı Sk. No: 15
Fatih-İSTANBUL
Tel: 521 80 20 - 531 56 29

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Risale Basın-Yayın Ltd.
Büyük Eserler Dizisi

Baskı : Prestij Matbaası
Cilt : Akın Ciltevi
Ağustos 1993

© Bu eserin yayın hakları Risale Basın-Yayın Ltd.'ye aittir. Yazılı izin alınmadan ve kaynak gösterilmeden kısmen dahi iktibas edilemez.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GAYRI RESMİ YAKIN TARİH ANSİKLOPEDİSİ 4

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bünyamin ATEŞ: 1950'de Yozgat'ta doğdu. İlk ve orta tahsilini burada bitirdi. Yüksek tahsilini, İstanbul'da Yüksek İslâm Enstitüsü'nde yaptı (1974'te mezun oldu).

1976'da askerlik vazifesini tamamladıktan sonra gazeteciliğe başladı. 1992 yılı Nisan ayına kadar, Yeni Asya, Yeni Nesil ve Tasvir gazetelerinde yazar ve yönetici olarak çalıştı.

Nisan 1992'de emekli olan Bünyamin Ateş evli ve iki çocuk babasıdır. Ateş'in yayınlanmış eserleri şunlardır:

Peygamberler Tarihi, Gayri Resmî Yakın Tarih Ansiklopedisi (Yayın Kurulu Üyesi), ayrıca bazı siyasi broşürler....

Burhan BOZGEYİK: 1957'de Gaziantep'te doğdu. İlk ve orta tahsilini burada tamamladı. 1975'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girdi. Bu devrede Yolbaşı ve Köprü dergilerinin neşriyle meşgul oldu. 1979'da fakülteden mezun olduktan sonra profesyonel gazeteciliğe başladı. Aralıksız 13 yıl Yeni Asya, Yeni Nesil ve Tasvir gazetelerinde, araştırma, inceleme, röportaj ve köşe yazısı yazdı. 26 Nisan 1992 tarihinden itibaren serbest gazeteci olarak çalışmaya ve yaptığı araştırmaları kitaplaştırmaya başladı.

Evli ve iki çocuk babası olan Burhan Bozgeyik'in eserleri şunlardır:

Zulmetten Nura Hicret (1980- Mülâkat), Bütün Cepheleriyle İran Meselesi (1981- Araştırma-İnceleme), İslâm'ın İktisâdî Görüşü (1981- Mülâkat), Dil Dâvâsı (1981- Mülâkat), Afganistan'dan Türkiye'ye (1981- Röportaj), Kahramanlar Geçiyor (1986- Araştırma), Zaferlerimiz (1986- Araştırma), Onlar da Çocuktu (1986- Araştırma), Bir İrtica Komplosu: Örtünmek İstiyorum [1986- Araştırma- Röportaj), Uzmanların Gözüyle Osmanlıca (1987- Mülâkat), Yakın Tarih Ansiklopedisi 12 cilt (1988/1991- Araştırma; Anonim), Bediüzzaman'dan Çağa Mesaj (1991- İnceleme), Çerkez Ethem Hain mi, Kahraman mı? (1991- Araştırma), Ortadoğu Üzerine Oynanan Oyunlar (1991- Araştırma) Türkiye Üzerine Oynanan Oyunlar ve Bediüzzaman'ın Mesajı (1992- Araştırma), İslam Birliği Üzerine Oynanan Oyunlar (1993- Araştırma/İnceleme), Kim Cumhuriyetçi: Bediüzzaman mı, M. Kemal mi? (1993- Araştırma/İnceleme), Meşhurların Son Anları (1993- Araştırma).

Mustafa KAPLAN: 1947'de Merzifon'da doğdu. Tokat Öğretmen Lisesi'nden mezun olduktan sonra, Ömerli, Çorum Ortaköy, Keles, Tavşanlı, Taşova'da öğretmenlik yaptı. Et-Balık Kurumu'nda çalıştı. 1985'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1980 başından itibaren profesyonel gazeteciliğe başlayan Kaplan, Yeni Asya, Yeni Nesil ve Tasvir gazetelerinde köşe yazarı olarak çalıştı. 1992 yılı Nisan ayında emekli olan Mustafa Kaplan evli ve üç çocuk babasıdır.

Gayrı Resmî Yakın Tarih Ansiklopedisi'nin yayın kurulu üyesi olan Mustafa Kaplan'ın eserleri şunlardır: Ayasofya, İrtica Dosyası, Rabıta Dosyası.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yayın Kurulu

Bünyamin ATEŞ
Burhan BOZGEYİK
Mustafa KAPLAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tek Partinin Yeni Dini

Türkiye İslâm Cumhuriyeti nasıl "lâik" hale geldi?

Mustafa Kemal zafere kadar nasıl dindar gözüktü? TBMM'nin açılışında Kur'ân ve hadîs okumuştu. Halifeyi kurtaracağız" diyenler sonradan ne yaptı? İlk önce pâdişaha bağlılığını ilân edenler, Sultan Vahidüddin'i nasıl hâin ilân etti? Bediüzzaman, Meclis'te Atatürk'e ne demişti? Balıkesir'de hutbe mi okundu, konuşma mı yapıldı? Hıristiyanlık nasıl resmî din kabul edilecekti? Cumhuriyetin dindar yapısı nasıl değiştirildi? Basın CHP diktasının uşaklığını yapıyordu. Harf değişikliği dini hedef almıştı. Milletin parası nasıl yağma edilmişti? Tek parti, câmileri nasıl sattı? Tek parti diktasında türeyen dalkavuklar...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

12 Eylül'den sonra Atatürk'ü dindar gösterme gayretleri dikkat çekti.

Zafere kadar ön plânda olan dinî şuur zaferden sonra ortadan kaldırılmak istenmişti.

14 MAYIS 1950'de demokrasi rejimine geçilmesiyle birlikte, uzun yıllar suskunluğa devlet terörüyle mecbur edilen kitlelerde bir rahatlama meydana geldi. Bütün hürriyetler gibi, "fikir hürriyeti" mefhumu da gerçek mânâsıyle yaşanmaya başladı.

O günden sonra başlamasıyla birlikte hâlâ devâm eden en mühim hususların başında, tek parti yıllarındaki iktidarlar tarafından icrâ edilen "lâiklik" prensibinin "dinsizlik" mânâsındaki tatbikat şeklinin tartışması gelmektedir. O tartışmalar, ister istemez tek partinin din anlayışına ve ülke idâresinde söz sâhibi olan tek adamların bu meseledeki görüşlerine kadar uzanmaktadır.

1980'e kadar dinî gelişmelerin karşısında bir silâh gibi çıkarılmak istenen "Atatürkçülük" tatbikatının 12 Eylül İhtilâlinden sonra "dindarlık" gibi gösterilmeye çalışılması, hâlîyle zıt fikirlerin sahipleri arasındaki tartışmaları keskinleştirdi. Hattâ tartışmaların seyri, "Atatürk dindar mıydı, dinsiz miydi?" şekline büründü.

EVREN'İN FERYÂDI

12 EYLÜL İhtilâlini "Atatürkçülük" adına yapan kadronun lideri iken demokrasinin rafa kaldırıldığı şartların mahsûlü olan 1982 Anayasasının bir geçici maddesi ile Devlet Başkanlığından Cumhurbaşkanlığına geçen Kenan Evren, hatları keskinleşen bu tartışmada birinci şıkkın taraftarı olarak zâten yerini çeşitli konuşmalarla belli etmişti. Türkiye Cumhuriyetinin 12 Eylül inkıtâsından sonra tekrar demokratik zemine oturmaya başlamasıyla birlikte fikirlerini açıklama hürriyetine kavuşan ikinci şık taraftarlarının görüşlerine, hem de Cumhurbaşkanı sıfatı ile karşı çıkmakta gecikmiyordu.

9 Mart 1988 târihinde Aydın'ın İncirliova kazâsında yaptığı konuşmada aynen şöyle diyordu:

"Nasıl oluyor da Atatürk'e dinsiz diyebilirsiniz? Süret-i kat'iyede inanmayın. Bunun söyleyenler maksatlı olarak ortaya atmaktadırlar. İnsan hayâtında çeşitli kitaplar, eserler okur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Atatürk de birçok eserler okumuş, birçok kitaplar okumuş. Kütüphânesinde hâlâ durur. Okuduğu kitapların yanıbaşına, kenarına o okuduğu kısmın özetini çıkarmış. Onu alıp, sanki Atatürk söylemiş gibi millete takdim etmek istiyorlar. Atatürk, dine inanmamış, dinsiz bir kişinin de kitabını okumuş. Bu eserin yanına bir-iki şey yazmış. Şimdi onu alıyorlar, 'Atatürk dinsizdi' diyorlar."

İhtilâl liderliğinden Cumhurbaşkanlığına geçen Kenan Evren, "Atatürk dindar mıydı, dinsiz miydi?" tartışmasında birinci çıkıka taraftar olduğunu konuşmalarında açıklamıştı

Kenan Evren daha önceleri de pekçok konuşmasında Atatürk'ün dindarlığından bahsetmiş, onun çeşitli sözlerinden örnekler vermişti. Çanakkale Muharebeleri esnâsında getirildiği "Anafartalar Grup Kumandanlığı" günlerinde yazdıkları da bunlardan sâdece birisiydi. Evren'i ve onun gibi düşünenleri tamâmen haklı çıkaran bu hâtırâsında Mustafa Kemal şunları yazıyordu:

"Bombasırtı vak'asını anlatmadan geçemeyeceğim. Siperler arasında mesâfe sekiz metre, yânî ölüm muhakkak... Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulmamacasına kâmilen düşüyor. İkincidekiler onların yerine geçiyor... Fakat ne kadar gıpta edilecek bir itidal ve tevekkülle biliyor musunuz? Ölenî görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, hiç ufak bir korku ve endişe göstermiyor, sarsılmak yok... Okumak bilenlerin elinde Kur'ân-ı Kerîm, Cennete gitmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şehâdet getirerek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren şâyân-ı hayret ve tebrik bir misaldir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale savaşlarını kazandıran bu yüksek ruhtur."

Düşman ordusunun Başkumandanı olan General Hamilton da yukardaki görüşleri teyid eden cümleler kullanıyor:

"Ağustos'un 10. günü Türkler şafakla berâber büyük bir taarruz yaptılar. Dört günlük savaşın en şiddetlisi oldu bu. Hasımlarıyla boğaz boğaza dövüşen erlerin yanına subaylar ve generaller de katıldılar. General Cayley Cooper ve Baldvin bu sırada hayatlarını kaybettiler. Türkler birbiri ardınca 'Allah, Allah' haykırışları ile hakikaten pek yiğitçe saldırdılar ve savaştılar."

General Hamilton tarafından söyledikleri teyid edilen ve daha sonra Osmanlı ordusunun genç generalleri arasına katılan Mustafa Kemal'in yazdıkları bir gerçeği aksettiriyordu. Bu milletin ferdlerini en zor anlarında ancak "din inancı" ayakta tutuyordu. Zâten devletin kânunları dini esaslara dayanıyordu. Gerek Mutlâkıyet ve gerekse Meşrûtiyet devirlerinde devleti temsil eden pâdişahlar, aynı zamanda İslâm dünyâsının da lideri idiler.

Osmanlı devletinin bu genç subayı da elbette görüşlerinde dinî hissiyâta ağırlık verecekti.

ÖRNEKLER PEK ÇOK

PEKİ, "Atatürk dindar mıydı, dinsiz miydi?" tartışması niye çıkmıştı? Sanki bu tartışmanın taraftarlarını haklı çıkaracak vâkıalar mı vardı? Bu suallerin berrak cevâbını bulabilmek için bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın hayat seyri içinde yaşanmış realiteleri sizlere takdim etmek istiyoruz.

Miralay (albay) Mustafa Kemal'in 1915'te yazdığı Bombasırtı raporu, onun İslâm dinine bihakkın taraftar olduğunu söyleyenlerin ilk delilidir. Üstelik, "Atatürk dindardır" diyenleri haklı çıkaracak birçok vesika vardır. Şimdi bunların bir kısmını mümkün olduğu kadar târihî kronolojisine uygun olarak sunmaya çalışalım.

Son Osmanlı pâdişâhı Sultan VI.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mehmed Vahidüddin tarafından Anadolu'ya üstün selâhiyetlerle gönderilen 9. Ordu Kıt'aatı Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, 23 Temmuz 1919 günü Erzurum Kongresinde irad ettiği nutku şu cümlelerle bitirmişti:

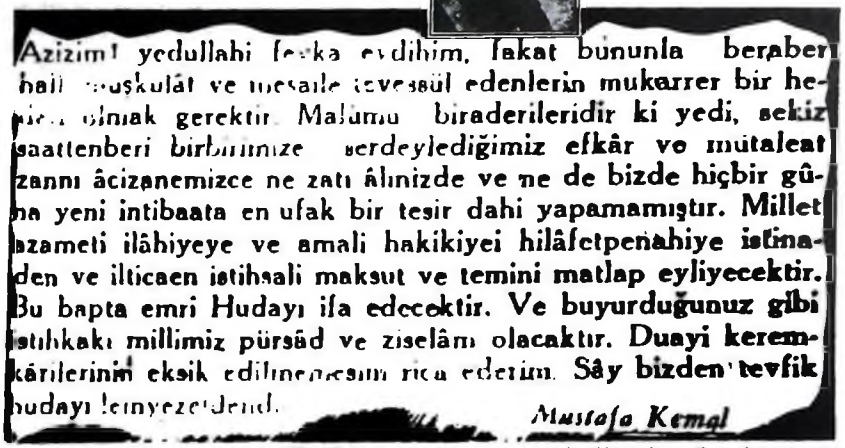
"En son olarak niyazım şudur ki, Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl Hazretleri Habîb-i Ekremi hürmetine bu mübârek vatanın sâhip ve müdâfii ve diyânet-i celile-i Ahmediyenin ilâ yevmü'l-kıyâm hâris-i esdâkı olan millet-i necîbemizi ve makâm-ı saltanat ve hilâfet-i kübrâyı masun ve mukaddesâtımızı düşünmekle mükellef olan heyetimizi muvaffak buyursun. Âmin." (Nutuk, c.3, s.931)

ve milletimize ve devlet-i ebed-müddetimize mes'ûd âkıbetler temenni ederim." (A.g.e., s.933)

163'Ü İHLÂL OLMUYOR MU?

ATATÜRK'ÜN dindar olduğuna delil gösterilebilecek şu konuşmalar, aslında onun temellerini attığı yeni Türkiye Cumhuriyetinin kânunlarına göre suç bile sayılabilir. Senelerce dindarların başında Demokles'in kılıcı gibi sallanan meşhur 163. maddenin şümûlüne rahatlıkla girebilir.

Azizim! yedullahi fevka evdihim. Fakat bununla beraber hali mevkulât ve meşaile tevessül edenlerin mukarrer bir hedefe sahip olmak gerektir. Malumu biraderileridir ki yedi, sekiz saattenberi birbirimize serdeylediğimiz efkâr ve mütalaat zannı âcizanemizce ne zatı âlinizde ve ne de bizde hiçbir gûna yeni intibaata en ufak bir tesir dahi yapamamıştır. Millet bazameti ilâhiyeye ve amali hakikiyei hilâfetpenahiye istinaden ve ilticaen istihsali maksut ve temini matlap eyliyecektir. Bu bapta emri Hudayı ifa edecektir. Ve buyurduğunuz gibi istihkakı millimiz pürsâd ve ziselâm olacaktır. Duayi keremkârilerinin eksik edilmemesini rica ederim. Sây bizden tevfik Hudayı lemyezeldendir.

Mustafa Kemal

Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal ile telgraf başında saatlerce konuşmuştu. Öğrendiğimize göre konuşmaların bir kısmı Mustafa Kemal Paşa'nın eseri olan Nutuk'ta bu şekilde yer alıyordu. Mustafa Kemal yine Nutuk'ta da yazdığı gibi padişahlık makamını ve Sultan Vahidüddin için dua ediyordu.

Paşa şu ifâdeleriyle nasıl bir İslâmiyet taraftarı olduğunu dindar Erzurumlulara ve Erzurum Kongresine gelen murahhas âzâlara göstermiş bulunuyordu. 7 Ağustos 1919'da Kongrenin kapanışında da yine Mustafa Kemal Paşa şunları söylemişti:

"Bu felâhpira içtimaımız hitamına yaklaşırken Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl Hazretlerinden avn ü hidâyet ve Peygamber-i Zişânımızın rûh-u pür futuhundan feyz ü şefaat niyazıyle vatan ve milletimize ve devlet-i ebed-müddetimize mes'ûd âkıbetler temenni ederim." (A.g.e., s.933)

Ama, o târihte yapıldığı da kimsenin inkâr edemeyeceği bir realitedir.

Sivas Kongresi dolayısıyla bu şehrimize gelen Mustafa Kemal Paşa, o günlerde İstanbul'da bulunan Abdülkerim Paşa ile 27 Eylül 1919'da telgraf başında saatler süren konuşma yapar. Bu konuşma esnâsında Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerinden uzun bir paragrafı, yine onun kendi kitabından okuyalım:

"Ahsen ve karip olan emr-i

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hudânın tecellisiyle bedbaht ve mazlum millet-i necîbemizin mazhar-ı necat ve selâmet olmasını deryâ-yı rahmet-i İzzettin tazarrû ve âfâkı dâimâ bir dûd-ı muannitle sarılı olan İstanbul'daki bâzı zevâtın hakikati görmekteki hiss-i hasîs-i temerrüdlerinin zevâline intizar eyleriz. Rûh-u necîb-i millet işte böyle mütehassistir. Muhterem kardeşim, yalnız tekrar etmekliğime müsaadenizi ricâ ederim ki, evet veyâ hayır sûretindeki îtâ-yı cevap buyurulmasını istirham eylediğimiz sualler maatteessüf cevapsız bırakılmıştır. Azizim! 'Yedullâhi fevka eydihim', fakat bununla beraber hall-i müşkilât ve mesâile tevessül edenlerin mukarrer bir hedefi olmak gerektir. Mâlûm-u birâderileridir ki, yedi-sekiz saatten beri birbirimize serd eylediğimiz efkâr ve mütâleat, zann-ı âcizânemizce ne zât-ı âlînizde ve ne de bizde hiçbir güna yeni intibaata en ufak bir tesir dahi yapamamıştır. Millet azamet-i İlâhiyeye ve âmâl-i hakikiye-i hilâfetpenâhiye istinâden ve ittiçâen istihsâl-i maksut ve temin-i matlap eyleyecektir. bu babda emr-i Hudâyı îfâ edecektir. Ve buyurduğunuz gibi, istihkâk-ı millîmiz pür-sa'd ve zî-selâm olacaktır. Duâ-yi keremkârlerinin eksik edilmemesini ricâ ederim. Sa'y bizden, tevfik Hudâ-yi Lemyezeldendir." (A.g.e., s.1038-1039)

(Belediyesine) gönderilerek basına dağıtılması istenen uzun yazının son cümlesi de, Mustafa Kemal Paşa'nın nasıl dinden istifâde eden bir şahıs olduğunu gösteriyor:

"Çünkü Peygamberimiz, 'Kemâ tekûnû yüvellâ aleyküm', yâni 'Siz ne mâhiyette olursanız, evliyâ-yı umûrunuz da o mâhiyette olur!' buyurmuşlardır." (A.g.e., s.1004)

"Saltanatı, hilâfeti, vatanı ve milleti" kurtarmak üzere Anadolu'ya gönderilen Mustafa Kemal Paşa'nın o günlerde sık sık İslâmî değerlerden istifâde ettiğini vesikalardan öğreniyoruz. Atatürk'ü "dindar" göstermek isteyenler de zâten o günlerin dokümanlarını nazara vermektedirler.

G.Jaeschke, "Yeni Türkiye'de İslâmlık" isimli eserinin 31. sayfasında, "Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya gelişinin ertesi günü (28 Aralık 1919), şehrin ileri gelenlerine, İtilâf Devletlerinin, 'İslâmları Pazar gününü yevm-i tatil ve mübârek sûretinde tanımağa icbar eden ve İslâmların yevm-i mahsusu olan Cuma gününü resmen tanımayan milletler' olmalarından yakınmıştır." (s.31) diyor.

Gerçekten de Mustafa Kemal Paşa, Erzurum ve Sivas Kogrelerinden sonra geldiği Ankara'da şehrin eşrafına yaptığı konuşmada bu şikâyeti yapmıştır. Paşa'nın kendi eseri olan Nutuk'ta bu paragraf aynen şöyledir:

Cumhuriyetten önceki sözlerle dindar sanıldı

Bugünkü nesillerin kelimelerini bile anlayamadığı şu cümleler, baştan aşağı İslâmî hissiyatla doludur. "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi nâmına Mustafa Kemal" imzâsıyla 2 Ekim 1919'da İstanbul Şehremânetine

"İstanbul'un fethinden beri, gayrimüslimlerin mazhar bulundukları bu imtiyazâzât-ı vâsia, milletimizin dinen ve siyâseten dünyânın en müsaadekâr ve civanmert milleti olduğunu isbat eder en bâriz delildir. Milletimize bu isnâdatta bulunan muârızlar insaf etsinler de, dünyânın en büyük ve medenî milleti olduğunu iddiâ edenlerden, din-i İslâmı sûret-i resmiyede tanımayan, İslâmları, Pazar gününü yevm-i tâtil ve mübârek sûretinde ta-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nmağa icbar eden ve İslâmların yevm-i mahsusu olan Cuma gününü resmen tanımayan milletler olduğunu unutmasınlar." (A.g.e., c.3, s.1163)

NE DENMİŞTİ, NE OLDU?

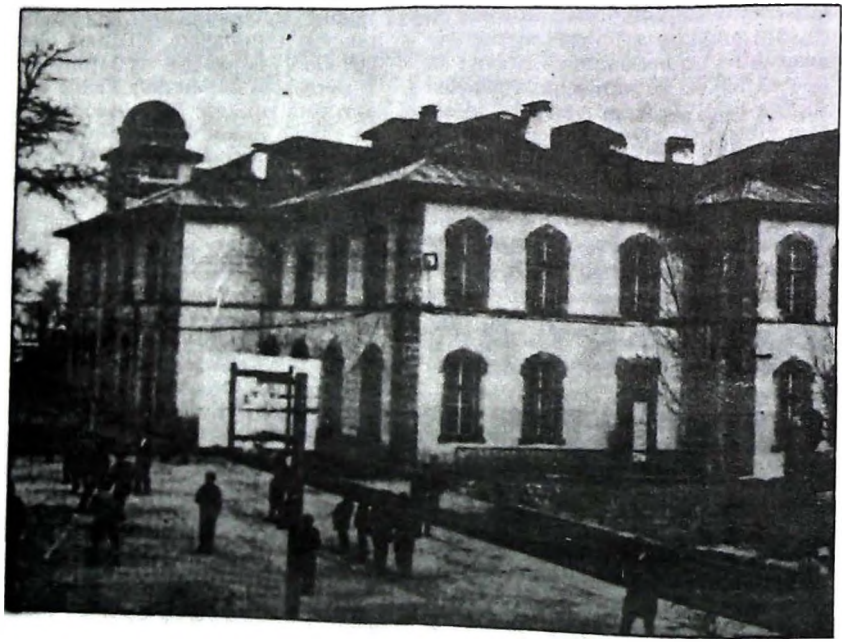
27 ARALIK 1919 günü Ankara'ya gelen ve ertesi günü şehrin ileri gelen seçkin kişilerine bu nutku irat eden Mustafa Kemal Paşa, Osmanlılığı kötü gösteren düşmanların, aslında Müslümanların resmi tâtil günleri olan mübârek Cuma yerine zorla Pazar gününü tâtil yapmaya çalıştıklarını Ankaralılara şikâyet ediyor. Bittabi bu da, Paşa'nın İslâmî hissiyâtının delili oluyor.

Ne garîptir ki, sonraları devletin tek partisi olan CHF'nin 1927 Kongresi arefesinde Cumhuriyet gazetesinde, "Piyasada hafta tâtilinin Pazar gününe tahvil edilmesi lehinde bir temâyül vardır" (9 Ağustos 1927) diye yazı çıkacak; 1931 Kongresinde partinin Kütahya delegesi Alâaddin Tiritoğlu bunun için teklif verecek; Yakup Kadri Karaosmanoğlu da 4 Mart 1931 târihli Cumhuriyet'te laik cumhuriyetin resmî dâirelerinin

ALÂADDİN TİRİTOĞLU— CHP'nin 1931 kongresinde hafta tatilinin Cuma'dan Pazar'e alınması için ilk teklifi Kütahya delegesi olan Alâaddin Tiritoğlu vermiş; ama teklifi reddedilmişti.

Erzurum Kongresine sahne olan bu tarihî binâ, mustafâ general Mustafa Kemal'in Allah'dan yardım ve Peygamber Efendimizden şefaat niyâz eden konuşmalarına şâhit olmuştu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

YAKUP KADİ KARAOSMANOĞLU— 4 Mart 1931 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yazdığı yazıda, laik cumhuriyetin devlet dairelerinin dini bayramlarda tatili edilmesine karşı çıkmıştı.

dinî bayramlarda tâtil edilmesine karşı çıkacak; ve Mustafa Kemal Paşa'nın Ankaralılara şikâyet ettiği târihten yıllar sonra da 27 Mayıs 1935'te bizzat Paşa'nın tasvibiyle hafta tâtili mübârek Cuma gününden Pazar gününe alınacaktır!

Atatürk'ü evvelki haklı şikâyeti ile "dindar" gösterenler, nedense sonraki icraatı ile anmaya yanaşmıyorlar! Bu yüzden de ister istemez tartışma kızışıyor.

Ankaralılarla o uzun konuşmasında Mustafa Kemal Paşa'nın dindarlığına delil gösterilebilecek pasajlar sâdece bu kadar da değil:

"Erzurum ve Sivas Kongrelerinin bütün cihâna karşı olan beyannâmesi ve nizamnâmesi muhteviyâtı hâiz-i ehemmiyettir. Esâsen muhteviyâtı cümlenizce mâlûmdur. Fakat müsaade ederseniz her ikisinden bâzı noktaları burada tekrar hatırlatmak isterim: Nizamnâmenin teşkilâta âit sahifesinde görülüyor ki, maksat, 'Osmanlı vatanının tamâmiyetini ve makâm-ı muallâ-yı hilâfet ve saltanatın ve istiklâl-i millînin masuniyetini temin zımnında Kuvâ-yi Milliyeyi hâkim kılmaktır." (s.1185)

"Her halde devlet ve milletimiz dâhilden ve hâricen bütün mânâsıyle müstakil kalacaktır. Bize başka bir tarz-ı idâre tatbik edilemez. Bu babda birçok muhtelif esbâbın başında en büyük ve mühim sebep şudur: Dinen dahi müstakil olmak mecbûriyetindeyiz." (s.1187)

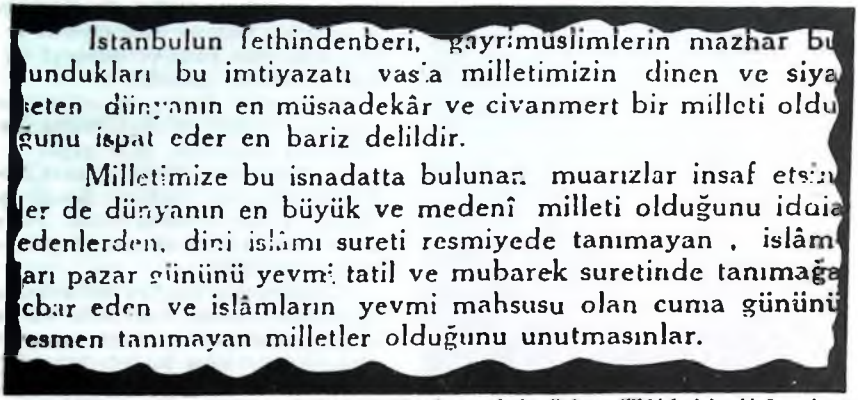
"Cemiyetimiz nokta-i nazarından çizdiğimiz hudut hâricinde kalan dindaşlarımızla, bu muhterem kardeşlerimizle aynı hudut dâhilinde asırlardan beri vatandaşlık ettik. Bu kardeşlerimiz her tarafta, Suriye'de, Irak'ta, Yemen'de, Şarkta kendi dâhillerinde muhafaza-i mevcûdiyet ve temin-i istiklâl için sarf-ı mesâi ediyorlar, bütün bu İslâm parçalarının mazhar-ı istiklâl olmaları âlem-i İslâmın vaziyetinin ne kadar rasîn olacağını şimdiden tasavvur etmekle pek büyük saadet hissediyorum. Mazhar-ı intibah olduğuna şüphe kalmayan âlem-i İslâmın muvaffakıyetini o kadar kavi görüyorum ki, bu îmânla izâh-ı hissiyat eylediğimden dolayı duyduğum vicdanî zevk pek büyüktür. Fazla rahatsız etmek istemem. Beni dinlemek lûtfunda bulunduğunuzdan dolayı hassaten teşekkürâtımı arz ederim." (s.1189-1190)

YA MECLİSİN AÇILIŞI...

DEVET, bugünkü İttihad-ı İslâm taraftarlarının ateşli nutuklarını andıran şu konuşmanın sâhibi Mustafa Kemal Paşa'dır ve onun nasıl bir "dindar" olduğuna bu sözleri delil olarak gösterilmektedir. Bu konuşmaya şâhit olan Ankaralılardan acaba 10-15 sene sonra hayatta kalanlar, gördükleri sür'atli değişmeler karşısında nasıl bir hissiyat içinde bulunmuşlardır?

Atatürk'ün dindarlığına gösterilen delillerden en mühimi de elbette ki Büyük Millet Meclisinin Ankara'da toplanmasıdır. Gelin, o günü bizzat

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İstanbulun fethindenberi, gayrimuslimlerin mazhar bu
undukları bu imtiyazatı vasıa milletimizin dinen ve siya
seten dünyanın en müsaadekâr ve civanmert bir milleti oldu
ğunu ispat eder en bariz delildir.

Milletimize bu isnadatta bulunan muarızlar insaf etsin
ler de dünyanın en büyük ve medenî milleti olduğunu idda
edenlerden, dini islâmı sureti resmiyede tanımayan , islâm
arı pazar gününü yevmi tatil ve mubarek suretinde tanımağa
cbar eden ve islâmların yevmi mahsusu olan cuma gününü
esmen tanımayan milletler olduğunu unutmasınlar.

Ankara'daki Meclis 23 Nisan 1920 Cuma günü açılmıştı. O açılışın ne kadar dinî ve millî hisle dolu olduğunu ise o günü yaşayanların hâtıralarından öğreniyoruz. Cuma namazından sonra tekbirlerle Hacı Bayram Camiinden Meclis binine kadar gelinmiş, kurbanlar kesilip dualar okunduktan sonra içeri girilmişti.

Mustafa Kemal Paşa "İttihad-ı İslâm" taraftarı gibiydi

YUNUS NADİ

yaşamış bulunan Yunus Nadi'nin hâtıralarını birlikte takip edelim:

"Bütün bunlar pek iyi ise de isyan ateşleri de bacayı sarmak tehlikesiyle dalgalanıp durmakta olduğundan nihâyet vatanda bir kuvvet-i meşrua hâlinde milletin ittihadına merkez teşkil edecek olan Meclisin bir an evvel açılması zarureti elvermiş ve bu babda tedbirler alınmakta bulunmuştu. Meclisin adına Türkiye Büyük Millet Meclisi' denilmesi kararlaştırılmış olduğunu evvelce yazmıştık. Meclis, Nisan'ın 22'nci Perşembe günü açılacak iken bu tarih 23 Nisan Cuma'ya götürüldü. Sebebi şudur:

"Hasımlarımız bizi mağlûp edebilmek için mürâcaat ettikleri muhtelif silâhlar içinde ezcümle dine ve şeriate dahi istinat ediyorlar ve bizi şer'an âsi ilân etmek hususunda çok ileri gidiyorlardı. 'Meşihat-ı İslâmiye' makamının fetvâları hep bu esas ve maksatla tertip edilmişti. 'Halife' beyannâmelerinde hep bu esas ve maksada istinat ediliyordu. 'Damat Ferid' bu yoldan yürüyordu.

"Halbuki Ankara'da vatan ve milletin halâs istiklâli gâyesi etrafında toplanan zevat din ve imândan tecerrüt kimseler değildi. Onların içinde hakiki din âlimleri de bulunduk-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ankara'nın bu en eski İslâm mâbedi olan Hacı Bayram Câmii, Meclisin açıldığı gün ulvi sahnelere şâhitlik etmişti. Binlerce insan burada namaz kılmış, daha sonra hep beraber tekbirlerle Meclise gitmişlerdi.

tan başka, milletin halâs ve istiklâlinde elbette din ve şeriatin dahi ağyarın ayakları altında zelil ve perişan edilmekten kurtarılması hususu da vardı. Dine hizmet ve riâyet bahsinde dahi en büyük hürmet mevkii elbette Ankara'da toplanan fedâkârlar tarafında idi. İngilizlerle Yunanlıların lehine milleti boğmağa, parçalatmağa, mahvetmeğe âlet olanların dini ağızlarına almaları bile dünyanın en sefil alçaklığı idi. Hakikat bu merkezde iken İstanbul'un olanca redaeti ile Ankara aleyhine milletin mukaddesatını tahrik vesilesi yapmasına karşı Ankara'nın dahi lâyık ve lâzım olduğu vechile mukabele etmesi zarureti hâsıl olmuştur. Bu cümleden olarak Meclisin küşadı günü Perşembe'den Cuma'ya geçirilerek evvelâ Hacı Bayram Câmiinde Cuma namazının edâsı ve oradan da o büyük cemaatla Meclise gidilerek ruhanî bir hava içinde kûşat merâsiminin icrâsına karar verilmişti.

"Bu münâsebetle tertip olunan zîrdeki program yalnız Ankara'da neşrolunmakla bırakılmayarak Mustafa Kemal Paşa tarafından bütün memleket muhitine tâmîm edildi." (Birinci Büyük Millet Meclisi, s.27-28)

BÜTÜN BUNLAR GÖSTERİŞ Mİ İDİ?

CUMA günü, bilindiği gibi bütün Müslümanlar için mübârek bir gündür ve "bayram" olarak kabul edilir. Ankara'ya ilk gelişinde bilhassa İngilizleri, Müslümanların Cuma'sına hürmet etmemekle ve onları Pazar günü tâtil yapmaya zorlamakla itham eden Mustafa Kemal Paşa da Cuma gününün ehemmiyetini biliyordu. Nitekim, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti de tam 12 sene resmî tâtil gününü Cuma olarak kabul etmişti. Ama, 1935 yılında birden bire itham edilen devletler taklit edilerek hafta tâtili mübârek Cuma'dan Pazar'a alınıverdi!

Din adamlarının gücüne dayanarak Ankara'ya hâkim olan Kuvâ-yi Milliyeciler, tek parti devrinde nedense bu zümreye harb ilân edildiğini de gördüler. Cuma namazını kıldıktan sonra Meclisi açanlar, ülkeye hâkim olduktan sonra namaz kılanlara hayat hakkı tanımadılar.

Peki, 1919 ve 1920'de söylenen ve yapılanlar samimiyetin neticesi mi idi, yoksa sâdece bir gösterişten ve milleti aldatmadan ibâret mi idi?

İngilizlerin 16 Mart 1920'de İstanbul'daki fiilî işgallerini resmiyete dökmeleri üzerine son Osmanlı Meclis-i Meb'usanı da dağılmıştı. Milletvekillerinin bir kısmı yine İngilizler tarafından Malta adasına sürülmüş, bir kısmı da Anadolu'ya kaçmışlardı. Bu fırsattan istifâde eden Kuvâ-yi Milliyeciler hemen Meclisin Ankara'da toplanması için harekete geçtiler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

M. Kemal imzalı açılış tâmîmi dinî bir heyecanla yazıldı

Mübârek Cuma gününe tesâdüf eden 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisinin toplanması hakkında "Heyet-i Temsiliye nâmına" dağıtılan tâmimin altında bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın imzâsı vardı. Paşa'nın ne kadar dinî hislerle meşbû olduğunu gösteren bu tâmîm, Atatürk'ü dindar gösterenlerin kuvvetli delillerinden birisidir.

BUHARÎ VE HATM-İ ŞERİFLER...

İŞİMDİ tâmîmi görelim:

"1) Allah'ın izniyle Nisan'ın yirmi üçüncü Cuma günü Cuma namazını müteakip Büyük Millet Meclisi küşat edilecektir.

"2) Vatanın istiklâli, makam-ı hilâfet ve saltanatın istihlâsı gibi en mühim ve hayatî vazifeyi ifâ edecek olan Büyük Millet Meclisinin küşat günü Cuma'ya tesâdüf ettirmekle mezkûr günün mebrukiyetinden istifâde ve küşattan mukaddem bilumum meb'ûsîn-i kiram hazeratiyle Hacı Bayram Câmii şerifinde Cuma namazı da edâ olunarak envâr-ı Kur'ân ve salâttan istifâde olunacaktır. Bâdessalât [namazdan sonra] lihye-i saadet [Peygamberimizin sakalı] ve sancak-ı şerifi hâmilen dâire-i mahsusaya gidilecektir. Dâire-i mahsusaya dâhil olmadan evvel bir duâ kıraatiyle kurbanlar kesilecektir. İşbu merâsimde câmi-i şeriften başlayarak dâire-i mahsusaya kadar Kolordu Kumandanlığınca askerî kıt'alarla tertibat-ı mahsusa alınacaktır.

"3) Mezkûr günün kudsiyetini teyid için bugünden itibâren merkez-i vilâyette Vâli Beyefendi Hazretlerinin tertibiyle hatim ve Buharî-i şerif tilâvetine başlanacak ve hatm-i şerifin son akşamı teberrüken Cuma namazından sonra dâire-i mahsusa önünde ikmal edilecektir.

"4) Mukaddes ve mecruh vatanımızın her köşesinde aynı sûretle bugünden itibâren Buhari ve hatm-i şerif kıraat edilerek Cuma günü ezandan evvel minârelerde salevât-ı şerife okunacak ve esnâ-yi hutbede bilumum efrâd-ı milletin bir an evvel nâil-i felâh ve saadet olmaları duâsı tezkâr olunacak ve Cuma namazının edâsından sonra da ikmâl-i hatim edilerek bilcümle akşâm-ı vatanın halâsı maksadiyle vukû bulan mesâi-i milliyenin ehemmiyet ve kudsiyeti ve her ferd-i milletin kendi vekillerinden mürekkep olan Büyük Millet Meclisinin tevdi eyleyeceği vezâif-i vataniyeyi îfâya mecburiyeti hakkında mev'izalar irat olunacaktır. Bâdehu din ve devletimizin, vatan ve milletimizin halâsı, selâmeti ve istiklâli için duâ edilecektir. Bu merâsim-i diniye ve vataniyenin îfâsından ve câmilerden çıkıldıktan sonra bilâd-ı Osmaniyenin her tarafında makâm-ı hükûmete gelinerek Meclisin küşâdından dolayı resmen tebrikât icrâ edilecektir. Her tarafta Cuma namazından evvel münâsip sûrette mevlid-i şerif okunacaktır.

"5) İş bu tebliğin hemen neşir ve tâmîmi için her vâsıtaya mürâcaat olunacak ve serîan en ücrâ köylere, en küçük askerî kıt'alara, memleketin bilumum teşkilât ve müessesâtına iblâğı temin edilecektir. Ayrıca büyük levhalar hâlinde her tarafa tâlik ve mümkün olan mahallerde tabı ve teksir ve meccânen tevzi edilecektir.

"6) Cenâb-ı Haktan muvaffakıyet-i

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kâmile tazarrû olunur."

Evet, şu tâmimin altında bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın imzası bulunmaktadır. Atatürkçülük adına yıllarca dine ve dindarlara hücûm eden zümreler nedense tâ 1980 Eylül'üne kadar bu realiteleri gizlemeyi tercih ettiler.

Camide Paşa'ya yer bulunamıyor

ŞİMDİ, Birinci Büyük Millet Meclisinin açılışını, o günü yaşayan milletvekili Yunus Nadi'nin kitabından takip edelim:

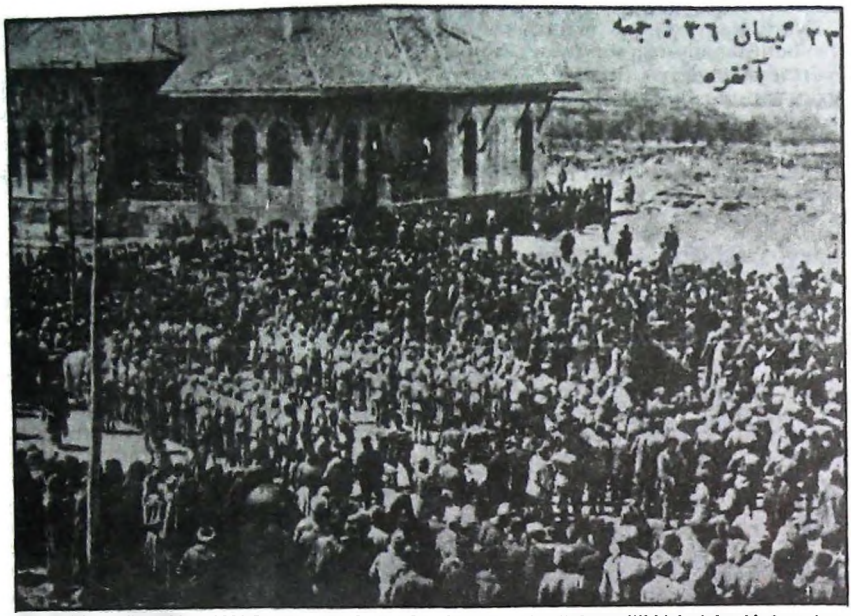
"1920 Nisan'ının 23'üncü günü Ankara'da Büyük Millet Meclisi yukarıdaki programın çok muhteşem ve çok müessir ihtifâli ile açılırken bütün memleket o ümit kıblesine teveccüh etmiş, göz yaşlı duâları ile onu takip ve teşyi ediyordu.

"Türkiye Büyük Millet Meclisinin açıldığı 23 Nisan 336 Cuma günü, Ankara'nın geçirdiği muhteşem ve heybetli günlerden biri oldu. Millet, o gün sanki kendi tâlihine âit olarak esas olacak yeni bir teşekkülün doğmak üzere bulunduğunun farkında idi. Bu istihlâs cidâli esnâsında Ankara'nın öyle ulvî tezâhürlere sahne olduğu günler olmuştur ki, onları hiçbir bayramın, hiçbir şenliğin muhayyelelere âzamî vüs'at verilmek sûretiyle tasavvur olunabilecek en yüksek dereceleri tanzir edebilmekten ebediyen uzaktadır. İşte büyük Millet Meclisinin küşadı târihi olan 23 Nisan 336 (1920) Cuma günü dahi Ankara bu ulvî tezâhürlerden birine sahne olmuştu.

"Daha sabahtan herkes en büyük bir bayramın zevk ve şetâretine iştirâk etmek üzere evlerinden dışarıya uğramışlar, kadın-erkek, çoluk-çocuk, hâline göre herkes allı-güllü en güzel elbiselerini giyerek Hacı Bayram Câmii ile Büyük Millet Meclisi içtimâgâhı ittihaz olunan binaya kadar âzamî bir kilometre kutrundaki dâire dâhilinde bulunan bütün arsaları, bazan damlarının tepelerine kadar bütün binaları doldurmak üzere her tarafı istilâya koyulmuşlardı. Yerli yabancı bütün Ankara bu muhit içine sıkışmağa çalışıyor, fakat mümkün olmadığı için taşıyor, taşıyordu. Bir hayat manzarası ki, mütemâdî dalgaları ve mütevâlî med ve cezirleri ile hakikaten heyecan verici idi.

"İstiap kâbiliyeti nihâyet bin-bin beş yüz kişilik olan Hacı Bayram Câmiinde dahi erkenden mevki almağa müsaraat edenler çok olmuştu. Öyle ki, Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarına yer bulmak için bilâhara hayli müşkilât çekilmiş, hayli uğraşılmak mecburiyeti hâsıl olmuştu. Bu böyle olmak için yapılacak şey, alelâde edâ olunacak Cuma farzından başka birşey olmalıydı. Filhakika bu ictimâ, o gün için dinî bir içtimâ olmaktan ziyâde, millî bir içtimâ idi denilse hatâ olmaz. Halkın nazarında bu içtimâ, hayatta nâdir tesâdüf olu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ankara'daki Meclis 23 Nisan 1920 Cuma günü açılmıştı. O açılışın ne kadar dinî ve millî hisle dolu olduğunu ise o günü yaşayanların hâtıralarından öğreniyoruz. Cuma namazından sonra tekbirlerle Hacı Bayram Câmiinde Meclis önüne gelinmiş, kurbanlar kesilip dualar okunduktan sonra içeriye girilmiştir.

nan en ulvî kudsî içtimâlardan birî idi.

"DÂVÂ, MİLLET DÂVÂSI İDİ"

HACI Bayram Câmiinin Cuma namazına iştirak edebilenler câmiin içinde yerlerinden kımıldayamayacak kadar kucak kucağa idiler, kapılardan taşmışlar, mermer avluya dolmuşlar, mezarların üzerine tırmışlar, sokaklarda mevkî almışlardı. Bu şerâit içinde usûl-ü dâiresinde ibâdete imkân yoktu. Öyle tahmin ederim ki, o gün Ankara'nın Hacı Bayram Câmiinden başka bir mâbedinde Cuma namazı kılınmamıştır. Diğer câmilerin cemaatleri değil, hattâ imam ve müezzinleri dahi muhakkak bu büyük cemaate dâhil bulunuyorlardı. Bana öyle geldi ki, o gün Hacı Bayram'dan Meclise kadar bütün havâliyi dolduran halkın kâffesi mühip ve müheyyel, yekpâre bir cemaat idi.

Hükûmetçe ve Kolordu Kumandanlığınca alınan bütün tertibata rağmen câmiden Meclise kadar gitmek mesele olmuştur. Ulemâ, meşâyih [şeyhler], bin bir âyet yazılı ruhânî bayraklar önde, Mustafa Kemal Paşa ve meb'uslar onları takip ederek Meclise gitmek için kesif bir insan kütlesini yarmak lâzım geliyordu. Bu kolay birşey değildi. Sen gitmek istiyorsan, halk da gitmek istiyordu. Dâvâ, millet dâvâsı idi. Halk da onda senin kadar alâkadardı. Binâenaleyh, yürü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nülmekten ziyâde bütün halk ile berâber dalga dalga ilerlemiyordu. En heybetli iki manzaradan biri Meclisin kapısında, diğeri içeride ve millet kürsüsünde temâşâ edildi. Meclisin kapısında bir taraftan kurbanlar kesilirken, diğer taraftan gür sesli bir hocanın Türkçe duâsı bütün o muhitte âmin sesleriyle dalgalanıyordu. Meclisin içine girdiğimizde kürsü, ruhânî bir manzara arz edecek vechile bayraklarla muhat [kuşatılmış] bulunuyordu. Hatimlerin sonları orada ikmâl olunarak duâlar ediliyor ve bunların akisleri dışarıda Hacı Bayram'a kadar azim bir gulgule hâlinde temâdi ediyordu." (Birinci Büyük Millet Meclisi, s.29-31)

Millet Meclisi Cuma namazı kılınarak, kurbanlar kesilerek, duâlar edilerek, Kur'ân-ı Kerim ve Buharî-i Şerif hatmedilerek, üzerlerinde âyetler yazılı bayraklarla süslenerek açılıyor; Mustafa Kemal Paşa da kendisini "dindar" gösterenlere hak verdirecek bir tarzda o merâsimlerde bulunuyor.

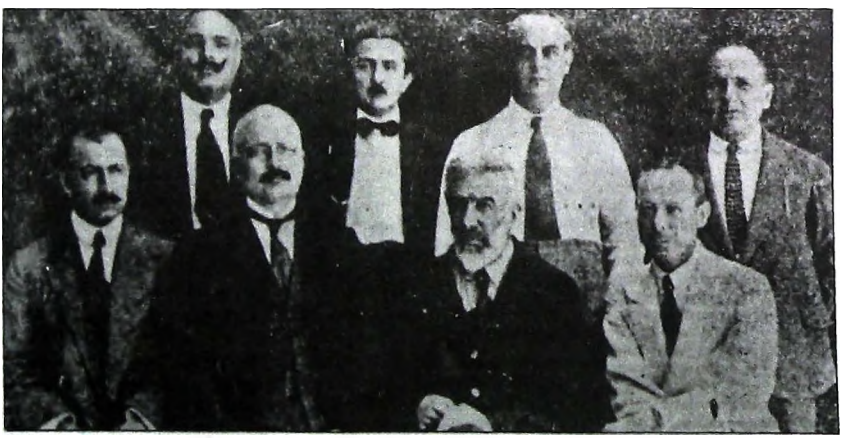
Acaba, şu yapılanlardan binde biri bugün yapılmaya kalkılsa, Atatürk'ü dindar göstermeye kalkanlar da dâhil, yıllarca devlete hâkim olan zihniyetin tavrı ne olurdu? Hatmedilen Kur'ân'ların sonu Meclisin içinde tamamlanarak duâ yapılacak da, Atatürkçü geçinenler buna alkış tutabilecek; hiç böyle bir tabloyu düşünebiliyor musunuz? Halbuki, bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın bu hareketi yapmış olmasını gizlemek mümkün mü? Hiç mızrak çuvala sığar mı?

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Osmanlı Meclis-i Mebusanı, devlet-i ebed-müddetin aldığı yeni şekilde mühim bir yer tutmuştu. İngiliz işgali üzerine kendisini feshederek Ankara'da yeni bir Meclisin açılmasına da bu son Osmanlı Meclisi zemin hazırlamış oldu.

Mütarekeden sonra işgal ettikleri İstanbul'u 16 Mart 1920'de resmileştiren İngilizler, son Osmanlı Meclisini kapatmakla da kalmamışlar, milletvekillerinin bir kısmını da Malta adasına sürmüşlerdi. İşte bir grup Malta esiri Osmanlı milletvekili.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mustafa Kemal ne demişti, ne oldu?

Sinop Milletvekili ŞERİF BEY.

Tamâmen dinî bir atmosferde açılan Büyük Millet Meclisinin en yaşlı âzâsı olan Sinop meb'usu Şerif Bey alkışlar arasında kürsüye çıkarak şu kısa konuşmayı yapıyordu:

"Huzzâr-ı kiram, İstanbul'un muvakkat kaydı ile kuvâ-yi ecnebiye [yabancı kuvvetler] tarafından işgal olunduğu ve bütün esâsatı ile makam-ı hilâfet ve merkez-i hükûmetin istiklâli iptal edildiği malûmunuzdur. Bu vaziyete serfürû etmek [boyun eğmek] milletimizin teklif olunan ecnebî esâretini kabul etmek demektir. Ancak istiklâl-i tam ile yaşamak azm-i kat'îsinde olan, ezelden beri hür ve serâzat milletimiz esâret vaziyetini kemâl-i şiddet ve kat'iyetle reddetmiş ve derhal vekillerini toplamağa başlayarak meclis-i âlînizi vücuda getirmiştir. Bu meclis-i âlînin reisi sıfatıyle ve tevfîk-i İlâhî ile milletimizin dâhilî ve hâricî istikâl-i tam dâhilinde mukadderâtını bizzat deruhde ve idâre etmeğe başladığını bütün cihâna ilân ederek Büyük Millet Meclisini küşad ediyorum. Ebedî Türk olan İstanbul'umuz ile işgal altında ve envai mezâlim ve fecâyi içinde maddeten ve

İlk Meclis binası dile gelse kimbilir neler anlatır. Duâlarla, kurbanlarla, Kur'an ve hadisli bir açılışa sahne olan bu bina çok kısa bir *zaman sonra* Kur'ân'ı ortadan kaldırmaya kararlı bir zihniyetin oyuncağı haline gelivermişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mânen bilâ-insaf imhâ edilmekte bulunan bilcümle vilâyât-ı mazlumemizin istihlâsına (kurtarılmasına) muvaffakiyet ihsan buyurmasını Cenâb-ı Allah'tan niyaz eylerim."

Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi ile yaşlı reise geçici genç kâtipler verilir ve bir iki komisyon seçimi yapılarak ertesi gün saat onda toplanılmak üzere o günkü toplantıya son verilir.

MECLİSİN İÇİNDEKİ AL YEŞİL SANCAKLAR

BU HÂDİSEYİ, "Türkiye Cumhuriyetinin temeli atılmıştı" diye vasıflandıran Yunus Nadi, hâtıralarında şunları söylüyor:

"Fevkalâde bir ihtifal merâsimiyle açılan ve artık bütün cihâna karşı vaziyet ve mevkiini ilân etmiş olan Meclis artık Ankara'da bir hayat merkezidir ve bütün Türkiye'nin istinatgâhı ve kıblesidir. Anadolu Ajansı Meclisin açılışını bütün tafsilâtiyle ve bilhassa reisin ağzından söylenilen vaz'ı ve mevkiini, dâhil ve hâriç, bütün dünyâya karşı derhal neşir ve tebliğ eylemiştir. Nisan'ın 24'üncü Cumartesi gününden itibâren memleketin her tarafından gelen tebrik telgrafnâmeleri bir araya toplansa kendi başlarına bir cilt teşkil edecek kadar çoktur. Bu telgrafnâmelerin lisanındaki samimiyet bile Türkiye Büyük Millet Meclisinin ne müthiş ve muazzam bir millet arzusu olduğunu göstermeğe kâfidir. Meclisin açılmasıyla millet, İstanbul işgâliyle bir an için kaybolur gibi olan vahdet noktasını bulmuş, Meclis ise milletin bu cüş u hurûşundan bir daha âzamî kudret ve kuvvet almıştı. Bir gün evvelki merâsimin fevkalâdelikleri ile tatlı bir yorgunluk uykusu geçirenler ertesi gün Ankara'da, üzerinde büyük kırmızı bir bayrak sallanan ve içerde duvarda ise hâlâ al yeşil sancakları dalgalanan Büyük Millet Meclisinin binasında büyük bir saray haşmet ve azameti görmüşlerdir." (Birinci Büyük Millet Meclisi, s.33)

Ankara'da ilk Meclisin açıldığı günü heyecanlı bir ifâde ile anlatan milletvekili Yunus Nadi, TBMM'nin duvarlarında ertesi gün bile hâlâ al yeşil sancakların asılı bulunduğunu yazıyor.

Meclisin duvarında al yeşil sancaklar dalgalanıyor ve bütün milletvekilleri de buna gönül huzuru içinde saygı duyuyor. Yaşlı Meclis Başkanından —her ne kadar askerlikten istifâ etmişse de— Üçüncü Ordu Müfettişi Fahrî Yâver-i Hazret-i Şehriyârî Mirlivâ Mustafa Kemal Paşa'ya kadar herkesin ağzından dinî tâbirler saçılıyordu.

Ankara'ya ve dolayısıyla Paşa'nın sözünün geçtiği bütün yurt köşelerine tam bir dinî hassâsiyet hâkimdi.

Ne gariptir ki, devletin temelinde en büyük harcı temsil eden "al yeşil sancaklar" çok geçmeden "suç unsuru" sayılacak, 1920'nin rûhunu yaşatmak isteyenler en büyük mücrimler gibi muamele görecekti. İşte bu tezatlardan dolayıdır ki, "Atatürk dindar mıydı, dinsiz miydi?" noktasına varan tartışmalar yılan hikâyesi gibi uzayıp gidecekti...

"PÂDİŞÂHIMIZ, CUMHUR-U İSLÂMIN REİSİDİR"

24 NİSAN 1920 Cumartesi günü saat 10'da açılan Birinci Büyük Millet Meclisinin ikinci gününde ilk sözü Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Mustafa Kemal aldı. Öğleden sonra da devâm eden uzun nutkunda Paşa'nın "dindarlığına" delil olacak pasajlar bulunmaktadır. Bir kısmını yine Yunus Nadi'nin kitabından takip edelim:

"Devlet-i Osmâniyenin diğer herhangi bir devlet gibi hükümdarının

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nüfûz-u cismânisi etrâfında müteşekkil değildir. Makâm-ı saltanat aynı zamanda makâm-ı hilâfet olmak itibâriyle pâdişâhımız cumhur-u İslâmın da reisidir. Mücâhedâtımızın birinci gâyesi ise saltanat ve hilâfet makamlarının tefrikini istihdaf etmek [ayırmayı hedeflemek] değil, düşmanlarımıza irâde-i milliyenin buna müsâit olmadığını göstermek ve bu makâmât-ı mukaddeseyi esâret-i ecnebiyeden tahlis ederek ulülemrin salâhiyetini düşmanın tehdit ve ikrahından [zorlamasından] âzâde bırakmaktır. Bu esâsata göre, Anadolu'da muvakkat kaydiyle olsa bile bir hükûmet reisi tanımak ve pâdişah kaymakamı ihdâs etmek hiçbir sûretle kâbil-i cevaz değildir." (A.g.e., s.36)

"Hilâfet ve saltanat makâmının tahlisine muvaffakıyet hâsıl olduktan sonra pâdişâhımız ve halîfe-i müslimîn efendimiz her nevi ikrahtan âzâde ve tamâmile hür ve müstakil olarak kendini milletin âğûş-u sadâkatinde gördüğü gün Meclis-i âlînizin tanzim edeceği esâsât-ı kânuniye dâiresinde vaz-ı muhterem ve mübeccelini ahzeder."

"Biz, ittifak-ı cumhura her kuvvetten ziyâde salâhiyet bahşeden İslâmiyet esâsâtını nazar-ı dikkate alarak Meclis-i âlinizi kâffe-i umûr-u millette doğrudan doğruya vaziülyed tanımak taraftarıyız." (A.g.e., s.37)

Uzun nutkunun sonunu, "Cenâb-ı Hak muvaffakıyet ihsan etsin" duâsı ile bitiren Mustafa Kemal Paşa'nın şu konuşması, o günün pâdişah ve halîfesi olan Sultan Vahidüddin'e ne kadar bağlı olduğunu gösteriyor. İslâm dinine verdiği değer ise cümlelerinden âdetâ fışkırıyor. Elbette bu konuşmayı gören herkes, Mustafa Kemal'in nasıl bir pâdişah taraftarı, hilâfet sempatizanı, İslâmiyet âşığı olduğunu anlamakta gecikmeyecektir. Zâten 12 Eylül İhtilâlinden sonra "dindar Atatürk" imajını yerleştirmeye çalışan İhtilâlciler de Paşa'nın bu gibi konuşmalarını bol bol okumuşlardır.

Ama, şu konuşmadan iki buçuk yıl sonra saltanatın ve dört yıl kadar sonra da hilâfetin teker teker kaldırıldığını göreceklerdir. Duvarlarına al yeşil sancaklar çekilen, Kur'ân-ı Kerîm hatimlerinin son kısmı içinde tamamlanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde bütün Osmanlı pâdişahlarına söven ve dinî tâbirlere ağır hakâretler savuran konuşmalar yapılacaktır.

"Cenâb-ı Hak nâmına yemin ederiz ki...!"

Mustafa Kemal Paşa'nın, "Pâdişahımız, cumhûr-u İslâmın reisidir" dediği Sultan Vahidüddin. Tine Paşa, Ankara'daki Mecliste aynen şöyle diyordu: "Cenâb-ı Hak ve Resûl-ü Ekrem nâmına yemin ederiz ki, Pâdişâha, Halîfeye layık sözü bir yanından ibârettir."

25 Nisan Pazar günü Meclisin gizli toplantıları sonunda Büyük Millet Meclisi Reisliğine Mustafa Kemal Paşa seçildi. Teşekkür için başkanlık kürsüsüne çıkan Paşa konuşmasını şöyle bitiriyordu:

"Bu ittihad-ı millînin [milli birliğin] bana tahmil ettiği [yüklediği] mes'ûliyet, biliyorum ve hepiniz de bili-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yorsunuz ki, çok ağırdır. İçinde yaşadığımız nâdirü'l-emsâl dakikaların vehâmetine rağmen bu ağır mes'ûliyet-i milliyenin altında ancak heyet-i muhteremenizin ve dâimâ hak yolundaki mücâhedâta refîk olan avn ü inâyet-i Sübhâniyeden ümitvâr olarak çalışacağım." (A.g.e., s.48)

Hemen ertesi gün de Meclis, Reîsinin imzâsı ile ilk beyannâmesini neşretti. Bu beyannâmede, Ankara'nın pâdişâha isyân ettiği iddiaları reddedilerek aynen şöyle deniyordu:

"İngilizler tarafından satın alınan ve milleti birbirine düşürmek maksadını güden bâzı hâinler sizi aldatmak için türlü türlü yalanlar söylüyorlar. İzmir vilâyetinin, Antalya'nın, Adana'nın, Ayıntap ve Maraş ve Urfa havâlisinin düşmanlar tarafından işgâli üzerine silâhına sarılan milletdaş ve dindaşlarınızı yine size mahvettirmek için Pâdişah ve Halifeye isyan sözünü ortaya atıyorlar. Millet Meclisi, Halife ve Pâdişahımızı düşman tazyikinden kurtarmak, Anadolu'nun parça parça şunun bunun elinde kalmasına mâni olmak, payitahtımızı yine ana vatana bağlamak için çalışıyor. Biz vekilleriniz, Cenâb-ı Hak ve Resûl-ü Ekrem nâmına yemin ederiz ki, pâdişâha, Halifeye isyan sözü bir yalandan ibârettir ve bundan maksat vatanı müdâfaa eden kuvvetleri, aldatılan Müslümanların elleri ile mahvetmek ve memleketi sâhipsiz, müdâfaasız bırakarak elde etmektir." (A.g.e., s.49)

Şu satırları okuduktan sonra, bu beyannâmenin altına imzâ atan Mustafa Kemal Paşa'nın dindarlığında, pâdişahçılığında, hilâfetçiliğinde şüphe kalır mı? İhtilâlcilerin iddiası böylece teyid edilmiş olmuyor mu?

Eğer şu beyannâmenin neşrinden bir müddet sonra Saltanat da, hilâfet de, İslâmiyetin kudsî şeâirleri de yine aynı imzâ sâhibi tarafından ortadan kaldırılmasıydı; elbette Atatürk'ü "dindar" göstermeye kalkanlar yerden göğe kadar haklı olurlardı.

M.Kemal; "Halifeyi kurtaracağız" diyordu

Atatürk'ün yakın çevresinden Ruşen Eşref Ünaydın'ın, onun ölümünden sonra yazdığı şu iki paragraf da Atatürk'ü "dindar" göstermek isteyenleri teyid ediyor:

"O eski Meclis binasının bir küçük odasında bir Mescid vardı. Hâtırâmda yanılmıyorsam, Meclisin koridorunda veya kapısına yakın bir yerinde ezan da okutturulurdu; hattâ o ezanlar bazı günler pek gür ve güzel sesli, Kuvâ-yı Milliyeci kılığında giyimli, baldırları dolaklı, bacakları külotlu, başı kalpaklı Hafız Hüseyin okurdu. Hafız Hüseyin o zamanlar senin yanında bulunurdu, ara sıra onu yanında cepheye götürürdün. O bir hafız, bir kasidegû idi ki, güzel ve heyecan verici sesini Garp Cephesindeki kıt'alara da dinletirdin, bu sesle onları şevke getirdin. Onu, cephenin her tarafında semt semt dolaştırıp Türkçe kaside okuyuşunu askere dinlettirdin.

"Hacı Bayram-ı Velî Câmiinde bayram namazları gibi cemaatin bol olduğu toplantılarda Hafız Hüseyin'in, câmi duvarlarını ve âdetâ kubbe yüksekliğinde tavanını billûr pırıltılarla dolduran ve billûr hevenklerinden taşan ışıklar misillu parıltılarla titretip dinleyenleri galeyana getiren kasidelerini kalabalık halk içinde, sen kendin de herkes gibi halılar üzerine bağdaş oturarak o sesin en duygulu yerlerinde, göklere uçacakmışcasına çırpıntılı yerlerinde dudaklarını titreten heyecanını tutmaya çalışarak dinlerdin. Sen, o bayram namazlarına giderdin." (N.A. Banoğlu, Nükte Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, c.3, s.21)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Zinovyef ne diyor?

VATANI düşman çizmesinden kurtarabilmek için son ümit, Ankara'da toplanan millî kuvvetlerdeydi. Onların ortaya çıkış sebepleri de saltanatı, hilâfeti ve vatanı kurtarmak" cümlesiyle sembolize edilmişti. Fakat, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki Ankara grubu, Batılı emperyalistlere karşı Çarlığı yıkarak Bolşevik idâre kuran Ruslar ile de münâsebet tesisine çalışıyordu. Bu yüzden birkaç tâne komünist fırkası bile türemişti. Bakın, 14 Ağustos 1920 târihinde Mecliste konuşan Mustafa Kemal Paşa ne diyordu:

"Bolşeviklerin özellikle son günlerde Polonya dahilinde süregelen başarı ve zaferleri cidden devrimlerinin pek mesut, pek parlak ve pek önemli bir sonucudur. İslâmiyetin en yüksek kural ve kanunlarını kapsayan bolşevizmin bizim bile varlığımıza kast etmiş olan ortak düşman aleyhinde, bugün elde etmiş bulunduğu zafer, bizim için de teşekkür edilecek sonuçtur." (Rasih Nuri İleri, Atatürk ve Komünizm, s.132)

Ankara Hükûmetinin komünizm hakkında bu kadar sitâyişkâr sözler sarf etmesine rağmen, Bakû'de toplanan 1 Eylül 1920 târihli Şark Halkları Kongresinde konuşan Sovyet lideri Grigori Zinovyef şöyle söylüyordu:

"Biz, başında Mustafa Kemal'in bulunduğu bir hareketin komünist hareketi olmadığını bir dakika bile unutmuyoruz. Ankara'daki halk hükûmetinin ilk toplantısında tutulmuş zabıtların süreti gözümün önündedir... Mustafa Kemal'in başında bulunduğu hareket, Halifenin şahsını düşmandan kurtarmak istiyor. Bu düşünüş, bu fikir, komünist ilkelerine uyar mı?" (A.g.e., s.151)

Gerçekten de Zinovyef'in sözleri yanlış değildi. Ankara'da toplanan Büyük Millet Meclisinin hikmet-i vücûdu, yukarda da söylediğimiz gibi, evvelâ "saltanat, hilâfet ve vatanı kurtarmak" olarak tesbit edilmişti. Zâten Mustafa Kemal Paşa da yerli ve yabancı basın mensuplarına da aynı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şeyleri söylemişti.

O günlerde Ankara'ya gelen ve daha sonra 1922'de hâtıralarını "İstanbul-Ankara-Londra" isimli kitabında neşreden Madam Berthe Georges-Gaulis, 1921 yılı Aralık ayında Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine şöyle söylediğini yazıyor:

" 'Ya İstanbul?' dedim. Yüzünde, kendi gücünden gelen biraz alaylı, anlaşılmaz bir gülümseme belirdi: 'İstanbul her devirde Batı ile Doğu arasında büyük ybir rol oynamadı mı? O bizim en büyük san'at, ticaret ve mübâdele merkezimiz değil mi?'

"Sonra yine ciddi bir tavır alarak: 'Sultan, dini lider, bütün milletin kendisine saygı beslediği Pâdişah, İslâmın en yüce şahsiyetidir. Biz, hilâfet ve saltanatı, Osmanlı Hânedânını muhafaza edeceğiz ve onu yabancı entrikalara karşı koruyacağız." (Tarih ve Edebiyat Mecmuası, Mayıs 1981, s.29, çeviren Cenap Yazansoy)

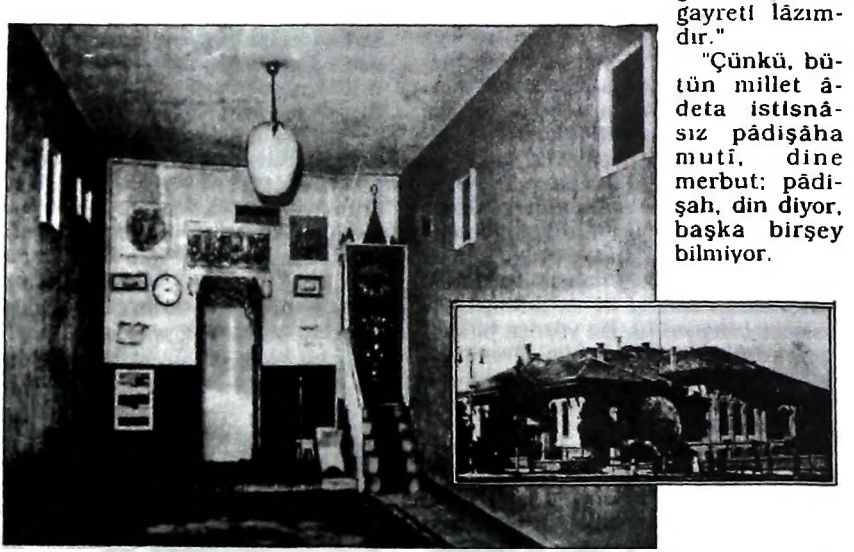
"YUNAN SİZE ŞAPKA GİYDİRECEK!"

TBMM REİSİ Mustafa Kemal Paşa kat'i konuşuyordu. Her ne kadar istifâ etmiş de olsa, Anadolu'daki bütün askerî birliklerin kendisinden emir aldığı bir Paşa idi; yâni asker sözü vermiş oluyordu.

O günlerde Ankara'daki milletvekillerinin de tek hedefi o idi. Milletin din hissini galeyana getirerek düşmana karşı mukâvemetin arttırılmasına çalışıyorlardı. Birinci Meclisin Maarif Vekili Dr. Rıza Nur hâtıralarında bu hususu açıkça teyid ediyor:

"Şimdi tuttuğumuz siyâset, elimizdeki düstur şudur: 'Pâdişah, Halîfe, Hükûmet İstanbul'da düşmanlar elinde esirdir. Biz vekilleriyiz. Onları, dini, milleti, devleti kurtaracağız. Ey millet! Yunan gibi asırlardan beri kölemiz olan bir millete nasıl boyun eğeceksiniz? Bu millet buna dayanamaz. Gayrete geliniz. Din gayreti lâzımdır."

"Çünkü, bütün millet âdeta istisnâsız pâdişâha mutî, dine merbut; pâdişah, din diyor, başka birşey bilmiyor.

Ankara'da açılan ilk Meclisde küçük bir oda mescid olarak ayrılmıştı. Milletvekilleri orada ibâdetlerini yerine getiriyorlardı. Fotoğrafta, TBMM'deki 1950'lerden sonra kullanılan mescidden bir manzara görülüyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hilâfeti koruma sözü verildi de ne oldu?

FEVZİ PAŞA— Osmanlı hükümetlerinin son Harbiye Nâzırı.

Harbden de yorulmuş, bitmiş, parasız, sefâlette; bu haldeki bir milleti kolay kolay yeni bir harbe hazırlamak da mümkün değil. Bunun için Rumlar ile izzet-i nefislerini gıcıklıyoruz.' Bakkal Yorgi başınıza vâli, mutasarrıf; taşçı Vasil jandarma zabiti olacak, nasıl dayanacaksınız?' diyoruz. Haklıkaten Türk buna tahammül edemiyor. Anadolu'dan bu esnâdaki seyahatlerimde bizzat böyle propaganda yaparken, bu sözlerin herşeyden müessir olduğunu görüyordum. Aynı zamanda dini de ele alıyorduk. 'Kur'ân'ı apteshâne kâğıdı yapacaklar. Size şapka giydirecekler' diyorduk. Bu da pek müessir oluyordu. "Tâlihe bak ki, şapkayı sonunda Mustafa Kemal'in eliyle giydiler." (Yeni Nesil, 11 Şubat 1988)

Araştırmacı Mete Tuncay da bir eserinde bu tesbitleri destekliyor:

"Kurtuluş Savaşı yıllarındaysa, din açısından daha önce başlayan lâikleşmenin geri çevrildiği, din bağının alabildiğine vurgulandığı herkesçe bilinmektedir. Birinci TBMM'de bir tek gayr-i Müslim üye yoktu. Kamu gelirlerinde onca azalmayı göze alarak, salt dinsel ndenlerle, İçki Yasağı yasasını (Men'-i Müskirat Kanunu) çıkartan, bu Meclistir. İslâm milliyetçiliğiyle siyasal toplumun tutunum (cohesion) öğesi olarak dinden yararlanma, o günkü koşullarda Araplar elden kaçırıldığına göre, geri kalan öteki gayr-i Türk, ama Müslüman azınlıkların, Kürtlerin, Çerkeslerin, Lâzların, v.b. işbirliğini sağlama gereğine de hizmet etmekteydi." (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.212)

OSMANLININ SON HARBİYE NÂZIRI

27 NİSAN 1920 Salı günü Ankara'ya gelen Ahmet Fevzi Paşa, meb'us arkadaşlarının ısrârı üzerine o gün çıktığı Meclis kürsüsünde kendisini Osmanlı devletinin son Harbiye Nâzırı olarak takdim ettikten sonra, aynen Ankara'dakilerin hissiyâtıyla konuşuyordu:

"Efendiler, evvelemirde İstanbul'un esâret muhitinden kurtularak Ankara'nın hür muhitine geldiğimden dolayı Cenâb-ı Hakka hamd ü senâlar ederim. Beni lûtfen karşılayan arkadaşlarıma da derin şükranlarımı takdim ederim. Efendiler, Pâdişahımız da dâhil olduğu halde umumumuz beş yüz senelik bâkir pâyitahtımızın ilk defa düşmanlar tarafından işgâli fâciasını görmek bedbahtlığına uğramış felâketzedelerdeniz." (Yunus Nadi, Birinci Büyük Millet Meclisi, s.53)

Sözlerini, "Cenâb-ı Haktan tazarrû ederim ki, İngilizler, birçok şeylerde ve meselâ Çanakkale'de aldandıkları gibi bunda da aldanıyorlar" diye bitiren Fevzi Paşanın konuşması, "İnşallah, inşallah, kahrolsunlar, kahrol-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sunlar" sadâları ile karşılanmıştı. (A.g.e., s.55)

Sakarya Muharebelerinin en şiddetli ânında bir siperde Kur'ân-ı Kerim okurken bulunan Fevzi Paşa böyle düşünebilirdi; ama o günkü Ankara'da herkesin ağzından aynı sözler çıkıyordu. Söylenenlere bakılırsa, bilâ istisnâ herkes kop koyu dindar, tepeden tırnağa Müslüman idi. TBMM'nin Reisi Mustafa Kemal Paşa da o havanın temsilcisi olarak "saltanatçı, hilâfetçi, Müslüman" olduğuna delil gösterilecek pek çok konuşma yapmıştı. Onu 12 Eylül İhtilâlinden sonra "dindar" tanıtmayı çalışanlar da zâten onları delil olarak getiriyorlardı.

Peki, o hava aynen devam etti mi?

Meğer ki, bütün bu dindar görünme pozları belli bir vakte kadar taktikten ibâretmiş. Dini hisleri galeyana getirilerek ayağa kaldırılan milletimiz Yunan ordularını İzmir'de denize döktükten sonra devlet erkânının rengi birden bire değişmeye başladı.

Prof. Dr. Cahit Tanyol, "Atatürk ve Halkçılık" isimli eserinde, Cumhuriyet devrinin İktisat Vekillerinden Mahmut Esat Bozkurt'a dayandırdığı yazılarda, Atatürk'ün "dindar" görünme pozisyonlarının dahi bir taktik icâbı olduğunu söylüyor.

"BİZ SAVAŞI DUÂ İLE KAZANMADIK!"

TANYOL, Bozkurt'tan şunları naklediyor:

"İhtilâllerde zaman, fırsat, taktik bir öneme hâizdir. Fırsatı kollayan, zamanı seçmekle isâbet eden kimseler ihtilâlleri kaybetmezler. Atatürk bu cihetten çok dikkat ederdi. Zamanı güzel seçer, fırsatı aslâ kaçırmazdı.

"Birinci Büyük Millet Meclisinin açılma merâsiminden önce Ankara'da Hacı Bayram Câmiine gidilmiş, kurbanlar kesilmiş, duâlar edilmiş, tekbirler getirilmiş; bu dini merâsimle Meclis açılmıştır.

"Mecliste müezzin beş vait ezan okur, imam cemaate namaz kıldırırdı. Dikkate değer ki, Kurtuluş Savaşları zaferle karşılandıktan sonra, Atatürk Ankara'ya döndü. Meclis kapısı önünde resmî üniforması ile bekleyen İmam Efendi Atatürk'ü durdurdu. Ellerini kaldırdı, dinî duâya başlar başlamaz Atatürk hiddetle, 'Burada böyle şeylere lüzum yok... Biz savaşı duâ ile değil, Mehmetçiğin kanı ile kazandık' dedi." (A.g.e., s.42)

Tanyol, aynı sayfaya şunları eklemiş:

"Ve yine Bozkurt, 'Birinci Anayasadaki (Türkiye Devletinin dini, İslâmdır) maddesinin Teşkilât-ı Esâsiye Kanununun (Anayasa), ikinci kez taslağı hazırlanırken bazı üyeler bu maddenin kaldırılmasını ileri sürdüğü zaman Atatürk ısrarla kalmasını savunmuştur. Çünkü daha zamanı ve sırası gelmemişti' diyor."

Atatürk'ün en yakınında bulunan bir politikacının şu sözlerine bakılırsa, Mustafa Kemal Paşa'nın "saltanat, hilâfet ve din" hakkında o güne kadar söyledikleri "samimî" değildir. Sâdece bir "taktik" icâbı yer ve zamânına göre konuşmayı tercih etmiştir. Yoksa, duâ ve kurbanlarla açılan Meclisin kapısında duânın aleyhine tavır koyabilmenin mânâsını anlamak mümkün olmaz.

MÂNÂLI BİR MUKÂYESE

İSTERSENİZ bu hususu daha anlaşılabilir hâle getirmek için Mustafa Kemal Paşa ile ilgili iki vesikayı mukâyese edelim.

Damat Ferid Paşa hükûmetlerinin Posta Telgraf Umum Müdürlüğünü yapan romancı Refik Halid Karay, hâtırâlarında, 7 Temmuz 1919 gününe yer verirken, 9. Ordu Kıt'aatı Müfettiş-i Umumisi olarak Anadolu'ya gönderilen Mustafa Kemal Paşa'ya o gün Saray telgrafhânesinden bir azil telgrafı çekildiğini yazıyor. Telgraf şöyledir:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Paşa görevden azledilince, padişaha cevaben nasıl bir tel çekti?

REFİK HALİT KARAY— Osmanlı hükümetlerinin son telgraf umum müdürü (yazar), Mustafa Kemal'in Padişah Vahideddin'e gönderdiği istifa telgrafında, "Hayâtımın son noktasına kadar saltanat ve hilafet makamına bağlı kalacağım" dediğini söylüyor.

"Paşa Hazretlerine.

"Memuriyet-i âlîlerine hasbel icap hitam verilmiş olduğundan, hemen bilâ-tecehhur [geciktirmeden] Dersaadet'e avdetleri [İstanbul'a dönmeleri] irâde-i kat'iyye-i Hazret-i Pâdişâhî iktizâsındandır efendim.

"Serkâtib-i Şehriyârî

"Ali Fuad."

A.Vehbi Vakkasoğlu'nun Bozgun isimli eserinin 3. cildine alınan bu vesika, 61. sayfadadır. Aynı eserin 67. ve 68. sayfalarında ise Mustafa Kemal Paşa'nın istifâ telgrafı yer almaktadır. Refik Halid'in "giranbahâ bir vesika" dediği bu telgrafın metni çok enteresandır:

"Mâbeyn-i Hümâyûn cenâb-i mülûkâne başkitâbet-i celîlesi vâsıtasıyla atabe-i ulyâ-yı Hazret-i Pâdişâhîye,

"Şimdiye kadar, gerek Zât-ı Akdes-i Hümâyûnlarına ve gerek Harbiye Nezâretine vâki olan mâruzâtımla, vatan ve milletin ve makâm-ı muallâ-yı hilâfetin mâruz ve giriftâr olduğu avâkıb-ı elîme ve buna karşı mutahassıl âlâm ve evzâ-ı milliyeyi tekmil safahat ve hakikatiyle arz ettim... Bunu ifâ etmekle, mukaddesâtımın nefs-i âcizâneme yüklediği en yüksek vicdanî vazifelerden birini yapmış oldum. Âmâl ve teşebbüsât-ı abîdânemin [kullara yakışan amel ve teşebbüslerimin] İngilizlerce, vazife sûretinde değil şekl-i âharda telâkkî olunmasından nâşi, hükümet-i seniyyelerinin müşkil bir vaz-u tazyik altında kaldığı irâde ve ilhâm buyuruluyor...

"Hükümet-i seniyyelerinin ve pâyitaht-ı saltanat-ı hümâyûnlarının zaten ne gibi tazyik ve elîm şartların inhisarı altında bulunduğu gerek çâkerlerince ve gerek bütün millet-i necîbelerince tamâmen mâlûm ve ayan olduğu cihetle, bu tazyik ve ihhisarın daha ziyâde genişlemesine ve bilhassa pek büyük revâbıt-ı sıdk-ı ubûdiyetle merbut [dos doğru kulluk bağlarıyla bağlı] bulunduğum kalb ve âmâl-i müşfika-i hümâyûnlarımın düçâr-ı kelal olmasına hiçbir veçhile râzı olamayacağım cihetle, yalnız memuriyet-i âcizâneme değil, tekmil mübâhatını vatan ve milletin ve makâm-ı akdes-i hümâyûnlarının nûr-u feyz-i necâtından [şanlı yüce makamlarının kurtuluş nurunun feyzinden] alan pek çok sevdiğim mübârek hayât-ı askeriyeme de vedâ sûretiyle arz-ı fedâkârî eylerim...

"Makâm-ı saltanat ve hilâfetin ve millet-i necîbelerinin hayâtımın son noktasına kadar dâimâ hâris, sâdık bir ferdi gibi kalacağımı kemâl-i ubûdiyetle arz ve temin eylerim. Silk-i celîl-i askeriyeden istifâ ettiğimi Harbiye Nezâretine arz ettim.

"Sıhhat ve âfiyet-i cenâb-ı mülûkâneye duâ ve her türlü âfattan masun buyurulmalarını Cenâb-ı Kibriyâdan niyâz eylediğim muhat-ı ilm-i âlî buyuruldukta, ferman..."

"Mustafa Kemal" imzâsını taşıyan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şu istifânâme telgrafına göre Paşa, hayâtının son noktasına kadar saltanat ve hilâfet makâmına sâdık bir ferd olarak bağlı kalacağını arz ediyor. Halbuki, şu telgraftan sâdece bir ay sonra Erzurum'da arkadaşı Mazhar Müfit'e şu notları yazdıracaktır:

Pâdişâha bağlılık telgrafı çeken M.Kemal'in bir ay sonra kendisine notlar yazdırdığını söyleyen Mazhar Müfit Kansu, "saltanatın kaldırılacağı" edâsının da Atatürk tarafından not ettirildiğini yazıyor.

Ne gariptir ki, o güne kadar Müslümanların "küfür alâmeti" kabul ettikleri şapkayı ilk giyenlerden biriei de, Diyânet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi imiş. Mazhar Müfit öyle anlatıyor.

"Zaferden sonra hükûmet şekli Cumhuriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sualiniz münâsebetiyle söylemiştim. Bu bir. İki: Pâdişah ve hânedan hakkında zamânı gelince icap eden muamele yapılacaktır. Üç: Tesettür kalkacaktır. Dört: Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir." (M.M.Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, c.1, s.128)

Paşa'nın bir ay önce Pâdişah Sultan Vahîdüddin'e çektiği telgrafa bir bakın, ve bir de bir ay sonra Mazhar Müfid'e yazdırdığı şu notlara bakarak bir mukâyese edin. Ne düşüneceksiniz acaba?

"KALEM ELİMDEN DÜŞTÜ"

NOTLARININ başına 7-8 Ağustos 1919 târihini koyan Mazhar Müfid Kansu, şöyle devâm ediyor:

"Bir anda gayr-ı ihtiyârî kalem elimden düştü. Yüzüne baktım. O da benim yüzümü baktı. Bu, gözlerin bir takılışıyla birbirine çok şey anlatan konuşuşuydu.

"Paşa ile zaman zaman senli benli konuşmaktan çekinmezdim. 'Neden durakladın?' deyince; 'Darılma amma Paşam, sizin de hayalperest taraflarınız var' dedim. Gülerek, 'Bunu zaman tâyin eder. Sen yaz' dedi.

"Yazmaya devâm ettim: 'Beş: Latin harfleri kabul edilecek.' 'Paşam kâfi, kâfi' dedim ve biraz da hayâl ile uğraşmaktan bıkmış bir insan edâsı ile, 'Cumhuriyet ilânına muvaffak olalım da üst tarafı yeter!' diyerek defterimi kapadım ve koltuğumun altına sıkıştırdım. İnanmayan bir adam tavrı ile, 'Paşam sabah oldu. Siz oturmaya devâm edeceksenîz hoşça kalın' diyerek yanından ayrıldım." (A.g.e., s.128)

Daha sonraları milletvekilliği ve İstiklâl Mahkemesi âzâlığı da yapan Mazhar Müfit kitabında şunları da söylüyor:

"Çankaya'da akşam yemeklerinde birkaç defa, 'Bu Mazhar Müfid yok mu, kendisine Erzurum'da tesettür kalkacak, şapka giyilecek, Latin harfleri kabul edilecek dediğim ve bunları not etmesini söylediğim zaman, defterini koltuğunun altına almış ve bana hayalperest olduğumu söyledi' demekle kalmadı... Bir gün mühim bir ders de verdi.

"Şapka inkılâbını ilân etmiş olarak Kastamonu'dan dönüyordu. Ankara'ya avdet etiği anda otomobille eski Meclis binâsı önünden geçiyor, ben de kapı önünde bulunuyordum. Manzarayı görünce gözlerime inanamadım. Kendisinin ve yanında oturan Diyanet İşleri Reisinin başında birer şapka vardı. Kendisi neyse ne... Fakat kendisini karşılamaya gelenler arasında bulunan Diyanet İşleri Reisine de şapkayı giydirmişti.

"Ben hayretle bu manzarayı seyrederken, otomobili durdurttu, beni yanına çağırdı ve birden, 'Azizim

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mevlid Kandiline rastlayan 1 Kasım 1922 günü saltanatın kaldırılması için Meclise uzun bir konuşma yapan Mustafa Kemal Paşa, "hilâfet" hakkında şöyle diyordu. (Nutuk'un orijinal baskısı): "Hakikaten emr-i hilâfet milel-i İslâmiyece en büyük bir maslahattır. Efendiler, hilâfet-i nebeviye, ehl-i İslâm arasında râbıta olan bir emârettir."

8 Temmuz 1919'da padişaha bağlılığını bildirdi

Makam-ı saltanat ve hilâfetin ve millet-i necibelerinin hayatının, son noktasına kadar dahmi, hâris, sadık bir ferdi gibi kalacağımı kemal-i ubudiyetle arz ve temin eylerim. Silk-i celil-i askeriyeden istifa ettiğimi Harbiye Nezaretine arz ettim.

Sıhhat ve afiyet-i cenab-ı mülûkaneye dua ve her türlü âfatlan masun buyurulmalarını Cenab-ı Kibriya'dan niyaz eylediğim muhat-ı ilm-i âli buyuruldukta, ferman...» (*).

Mustafa Kemal

Binlerce senedenberi istiklâl mefhumunun timsali asli olan Türk milleti bir tekme ile bu hufrenin içine yuvarlanmak isteniyor.. Fakat bu tekmeyi vurdurmak için bir hain, bisuur, biidrak bir hain lâzımdı. Nasıl ki, kanunen idamı lâzımgelenlerin bile ipini çekmek için kalp ve vicdanı ulviyeti insaniyeden mücerret bir mahlûk aranır. İdam hükmünü verenlerin böyle adi bir vasıtaya ihtiyacları vardır: o, kim olabilirdi? !. Türkiye Devletinin istiklâline hatime veren, Türkiye halkının hayatını, namusunu, serefini imha eden, Türk yenin idam kararını ayağa kalkarak bütün endamile kabul etmek istidadında kim olabilir?.

(Vahdettin, Vahdettin sadaları, gürültüler..)

Paşa Hazretleri (devamla) — Maatteessüf bu milletin hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahdettin.. (Allah kahretsin sadaları) Vahdettin bu hareketi denaetkârânes le yalnız kendinin fâyık olduğu bir muameleyi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir şey yapmış olmadı.

Mustafa Kemal Paşa, askerlikten istifâ ettiğini pâdişâha arz ederken ona nasıl hayâtının son noktasına kadar bağlı kalacağını da bildiriyor ve duâ ediyordu (üstteki kupür, Bozgun, c.3, s.68). Büyük zaferi kazanan bir Başkumandan ve TBMM Reisi olduktan sonra ise TBMM'de yaptığı uzun konuşmada, o "hayâtının son noktasına kadar sâdık kalacağını" söylediği Osmanlı Pâdişâhını, "hâin, biidrak, bişuur bir hâin" olarak vasıflandırıyordu (alttaki kupür, Nutuk, c.3, s.1249). Hangi ifadenin gerçek olduğunu zaman gösterdi.

Mazhar Müfid Bey, kaçıncı maddedeyiz? Notlarına bakıyor musun?' deyiverdi. Bu bir lâtîfe idi, fakat mahcup eden eden bir lâtîfe." (A.g.e., s.129)

Peki, hangi Mustafa Kemal doğruyu söylüyordu? Onu "pâdişahçı, hilâfetçi ve dindar" gösterenler de onun fiil ve hareketlerinden örnekler veriyorlar, "dine karşı" gösterenler de. Bugün artık hâdiselerin üzerinden yarım asırdan fazla geçtiğine göre acaba târihin hükmü ne olacaktır?

Milli Mücâdele yıllarının sıkıntılı günleri atlatılmış, asırlarca bizim bir vilâyetimiz olarak kalmanın acısıyla Anadolu'ya saldırtılan Yunan ordusunun kalıntıları yurdumuzdan atılmıştı. İşte ondan sonra herkesin hakiki çehresi ortaya çık

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

maya başladı.

Meclisi kurbanlar ve duâlarla açan Mustafa Kemal Paşa, Büyük Zaferden sonra Meclisin önünde duâ etmek isteyen resmi imama müdahale ederek zaferin duâ ile kazanılmadığını sâdece iki buçuk sene sonra söylemişti. O, kafasına koyduğu düşüncelerini gerçekleştirebilmek için uygun zaman ve fırsatı kullanma peşindeydi.

Zaferin verdiği rahatlık ile berâber aynı zamanda Meclisin salâhiyetlerini de kullanabilen Başkumandanlık vazifesi, onun hareketlerini nisbeten kolaylaştırmıştı. 1 Kasım 1922 târihinde 308 sayılı karar ile Meclis, saltanatı lâğvetti.

MÜBÂREK MEVLİD KANDİLİ GÜNÜ

8 TEMMUZ 1919 günü pâdişâha çektiği istîfâ telgrafında, "Saltanat ve hilâfet makamları ile pâdişâhın necip milletinin, hayâtının son noktasına kadar dâimâ hâris ve sâdık bir ferdi" olacağını arz eden Mustafa Kemal Paşa, aynı zamanda Mevlid Kandiline rastlayan ve Osmanlının son yıllarında resmî tâtil günü olarak kabul edilen Peygamberimizin bu doğum yıldönümünde evvelâ saltanatı kaldırıyordu.

Paşa'nın 1 Kasım 1922 günü yaptığı Meclis konuşması çok dikkate değer ehemmiyete hâizdir. Mevzûmuzu alâkadar eden kısımlarını sunmaya çalışacağız:

"Efendiler, yine mâlûmdur ki, dünyâ yüzünde yüz milyonluk bir Arap kütlesi vardır. Ve bunların Asyaî kısmı Cezîretülarapta mütekâsif olarak arz-ı mevcûdiyet eder. Mazhar-ı nübüvvet ve risâlet olan Fahrülâlem Efendimiz bu kütle-i Arap içinde Mekke'de dünyâya gelmiş bir vücûd-u mübârekti.

"Ey arkadaşlar! Tanrı birdir, büyüktür; âdât-ı İlâhiyenin tecelliyâtına bakarak diyebiliriz ki: İnsanlar iki sınıfta, iki devride mütâlea olunabilir. İlk devir, beşeriyetin sabâvet ve şebâbet devridir. İkinci devir, beşeriyetin rüşt ve kemâl devridir.

"Beşeriyet birinci devirde tıpkı bir çocuk gibi, tıpkı bir genç gibi yakından ve maddî vâsıtalarla kendisile iştigal edilmeyi istilzâm eder. Allah, kullarının lâzım olan nokta-i tekemmüle vusûlüne kadar içlerinden vâsıtalarla dahi kullarıyle iştigâl-i lâzıme-i ulûhiyetten addeylemiştir. Onlara Hz. Âdem aleyhisselâmdan itibâren mazbut ve gayrimazbut ve nâmütenâhi denecek kadar çok nebîler, peygamberler ve resuller göndermiştir. Fakat Peygamberimiz vâsıtasıyle en son hakâik-i diniye ve medeniyeyi verdikten sonra artık beşeriyetle bilvâsıta temasta bulunmağa lüzum görmemiştir. Beşeriyetin derece-i idrâk, tenevvür ve tekemmülü her kulun doğrudan doğruya, ilhâmât-ı İlâhiye ile temas kâbiliyetine vâsıl olduğunu kabul buyurmuştur ve bu sebepledir ki, Cenâb-ı Peygamber, hâtemü'l enbiyâ olmuştur ve kitâbı, kitâb-ı ekmeldir. Son peygamber olan Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi vesellem 1394 sene evvel Rumî Nisan içinde ve Rebîülevvel ayının on ikinci Pazartesi gecesi sabaha doğru tan yeri ağarırken doğdu. Gün doğmadan! Bugün o gündür. Filhakika Arabî târihlerinde bu akşam yevm-i vilâdetin tamam sene-i devriyesine tesâdûf ediyor. İnşallah bu hayırlı tesâdüftür. (İnşallah sadâları) Hz. Muhammed eyyâm-ı sabâvet ve şebâbetini geçirdi. Fakat henüz peygamber olmadı. Yüzü nuranî, sözü ruhanî, rüşt ve rü'yette bîbedel, sözünde sâdık ve halîm ve mürüvvetçe sâire fâik olan Muhammed Mustafa evvelâ bu vasf-ı mahsusa ve mütemâyizesiyle kabîlesi içinde 'Muhammedü'l-Emîn' oldu. Muhammed Mustafa peygamber olmadan evvel, kavminin muhabbetine, hürmetine, itimâdına mazhar oldu. Ondan sonra ancak kırk yaşında nübüvvet ve 43 yaşında risâlet geldi." (Nutuk, c.3, s.1240-1241)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

M. Kemal Efendi, Vahidüddin'i nasıl hâin ilân etmişti?

Atatürk'ün şu Meclis nutkuna bakarak da onun nasıl bir "dini bütün" şahıs olduğuna hükmedilebilir. Paşa, bu mukaddemeden, Peygamber Efendimizi övdükten sonra sözü hilâfet meselesine getiriyor:

ATATÜRK, HİLÂFETİ ÖVÜYOR

"FAHRİÂLEM Efendimiz, nâmütenâhi tehlikeler içinde bîpayan mihnetler ve meşakkatler karşısında yirmi sene çalıştı. Ve din-i İslâmı tesise âit vazife-i Peygamberîsini îfâya muvaffak olduktan sonra vâsıl-ı âlâ-yı illiyyîn oldu. Kendisinin mazhar-ı irşâdâtı olan bütün müslimîn, bilhassa Ashâb-ı Güzîn birçok gözyaşı döktüler. Fakat, muktezâ-yı beşeriyet olan bu hâl-i teessürün bîfâide olduğunu derhal idrâk eden erbâb-ı fetânet, Peygamberin arkasından ağlamak değil mesâlih-i ümmeti bir an evvel hüsn-ü temşiyete mazhar edecek tedbir almak kanaatile toplandılar. Resûl-i Ekreme halîfe olacak bir emîr intihâbı mevzuubahs edildi." (A.g.e., s.1241-1242)

Halife seçimindeki o günkü görüşleri sayan Mustafa Kemal Paşa, hilâfet müessesesi için de şu övücü cümleleri kullanıyor:

"Hakikaten emr-i hilâfet [halîfelik işi], milel-i İslâmiyece [Müslüman milletlerce] en büyük bir maslahattır. Çünkü efendiler, Halîfe-i Nebeviye, ehl-i İslâm arasında râbıta olan bir emârettir. Ve ehl-i İslâmın kelime-i vahdet üzere içtimâlarını temin eden bir emârettir.

"Emâret işte Cenâb-ı Hakkın bir sır ve hikmetidir ki, teesüsü dâimâ satvet ve kuvvetle meşruttur. Andan maksad-ı asli de def-i fesât ve hıfz-ı âsâyiş-i bilâd ve tanzim-i umûr-u cihad ile mesâlih-i âmmeyi hüsn-ü tanzim ve tesviyeden ibârettir. Bu dahi ancak satvet ve kuvvete menuttur; âdetullah bu veçhile câri olagelmiştir. Buna nazaran yukarda izah etiğimiz üç muhtelif nokta-i nazardan birincisinin —ki kuveti ve nüfûzu olan kavmin, milletin vâris-i hilâfet olması noktası idi— diğer nukat-ı nazara müreccah ve gâlip olması tabiîdir ve Hz. Ebûbekir'in bittesir makam-ı hilâfeti işgâl etmesi isâbet oldu. İşte bu sûretle, zamân-ı saadetten sonra hilâfet unvânile bir emâret-i İslâmiye teşekkül etti." (A.g.e., s.1242-1243)

Bundan sonra uzun uzun halifeliğin târihinden bahseden Mustafa Kemal Paşa, yavaş yavaş asıl maksâdına yaklaşıyordu. Peygamberimizi ve hilâfeti parlak cümlelerle övmesi boşuna değildi.

HÂİN BULUNDU: SULTAN VAHİDÜDDİN!

İSTİKLÂL Harbinin gâlip Başkumandanı sözüne şöyle devâm ediyor:

"Nihâyet âl-i Osmanın 36. ve sonuncu pâdişâhı Vahdettin'in devr-i saltanatında Türk milleti en derin hufre-i esâretin önüne getiriliyor. Binlerce seneden beri istiklâl mefhumunun timsâl-i asîli olan Türk milleti bir tekme ile bu hufrenin içine yuvarlanmak isteniyor. Fakat bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tekmeyi vurdurmak için bir hâin, bişuur, bîidrâk [şuursuz, idrâksiz] bir hâin lâzımdı. Nasıl ki, kânunen idâmı lâzımgelenlerin bile ipini çekmek için kalb ve vicdânı ulviyet-i insâniyeden mücerret bir mahlûk aranır. İdâm hükmünü verenlerin böyle âdi bir vâsıtaya ihtiyaçları vardır; o, kim olabilirdi? Türkiye Devletinin istiklâline hâtime veren, Türkiye halkının hayâtını, nâmusunu, şerefini imhâ eden, Türkiye'nin idâm karârını ayağa kalkarak bütün endâmile kabul etmek istidâdında kim olabilir?

"(Vahdettin, Vahdettin sadâları, gürültüler...)"

Paşa istediği cevâbı Meclis sıralarından almıştır. Devamla, öldürücü yumruğu vurur:

"Maatteessüf, bu milletin hükümdar diye, sultan diye, pâdişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahdettin... (Allah kahretsin sadâları.) Vahdettin bu hareket-i denâetkârânesile [alçakça hareketi ile] yalnız kendinin lâyık olduğu bir muameleyi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir şey yapmış olmadı. Vahdettin bu hareketle kendini öldürdü ve temsil eylediği şekl-i idârenin inhilâlini zaruri kıldı. Fakat efendiler; millet, hiçbir vakit bu hareket-i hıyânetkârânenin kurbanı olmağa râzı olamazdı. Çünkü millet, icâb-ı teâmül olarak başında bulunanların mâhiyet-i hareketini sühûletle idrâk edecek rüşt ve kâbiliyette idi." (A.g.e., s.1249)

Keşke Paşa'nın şu son cümlesi gerçek olsa idi! Keşke millet, başında bulunanların hareketlerinin mâhiyetini kolaylıkla idrâk edecek kâbiliyette olsaydı! Kimbilir, belki o zaman realitelerin gelişme yönü daha bir başka olurdu. Meselâ, 8 Temmuz 1919 günü Sultan Vahidüddin'e çekilen telgrafın sâhibinin, üç buçuk sene sonra 1 Kasım 1922'de yine aynı zâta nasıl hitâp ettiğini karşılaştırma ve mukâyese etme şansına sâhip olurdu.

1. Cihan Harbinin bitmesine üç ay gibi kısa bir müddet kala tahta oturan ve Osmanlının mağlûp olması üzerine de İstanbul'u işgal eden düşman kuvvetlerinin emri altında kıpırdayamayan; bütün o sıkıntılar içinde vatanın kurtulabilmesi için Mustafa Kemal Paşa'yı Anadolu'ya gönderen tâlihsiz pâdişâhın "hâin" hükmüne hak kazanmasını gerektirecek hangi icraatları olmuştu acaba?

Ne garîptir ki, Allah'dan, Peygamberden, hilâfetlik makâmının yüceliğinden bahseden şu Meclis konuşması târih kitaplarında yer almaz. Halbuki, Mustafa Kemal'i "dindar" göstermek isteyenler için en kuvvetli deliller bu nutkun içinde bulunmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Kasım 1922 târihli Meclis konuşmasının son kısmı şöyledir:

"Efendiler, hulefâ-yı Abbasiye devrinde Bağdat'ta ve ondan sonra Mısır'da hilâfet makâmının asırlarca müddet saltanat makâmıyla yan yana ve fakat ayrı ayrı bulunduğunu gördük. Bugün dahi saltanat ve hâkimiyet makâmile makâm-ı hilâfetin yan yana bulunabilmesi en tabii hâlâttan-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dır. Şu farkla ki, Bağdat'ta ve Mısır'ın saltanat makâmında bir şahıs oturuyordu. Türkiye'de o makamda asıl olan milletin kendisi oturuyor." (Nutuk, c.3, s.1250)

Evet, saltanatla hilâfetin biribirinden ayrılması gerektiği bizzat Paşa'nın ağzından ifâde edilmiş oluyordu. Ama, şu son cümle nedense hâlâ Türkiye Cumuhriyetinde bir türlü gerçekleşememiştir. Saltanat makâmında bizzat oturması gereken millet, kendi temsilcileri vâsıtasıyla hâkimiyeti bir türlü eline geçirememiştir. Ne zaman geçirmeye kalksa, hemen arkasından bir ihtilâl ile yine ipler bir zümrenin eline verilmiştir. Peki, hani saltanatı ve oligarşiyi kaldırmıştık?

"İSLÂM TÜRKİYE DEVLETİ"

PAŞA şu şekilde devâm ediyor:

"Makâm-ı hilâfette dahi Bağdat ve Mısır'da olduğu gibi bikudret veya mültecî bir şahs-ı âciz değil, istinatgâhı Türkiye Devleti olan bir şahs-ı âlî oturacaktır. Bu sûretle bir taraftan Türkiye halkı asrî bir devlet-i mütemeddine hâlinde her gün daha rasin olacak, her gün daha mes'ut ve müreffeh olacak, her gün daha çok insanlığını ve benliğini anlayacak; eşhâsın hıyâneti tehlikesine kendisini mâruz bulundurmayacak, diğer taraftan makâm-ı hilâfete de bütün âlem-i İslâmın ruh ve vicdânının ve îmânının nokta-i râbıtası, kulûb-ü İslâmiyenin bedi-i inşirahı olabilecek bir izzet ve ulûhiyette (orijinal nüshada bu kelime m'ulviyette' şeklindedir) tecellî edecektir.

"Efendiler, Türkiye Devletinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükûmeti mefhumlarının millet ve memleket için ne kadar kuvvet ve feyz ve halâs ve saadet vaad ettiğini izaha lüzum görmem. Üç senelik tecârüb-ü fiiliye ve bunun semerât-ı mes'ûdesi kâfi fikir ve kanaat verebilir itikadındayım. Bundan sonra makâm-ı hilâfetin dahi Türkiye Devleti için ve bütün âlem-i İslâm için ne kadar feyizbâr olacağını da istikbâl bütün vuzûhile gösterecektir. (İnşallah sadâları) Türk ve İslâm Türkiye Devleti, iki saadetin tecellî ve tezâhürüne membâ ve menşe' olmakla dünyânın en bahtiyar bir devleti olacaktır. (İnşallah sadâları)." (A.g.e., s.1250-1251)

Evet, "İslâm Türkiye Devleti" tâbiri bizzat Mustafa Kemal Paşa'ya âittir. O hamâsî konuşmanın sonunda saltanatın kaldırılmasına karar veriliyor ve meşrûtiyet idâresi fiilen sona erdiriliyor. Hem saltanatın kaldırılması ve hem de mübârek Mevlid Kandili 1922 yılında aynı güne denk geldiği için, TBMM'ce, ikisi bir arada "Hâkimiyet-i Milliye Bayramı" olarak kabul ediliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bugün 23 Nisan tarihinde kutlanan "Millî Hâkimiyet Bayramı"nın 1 Kasım günleri kutlanması için o zaman kânun çıkarılmış. Fakat onun ömrü de 19 Nisan 1925'e kadar devâm edebilmiş ve o târihte tamâmen kaldırılmış. Paşa'nın kullandığı "İslâm Türkiye Devleti" tâbirini bugün kullanmaya kalkacaklar ise karşılarında Türk Cezâ Kânununun 163. maddesini bulurlar! (Mete Tunçay, Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.227)

Bizzat Meclis Reisinin kendisi hakkında "hâin" tâbirini kullanması, Ankara taraftarı basında ağır hakâretlerin yer alması ve bu arada Kuvâyi Milliye muhaliflerinden sâbık Dâhiliye Nâzırı Ali Kemal'in de İzmit'e kaçırılarak linç ettirilmesi üzerine hayâtının emniyette olmadığını gören son Osmanlı pâdişâhı VI.Mehmed Vahidüddin, 17 Kasım 1922 günü İstanbul'u ve azîz vatanını terk etmeye mecbur kalmıştı.

Bunun üzerine toplanan TBMM, 18 Kasım 1922'de veliahd Abdülmecid Efendi'yi halife ilân etti.

Sultan Vahidüddin vatandan ayrılırken, yakın dostlarına veda ediyor.

PAŞA'DAN HALİFEYE TEL

SULTAN Abdülaziz'in oğlu olan Abdülmecid Efendi, Millî Mücâdeleye taraftar olarak biliniyordu. Halife olarak seçilmesi üzerine TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal, kendisine 19 Kasım 1922 târihli şu telgrafı çekti:

"Hânedân-ı Âl-i Osmandan Halife-i Müslimin Abdülmecid Hazretlerine,

"Âmme-i Müslimin için mûcib-i mahv olan düşman tekâlif-i şedîdesini kabul ve Müslimînin müdâfaa-i mücâhedelerinde düşmana muvâfakatle beynelmüslimîn ikâ-ı şer ve fesat ve sefk-i dimâya fiilen teşebbüs ve bu harekâtında devam ve ısrar ve binnihâye ecnebi himâyesine tevdi-i nefs ederek bir İngiliz gemisiyle mekar ve makâm-ı hilâfetten firar eden Vahdettin Efendi'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Şer'iye Vekâletinden verilen fetvâ-yı şerîfe mûcibince hal'ine Meclis Heyet-i Umumiyesinin 18 Teşrinisânî 1922 târihinde mün'akit 140'ıncı içtimaının beşinci celsesinde karar verilmiştir.

"Türkiye Devletinin hâkimiyetini bilâkayd ü şart milletin uhdesinde mahfuz tutan Teşkilât-ı Esâsiye Kânununa tevfikan icrâ kudreti ve teşrî salâhiyeti kendisinde mütecellî ve mütemerkiz bulunan milletin yegâne ve hakiki mümessillerinden mürekkep Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1 Teşrinisânî 1922 târihinde müttefikan kabul ettiği esbâb-ı mûcibe ve esâsât dâiresinde Meclis-i Âlice 18 Teşrinisânî 1922 târihinde mün'akit celsede makâm-ı muallâ-yı hilâfete intihap buyurulmuş (yüce halifelik makâmına seçilmiş) olduklarını hürmet-i mahsusa ile zât-ı Hazret-i Hilâfetpenâhîlerine arz ederim.

"Keyfiyet TBMM'ce âlem-i İslâma ve Türkiye halkına iblâğ olunmuştur. İntihâb-ı vâkın âlem-i İslâm için müteyemmen ve füyüzatbahş olmasını eltâf-ı İlâhiyeden tazarrû ve niyâz eylerim." (Nutuk, c.3, s.1251-1252)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mustafa Kemal Paşa'nın yeni Halîfe Abdülmecid Efendi'ye gönderdiği bu telgraftaki hürmet ve tâzim ifâde eden tâbirler de aslında bir "taktik" icâbı yazılmıştı. Zîrâ, aradan on altı ay bile geçmeden halîfelik müessesesi de kaldırılacaktı!

TBMM tarafından halîfe tâyin edilen Abdülmecid Efendi.

BEDİÜZZAMAN'IN TESBİTLERİ

MÜTÂREKE yılları boyunca İstanbul'da kalarak Kuvâ-yı Milliye lehine faaliyetlerde bulunan meşhur İslâm âlimi Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri, ehemmiyetine binâen ısrarla Ankara'ya dâvet edilmekteydi. Bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın şifre ile dâvetine bile, "Ben tehlikeli yerde mücâhede etmek istiyorum. Siper arkasında mücâhede etmek hoşuma gitmiyor. Anadolu'dan ziyâde burayı daha tehlikeli görüyorum" cevâbını vermişti.

Üç def'a şifre ile dâvet edilmişti. Eski Van Vâlisi olan dostu meb'us Tahsin Bey vâsıtasıyle dâvet edildiği

SAYFALAR ARASINDA

"İslâmiyet adına ne varsa hepsi yıkıldı"

Müseccel komünistlerden M.Zekeriya Sertel, 1925 yılında, bir çeşit almanak olarak çıkan Resimli Yıl adlı yayındaki "Türkiye'nin Siyasi Tarihi" başlıklı makalesinde, "1924 yılında İslâm adına ne varsa yıkıldığını" yazıyor.

"Geçen 1924 senesi, Türkiye'nin yıkmak senesidir. İki sene evvel Sakarya zaferiyle başlayan inkılâbı itmam için geçen sene eski devirden müntakil müesseselerin hedmiyle [yıkımıyla] vakit geçirilmiştir" diyen Zekeriya Sertel, Cumhuriyetin kabulüyle, "Türk milletinin kendi mukadderatına hâkim olduğunu ve asırlardan beri başında tuttuğu tufeyli hükûmdarların istibdat ve ceberutundan kurtulduğunu" iddiâ ederek, "Lâik bir hükûmet içinde din teşkilâtının mânâsı yok" diyor.

Sertel, Cumhuriyetin ikinci yılında "din namına ne varsa yerle bir olduğunu" da şu cümleleriyle ifade ediyor:

"Bir hafta zarfında memleket mühiş bir inkılâba şahit olmuş bulunuyordu. Din namına ne kadar müessese varsa hepsi bir hafta zarfında yıkılmış bulunuyordu. Ne Şer'iye ve Evkaf Vekâletleri kalıyor, ne mehâkim-i şer'iye [dinî hükûmler] ve medreseler yaşayabiliyor, ne de hilâfet yerinde kalabiliyordu."

1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını da çok iyi karşılayan Sertel, yeni fırkanın "reis-i cumhurunun tahakküm ve istibdadına engel olacağını" belirtiktten sonra, fırka kurucularının gözünde vekâlet sandalyesine geçmek gibi bir arzu bulunmadığını ifade ederek, "Memlekette teessüse başlayan diktatörlüğün önüne geçmek istiyorlardı" tesbitinde bulunuyor. Sertel, 3 Haziran 1925 yılında kapatılan TCF için yazısının sonunda şu temennide bulunuyor:

"1924 senesinin siyasi tarihi memlekete yeni bir fırka doğurmakla bitti. 1925 senesi bu yeni yavruyu büyütecek, ve temennî edelim ki sıhhatli ve mesut bir evlât yapacaktır."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

için nihâyet Ankara'ya gelir. Gelişi, saltanatın kaldırıldığı günlere rastlamaktadır. 9 Kasım 1922 günü Meclise gelmiş ve kendisine hoşgeldin merâsimi yapılmış, hattâ milletvekillerinin teklifi üzerine kürsüye gelerek duâ buyurmuştur. (Meclis Zabıt Ceridesi, c.24, s.457)

Ankara'da bulunduğu sırada "Lübâb" isimli bir risâle yazara Allah'ın varlığını ve birliğini kuvvetli delillerle isbat eden Said Nursî Hazretleri, bu eseri Yeni Gün Matbaasında tab ettirmiştî.

Araştırmacı Necmeddin Şahiner şöyle diyor:

"Bu samimi ve candan karşılamaya rağmen Bediüzzaman Ankara'da umduğunu bulamamıştır. Meb'usların büyük çoğunluğunun namaz gibi en önemli bir farz ile alâkasızlığını görmek onu ziyâdesiyle üzmüştür." (Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, s.237)

Bediüzzaman Hazretleri, "Lem'alar" isimli eserinde şu tesbiti yapıyor:

"Bin üç yüz otuz sekizde (1922'de) Ankara'ya gittim. İslâm ordusunun Yunana galebesinden neş'e alan ehl-i îmânın kuvvetli efkârı içinde, gâyet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessâsâne çalıştığını gördüm. 'Eyvahl' dedim, 'Bu ejderhâ îmânın erkânına ilişecek!' O vakit, şu âyet-i kerime (Kâlet rusûlühüm efîllâhi şekkün fâtıri's-semâvâti ve'l-arz) bedâhet derecesinde Vücud ve Vahdâniyeti ifhâm ettiği cihetle, ondan istimdâd edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'ân-ı Hakîmden alınan kuvvetli bir bürhânı, Nur'un Arabi risâlesinde yazdım. Ankara'da, Yeni Gün Matbaasında tab ettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nâdir olmakla beraber, gâyet muhtasar ve mücmel bir sûrette o kuvvetli bürhan tesirini göstermedi. Maatteessüf, o dinsizlik fikri hem inkişâf etti, hem kuvvet buldu." (A.g.e., s.170)

Şu tesbitin yapıldığı günlerde devlet idâresinden gerçi saltanat şekli kaldırılmıştı; ama bir halîfe vardı, İslâm kânunları geçerli idi, şer'iye ve Evkaf Vekâleti adında bir bakanlık mevcuttu. Mustafa Kemal Paşa'nın ağ-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

zından da İslamiyet lehine "bal" dökülüyordu. Fakat, uzağı gören göz için istikbâlde gün yüzüne çıkacak icraatların kokusu gizli kalamıyordu...

Ankara'ya gelişinden sonra Meclis binâsına yakın olan Hacı Bayram Câmii civarında ikamet eden Bediüzzaman Hazretleri, TBMM'de dine karşı gördüğü lâkaydlık ve Garbîlaşmak bahanesi altında milletimizin kudsî şeâirine karşı bir soğukluk gördüğü için, milletvekillerinin ibadete ve bilhassa namaza devam etmelerinin lüzum ve ehemmiyetine dair bir beyannâme neşreder. Milletvekillerine dağıtılan bu beyannâmeyi Kâzım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya da okur.

Kuvâ-yı Milliyeci kılığında giyimli, baldırları dolaklı, bacakları külotlu, başı kalpaklı, gür ve güzel sesli Hâfız Hüseyin'in şenlendirdiği Meclis mescidinde namaz kılanların azaldığı günlerde neşredilen bu beyannâme üzerine altmış milletvekili daha namaz kılmaya başlar. Hattâ mescid olarak kullanılan oda küçük gelir ve daha büyük bir odayı mescid yaparlar. (B.S.Nursî, Târihçe-i Hayat, s.127)

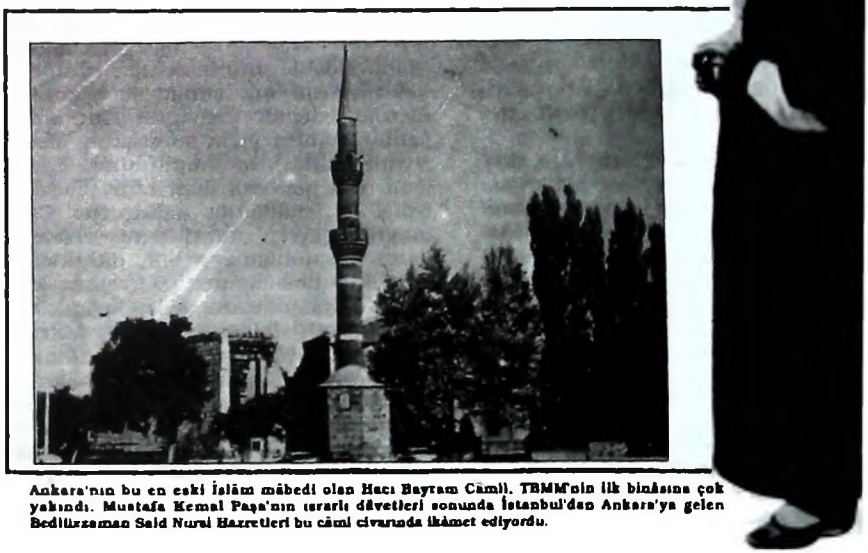
"EY MÜCÂHİDİN-İ İSLÂM!"

BU ON maddelik beyannâme şöyle başlamaktadır:

"Ey mücâhidin-i İslâm ve ey ehl-i hall ve akd!... Bu fakirin, bir mes'elede on sözünü, birkaç nasihatını dinlemenizi ricâ ediyorum.

"1) Şu muzafferiyetteki hârikulâde nimet-i İlâhiyye bir şükür ister ki devâm etsin, ziyâde olsun. Yoksa, nîmet böyle şükür görmezse gider. Mâdem ki Kur'ân'ı, Allah'ın tevfîkıyle düşmanın hücûmundan kurtardınız. Kur'ân'ın en sarih ve en kat'î emri olan 'salât' gibi feraîzi imtisâl etmeniz lazımdır; tâ onun feyzi, böyle hârika sûretinde üstünüzde tevâlî ve devâm etsin.

"2) Âlem-i İslâmı mesrur ettiniz, muhabbet ve teveccühünü kazandınız; lâkin o teveccüh ve muhabbetin idâmesi, şeâir-i İslâmiyeyi iltizâm ile olur. Zirâ Müslümanlar, İslâmiyet hasebiyle sizi severler.

Ankara'nın bu en eski İslâm mâbedi olan Hacı Bayram Câmii, TBMM'nin ilk binâsına çok yakındı. Mustafa Kemal Paşa'nın ısrarlı dâvetleri sonunda İstanbul'dan Ankara'ya gelen Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri bu câmi civarında ikâmet ediyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"3) Bu âlemde, evliyâullah hükmünde olan gâzi ve şühedâlara kumandanlık ettiniz!.. Kur'ân'ın evâmir-i kat'îsine imtisâl etmekle, öteki âlemde de o nurani güruha refik olmaya çalışmak, âlî-himmetlilerin şe'nidir. Yoksa, burada kumandan iken, orada bir neferden istimdâd-ı nur etmeye muztar kalacaksınız, bu dünyâyı deniyye, şan ve şerefiyle öyle bir metâ değil ki, aklı başında insanları işbâ etsin, tatmin etsin ve maksud-u bizzat olsun." (A.g.e., s.125)

Ciddî bir sosyolojik araştırmanın mahsulü olan bu beyannâmenin diğer maddeleri de aynı ağırlıkta, zaferden sonra gaflet ve dalâlete düşülmemesi, milletimizin hayat damarını teşkîl eden İslâmiyete daha çok değer verilmesi hususunda devâm ediyor. Saltanatın kaldırılmasından sonra neşredilen bu beyannâmenin son kısmı da çok enteresandır.

"Şu meclisin şahsiyet-i mâneviyesi, sâhip olduğu kuvvet cihetiyle, mânâyı saltanatı deruhde etmiştir. Eğer şeâir-i İslâmiyeyi bizzat imtisâl etmek ve ettirmekle mânâ-yı hilâfeti dahi vekâleten deruhde etmezse, hayat için dört şeye muhtaç; fakat an'ane-i müstemirre ile günde lâakal beş def'a dine muhtaç olan, şu fıtratı bozulmayan ve lehviyât-ı medeniye ile ihtiyâcât-ı rûhiyesini unutmayan milletin hâcât-ı diniyesini Meclis tatmin etmezse; bilmecbûriye, mânâ-yı hilâfeti tamâmen kabul ettiğiniz isme ve resme ve lâfza verecek ve o mânâyı idâme etmek için, kuvveti dahi verecek. Halbuki Meclis, elinde bulunmayan ve Meclis tarîkiyle olmayan öyle bir kuvvet, inşikâk-ı asâya [kuvvetler ayrılığına] sebebiyet verecektir. İnşikâk-ı asâ ise, 'Va'tesimû bihablillâhi cemîâ' âyetine zıddır.

"Zaman, cemaat zamânıdır. Cemaatin rûhu olan şahs-ı mânevî daha metindir ve tenfîz-i ahkâm-ı şer'iyyeye [şeriat hükümlerini yerine getirmeye] daha ziyâde muktedirdir. Halîfe-i şahsî, ancak ona istinâd ile vezâifini deruhde edebilir. Cemaatin rûhu olan şahs-ı mânevî eğer müstakim olsa, ziyâde parlak ve kâmil olur. Eğer fenâ olsa pek çok fenâ olur. Ferdin iyiliği de, fenâlığı da mahduttur. Cemaatin gayr-i mahduttur. Hârice karşı kazandığınız iyiliği, dâhildeki fenâlıkla bozmayınız. Bilirsiniz ki; ebedî düşmanlarınız ve zıdlarınız ve hasımlarınız, İslâmın şeâirini tahrip ediyorlar. Öyle ise zarurî vazîfeniz, şeâiri ihyâ ve muhafaza etmektir. Yoksa şuursuz olarak şuurlu düşmana yardımdır. Şeâirde tehâvün, zaaf-ı milliyeti gösterir. Zaaf ise, düşmanı tevkîf etmez [durdurmaz], teşcî eder. Hasbünallâhü ve ni'me'l-vekîl."

(A.g.e., s.127)

"Temel taşları sağlam olsun"

MUHATAPLARINA hukuk, din ve mantık dersi veren kısmı birlikte takip edelim:

"Acaba, dine ve dünyâya zarar olan ihmâl ve ferâizin terkine ne bahane bulunabilir? Hamiyet nasıl müsaade eder? Bâhusus, bu mücâhidîn kumandanlar ve büyük meclis taklid edilir. Kusurlarını, millet ya taklid veyâ tenkid edecek. İkisi de zarardır. Demek onlarda hukukullah, hukuk-u ibâdı da tazammun ediyor. Sırr-ı tevâtür ve icmaı tazammun eden ve hadsiz ihbârâtı ve delâili dinlemeyen ve safsata-ı nefs ve vesvese-i şeytandan gelen bir vehmi kabul eden adamlarla, hakikî ve ciddî iş görülmez. Şu inkılâb-ı azîmin temel taşları sağlam gerek...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"İslâmiyette imandan sonra en yüksek hakikat namazdır"

Bu beyannâmenin bütün milletvekillerine, kumandanlara ve âlimlere okutturulması; namaz kılan meb'us sayısının artması üzerine TBMM Reisi Mustafa Kemal ile Bediüzzaman Said Nursî arasında bir münâkaşa olur. Başkanlık Divânında ve 50-60 kadar milletvekilinin yanında cereyan eden münâkaşadaki sözleri aynı eserden okuyalım:

Ey mücâhidîn-i İslâm! Ey ehl-i hall ü akd! Bu fakirin bir mes'elede on sözünü, birkaç nasihatını dinlemenizi rica ediyorum.

E v v e l â : Şu muzafferiyetteki hârikulâde nimet-i İlâhiye bir şükran ister ki devam etsin, ziyâde olsun. Yoksa, nimet şükrü görmezse gider. Mâdemki Kur'an'ı, Allah'ın tevfikiyle düşmanın hücumundan kurtardınız; Kur'an'ın en sarih ve en kat'î emri olan «*Saîdâ*» gibi ferâiz imtisal etmeniz lâzımdır. Ta onun feyzi, böyle hârika suretinde üstünüzde tevâlî ve devam etsin.

S â n i y e n : Âlem-i İslâmı mesrur ettiniz, muhabbet ve teveccühünü kazandınız. Lâkin o tevecccüh ve muhabbetin idâmesi, şeâir-i İslâmiyeyi ihtizam ile olur. Zira, Müslümanlar İslâmiyet hesabına sizi severler.

S â l i s e n : Bu âlemde evliyaullah hükmünde olan gazi ve şühedâlara kumandanlık ettiniz. Kur'an'ın evâmir-i kat'iyesine imtisal etmekle, öteki âlemde de o nurânî gürûha refîk olmağa çalışmak, sizin gibi himmetlilerin şe'nidir. Yoksa, burada kumandan iken orada bir neferden istimdad-ı nur etmeğe mecbur kalacaksınız. *Bu dünya-yı denîyye, şan ve şerefiyle öyle bir metâ değil ki, sizin gibi insanları işbâ etsin, tatmin etsin ve maksud-u bizzat olsun.*

Büyük Zaferden sonra idârecilerde İslâmiyete karşı büyük bir lâkaytlık gören Bediüzzaman Hazretlerinin milletvekillerine karşı neşrettiği on maddelik beyannâmeyi Mustafa Kemal Paşa'ya da bizzat okuyan, İstiklâl Harbi kahramanlarından Kâzım Karabekir Paşa idi.

"NAMAZ KILMAYAN HÂİNDİR!"

"MKEMAL Paşa, 'Sizin gibi kahraman bir hoca bize lâzımdır; sizi, yüksek fikirlerinizden istifâde etmek için buraya çağırdık. Geldiniz, en evvel namaza dâir şeyler yazdınız, aramıza ihtilâf verdiniz' der.

"Bu söz üzerine, Bediüzzaman, birkaç mâkul cevâbı verdikten sonra, şiddetle ve hiddetle iki parmağını ileri uzatarak, 'Paşa, paşa! İslâmiyette, imândan sonra en yüksek hakikat namazdır. Namaz kılmayan hâindir, hâinin hükmü merdûddur' der. Fakat, Paşa tarziye verir, ilişemez." (A.g.e., s.127-128)

Hattâ, Paşa'nın da aralarında bulunduğu 163 milletvekili, Bediüzzaman'ın istediği Şark Dârülfünûnu (Doğu Üniversitesi) için yüz elli bin lira vermeyi kabul ederler.

Aynı eserde şu enteresan paragraflar bulunuyor:

"İşte Bediüzzaman; İlâhî Kudretin tecellîsiyle ve ihsâniyle, böyle en elzem bir vakitte, dine revaç verebile-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

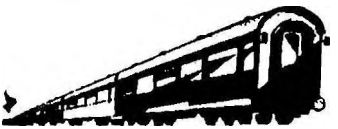
cek bir teşekkülün zuhûru dolayısıyle ve kendisi de beraber çalışmak ümidiyle Ankara'ya gelmişti. Avn-i İlâhî ve mûcize-i Peygamberî ile düşman taarruzlarını defeden ve milletin idâresinin başına geçen yeni Hükûmet-i Cumhuriyede, doğrudan doğruya Kur'ân'a istinâd eden ve âlem-i İslâmın vahdetini nokta-i istinâd yapacak ve İslâmiyetin hakikatında mevcut kuvve-i ulviye ile maddî ve mânevî medeniyeti meydana getirecek bir niyet ve gâyeyi bulundurmak ve aşılamak üzere Meclisde çalışıyordu. Fakat, pek kuvvetli mâniler karşısına çıktı.

"Âlem-i İslâmı alâkadar eden ve bin üç yüz yıllık ümmetin, dehşetli tehlikesinden istiâze ettiği [Allah'a sığındığı] bir zamânın ve fitneyi ateşlendireceklerin kimler olduğunu anlamış bulunuyordu. Bir gün riyâset [Başkanlık] odasında, M.Kemal Paşa ile iki saat kadar konuştular. İslâm ve Türk düşmanlarının arasında nam kazanmak emeliyle, şeâir-i İslâmiyeyi tahrip etmenin, bu millet ve vatan ve âlem-i İslâm hakkında büyük zarar tevlid edeceğini; eğer bir inkılâp yapmak icap ediyorsa, doğrudan doğruya İslâmiyete müteveccihen Kur'ân'ın kudsî kânun-u esasî noktasından yapmak lâzım geldiği mealinde ihtarlarda bulunur." (A.g.e., s.129)

Mustafa Kemal Paşa, Bediüzzaman Hazretlerinin söylediklerine itiraz eder ve içindeki niyetini ifâde eder. Bu niyet, daha 7-8 Ağustos 1919'da Erzurum'da Mazhar Müfit'e yazdırdığı maddelerden başkası değildir. Görüşlerine katılmamakla beraber, yine de bu İslâm âlimini de yanına çekmek ister. Hem milletvekilliği, hem Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyedeki eski vazifesini, hem Şarkta Şeyh Sünûsî'nin yerine umumî vâizlik, hem bir köşk tahsisi teklif eder.

Her ne kadar çeşitli vesilelerle Mustafa Kemal Paşa "pâdişâha, halifeye, İslâma" bağlılığını belirtmekten çekinmemiş ise de; asıl gönlünde taşıdığı hedefin bunlarla bir ilgisi bulunmadığı yıllar sonra anlaşılacaktı. Onun derûnundaki niyeti ilk anlayanlardan birisi Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri olmuştu.

Bediüzzaman Ankara'dan niye ayrıldı?

Ne Mustafa Kemal'in hedefinden vaz geçmesi mümkündü, ne de Bediüzzaman'ın İslâmiyetten tâviz vermesi mümkündü. Aynı eserden okuyoruz:

"Bediüzzaman, rivâyetlerde gelen eşhâs-ı âhirzamâna âit haberlerin mühim bir kısmını ve Hürriyetten [1908'den] evvel İstanbul'da tevilini söylediği hadîslerin ihbar ettiği âhirzamânın dehşetli şahıslarının âlem-i İslâm ve insâniyette zuhûr ettiğini görür. Ve yine, gelen rivâyetlerden, onlara karşı çıkacak ve mukâbele edecek olan hizbü'l-Kur'ân hakkında, 'O zamâna yetiştiğiniz zaman, siyâset cânibiyle onlara galebe edilmez; ancak mânevî kılınç hükmünde i'câz-ı Kur'ân'ın nurlarıyla mukâbele edilebilir' tavsiyesine mürâcaatla, Ankara'da teşrik-i mesâî edemeyeceği için, kendisine tevdî edilmek istenen meb'usluk, Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye gibi Diyânetteki âzâlığı, hem Vilâyât-ı Şarkıye vâiz-i umumîliği tekliflerini kabul etmez. Kendisini fikrinden vaz geçirmek için çalışan ve Ankara'dan ayrılmamasını ricâ için istasyona kadar gelen bir kısım meb'usların da arzularına uyamayacağını bildirerek Ankara'dan ayrılır, Van'a gider. Ve orada hayât-ı içtimâiyeden uzaklaşarak Erek Dağı eteğinde, Zernâbad Suyu başında bir mağaracıkta idâme-i hayat etmeye başlar." (A.g.e., s.131)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

M.Kemal Paşa'nın İslâmı öven sözleri, meğer hep taktik icabı söylenmiş...

Ankara Hükûmeti TBMM'de saltanatı kaldırmak sûretiyle devletin idâre şeklini zâten "cumhuriyet" olarak tesbit etmiş bulunuyordu, ama sâdece adı konmamıştı. Fakat, "hilâfet" makâmı yerinde duruyordu. Devlet erkânı da Müslümanlığa toz kondurucu ifâdelerden şiddetle kaçınıyorlardı.

Bu görüntüye rağmen, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere onun çevresindeki pekçok siyâsî ve askerî kadroda bu milleti geri götüren ve medenî milletler yarışında geri bırakan unsurun "din" olduğu kanaati hâkimdi. Bu kanaatlerini açıklamıyorlar, gizli tutuyorlardı.

İleride de görüleceği gibi, Cumhuriyetin ilânından sonra kurulan yeni devrede ipler tamâmen Mustafa Kemal Paşa'nın eline geçecek ve yeni devlet de onun inançları üzerinde şekillenecekti. Senelerce açık beyanlarında "dindar, pâdişâha ve halifeye bağlı" gözükmeye çok itinâ eden Paşa, devletin kontrolünü elden bırakmayacak kadrosunu kurduktan sonra asıl hüviyetiyle ortaya çıkmaktan çekinmeyecekti. Bir serî inkılâplarını da o inanç sisteminin üzerine binâ edecekti.

"DİN ADAMLARININ DÜŞMANIYIM"

BUGÜN bile demokratik sistemi benimseyememiş zihniyetlerin "devletin tek ideolojisi" olarak kabul ettirmeye herkesi zorlama niyeti taşıdıkları "Kemalizm" cereyanının mâhiyetini, Mustafa Kemal Paşa'nın gerçek hüviyetinden tecrid etmek imkânsızdır. Devletle din arasındaki münâsebetleri Osmanlı sisteminden kat'î olarak ayıran "laiklik" prensibi dahi Batıdaki mânâsıyla değil, "Kemalist Lâiklik" anlayışına göre tatbik edilmiştir.

Bir yazar bu meseleye şöyle açıklık getiriyor:

"Kemalist Lâiklik anlayışı, pek doğal olarak, Atatürk'ün kendisinin din konusundaki görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Çeşitli konuşmalarına bakarak, Mustafa Kemal Paşa'nın, bir ara kaba materyalizm (Büchner-Haeckel) etkisiyle ona da eğilim duymuş bulunmakla birlikte, 'tanrıtanımaz' (atheist) değil, 'yaradancı' (deist) olduğunu söyleyebiliriz, sanırım. 18. yüzyıl Aydınlanma Çağına ve 19. yüzyıl Pozitivizmine uygun bir tür 'usçul dinbilim' (rational theology) ve 'doğal din' (natural religion) inancı vardır. Ancak, İslâmın 'âhir ve ekmel din' olduğunu bir 'belit' (axiom) gibi kabul ederek ya da siyasal taktik gereği, kabul ediyor görünerek, İslâmlığı bu çizgide yeniden yorumlamakta. İslâmiyetin özünde, kendi onayladığı 'aklî ve tabiî din'le aynı şey olduğunu ileri sürmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir de, Mustafa Kemal Paşa, ciddî ve hakikî ulemâ'yı istisnâ etmekle birlikte, din adamlarına müthiş düşmandır." (Mete Tunçay, Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.213)

Yazar, son cümlesine misâl olması için de, Paşa'nın Konya Türk Ocağında yaptığı ve 26 Mart 1923 tarihli "Hâkimiyet-i Milliye" gazetesinde neşrolan konuşmasını almış. Orada Mustafa Kemal şöyle demiş:

"Ben şahsen onların düşmanıyım. Onların menfî istikâmette atacağı bir hatve yalnız benim şahsî îmânıma değil, yalnız benim gâyeme değil, o adım benim milletimin hayatıyla alâkadar, o adım milletimin hayatına karşı bir kasıt, o adım milletimin kalbine havâle edilmiş bir hançerdir. Benim ve benimle hemfikir arkadaşlarımın yapacağı şey mutlaka ve mutlaka o adımı atanı tepelemektir. ... Farz-ı muhal eğer bunu temin edecek kânunlar olmasa, bunu temin edecek Meclis olmasa, öyle menfî adım atanlar karşısında herkes çekilse ve ben, kendi başıma kalsam, yine tepeler ve yine öldürürüm."

TARTIŞILAN İNANIŞ

PAŞA burada gerçekleri ifâde etmektedir. Kendi görüşüne ters adım atmaya kalkanları mutlaka "tepelemek hususunda kararı kat'îdir. Ama, onun inanışı üzerindeki tartışmalar bir türlü nihâyete ererek şekillenmiş değildir. Mustafa Kemal'in "ateist" olduğu, veyâ Tunçay'ın kanaatiyle en azından "deist" olduğu senelerce belli çevrelerce işlenmişken, 12 Eylül İhtilâlinden sonra birdenbire "dindar bir Müslüman" olarak tanıtılmak istenmesi, tartışmaları yeniden bir karmaşa yumağına çevirmiştir.

Bir dergi bu kargaşayı şöyle ifâde ediyor:

"Ancak, gözle görülen bir gerçek vardı. Atatürk bir fetvâ makamı haline getirilmiş ve çeşitli siyasal düşüncelerin temsilcileri, kendilerine Atatürk'ten dayanak aramaya başlamışlardı. Söz gelişi, ateizmi savunmak isteyenler, önce Atatürk'ün ateist olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlar. Kürtçülük üzerine birşey yazacakları zaman 'Bakın bir zamanlar Atatürk de bu soruna değinmişti' diye fetvâlarını da yanlarında taşıyorlardı. Öte yandan sağcısı, kapitalisti, liberali ve İslâmcısı için de durum pek farklı değildi. Atatürk, kendisine geleni boş çevirmeyen bir tekke gibiydi. Herkese, her keseye uygun, her konuda birkaç anlamlı söz bulunabiliyordu." (Nokta, 8 Mayıs 1988)

İşte bu yüzden de realist tesbitlerde bulunmak mümkün olmuyordu. Atatürk gerçekten "dindar bir Müslüman" mı idi? Yazımızın baş taraflarına aldığımız kendi sözlerini hâvi vesikalar bu iddiâyı doğrulamaktadır. Peki, Atatürk, bâzılarının ileri sürdüğü gibi "ateist" midir? Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı Prof. Dr. Utkan Kocatürk'ün hazırladığı "Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri" isimli kitabın 330. sayfasında, Atatürk'ün "İnsanlar, sürfeler gibi sulardan çıktılar en önce... İlk ceddimiz balıktır. İşler daha da ilerledikçe o insanlar primat zümresinden türediler. Biz maymunlarız; düşüncelerimiz insandır" dediği doğru ise, bu görüşü "ateist" olarak damgalamak mümkündür.

Mustafa Kemal Paşa'nın "din adamlarına müthiş düşman olduğunu belirten tarih araştırmacısı Mete Tunçay, "Mustafa Kemal en azından deisttir" diyor.

Tunçay, "Yakın yıllarda çıkan yabancı bir kitapta ise, 'Berkes gibi ki-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Her ne kadar bazı yazarlar Atatürk'e dinsizliği yakıştıramasa da Atatürk'ün dinler hakkındaki düşüncelerini bize açıklayan onun İnkılâplarıdır. Nitekim İngiliz yazar da Atatürk'ün kendisine "Benim dinim yok ve bazan bütün dinler denizin dibine batsın istiyorum" dediğini ileri sürüyor.

Putlaşan Türk
ATATÜRK

Ölümünden 50 yıl sonra, Ataturk'un fikirlerinden ve ey
beşmele gibi kullanılması, adım başı heykellerinin dikili
tertiplenmesi, artık Atatürkçüler dahil birçok kesimi rai

"Yaklaşık üç sene önceydi. O sırada İngiltere'deydim. Bir gece televizyon seyrediyoruz. BBC'de bir program. Bir de bakıyorum Türkiye'den söz ediliyor. Programın bir yerinde... denizin ortasında bir kız çocuğu. Çocuk bir kayığın içinde ve kucağında da bir Atatürk büstü... Deniz çalkantılı. O küçük teknenin içinde, kucağında Atatürk büstü ile ayakta durmaya çalışan kız çocuğu, bir görünüp bir kayboluyor dalgaların arasında. Sonra, kamera kıyıyı gösteriyor. Devlet erkânı [illegible] sıralanmış.

Hep BBC'nin neden böyle bir 19 Mayıs töreninı ekrana getirdiğini düşünürken, "Dünyadaki Komik Olaylar programına Türkiye'den bir görüntüyle başlıyoruz," sesi de kıpkırmızı kesildiğimin hatırlıyorum. Oysa herkes kahkahalarla gülüyordu. İşte o zaman fark ettim ki bu doğal gibi gelen bu tür kutlamaların nasıl korkunç bir komediye dönüştüğünü..."

Bu ilgi çekici anıyı anlatan, onde gelen kamu kuruluşlarından birinin genel müdürüydü ve hâlâ gülmekle gülünmek arasında hocalı

Ancak göze görülen bir gerçek vardı. Atatürk bir fetva makamı haline getirilmiş ve çeşitli siyasal düşüncelerin temsilcileri, kendilerine Atatürk'ten dayanak aramaya başlamışlardı. Söz gelişi, ateizmi savunmak isteyenler, önce Atatürk'ün ateist olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlar, Kurtçuluk uğrunda bir şey yazacakları zaman, "Bakın bir zamanlar Atatürk de bu soruna değinmişti" diye fetvalarını da yanlarında taşıyorlardı. Öte yandan sağcısı, kapitalisti, liberali ve İslam si'si için dedurum pek farklı değildi. Ataturk kendisine gelen boş çevirmeyen bir tekke gibiydi. Herkese, her keseye uygun, her konuda birkaç anlamlı söz bulunabiliyordu.

İnkılâplar Atatürk'ü daha güzel târif ediyor

mi uzmanlar Atatürk'ün Tanrıtanımazlığını yadsıyor olsalar da, kendisinin dinsizliğini kabul eden hemen tek reformcu olduğu ileri sürülmektedir" diyor. (A.g.e., s.219) Yine aynı sayfadaki şu cümle çok enteresandır:

"İngiliz kadın yazarı G.Ellison da, kendisine Atatürk'ün, 'Benim dinim yok ve bazan bütün dinler denizin dibine batsın istiyorum' dediğini ileri sürüyor."

Atatürk'e ateistliği yakıştıramayan Tunçay gibi, Berkes gibi kalem erbâbı ise, onu "deist" veya "natural religion, rational theology" inancına taraftar gösteriyorlar. Bir ara "Büchner-Haeckel" kaba materyalizmine meylettiği de ifâde ediliyor.

Ateizm, yâhut da uydurukçası ile "Tanrıtanımazlık", bir lügatte şu şekilde târif ediliyor:

"Yaşayan ve kişiliği olan bir varlık hâlindeki her türlü Tanrı tasarısını reddeden doktrinlere ve davranışlara verilen ad. Tanrı fikrini kabul etmeyen görüş. Bunu dinsizlikle karıştırmamalıdır. Çünkü totemizm ve Budizm gibi dinler tanrısızdır." (Okyanus, c.3, s.2767)

Deizm, yâhut da uydurukçası ile "Yaradancılık" ise aynı lügatte şu karşılığı almış:

"Felsefeci görüşüyle Tanrı'ya inanma doktrini. Dinlerin gösterdiği Tanrı'ya inanma demek olan Tanrıcılık kavramından ayrıdır." (s. 3014)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mahmut Esat Bozkurt:

"O, bazan taktik icabı inanmadığı şeyleri söylerdi"

MAHMUT ESAT BOZKURT

Prof. Kocatürk'ün veyâ İngiliz bayan G. Ellison'un aktardıkları ifâdeler gerçekse, Atatürk'ün İslâm inancına ters düşen görüşler taşıdığı ortaya çıkar. Kı. Tunçay'ın ifâdesindeki "rational theology" veyâ "natural religion" inancı dahi semâvî dinleri reddeden cereyanlardır. Her hâlükârda, 12 Eylül İhtilâlcilerinin başlattığı yeni imajın ne kadar gerçekçi olduğu ister istemez zihinlerde şüphe bulutu teşekkül ettirmektedir.

Ebül-Hasan A.Nedevî imzâsıyla Çığır Yayınları tarafından neşredilen "İslâm Ülkelerinde İdeolojik Savaş" isimli kitapta da 12 Eylülcüleri tekzip eden şu görüşler yer alıyor:

"Mustafa Kemal'in yanında psikolojinin ve felsefî nazariyelerin hiçbir anlamı yoktur. Bunun için de Modern Türkiye'nin kurulusunda dine hiç yer vermedi. Böyle birşeye ihtiyaç hissetmedi. O, Türk milletine dinin yerine yeni bir İlâhtan söz ediyordu. Bu, Batı medeniyetiydi." (A.g.e., s.79)

"Gizlemeye gerek yok. Mustafa Kemal hiçbir dini değere inanmazdı" (s.80)

NEDEN TARTIŞMA ÇIKIYOR?

ATATÜRK'ÜN daha Mustafa Kemal Paşa iken söylediği ve buram buram Müslümanlık kokan ifâdeleri ile sonraki inkılâp devirlerinde söyledikleri ve yaptıkları, devlet tarafından gerçekçi bir tahlile tâbi tutulup da realist bir gözle "Atatürk" ortaya konamadığı için tartışma çıkmaktadır.

Atatürk'ün İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt'un gözüyle bakınca, aslında Mustafa Kemal Paşa'nın gerçek inancının daha sonraki yıllarda ortaya koyduğu inkılâpçı hüviyet olduğu anlaşılır. Önceki senelerde İslâmiyet lehine söylenen sözler, hep o günün şartlarına uygun ve tamâmen "taktik icâbı" sarf edimiş beyanlardır. Gerek 27 Mayıs ve gerekse 12 Mart buhranlarında kurulan ara devre iktidarları zamânında da Atatürk portresi "dindar olmayan" şekliyle gerçeğe uygun olarak tesbit edilmişti. 12 Eylül İhtilâlinin bunların tam tersi bir portre çizmeye kalkması, elbette sonu gelmez tartışmaları ortaya çıkaracaktı.

Tek partinin dine bakışını Mustafa Kemal Paşa'nın mânevî hüviyetinden ayırmak mümkün olmadığına göre, demokrasilerde de devletin ideolojisi olamayacağına göre; artık Atatürk realitesini olduğu gibi kabul etmenin târihî bir zarûret olduğu inkâr edilemez.

Konya Türk Ocağında yapılan, "ciddî ve hakikî ulemânın istisnâsı" ile birlikte "Ben din adamlarının düşmanıyım" şeklindeki Mustafa Kemal Paşa'nın sözleri 26 Mart 1923 târihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yer almadan önce, Paşa'nın Balıkesir Zağnos Paşa Câmiinde yaptığı dilden dile aktarılan meşhur hutbesi vardır.

Her ne kadar Paşa'nın bu konuşması bir Cuma namazı hutbesi gi-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ظفر ملی

7 Şubat 1923 Çarşamba günü Zağanos Paşa Camiinde Mustafa Kemal Paşa tarafından yapılan konuşmayı ve sorulan sorulara verdiği cevapları Balıkesir'in mahalli "Zafer-i Millî" gazetesi aynen bu şekilde vermişti.

"Kanun-u Esâsî Kur'ân-ı Azimüşşandır."

bi nesillere aktarılmışsa da, bu görüş yanlıştır. Çünkü, 7 Şubat 1923 tarihinde yapılan bu konuşma, Çarşamba gününe tesâdüf etmektedir. Fakat Zağnos Paşa Câmiinin minberinde yapıldığı için, herkes bunu Cuma hutbesi zannetmiştir. Yaşlı Balıkesirlilerin ifâdelerine göre, Paşa, çizmeleriyle minbere çıkmış ve o meşhur konuşmasını yapmıştır.

"ALLAH BİRDİR, ŞÂNI BÜYÜKTÜR"

12 EYLÜL İhtilâlcilerinin tezine yardımcı olan bu konuşma şöyle başlamaktadır:

"Ey millet, Allah birdir, şânı büyüktür. Allah'ın selâmeti, atîfeti ve hayrı üzerinize olsun. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Cenâb-ı Hak tarafından insanlara hakâik-ı diniyeyi tebliğe memur ve resul olmuştur. Kânun-u Esâsîsi, cümlenizce mâlûmdur ki, Kur'ân-ı Azimüşşandaki hususlar. İnsanlara feyz vermiş olan dinimiz, son dindir, ekmel dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa ve hakîkate tamâmen tevâfuk ve tetâbuk ediyor. Eğer akla, mantığa ve hakîkate tevâfuk etmemiş olsaydı, bununla diğer kavânîn-i tabiiye-i İlâhiye beyninde [arasında] tezat olması icap ederdi. Çünkü bilcümle kavânîn-i kevniyeyi yapan Cenâb-ı Haktır.

"Arkadaşlar, Cenâb-ı Peygamber mesâîsinde iki dâra, iki hâneye mâlik bulunuyordu. Biri kendi hânesi, diğeri Allah'ın evi idi. Millet işlerini Allah'ın evinde yapardı. Hazret-i Peygamberin isr-i mübârekelerine [mübârek mesleklerine] iktifâen bu dakikalarda milletimize, milletimizin hal ve istikbâline âit hususâtı görüşmek maksadıyla bu dâr-ı kudsîde [mukaddes yerde] Allah'ın huzurunda bulunuyoruz. Beni buna mazhar eden Balıkesir'in dindar ve kahraman insanlarıdır. Bundan dolayı çok memnûnum. Bu vesîle ile büyük bir sevâba nâil olacağımı ümit ediyorum."

Müslümanların Kânun-i Esâsîlerinin, yâni Anayasalarının yüce Kur'-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mustafa Kemal Paşa'nın Zağnos Paşa Camiindeki hitâbesi 163. maddeden mahkûmiyeti gerektirecek ifâdelerle dolu. Fakat, 12 Eylül ihtilâlini yapanlar, Atatürk'ün bu konuşmasını "dindar Atatürk imajı vermek için" bol bol kullanmaktan kaçınmamışlardı.

"TÜRKİYE DEVLETİ MÜSTAKİL VE MÜSLÜMANDIR"

HİLÂFET hakkındaki bir suale şöyle cevap vermiş:

"Dünyâ yüzünde Osmanlı Devletinin inkırâzından sonra bir Türkiye Devleti teşekkül etmiştir. Bu devlet, İran ve Afganistan gibi müstakil ve Müslümandır."

Bugün şu sözü sarf etmenin karşılığı, Atatürk'ün temelini attığı yeni Türkiye Cumhuriyetinde, doğrudan doğruya 163. maddeden mahkûm olmanın yolunu açmaktır. Halbuki, 7 Şubat 1923 Çarşamba günü Balıkesir'in Zağnos Paşa Câmiinde Mustafa Kemal Paşa şu cümleyi göğsünü gere gere Balıkesirlilere ifâde ediyordu. "Türkiye devleti müstakil ve

Atatürk Balıkesir'de hutbe okumadı, konuşma yaptı...

ân-ı Kerîm olduğunu söyleyen Mustafa Kemal Paşa, kurduğu yeni devletin kânunlarına göre bugün 163. maddeden rahatlıkla mahkûm olabilir. Bugünün şartlarını kendi elleriyle hazırlayan Paşa'nın 7 Şubat 1923 Çarşamba günü Zağnos Paşa Câmii minberine çıkarak Balıkesirlilere yaptığı bu konuşmayı Zaferi Milli isimli gazetesine yazan muhabir şu notu düşmüş:

"Bâdehu minberden aşağıya inmişler ve muhtelif zevat tarafından îrad edilen yirmiyi mütecâviz suali tesbit ettikten sonra, cevaplarını vermişlerdir."

İzmir İktisat Kongresine giderken uğradığı Balıkesir'de bu konuşmayı yapan Mustafa Kemal Paşa, sualleri de teker teker cevaplandırmış.

Müslümandır" diyordu.

Paşa'nın cevaplandırdığı sualler arasında Halk Fırkası meselesi de geniş yer tutmaktadır. Mevzûmuzla ilgili olmadığı için orayı geçiyoruz.

"Allah birdir, şânı büyüktür" diye başlayan ve sualler arasında da, "Türkiye devleti müstakil ve Müslümandır" diye devâm eden bu Zağnos Paşa Câmii konuşması metni, bilhassa 12 Eylül İhtilâlinden sonra fazlaca dağıtılarak Atatürk'ün "dindar bir Müslüman" olduğuna delil olarak gösterilmişti. Zâhiren de doğru görünüyordu. Ama, aradan çok geçmeyecek, şu sözlerin tam zıddı icraatlar CHP iktidarları tarafından sür'atle gerçekleşecektir.

Paşa'nın Balıkesir'den sonra gittiği İzmir İktisat Kongresinde alınan ka-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rarlar arasında da İslâmı ağırlıklı olanları vardı.

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan bu Kongrenin aldığı kararlardan bilhassa 7. maddesi çok enteresandır:

"Türkler, irfan ve ma'rifet âşıkıdır. Türk her yerde hayatını kazanabilecek şekilde yetişir. Lâkat herşeyden evvel memleketin mahdûr. Maarife verdiği kudsiyet dolayısıyle (Mevlid-i Şerif) Kandil gününü, aynı zamanda bir kitap bayramı olarak tes'id eder."

Biliyorsunuz, saltanatın kaldırıldığı 1 Kasım 1922 günü aynı zamanda Mevlid Kandili gününe denk gelmiş ve "Hâkimiyet-i Milliye Bayramı" ilân edilmişti. Kongrenin bu 7. maddesi ile bu bayramın aynı zamanda "Kitap Bayramı" olarak kutlanması da kararlaştırılmış oluyordu.

Mezkûr kararların 9. maddesindeki ilk cümle de dikkat çekicidir:

"Türk, dinine, milliyetine, toprağına, hayatına ve müessesâtına düşman olmayan milletlere daima dosttur; ecnebî sermayesine aleyhtar değildir."

Yabancı milletlerin "düşman" sayılmaması için ortaya konan şartlardan birisi de, Türkün dinine düşman olmaması" gerçeğidir.

"BAŞINI BAĞLA!"

DEVET, vatanımız müstevlî düşmanın çizmesinden din sâyesinde kurtarılmıştı. Devlet erkânının resmî beyanları tepeden tırnağa din hissiyâtıyla dolu idi. TBMM Reisi ve Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa minbere çıkarak Allah'ın büyüklüğünden, Hz. Peygamberin ulviyetinden, Kur'ân-ı Kerîmin "Anayasa" olduğundan söz ediyordu. Devletin bir de resmî Halifesi vardı.

İşte o günlerin aktristlerinden Bedia Muvahhit, Yeni Nesil adına kendisiyle mülâkat yapan Nuriye Çeleğen'e şunları anlatmıştı:

"Fransız Kolejini bitirmiştim. Fransızca öğretmenliği yapıyordum. O zaman bile bana "matmazel" derlerdi. Hattâ bir gün saçım açık duruyordum. Müdür içeri girdi, tekrar geri çekildi. 'Matmazel, matmazel, başınızı örtün de gireyim' dedi. Düşünün, ben ondan kaçmıyorum, o benden kaçıyor. Daha sonra beyim ile evlendik. O artistti. Âilem vermek istememişti, artist olduğu için. Evlendikten sonra beyim İzmir'e gidiyordu. Beni de götür-

İzmir'de düşmanların tarumar ettiği bir beldenin külleri daha yerden kalkmamışken, Atatürk, Bedia Muvahhit gibi Türk sanatçılarının ermeni kadınlar arasında sahneye çıkarılmasını teşvik ediyor, "halkı yavaş yavaş alıştırmak" için de sahnede başının açılmamasını söylüyordu.

dü. Daha yerler kül içinde tütüyor, İzmir yanıyor... Öyle bir vaziyette. Bizim bey arkadaşları ile oynayacakları oyun için Atatürk'ü de davete gitmişlerdi. Atatürk sahnede kadınlardan kimlerin olduğunu soruyor. Ermeni kadınların isimlerini saymışlar. Atatürk, 'Bir de, Türk kadını olmalı' diyor. Bizim beye, 'Sizin hanım yapar' diyor. Daha önce Halide Edip Adıvar'ın 'Ateşten Gömlek' eserinde oynamıştım. Bu romanı Halide Edip bir Türk kadınına oynatmak istemiş ve ilk sinemada bu filmle oynayan kadın da benim. Bunun için Atatürk bizim beye, 'Ben Ateşten Gömlek filminde karını seyrettim, o yapabilir, ben gelip seyredeceğim' demiş. Bir gün içinde rolü ezberledim ve sahneye çıkıp oynadım. Atatürk o küllerin, toprakların içinden dolaşıp sahneye geldi. Ama aklınız almaz İzmir'in vaziyetini. Her yer çamur içinde. Atatürk sahneye geldi. 'Tebrik ederim kızım, benim istediğimi yaptın. Bu devam etsin. Bırakma sakın. Bu geceyle kalmasın bu. İzmir'in etrâfına gidin. Manisa, Akhisar, Söke' dedi. 'Peki' dedik. Yalnız benim için çok enteresan birşey bu. Atatürk dedi ki: 'Sahneye başı açık çıkma.' 'Aaa, nasıl olur?' dedim. 'Evet, yavaş yavaş alıştıralım halkı' dedi. Bakın ne güzel fikir. 'Şimdi,' dedi, 'meselâ pembe bir esvap giydin, onun renginden —sizin gibi değil, (türban şeklini târif ederek) bağla' dedi. 'Şimdi bir Türk kadını sahneye çıkıyor. Hem de başı açık olarak çıkıyor. Bunu yadırgamasınlar' dedi."

Çeleğen'in, "O gece sahneye çıktığınızda başınız açık mıydı?" sorusuna da şu cevâbı veriyordu:

"Evet, tabii. Atatürk öyle dediği için içerlere giderken, bir-iki piyeste elbisenin renginde başıma örtü taktım. Atatürk'ün emriyle çıktığım için halk tarafından da birşey denmedi. Daha sonra o örtüye de lüzum görmedim." (Yeni Nesil, 2 Mayıs 1987)

Bedia Muvahhit'in anlattıkları da, Mustafa Kemal Paşa'nın nasıl bir "taktik ustası" olduğunu gösteriyor. O, kafasının içindeki düşünceye adım adım yaklaşmayı biliyordu. Birden ortaya çıkarak halka ters düşmenin sosyolojik neticesini herkesten iyi takdir ediyordu. Pâdişâhâ ve Halîfeye bağlılık yemini ediyor, Meclisi duâ ile açtırıyor, bayram namazına gidiyor, minbere çıkıp konuşuyor; böylece Türk milletinin dinî hissiyâtına uygun gelecek heraketlerle yavaş yavaş iktidarın ipini eline geçiriyordu. Gerçek hüviyetiyle ortaya çıkmak için hiç de acelesi yoktu.

Paşa'nın o tavrının hüküm sürdüğü günlerde TBMM içinde tamâmen din taraftarı 2. Grup vardır ki, tâbirî câizse Mustafa Kemal Paşa'nın etrâfındaki 1. Gruba kök söktürüyorlardı. Münâkaşalar Meclisin hür zemininde kıran kırana cereyan ediyordu. İslâma ters bir söze tahammül edilmiyordu.

1923 baharında bu 2. Grubun önde gelen isimlerinden Trabzon meb'usu Ali Şükrü Bey öldürüldü. Arkasından hemen bir erken seçime gidilerek bu muhalefet grubu tasfiye edildi. TBMM'nin ikinci devresinde 2. Gruptan sadece bir-iki isim girebilmişti. Yâni, ipler tamâmen "Halk Fırkası" adını alan 1. Grup mensuplarının eline geçmişti.

Halk Fırkasının Reisi ise, TBMM Reisi ve Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa idi. Paşa'nın asıl hüviye-

tiyle ortaya çıkması, kafasının içindeki düşünceleri yavaş yavaş tatbikat safhasına koyması. 1919 Ağustos'unda Mazhar Müfit Bey'e not ettirdiği inkılâpları yapması işte bu erken seçimden sonra olacaktır.

kilât-ı Esâsiyede dinimizin İslâm olduğu yazılıdır. Tevfik Rüştü Bey, hangi kanaati haykıracaksın? Ve, Teşkilât-ı Esâsiyeye hangi dini yazdıracaksın?.. Hıristiyanlığı mı?' " (Türk Edebiyatı, Mart 1988)

Kazım Karabekir Paşa, ne anlatıyor?

İSTİKLÂL Harbi kahramanlarından Kâzım Karabekir Paşa, en zor gününde Mustafa Kemal Paşa'ya destek vererek Milli Mücâdelenin kazanılmasında emeği geçen Şark Fâtihi idi. Karabekir Paşa'nın 13-14-15-16 Kasım 1970 târihli Yeni İstanbul gazetelerinde neşredilen hâtıralarında çok enteresan bir tesbit vardır. 16 Temmuz 1923 gününü anlatan Paşa şöyle diyor:

"18 Temmuz 1923'te, Ankara İstasyonundaki binada Teşkilât-ı Esasiyenin tâdili müzâkeresinde vaziyet tamâmiyle aydınlandı.

"Teşkilât-ı Esâsiyede yapılmasını muvafık gördükleri tâdillerin ikinci günü müzâkeresiymiş. Bana haber verilmemişti. Bugün ben tesâdüfen hazır bulundum. M.Kemal Paşa'nın reisliğinde şu zatlar bu işle meşguldü: Dâhiliye Vekili Fethi Bey, İktısat Vekili Mahmut Esat Bey, Sağlık Vekili Tevfik Rüştü Bey, Nafıa Vekili Fevzi Bey, Maliye Vekili Hasan Bey, Ziraat Vekili Sabri Bey, Matbuat Umum Müdürü Ağaoğlu Ahmet Bey, meb'uslardan Ziyâ Gökalp, İhsan, Sivas meb'usu Rasim Bey vardı. Erzincan meb'usu Rafet Bey kâtiplik yapıyordu. Başvekil Rauf ve Maarif Vekili Safa Beyler, esasen seçim komitesinde dahi bulunmamışlardı.

"Ben geldiğim sırada Tevfik Rüştü Bey konuşuyordu: 'Ben kanaatimi millet kürsüsünden de haykırırım. Kimseden korkmam... Teşkilât-ı Esâsiyemizde dinimiz ap acık yazılmalıdır' diyordu.

"Ben söz aldım ve sordum: 'Teş-

KAZIM KARABEKİR PAŞA

Karabekir Paşa'nın söylediği târihte kabinede bir Ziraat Vekilliği yoktur. Sabri Bey 1925'te o bakanlığa getirilmiştir. O târihteki Nâfıa Vekili Reşat Beydir, Fevzi Bey ise eski bakandır. O günün Sıhhıye Vekili de Dr. Rıza Nurdur; Dr. Tevfik Rüştü Aras hiç Sıhhıye Vekilliği yapmamış, 1925'ten sonra Hâriciye Vekilliğine getirilmiştir. Hâtıralar sonradan kaleme alındığı için, isimlerle sıfat ve ünvanların birbirine karıştırıldığı kanaati doğuyor.'

"EVET, HIRİSTİYANLIĞI YAZDIRACAĞIZ"

KÂZIM KARABEKİR Paşa hâtıralarında, sorduğu sualin cevâbını ve gerisini şöyle hikâye ediyor:

"Mahmut Esat Bey söz aldı ve sertçe cevap verdi; 'Evet Hıristiyanlığı... Çünkü İslâmlık terakkiye mânidir. Bu dinle yürünmez, mahvoluruz. Ve bize kimse de ehemmiyet vermez' dedi.

"Ben söz alarak dedim ki: 'İslâmlığın terakkiye mâni olduğu Avrupalıların uydurmasıdır. Bu meseleyi istediğiniz kadar münakaşa edebiliriz. Fakat münakaşaya tahammülü olmayan bir mesele varsa, din değiştirmek gayretidir. Netice: İslâm kalırsak mahvolmayız, fakat din değiştirme oyunuyla bizi kolay mahvedebi-

lirler... Hıristiyan Bizans'ı, İslâm Türk yıkmış ve yerine geçmiştir. Fransızlar, 1855'te İslâm Osmanlı İmparatorluğuyla ittifak yaparak Hıristiyan Rus İmparatorluğuna karşı harb ettiler. İçinden yeni sıyrıldığımız Cihan Harbinde Almanya, Macaristan ve Bulgaristan devletleri yine İslâm-Türkiye ittifak yaptılar. Ve Hıristiyan İtilâf Devletlerine karşı birlikte harb ettiler. Yüzümüze kimse bakamazmış ne demek? " (A.g.d., s.8)

Ne kadar hayret edilse yeridir. Çünkü, daha beş ay evvel Zağnos Paşa Camiinde İslâmiyet lehine neler söyleyen ve "Türkiye devleti Müslümandır" diyen Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşları, seçimi tek başlarına kazanmanın da verdiği kuvvetle devletin yeni dininin Hıristiyanlık olmasını teklif etme cesâretini gösteriyorlardı. Tabii ki, bu cür'eti tek başlarına göstermeleri mümkün değildi.

Avrupalı kefereniin ve İslâmiyet düşmanı zındıkların yaydığı, "İslâmlık terekkiye mânidir" propagandası, ne acıdır ki, Müslüman Türkiye devletinin parlamenterleri ve bakanları tarafından kabul görebiliyordu. İslâmlık gayretiyle milletin harekete geçirilmesinden sonra kazanılan Milli Mücâdelenin henüz bir yılı bile geride kalmamıştı. Şehidlerin ve gâzilerin vatan toprağına dökülen kanları bile henüz kurumamıştı.

"İSLÂM KALMAYACAĞIZ!"

Şu yazdıklarımızı kendi dünyasında da mütâlea ettiği anlaşılan Karabekir Paşa öyle devâm ediyor:

"Fethi Bey söz alarak bana gâyet sert, katı cevap verdi: 'Evet Karabekir... Türkler İslâmlığı kabul ettiklerinden böyle kaldılar. Ve İslâm kaldıkça da bu halde kalmaya mahkûmdurlar. Bunun için İslâm kalmayacağız' dedi.

"Ben de aynı sertlikte şu cevâbı verdim: 'Fethi Bey, bu yabancı fikri

Ali Fethi Bey'in konuşmalarındaki üslûp onun hiç de yalnız başına ve ferdî olarak bu tür fikirler beyân ettiğini göstermiyor. Mutlaka Ali Fethi Bey de yanında yetiştiği kişilerin fikriyâtını, zaman zaman tehditler de savurarak Mecliste açıklıyordu.

Ali Fethi "İslâmlığı kabul ettiğimiz için böyle kaldık. Bunun için İslâm kalmayacağız" diyor.

şiddetle reddederim... Geri kalmaklığımıza âmil olan şey, bir değildir. Fütühatçılık, temsil kudreti gösterememek, Avrupa'nın ilim ve irfan cephesiyle temassızlık, idârede istibdat gibi mühim sebepler vardır. Aynı yanlışlıkları yapan Hıristiyan devletlerin de yıkılıp gittiğini bilmez değilsiniz. Bir zelzelenin hakiki sebebini araştırmayıp onu gülünç bir sebebe bağlamak kadar, bu İslâmlık terakkiye mânidir fikrini garip bulurum. Bu yabancı ve tehlikeli fikrin, aramızda da münakaşaya tahammül edemeyecek kadar taraftar bulmasından çok mütecessir oldum. Fakat ben iddia ediyorum ki, Türk milleti ne Hıristiyan olur, ne de dinsiz kalır. Hakikat budur. Bir milletin asırlardan beri en mukaddes duygularını bir hamlede atabileceğine inanışımız objektif bir görüş değil, hayâlinizdir. Böyle bir harekete cür'et, memlekette kanlı bir istibdat ile başlar, ve İstiklâl Harbinin birliğini de biribirine katar. Nasıl bitebileceğini de söyleyebilirim. Düşmanlarından kanı

pahasına istiklâlini kurtaran Türk milleti, hürriyetini kendi evlâtlarına boğdurtmayacak. Buna cür'et edeceklerin de hakkından gelecektir Fethi Bey...' " (A.g.d.)

Kâzım Karabekir Paşa, gerçekten de şuurlu bir konuşma yapmıştı. Bu milletin kendi inancından vaz geçmesi mümkün değildi. Böyle bir harekete teşebbüs ancak "memlekette kanlı bir istibdat" ile başlayabilir ve İstiklâl Harbinin birliğini de "biribirine katar"dı.

Evet, aynen öyle de oldu. Devlete hâkim olan tek parti iktidarları "kanlı bir istibdat" ile teşebbüslerine başladılar. İstiklâl Harbinin birliği de biribirine katıldı. Şu satırların yazarı Karabekir Paşa bile İzmir Sûikasti bahanesiyle götürüldüğü İstiklâl Mahkemesinden güç belâ kurtulabildi; ama tam 12 sene evinde inzivâya çekilmeye mecbur kaldı. Millî Mücâdeleyi başlatan kadro biribirine düştü.

"HAKKINDAN GELMEK" NEREDE KALDI?

LÂKİN, Paşa'nın Ali Fethi Bey'e söylediği son cümle tahakkuk edemedi. Bu millet, o harekete teşebbüs edenlerin hakkından gelemedi. Bilâkis, CHP iktidarları milletin hakkından geldi!

Karabekir'in anlattıkları şu şekilde sona eriyor:

"Mustafa Kemal Paşa'ya hitâben şöyle devâm ettim: 'Paşam, maddî cephemiz zâten zayıftır, güvenebildiğimiz mânevî cephemizi de düşmanlarımızın yaldızlı propagandasına kurban edersek, dayanabileceğimiz ne kalır? Bizi silâh kuvvetiyle parçalayamayan düşmanlarımız, görüyorum ki; bizi fikir kuvvetiyle mahvedecekler. Buna müsaade edecek misiniz? Siz ki millete karşı, bizi bu hâle getiren belânın istibdat olduğunu, zaferden sonra milletin tamâmiyle irâdesine sâhip olarak yürüyeceğini millet kürsüsünden dahi defalarca

Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya, "Maddi cephemiz zaten zayıftır. Güvenebildiğimiz mânevî cephemizi de düşmanlarımızın yaldızlı propagandasına kurban edersek, dayanabileceğimiz ne kalır?" diye sormuştu.

haykırdınız. Millet Meclisini tekbirler, salâtlar arasında açtınız, İslâmlığın en yüksek bir din olduğunu hutbelerle ilân ettiniz. Hepimiz aynı îmân ve kanaatle aynı yolda yürüdük. Şimdi ne yüzle ve ne hakla bir kanlı maceraya atılacağız?' dedim.

"Mustafa Kemal Paşa sözümü burada keserek dedi ki: 'Müzakereler çok hararetlendi, burada kesiyorum.' " (A.g.d., s.8-9)

Müslümanlığı gelişmeye engel göstererek yeni anayasaya devletin resmî dini olarak Hıristiyanlığı koymak isteyenlere karşı Kâzım Karabekir Paşa'nın şiddetli çıkışı, büyük bir "taktik ustası" olan Mustafa Kemal paşa'nın yerinde müdahalesi ile yumuşatılmıştı. Bir müddet daha o teklifden bahis açan olmadı.

Hattâ, 29 Ekim 1923 günü devletin resmî ideolojisi olarak Cumhuri-

yet ilân edilince, o günün Anayasasında da değişiklik yapılmış ve ikinci maddeye, "Devletin dini, din-i İslâmdır" lâfzı ilâve edilmişti. Yani, yeni Türkiye Cumhuriyeti resmen bir İslâm Cumhuriyeti olarak doğuyordu.

İSMET PAŞA— Hayim Naum'un, hilâfeti kaldırma teklifini Ankara'ya danıştıktan sonra kabul etti.

"Hılâfeti kaldırma" pazarlığı

SÖZÜN burasında, Yeni Nesil'de "Duvardaki Kan Lekesi" başlığıyla tefrika edilen yazı serisinin 5 Ocak 1987'deki son kısmından iktibas yaparak meseleye açıklık getirmeye çalışacağız. Mustafa Kaplan imzâlı yazıda şöyle deniyordu:

"Üzerinde güneş batmayan bir imparatorluk kuran İngiltere, bu asrın başlarında çok sayıda İslâm memleketini de müstemlekesi altına almıştı. Fakat, bütün İslâm dünyası manen İstanbul'daki halifeye bağlı olduğu için o topraklarda hâkimiyetini tam manâsıyla kuramıyordu. Bu yüzden önünde en büyük engel olarak hilâfeti görüyordu.

"Lozan'daki Türk heyetinin 2. Başkanı Dr. Rıza Nur'un maddi dalevere için aralarına geldiğini sandığı Yahudi Hahambaşısı Hayim Naum, işte İngilizin 'hilâfeti kaldırmak' isteğini gerçekleştirmeye çalışan sinsi bir ajandı. Lozan'ı anlatan bir eser şöyle diyor: 'İngiliz heyetinin başkanı Lord Gürzon, Lozan'da İsmet Paşanın müşâviri sıfatını haiz bulunan Hayim Naum Efendiyi çağırarak daha önceki taahhütlere uygun olarak hilâfet ilgâ edilmediği takdirde sulhün gerçekleşmeyeceğini söylemiştir. Esasen bu mesele ile ötedenberi meşgul bulunan Hayim Naum Efendi, İsmet Paşa ile Lord Gürzon arasında bu mesele etrâfındaki haberleri getirip götürmek süretiyle ciddî bir gayret sarf etmişti.' (Lozan Zafer mi, Hezimet mi?, c.1, s.272)

Lord Gürzon, Türk tarafının verdiği hilâfeti kaldırma vaadlerine uygun şekilde hareket edilmemesi hâlinde sulhun gerçekleşmeyeceği tehdidini savuruyordu.

"Heyetin başkanı İsmet İnönü, tek başına 'hilâfeti kaldırma' sözü verecek mevkide değildi. Hattâ o günlerde TBMM'de hilâfet lehine bir hava doğmuştu. Bizzat Mustafa Kemal Paşa hilâfeti methediyordu. Meselâ, Lord Gürzon'un tam Lozan'ı terk ettiği gün, meşhur Balıkesir Hutbesini irad etmişti. Binâenaleyh, Hayim Naum'a müsbet bir cevap veremedi.

"İsmet'le işi bitiremeyen Hahambaşı hemen atlayıp Türkiye'ye dönüyor. O esnâda İzmir İktisat Kongresinde bulunan Mustafa Kemal Paşa ile görüşüyor. (A.g.e., s.273)

"Hattâ, iddiaya göre Hayim Naum'a bir de yazılı 'taahhüt' veriliyor ve akabinde 'yorgun olduğu' ileri sürülerek asker terhis ediliyor. (Ali İhsan Sâbis, Harp Hâtıralarım, c.5, s.358)"

LOZAN'DAKİ GİZLİ ANDLAŞMA!

5 OCAK 1987 tarihli Yeni Nesil'deki yazı şöyle devâm ediyor:

"Yine iddialara göre, Lozan'da bilinen andlaşmanın dışında bir de gizli andlaşma yapılmıştır. Şu satırlar size de enteresan gelecektir: 'Varılan anlaşma üzerine dâvet edilen murahhaslarla Lozan Konferansının ikinci devresi başlamış ve gâyet kısa sürmüştür. Burada varılan neticelerin zâhirî plânı arkasında gizli bir andlaşma yapılmıştır ki, başta hilâfetin ilgâsı olmak üzere bütün inkılâp hamlelerini muhtevîdir. Bu anlaşma hâlen Beaverbrook Faundation adlı ilim ve araştırma vakfında Lord Gürzon'un evrâkı arasında mahfuzdur. Ancak bunun İngiliz siyasetinin hâle ve istikbâle âit menfaatleri icâbınca hiç kimseye gösterilemeyeceği şahsen bize karşı bile ifâde edilmiştir.' (Lozan Zafer mi, Hezimet mi?, s.276)

"Ankara'nın ilk başvekillerinden Rauf Orbay da hatıralarında bu meseleyi şöyle zikrediyor: 'İsmet Paşa, anlaşıldığına göre, Lozan'da İngilizlerle bir nev'i gizli arabuluculuk rolü oynayan İstanbul'un Hahambaşısı Hayim Naum Efendinin telkinleriyle, hilâfetin artık ne şekilde olursa olsun Türkiye'de devâmına müsaade edilmeyip derhal atılması lüzumu fikrini tamamiyle benimsemiş bulunuyordu. Peki, ya dört-beş ay önceki hilâfete bağlılık, hattâ hilâfetin kuvvetlendirilmesi düşünce ve kanaati ve bu yoldaki kat'î ifâdeler ve İslâm âlemine bunun duyurulması hususundaki telâş ve heyecan ne olmuştu?' (Feridun Kandemir, Hâtıraları ve Söylemedikleri ile Rauf Orbay, s.96-97)

"Büyük Doğu mecmuasının 29. sayısında da aynı iddialar yer almış, o sayıdan sonra 20-25 sene daha yaşadığı halde İsmet İnönü o iddiaları tekzip etmemiştir.

"Mezkûr dergi, İnönü'nün tekzip etmediği iddiaya şöyle yer vermişti: 'Türklere dinlerini ve din temsilciliğini fedâ ettirmek şartıyle, sun'î istiklâl işinde gizli anlaşmanın müessiri tek kelime ile Yahudiliktir. Buna me'mur-u müşahhas kimse de, şimdi Mısır Hahambaşısı bulunan Hayim Naum'dur. Bu Hayim Naum bu korkunç teşebbüse evvelâ Amerika'da Türkler lehinde bir serî konferanslar vermek ve emperyalizma şeflerine, Türkün maddesini serbest bırakmaları, buna mukâbil ruhunu tâ içinden ve kendi öz adamlarına yıktırmaları fikrini telkin etmek sûretiyle başlamıştır. Yânî masonluk hasebiyle Kur'ânın ahkâmını kaldırmak, milleti dinsiz yapmak, Hayim Naum müthiş plânının zeminini Amerika'da hazırladıktan sonra İngiltere'ye geçmiş ve hâlis Yahudi olan Lord Gürzon ile temas ederek şu teklifte bulunmuştur: Siz Türkiye'nin mülkî tamâmiyetini kabûl ediniz. Onlara ben İslâmiyeti ve İslâmî temsilciliklerini ayaklar altında çiğnetmeyi taahhüt ediyorum.' (A.g.d.)

KARABEKİR'İN İDDİASI DOĞRULANIYOR

DAHA sonraki icraatları görünce, İnönü'nün Lozan'da böyle bir gizli anlaşma yaptığını ister istemez mantığa uygun buluyorsunuz. Seneler boyu bu iddiayı tekzip etmemesi de, 'Sükût ikrardan gelir' sözünü teyid ediyor."

Tefrikanın yazarı Mustafa Kaplan, Eylül 1950 tarihli Sebilürreşad dergisinde Kâzım Karabekir Paşa'dan naklen şu ifâdelerin yer aldığını söylüyordu:

"Lozan sulh müzâkereleri sırasında en yüksek dereceli meşhur farmason haham Hayim Naum, İngiltere Hâriciye Nâzırıyle görüşür. Ona der ki: 'Türklere karşı şiddetli hareket etmeniz size hiçbir fayda temin etmez. Eğer mülâyim bir siyâset tâkip ederseniz, Türk halkının muzaffer liderlere karşı intibâından istifâde etmek mümkün olur.' 'Ne gibi?' 'Bir kere

burada İslâm davasından, İslâm meselelerinden vaz geçerler. Sonra Türklerin İslâmî bünyesini değiştirerek onlara Protestanlığı kabul ettirmek kolaylaşır.'

"Hayim Naum, İngiltere Hâriciye Nâzırını buna inandırdıktan sonra İsmet Paşa'yı hususi surette ziyâret eder. Ona der ki: 'İngiliz Hâriciye Nâzırıyle görüştüm. Eğer siz İslâm dâvâlarından, İslâm riyâsetinden vaz geçerseniz İngiltere size müzâheret edecektir. Bir de Türklerin Protestanlığa karşı temâyülünü temin hususunda Nâzır hazretleri sizden yardım bekler.'

Ankara'nın ilk başvekillerinden olan Rauf Orbay da hatıratında, Lozan'da hilâfetin kaldırılması teklifinin kabul edildiğini ve böyle bir gizli anlaşmanın varlığını doğruluyor.

Gizli anlaşma ile İsmet Paşa İngilizlere hilâfeti kaldırma sözü verdi.

"Hayim Naum'un bu sözü üzerine İsmet Paşa şaşakar. Bu, mühim bir hâdisedir, bizi Hıristiyanlaştırmak demektir. 'Ankara'ya bildirmek icap eder' der. Bunun üzerine Hayim Naum hemen o gün yola çıkar, İstanbul'a gelir. Bir-iki saat evinde kaldıktan sonra Ankara'ya gider. Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret eder. Meseleyi nakleder. Onun üzerine bütün İslâmî meselelerin kolaylıkla bertaraf edilmesi hususunda Lozan'a talimat verilir. İngilizler çok memnun kalırlar. Muahede akdolunur."

Kaplan şöyle diyor:

"Daha sonra Karabekir Paşa, bir toplantıda Protestanlığın kabul edilmek istendiğini, kendisinin karşı çıktığını, bunun üzerine de Atatürk'ün 'Paşa, sizinle şaka ettik!' dediğini, yine aynı yazıda anlatıyor."

Türk Edebiyatı dergisinin söyledikleri ile Sebilürreşad mecmuasının yazdıkları, Kâzım Karabekir Paşa'nın doğruyu söylediğini ortaya koyuyor.

Demek ki, ciddî mânâda Türkiye Cumhuriyeti devletinin dinini Hıristiyan" yapmak için toplanılmış. Ama, Karabekir Paşa'nın yerinde müdahalesi ile o an için neticesiz kalmış.

Fakat, o günden sonra sür'atle gelişen hâdiseler ve Türkiye'de değişen dengeler, bin sene İslâmiyetin bayraktarlığını yapan bu milleti yeni bir mecrâya sokma gayretlerinin nasıl meyve verdiğini gösterecektir.

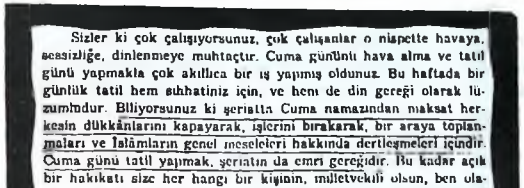
Devletin anayasasına konan "Devletin dini, din-i İslâmdır" maddesi bile bir taktikten başka birşey değildir...

İzmir İktisat Kongresinden sonra eşi Lâtife Hanım'la birlikte bir bakıma balayı seyahatine çıkan Mustafa Kemal Paşa, 15 Mart 1923 târihinde Adana'ya gitti.

Ertesi gün Cuma idi. Mustafa Kemal Paşa, Adana'nın en büyük ve değişik mimârîsi olan Ulucâmii ziyâret ettikten sonra Esnaf Cemiyetinin verdiği çaya da icâbet etti. Bilindiği gibi, o yıllarda devletin resmî tâtil günü Cuma idi. Fakat, esnaf, hafta tâtilini kabul ettirmek hususunda zorluk çektiklerini ve hattâ bir milletvekilinin Ulucâmide bir konuşma yaparak hafta tâtilinin gâvur âdeti olduğunu söylediğini Paşa'ya anlattılar.

Buna çok canı sıkılan Mustafa Kemal Paşa'nın buradaki konuşması çok enteresandır.

Yeni nesillerin önünde bir ibret levhası olması gereken bu târihî konuşmasının bir yerinde Paşa aynen şöyle diyor:

Sizler ki çok çalışıyorsunuz, çok çalışanlar o nispette havaya, sessizliğe, dinlenmeye muhtaçtır. Cuma gününü hava alma ve tatil günü yapmakla çok akıllıca bir iş yapmış oldunuz. Bu haftada bir günlük tatil hem sıhhatiniz için, ve hem de din gereği olarak lüzumludur. Biliyorsunuz ki şeriatta Cuma namazından maksat herkesin dükkânlarını kapayarak, işlerini bırakarak, bir araya toplanmaları ve İslâmların genel meseleleri hakkında dertleşmeleri içindir. Cuma günü tatil yapmak, şeriatın da emri gereğidir. Bu kadar açık bir hakikatı size her hangi bir kişinin, milletvekili olsun, ben olayım, hacı olsun, hoca olsun, bu yapılan şey dine aykırıdır demesi kadar küstahlık, dinsizlik, imansızlık olamaz.

Muhterem sanatkârlar, aziz arkadaşlar,

Bizi yanlış yola sevk eden kötü kişiler, biliniz ki genellikle din perdesine bürünmüşlerdir. Saf ve temiz halkımızı, hep şeriat sözleriyle aldatagelmişlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz, görürsünüz ki milleti mahveden, esir eden, harap eden fenalıklar hep din

Mustafa Kemal Adana'da [illegible] esnafları ile Müslümanların en mühim meselelerine sahip çıkıyor. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra da Cuma yerine, Pazar'ın tatil yapılmasını kanunlaştırıyor! Buna da Cumhurbaşkanı sıfatıyla imzasını atıyor.

"Sizler ki çok çalışıyorsunuz, çok çalışanlar o nisbette havaya, sessizliğe, dinlenmeye muhtaçtır. Cuma gününü hava almak ve tatil günü yapmakla çok akıllıca bir iş yapmış oldunuz. Bu haftada bir günlük tatil hem sıhhatiniz için, ve hem de din gereği olarak lüzumludur. Biliyorsunuz ki şeriatta Cuma namazından maksat herkesin dükkânlarını kapayarak, işlerini bırakarak, bir araya toplanmaları ve İslâmların genel meseleleri hakkında dertleşmeleri içindir. Cuma günü tatil yapmak, şeriatın da emri gereğidir. Bu kadar açık bir hakikatı size her hangi bir kişinin, milletvekili olsun, ben olayım, hacı olsun, hoca olsun, bu yapılan şey dine aykırıdır demesi kadar küstahlık, dinsizlik, imansızlık olamaz." (Taha Toros, Atatürk'ün Adana Seyahatleri, s.32)

Paşa'nın gerek Balıkesir Zağnos Paşa Câmiindeki konuşması, gerek İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlardaki enteresan maddeler, ve gerekse Adana'da esnaflara yaptığı şu konuşma; bugün Diyanet İşleri Başkanının dahi söylemeye cesaret edemeyeceği kadar Müslüman Türk milletinin gerçeklerindir. 12 Eylül İhtilâlcilerinin Atatürk'ü "dindar" göstermeleri için sundukları bir veya birkaçını anlatmaları da yeter.

Ama, acaba bugün, hafta tâtilinin "şeriatın emri" olduğu için Pazar'dan Cuma gününe alınmasını teklif edene, Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyetinde hangi gözle bakarlar acaba?

Adana'daki şu güzel, Müslümanların rûhunu ferahlatan sözlerin sâhibi Atatürk, 27 Mayıs 1935 târihinde hafta tâtilini mübârek Cuma gününden Pazar'a alan kânunu imzâlayan Reisicumhurun ta kendisidir. İşte bu tezat yüzündendir ki, onun asli hüviyeti ve kurduğu rejimin mâhiyeti üzerindeki tartışmalar büyüyerek devâm etmektedir.

Adana'dan sonra Mersin'e, oradan da, tekrar Tarsus'a gelen Paşa ve eşini istasyonda karşılayanlar arasında meşhur Arap dini liderlerinden Şeyh Sünusi de vardı. Paşa'nın istasyonda candan kucaklaştığı Şeyh Sünusi, daha sonra vazifesi yine bizzat Paşa tarafından Bediüzzaman Said Nursi Hazretlerine teklif edilen Şark Umumî Vâizidir.

SALTANAT VE HILÂFETİ KİM AYIRACAKTI?

DEVLETİN sistemini Cumhuriyet olarak 29 Ekim 1923'te kabul ve dünyâya ilân eden ikinci TBMM, Reisicumhur olarak da —İstiklâl Harbinin diğer mühim simâlarından Kâzım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Paşa ve Rauf Orbay'ın bulunmadığı bir celsede— Mustafa Kemal Paşa'yı seçmiştir. Paşa'nın gönlündeki inkılâplar işte o günden sonra yavaş yavaş gerçekleştirilmeye başlanacaktır.

Yunus Nadi'nin "Birinci Büyük Millet Meclisi" isimli kitabından yaptığımız nakilde, 24 Nisan 1336 (1920) târihinde Anadolu Ajansı vâsıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'nın neşrettiği bir tâmimden söz etmiştik. Kâzım Karabekir Paşa'nın "İstiklâl Harbimiz"

isimli eserinde de aynı tâmim yer almaktadır. Paşa, bu tâmime yer vermeden önce, 23 Nisan'da Meclisin fazla İslâmî bir havada açılmasını tenkid ederek diyor ki:

"Târihimizde bu kadar koyu bir taassuplu merâsim-i diniye ile hiçbir Meclis açılmamıştır. Fetvâları tâkip eden bu muazzam ihtilâfat acaba yer yer başlayan kıyamlara [isyanlara] karşı bir sigorta mı olacağı düşünüldü? Ne olursa olsun, selâbet ile taassubu Meclis-i Millînin başlangıcı gününden ayırmak daha ihtiyatlı olurdu. Yânî, ne Cuma gününü intihaba ve ne de bu kadar velveleye lüzum yoktu. Belîğ bir duâ lâzımı tesiri daha iyi yapardı. Gösterilen bu taassubun idâmesi [devam ettirilmesi] mümkün olamayacağından aksi tesiri daha vahim olabilir. Meclis-i Millî 23 Nisan Cuma günü pek dindarâne, daha doğrusu pek dervişâne bir merâsimle açılıyor, ajansta zikrolunduğu sürette vukûatın icmâlinden sonra Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından âtîdeki teklif yapılıyor." (A.g.e., s.656)

Bir sonraki sayfada da paşa'nın 24 Nisan 1920 târihli tâmimini yazan Karabekir Paşa, Mustafa Kemal'in, Yunus Nadi'nin de zikrettiği sözlerini eserine almış. Burada Mustafa Kemal Paşa şöyle diyordu:

"Makâm-ı saltanat aynı zamanda makâm-ı hilâfet olmak itibârile pâdişâhımız cumhur-u İslâmın da reisidir. Mücâhedâtımızın birinci gâyesi ise saltanat ve hilâfet makamlarının tefrikini istihdaf eden [saltanat ve hilâfeti ayırmayı hedefleyen] düşmanlarımıza irâde-i milliye buna müsâit olmadığını göstermekten ve makâmât-ı mukaddeseyi esâret içinden tahlis ederek [kurtararak] ulûlemrin selâhiyeti düşmanın tehzir [Yunus Nâdi "tehdit" diyor] ve ikrahından âzâde bırakmaktır."

Paşa, saltanat ve hilâfet makamlarının birbirinden ayrılmasını "düşmanların hedefi" olarak gösteriyor. Halbukî, 1 Kasım 1922'de bizzat kendisinin Reis olarak bulunduğu TBMM'de saltanat ve hilâfet birbirinden ayrılmıştı. Peki, milletin temsilcileri, Paşa'nın mezkûr tâmimine göre, düşmanın hedefine yardım mı etmiş oldular? Yoksa, Paşa 1920 Nisan'ında ileriyi görememiş miydi?

KARABEKİR DE MÂNÂ VEREMİYOR

MUSTAFA Kemal Paşa'nın önceki sözleri ile daha sonraki icraatları arasındaki tezâda şaşıran Kâzım Karabekir Paşa, mezkûr eserinde dipnot olarak şu hayret ifâdelerini kullanıyor:

KAZIM KARABEKİR

"Lozan sulhünden sonra bütün bu sözlerin suya düşmesi târihimiz için pek mühim bir hâdise-i içtimaiyedir. Milletin irfan ve idrâkinde bir tahavvül [değişiklik] olmadığına göre ya bu kuvvetli vaat ve teklifler caalî idi veyâhut kalbî idi ve hâdisat bunları çürüttü. Her iki şıkkın da muhakemesi pek meraklı bir şeydir. Ben her ihtimale göre münakaşamı yeni vaziyet günlerimde yazdım." (s.659)

Karabekir Paşa da şaşmakta haklı idi. 1923'lere gelene kadarki sözleriyle ya Mustafa Kemal Paşa devrin şartlarının ileride ne getireceğini bilemiyordu da samimî olarak beyanda bulunuyordu. Ya da henüz içindeki arzuların gerçekleşmesi için henüz şartların olgunlaşmadığını gördüğü için inanmadığı halda öyle söylemek zarûreti hissediyordu. Her iki halde veyâ daha üretilebilecek ihtimaller ışığında da Mustafa Kemal Paşa'nın davranışlarının târih sosyolojisi cihetinden tahlile tâbi tutulması gerekiyor.

Pâdişâha bağlılık yemini eden Paşa, 1 Kasım 1922'de o müesseseyi

kaldırtmaya muvafak olmuştu. Halifeye yaptığı bağlılık yeminleri ise, 3 Mart 1924'e kadar devâm edecekti.

Karabekir Paşa dahi bir mânâ veremiyor

Cumhuriyetin ilânından sonra bile varlığı devâm eden Halifelik müessesesi ile birlikte Cumhuriyet hükûmetlerinde bulunan iki dinî bakanlık da lâğvedilerek şekil değiştirecekti. Hilâfet müessesesinin vazifesini bizzat TBMM deruhde edecekti. Şer'iye ve Evkaf Vekâleti kaldırılmıştı. Adliye ve Mezâhib (Mezhebler) Vekâletinin adı da sâdece Adliye Vekâleti olarak kalıyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın durumu ne olursa olsun, politikayı çok iyi bildiğinde şüphe yoktu. Cumhuriyetin ilân edildiği gün, Anayasaya, "Devletin dini, din-i İslâmdır" maddesini yazdırıyor; hilâfeti kaldırdığı 3 Mart 1924 târihinden bir ay 17 gün sonra Anayasa değişikliği yaptırarak milletvekillerinin yemin metnini, "Vatan ve milletin saadet ve selâmetine ve milletin bilâ-kayd ü şart hâkimiyetine mugâyir bir gâye tâkip etmeyeceğime ve cumhuriyet esaslarından ayrılmayacağıma 'Vallahi'..." olarak, Cumhurbaşkanının yemin metnini de, Reisicumhur sıfatı ile Cumhuriyetin kânunlarına ve hâkimiyet esaslarına riâyet ve bunları müdâfaa, Türk milletinin saadetine sâdıkâne ve bütün kuvvetimle sarf-ı şiddetle men, Türkiye'nin şan ve şerefini vikâye ve ilâya ve deruhde ettiğim vazifenin îcâbâtına hasr-ı nefs etmekten ayrılmayacağıma 'Vallahi'..." olarak tesbit ettirmişti.

Yâni, hilâfetin kaldırılmasıyla dinin elden gitmediği imajını vermekten çekinmiyordu. Tabiî, muhaliflerini iyice temizleyerek sindiren Cumhuriyet Halk Partisi iktidarları, 10 Nisan 1928 târihinde hem Anayasadaki "Devletin dini, din-i İslâmdır" maddesini ve hem de milletvekilleri ile Reisicumhurun yemin metnindeki "Vallahi" lâfzını kaldırdılar!

Saltanat ve hilâfete bağlılık yeminleri ederek Millî Mücâdeleyi başlatanların sonunda bu iki müesseseyi de kaldırması, elbette ki yeni bir Türkiye Cumhuriyeti devletinin şekillenmesine sebep olmuştur. Ama, ilk günlerdeki sözlerle sonraki icraatların taban tabana zıt oluşunun tartışmaları bitecek gibi değildir.

Bütün dünyâda kabul görmeye başlayan eşitlik ve hürriyet fikirlerinin "saltanat, krallık, diktatörlük, oligarşi" gibi şahıs ve zümre hâkimiyetlerini eninde sonunda ortadan kaldıracağına şüphe yoktur. Fakat, bütün Müslümanlar için ehemmiyetli bir mevkii bulunan "hilâfet" müessesesinin kaldırılışı, bizzat 2. Grubu tasfiye ederek İkinci TBMM çatısı altına giren İstiklâl Harbi gâlipleri arasında da büyük görüş ayrılıklarının görünen bir sebebi olmuştur.

Şer'iye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması ile tevhid-i tedrisat fikirlerinin önce kendisinden çıktığını söyleyen Millî Mücâdelenin ilk Maarif Vekili Dr. Rıza Nur, hâtırâlarında hilâfetin kaldırılması için enteresan şeyler söylüyor.

"CERCİ YOBAZ"

DR. RIZA NUR'UN söylediklerine kulak verelim:

"Hilâfetle beraber Şer'iye Vekâletini de ilgâ ettiler. Bunu ben, daha ilk Ankara'da hükûmet teşkilinde söylemiştim. Halide, Celâl Arif itiraz etmiş, Mustafa Kemal kabul etmişti. Fikir benimdir. Din ve devlet ayrılınca, bu tabiî idi. Tedrisâtı tevhid de ediyorlar. Bu da benim Maarif Vekili iken yapmağa çalıştığım bir iştir ki, Millet Meclisindeki resmi beyanatımda da dalma teknik bir tahsil ve terbiye diye bunu ileri sürmüşümdür. Bizden öğrendiği

Hanedana mensup kadınların memleketten çıkarılmaması teklifi ittifakla reddedildi

Mebuslar, "Yalnız sağ olanları değil, ölenlerin kemiklerini bile memleketten atalım!" diye bağırdı

Dün, Meclis'teki en mühim hadise, Gazi Paşa'nın partisi grubundaki teklifiydi. İsmet Paşa, Osmanlı hanedanına mensup kadınların memleketten çıkarılmamasının Meclis ve Cumhuriyet için bir şefkat eseri olacağı fakat bundaki onun bu teklifine bildedi. O anda odanın içinde hasıl oldu. Mebuslar masaların üzerine çıkarak "Olamaz!" diye bağırışıyorlar, bu teklife isyan ediyorlardı. Mebuslara hâkim olan psikoloji, merhamete ve şefkate yer bırakmıyordu. İtirazlar gittikçe yükseliyor.

"Yalnız sağ olanları değil, ölenlerin kemiklerini bile memleketten atmalı!" sesleri duyuluyordu.

Bu durum karşısında Gazi Paşa teklifini geri almıştır.

"Akşam" (7.Mart.1924)

Balkan Konferansı içtima halin

Balkan Konferansı, dün, İstanbul'da Yıldız Sarayı'nda toplanmıştır. H riyasetinde toplanan konferansın çalışmalarının birkaç gün daha devam ede Fotoğrafta, Türk heyetinden, 1- Reşit Saffet Bey (Atabinen), 2- Vali Muhittin Hasan Bey (Saka), 4- Abdülhak Şinasi Bey (Hisar) ve 5- Ruşen Eşref Bey (Ün.

Osmanlılardan miras kalan topraklarda oturduklarını bile düşünemeyen bazı parlamenterler, "Osmanlıların kemiklerini bile yurt dışına atalım!" diye bağırmaktan utanmamışlar. 7 Mart 1924 tarihli Akşam gazetesi vicdanları yaralayan bu haberi vermiş!

şeyler...

"Hilâfetin ilgâsında en çok Seyyid Bey'i kullandı. Kabine tebeddül etti Onu kabineye almadı. Çünkü, İttihadcı hâdimlerinden diye ondan şüphe ediyordu. Halbuki Seyyid mükemmel bir yobaz ve bütün yobaz seciyyesini hâiz dalkavuk biri idi. Kime olsa hizmet eder. Ankara'ya gelince, Seyyid'e dedim ki: 'Zavallı! Bu kadar gayret ettin, bu kadar seni kullandı, mükâfat olarak kabineden attı.' Düşündü, dedi: 'Çok haklısın, bilemedim.' Seyyid Bey dilgir olmuştu. Meb'usluktan istifâ edip Dârülfünûna profesör oldu. Arası az geçti, öldü. Zavallıya bu darbe ağır gelmişti. Cezâsıdır. Mükemmel bir yobaz olduğu halde, hilâfetin aleyhine ve lüzumsuzluğuna dâir söyledi. Bunları güyâ şer'an isbat etti. İş te İttihadçıların bu büyük adamı da, böyle âdî bir dalkavuk, cerci yobaz idi. Şeriatı, lüzumuna göre herşeye âlet ederdi. Mükemmel Müslüman görünürdü. Ama işte, dini de böyle idi. Şu İttihadçılar da ne maskara şeylerdi...

"Pâdişah âilesinin Türkiye'de ikâmeti bir kânunla men edildi." (Hayat ve Hâtırâtım, c.4, s.1283-1284)

Ne gariptir ki, hilâfetin kaldırılmasını Mecliste en fazla müdâfaa eden ve gerekçesini de şer'î delillere dayamaya kalkan Adliye ve Mezâhib Vekili Seyit Bey imiş. Onun da gayretleriyle halîfelik kaldırılmış, akabinde de elinden bakanlık alınmışl Müslümanlık maskesi altında milletin inancını ortadan kaldırmaya ve şahsî menfaatlerini yürütmeye çalışan nice Seyit Beyler görmek, demek bu milletin kaderinde varmış.

Hele pâdişah âilesinin Türkiye'de oturmalarının yasaklanması için çıkarılan kânun Mecliste müzâkere edilirken yapılan öyle konuşmalar var ki, vicdânı sönmemiş her insanın tiksinerek okumaması mümkün değildir.

"OSMANLILARIN KEMİKLERİNİ DE ATALIM!"

BAKIN, 7 Mart 1924 tarihli Akşam gazetesi ne yazıyordu:

"Dün, Meclisteki en mühim hâdise, Gazi Paşa'nın parti grubundaki teklifiydi. İsmet Paşa, Osmanlı hânedânına mensup kadınların memleketten çıkarılmamasının Meclis ve Cumhuriyet için bir şefkat eseri olacağı hakkındaki onun bu teklifini bildirdi. O anda odanın içinde kasırgalar koptu. Meb'uslar masaların üzerine çıkarak, "Olamaz!' diye bağırışıyorlar, bu teklife isyan ediyorlardı. Meb'uslara hâkim olan psikoloji, merhamete ve şefkate yer bırakmıyordu. İtirazlar gittikçe yükseliyor; 'Yalnız sağ olanları değil, ölenlerin kemiklerini bile memleketten atmalı!' sesleri duyuluyordu. Bu durum karşısında Gazi Paşa teklifini geri almıştır."

Evet, gazetenin haberi aynen bu şekilde.

Horasan diyârından kopup gelerek Bizans İmparatorluğunun burnu ucundaki Söğüt bölgesine yerleşen ve o küçücük bölgeden koca bir cihan devleti çıkaran Osmanlılar için, onların mîrası üzerinde parlamenterlik yapan kişiler şu haysiyet kırıcı tekliflerde bulunabiliyorlardı! Kadınların olsun kendi yurtlarında oturmalarına tahammül edememeleri bir tarafa; Osman Gâzi, Fâtih, Yavuz, Kânunî gibi büyük sultanlar da dâhil bütün Osmanlıların kemiklerini bile vatandan atmayı söyleme cür'eti bulan cibilliyetsizler vardı!

Meselenin bir diğer dikkat çeken noktası da, ipleri tamâmen elinde tutan Mustafa Kemal Paşa'nın teklifini geri çekmesidir. O günün şartları içinde, hiçbir parlamenterin Paşa'nın teklifine itiraz etmesi mümkün olmadığı gibi, ondan habersiz kazan kaldırılması dahi muhaldi. Mütâreke günlerinde Saraya dâmât olmak için çırpınan ve fakat teklifleri geri çevrilen genç bir generalin, kontrolü altındaki gruba söylettirdiği şu cümleler mazinin hesaplaşmasından nasıl gâlip çıktığının ibretli bir levhasından başka ortada ne vardı ki?

İnsan ister istemez, "Acaba târih tekerrür eder mi? Halk Fırkası erkânı için de bir gün şu sözler söylenir mi?" diye düşünmeden edemiyor...

"ALEM-İ İSLÂM BAŞSIZ KALDI"

HÂTIRÂLARINDA hilâfetin kaldırılmasını değerlendiren Dr. Rıza Nur şöyle devâm ediyor:

"Antalya meb'usu Hoca Rasih, hilâfetin ilgâsı zamanında Hilâl-i Ahmer'e [kızılay'a] para toplamak için bir heyet ile Hindistan'da idi. Hilâfetin ilgâsından on-on beş gün sonra geldi. Konuşuyordu. Bana dert yandı; 'Bize Hindistan'da çok hürmet ediyorlardı. Mühim para toplanıyordu. Hilâfetin ilgâsı telgrafı gelince Hindistanlılar perişan oldular. Çok keder ettiler, bize de hakâret ettiler. Çâremiz kalmadı, kaçıp geldik' dedi. Bu iş bütün âlem-i İslâma derin bir tesir yapmış, onu ümidsiz bırakmıştır. Halbuki pâdişahlığın ilgâsına âlem-i İslâm hiçbirşey dememiştir. Ne vahim bir hatâdır... Zaman gösterecek.

"Mustafa Kemal'e göre, hilâfetten hiçbir fayda yokmuş. Nutkunda delili de Hindlilerin Harb-i Umumîde aleyhimize harb etmeleriymiş. Safsata... Bu adamlar esirdir, ne yapabilirler? Hadi sen ol da yap! Hem de aldatılmışlardır. Yine lehimize çok yardımlar yaptılar. İngiltere'yi lehimize imâleye çok çalıştılar. Bu savaşlar, Montagü Mes'elesi çok meşhurdur. Bunların bizim iyi bir sulh yapmamıza muhakkak tesiri olmuştur. Bize birçok para yolladılar. Biz Eskişehir'den İngilizleri tard ederken, Hindli taburlar kurşunları havaya sıktılar. Daha ne istiyorsun? Hele hür olsunlar da gör. Süveyş'e taarruzumuzda Mısır topçusu bize kıyasıya ateş etti. Bir kıpti zâbit, bunun farkına varıp,

Son Osmanlı Meb'usan Meclisi Reisi iken Ankara'da toplanan Meclisete sonsuz 2. Başkan olabilen Celâlettin Arif, Şer'iye vekâletinin kaldırılmasına karşı çıkmıştı.

Şer'iye Vekâletinin kaldırılması fikri Dr. Rıza Nur'dan çıkmış, Mustafa Kemal de bu fikre sahip çıkmış. Halide Edip ise buna şiddetle itiraz etmiş.

işi eline aldı. Ve bizi kayırdı. Bilhassa hilâfet sâyesinde umum Müslümanlar bizi büyük bir muhabbetle seviyordu. Bu mânevî tesir büyüktür. Bilâhare bu, maddî de olurdu. Hele biz, tâcir bir millet olsak, bütün Müslüman memleketlerinde bizim malımız geçerdi. Bu da ne mühim fayda idi. Mısır'da Türk malına rağbet büyüktür. Rumlar ve Ermeniler dükkânlarına bu sebeple 'İstanbulî' yazarlar. Bu nokta âtî için de çok mühimdir. İstifâde etmeliyiz. Hem bütün İslâmlara âit bir başı ne vicdanla, ne hakla kesersin? Zavallı âlem-i İslâm başsız kaldı. Ama, bu kadar teceddüt etmiş Avrupa, Papa'yı kaldırmıyor. Mussolini bilâkis onu kuvvetlendirdi." (A.g.e., s.1284-1285)

Yakın târihimiz üzerinde hem teferruatlı bilgi olmadığı için ve hem de tartışma meselesi yapmak bir tür "tabu" nazarıyla görüldüğü için, "hilâfetin ilgâsı" hâdisesi de hiç tartışılamayan emr-i vâkilerden bir tânesidir. Memlekete ne getirip ne götürdüğünü tartışmaya açmak bile, o insanın "inkılâp düşmanı" damgasını yemesine kâfî görülmektedir.

Halbuki, demokrasilerde tabu olamayacağını, her meselenin hür zeminlerde tartışılması gerektiğini nedense bir türlü kabullenemiyoruz. Bugünün Türkiye'sinde artık saltanatın da, hilâfetin de ömrünü tamamlamış müesseseler olduğu bir vâkıa iken; geçmişe dönük tartışmaların yapılamayışını anlamak mümkün değildir.

Millî Mücâdele devrinin Maarif Vekili, bu yüzden istikbâlin hür zeminine bir malzeme bırakmış, bu meselelerin tartışılacağı günün altyapısına emek vermiş.

Daha sonraki yıllarda Mustafa Kemal ve grubu ile ters düşerek Avrupa'ya kaçmak zorunda kalan Dr. Rıza Nur, pek çok meselede olduğu gibi, hilâfetin kaldırılması hakkında da görüşlerini yazarken eski mesâî arkadaşlarına hakârete varan ifâdeler kullanıyor. Onları haklı veyâ haksız ithamlara mâruz bırakıyor.

Şahsî garazların mahsulü ifâdelerin realist yorumunu istikbâlin târihçisine bırakıp, Dr. Rıza Nur'un "hilâfet ilgâsı" ile ilgili görüşlerine bakmaya devâm ediyoruz.

İNGİLİZLERİN İKİ MİLYON ALTINI

DOKTOR şunları söylüyor:

"Mustafa Kemal yine safsata yapıyor, 'Hilâfetin bekâsı Türkiye düşmanlarının oyunudur' diyor. Ne aykırı mantık! Bu sözde Avrupa devletleri, bilhassa İngiltere dâhildir. Halbuki bence hilâfeti ilgâ ettirmek, Müslümanların istinad direğini yıktırmak için İngiltere ve Papa milyonlar verirdi. Mustafa Kemal bunu bâd-ı hevâ yaptı. Gaflet, gaflet değil, sırf kendi mevkii korkusuyla... İşleri hep şahsîdir. [Burdaki cümleyi yazamıyoruz...]

"Necmeddin Molla daha ben Türkiye'de iken arada bana, 'Şu hilâfeti ilgâ etmek için İngilizler iki milyon İngiliz lirası verirlerdi ya' deyip dururdu. Bunu böyle millî bir düşünce ile değil, galiba hususî bir îmâ ile söylüyormuş. Sebebini bundan bir yıl evvel öğrendim:

Atatürk'ün sözü mü doğru icraatı mı?

Dr. Rıza Nur, Rus sefirinin Lozan'da hilâfetin kaldırılmasını kabul etmeleri karşılığında İngilizlerden para aldıkları yolundaki iddiasına şiddetle karşı çıkıyor

"Sultan Reşad'a mâbeyincilik eden ve şimdi Nis'te oturan Reşid Bey Paris'e gelmişti, beni gördü. Bir müddet Abdülmecid ile Nis'te sıkı temasta imiş. Bir gün sâbık halife, Reşid'e demiş ki: 'Mühim yerden haber aldım, mevsuk mâlûmattır; İngilizler Lozan'da İsmet'le Rıza Nur'a hilâfeti ilgâ ettirmek için iki milyon altın vermişlerdir.' O da söyleyeni sormuş. 'Bir Rus diplomatı' demiş. Olmaz hayâl! Ne adamdır şu? Bir defa bu adamlar beni hükûmetten atmışlardır. Hilâfetin ilgâsı işinde Ankara'da bile yoktum. Sersem bu adam... Rus diplomatı âşikâr ki, onu İngiliz aleyhine sevk etmek için mahsus söylemiştir. Ben Paris'te üç yıldır nasıl yaşıyorum gelsin, görsün. Ne sıkıntılar çekmekteyim; kendisine el'an Hind Nizamı ayda beş yüz İngiliz lirası maaş veriyor. Acaba İngilizler onun aleyhinde olsalar, Maharaca Halifeye maaş verebilir mi? Hizmet et, çalmayıp memleketi terk et, gurbete çık, çek; üste böyle bir de desinler... İşte kör tâlih buna derler." (A.g.e., s.1285-1286)

Dr. Rıza Nur her ne kadar şiddetle inkâr ediyor ve yaşayışındaki sâdeliği nazara vererek ithâmı rededivorsa da, hilâfeti kaldırmak uğruna İngilizlerin iki milyon altın vermekten kaçınmayacakları da bir gerçektir. Milyonlarca Müslüman ahâlinin yaşadığı toprakları o yıllarda sömürgesi altında tûtan İngilizler, bu insanların üzerinde mânevî nüfuz sâhibi olan halifeliği kaldırmayı herkesten fazla istiyorlardı.

İster Lozan'da İsmet Paşa ile Rıza Nur'a iki milyon altın verilerek yapılmış olsun; isterse daha önce bahsini ettiğimiz şekilde Yahudi Hahambaşısı Hayim Naum'un arabuluculuğu ile yaptırılmış olsun, neticede hilâfet müessesesi kaldırılmıştır.

"MAKÂM-I HILÂFETİ BAŞIMIZDAN ATAMAYIZ"

ÜZERİNDEN bunca yıl geçtikten sonra bile tartışmaya açılamayan bu hilâfetin kaldırılmasında en dikkati çeken husus, halifeliği kaldıran zevâtın daha önce verdikleri sözlerdeki tezatlardır. Mustafa Kemal Paşa 25 Eylül 1920 târihli Meclis konuşmasının gizli celse kısmında şunları söylüyordu:

"Yâni biz kabul ediyor ve herkese de isbat ediyoruz ki, makâm-ı hilâfet ve saltanatı biz de hiçbir vakit başımızın üzerinden atamayız ve Meclis-i âlinizin ilk ve ikinci celsesinde zâten resmen ve sûret-i kat'iyede bu mevzubahs ve müzâkere edilecek." (TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.1, s.137)

İşte şu da Paşa'nın 6 Mart 1922 târihli gizli celsede yaptığı konuşmadan alınmış cümleler:

"Meclis-i âlinizin bütün milletle berâber tâkip etmiş olduğu esâsat cümlesindendir ki, Makâm-ı Muallâyı Hilâfete muhafaza-i merbûtiyet etsin [yüce halifelik makamına bağlılığını muhafaza etsin]. Evet merbutuz, çünkü makâm-ı hilâfet ve saltanat herhangi bir şahsın değildir. Doğrudan doğruya bütün âlem-i İslâmın müzâheretiyle berâber Türkiye hakkındadır. O makam bizimdir. Muhafaza ettik ve nihâyete kadar muha-

"Makâm-ı hilâfet ve saltanatı muhafaza edeceğiz" dendi...

MUSTAFA KEMAL PAŞA (Ankara) - Efendiler, mevzubahis olan meselede tenkitlerin tevecchüh ettiği noktaya dair ben de iki kelime söylemek isterim. Heyeti Vekilenin Hariciye Vekâleti Yusuf Kemal Beyin, İstanbul'da ifa edeceği vazife ve verilmiş olduğu talimat, tamamen salâhiyetli ve mezuniyeti dairesindedir. Çünkü Meclisi Âlinin bütün müzakerelerinden, tetebbüsatına, milletin âmâlinin mutabık kalarak edeceğini söylemek üzere ciddî ve hakikî arzu ve talepte bulunmuş olduğu Makam-ı Muallaya ait meseleyi mütecaviz edebilirim. Böyle bir mülâhaza yapabilirim demek heyetimin salâhiyeti dahilindedir. Vekillerimizden mürekkep olan heyetin de insanların bizim okuduğumuz kadar bütün milletimizin ve bütün âlemin nizâma ehemmiyetin ehemmiyet vermiş olduğu salâhiyetle dünyayı ifşal etmektedirler. Biz ve milletimiz ve âlemi nizâma karşı bu zahirî ve bu mevcudi ifşaatımız ile hareket etmekte olan insanların ayrılmaz görüşmek vazifesiyle mükellefiz. İşte Bonaneleyh Yusuf Kemal Bey bu hakikatten tecelliyata ve bütün vatanı ve ahalisine pek büyük hizmet etmiştir. Bonaneleyh Heyeti Vekilemizin hareketi bence doğrudur. Yusuf Kemal Bey Efendinin tevecchüh edeceği yeri tebarüz ifa etmiştir. Bonaneleyh Heyeti Celilemize yapacağı yeri İstanbul ve İstanbul'dan Londra'ya gönderilenlerin tetebbüsatı meyrua ve malûmatı ısrar etmek için vaki bulacak tetebbüslerinin hiç bir kıymeti ve ehemmiyeti olmadığını bu kuruşlan Heyeti Umumiyemizle beraber bütün cihana ilân etmektir. (Alkışlar)

REİS — Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Ekseriyeti azîme ile müzakere kâfi görüldü.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Karar verdirmesi için ekseriyet olması lâzımdır.

REİS — Musaade buyurun.

TBMM Gizli Celse Zabıtlarının Üçüncü cildinin 40. sayfasında yer alan ifadeye göre Mustafa Kemal Paşa, "Hilâfet makamı bizimdir. Muhafaza ettik ve nihâyete kadar da muhafaza edeceğiz" demiş. Bu sözün müddeti sâdece iki sene imiş.!

Türkiye'nin Lozan'da laikliğinin tanınmasına karşı çıkan İngiliz Avam Kamarası üyelerine cevap veren Lord Gürzon şöyle demiş: "Türkler bir daha eski safvetine kavuşamayacaklardır. Zîrâ, biz onları mâneviyat cephelerinden öldürmüş bulunuyoruz!"

faza edeceğiz." (Alkışlar.) (A.g.e., c.3, s.40)

İşte şu tezâda akıl erdiremiyoruz. Hilâfet ve saltanat müessesesini muhafaza edeceğinize milletin temsilcileri huzurunda söz vereceksiniz; aradan bir sene geçmeden saltanatı ve iki sene sonra da hilâfeti kökünden kaldıracaksınız! Verilen sözler mi inandırıcıdır, yapılan icraatlar mı? İstikbâlin târihçisi işte bu düğümü çözmek zorundadır.

Gelin de böyle bir vaziyet karşısında İngilizlerin verdiği söylenen iki milyon altın hikâyesinin gerçek olduğuna inanmayın! Bu hikâye acaba gerçekten de Rusların bir şaşırtmacası mı idi, yoksa gerçeğin bir ucunu yakalama hâdisesi mi idi? Halife Abdülmecid'in istihbârâtı doğru mu idi, yoksa elinden alınan makâmın gareziyle mi öyle bir hikâye ihdâs etmişti? Bu suallerin cevâbını da henüz verecek bir merci görünmüyor.

TEKZİP EDİLMEYEN IDDİÂ

BÜYÜK Doğu mecmuasının 29. sayısında yer alan "Lozan'ın İçyüzü" başlıklı makâle, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, Türklerin İslâmiyete sırt çevirmeleri hâlinde müstakil bir devlet olarak tanınacağı iddiâsını ortaya atmış ve bunun için de İsmet Paşa ile İngiliz delegasyonu başkanı arasında müzâkereler cereyan etiğini yazmıştı. İthâmın muhatabı olan İs-

met İnönü ise o yazıdan sonra 23 sene daha yaşadığı halde hâdiseyi tekzip etme cihetine gitmeyerek sükûtiyle tasdik etmiştir.

Mezkûr mecmua şunları yazmıştı:

"İngiliz murahhas heyeti reisi Lord Gürzon, nihayet en mânidar sözünü söyledi. Dedi di: 'Türkiye İslâmî alâkasını ve İslâmı temsil rolünü kendi eliyle çözer ve atarsa, bizimle hulûs birliği etmiş olur ve Hıristiyan dünyâsının hürmet ve minnetini kazanır; biz de kendisine dilediğini veririz.'

"Lozan'da Türk murahhas heyeti başkanı bulunan ve henüz hakikî kasıtları anlayamayan İsmet Paşa, bir aralık bütün Hıristiyan emellerinin Türkiye'yi mâzîsindeki ruh ve mukaddesâtı kökünden ayırmak olduğunu sezdiği halde, şu gizli ivaz ve teminatı veriyor ve diyor ki: 'Eskiden beri kökleşmiş ve köhne engellerden... yâni an'ane-i İslâmiyetten kurtulmak hususunda besledikleri — yâni İsmet'in beslediği— azmin, inkâr edilmez delilidir.'

"Harfi harfine iktibas ettiğimiz bu sözlerle, Türk başmurahhasının, yâni İsmet'in, eskiden kökleşmiş ve köhne olmuş engellerden kurtulmak hususunda Türk milletine beslediği kat'î azimle ne kasdettiğini ve bunu hangi maksat altında İslâmiyet düşmanlarına ivaz diye takdim ettiğini sormak lâzımdır.

"Konferansın birinci def'asında Türk başmurahhası, bizzat karar vermek vaziyetinde olmadığı ve büyüğüne, yâni Mustafa Kemal'e bildirmek zorunda olduğu için, memlekete dönüyor; kendisini Haydarpaşa'dan Ankara'ya götüren tren ve devlet reisini (Mustafa Kemal) İzmir'den Ankara'ya götüren trenle Eskişehir'de buluşuyor. Bir arada ve başbaşa seyahat... Sonra Ankara gizli Meclis toplantıları... Fakat esas mes'elelerde daima başbaşa. Mustafa Kemal ile İsmet beraber içtimâları ve karar: 'Din öldürülecektir.'

"Lozan Konferansının ikinci sahîfesi: . ... Artık herşey Türkiye hesabına çantada hazırdır. Yâni, dînî terk ile herşey yapılacak. Yeni hizmet (kemâlizm ve İsmet hükûmeti) bundan böyle, bu millette İslâmiyeti katletmek prensibiyle hareket etmekte, hasım dünyâsının kumandanlarından, yâni düşman ehli salîb kumandanlarından, dini vurmakda daha hevesli olduğu ve örnekler vereceği ve bilhassa hudut dışı değil de, hudut içi ve millî irâde yaftası altında çalışacağı şüpheden vârestedir."

Aynı mecmuada "nihâî vesika" ara başlığı altında şu enteresan ibâre yer almıştı.

"Lozan Muahedesinden sonra, İngiltere Avam Kamarasında Türklerin istiklâlini ne için tanıdınız?' diye yükselen itirazlara, Lord Gürzon'un verdiği cevap: 'İşte asıl bundan sonra Türkler bir daha eski satvet ve şevketlerine kavuşamayacaklardır. Zirâ, biz onları, mâneviyat ve ruh cephelerinden öldürmüş bulunuyoruz. Yâni Mustafa Kemal ve İsmet'in verdikleri karar, Türk milletini İslâmiyet ve din cihetinden öldürmek kararıdır.'

"Artık bunun üzerinde herşey ap açık anlaşılıyor değil mi?"

Dergi böyle diyor ve Lord Gürzon'un sözlerini aktarıyor. Üstelik bu ithamların muhâtabı olan İsmet Paşa, yirmi seneden fazla bir zaman daha hayatta kaldığı halde iddiaları tekzip etmiyor.

Mustafa Kemal Paşa'nın yüzde yüz "dindar gözüktüğü vesikalarla şu ithamların ortaya koyduğu tezâdın en büyük şâhitleri, CHP iktidarlarının yaptığı icraatlardır. Ne yazık ki, onlara bakanlar da, Lord Gürzon'a hamledilen sözlerin boşuna söylenmiş olmadığını anlamakta gecikmiyor.

Millî Mücâdeleyi başlatan ve kazanan ruhla, daha sonra devleti ele geçiren CHP zihniyetinin biribirini tamâmen tekzip eden icraatları; aslında bugün tartışılmakta olan pek çok meselenin düğüm noktasıdır. Başlangıçta millete gösterilen çehre başka, söylenen sözler başka; ama sonradan

devlet imkânlarıyla ortaya konan icraatlar ise bam başkadır.

İşte, devletle aynileştirilen Mustafa Kemal Paşa'nın hem dindarlar ve hem de dine cephe alanlarca rahat rahat kullanılan sözler sarf etmiş olmasının doğurduğu tenâkuz yüzünden bugün kü tartışmalar çıkmaktadır.

Bünyamin Ateş, 1920'lerin atmosferini şu şekilde hulâsa ediyor:

"Evet, din, gerek vatanın kurtuluşunda ve gerekse devletin temellerinde vaz geçilmez bir esas olarak başlangıçta yer almıştı. Bunu cumhuriyetin kurucusu da gerek beyanları ve gerekse tavırları ile fiilen ortaya koymuştur. İstiklâl Harbi sırasında vatanın kurtuluşunun temel taşını teşkil eden din, TBMM'nin kuruluşu ile bilâhare yapılan 1921 Anayasasında kendisini bâriz şekilde gösteriyor.

"23 Nisan 1336 (1920) târihinde Ankara'da toplanan milletvekilleri TBMM'nin teşkiline karar verdiler: 'Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu kerre intihab edilen [yeni seçilen] âzâlarla, İstanbul Meclis-i Meb'usânından iltihak eden âzâlardan mütesekkil bulunmasına karar verildi.'

"O târihte Ankara, Çankırı, Konya, Kastamonu, Yozgat, Kayseri, Sivas, Çorum ve bu vilâyetlerin civârı dışındaki bütün Anadolu toprakları işgal altında idi. İstanbul'u işgal eden İngilizler 16 Mart 1920'de Meclis-i Meb'usânı basarak dağıtmışlardı. Hilâfet ve saltanatı, diğer bir ifâde ile din ve devlet işlerini şahsında toplayan Osmanlı hükümdârı, İngilizlerin esâreti altında idi. Ülkeye, her bakımdan sâhipsiz, hâmisiz kalmış gözü ile bakılabilirdi.

"Böylesine nâzik bir zamanda TBMM, meydana gelen otorite boşluğunu doldurmak ve milleti temsil etmek yolunda adımlar atmaya başlamıştı. Topyekûn bir işgal hareketi, ancak topyekûn bir halde el ele, omuz omuza bir mücâdele ile püskürtülebilirdi. Bunun için, TBMM'den hep bu birlik ve beraberliği temin edecek kararlar çıkmış ve tatbikata konmuştur. Alınan kararlarda ve icrâ edilen her işte din gücünden istifâde edilmiş ve milletin din duygusu harekete geçirilmiştir. Bu sâyededir ki, düşman topraklarımızdan atılmıştır." (A.g.e., s.10-11)

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun nasıl dine dayandığını gâyet açık bir ifâde ile ortaya koyan Ateş, TBMM'nin 5 Eylül 1920 târih ve 18 numaralı kararını zikrettikten sonra da sözlerine şöyle devâm ediyor:

"DİNİ KALDIRACAĞIZ" DENSE İDİ...

"MADDE gâyet açık. El ve gönül birliği ile hilâfet ve devlet düşmanın işgal ve baskısından kurtuluncaya kadar milletle el ele veren TBMM toplanmaya devâm edecek. Hilâfet ve saltanat kurtulup vatan da istiklâlini elde ettikten sonra TBMM'nin vazifesi sona erecek.

"O günün şartları içinde bâzılarının gönlünden dini ve saltanatı ortadan

kaldırmak gibi bir arzu geçse bile bunu açığa vurması mümkün değildi. 'Ey millet, gelip, hep birlikte düşmanı vatanımızdan kovduktan sonra pâdişahlığa son verip onları sülâlece yurt dışına kovalım. Dini de kaldırıp onun yerine başka şeyleri ikâme edelim' dense idi, ortaya değişik bir manzara ve netice çıkardı. Bunun için, TBMM'den hep dini ve dindarları okşayıcı kararlar çıkmıştır. Zâten TBMM âzâlarının büyük bir ekseriyeti vatanın, milletin ve dinin kurtuluşuna kendisini adamış müftüler, vâizler ve din adamları idi." (A.g.e., s.13-14)

Vatanın düşman çizmesinden kurtulmasında herşeyden fazla "din" gücünden istifade edildi. 22 gün 22 gece devam eden Sakarya Muharebeleri sonunda düşmanın çekilmekte olduğu haberi geldiğinde Ankara Namazgâhında kılınan şükran namazının şu hatırası dahi o gerçeğin en büyük delilidir.

Cumhuriyet lâik olarak kurulmadı

Bünyamin Ateş'in tesbitleri gerçeği aksettiriyordu. Eğer o gün, sonradan devletin işlerini ele geçirenler, din aleyhine bir tavrın içine girselerdi; düşmanı vatandan kovmak için de harekete geçseler arkalarında bir avuç insan bulamazlardı. Elbette din gücünden istifâde ederek zafere ulaşmayı tercih etmişlerdi.

Nitekim, 29 Ekim 1923'te cumhuriyeti ilân eden İkinci TBMM, Anayasanın ikinci maddesinde yaptığı değişiklikle, "Devletin dini, din-i İslâmdır" hükmünü koydu. Ateş, eserinde bu noktaya da şu yorumu ile temas ediyor:

"Görüldüğü gibi, 1921 târihli Anayasada başlangıçta devletin dini ile alâkalı bir ibâreye rastlanmazken; Cumhuriyeti kuranlar yaptıkları bir anayasa değişikliği ile, hiçbir tereddüt ve yanlış anlamaya imkân bırakmayacak şekilde devletin dininin 'İslâm' olduğunu belirtmek ihtiyacını duydular. Devletin, milletin ve vatanın kurtuluşunda temel teşkil eden din gerçeği devletin Anayasasında da hak ettiği yeri böylece aldı.

"Bir kısım art niyetli ve gerçeklerden hoşlanmayan çevreler durmadan Atatürk'ün lâik bir cumhuriyet kurduğundan bahsededursun, gerçekler onların söylediği gibi değil. TBMM 29 Ekim 1923 günü ilân ettiği cumhuriyetin dindar bir cumhuriyet olduğunu Anayasasının 2. maddesine şerefle yazdı. O târihlerde lâiklik mefhumunun adı bile geçmiyordu. O günlerin Meclis zabıtlarında ve gazetelerinde de böyle bir kayda rastlamıyoruz. Türkiye'nin o günlerde lâiklik diye bir meselesi yoktu. O günün cumhuriyeti dindardı ve din, devletin kurtuluş reçetesi, vaz geçilmez bir prensibi idi. Bunu biz demiyoruz. 1921 Anayasası diyor. Bu prensibi biz koymadık, Cumhuriyeti kuran TBMM koydu." (A.g.e., s.25-26)

M.Kemal Atatürk, lâik değil, dindar cumhuriyet kurdu

Evet, şu ifâdeler gerçeğin ta kendisidir. Nitekim, Mustafa Kemal Paşa'nın "dindarlığına" delil gösterilen konuşmaların hemen hemen hepsi de bu devre içinde yapılmıştır. Atatürk'ün kurduğu her vesile ile söylenen Türkiye Cumhuriyetinin herhangi bir sistemini "dinî" bir anlayışla değiştirmeye kalkanın TCK'nın 163. maddesine çarpılması nasıl bir gerçek ise; 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir "İslâm Cumhuriyeti" olarak ortaya çıktığı da o kadar bir gerçektir.

Öyle ise bu tenâkuz nedir? Onu da yine arkadaşımızın eserinden takip etmeye çalışalım...

Kurulan İslâm cumhuriyetinin sonradan şekil değiştirmesine de temas eden Bünyamin Ateş diyor ki:

"Ancak, ne olduysa, oldu, dört sene gibi kısa bir zamanda çok şeyin mânâ ve mâhiyeti değişiverdi. Birden devlet için tehlike teşkil etmeye başlayan halîfe azledildi ve halifelik lâğvedildi. Daha iki sene önce kendisinden övgü ile söz edilen Osmanlı hânedânı da birden vatan hâini ilân edilip çoluk çocuğuyla, dâmâtlarla birlikte sonu meçhul bir sürgüne yollandı.

"Biz burada sâdece bir tesbit yapıyoruz. Tenâkuzları ortaya koymaya çalışıyoruz. Dindarlara hücûm için fırsat kollayan çevrelerde Atatürk'ün kurduğu lâik cumhuriyetten söz ediliyor. TBMM'nin kurduğu cumhuriyet lâik değil, Müslümandı. Bâzı çevrelerce yerden yere vurulan saltanat, hilâfet ve Osmanlı hânedânı başlangıçta el üstünde tutuluyordu. Sonradan bunlara karşı değişik tavırlar sergilenmeye başlandı.

"Bütün bunlar tatminkâr açıklama ve mantıklı izah getirilmesi ve tartışılması gereken hususlardır. Bu meseleler ne zamana kadar birer tabu hâlinde tutulup tartışma zemininin dışında bırakılacak? Bunları ihtivâ eden devlet arşivlerine ne zamana kadar kilit vurulacak? Kuvvetli ve millete mâl olmuş fikirler, tartışılmakla cilâlanıp daha parlak hâle gelir. Aksi davranışlar bir korkunun, endişenin, kendine itimatsızlığın, tabuların arkasına sığınmanın, yasakların gölgesinde safa sürmenin işaretleri değil midir? Evet, tartışalım, ama herşeyi tartışalım. Türkiye'nin, tartışılması yasak hiçbir meselesi olmasın. Ne dersiniz?" (A.g.e., s.28-29)

Milli Mücadelenin başlangıcında söylenen sözlerle devleti ele geçirdikten sonra yapılan icraatlardaki tezâdı ortaya koyan Bünyamin Ateş, "T.C. Kuruluşunda Lâik Değildir" isimli eserine, "Türkiye'nin tartışılması yasak hiçbir meselesi olmasın" diyerek herkesi hür tartışmaya çağırıyordu.

"KURBAN MÂFİŞ!"

HER NE kadar gerçeklerin ortaya çıkmasından şiddetle rahatsız olan çevreler yakın târihimizi bir "tabu" hâline getirip tartışmaktan kaçsalar da, aslında Vehbi'nin kerrâkesi bütün çıplaklığıyla ortadadır. Bedevinin "Kurban mâfiş", fıkrasına benzer bir durumla karşı karşıyayız.

Biliyorsunuz, başı sıkışan Bedevi, o zor durumdan kurtulabilmek için Allah'a yüklü bir adakta bulunmuş. Tehlike ihtimâli azaldıkça kurbanların sayısını da azaltmış. Derken, iyice kurtulmuş ve, "Adak mâfiş" demiş. Hâdise kısaca bundan ibâret.

Milli Mücâdelenin başlangıcında

ciddî mânâda din unsurundan ve dindarlardan istifâde eden grup, daha sonra devletin iplerini tam mânâsıyle ele geçirince eski söylediklerinden vaz geçiyorlar. Sözlerini unuttukları bir tarafa, o beyanlarının tam aksi icraatlara girişiyorlar.

Bu gerçeklerin bilinmeyen yönü de yok. Lâkin, Türkiye Cumhuriyeti devletini hukuk kâideleri üzerinde değil de Atatürk'ün şahsı üzerinde duruyor gösterenler ve bu şekilde göstermekten menfaat umanlar, Anayasanın özüne aykırı olarak çıkarılan 5816 sayılı Kânunu da kullanmak süretiyle bir "tabu", bir "yasaklar perdesi" meydana getirmeye çalışıyorlar. Böylece, tartışma zeminini kapatmak istiyorlar.

Halbuki, demokrasi, açıklık rejimidir. Tartışılmayan hiçbir mesele olamaz. Hiçbir şahıs veyâ müessese "lâ yüs'el, lâ yuhti" değildir. Tartışmayı herhangi bir bahane ile önlemek, Türkiye Cumhuriyetinin hür dünyâ önünde küçük düşürmekten başka şeye yaramıyor. Türkiye'nin bir Hitler Almanya'sı, Stalin Rusya'sı, Mao Çin'i olmadığını göstermek ise hepimize düşüyor.

"ÇAĞDAŞLAŞMANIN BARİKATI: DİN"

TEK PARTİ idâresinin kapattığı Ayasofya Câmiinin hikâyesini "Mahzun Mâbed Ayasofya" isimli eserinde anlatan Mustafa Kaplan, önce din unsurunun yanında gözükürken daha sonra dine cephe alışın kısa hulâsasını şöyle anlatıyor:

"O Meclisten, hele İkinci Grubun şiddetli muhalefeti yüzünden iktidar kanadının bıçak sırtında durduğu Birinci Meclisten, arzu edilen kararları çıkartabilmek kolay değildi. Sonradan Cumhuriyet Halk Partisi olan Birinci Grup, çâreyi yeni bir seçime gitmekte buldu.

"Yeni Meclis Lozan Andlaşmasını tasdik etti, Cumhuriyetin ilânını kabul etti. Bir tarafta cumhurreisi, diğer tarafta halife bulunuyordu. Osmanlının çöküşünü tamâmen Müslüman oluşlarına bağlayan Cumhuriyet Halk Fırkası kurmayları şimdi de yeni bir devletin temellerini atmak istiyorlardı. birinci Meclisteki hocaların tasfiyesi de işlerini bir hayli kolaylaştırmıştı.

"3 Mart 1924'te Tevhîd-i Tedrisat Kânunu kabul edildi. Hemen ertesi gün hilâfet kaldırıldı, Şer'iye ve Evkaf Vekâleti lâğvedildi. 8 Nisan 1924'te şer'i mahkemeler kaldırıldı. Bu gelişmeler üzerine İkinci Meclis içinde de bir gruplaşma oldu. Yeni inkılâplara taraftar olmayanlar, İstiklâl Harbi kahramanlarından Şark fâtihi Kâzım Karabekir Paşa başkanlığında Terakkîperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular ve nizâmnâmelerine de, 'Fırkamız dine saygılı-

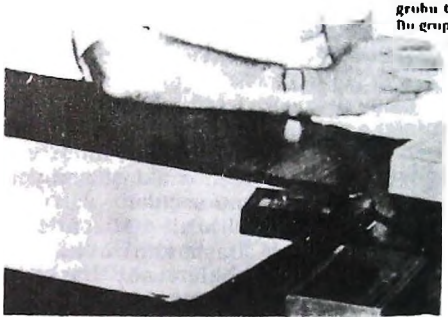

Atatürk'ün yıllarca Dahiliye Vekilliğini yapan Şükrü Kaya, TBMM'de yaptığı bir konuşmada, "Dinler artık işlerini bitirmiş, vazifeleri tükenmiş, yeniden uzviyet ve hayatiyet bulamayan müesseselerdir" diyerek partisinin dine bakışını ortaya koymuştu.

CHF'nin dine ters düşen icraatlarının kokusu çıkmaya başlayınca tek parti içinde muhalefet grubu teşekkül etmişti. Bu grup Kâzım Karabekir Paşa'nın başkanlığında TCF'yi kurmuştu.

Mustafa Kemal'in el yazılarında İslâmî inanç sisteminin bütünüyle dışına çıktığını söyleyen Doğu Perinçek, "Atatürk, dinî ideolojiyi çağdaşlaşmanın önünde barikat olarak görüyordu" cümlesiyle de yakın târihteki üstü örtülmek istenen bir gerçeği dile getiriyordu.

dır' maddesini koyma ihtiyâcı hissettiler.

"Doğudaki Şeyh Said İsyânı, CHF'nin arayıp da bulamadığı bir fırsat doğurdu. Mütedil Ali Fethi kabinesi düşürülerek yerine İsmet Paşa Hükûmeti kuruldu. Takrîr-i Sükûn Kânunu çıkarıldı ve İstiklâl Mahkemeleri teşekkül ettirildi. Bu iki unsura dayanılarak da resmî terör estirildi ve 3 Mayıs 1925'te TCF kapatıldı.

"Muhafetin de susturulmasından sonra 25 Kasım 1925'te Şapka Kânunu; 30 Kasım 1925'te tekke, zâviye ve türbeleri kapatan kânun; 26 Aralık 1925'te miladî takvim ve alafranga saat; 17 Şubat 1926'da Medenî Kânun kabul edildi.

"Aynı sene içindeki İzmir Suikasti üzerine TCF'nin ileri gelenlerinin de içinde bulunduğu bir grup eski İttihadçının idam edilmesi, bir kısmının sürülmesi, bir kısmının da yurt dışına çıkmasından sonra din unsurunu 'çağdaşlaşmanın önünde barikat' olarak gören CHF'ye meydan açılmıştı. Gönüllerindeki inkılâpları daha rahat yapmaya başladılar." (A.g.e., s.27-29)

KEMALİZME GÖRE DİNLER

HİKÂYENİN hülâsası aslında buydu. Doğu Perinçek de bir dergide yazdıklarıyla tesbiti teyid ediyordu:

"Kemalist devrim, Cumhuriyetin genç nesillerinin kafalarını dinî düşünceden özgürleştirmek istiyor. Çünkü sanayileşen ve 'çağdaş uygarlık düzeyine' ulaşmak isteyen bir cemiyetin düşüncesi din olamaz. Kemalizme göre dinler, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın, Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kânunun görüşmelerinde Meclis kürsüsünden dile getirdiği deyişle, 'işlerini bitirmiş, vazifeleri tükenmiş, yeniden uzviyet ve hayatiyet bulamayan müesseselerdir.' " (Saçak, Nisan 1986)

Yine Perinçek, Atatürk'ün el yazılarında İslâmî inanç sisteminin bütünüyle dışına çıktığını kaydediyordu. (Yeni Nesil, 31 Mart 1986) Ve diyordu ki: "Atatürk, dinî ideolojiyi çağdaşlaşmanın önündeki barikat olarak görüyordu."

Perinçek'in tesbitinin gerçeği aksettirdiği şuradan da anlaşılıyor ki, iktidarı ele geçiren CHP'nin yaptığı bir seri inkılâplar tamâmen din un-

surunu tecrid etmeye mâtuftu. Kaplan, "Mahzun Mâbed Ayasofya"sında bu gelişmelere şöyle devâm ediyor:

"10 Nisan 1928'de Anayasadan 'Devletin dini, din-i İslâmdır' maddesi kaldırıldı. 20 Mayıs 1928'de beynelmilel rakamlar, 1 Kasım 1928'de Lâtin harfleri, 26 Mart 1931'de metrik ölçüler kabul edildi. Sıra gelmişti İslâmî unsurların geri kalanına.

"22 Ocak 1932'de ilk defa Yerebatan Câmiinde Kur'ân-ı Kerim Türkçe olarak okutulmaya başlandı. Aynı yıl ezân-ı Muhammedi aslî şeklinden çıkarıldı ve Türkçe olarak okuma mecburiyeti getirildi. 1933 yılında da üniversite reformu yapılarak İlâhiyat Fakülteleri kapatıldı.

"Yahya Kemal 30 Mart 1922'de devletin iki mânevî temeli olarak Ayasofya'daki ezan ile Hırka-i Saadet Dâiresindeki Kur'ân okunmasını gösteredursun, CHF'nin inkılâp serîsi onları da yakaladı. Yeni devletin temelini tamâmen Batıdan alınan esaslar üzerine kurmaya kalkanlar, Osmanlının mirâsını bütün bütün ortadan kaldırmayı baş prensip edinmişlerdi. 24 Kasım 1934 târihinde bir Bakanlar Kurulu Kararnâmesi çıkarılarak Ayasofya Câmii müzeye çevrildi." (A.g.e., s.30-31)

Şu kararnâmenin bile asılsız olduğu 1988 senesinde ortaya çıkıcaktı!

Evet, "din" denilmiş, "îmân" denilmiş, "Kur'ân" denilmiş, "Hz. Peygamber Efendimiz" denilmiş, "Pâdişâhımız Efendimiz" denilmiş, "Halîfe Hazretleri" denilmiş; millete böyle görünerek devletin ipleri ele geçirilmiş; ondan sonra ise tamâmen o görüntüye ters icraatlara girişilmiştir. Bu tezâdın tartışılamaması yüzünden de gerçekler bir türlü hakikî çehreleriyle ortaya konamamaktadır.

Yahya Kemal 30 Mart 1922'de devletin iki mânevî temeli olarak Ayasofya'daki ezan ile Hırka-i Saadet Dâiresindeki Kur'ân okunmasını gösteredursun, CHF'nin inkılâp serîsi onları da yakaladı.

Söylediğinin aksini yapanları tartışmak en tabiî hak

Artık iktidar CHP'nin eline geçmişti. Devletin tek hâkimi o parti ve idârecileri idi. Kendi iç dünyâlarında "din" unsurundan hiç hoşlanmadıkları ve koca Osmanlının batışını o unsura bağlama yanlışına düştükleri için de yeni devletin çehresini tamâmen dinden uzaklaştırma yolunu seçtiler.

Millî Mücâdeleye başlarken millete verdikleri söz başkaydı, zafer kazanılıp da devlete hâkim olduktan sonra yaptıkları icraatlar daha başka.

Aylık Köprü dergisinin "irticâ" ile ilgili sorularını cevaplandıran Mustafa Kaplan şöyle diyordu:

"SAHİBİNİN SESİ" MARKA BASIN!

"Millî Mücâdelenin bin bir zorlukla kazanılmasından sonra, kazanan idâreci kademe arasında bir tasfiye bahis mevzuu olmuştur. Tasfiyeyi kazanan kadro ise, harap olan memleketin kurtuluşunu, tamâmen Batılı reçetelerde görmüştür.

"Ondan sonra geçmişi kötüleme kampanyası başlamış; Osmanlı bütünüyle reddedilmiş; Anayasadan 'Devletin dini, din-i İslâmdır' ibâresi çıkarılmış; sistemli bir şekilde dinî inancı hatırlatan her unsurun aleyhi-

ne geçilmiştir. Üst kademelerin anlayışı bu olunca, hâliyle, dinden hoşlanmayan veyâ inancı bulunmasına rağmen riyâkârâne davranan şahısların idârî kadroları ele geçirmesinden daha normal bir netice olamazdı. Kâğıt üzerinde ismi 'cumhuriyet' olduğu halde, 'Halk Partisi= devlet' formülünü esas alan bir sistem oturtulmak istenmiştir.

"Sahibinin sesi" marka basın tek partinin meddahlığını yaptı

"Millî irâdeye dayanmayan o hâkim zümre, ne zaman siyâsî mevkileri aleyhine bir hareket sezseler, hemen 'irtica' damgasını vurdular. Öyle ki, demokrasiye geçildikten sonra vukû bulan 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül harekâtlarının gerekçeleri arasında, hep 'irtica' iddiaları da yer almıştır.

"O hâkim zümre —ki aralarında kökü dışarda kulüp üyeleri ekseriyette bulunmaktadır— basın sahasında da köşe başlarını tutmuştu. 'Sâhibinin sesi' marka bir basın teşekkül ettirilmişti. Zâten, muhalefet etmek cesâretini gösterenlerin varacağı nokta, İstiklâl Mahkemeleri idi; en hafif cezâsı da kalebentlikti. İster istemez, goygoycu bir basın ortaya çıktı. Amerikan mandacısı Ahmet Emin Yalman, hızlı İttihadçı Hüseyin Cahit Yalçın, Cemal Paşa'nın hususî kâtibi Fâlih Rıfkı Atay gibi isimler bile iktidarın gözdesi oluverdiler.

"Hâkim zümre ile basındaki şakşakçılar arasında bir menfaat ittifakı ortaya çıkmıştı. İktidar aleyhine, daha doğrusu basındaki yağcıların ulûfeleri aleyhine bir hareket sezilirse, bunlar da 'irtica' damgasını vurur oldular. Bir Menemen'de üç buçuk esrarkeşin cinnetini üfleyerek devleştiren bunlardır. O hâdisede iyi bir bahşiş koparmış olmalılar ki, 'irtica' kelimesini çok sevdiler. 'İrtica' dedikleri müddetçe menfaat elde etmeye, Pavlov'un köpeği gibi şartlandırılmış mevkûfeler görüldü. Hâlâ da aynı terâneyi çaldıklarına göre, demek hâlâ bu yaygaraya bahşiş veren antidemokratik zihniyet kırıntıları berhayattır." (A.g.d., Eylül 1986)

Devlet tek partinin eline geçince ve hür kamuoyu teşekkül ettirmesi gereken basın da "iktidarın sesi" hâline gelince; elbette ki verilen sözler de unutulacaktı. "Nerde o yeminler? Hani nerde verdiğin sözler?" diyecek en küçük bir sese bile tahammül edilmeyecekti.

Bir araştırmacı kitabında şunları söylüyordu:

"TBMM'nin ilk yıllarında başkanlık kürsüsünün arkasında 'Birbirinize danışınız' anlamında dinî bir levha asılı iken, halîfeliğin kaldırılmasından itibâren, demokrasiden uzaklaşılmasına koşut [paralel] olarak, lâiklik adına dine karşı birçok adımlar da atılmıştır." (Mete Tunçay, Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.218)

Bugün nasıl TBMM Başkanlık kürsüsünün arkasına rastlayan duvarda "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ibâresi yer alıyorsa; Ankara'daki Meclisin ilk açılış yıllarındaki dinî atmosferin hâkim olduğu günlerde de aynı yerde, "Ve emruhüm şûrâ beynehüm" âyet-i kerîmesi asılıydı. Arap harfleriyle yazılı olan bu âyetin, Meclisin açılışından beş yıl sonra bile yerinde durduğunu zabıt ceridelerinden anlıyoruz.

Osmanlı Meclis-i Meb'usânının 1. ve 3. devrelerinde de perlamenterlik yaptıktan sonra TBMM'nin ikinci devresine Kastamonu milletvekili olarak seçilen ve medresede hukuk tahsili yapmış Ahmet Mahir Efendi, 21 Şubat 1925 târihinde şu konuşmayı Mecliste yapıyordu:

1925 başlarındaki CHF'nin ileride ne gibi İslâmiyet düşmanı icraatlar yapacağını göremeyen Kastamonu milletvekili Ahmet Mahir Efendi, TBMM Başkanlık kürsüsü arkasındaki istişâre âyetini göstererek aklınca onları ikaz etmek istiyordu.

Dine karşı hareketler tasvip ediliyor

"Başımızda bakın, 'Ve emruhüm şûrâ beynehüm' nazm-ı celili vardır. Bu Meclisin Müslümanlık Meclisi olduğunu, bu nazm-ı celil-i İlâhî isbat ediyor. bunun hilâfında hareket olunamaz. İşte, 'Ve emruhüm şûrâ'nın mânâsı da Müslümanların işleri meşveretle meydana gelir (Hay hay sesleri), meşverete istinat etmek demektir. İşte elhamdülillah Arabından, Kürdünden, Lâzından, Gürcüsünden, Arnavudundan toplandık buraya (Handeler [Gülüşmeler]). "(TBMM Zabıt Ceridesi, İkinci Devre, c.14, s.213)

Ahmet Mahir Efendi çok saf bir zatmış ki, konuşmasını "hande" ile dinleyen CHF milletvekillerinin gerçek niyetlerini anlayamamış. Konuşmayı yaptığı yıl da vefat ettiği için, kendisine gülen CHF'lilerin nasıl İslâm dinine cephe alacaklarını ve Başkanlık kürsüsünün arkasındaki âyet-i kerîmeyi de indireceklerini göremeyecekti!

Tunçay'ın tesbiti çok enteresandır. Gerçekten de halifeliğin kaldırılmasından sonra, "lâiklik adına" dine karşı çok hızlı adımlar atılmaya başlanmıştı. Dine karşı atılan adımların bir hususiyeti de, "demokrasiden uzaklaşmasına paralel" olmasıydı. Devlete tek parti hâkim oluyor, muhalif sesler boğuluyor, dine karşı icraatlar birbirini takip ediyordu.

Mete Tunçay mezkûr eserinde şöyle devâm ediyor:

"Başlangıçta, bunlar dinin özüne dönmek ve gerici din adamlarının zararlı etkinliklerini önlemek gibi gerekçelerle temellendirilmiştir. Gerçekten, İstanbul Hükûmetinin dinden yararlanarak Millî Mücâdeleye karşı çıkmaya kalkışmış olması, bir tür antiklerikalizme bahane ediliyor, ancak Kurtuluş Savaşını destekleyen din adamlarının çoğunlukta olduğu unutulmaktan geliniyordu.

"Tanrı-tanımazlığa varmamakla birlikte, din adamı aleyhtarlığı ötesinde, din (dolayısıyla İslâm) karşıtlığı yönündeki hareketler de onaylanıyordu. Bu arada, dinin yerini ulusçuluğun dolduracağına dair bazı umutlar beslenmiştir." (A.g.e., s.218-220)

Yazarın son cümlesi de bir başka gerçeğin ifâdesidir. Yeni kurdukları ve iplerini ele geçirdikleri genç Türkiye Cumhireyitinin dinden uzaklaşmasına çalışan CHP kadroları, İslâmiyet unsurunun yerine "milliyetçilik" mefhumunu —onu da "ırkçılık" mânâsında— yerleştirmeye çalıştılar. Bu tatbikatların ileride nasıl kafataslarını ölçmek, Yunus Emre ve Mimar Sinan gibi büyüklerin kafataslarını dahi ölçmek benzeri gülünç safhalara vardığı görülecektir.

Tunçay'ın bu cümleye koyduğu dipnotta da şu açıklama vardır:

"Bu bakımdan ilginç bir belge, Cumhurbaşkanlığı Köşkündeki Kütüphânede bulunan, 'Din Yok, Milli-

Kimileri gaflet içinde, kimileri de haddini bilmezlerdendi

Cumhuriyet Halk Partisinin dinyerine "ırkçılık unsuruna ağırlık veren politikasını "Din Yok, Milliyet Var" isimli kitabında ortaya koyan emekli subay Ruşeni Barkur, daha sonra Samsun Milletvekili seçilerek mükâfatlandırılıyordu.

"Allah'ı da Sultanla birlikte tahtından indirdik. Bizim mâbedlerimiz fabrikalardır" diyecek kadar gözü dönmüş İslâm düşmanlığı yapan Refik Ahmet Sevengil de iki devre Tokat milletvekili yapılarak taltif edilmişti.

Bir zamanların çok hızlı İttihadçısı olan ve Atatürk'le çevresine ters düşmesi yüzünden İstiklâl Mahkemesine çekilerek ipten dönen Hüseyin Cahit Yalçın bile sonunda iktidarlarının şakşakçısı olarak ulûfeye konmuştu.

yet Var' başlıklı IV-247 sayfalık bir yazmadır (Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, I —Ankara, 1979—, s.16). 'Ruşeni' imzâsıyla, 1926 Ekim ayında İstanbul Erenköy'de kaleme alınan bu deneme, Atatürk tarafından okunarak çeşitli sayfalarına işaret ve notlar konulmuştur. (Denemenin yazarı IV, V ve VI. dönemlerde Samsun milletvekili olan, Em.Kurmay subay Ruşeni Barkur'dur.)"

Bu el yazması kitabı okuyan Atatürk'ün sayfa kenarlarına çıkma yaparak "Bravo" diye tebriklerini bildirmesi iddiaları dahi, İslâm dininin yerine "Türk ırçılığını" ikâme etmek isteyen CHP'nin icraatlarını daha kolay anlaşılır hâle getirmektedir.

İktidarın dine karşı hareketleri sadedinde camilerin kapatılmış olmasını da nazara veren Tunçay, 15 Ağustos târihli Uyanış'ta "Allah'ı da Sultanla birlikten tahtından indirdik. Bizim mâbetlerimiz fabrikalardır" diye yazma küstahlığını gösteren Refik Ahmet isimli yazarın hiçbir kânuni tâkibata uğramamasını da aynı din düşmanı politikaya örnek olarak gösteriyor.

Şu haddini bilmez cümlenin yazarı Refik Ahmet Sevengil'in İsmet Paşa'nın Cumhurbaşkanlığı devrinde iki devre Tokat milletvekili yapılması da, bu tek partinin İslâmiyete nasıl baktığını gözler önüne sermiyor mu?

Tek partinin İslâm unsurına karşı "milliyetçilik", yâni o günkü tatbikat şekliyle "ırkçılık" mefhumunun yerleştirmeye çalışması, yakın târihimizin acı ve acı olduğu kadar da gülünç bir sayfasını teşkil etmektedir. Yeni Asya Yayınları arasında çıkan "Dosya" isimli kitabında bu meseleye temas eden Mustafa Kaplan, Atatürk'ü illâ da "dindar" göstermek isteyenlerin hoşlanmayacağı bâzı gerçeklerin üzerindeki perdeyi aralıyordu.

Türkiye'de ilk defa kafatasını kim ölçtürdü?

Dinde reform yapacak heyet başkanı Köprülü'nün, Ziya Gökalp'in talebesi olduğunu ileri süren Uriel Heyd'e göre "dinde reform" taslağı aslında Gökalp'e aitmiş; ama "Atatürk'ün dine karşı tutumu" yüzünden Ziya Gökalp'in reform taslağı gerçekleşememiş.

Bugünün demokratik zemininde mantıkla telifi mümkün olmayan icraatlara ışık tutan paragrafları birlikte takip edelim.

"KAFATASI ÖLÇTÜREN TEK ŞAHIS ATATÜRK'TÜR"

İHAL Atsız'ı anlatırken bu mevzua giren Kaplan şunları söylüyor:

"Osmanlının bütün müesseselerine toptan bir reaksiyon ile faaliyete başlayan genç Türkiye Cumhuriyeti, belki diğer ırkî unsurların Cihan harbi sonundaki istiklâl mücâdelelerinin de aksi tesiriyle, koyu bir 'Türkçülük' prensibine sarılmıştı. Rus Yahudisi Parvüs'ün ve Selânik'teki mason localarının fikir babalığı yaptığı bu cereyanın önde gelenlerinden Ziya Gökalp de, Ali Canip Yöntem de, Ömer Seyfettin de masondu.

"TBMM'de evvelâ İkinci Grubun, daha sonra da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının saf dışı edilmesiyle iplerî tamâmen eline geçiren Halk Fırkası; kafataslarını ölçtürecek kadar katı bir ırkçılık politikası gütmeye başlamıştı.

"Atsız'ı anlatan târihçi Yılmaz Öztuna şöyle diyor: 'Atsız'ı ırkçılığa sürükleyen, Türkiye'deki azınlıkların ırkçılığı olmuştur. Ona ve arkadaşlarına kafatasçı denmesi de doğru değildir. Türkiye'de kafatası ölçtüren ve ırkî neticeler çıkaran tek şahıs Atatürk'tür.' (Boğaziçi, Aralık 1985)

"Aynı mecmuada, şâir Cenab Şehabeddin'in oğlu İsmet Rasim Tümtürk ise o devri şöyle anlatıyor:

" 'Aslında, bu kafatasçılık konusunu ortaya atan Atatürk'tür. Bu konu, umumî Türk târihinin okullarda resmi ders kitabı olarak okutulan birinci cildinde yazılıdır. Bu birinci cildin o kısmını baştan aşağı bizzat Mustafa Kemal Paşa dikte ettirmiştir. Bu kitapta bir sayfada iki kafatası vardır. Birisi elma gibi, yuvarlağımsıdır; bunun altında değirmi kafa veya brakisefal diye yazılıdır. Diğer kafatası ise, tepeden bakıldığı vakit Uzunköprü kavunu gibi ince uzundur. Onun altında da dolikosefal yazılıdır. Bu târih kitabında 'Türklerin kafatası brakisefaldir' yazıyor. Bu aslında yanlış değildir, doğrudur; ama başka milletlerden de kafatasları yuvarlak olanlar vardır. Hadi Amerika kızılderililerini, Moğolları, Bavyera Almanlarını bir dereceye kadar izah edebiliyoruz; ama ya Ermenilerin kafataslarının da brakisefal olmasını nasıl izah edeceğiz?

" 'Bir şey daha söyleyelim. Atatürk'ün zamanında, nesep ve kan itibariyle Türk olmayanlar bazı haklardan mahrum edilmişlerdir. Meselâ onun devrinde Harp Okullarına alınacak talebelerin öz Türk soyundan ve kanından olma şartı aranırdı. Bu mevzuu araştırmak için emniyet müdürlüklerinde masalar ve görevli memurlar vardı. Bunlar, müracaat eden

talebelerin kanını araştırırlar ve Türk kanı taşıyıp taşımadığına dair rapor verirlerdi. Bu, gazete ilânlarıyla sâbittir. Yânı, bu ırkçılık-kafatasçılık Atatürk'le başlamıştır.' (A.g.d.)

"Bu kafatasçılık görüşleri o kadar aktüel olmuştur ki, o devrin bakanlarından Dr.Rıza Nur, Lozan'da iken İsmet Paşa'nın, kendisine, 'Gazinin başı pek biçimsizdir' dediğini hâtıralarında anlatıyor. (s.1006)

"Hattâ 1933'lerde Ankara Garının giriş kapıları yanında yükselen iki muazzam bozkurt amblemi varmış. (Fethi Tevetoğlu, Boğaziçi, Aralık 1985)" (Dosya s.44-46)

Şâir Cehab Şehabeddin'in oğlu İsmet Rasin Tümtürk de bir dergiye verdiği beyanatta, "Aslında bu kafatasçılık konusunu ortaya atan Atatürk'tür. Bu ırkçılık-kafatasçılık Atatürk'le başlamıştır" diyerek yıllarca gizli kalmış bir gerçeğe parmak basıyordu.

1928'de dinde yapılmak istenen reform için İlâhiyat Fakültesinden bir heyet teşekkül ettirilmiş ve bu heyetin başına da Prof. Fuat Köprülü getirilmişti. Dini sahada pek çok değişiklikler getiren heyet raporu mevsimsiz bulunarak tatbikata konmamıştır.

DİNDE REFORMCULUK...

ASLINI sorarsanız, tek partinin en bâriz vasfı İslâmiyete karşı olmasıydı. İşin garibi, onda bile samimî değillerdi. Çünkü, 10 Nisan 1928'de Anayasanın 2. maddesindeki "Devletin dini, din-i İslâmdır" hükmü ile milletvekilleri ve reisicumhurun yemin metinlerindeki dini "Vallâhi" tâbirini kaldıran bu parti, bâzı reformlar yapmak sûretiyle Müslümanlıktan istifâdeyi bile düşünmüştür.

Araştırmacı Mete Tunçay kitabında bu gerçeğe şöyle parmak basıyor:

"Öte yandan, dinde bir reformasyon gerçekleştirmek düşüncesiyle de oynanmış, fakat muhtemelen dinadamlarına yeniden güç kazandırıp onları lâik iktidara rakip bir yetke [otorite demek istemiş] merkezi hâline getirmekten çekinildiği için bundan cayılmıştır." (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.220)

Tunçay, bu cümleye koyduğu geniş dipnotta ise enteresan şeyler söylüyor:

"1928'de dinde yapılmak istenen düzeltimleri tasarlamak amacıyla Fuat (Köprülü) Beyin başkanlığında bir kurul oluşturulmuş ve bu kurulca bir rapor hazırlanmıştır. 20 Haziran 1928 tarihli Vakit'te çıkan 'İlâhiyat Fakültesinde Hazırlanan Lâyiha Etrafında' başlıklı yazıda, bu rapor vardır. Yeni harflerle metin, Jaeschke, s.40-42'de; Osman Ergin, Türkiye

Tayyare Cemiyetine yardım maksadıyla fetvâ aldılar

Maarif Tarihi, 5. cilt, s.1639-41'de ve (ufak sadeleştirmelerle) Sadık Albayrak, Şeriattan Lâikliğe, s.333-37'de yayımlanmıştır. Kurul üyeleri, Köprülüzade ile İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), M.Şekip (Tunç), İzmirli İsmail Hakkı, Halil Halit, Halil Nemitullah, M.Ali Aynî, Şerafettin (Yaltkaya), Şevket, Arapkirli Hüseyin Avni, Hilmi Ömer ve Yusuf Ziya (Yörükan) Beylerden oluşmaktaydı (bu modernist İslâmcıların çoğu hakkında, Albayrak'ın kitabında ek bilgiler verilmektedir). Hazırlanan lâyiha, tapınmanın biçiminde (sağlık, uygarlık), dilinde (Türkçe), görünüş ve duyuluşunda (sıfat: musiki v.b.), söylevlerin içeriğinde (salt dinsel değerler) değişiklikler yapılmasını öngörmekte ve uygulamaya ilişkin ayrıntıların da bu önerileri izleyeceğini belirtmektedir. Ancak, 'Yeni Türkiye din sahasında yalnız yeni bir vicdan intibahının değil, bütün esir ve geri olan İslâm kavimlerinin hürriyet ve terakkisinin de bir mürşidi olacaktır' umuduyla sunulan tasarı, mevsimsiz bulunarak uygulamaya konulmamıştır. D.A.Rustow, bu reformun gerçekleştirilmemesini, Atatürk'ün yukarıda ileri sürdüğüm gibi bir endişe duymuş olmasıyla açıklıyor: 'Politics and İslâm in Turkey,' (der.) R.N.Frye, İslâm and the West (Lahey: Mouton, 1957), s.69-107.

"Uriel Heyd ise, Köprülü'nün Gökalp'in öğrencisi olduğunu hatırlatarak bu reform tasarısında Gökalp etkilerinin açıkça görüldüğünü belirtiyor (Türk Ulusçuluğunun Temelleri, s.122) ve 'Atatürk'ün dine karşı tutumu olmasaydı, Gökalp Türkiye'de İslâmiyet üzerinde çok verimli bir araştırmanın ve hattâ ilginç bir dinsel reform hareketinin başlatıcısı olabilirdi' diyor (s.97)." (a.g.e., s.220-221)

PARA TOPLAMAK İÇİN "FETVÂ"!

TUNÇAY, "Atatürk'ün dine karşı tutumu" yüzünden hayıflanan Uriel Heyd dışında, bir başkasının daha hâdise mevzuu lâyihanın reddine hayıflandığını şöyle belirtiyor:

"Osman Nuri Ergin, söz konusu mazbatayı 'salâhiyettar zevât'ın evvelâ teyit, sonra da tekzip eder mahiyette beyanatta bulunduğunu belirtip, o günlerde Millî Mecmua'nın bir anketine cevap veren (kurul üyelerinden) İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile Mehmet Ali Aynî'nin açıklamalarına değindikten sonra, bu tasarının gerçekleştirilmemesi hakkında şöyle diyor: 'Atatürk bunu niçin böyle yaptı? Acaba efkâr-ı umumiyece fena karşılanacağından mı çekindi? Yahut henüz zamanı gelmemiş ve zemin hazırlanmamış mıydı? Yahut her inkılâbı bizzat kendisi yaptığı için bundan İlâhiyat Fakültesinin önayak olmasını hoş mu görmedi? Hâsılı buraları anlaşılamıyor ve izah eden de bulunmuyor.' (Türkiye Maarif Tarihi, 5. cilt, s.1645)"

İşin bir garip tarafı da şu ki, bir taraftan İslâm dinini kaldırmaya çalışırken diğer taraftan da dinde reform yapma ile uğraşan tek parti iktidarı, Müslüman vatandaşın cebinden para çekmeye gelince hemen Diyanet İşleri Reisi Rıfat Börekçi'den fetvâ çıkarmakta beis görmüyordu.

Sarıkamış'ta neşrolan Varlık isimli gazetenin 28 Mayıs 1928 tarihli nüshasından birlikte okuyalım:

"TC Tayyare Cemiyeti hükûmetçe musaddak bulunmasına ve kuvâ-yı havâiyesi mütevakıf olmayan devlet-

lerin muhafaza-i mevcûdiyet edemeyecekleri muhakkak olmasına binâen Türk millet ve devletinin muhafazası için tayyare filosu teşkiline sarf edilmek üzere ağniyâ-yı Müslimînin [zengin Müslümanların] zekât ve sadaka-yı fıtr ve kurban derilerine mezkûr Tayyare Cemiyetine vermeleri şer'an câiz olur mu?

"Elcevap: Olur."

İşte icraatlar, işte ikiyüzlülükler, işte riyâkârlıklar! Hem bir taraftan Müslüman ahâlinin dinî hislerini öldürmek için icraatlar yapacaksınız, hem de diğer taraftan yine o saf kitlelerin dinî hissiyatlarına hitâp ederek ceplerindeki son kuruşları çekeceksiniz! Hem de nereye? O günlerde fısıltı gazetelerinin manşeti olan Tayyare Cemiyeti balolarına ve Cemiyet reislerinin akrabâ-yı taallûkatlarıyla birlikte yaptıkları Avrupa seyahatlerinin faturasını ödemeye!

Din anlayışını tahlile çalıştığımız tek partinin milletimizin inançlarına yüzde yüz ters icraatları, öyle bir çırpıda anlatılacak gibi değil. Biz sâdece denizden birer damla sunmaya gayret ediyoruz.

Sene 1925. Daha henüz Anayasanın 2. maddesine, "Devletin dini, din-i İslâmdır" hükmü yazılalı iki yıl bile olmamış. Yurdun batı bölgelerini yakıp yıkarak ordumuzun önünden kaçan Yunan palikaryalarının denize dökülmesinin üzerinden de üç yıl bile geçmemiş. Memleket harâbeye dönmüş, millet fakr u zarûret içinde çırpınıyor.

İşte öyle bir zamanda bir gazete haberi, tıpkı "Köy yanar, kahve tanır" sözüne mâsadak olacak karakter taşıyor.

"İLK DEFA YAPILAN BİR MÜSABAKA!"

6 EYLÜL 1925 târihli Cumhuriyet gazetesi, "Memleketimizde ilk defa yapılan bir müsabaka" başlığıyla bir haber vermiş. O günkü şartları bilince, bu müsabakanın mutlaka memleketi bir baştan bir başa yeniden imar etme müsâbakası olduğunu zannediyoruz. Haberi okuyanların ise havsalasının durmaması imkânsızdır:

"Evvelki akşamki güzel bacak müsabakasına dört hanım iştirak etmiştir."

Aynı havâdisin içinde, Beşiktaş Kulübünün Taksim Bahçesindeki eğlencesinde yapılan dans müsâbakasından da bahsedilmektedir.

CHP'nin "tulumbacı takımı" denen silâhşörlerinden Yunus Nadi'nin ga-

Sadece dinden gelen bir gayretle düşmana karşı amansız bir mücadele veren milletimiz, zaferden sonra dininden, imanından koparılacağını nereden bilebilirdi?

Bu millet memlekette "güzel bacak müsâbakası" yapılsın diye mi canını sebil etti?

zetesinde böyle bir haberin yer alması, aslında geleceğin tek partisinin politikasının işâret fişekleriydi. Cephelerde tâze kocalarını kaybetmiş genç dullar, yavrularını ve evlerinin direklerini kaybetmenin yanında dul gelinlerinin de meşakkatini omuzlamış çâresiz analar, sanki memlekette "güzel bacak müsâbakası" yapılsın diye canlarını sebil etmişlerdi! Yavrularının sırtındaki örtüyü karlı kış günlerinde kağnılardaki mermilerin üzerine sanki bu mutlu azınlığın gayr-ı meşrû eğlencelerini yapmaları için örtmüşlerdi!

Ne çâre ki, artık onların sesini duyacak merci kalmayacaktı. "Halka rağmen" icraat yapmayı san'at ve mârifet zanneden bir zümre, sessiz kitlelerin hissiyâtını kâle bile almayacaktı. Gâvurun vurduğu sille az gelmiş gibi, bir de kendi elleriyle kıt'aya gönderdiği jandarma evlâtlarının süngüsünü karşısında bulacaktı. Tek sığınağı olan Mevlâsına bile ezberlediği Kur'ân diliyle duâ etmesine müsâade edilmeyecekti!

BALO DEVRİ BAŞLIYOR

DOĞRUDAN doğruya olmasa bile dolaylı olarak millet ekseriyetinin inançlarına ters düşen hareketler, bizzat devlet ve onun kontrolü altındaki basın tarafından başlatılıyordu. "Güzel bacak müsabakası" bunlardan sâdece birisiydi. Arkasından güzellik yarışmaları ve balolar devri sökün etti.

Bu hareketleri de lâiklik adına İslâmiyete karşı yapılmış kabul eden araştırmacı Mete Tunçay, meseleyi açıklayan dipnotta şöyle diyor:

"Balolara gelince, bunlar eskiden beri İstanbul-İzmir levanten çevrelerinde düzenlenirken, Cumhuriyet döneminde resmiyet kazanmışlardır. Ankara Türk Ocağında yapılan ilk Tayyare Balosuna Gazi ve İsmet Paşalar katılmışlardır (Cumhuriyet, 24 Kânunusânî 1926. 'Ankara Balolarında,' Gazi'nin v.b. karikatürleri için aynı gazetenin 21 Şubat tarihli sayısına bakınız. Balolara girip çıkanlarla onlara tahta perdeler arkasından seyreden köylülerin arasındaki uçurum, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun erken Cumhuriyet Ankara'sını anlatan romanlarda çarpıcı bir biçimde dile getirilir.) Balo modası, askeri ve mülki erkân tarafından hızla taşraya da yayılmıştır. Sarıkamış'ta çıkan Varlık gazetesinin 15 Kânunuevvel 1927

Millete ters düştüler

Şu temsilî resim, İstiklâl Harbi yıllarında Anadolu insanının kadını ve erkeğiyle nasıl bir güçlüğe canıpeâne katlandığının resmidir. Şu fedâkârlıklara acaba vatan kurtulduktan sonra mutlu azınlığın "güzel bacak müsabakası" yapmaları için mi katlanılmıştı?

târihli sayısında, 'Erzurum muhabirimizden' bir balo havadisinde şunlar anlatılmaktadır: 8 Aralık günü saat 19'da '330-N' sınıfı zabitanı tarafından askerî mahfelde düzenlenen baloya Vâli Beyefendi, Kumandan Paşa, Rus Konsolosu ve maiyeti erkânı, zabitan ve aileleri iştirak etmişlerdir. 'Saz'ın İstiklâl Marşını çalmasından sonra nutuklar söylenmiş, 'Alafrangadan Kalman'ın (?) 3. Senfonisi'ni dans oynanması izlemiştir." (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.228-229)

Sarıkamış'ta bir balo... Sene 1927. Aralık ayının 15. günü... Memlekette tek parti hâkim, muhalefet bütünüyle susturulmuş. Millet, devlet terörü ve iktisâdî sıkıntı içinde can derdine düşmüş; iktidar ise zihinleri İslâmdan uzaklaştırarak Batılılaşma ile devletin kurtulacağı görüşünde ve bu yüzden İslâmiyete ters hareketlerin âdetâ teşvikçisi. Yurdun en münevver kişileri olan subaylarla mülkî erkânın o soğuk kış gecesi balo tertiplemesindeki garâbeti ancak aradan altmış yıl geçtikten sonra anlayabiliyoruz ve tezek bulamayan Doğulu vatandaşların o günkü feci hâlini düşünebiliyoruz.

Bin yıllık inanışımız bize kadın erkek münâsebetlerini nasıl yürütmemiz gerektiğini açık açık ortaya koymuşken yapılan şu balo devrinin açtığı mânevi yaraları izah etmekte güçlük çekiyoruz. Aydın-halk kopukluğunun temelini ciddî mânâda tekpartinin attığını bugün herkes anlıyor ve tartışma zeminine getirebiliyor.

SONRA DA HEYKEL MODASI

TEK partinin lâiklik anlayışını didik didik eden Tunçay, mezkûr eserinde, "Müzikte, heykelde, öteki plâstik sanatlarda çağdaş Batı örneklerinin benimsenmesi, kimi yasal düzenlemelere de konu olan lâikleşme adımlarıdır" derken bu hususu açıklayan geniş dipnotta şunları söylüyor:

"Osmanlı Devletinin son zamanlarında, dinsel yasağa karşın yapılan insan heykelleri yok değildi, ama yayılmamıştı. (Örnek olarak, Osman Nuri Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, 5. cilt, s.1648-50/dn. 1'de, Sultan Aziz'in Topkapı Sarayı Müzesindeki bir atlı heykeliyle, Atatürk'ün 1923'te Bursa'da yaptığı bir konuşmada değindiği Osman Gazi'nin Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sivas-Erzurum yolu üzerindeki Koçhisar kasabasına dikilmiş bir büstünü anıyor.) Cumhuriyette dikilen ilk heykel, Büyük Zaferin ikinci yıldönümü dolayısıyla Dumlupınar'daki sembolik Mehmetçik anıtı oldu (Vatan, 2 Eylül 1924: 'Dumlupınar'da Mehmetçik abidesinin vaz-ı esas resmine ait intibalar'). Gazi'nin ilk heykeli ise 1926 Ekim başında İstanbul Sarayburnu'nda açılmıştır (Vakit, 7 Teşrin-i evvel 1926: Reisicumhurun İstanbul Şehreminine teşekkür telgrafı). Taksim'deki toplu anıt (1928) v.b. daha sonradır. Ankara'daki ilk heykelleri ise (Etnografya Müzeri önünde ve Yenişehir'de) 1927 Kasım başında dikilmiştir (Vakit, 5 Teşrinisânî 1927: 'Gazinin Heykelleri: Dün Ankara'da rekz ve küşat merasimi yapıldı'). Bu münasebetle Şehremini Asaf Bey verdiği söylevde, 'Büyük tehlike günlerinde vatanın her tarafında yükselen heykellerinin çevresinde Türk halkı toplanacak, onun kalabalıklar üstünde hükümran olacak sesi ve ilhamı memleketi zafere ve halâsa götürecektir' demiştir. Bunları aynı ay içinde, Ulus'taki heykel izlemiştir. (Cumhuriyet, 24 Teşrinisânî 1927: 'Türk istihlâs ve istiklâl cidalini toplu bir manzume halinde arz eden zafer abidesi bugün küşat ediliyor; bu abide 'Yeni GÜN'ün teşebbüsü ve bütün milletin iştiraki ile vücuda getirilmiştir.')

Anlayabilene aşkolsun!

"Atatürk'ün ilk dikilen heykellerini iki yabancı yapmıştır: İtalyan Pietro Canonica ile Avusturyalı Heinrich Krippel. Canonica'nın yapıtları, Ankara'da Etnografya Müzesi önündeki ve Yenişehir'dekiyle, İstanbul Taksim'deki ve İzmir'deki (atlı-1932) heykellerdir. İstanbul Sarayburnu'ndaki ve Ankara Ulus'taki heykellerle Konya (29 Ekim 1926), Samsun (29 Ekim 1931) ve Ayfon'daki (1936) heykellerse, Krippel'in yapıtlarıdır. Atatürk'ün heykellerini yapan ilk Türk, Kenan Yontuç olmuştur: Amasya (1928), Tekirdağ ve Kırklareli'ndeki (1929) heykeller. (Sarayburnun'daki ilk Atatürk heykelinin sivil giysili olmasına karşılık, Ankara'daki ilk heykellerinin üçü de mareşal üniformalıdır.)" (A.g.e., s.228)

Bilhassa "Atatürkçülüğü ihyâ" adına yapılan 12 Eylül İhtilâlinden sonra da memleketin her köşesine heykel ve büst dikilmesi, tek partinin mantığını ve dolayısıyla Türkiye'nin gerçekleri karşısındaki mantıksızlığı oldukça güzel bir şekilde ortaya koyan icraatlardır. Tek partinin hâkim olduğu yıllarda da önce Atatürk'ün, arkasından da İsmet İnönü'nün dikilen heykelleriyle memlekette yeni bir kültür yerleştirilmek istendiği açıktır.

Bu heykel israfına karşı İslâm dininin bakışı ile Türkiye bütçesine getirdiği yükü tartışmak bu yazının çerçevesini aşmaktadır. Ama, 1927'de Ankara'ya dikilen heykel münâsebetiyle Belediye Reisi ve Yahudi Dönmesi Âsaf Bey'in söylediklerine dikkat etmekte fayda var.

Memleket 1922 Eylül'ünde kurtulduğu halde beş yıl sonra hâlâ "heykeller sâyesinde vatanın zafere ve halâsa" gideceğini söylemek kadar gülünç bir konuşma olabilir miydi? Kurtulan memleket bir daha mı kurtulacaktı? O kurtulmayı da heykeller mi yapacaktı?

Câhiliyet Devri Arap müşriklerini bile rahmetle andıracak şu anormal nutuk, kimbilir yıllar sonra ihtilâllerle yeniden Türkiye Cumhuriyetini kurtarmaya kalkacak yeni "kurtarıcı" halâskârlara işâret eden bir kehânettir de, biz anlayamıyoruzdur!..

Gerçi insanlık târihi "tepeden inmeci" metodlarla milletlerin kabuk değiştirmeye zorlanmasını bu tek parti idâresinin icraatları ile ilk defa görüyor değildi. Buna benzer hâdiseler binlerce sene içinde pekçok kere değişik milletler tarafından da yaşanmıştı. Hattâ bunların ekserisinin "kan gölü" pahasına gerçekleştiği de biliniyor.

Gerek beşerî zaaflardan ve gerekse o târihin şartları icâbı kan dökmeye müracaat edenlerden birisinin CHP iktidarları olduğu ise yine bilinen bir gerçektir. Fakat, şu anlatılan hâdise, metodunun neticesinden "vahşî" bir zevk alan kafa yapısını göstermesi bakımından çok câlib-i dikkattir.

Cumhuriyet devrinin ilk bankası olarak övünülen İş Bankasının açılış merasimi. 26 Ağustos 1924'teki kuruluştan ikl yıl sonra aynı gün tüyleri ürpertecek bir vahşet görülmüştü.

MEHTAP SEYRİ GİBİ İDAMLIK SEYRİ...

1920'Lİ YILLARIN sonlarını Ankara'da yaşayan Münevver Ayaşlı bir günlük gazetede şu hâtırâsını yazmıştı:

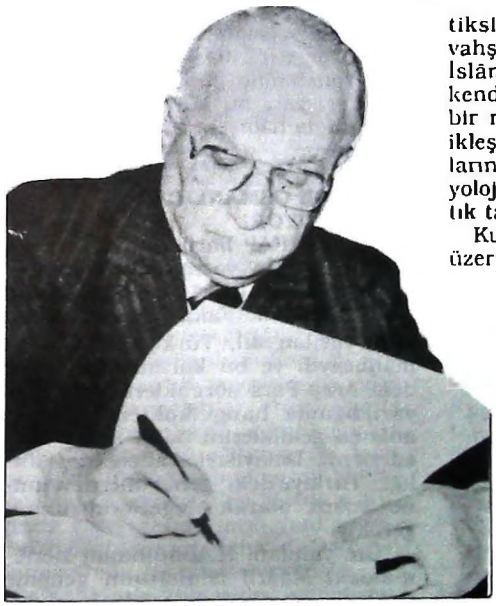
"26 Ağustos 1926 gecesi hâfızalardan silinmeyecek bir gecedir. Bu gece, İzmir suikasti dolayısıyla idama mahkûm edilenlerin asılacağı gece idi ve Celâl Bey (Bayar), İş Bankasının kuruluş yıldönümü olduğu için Atatürk Orman Çiftliğinde bir ziyâfet veriyordu. O gece Cavid, Şükrü ve Dr.Nazım Beyler asılmışlardı ve Dr. Nazım Bey, Tevfik Rüştü Beyin bacanağı oluyordu. Tevfik Rüştü Bey, o gece büyük bir medenî cesâret göstermiş ve ziyâfete katılmamıştı. O yıllarda Gazi'nin bulunduğu bir dâvete gelmemek bir cesaret işi idi. Gece yarısından sonra Kılıç Ali Bey, dâvette bulunanlara idam edilenleri görmek için idam yerine gitmeyi teklif etmiş ve hâzırûnun önemli bir kısmı

İstiklâl Mahkemesi üyesi olarak Cavid Bey ve arkadaşlarını idama mahkûm eden Kılıç Ali aynı gece Bayar'ın verdiği ziyafetten sonra herkesi cesed seyrine götürüyor. Kılıç Ali, merhum Âtıf Hoca'ya da asılırken işkence eden bir modern vahşî idi!

Osmanlıyı ele geçirip İttihad ve Terakki Fırkasının senelerce Mâliye Nâzırlığını yapan Cavid Bey, hiçbir dahli olmayan İzmir Sûikasti bahanesiyle idama mahkûm edilmişti. Onun asıldığı gece Ankara sosyetesi cesedini seyretmeye gitmişi...

Osmanlı-İslam geleneklerinden kurtulmak ve bu suretle "çağdaşlaşmak" isteyen tek parti rüesâsı, Kur'ân alfabesini yasaklamışlardı. Fakat, o tarihten önce okuma-yazma öğrenenler Osmanlıca ile not tutmaktan vaz geçemediler. Bunlardan birisi de Kenan Evren'dir.

şen-şatır gitmişlerdi. Ben gitmedim, daha doğrusu gidemedim." (Tercüman, 21 Ağustos 1986)

Hâdisenin üzerinden altmış yıl geçtikten sonra kaleme alınan şu hâtıra, gerçekten de vicdan sâhiplerinin rûhunu tiksindirmeye yetecek cânıyâne bir vahşetten başka birşey midir? Milletin İslâmî anlayışını ortadan kaldırarak kendi idealleri istikâmetinde yep yeni bir nesil yetiştirmek iddiasıyla ve "lâikleşme" adı altında yapılan şu icraatların sâkin kafayla ciddî bir târih sosyolojisi süzgecinden geçirilmesinde artık târihî bir zarûret vardır.

Kuruluşu, finans kaynakları, işleyişi üzerindeki perdeler ciddî şekilde açılmamış olan İş Bankasının kuruluş yıldönümü gerekçesiyle tertiplenen balonun İslâmî anlayışa ne kadar uygun düştüğü ayrı bir vâkıa; fakat İzmir Sûikasti meselesinde dahli bulunmadığı İstiklâl Mahkemesi Reisi Ali Çetinkaya'nın da itirafıyla sâbit bulunduğu halde Dr. Reşit Galip ile Kılıç Ali'nin iki mahkeme üyesi olarak ikiye bir ekseriyet temin edip astıkları eski Mâliye Nâzırı Cavid Bey'in bu meselede bigünah olarak çekildiği sehpâdaki cesedini "zevk" için temâşâya gidenlerin hâlet-i rûhiyesini acaba hangi kelimelerle târif etmek gerekir?

Gece yarısına kadar baloda

içip, dans edip eğlenen; gece yarısından sonra da mehtap seyrine çıkar gibi cesed seyrine çıkan zihniyetin "tepeden inmeci-Jakoben" metodlarla "halka rağmen-halk için" yaptıkları icraatların bu yazı içinde sâdece mânevî cephesini nazara vermeye çalışıyoruz.

KUR'ÂN ALFABESİ DE KALDIRILIYOR!

DÖNMELERDEN olan Cavid Bey'i —elbette ki aldığı emir üzere— idama mahkûm edenlerden Kılıç Ali'nin bir de o gece Ankara'nın seçkin sosyetesini cesed seyrine göndermesi de aslında yadırganacak bir husus değildir. Daha önceleri şapka giyen bir gazeteciyi tekme-tokat İstiklâl Mahkemesi koridorlarından yuvarlayan aynı kişinin, aradan çok geçmeden bu sefer de bîgünah İskilipli Âtıf Hoca'yı idama mahkûm ettirdiği ve asılırken de sehpânın yanına gelip mazlum Hoca'nın kafasına şapkayı geçirerek "Giy domuz!" diye insanlık dışı işkencede bulunduğu târihî hâtıraların şehâdetiyle sâbittir.

Tek partinin inkılâp hamleleri böyle sahnelerle de renklenerek ilerliyor ve genişliyordu.

Artık sıra Kur'ân alfabesinin kaldırılmasına gelmişti. Çünkü, bu kadronun reisleri hep 1789 Fransız İhtilâlinin önderlerini kendilerine örnek almışlardı. Her ne kadar Batı emperyalizmine harb ilân etme mecbûriyetiyle karşı karşıya kalmışlarsa da, aslında gönüllerindeki sistem, Batılıların erîştiği sistemdi. Son asırlarda Osmanlı aydınındaki Batı karşısında duyulan "aşağılık kompleksi" bunlarda da vardı.

Alt yapısını kurmadan âni hareketlerle getirdikleri Batılı sistemlerin bu memleketin sosyolojik gerçeklerine ne kadar uyup uymadığını düşünecek vakitleri de yoktu. Hedefleri bu memleketi Batılı yapmaktı. Onun için de milletin inancından gelen sistemlere göz açtırma niyetinde değildir. Batının sâdece "demokrasi" denen idâre şekline yanaşmıyorlardı, o kadar!..

Ne garîptir ve ne garip benzeyiştir; 27 Mayıs'tan 12 Eylül'e gelen ihtilâl zincirinin halkaları da aynı metodu denediler. Niçin tutmadığını, niçin milletin o zihniyete itibar etmediğini düşünme zahmetine katlanmadan yine denemeye kalktılar...

Osmanlıca alfabenin kaldırılarak Lâtin alfabesinin zorla kabul ettirilmesindeki maksadı bir araştırmacı da şöyle tahlil ediyor:

"TC'nin yazıda Arap abecesini bırakıp Latin abecesini benimseme kararı, yeni harflerin Türkçeye uygunluğu ve öğrenme kolaylığı nedeniyle, okuryazarlık oranını hızla arttıracağı umuduna dayandırılmış olmakla birlikte, bu düzeltimin asıl amacının Osmanlı-İslâm geleneklerinden kurtularak çağdaşlaşmayı çabuklaştırması olduğu açıktır." (Mete Tunçay, Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.230)

Aynı yazar, bu cümleye koyduğu dipnotta da hâdişenin şu yönüne dikkat çekiyor:

EVREN DE OSMANLICA NOT TUTUYOR!

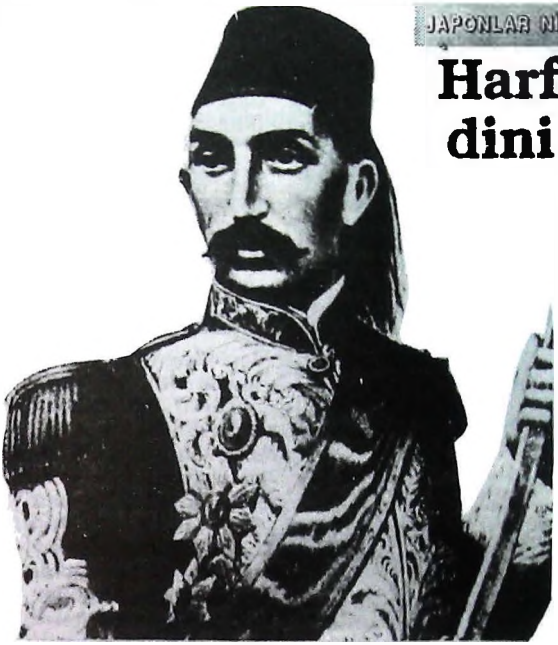
"ARAP harflerinin Türk dilini yazmaya elverişsizliği belki tartışma gö-türür. Fakat, Arap harfleriyle yazılan dil, Türkçe değil, Osmanlıcaydı ve bu karma dilin içindeki Arap-Fars sözcükleri, o yazıyla yazıldığında hangi kökten olup ne anlama geldiklerini daha kolay belli ederlerdi. Dolayısıyla, abece değişikliği, Türkiye'deki genel dil devrimine koşut olarak değerlendirilmek gerekir.

"Öte yandan, II.Abdülhamit dönemindeki Maarif ıslahatının gelişme temposu sürdürülebilseydi, harf değişikliği olmadan da, hattâ daha büyük bir okur yazarlık oranına erişilebileceği sayısal olarak gösterilebilir."

"Osmanlıca" denen mefhumun aslında Batı Türkçesinin 20. asır başın-

JAPONLAR NİÇİN ALFABE DEĞİŞTİRMEDİ?

Harf değişikliği dini hedef aldı!

Osmanlı Sultanı 2. Abdülhamid'in ciddî gayretlerine eğer ondan sonra gelenler ehemmiyetle devam edebilselerdi, gerçekten de bugün Türkiye'nin eğitim problemlerinin büyük bir kısmı olmazdı.

da aldığı son şekil olduğunu bilmeyen araştırmacının bu hatâsını ayrı tutarsak, yine de cümlelerinin pekçok gerçeği ihtivâ ettiğini görmek zor değildir. Osmanlı Sultanı 2. Abdülhamid'in ciddî gayretlerine eğer ondan sonra gelenler ehemmiyetle devâm edebilselerdi, gerçekten de bugün Türkiye'nin eğitim problemlerinin büyük bir kısmı olmazdı. Lâkin, meseleyi sâdece şekilde arama sathîliğinde gören iktidarların yanlış icraatları, problemleri daha da içinden çıkılmaz hâle sokmaya yaramıştır.

Osmanlılarla aynı yılda Batının teknolojisini almaya hazırlanana Japonların asli yazılarını değiştirmeden de medeni seviyesini yükseltmiş olması, bizdeki tek parti zihniyetinin temel yanlışını ortaya çıkaran ibretli bir mukâyese örneğidir.

İşin bir enteresan yönü de, Harf Devriminden önce okuma-yazma öğrenen insanlarımızın yüzde doksandan fazlasının Osmanlıca alfabe ile not tutma alışkanlığından vaz geçemeyişleridir. Nitekim, 12 Eylül İhtilâlinin iki lideri Kenan Evren ve Nurettin Ersin de notlarını, "O bizim stenografimiz" dedikleri Osmanlıca ile tutmakta devâm ediyorlar.

TÜRK ALFABESİ Mİ, LÂTİN ALFABESİ Mİ?

TUNÇAY'IN da üzerinde hassâsiyetle durduğu gibi, aslında Kur'ân alfabesinin kaldırılışının asıl sebebi, İslâma karşı bir harekete geçilmiş olmasıdır. Zirâ, Osmanlıca dediğimiz Arap harfleriyle ifâde edilen Türkçe, aslında Kur'ân alfabesini de muhafaza ediyordu. Osmanlıca bir metin, ister istemez onu gören bir Müslüman şahsa Kur'ân-ı Kerimi, dolayısıyla da o Kitâbı gönderen Zâtı ve onun gönderdiği İlâhi sistemi hatırlatıyordu. Halbuki, tek partinin asıl hedefi o sistemi ortadan kaldırarak Batılı tarzda yep yeni bir sistem oturtmaktı.

Yeni alfabenin "Türk harfleri" olarak tanıtılması ise sâdece bir demagojiden başka birşey değildi. Çünkü, bu alfabe Türklerin değil, Lâtinlerin ve o kültürün tesiri altındaki Batılı milletlerin alfabesiydi. Eğer gerçekten Türk alfabesine dönülmek istenseydi, Türklerin Orta Asya'da kullan-

dığı Göktürk veyâ Uygur alfabesine geçilirdi.

Dinî inanışlarıyla birlikte İslâm yazısının da kendi şahsiyetinin teşekkülünde büyük yeri olan bir millet, Kur'ân alfabesinin devlet zoruyla kaldırılmasıyla Lâtin harflerini öğrenmeye mecbur bırakılmak sûretiyle gerçekte başka bir kültüre ve başka bir şahsiyete büründürülmeye itilmek isteniyordu.

Bu değişikliğin yapılmasıyla birlikte koca bir milletin bir gecede kültürünü ve benliğini kaybetmiş olması, yüz binlerce kitap bulunan kütüphânelerin bir gecede mezarlık hâline getirilmesi; yeni nesillerin, üzerinde uzun uzun tartışması gereken gerçeklerdir.

Lâtin alfabesini kullanma temâyülü, daha henüz Osmanlı idâresi altında iken Arnavutluk'ta ve 1910 yıllarında başlamıştı. Bu temâyüle o günkü dinî makamların en büyüğü olan Bâb-ı Meşihat şiddetle karşı çıkmış ve bu hareketin şer'an câiz olmadığını bir fetvâ ile hükme bağlamıştı.

Bu maksatla Şeyhülislâmlığa sunulan istiftânâmede şu enteresan görüş ileri sürülmüştü:

"Maarifin yayılmasının engelini, âmiyâne olarak dinî ve resmî harflerimizin tahsil güçlüğünde aramaktan ziyâde köylülerimizin mektepsizliğinde, kasaba ve şehir mekteplerimizin intizamsızlığı, muallimlerinin iktidar ve ihtimamsızlığında aramak daha doğrudur." (Sadık Albayrak, Şeriatten Lâikliğe, s.85)

Atatürk'ü "insan üstü bir varlık" olarak tarif eden Yakup Kadri Karaosmanoğlu, inkılâpların Meclisten nasıl geçtiğini seneler sonra bir dergiye anlatmıştı. Atatürk, "Bir gün bir irtica ihtilâli olursa, hesâbı benden değil sizden soracağız" diye şaka yaparmış.

Dalkavuklar, Atatürk'e "insan üstü varlık" diyebilecek kadar dahi alçaldılar

İSLÂM KONGRESİNDEN NEREYE?

OSMANLICA alfabe, Şeyhülislâmlığın fetvâsında da görüldüğü gibi, milletimizin "dinî ve resmî harfleri" olarak görülüyordu. Lâtin alfabesinin kabul edilmesinden sonra bu "resmî" sıfatı kalkmakla berâber, milletin "dinî harfleri" olma vasfı yine Kur'ân alfabesinde kalmıştı. Bu inanç soğukluğu yüzünden vatandaşların senelerce devletin resmî tahsil müesseselerine ısınamayışının getirdiği problemler ise yine gerçekçi tahlile tâbi tutulamayan yakın târih meselelerinden sâdece birisidir.

Halbuki, İstiklâl Harbinin en zor günlerinde, 1 Şubat 1921 târihinde Sivas'ta Şeyh Sinusî başkanlığında bir "İslâm Kongresi" toplanmıştı (Türkiye Ansiklopedisi, c.4, s.1475). Bu târihten sâdece yedi sene geçtikten sonra ne garîptir ki, milletin "dinî ve resmî harfleri" tek partinin icraatı olarak yerini Lâtin alfabesine terk edecekti.

Mete Tunçay bunu şöyle ifâde ediyor:

"Maarif Vekâleti içinde 22 Mart 1926 târih ve 789 sayılı yasayla oluş-

turulan Dil Heyetinden başka, 1928 yaz başında da özel bir Encümen kurularak, Latın abecesinin kabulü sorunu incelenmeye başlamıştır. (Encümen üyeleri Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ruşen Eşref Ünaydın, Falih Rıfkı Atay, Fazıl Ahmet Aykaç, Ragıp Hulusi Özdem, Mehmet Emin Erişirgil, İbrahim Grandi, Ahmet Cevat Emre ve İhsan Sungu Beyler idiler.)

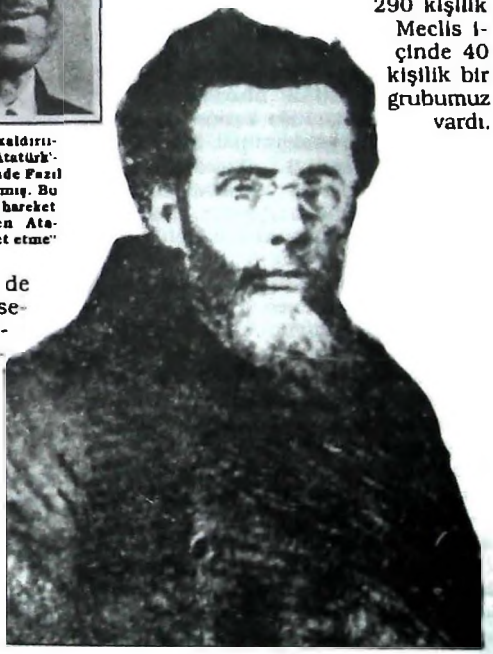
Kur'an alfabesinin kaldırılmasına karar veren Atatürk'ün kurduğu encümende Fazıl Ahmet Aykaç da varmış. Bu heyet içindeki tedrici hareket taraflılarına rağmen Atatürk'ün, "Hızlı hareket etme" lafı ağır basmış.

Derece derece ilerleme yanlılarına karşı, Cumhurbaşkanının bu konuda hızlı hareket edilmesi gereğini vurguladığı anlaşılmaktadır. Gazi, 9 Ağustos 1928 akşamı İstanbul Sarayburnu'nda CHF'nin düzenlediği bir eğlencede, halka ilk kez 'Yeni Türk Harfleri'ni açıklamıştır. Bundan sonra, kendi ülkenin çeşitli yerlerinde tanıtma girişimleri yaptığı gibi, bütün milletvekillerini de kamuoyunu hazırlamaları için seferber etmiştir. Nihayet, TBMM'nin Üçüncü döneminin ikinci toplantı yılına başladığı 1 Kasım 1928 günü, iki ay içinde bütün ülkede uygulamaya konulacak yazı devrimine ilişkin 1353 sayılı yasa kabul edilmiştir. 11 Kasım'da da, yeni harflerle okuma yazma seferberliğini gerçekleştirmek için bir kararnâmeyle Millet Mektebi Teşkilâtı kurulmuştur." (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.231-232)

Hareketlerin önderi zâten Mustafa Kemal Paşa idi. Ondan habersiz tek partide yaprak bile kımıldayamazdı. Atatürk'ün yakın çevresi içinde bulunanlardan ve mezkûr Encümen üyelerinden Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise Atatürk'ün bu hareketleri nasıl kabul ettirdiğini yıllar sonra bir dergiye anlatmıştı.

Karaosmanoğlu şöyle diyordu:

"Atatürk'ün büyüklüğü buradan da gelir, büyük iknâ kuvveti vardı. İnsan üstü yönleri vardı. Hiçbir zaman zart zurt ile hareket etmemiştir. Teenni ile hareket etmiştir. Bütün yazışmalarında, konuşmalarında bu mevcuttur. Açıktır. Hiçbir şey için, 'Ben karar verdim' demedi. Bütün inkılâp kanunlarını Meclisten çıkardı. 290 kişilik Meclis içinde 40 kişilik bir grubumuz vardı.

Latin alfabesinin kabulü meselesini 1928 yılında incelemek için kurulan hususî encümen üyelerinden Ahmet Cevat Emre, bir zamanlar Moskova'da tahsil görmüş, kıp kızıl bir komünist idi. Giritli Emre'nin ötelik Türkçeyi bile iyi bilmediği iddia ediliyor.

Harf değişikliğinden sonra tirajları düşen gazetelere devletten yardım yapılmıştı

Karşı fikirde olanların bile tabiî olarak Atatürk'ün görüşünü müdâfaa ettiğini söyleyen Yakup Kadri'yi te'yid eden en güzel örnek, hilâfetin kaldırılmasını harâretle müdâfaa eden Adliye ve Mezâhib (Mezhebler) Vekili Seyit Bey'dir.

Atatürk yapacağı inkılâpları bize anlatırdı. Biz bunların Meclis içinde propagandasını yapardık, yayardık. Meclise anlatırdık. Sonra müzâkerelerde yavaş yavaş havaya onun fikirleri hâkim olurdu. İnkılâp kanunları Meclislerden birbiri ardına geçerdi. Öyle ki, bu hava içinde en olmayacak kanun tekliflerini bu tekliflerin tam karşısında olmaları tabiî olan insanların kendilerine yaptırmaya muvaffak olurdu.

"Atatürk geceleri Çankaya'da bam başka bir insan olur bizimle sohbet ederdi. bir gün şaka havası içinde bize inkılâp kanunları ile ilgili olarak, 'Ben karışmam. Günün birinde bir irtica ihtilâli olursa benden birşey sormazlar. Bu kanunları Meclisten geçiren sizlersiniz. Siz hesap verirsiniz' demişti." (Yankı, 17-23 Mayıs 1971, s.4-5)

Hilâfetin ilgâsını, Şer'iye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılmasını dahi "Adliye ve Mezâhib Vekili" Seyit Bey'in Mecliste müdâfaa ettiğini bildiğimiz için, Yakup Kadri'nin şu sözleri fazla mübâlâğalı gelmiyor. Fakat, yazarın atladığı en mühim husus, o günkü Meclisin yapısı ve seçimi idi. Tek parti Meclisi tamâmen Mustafa Kemal Paşa tarafından ve bir tür "tâyin" süretiyle doldurulıyordu. Üstelik Atatürk istemedikten sonra hiç bir milletvekilinin aleyhte teklif getirmesi mümkün değildi. Bir "irtica ihtilâli" ise muhal bir şakadan ibâretti.

CHP'ye damgasını vuran inkılâpların en mühimlerinden harf devriminin basın üzerindeki menfî tesirini de yine Tunçay'dan takip edelim:

Takrir-i Sükûn Kanununun uygulanmasıyla birlikte, Türkiye'de özgür basının ortadan kalktığına yukarıda değinmiştim. Yazı devrimi ise, gazetelerin zaten düşük olan baskı sayılarını olumsuz yönde etkilemiş ve söylenildiğine göre, toplam tirajlar 1934 yılına kadar 1928 düzeyine çıkamamıştır." (A.g.e., s.232)

"Yazı devriminin gazeteleri etkilemesine karşı, resmi devlet yardımına başvurmak zorunlu olmuştur. 27 Mart 1930 tarih ve 1575 sayılı Gazete Primleri Hakkında Kanun, 1929-1930-1931 yılları için, rotatifle basılan gazetelere 7.000, 5.250, 3.500 lira verilmesini öngörmekte, düz baskı yapan gazetelere ise boyutlarına göre dört sınıf üzekinden (daha az) sübvansyon yapmaktadır. Aynı şekilde, süreli olmayan yayınlar için de, devletin yardımı istenmiştir." (s.233)

27 Kânunuevvel (Aralık)1929 tarihli Vakit gazetesinin haberine göre, kitapçılar, eski harfli ders kitaplarını yeni harflerle tekrar basınca toplam 500.000 lira zarar etmişler ve hiç olmazsa bu zararın 100.000 lirasının Maarif Vekâletince karşılanmasını istemişler.

Yazarın da yukarda belirttiği gibi, Takrîr-i Sükûn Kânunundan sonra zâten Türkiye Cumhuriyetinde hür basın diye birşey kalmamıştı. CHP'nin meddahlığını yapmayan gazete ve mecmualara hayat hakkı tanınmıyordu. Mevcut basın ve neşir organları iktidarın güdümünde hareket etmelerine rağmen, harf inkılâbının getirdiği zararı karşılayamaz hâle gelmişler. O zaman da bu fakir milletin tüyü bitmedik yetim haklarıyla güç belâ toplanan devlet bütçesinin içinden hatırı sayılır bir meblâğ gazelere sanki bir "ulûfe" gibi dağıtılmış.

Dr. Rıza Nur, harf inkılabından sonra devlet arşivlerindeki eski yazıyla yazılmış eserlerin yakılmasını esef verici bularak, hâdiseyi "rezalet" olarak değerlendiriyor

İsmet İnönü, gazetelerin harf inkılâbı esnâsında ve sonrasında hizmet ve fedâkârlık ettikleri gerekçesiyle Meclisten onlara binlerce liralık mükâfat istemişti. Her yıl gazetelere belirli bir miktar para dağıtılıyordu.

İşin acı bir tarafı da, gazetelerin tam altı sene tiraj yönünden yerlerinde saymaları hâdisesidir!

"YAĞMA HASAN'IN BÖREĞİ!"

HARF devriminin yapıldığı yıllarda Paris'te bulnan eski Maarif Vekillerinden Dr. Rıza Nur, hâtırâlarında bu gazete primleri hakkında acı bir not düşüyor. 1 Nisan 1930 târihini taşıyan not şöyle:

"İsmet, gazeteler harf inkılâbında hizmet ve fedâkârlık ettiler diye Millet Meclisinden onlara binlerce lira mükâfat isteyip almış. Yağma Hasan'ın böreği... Hizmet ettiler? Heryıl da alacaklarmış. İyi. Bu harf inkılâbı rezâletinin Türkiye'de irfânı mahvettiğini hükümetin kezâ itirâfıdır. Demek yeni yazı ile olan neşriyâtı kimse okumuyor. Gazeteler zararda. Hükümet, milletin parasıyla bunların işkembesini dolduruyor." (Hayat ve Hâtırâtım, c.4, s.1590)

Aynı eserin 1673. sayfasındaki şu not ise tüyler ürperticidir:

"8 Kânunusânî 1931. İstanbul'dan mektup aldım. Maarif Vekâleti Matbaa-i Âmireye emir vermiş, ne kadar eski yazı ile yazılmış kitap varsa hepsini yaktırmış. Mahmud Kaşgarî ve emsâli kitaplar orada idi. Cânım eserler hep gitti demek. Bunlar nice paralar ile basılmış idi. Bu ne rezâleti.."

Yeni bir hareketi oturtmak iddiasındaki tek partinin bu "eskiye düşmanlık" hastalığı yüzünden bütün târihî evraklarımızın dünkü eyâletimiz olan Bulgaristan'a dahi okkası kırk paradan vagon vagon satıldığına şâhit olunmuştur. O yüzdendir ki, kendi târihimizi aydınlatacak nice vesikânın bugün Sofya'da, Vatikan'da bulunduğunu bilmenin ıztırâbını yeni nesiller çekiyor...

Türkiye Cumhuriyetine yeni bir şekil vermeyi hedef alan tek parti inkılâplarından nasibini alan müesseselerin başında medreseler gelir. Hilâfetin kaldırıldığı günlerde çıkarılan tevhîd-i Tedrisat Kânunundan bir maksat da zâten bu idi.

Kapatıldığı günlerdeki medrese teşkilâtının vaziyeti, hâdiseyi "Med-

reseler bugünden itibaren kapanıyor" başlığıyla duyuran 15 Mart 1340 (1924) tarihli Vatan gazetesine göre şöyledir:

Medreselerin bir "sınıf-ı ihzarî" denilen hazırlık kısmı, ortaokul karşılığı bir "ibtidaî hâriç" kısmı, lise karşılığı da bir "ibtidaî dâhil" kısmı bulunuyordu. Bunlardan sonra Arapça ve Felsefe-i Diniye okutan "Sahon" ile Hadis, Tefsir, v.b. ilimlerle uğraşan "Medresetü'l-Mütehassısîn" geliyordu. Talebelerin hepsi de "leylî", yâni yatılı olup yüksek kısımda okuyanlara ayda 150 kuruş maaş veriliyordu. Yüksek kısım müderrisleri (profesörleri) de sayı olarak 450 kişi kadardı ve kendilerine kayd-ı hayat şartıyla 400 kuruş maaş verilmekteydi.

İLK DARBE MEDRESELERE!

TERAKKİPERVER Cumhuriyet Fırkası adındaki muhalefet partisinin Kâzım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele gibi İstiklâl Harbi kahramanları tarafından Meclisteki çekirdek olarak teşekkülü, Cumhuriyetin ilânıyla birlikte başlamıştı. Fakat, Meclis içinde ekseriyet Mustafa Kemal Paşa'nın elindeydi ve o da yeni devletin Batılı bir çehreye kavuşması taraftarıydı.

Hilâfetin devâmından yana olan küçük gruba rağmen TBMM 1924 yılı Mart başında halifeliği kaldırırken Tevhîd-i Tedrisat Kânununu da çıkarmıştı. Devrin Maarif Vekili ise, 6 Mart-22 Kasım 1924 arasında iktidarda bulunan İkinci İnönü Hükûmeti bakanlarından Saruhan (Manisa) milletvekili Vâsıf Çınar idi.

Şimdi yine Mete Tunçay'ın eserinden takip edelim:

"Hilâfet ile Şer'iye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin kaldırıldığı 3 Mart 1924 günü kabul edilen üçüncü bir devrim yasası da, din okullarını Maarif Vekâletine bağlayan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur. Öğretimin birleştirilmesini —haklı olarak— bu okulların yasaklanması diye anlayan Maarif Vekili Vâsıf Bey medreseleri kapatmıştır." (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.235)

6 Mart 1924 yılında iş başına gelen İkinci İnönü hükûmetinin Maarif Vekili Vasıf Çınar, Atatürk'ün de direktifi istikâmetinde Tevhid-i Tedrisat Kânununu yorumlayarak bütün medreseleri kapatmıştı.

Vâsıf Çınar'ın da diğer CHP meb'usları gibi Atatürk'ün direktifi dışında hareket etmesi mümkün değildi. Dolayısıyla, Tevhîd-i Tedrisat Kânununu çıkarmaktan maksadın evvelâ medreseleri kapatmak olduğu da böylece ortaya çıkmış oluyordu.

Maarif Vekâleti bütçesi üzerinde konuşan Vâsıf Çınar'ın açıklamasına göre o günkü sayıları beş yüze yaklaşan medreselerde 18.000 talebe okumaktadır; ama Bakan, bunların ancak üçte birinin gerçek medrese talebesi olduğunu söylemektedir.

Zâten Osmanlının son yıllarında mekteplerle medreseler arasında açılan uçurum derinleşmeye başlamıştı. Asırlarca devlete kıymetli eleman yetiştiren medrese müessesesi ıslâha muhtaç hâle gelmişti. Tek parti iktidarları ise her meselede olduğu gibi medreseler mevzuunda da ıslah etme yerine radikal tedbirlerle lağvetme yolunu seçtiler.

Milletin bir anda tepki göstereceğini bilen iktidar, önce Darülfünununa (İstanbul Üniversitesi) bağlı olarak bir İlâhiyat Fakültesi açtı. Süleymaniye Medresesindekibu fakülte on yıl sonra talebe yokluğu bahanesiyle kapatıldı.

İMAM-HATİPLER DE KAPATILIYOR!

AYNI Tevhîd-i tedrisat Kânununun 4. maddesi, din ilimlerinin tahsil edileceği bir İlâhiyat Fakültesi açılmasını esas alıyordu. Bu madde gereğince İstanbul Dârülfünûna (Üniversitesine) bağlı olarak bir İlâhiyat Fakültesi açıldı ve Süleymaniye Medresesi binâsına yerleştirildi.

1924 - 25 ders yılında bu fakültenin 284 talebesi vardı. Aslına bakılırsa İlâhiyat Fakültesi açılmasına imkân tanıyan madde bile tek partinin meşhur taktiklerinden birisiydi. Birden bire milletin infial göstermesi önlenmiş oluyor, tedricî olarak iktidar yine bildiğini okuyordu. Nitekim, bu meselede de öyle oldu. Dine karşı cephe alışını ilerleyen yıllarda iyice açığa çıkaran CHP'nin dindarlara takındığı müsamahasız tavır yüzünden on yıl sonra bu İlâhiyat Fakültesindeki talebe sayısı sâdece 10 kişi kalmıştı. 'Talebe yokluğu bahanesi ile de İlâhiyat Fakültesinin kapatılması temin ediliyordu!

21 Aralık 1925'de Maarif Vekili olan İzmir Mebusu Mustafa Necati, 1929 yılında ölene kadar o makamda kaldı. Bu bakanın da en büyük "mârifeti", bütün mekteplerden din derslerini kaldırarak, dinsiz bir nesil yetiştirmesine imkân sağlamak oldu.

1933'deki Üniversite reformu sırasında, İlâhiyat Fakültesi de Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı bir İslâm Tetkikleri Enstitüsüne çevrilerek ortadan kaldırıldı.

Yüksek tahsil yapan kısmı olmayınca bu dinî tedrisat veren mekteplerin ilk kısımlarına da lüzum kalmadığı inancı hâkim olmuş ki, yüzde doksan dokuzu Müslüman olan milletimizin din hizmetlerini görecek vazifeli yetiştiren imam-hatip mekteplerinin de suyu ısıtılmıştır.

Başlangıçta 29 adet olarak tedrisâta devâm eden imam-hatip mektepleri 1930 yılına gelindiğinde sâdece ikiye inmişti. O sene, o iki mektep de "talebe yokluğu" gerekçesi ile kapatıldı.

Tek parti devresinin bizzat Maarif Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver, hastalık bahânesiyle istifâ etmişti. Elbette bu istifânın gerisinde yatan çok sebep vardı.

Böylece, tek parti zihniyetinin Türkiye Cumhuriyetinde aslâ İslâmiyetle ilgilenen şahıs ve zümre istemediği gerçeği bir kere daha tebeyyün etmiş oluyordu.

Maarif Vekâleti başlangıçta Kur'ân kurslarını da kendi hizmet sahası içine almak istemişti. Ne hikmettir bilinmez, İslâma aykırı onca icraat karşısında gıkı bile çıkmayarak

CHP ZİHNİYETİ DİNSİZ BİR NESİL YETİŞTİRMEYİ PLÂNLADI

Tek parti camileri bile satışa çıkardı

CHP'ye lehte fetvâ yağdıran Diyânet İşleri Reisliği bu isteğe karşı direndi. Bunun üzerine bu kurslar Diyânetin kontrolüne bırakıldı.

O yılları bizzat yaşayanların hâtıralarına bakınca, bu serbestiyetin de kâğıt üzerinde kaldığı ve Müslüman milletin gözünün boyanmasından başka birşey olmadığı görülecektir. Çünkü, en ufak iskân mahallerinde bile Kur'ân okutulmasına ve öğretilmesine müsamaha edilmemiş; samanlıklarda ve ahırlarda gizli gizli Allah'ın kelâmını öğretmeye çalışan hamiyetli Müslümanlara da olmadık hakâretler ve işkenceler yapılmıştır.

Üçüncü İnönü kabinesinde Maarif Vekili iken hastalık sebebiyle (!) istifâ eden Hamdullah Suphi Tanrıöver'in yerine 21 Aralık 1925'te bu makâma getirilen ve 1929 yılının ilk günü ölene kadar da Maarif Vekili olarak kalan İzmir milletvekili Mustafa Necati'nin bakanlığı sırasında ise, devletin kontrolündeki mekteplerin hepsinden "din dersleri" kaldırıldı. Sâdece köy okullarında ve o da sâdece haftada "bir saat" okutulmak kaydıyla serbest bırakıldı!

Yine o yılları yaşayanların anlattığı gerçekler, milletimizin inanç yapısını bilenlere göre korkunçtur. Köylerde dahi öğretmenler dinsizlik propagandası yapıyor, dindarları takip noktasında tek partinin ajan-provokatörü gibi davranıyor, halkın gözünde "rehber" olmaktan ziyâde "terör vâsıtası" olacak faaliyetlerde bulunuyorlardı.

Köy Enstitüleri, Millet Mektepleri, eğitmenlik tatbikatları benzeri icraatların neden milletçe benimsenmediğini araştıranlar, mutlaka bu acı gerçeklerle karşılaşacaklardır.

CÂMİLER DE SATILIYOR!

İSLÂM dini Türk milletinin dem ve damarlarına işlemiş, bin sene mayası o hamurla yoğrulmuş, öz benliği artık bu semâvî dinin hükümleri çerçevesinde şekillenmişti. Tek parti idâresi ise insanların karakterlerini değiştirmek ister gibi fıtrat dışı icraatlarla millete tamâmen ters tatbikatları yerleştirmeye çalışıyordu.

Medreseler, imam-hatipler, İlâhiyat Fakültesi, din dersleri derken sıra câmilere gelmişti. İşte 30 Kânunuevvel (Aralık) 1928 târihli Vakit gazetesinin "Câmiler: 90 Tânesi Kapatılacak" başlıklı haberi:

"Müessesât-ı Diniye Müdürlüğünce cemaatsiz câmilerin sedd edileceği [kapatılacağı] yazılmıştır. Bu sûretle kapatılacak câmilerin adedi 85 ve 96 arasındadır. Ve ekserisi İstanbul cihetinde bulunmaktadır. Kapatılacak câmilerden hiçbirisinin târihî ve mimârî kıymeti yoktur. Hemen hepsi de ahşaptır. Mâhâza bu câmiler derhal kapatılacak değildir. Kapatılacak câmilerin imam ve kayyımları diğer câmilerde vukû bulan münhallere tâyin edilecek, bu sûretle memursuz kalacak câmiler sedd edilecek ve

sedd edilenler satılığa çıkarılacaktır."

Şu acı haberi eserine alan Mete Tunçay dipnotta şunları diyor:

"Bu haberin, Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan 8 Ocak 1928 tarihli bir tüzük uyarınca yapılan saptamalara dayandığı anlaşılıyor. 25 Aralık 1932'de bunun yerine, Câmi ve Mescidlerin Sınıflandırılması Hakkındaki Nizamnâme geçmiş, 15 Kasım 1935 tarih ve 2845 sayılı yasayla da, tasnif dışı kalan câmilerin başka amaçlarla kullanılmak üzere kapatılmaları öngörülmüştür. Ancak, daha 1928 yılında İstanbul'da bir câmi CHF'ye satılmıştır." (A.g.e., s.219)

Tek parti devrinin icraatlarını temize çıkarmak ister gibi bir "dindar Atatürk" portresi çizmeye kalkan 12 Eylül İhtilâlcileri, acaba şu millî ve mânevî hissiyâtımızı temelden yaralayan icraatların hangisini bilmiyorlar veyâ hangisini yalanlayabilirler?

İslâmiyet inancına harb ilân eden CHP kadroları, Müslümanların mâbedlerine de gözlerini dikmişlerdi. "Târihî ve mimârî kıymeti yoktur" dedikleri câmilerin vazifelilerini alıyorlar, ondan sonra da "münhal" görünen bu mâbedler hakkında yıkmaktan, depo olarak kullanmaya kadar her türlü takdir haklarını kullanıyorlardı.

Tek parti devrinde demokrasi de bulunmadığı için dindar kitlelerin zînhar seslerini çıkarmalarına müsaade edilmiyor, hıçranlar yüreklere gömülüyor, göz göre göre mâbedlere tasallut edilmesine karşı mücâdele edememenin ıztırâbı içe akan gözyaşları sûretinde tecelli ediyordu.

Tarih araştırmacısı Mete Tunçay, "Tek Parti Yönetiminin Kuruluşu" isimli eserinde tek partinin eğitim programlarını da tahlil ediyor ve esasta CHF'nin Osmanlı/İslâm geleneği ile ilgili herşeyin silinip süpürülmesine çalıştığını belirtiyor.

"Dindar Atatürk" portresi çizmeye çalışanlar; daha Atatürk yaşarken, değişik maksatla kullanılmak üzere cami satıldığını bilmiyorlar mı ki!...

CÂMİLERİN YERİNE İÇKİLİ GAZİNO!

GERÇİ Anadolu'nun her tarafında bir CHP zulmü eserek mâbedler saldırıya uğramışsa da, câmi katliâmlarının en korkuncu İstanbul'da yaşanmıştır. Asırlarca Müslüman Türklerin başşehri olmuş bu târihî şehrimizdeki İslâm mirâsından rahatsız olan Bizansperestler, tek parti idarecilerinin şahsında çok iyi bir "dost" bulmuşlardı. İslâmiyet düşmanı Bizansperestlerle, düşmanlıkta onlardan daha ileri giden CHP zihniyeti el ele vererek Allah'ın evlerine taarruz başlattılar.

Bu zihniyetin yıktığı câmilerden birisi, son yıllarda aslına uygun olarak yapılarak ibâdete açılan Sirkeci'deki Vezir Câmiidir.

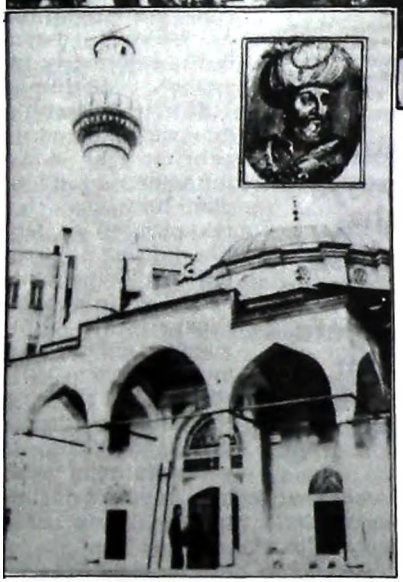
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından 17. asırda yaptırılan bu câmi için ayrıca bir han ile Yedikule'de arsa da vakfedilerek ilelebed yaşatılması düşünülmüştü. 1831 yılındaki yangından zarar gören Vezir Câmii o sene ihyâ edilmiş ve Vakıflar Hazinesince de minberi yenilenmiştir.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın câmi için vakfettiği gelirler sâyesinde 1928'e kadar açık kalan mâbed, bu târihten sonra yıkılıp yeri ar-

12 EYLÜL İDARESİ AYASOFYA'DAKİ EZÂNI SUSTURDU!

CHP' zulmün muceseem bir timsali olarak minârelerinden ezan sesi duyulmayan Ayasofya Câmii, Kıyâmete kadar Fâtih Sultan Mehmed'in vakfiyesiyle Allah'ın ve meleklerinin lânetini, onu mâbedlikten çıkaranlara yağdırıyor.

Tek partinin yıkarak arsasını sattığı Vezir Câmiinin yerinde bir zamanlar içkili bir gazino yapılmıştı. İbâdethâneler işrethâne haline getiriyordu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın kemikleri ancak şimdi sızlamıyor, câmi eski şekliyle ihyâ edildi.

sa hâline getirilmişti. Yıkılan câmi arsası üzerinde önceleri Vakıflardan kiralanmak sûretiyle sâdece çay satan bir büfe kurulmuş, daha sonraları buraya salaş bir sahne ilâve edilerek gazino hâline getirilmiş, ruhsatsız olarak çalışan müstecirler 1954'te içkili ve çalgılı gazino ruhsatı alarak Vezir Câmiinin yerinde "Anadolu Saz" diye bir işret yuvası kurmuşlar.

İbâdet mahallini ahlâksızlık yuvası yaptıran zihniyet, bütün hamiyetlerini İslâmiyetin yücelmesi için harcayan ecdâdımızın kemiklerini bile muazzep etmişlerdi. Vezir Câmiinin hicrânı yarım asırdan fazla sürdü. 27 Şubat 1985'te "Anadolu Saz" yıktırıldı, yerine tekrar aslına uygun olarak Vezir Câmii inşâ edildi.

Artık devir tersine dönmüştü. Kemiklerinin sızlama sırası tek parti erkânına gelmişti...

ÇOBANÇAVUŞ CÂMİİ FÂCİASI

LÂLELİ'DE Mimar Kemaleddin Mahallesi Şehnameci Sokak'ta Çavuşbaşı Süleyman Ağa tarafından yaptırılan bir Çobançavuş Câmii varmış. Bu câmi hakkında 1972'de çok güzel bir araştırma yazısı neşreden Prof. Dr. Sema-

vi Eyice, 23 Temmuz 1911'de Mercan'dan Lâleli'ye kadar olan bölgeyi mahveden büyük yangının Çobançavuş Câmiine ilişmediğini kaydederek bu mâbedin başına gelen bir başka felâketi şöyle anlatıyor:

"Lâleli-Aksaray semtlerinin yeniden imarı için plânı çizildiğinde, bu işi üzerlerine alanlar, yangın sahası ile yanmamış sahaların sınırlarını iyice tesbite çalışmadıklarından ve en önemlisi, şehrin topografyasını gözönünde tutmaksızın bütün bölgeyi denize kadar bir tepsi gibi düm düz zannederek, buralarda korunması gerekli eserlerin, hâtıraların bulunuşunu da hiç hesaba katmadan, masa başında büyük bir rahatlıkla plânlarını o devirde Batıda pek moda olan dama tahtası prensibine göre hazırlamışlardır... Bu plân uyarınca yangın sahasının toprak tesviyesine de girişilince, zaten bu bölgede Marmara'ya doğru meyilli olan arazi, yanmamış mahallere çok kod farklı bir yar halinde dayanıp kalmıştır... Çobançavuş Câmii 1911'de de yanmadığından daha uzun yıllar hizmete devam etmiştir. Etrafını çeviren geniş bir hazinenin içinde birkaç yaşlı ağacın arasında beyaz minaresiyle göze hoş görünen bir manzara arz ediyordu... Koca Ragıp Paşa Caddesinin 1937'de açılmasına girişildiğinde câmiin yıktırılmasına başlanmış ve bunun için çatısı kaldırılarak, ahşap kısımları ile minarenin külâhı sökülmüştür. Fakat çalışmalara devam olunmadığından Çobançavuş Câmii öylece bırakılmıştır. 1942'de minaresi de temeline kadar yıktırılmıştır. 25 Şubat 1946 günü Çobançavuş Câmiini incelediğimde, eserin çok harap halde sadece dört duvarı kalmış bulunuyordu. Binanın içinde ufak bir kulübe yapılmış ve bir aile burada barınıyordu. Câmiin etrafındaki hazirenin mezarları ise son derece perişan bir halde görülüyordu." (Eminönü Câmileri, s.55-56)

1911'deki büyük yangında bile kerâmetvâri bir şekilde yanmayarak kurtulan Lâleli'deki Çobançavuş Câmii, ne acıdır ki, CHP'nin câmi katliâmından kurtulamadı. Son fotoğrafında şu hâliyle görülen bu eczâd yâdigârının şimdi yerinde yeller esiyor.

Bugün ise Çobançavuş Câmiinden hiçbir iz kalmamıştır. 1911'deki yangın felâketine bile dayanan bu târihî mâbed, CHP felâketine dayanamamış. İslâm kültürünü yok etmek için ellerinden geleni esirgemeyen tek parti zihniyetini ebediyete kadar lânetlemek üzere sâdece hâtırâdan ibâret kalmıştır.

AYASOFYA HİCRÂNI!

İSTANBUL câmileri içerisinde bir tânesinin ehemmiyeti diğerleri ile kıyas kabul etmeyecek derecede üstündü. O, Peygamber Efendimizin asırlar öncesinden verdiği fetih müjdesinin yâdigârı idi. Şehri Bizans Rumlarından alan Fâtih Sultan Mehmed bu târihî kiliseyi câ-

mie çevirerek ilk Cuma'yı burada kılmıştı. Bu mühim mâbed, Ayasofya Câmii idi.

Mâbedin kıyâmete kadar yaşayabilmesi için çok geniş bir vakıf da kuran Sultan Fâtih, bu câmii ibâdetten men edecek olanlara Allah ve meleklerinin ilâ yevmi'l-kıyâm lânet etmesini de vakfiyesine yazdırmıştı. İşte tek parti idâresi bu mukaddes mâbede de el attı. 1934 yılı sonunda keyfe mâyeşâ Ayasofya Câmiini ibâdete kapatarak müze yaptılar. Duvarlarını kazıtarak eski Bizans fresklerini meydana çıkardılar. Câmiin önündeki medreseyi temelden yıktılar. Hattâ, minâreleri bile yıkmaya kalktılar da, son anda mütehassısların araya girerek câmi kubbesinin çökebileceğini belirtmeleri üzerine vaz geçildi.

Tek partinin bu câmilere revâ gördüğü zulmün en müşahhas timsâli olarak hâlâ müze hâliyle kap karanlık duran Ayasofya Câmiinin bitişiğindeki Abdülmecid Mescidinin son AP azınlık hükümeti tarafından 1980 yazında açılışı ise çok sürmeden demokrasiyi rafa kaldıran 12 Eylül İhtilâliyle önlenmiş, tâmirat bahanesiyle bu mescid de hemen kapatılmış, minârelerden yükselen ezan sesleri de susturularak aynı tek parti zihniyeti tekrar hortlatılmıştır.

Sâdece yüzde 99'u Müslüman olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının değil bütün İslâm âleminin içindeki hicran olan Ayasofya Câmiinin bu acı vaziyeti, Sultan Fâtih'in vakfiyesindeki lânetle birlikte devâm etmekte ve ibâdete açılacağı günü beklemektedir.

İstanbul'un tek burmalı minâresine sahip olan bugünkü Belediye Sarayı karşısındaki Burmalı Mescid, 1930'larda dört duvarlı bir yıkıntıyken bir çatı eklenerek, marangozhâne yapılmış. Neyse ki hâmiyetli eller onu tek parti zulmünden kurtarmış.

SATILAN, YIKILAN CÂMİLER...

CHP KADROLARININ İslâm düşmanlığından nasibini alan mâbedler sayılamayacak kadar çoktur. Câmi kıyımı yapmakta beis görmeyen tek parti zihniyeti, bu katliâmlarla aynı zamanda koca bir milletin kültür yapısını da baltalamaktan çekinmemiştir.

İbretle hatırlanması için bâzı misallerle iktifâ ediyoruz.

Şehzâdebaşı-Lâleli arasındaki Balaban Ağa Mescidi 1930'da Vakıflar İdâresince enkazcılara satılmış!

Galata Köprüsünün solundaki Balık Pazara Tekkesi Mescidi veyâ asıl adıyla İzzet Mehmed Paşa Câmii, 1936'da Eminönü Meydanı genişletilirken yıkılarak yok edilmiş!

Bezzaz-ı Cedîd Câmii, 1921'den sonra Evkafça kadro dışı bırakılmış; önce mesken olarak kiralanmış; 2. Dünya Harbi başında kaba kasap kâğıdı imâlâthânesi ve sonra da iplik boyahânesi ya-

pılmıştır. Neyse ki 1957-58'de mescid olmak üzere boşaltılmış ve kurtulmuştur.

CHP camileri haraç-mezat satarak, CHP binası ve depo yaptı

Bir sempozyumda konuşan Prof. Dr. Semâvi Eyice, Fatih Sultan Mehmed'in Selvili Mescidinin bile gazete ilânıyla satıldığını belirterek, yüzlerce câmiin yıkıldığını söylemişti.

O zulmün timsallerinden iken 1955'ten sonra kurtularak ihyâ edilen ve İstanbul Belediye Sarayının karşısında şip şirin şekliyle mü'minleri bekleyen İstanbul'un tek burmalı minâreli câmii olan Burmalı Mescid de 1930'larda dört duvarlı bir yıkıntı hâlinde imiş. Müslümanların mâbedlerinden hoşlanmayan tek parti devrinde üstüne bir sundurma çatı çekilerek marangozhâne de yapılmış. Çok şükür ki bugün ayaktal

Satılan, yıkılan, depo yapılan, kiraya verilen câmilerin ise ciddî bir bilânçosunu bilen de yok...

Türkiye Anıtlar Derneği tarafından 1954 yılında neşredilen "Âbidelerimiz" isimli eser, 1952 yılından dernek faaliyetleriyle bilgiler veriyor. buradan anlaşıldığına göre, 1950'de tek partinin millî irâdeyle yıkılmasından sonra milletin dinî hissiyâtı da coşmuş. Başta câmiler olmak üzere târihî eserlerin ihyâ ve tâmirâtı için keselerin ağzı açılmış.

Devleti ele geçiren CHP kadrolarının tepeden inmeci metodlarla milletin inançlarına harb ilân etmesine mukâbil, tek partinin yıkılmasıyla birlikte bin sene İslâmiyete bayraktarlık eden milletimizdeki dinî hissiyâtın galeyana gelmesine Demokrat Parti iktidarları zemin açmaktan çekinmemişlerdir. "Halka rağmen halk için" icraat yapmaya kalkan Jakobenlere karşı, ciddi mânâda millî irâdeye saygılı bir demokrasi vasatı açılmıştır.

Bu zeminden en fazla istifâde edenler ise, çeyrek asırdan bu yana devlet terörüyle susturulan Müslümanlar olmuştur.

Abidelerimiz isimli eserden anlaşıldığına göre, tek partinin câmi katliâmından nasibini alan mâbedlerimizden birçoğu hâlâ 1952 ve 1953'te kapalı bulunmakta veyâ maksad dışı kullanılmaktadır. Yıkılan câmiler ise zâten hâk ile yeksân olmuşlardı.

Eserin 312-313. sayfalarında "Kapatılan Meşgul Câmiler" başlığı altında "İkametgâh, depo vesair suretle işgal edilmiş câmiler"den 48 tânesi zikredilmiştir.

Bunlardan 26 tânesi ikâmetgâh, 6 tânesi depo, 3 tânesi imâlâthâne, 3 tânesi depo ve imâlâthâne, 1 tânesi fabrika, 1 tânesi elbise deposu, 1 tânesi Türk Ticaret Bankası ardiyesi, 1 tânesi kereste enkazcı dükkânı, 1 tânesinin zemini ikâmetgâh, 1 tânesinin arsası ise muhtelif şekilde işgal edilmiş.

Hâdisenin en acı tarafı da şu: Anadoluhisarı'ndaki Küçüksu Mescidi, Beyazıt Koska'daki Simkeşhâne dershânesi ile Süleymaniye Kütüphânesi içindeki Dârülkur'a, Cumhuriyet Halk Partisinin ocak merkezi olarak kullanılmaktadır! 1950'den sonra bile şu cinâyete cür'et edenlerin tek parti iktidarlarının "astığı astık-kestiği kestik" günlerinde neler yaptıklarını artık bir düşünün...

Mukaddes mâbedlerimizi bir zamanlar depo ve hattâ ahır olarak kullanan zihniyet, bunlardan bir kısmını siyâsî işgal altında tutmak denâetini de işlemekten perva etmemiş!

KAPALI MEŞGUL CAMİLER

İkametgâh, depo vesair suretle işgal edilmiş camiler

1 Ahmet Kethüda camii (Cerrahpaşada) ikametgâh
2 Ebekadın camii (Cerrahpaşada) ikametgâh
3 Caferağa camii (Odabaşında) ikametgâh
4 Koruk mescidi (Korucu Mahmutağa) (Odabaşında) depo ve imalâthane
5 Sultanselim medresesi camii (Halıcılar köşkü) ikametgâh
6 Hidayet camiinin zemin kısmı (Bahçekapıda) Türk Ticaret Bankası ardiyesi
7 Babahasan âlemi camii (Aksaray civarında) ikametgâh
8 Çamaşırcı camii (Şehzade karakolu yanında) ikametgâh
9 Mimarsinan mescidi ve mektebi (Fatih Mimarsinan mahallesinde) ikametgâh
10 Burmalı mescit (Şehzade camii kurbinde) depo ve imalâthane
11 Mimarağa mescidi (Vefa bozacısı yanında) depo ve imalâthane
12 Hocaali mescidi (İğrikapı semtinde) ikametgâh
13 Kesmekaya mescidi (Balat civarında) ikametgâh
14 Melekhatun (Karaağaç mescidi) (Silivrikapı kurbinde) ikametgâh
15 Çatalçeşme camii (Sultanahmette) ikametgâh

28 Bektaşefendi mescidi (Karaköyde) depo
29 Çavuşbaşı mescidi (Tophanede) depo
30 Hatuniye mescidi (Samatya kurbinde) ikametgâh
31 Küçüksu (Anadoluhisarında) Halk Partisi ocak merkezi
32 Simkeshane dershanesi (Beyazıt Koskada) Halk Partisi ocak merkezi
33 Darülkur'a (Süleymaniye kütüphanesi içinde) Halk Partisi ocak merkezi
34 Solaksinan camii (Selâmsız civarında) ikametgâh
35 Kavakiskelesi mescidi (Selimiye kışlası altında) depo
36 Kurbağınasuhi camii (Toptaşında) ikametgâh

1954'de neşredilen "Âbidelerimiz" adlı eser, 1952-53 yıllarında bile hâlâ kapalı veya meşgul bulunan 48 cami ve mescidin acı manzarasını gözler önüne seriyor. Bunlardan üç tânesinin o yıllarda CHP'nin ocak merkezi olarak kullanıldığını o-kumak ise ayrı bir ibret levhası teşkil ediyor.

Şu sıralamayı yapan eser sonuna da, "İsimleri tesbit edilemeyen şehrin muhtelif mahallerinde daha bir takım mescid, câmi, meşruta ve medreselerden de kapalı, kirada olanlar vardır" şeklinde bir not düşmüş.

FÂTİH'İN MESCİDİ İLÂNLA SATILIYOR!

BU SAHANIN mütehassısı olan Prof. Dr. Semavi Eyice'nin bir sempozyumda yaptığı konuşma, 4 Aralık 1985 târihli Yeni Nesil'de "Yüzlerce câmi

yıkılıp satıldı" manşetiyle duyurulmuştu. Manşetin üstünde yer alan özetlerden birisinde ise, "Fâtih'in Selvili Mescidi gazete ilânı ile üçüncü defa 11 bin liraya satıldı" şeklinde idi.

İstanbul şehrini fethederek hem Peygamber müjdesine mazhar olan ve hem de dünyâ târihinde yeni bir çağ açan koca Osmanlı Sultanının vakfiyesindeki lânetlemeye aldırmayarak fetih sembolü Ayasofya Câmiinde namaz kılmayı yasaklayanlar ve minârelerinden ezan sesini kesenler, elbette ki Fâtih'in mescidini haydi haydi satacaklardı. Çünkü, tek partinin inanışı ve anlayışı bu idi!

Bu zihniyetin yıkmaya azmettiği müesseselerden birisi de tarîkatlar idi. Şimdi de bu noktaya temas edelim...

İslâmî hizmetlerin bizzat devletler tarafından karşılandığı geçmiş asırlarda, daha fazla sevap kazanmak isteyen Müslüman ferdler o asırların şartları içerisinde ortaya çıkan ve "tarîkat" adı verilen huzur yuvalarına sığınıyorlardı. Hele İslâmiyetin dünyâya yayılma devirlerinde bu tarîkat mensuplarının faal rol aldıkları bilinen bir gerçektir. Teşbihte hatâ olmaz, 18-20. asırlarda Asya ve Afrika ülkelerinde Hıristiyanlığı yaymak için büyük fedâkârlıklara katlanan papazlar, aslında örneklerini İslâmdan almışlardı, diyebiliriz.

Bilhassa Anadolu'nun Müslümanlaşmasında büyük rolü olan Ahmed Yesevî müridlerinin, Ahîlerin, Mevlevîlerin bilinen hayat hikâyeleri de tezimizi teyid ediyor. Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Hacı Bayram-ı Veli'nin, Somuncu Baba'nın, Yunus Emre'nin, Emir Sultan'ın, Akşemseddin'in mânevî feyizlerîdir ki, üzerinde yaşadığımız toprakların İslâmlaşmasında maya hizmeti görmüştür.

İslâmın temel esaslarını şahsî ibâdetleriyle muhafaza etmek hususunda aşırı hassâsiyetleriyle tanınan tarîkat mensupları, devletlerin güç duruma düştüleri anda hizmete ilk koşan zümre olarak da bilinmektedir. Osmanlının son devirlerinde devleti haddinden fazla meşgul edenharblerde de tarîkat mensuplarının meydana getirdiği gönüllü alaylardan çokça bahsedilmiştir.

Millî Mücâdelenin başlamasıyla birlikte Mustafa Kemal Paşa da bu tarîkatların şeyhlerine çok hürmet göstermiş, ileri gelenlerini meb'us bile seçtirmiştir. Ankara'da açılan ilk Meclise Konya Milletvekili olarak katılan Mevlevî Şeyhi Abdülhalim Çelebi ile Kırşehir milletvekili olarak katılan Bektaşî Şeyhi Cemaleddin Çelebi'nin aynı zamanda TBMM Başkan

● 1930'larda çıkarılan bir kararla pek çok camiin tarihe karıştığı açıklandı.

● Fatih'in Selvili Mescidi gazete ilânı ile üçüncü defa 11 bin liraya satıldı.

"Yüzlerce cami

Milli Mücâdele daha başlarında M. Kemal'e yakın duran Bektaşî Tekkesi Şeyhi Cemâleddin Çelebi

Mevlânâ Dergâhı Tekke Şeyhi olan Abdülhalim Çelebi ise TBMM Başkanvekilliği bile yapılmıştı. Ya daha sonra?

Vekilliklerine getirildiğini görüyoruz.

TARİKATLAR DA TIRPANLANIYOR

HELÂ KADAR bugün devletin en yüksek kademesindeki kimseler bile, "İslâmda tarikat yok" gibi vâkıaları inkâr eden beyanatta bulunuyorlarsa da, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra kabul edilen 1924 Anayasasının 75. maddesi aynen şöyleydi:

"Hiçbir kimse mensup olduğu din, mezhep, tarikat ve şahsî içtihadından dolayı muaheze edilemez. Asayiş, âdâb-ı muâşeret-i umumiye ve kavânine [kânunlara] muğayir [aykırı] olmamak üzere her türlü âyinler serbesttir."

Pek tabii ki, pek çok kânun maddesi gibi bu da 1924 Anayasasının maddeleri arasında kaldı; tek parti iktidarları, Milli Mücâdelenin başlangıcından itibâren devleti kurtarmak için canlarıyla-mallarıyla ortaya atılan tarikatlara ve mensuplarına kan kusturdular. Şu Anayasa maddesi 1937'ye kadar mer'iyette kalmasına rağmen, Anayasayı çatır çatır çiğneyen CHP kadroları kendi koydukları kânun maddelerinin bile göstermelik olduğunu isbat etmiş oldular.

Hem tarikatlara serbestiyet vereceksiniz, hem de onların toplanma mahalleri olan tekkeleri, zâviyeleri, ribatları kânunla kapatacaksınız! Hiç Anayasaya aykırı kânun çıkarılabilir mi? Ama, bu normal bir demokratik iktidar değil de tek parti devri olduğu için her türlü tezat ve tenâkuz normaldi!

Çeşitli bahanelerle şeyhlere devlet terörü tatbik edilerek gözleri korkutuldu, tekkeleri kapatıldı, müridleri dağıtıldı. Gerekli gereksiz kurulan sehpâlara nice tarikat mensubu çekildi. Şeyh Said İsyânı ve Menemen Hâdisesi dolayısıyla yapılan zulümler ancak bugün konuşulabilmektedir.

TÜRK OCAĞI KURULTAYI

ŞİMDİ bir eserden târihî bir hâdiseyi birlikte takip edelim:

"1927 senesinde idi. Türk Ocaklarının en verimli devri... 23 Nisan'da, Ankara'da, Türk Ocaklarının mutad toplantısı vardı.

"Aynı günlerde, Laros'ta büyük tahşidat yapan Mussolini'nin, Romalıların ilk ayak bastıkları Anadolu kıyılarında, Anamur ve Antalya havâlisine saldıracağı şâyiaları kuvvetle yayılıyordu. Hükûmet de, her ihtimale karşı tedbirli bulunmak maksadıyle kısmî seferberlik ilân etmişti. Zafer neşesiyle çalkalanan bütün Anadolu, bu seferberlik dâvetine iştiyakla koşarak, icâbet ediyordu. Askerlik şubeleri muameleleri yetiştirmekte güçlük çekiyordu. Toprak, bayrak ve millet sevgisi bütün kalbleri sarmıştı. Bu, Mussolini'nin hülyalarına muhtemel teşebbüsüne karşı idi.

Fakat, o sırada, beyaz atına binerek, bir serdar azamet ve edâsıyle âleme meydan okuya okuya, Roma sokaklarında nümâyişler yapan Mussolini uğradığı bir tecavüzle burnundan yaralanmış ve yine caka satıp, tehditler savurmak üzere Trablusgarb'e gitmişti.

"Türk Ocaklarının Kurultayı da bu günlere tesadüf ediyordu. Türkiye'nin her tarafından gelen üç yüz kadar murahhasın iştirâkiyle toplanan Ku-

Atatürk'e göre; Dindarlar Mussolini ile işbirliği yapacaklardı

NİYAZİ AHMET BANOĞLU— Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Ocaklarındaki konuşmasında "Terbiye ya millî olur, ya dinî olur. Biz dinî terbiyeyi âileye bıraktık, millî terbiyeyi de devlete aldık" dediğini naklediyor.

Türk Ocaklarının 1927 yılı Kurultayında bir konuşma yapan Mustafa Kemal Paşa'ya göre, eğer İtalyan diktatörü Mussolini Türkiye'ye gelmeye kalkarsa bütün hacılar ve hocalar düşmanın safında yer alırmış.

rultay. Türk milletinin şahlanmış millet sevgisini heyecanla temsil ve bütün dünyâya bunu telkin ediyordu.

"İzhar edilen arzu üzerine, Mustafa Kemal Paşa da, Kurultay âzâsını Büyük Millet Meclisindeki salonunda kabul etti ve murahhas olmayanlarla, gazetecilerin salondan çıkmaları, nezaketle ihsas edildi.

"Böylece, salonda yalnız murahhaslar kalınca, kapılar kapandı."

Orada nelerin konuşulduğuna bakalım...

Tevfik Noyan imzâsıyla anlatılan hâtırâyı aynı yerden takip ediyoruz:

Mustafa Kemal Paşa, karşısındaki murahhaslardan, ayrı ayrı, bulundukları şehirler ve ocakları hakkında malûmat aldıktan sonra; 'Arkadaşlar,' dedi, 'bu konuşmalarımız tamâmen aramızda kalacak. Ne gazetelere, ne de herhangi başka bir yere ve kimseye, bu hususta hiçbir şey aksettirilmeyecek. Biliyorsunuz, bir düşmanımız var. Bu düşmanın topraklarımızda gözü var. Korkumuz yok. Her zaman için, onu cesaretle karşılayabilir ve bu topraklarda boğabiliriz, bundan zerre kadar şüphemiz yoktur. Ancak sizden bir ricam var: Arkadaşlar... Türk Ocaklarının başlıca iştigal mevzularından biri, inkılâbımızdır, bu, şu şekilde prensipleştirilmiştir: Terbiye ya millî olur, ya dinî olur. Biz, dinî terbiyeyi âileye bıraktık. Millî terbiyeyi de devlete aldık.

" 'Mekteplerimizde ve bütün kültür müesseselerimizde, millî terbiye esas kabul edilmiştir. Tuttuğumuz yol budur: Çocuk dinî terbiyesini âilesinden alacaktır. Bu arada, İlâhiyat Fakültesi gibi, dinî terbiyeyi takviye edecek müesseseler de kurmak üzereyiz. Fakat bu, zaman meselesidir.' "

(Niyazi Ahmet Banoğlu, Nükte Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, c.3, s.86-87)

Dindarlar neredeyse hâin ilân ediliyordu

İtalyan Diktatör Benito MUSSOLİNİ (1883-1945)

"MUSSOLİNİ'NİN SİLÂHI DİN ADAMLARI!"

HÂTIRÂYI Tevfik Noyan'dan aktaran Banoğlu, Mustafa Kemal Paşanın sözüne şu şekilde devâm ettiğini belirterek şunları yazıyor:

"'Halbuki, inkılâbımızın tam dönüm ânında topraklarımıza göz dikerek saldırmak isteyen düşmanın, dini ele alarak birçok fitne ve fesatla halkı iğfâle kalkıp türlü entrikalar çevirmekten çekinmeyeceği de muhakkaktır. Biliyor musunuz ki, Mussolini peşindekilerle buraya gelirse nasıl gelecektir? Önünde dervişler, hacılar, hocalarla gelecektir. Din adamlarını elinde silâh olarak kullanacaktır.'

"Tam burada, murahhas arkadaşlardan biri, heyecanla atıldı; 'Paşam!' dedi, 'Müsterih ol... Bu inkılâp yerleşmiştir. Millet bunu anlamıştır, benimsemiştir. İnkılâbımızın, halk tabakalarına kadar her tarafta kökleşmiş olduğu muhakkaktır. Bundan emin ol Paşam...'

"Mustafa Kemal, bir lâhza durdu. Sonra, hepimize teker teker sordu: 'Arkadaşınızın bu fikrine ne dersiniz?' Verilen cevaplar içinde, bu fikre kat'i şekilde iştirâk edeni yok gibiydi. Herkes aşağı yukarı müphem konuştu.

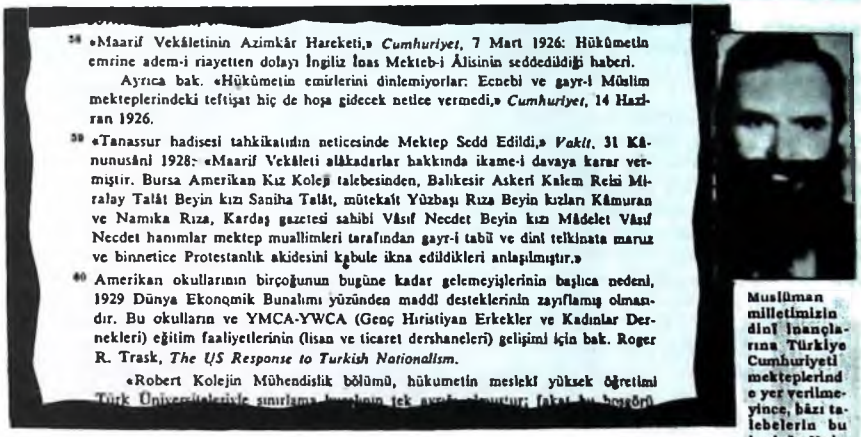
"Bunun üzerine Paşa; 'Arkadaşlar...' dedi. 'İnkılâbımız henüz yenidir. Dedikleri gibi kökleşip, benimsendiği hakkındaki kanaatlerimiz ancak ileride karşılaşacağımız hâdiselerle tahakkuk ve teeyyüd edecektir. Fakat şimdi şuna emin olmasınız ki, bütün başına şapka giyen, sakalını bıyığını traş eden, smokin ve frakla cemiyet hayatında yer alanlarımızın çoğunun kafalarının içindeki zihniyet hâlâ sarıklı ve sakallıdır...' " (A.g.e.)

Evet, şu anlatılan hâdise; tek partinin başındaki şahsın dine ve din adamlarına bakışını ortaya koyan bir anekdottur. Dindarları, hacıları ve hocaları Mussolini gibi bir İtalyan diktatörünün arkasına takılarak kendi devletlerine saldıracak bir fitne zümresi olarak gören zihniyet, elbette ki tarîkatlara dahi Anayasayı çiğneyerek hayat hakkı tanımayacaktı.

Sanki, Millî Mücâdelede kellesini koltuğuna alarak vatanın kurtuluşu için cepheden cepheye koşanlar dindarlar değildi! Sanki yıllar süren harblerle kuvve-i mâneviyesi kırılmış bir milleti peşlerine takıp sürükleyen lokomotifler dindarlar değildi! Meclisin Başkan Vekillerine bile bizzat Paşa tarafından getirilenler iki tarîkatin mühim şeyhleri değildi!

TÜRK KIZLARI TANASSUR EDİYOR!

KENDİ yaptıkları Anayasanın 75. maddesini alenen çiğneyerek tarîkatlara nefes aldırmayan CHP iktidarları, en sonunda yaptıkları hatânın farkına varmış olmalılar ki, 5 Şubat 1937 târihinde Anayasanın 2. maddesine "lâiklik" maddesini ilâve ederken, 75. maddedeki "tarikat" kelimesini de kaldırdılar. Mâdem memleketten düşman kovulmuştu, mâdem devletin ipleri tek partinin eline geçmişti; o halde bir daha dindarlara ih-

[38] «Maarif Vekâletinin Azimkâr Hareketi,» *Cumhuriyet*, 7 Mart 1926: Hükûmetin emrine adem-i riayetten dolayı İngiliz İoas Mekteb-i Âlisinin seddedildiği haberi.

Ayrıca bak. «Hükûmetin emirlerini dinlemiyorlar: Ecnebi ve gayr-i Müslim mekteplerindeki teftişat hiç de hoşa gidecek netice vermedi,» *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1926.

[39] «Tanassur hadisesi tahkikatının neticesinde Mektep Sedd Edildi,» *Vakit*, 31 Kânunusânî 1928: «Maarif Vekâleti alâkadarlar hakkında ikame-i davaya karar vermiştir. Bursa Amerikan Kız Koleji talebesinden, Balıkesir Askeri Kalem Reisi Miralay Talât Beyin kızı Saniha Talât, mütekait Yüzbaşı Rıza Beyin kızları Kâmuran ve Namıka Rıza, Kardaş gazetesi sahibi Vâsıf Necdet Beyin kızı Mâdelet Vâsıf Necdet hanımlar mektep muallimleri tarafından gayr-i tabiî ve dinî telkinata maruz ve binnetice Protestanlık akidesini kabule ikna edildikleri anlaşılmıştır.»

[40] Amerikan okullarının birçoğunun bugüne kadar gelemeyişlerinin başlıca nedeni, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı yüzünden maddî desteklerinin zayıflamış olmasıdır. Bu okulların ve YMCA-YWCA (Genç Hıristiyan Erkekler ve Kadınlar Dernekleri) eğitim faaliyetlerinin (lisan ve ticaret dershaneleri) gelişimi için bak. Roger R. Trask, *The US Response to Turkish Nationalism*.

«Robert Kolejin Mühendislik bölümü, hükumetin mesleki yüksek öğretimi Türk Üniversiteleriyle sınırlama [illegible] tek [illegible] fakat bu boşgörü

Müslüman milletimizin dinî inançlarına Türkiye Cumhuriyeti mekteplerinde yer verilmeyince, bâzı talebelerin bu boşluğu Hıristiyan olarak gidermeye çalıştığı görülmüştü. Tunçay, 31 Ocak 1928 târihli Vakit gazetesindeki haberi böyle veriyor.

tiyaç kalmayacaktı!

Tek parti idâresinin devlet politikası böyle Türkiye gerçeklerine zıt bir çerçeveden bakılarak tesbit edilince, ister istemez dindar kitlelerde devlet arasında bir uçurum açılmaya başlamış oluyordu. Devletin mekteplerinden "Millî terbiye" mülâhazasıyla dinî terbiye kaldırılınca içlerindeki mânevî boşluğu Hıristiyanlıkla doldurmak isteyenler bile oluyordu.

Naklettiğimiz Türk Ocakları Kurultayının yapıldığı 1927 yılında, bâzı kız talebelerin Hıristiyan olduğunu da gazete haberlerinden öğreniyoruz. Bursa'daki Amerikan okulunda 4 kızımızın Hıristiyan olması üzerine hükûmetçe sıkı tedbirler alındığını da o günün basınından öğreniyoruz.

"Tanassur [Hıristiyanlaşma] hadisesi tahkikatının neticesinde mektep sedd edildi" başlığıyla haberi duyuran 31 Kânunusânî (Ocak) 1931 târihli Vakit gazetesi şunları yazıyor:

"Maarif Vekâleti alâkadarlar hakkında ikame-i dâvâya karar vermiştir. Bursa Amerikan Kız Koleji talebesinden, Balıkesir Askerî Kalem Reisi Miralay Talât Beyin kızı Saniha Talât, Mütekaid yüzbaşı Rıza Beyin kızları Kâmuran ve Nâmıka Rıza, Kardaş gazetesi sahibi Vâsıf Necdet Beyin kızı Mâdelet Vâsıf Necdet hanımlar mektep muallimleri tarafından gayri tabiî ve dinî telkinâta mâruz ve binnetice protestanlık akidesini kabule iknâ edildikleri anlaşılmıştır."

Siz mekteplerden dinî terbiyeyi kaldırmakla, ruhlardaki din ihtiyâcının öldürüleceğini zannedersiniz, işte böyle yanılırsınız. Tek parti iktidarı da bu yanılma içine düşmüştür. Tanassur hâdisesinden sonra daha da ipler kısılmış, hiçbir şekilde dine ve dindarlara aralık kapı bırakılmamıştır.

"KEYFÎ VE DİKTATÖRCE" METOD

CHP İKTİDARLARININ eğitim politikasını da tahlil eden araştırmacı Mete Tunçay şu enteresan tesbiti yapıyor:

"Tek-parti yönetiminde eğitimin niteliği ile ilgili olarak birbirine bağlı üç saptama yapılabilir:

"1- Batılılaşabilmek için, Osmanlı/İslâm geçmişi ile ilgili her şeyin silinip süpürülmesini isteyen Cumhuriyet Türkiye'si, bu amacın gerçekleştirilmesinde, eğitimden etkin bir rol oynamasını beklemiştir. Eğitime yalnız böyle olumsuz değil, idealist bir

anlayışla, ülkeyi dönüştürmekte — altyapı öğeleri yerine— öncülük etmek gibi yapıcı bir görev de verilmiştir.

"2- Eğitime, eğitim-dışı, hattâ eğitimin gerçek hedeflerine aykırı, bir rejim propagandacılığı işlevi yüklenmiştir. Yabancı bir gözlemci —eleştiri amacı olmaksızın— şöyle demektedir: 'Kemal (Atatürk)'in başarısının sırrı, geniş ölçüde, eğitim düzeltiminin sıkı uygulanmasına yakıştırılabilir. Yeni köy ve orta eğitim öğretmenleri kuşağı, —CHP üyelerinin yanı sıra— Kemalist ülküleri yayan ve Türk gençlerinin kafalarını eğiten gayretli bir kadro oluşturdular. Öğretmenler, Kemal'in en sadık propagandacıları oldular.'

"Kazamias'ın belirttiği gibi (s.263), çağdaşlaşmaya öncülük etme amacını izlerken, eğitimde de 'kulanılan araçlar çoğu kez keyfî ve diktatörce' olmuş, uzlaşmaya, bireşime yer verilmemiştir.

"3- Geleneksel dinsel eğitimin yerine, lâik bir ulusal eğitim yaratılmaya çalışılmış; fakat Türk ulusçuluğunun, eğitimde önemli bir öğesi ırkçılık olmuştur." (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.237-238)

"PARTİMİZ TÜRK MİLLETİNİN KENDİSİDİR"

TEK PARTİNİN okullardan İslâmiyetle ilgili herşeyi "silip süpürmek" istediğini söyleyen araştırmacı bir gerçeği ortaya koymuş. Devleti kendisi ile aynileştiren CHP'nin bu hedefe giderken nasıl "keyfî ve diktatörce" metodlar tatbik ettiğini ise bir yabancının ağzından aktarıyor.

CHP zihniyetinin yerleştirilmesi için çalışanlardan Kâzım Nami Duru, "Partimiz Türk milletinin kendisidir" gibi demokratik düşünceyi temelden yaralayan bir iddiada bulunmakta da bir beis görmemişti. Milletin bu idiaya cevabı ise ancak 1950'de belli olacaktı.

Yine Tunçay'ı okumaya devâm edelim:

"Şurasını belirteyim ki, öğretmenlere ve okullara, genel öğretimin yanı sıra siyasal öğretim görevinin de verilmesi, tek parti döneminde açıkça savunulan bir ilke olmuştur.

" 'Her rejim kendini teyid etmek ister, bunun için de birçok şeyler meyânında terbiyeye de mürâcaat eder' görüşlerinden yola çıkan Kâzım Nâmi (Duru), kendi çıkardığı Yeni Kültür adlı aylık dergide yayımlanan bir yazısında daha da ileri giderek şöyle demektedir: 'Bitaraflıktan anlamayız. Çocuklarımızı partimizin ve devletimizin [bu] ana prensiplerine uygun bir tarzda yetiştirmek isteğindeyiz. Partimiz Türk milletinin kendisidir.'

"Eğitime yüklenen siyasal propaganda işlevi, öğretmen kitlesinin halkla yabancılaşmasına katkıda bulunmuştur. Fakat bu sonuçta, eğitim işlerinin başında bulunanların gerçekçilikten uzak, idealist anlayışlarının da, hiç kuşkusuz büyük payı vardır." (A.g.e., s.239)

CHP'yi "Türk milletinin kendisi" gören Kâzım Nâmi Duru, 1938'de neşrolan "Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim" isimli kitabın 8. sayfasında da şunları söylemiş:

"Bugüne kadar, açıktan partizan görünmekle birlikte edindikleri liberal zihniyetten kolayca sıyrılamayanlar içinde bütün ulus çocuklarının parti prensiplerine göre bir eğitim ve öğretime tâbi tutulmasını hoş görmeyenler bulunabiliyordu."

Yine Duru'ya göre, yeni kabul edilen İlkokul Programı, bu anlayışı ortadan kaldıracaktı!

Memleketin bütün işlerini ele geçirmekle yetinmeyen CHP kadroları, memleketin gelecek nesillerini de kendi kafalarında yetiştirebilmek için bütün mektep kitaplarını İslâmiyetten uzak bir anlayışla ve CHP programı istikâmetinde hazırlamışlardı. O gün bile bâzı vatanseverlerin

böyle bir şartlandırmadan hoşlanmadığını, bu mahzuru önlemek isteyen CHP'nin 1938 yılına doğru yeni bir İlkokul Programı çıkardığını da yine onların bıraktığı vesikalardan öğreniyoruz.

Yapılmak istenen şey, İslâmiyetten tamâmen uzak ve bütün milleti CHP'li yapacak bir programla hedefe ulaşmaktı. Bu hedefe ulaşabilmek için ise her türlü "keyfî ve diktatörce" metoda başvurmaktan çekinilmemişti.

"DİNSİZLİK YAPMIŞ OLURUZ!"

KEMALİST laiklik anlayışı 1930 yılında çeşitli yönleriyle tartışılmış. O günleri bizzat yaşayan Ahmet Hamdi Başar, "Atatürk ile Üç Ay" isimli kitabında, Cumhurbaşkanının huzurunda cereyan eden konuşmaları şu şekilde hikâye ediyor:

" 'Bizce lâiklik tâbirinden anlayacağımız mânâ, din ile dünyâyı ayırmak değil, dinin ayrı bir sınıf elinde doğmalaşmış esaslara bürünerek dünya işlerini tahakkümü altında bulundurmasının önüne geçmektir. Lâiklik İnkılâbı adına ne yapıyorsak, hepsini İslâm olduğumuz halde yapabiliriz. Fakat eğer, din ile dünyayı ayıracağız dersek, İslâmlıktan uzaklaşmış, dinsizlik yapmış oluruz. Hıristiyanlık dünya işlerinden uzak olarak yaşayabilir, İslâmlık ise yaşayamaz.'

"Bir zat itiraz etti:

" 'Hamdi Bey, adeta yeni bir din yahut İslâmlıkta Reform yapalım demek istiyor. İnkılâbımızın maksadı tamamen bunun hariçindedir. İslâmlık devrini yapmış, fayda ve zararlarını ortaya koyarak eskimiş, ömrünü bitirmiş bir şeydir. O müesseseyi ne korumaya ne de yeniden bir aşı yaparak gençleştirmeye niyetimiz yoktur. Zaten böyle bir teşebbüs, kurumuş eski ağaca hayat vermeğe çalışmak gibi beyhudedir. Hamdi Beyin yaptığı bütün bu teviller dini yeni kalıplar altında yaşatmak olur; buna yeni Türk devletinin yardım etmesini istemek olur. Bunur sonu nereye çıkacağını hepimiz biliriz.'

"Bu kat'î ve şiddetli beyânat hemen hemen bütün fikirlerin hulâsası gibiydi." (A.g.e., s.49-51)

Ahmet Hamdi Başar'ın kanaati ise, "Lâikliğin bizde anlaşılmağa başlanan şekilde tatbiki dinsizlikten başka birşey değildir" şeklindeymiş. Mezkûr eserinde şu enteresan notları da söylüyor:

"Bu lâyiklik ve din bahsi üzerinde ancak merhum Reşit Galip'le anlaşmış vaziyetteydik. ... (Kendilerini İslâm kültürüne daha yakın tanıdığım arkadaşlara, meselâ Hasan Âli ve hattâ Memduh Şevket Beylere bile bu bahiste birşey açamıyordum). Mürteci ve dindar gözükmemek için herkes elinden geleni yapıyordu." (A.g.e.)

Dr. Reşid Galip Bey, Maarif Vekili olmuş bir masondu. Atatürk'ün bir içki masasında hoşuna giden bir artist kadına 10 bin liralık çek imzaladığını görence, "Paşam, bu para pederinizden mi kaldı?" demiş ve sofradan kovulmuş, arkasından da Maarif Vekilliğinden olmuştu.

M.K.Atatürk içki içerken, Reşit Galip'i niçin kovdu?

"TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ, MÜRTECİ REJİMİDİR!"

AHMDİ Başar'ın anlaştıklarını söylediğ Dr. Reşid Galip Bey, 10 Kasım 1932 tarihinde tek partinin Maarif Ve-

killiğini bile yakalamış mason bürokratlardandı. Biraz hakperest ve toksözlü olmasından dolayı ancak bir yıl oturabildiği bakanlık koltuğu altından kaymış ve bu kahra dayanamayarak veremden ölmüştü. Dosya isimli kitabında Burhan Felek'in bir yazısını iktibas eden Mustafa Kaplan, Dr.-Reşid Galip'in bilinmeyen bir yönünü şöyle aktarıyor:

"Atatürk merhum, bir içki sofrasında hoşuna giden bir artist kadına 15 bin liralık bir çek imzâ ederken Reşit Galip Bey, Atatürk'e, 'Paşam! Bu para merhum pederinizden mi size kaldı?' diye soracak olmuş.

"Tabii sofradan kovulmuş, fakat çek de imzâlanmamıştı. Atatürk, bu kendi yetiştirdiği gül fidanının dikeni ile yaralanmış olmasını hiçbir zaman affetmedi ve Reşit Galip Bey, menkûp bir gözdenin uğrayacağı her türlü tatsız âkıbetlere uğradı ve sanırım veremden öldü. Acırım bu cumhuriyet devrinin bu fevkalâde zeki devlet adamına. Ama talih onu Atatürk gibi bir kayaya çarparak parçalanmaya mahkûm etmişti. Alınyazısı değişmiyor." (A.g.e., s.93, 22 Haziran 1980 târihli Milliyet'ten naklen)

Atatürk'ün, hoşuna giden artiste vermeyi istediği 15.000 lira 1930'ların 15.000 lirası idi ki, tamâmen "pul olan" TL ile karşılığının ne kadar milyon lira tuttuğunu mütehassısları iyi bilir. Mustafa Kemal Paşa gibi tek partinin tek adamına, "Bu para merhum pederinizden mi size kaldı?" deme cesâretini gösterebilen ve bu yüzden de hem koltuğundan ve hem de canından olan Dr.Reşid Galip Bey, "lâyiklik ve din" bahsinde Ahmet Hamdi Başar'la anlaşıyormuş.

Pek tabii ki, onların anlaştıkları husus da İslâm dininin özü değil, reforma tâbi tutularak elde kalacak posası idi.

Başar'ın yazısında sanki İslâma dostmuş gibi takdim edilen Hasan Âli, daha sonra Köy Enstitülerinin babası olacak olan meşhur Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'dir ki, onların da nasıl bir Müslümanlık isteyeceklerini tasavvur edin.

Aynı eserinde Başar, ismini vermedi-

Burhan Felek, Dr. Reşid Galip için, "Maarif Vekilliğinden alınınca veremden öldü. Acırım bu cumhuriyet devrinin bu fevkalâde zeki devlet adamına. Ama talih onu Atatürk gibi bir kayaya çarparak parçalanmaya mahkûm etmişti" diyor.

Köy enstitüsünü kuranlar hedef aldıkları "dinsiz ve komünist" olan bir nesili yetiştirmeyi başardılar

A.Hamdi Başar'ın "dindar" olduğunu zannettiği, fakat onunla bile dinî meseleleri konuşamadığını bahsettiği Hasan Âli Yücel, İnönü devrinin Millî Eğitim Bakanlığını yapacak olan ve Köy Enstitülerinde "dinsiz ve komünist" bir eğitimci nesil çıkarmaya çalışacak olan politikacıdır.

ği bilhassa iki eski hocanın, şahsî menfaatleri için yağcılıkta herkesten ileri gittiklerini söyleyerek şöyle diyor: "Biri Allah'a küfür ediyor, öteki cevâmi ve mescidlere[umumî bütçeden verilen tahsisatın halkevlerine devredilmesini istiyordu." (Mete Tunçay, Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.224)

Zaman zaman temas ettiğimiz gerçeği burada bir kere daha belirtmekte fayda var. Tek partinin dine ters bakan icraatları sırasında, Türkiye Cumhuriyetinin rejimi de demokrasi değildir. Tam bir tek parti diktası hüküm sürmektedir. Kâğıt üzerinde "cumhuriyet", ama tatbikatta ise demokrasiyle hiç alâkası olmayan diktatörlük manzarası arz etmektedir.

CHP'nin önde gelen kalem erbâbından Falih Rıfkı Atay, 1930 Ağustos'unda bu gerçeği şu cümlesi ile teslim etmektedir:

"Türkiye'de demokrasi, hoca ve mürteci saltanatı demektir." (A.g.e., s.225)

"İŞTE ALLAH'IMIZ!"

ATAY, aslında tek parti idâresinin gerçek çehresini bu cümle ile ortaya koymuş. İslâmiyete harb ilân eden CHP zihniyeti, demokratik rejimden sâdece Müslümanların istifâde edeceğine inanıyordu. Onlar ise bu dindar zümreye hayat hakkı tanımamak için ahdetmişlerdi. Bu yüzden demokrasiden de hoşlanmıyorlardı. 1925'lerde Terekkiperver Cumhuriyet Fırkasının ve 1930'larda ise muvâzaa hareketi olmasına rağmen Serbest Cumhuriyet Fırkasının doğmadan öldürülmesinin hikmeti de bu gerçeğin içinde gizli idi.

Eğer demokrasi olsa idi, elbette ki memlekette kânun hâkimiyeti geçerli olacaktı. O zaman da Anayasadaki "tarikât" serbestîsi de tatbik edilecekti, inanç hürriyeti de tatbik edilecekti. Hiçbir şahıs ve zümre "kânun diye diye" kânunları tepeleme hakkına sâhip olamayacaktı. İşte bu yüzden CHP iktidarları demokrasiyi "hoca ve mürteci saltanatı" gibi damgalamakta beis görmüyorlardı.

Tek partinin Türkiye Cumhuriyeti hudutları içinden Müslümanlığı çıkarmaya çalışması, vicdanlardaki din hissini de ortadan kaldırabilmiş miydi? Bu mümkün müydü? Bin sene İslâmiyetin bayraktarlığını yapan bir milletin torunlarını "dinsiz bırakmak" hedefine varılabilir miydi?

Bu sualin cevâbı 1928 yılı sonlarında bir Fransız gazetesinde çıkmış. O seneler Paris'te bulunan Dr. Rıza Nur, hâtırâlarında şöyle diyor:

"L'écha de Paris gazetesinin bir muharriri İstanbul'a ve Ankara'ya gitmiş. Bir sıra başmakale yazdı. 16 Kânnievvel 1928'den başlıyor. Beyazıd'da bir genç doktor, bir kız, bir

oğlan, iki darülfünun talebesiyle konuşmuş; bunlar dini attıklarını söylemişler. Muharrir de, 'Dinsiz bir millet olur mu? Bilhassa bu fakir iptidaî Türk milleti dinsiz nasıl yaşar?' demiş. O vakit bu üç kişi, 'Hayır, bir dinimiz var. Yeni din' demişler. Muharrir, 'Nedir o?' demiş. 'Şimdi göstereceğiz' demişler. Otomobile binmişler, Beyoğlu'na geçmişler, Taksim'den geçerken Mustafa Kemal'in heykelini göstererek, 'İşte Allah'ımız' demişler. Bunu okuduğum vakit, şu üç gence lânet ettim. Zavallı millete acıdım, yandım. Gençlik bu mu? Bu muharririn sözü doğru ise felâket!.. Fakat, umumen gençler böyle değildir. Bunlar Mustafa Kemal'in âvânesine mensup bir ekalliyet olacak.

"Be maskaralar! Mâdem ki din atmak derecesindesiniz ve dinsiz kalmak herhalde evlâ ise, bir dini atıp yenisini alarak ve onda bir adamı Allah yapmak, hamakatlerin hamakatidir. Allah, insandan olmak lâzımsa, hiç olmazsa bir insan-ı kâmil bulup onu Allah yapaydınız. Mustafa Kemal gibi... [yazar burada bir hayli hakâret kelimeleri sıralıyor] birini mi Allah yaptınız? Yuh size!.. Aşağı, iğrenç mahlûklar...

"Halbuki dinin kıymetini bugün dinsiz zannedilen Fransa bile anlamıştır. Son yıllarda Fransa'da din pek fazla kuvvetlenmektedir. Papazlar müthiş kuvvet sahibi olmuş. Fransız muharriri bu üç iğrenç mahlûka, 'Türk gibi iptidaî ve fakir bir millet nasıl dinsiz yaşar?' demiş. Ne haklı bir sual. Hattâ Fransız milleti de dinsiz yaşayamıyor.

"Bu muharrir gayet ince bir alaycı... Makalelerinde Mustafa Kemal'i, âvânesini ve idâresini öyle bir ince alaya aldı ki... Nefis..." (Hayat ve Hâtırâtım, c.4, s.1458-1459)

Politik rekâbet hissi bir tarafa atılırsa, Dr.Rıza Nur'un "L'écha de Paris" gazetesinden aktardığı hâdise korkunçtur...

Tek partinin dinden uzak ve dindarlara düşman politikasının meydana çıkardığı neticeyi bilhassa yabancı basın mensupları objektif tesbitlerinde ortaya koymuşlardır. Görünen gerçek şudur ki, 12 Eylül İhtilâlcilerinin devlet zoruyla ortaya çıkarmaya çalıştığı "Dindar Atatürk" portresi gerçeği aksettirmeyen subjektif iddialardır.

Dinden uzak icraatların neticesidir ki, İslâmiyetten kopmanın ötesinde kendilerine ilâh olarak —hâşâ— Mustafa Kemal Paşa'yı seçmiş bir zümre türemeye bile başlamış. Bilhassa üniversite gençliği içinden böylelerinin çıktığını ilk 16 Aralık 1928'de neşrolan bir seri başmakaleleri ile bir Fransız muhabirin "L'écha de Paris" gazetesindeki notlarından öğreniyoruz.

Yâni, tek parti dinsizleşirken, memleket gençleri de kendilerine bir "yeni din" aramaya başlamıştır. Kimisi Hıristiyan olmaya yönelmiş, kimisi de Câhiliye Devri Araplarının putlara tapan müşriklerini bile geride bırakarak Mustafa Kemal Paşa'ya "ilâh" demeye cür'et etmişlerdir.

Tek parti devrinin önde gelen ilmi ve siyasi simâlarından Prof. Fuat Köprülü 1936'da neşrolan bir kitaba yazdığı önsözde Atatürk için, "O hâdiseleri yaratan bir baştır" diyordu. 1936'e kadar olan tek parti icraatlarının böyleceğ Atatürk'ün mahsulü olduğu belirtiliyordu.

"Hâdiseleri hazırlayan baş" Atatürk!

TEK PARTİNİN İCRAATLARI ONUN KAFASININ MAHSÜLÜ

1938 YILINA kadarki icraatın bizzat Atatürk'e mâl edilmesi ise yine o günün fikir erbâbının kaydettiği bir gerçektir. Tekinalp'in 1936'da neşrolan "Kemalizm" isimli kitabına bir önsöz yazan (s.3) Prof. Dr. Fuat Köprülü de bu gerçeği şu şekilde belirtmektedir:

"Kahramanların târihteki rolü hakkında Carlyle'dan beri ileri sürülen nazariyeler (de), Türk inkılâbında kendilerine çok kuvvetli bir istinadgâh bulacaktır. Çünkü Türkiye'nin, târihte eşi olmayan bir kurtuluş, uyanış, yükseliş hareketi, yine tarihte eşi olmayan büyük bir kahraman, Atatürk'ün eseridir; ve tarihî realiteye sadık kalmak için, türk inkılâbı tarihinin tedkikinde mutlaka bu esastan başlamak, bu görüş zaviyesinden bakmak, araştırmaları bu merkez etrafında toplamak lâzımdır. Çünkü Atatürk, hâdiselerin yarattığı bir şef değil, hâdiseleri yaratan bir baştır."

Köprülü'nün bu satırları da gösteriyor ki, tekparti devrinin İsmet Paşa'nın tek adamlığına kadarki kısmında, Atatürk, "hâdiseleri yaratan bir baş" olarak görülüyor. Yâni, o devrin icraatı bizat onun kafasının mahsulüdür. Tek partinin icraatları ise İslâm dinine karşı olmayı esas kabul etmiştir. Binâenaleyh, 12 Eylül ihtilâlcilerinin "dindar Atatürk" imajı meydana getirmeye çalışmaları gerçekçi değildir.

O yılların Türkiye'sini anlatan yerli ve yabancı kaynaklar da tek parti idâresinin demokrasi ve din dışı faaliyetlerini teyid ediyorlar. Cumhuriyet Türkiye'si hakkındaki ilk kitaplardan olan ve 1928'de neşredilen "Turkey Today" isimli kitabında İngiliz kadın yazar Grace Ellison, Konya'dan Adana'ya giderken bir okul müfettişi ile konuştuklarını şöyle anlatıyor:

" 'Bizim peygamberimiz Gazi'dir: Arabistanlı zatla işimiz bitti. Muhammed'in dini Arabistan için gayet iyiydi, ama bize göre değil.'

" 'Fakat sizin hiçbir inancınız yok mu?' diye sordum. 'Var,' dedi. Gazi'ye, ilme, ülkemin geleceğine ve kendime inanıyorum.'

" 'Ya Tanrı?' dedim. 'Tanrı hakkında kim ne bilebilir ki' diye cevap verdi. 'İlim vardır, iyinin ve kötünün gücü vardır; geri kalanı hakkında ise hiç kimse kesin birşey bilemez.' " (A.g.e., s.188)

"TÜRKİYE'NİN YENİ DİNİ"

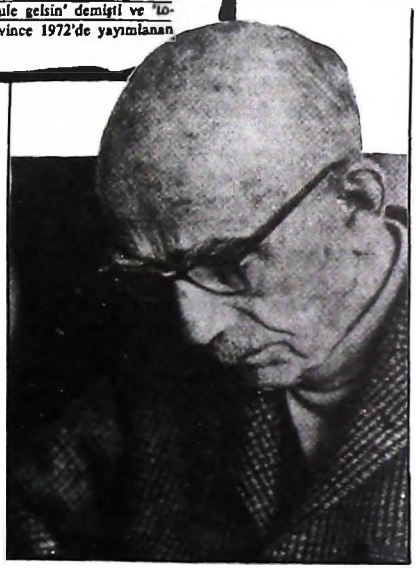
BÜTÜN muhalefetin susturulup da devlet iplerinin CHP kadrolarının eline geçtiği 1926'dan sonra Türkiye'yi dolaştığı anlaşılan Bayan Ellison, milliyetçiliğin Türkiye'de "yeni bir din" olduğunu söylüyor. Tek partinin tatbik ettiği "milliyetçilik" prensibinin "ırkçılık" olduğu ise yine o devrin icraatlarından açıkça anlaşılmaktadır.

Ellison, bu "yeni din"in temel dayanağının "Misâk-ı Millî" olduğunu, ve bu dayanağın Kur'ân-ı Kerimden daha mukaddes sayıldığını da yazıyor (s.44). Ne garîptir ki, bayan Elli-

Mustafa Kemal Paşanın kendisi, başlangıçta, bu gibi onu yüceltme eğilimlerine karşı, soğukkanlı bir alçakgönüllülük göstermiştir. Örneğin,

[1] Başka birçoklarının arasında şu örnekleri sıralayabilirim:
Küçük bir öğrencinin «Atatürk'e» şiirinden,
«En büyük imanım şu: sen rabbın yarışısın,
Yerin üstünde fakat, Türklerin Tanrısısın!...»
L'Illustration de Turquie, No. 60 (31 Mart 1937), s. 24. Beyoğlu 35. İlkokulundan Gönül B. Ofdağ.
Behçet Kemal Çağlar'ın *Yücel* mecmuasının 91-92-93. sayılarında yayımlanan, Süleyman Çelebi'nin yapıtını tanzîren yazdığı «Atatürk Mevlidi.» Osman (Nuri) Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, 5. cilt, s. 1531-32/dn.'ta parçalar verilmektedir.
Ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* romanından, biçimce Hıristiyan, ama özce pagan bir *apotheosis*:
«Bu, bir (dünyanın ikinci yaratılışı) idi. Bundan dört yıl evvel, yüzünü gördüğü ve sesini işittiği Yaratıcı [Birikim yayınında: Tanrı], aydınlığa 'Ol!' demişti; aydınlık oluyordu. Suya 'Ol!' demişti, su oluyordu ve 'Suların arasında Levh olsun!' demişti. Levh, meydana gelmişti ve 'Tohum verir nebatı ve yeryüzünde tohumu kendisinden olarak cinsine göre yemiş veren ağaçlar husule gelsin' demişti ve 'tohumun cinsinden türlü ağaçlar bitmişti.'» (Remzi Kitabevince 1972'de yayımlanan 4. basım, s. 137.)

İngiliz kadın yazar Ellison'un kitabında bir okul müfettişinin, "Gazi peygamberimizdir" dediğini kaydeden araştırmacı Mete Tunçay, küçük bir talebenin "Türklerin Tanrısısın" diye şiir okuduğunu, Yakup Kadri'nin de Ankara romanında Atatürk'ü hûşâ, "İlâh" gibi takdim ettiğini yazıyor.

son'un tâbiriyle "yeni din" mensuplarının Kur'ân-ı Kerimden daha mukaddes saydıkları Misâk-ı Millî dahi, yine tek parti devrinde gerçekleştirilememiş bir çerçeve idi. O çerçevenin içinde sayılan vatan topraklarından bir kısmı hâlâ Türkiye Cumhuriyeti hudutları içinde değildir.

Yine Ellison, kitabının 201. sayfasında da, tek parti ideologlarından Yakup Kadri'nin Atatürk'ü Hazret-i İsâ'ya (a.s.) benzetişine temas etmektedir. İngiliz yazarın tesbitlerini aktaran araştırmacı Mete Tunçay da şu cümleyi ekliyor:

"Bunlar, yabancı bir yazarın abartmalı gözlemlerinden ibaret değildir, tek parti döneminin özellikle ilk yarısında olağan duygu ve düşüncelerdir." (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.324)

Tunçay, bu sayfadaki dipnotlarında ise şu çok dikkat çekici satırları yazıyor:

"Başka birçoklarının arasında şu örnekleri sıralayabilirim: Küçük bir öğrencinin 'Atatürk'e' şiirinden, 'En büyük imanım şu: Sen rabbın yarışısın,/Yerin üstünde fakat, Türklerin Tanrısısın!..' L'Illustration de Turquie, No.60 (31 Mart 1937), s.24. Beyoğlu 35. İlkokulundan Gönül B. Ofdağ."

Yine Tunçay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Ankara" isimli romanından şu, "biçimce Hıristiyan, ama özce pagan bir apotheosis" dediği kısmı aktarıyor:

"Bu, bir (dünyanın ikinci yaratılışı) idi. Bundan dört yıl evvel, yüzünü gördüğü ve sesini işittiği Yaratıcı (Birikim yayınında: Tanrı), aydınlığa 'Ol!'

Bir kısım Atatürkçüler onu ilâh olarak tanıttı

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

demişti; aydınlık oluyordu. Suya 'Ol!' demişti, su oluyordu ve 'Suların arasında Levh olsun!' demişti. Levh, meydana gelmişti ve 'Tohum verir nebatı ve yeryüzünde tohumu kendisinden olarak cinsine göre yemiş veren ağaçlar husule gelsin' demişti ve 'tohumun cinsinden türlü ağaçlar bitmişti.' " (Remzi Kitabevince 1972'de yayımlanan 4. basım, s.137)

19 RAKAMI VE ATATÜRK

YAKUP Kadri'nin satırlarında Mustafa Kemal Paşa'nın, hâşâ, Allah'ın dünyâyı yaratış şekline benzetmek süretiyle Türkiye'yi, yine hâşâ, nasıl "yarattığı" anlatılıyor! İslâm inancına göre büyük bir sapıklık olan şu düşünce tarzı sâdece Yakup Kadri'nin satırları arasında kalmamış, kendisine pekçok taraftar da bulmuştu. Meselenin asıl dikkat çekici bir yönü de, bizzat Paşa'nın bu gelişmeler karşısındaki tavrıdır. Mete Tunçay bu tavrı da şöyle anlatıyor:

"Mustafa Kemal Paşa'nın kendisi, başlangıçta, bu gibi onu yüceltme eğilimlerine karşı, soğukkanlı bir alçakgönüllülük göstermiştir. ...Fakat giderek lâikleşme hareketinin (bu hareketten etkilenen) şehirli kesimlerde yarattığı mânevî boşluğun bir yarı-din haline getirilen ulusçulukla doldurulmaya çalışılmasına alışılmış, Atatürk başta olmak üzere önderlerin de bu ideolojinin Olimpos topluluğu diye görülmesi ve gösterilmesi kaçınılmaz olmuştur. Demek ki, Atatürk'ü ya da en azından tek-parti döneminde yaratılan Atatürk imgesini anlamak için, yeniden lâiklik sorununa bakmak gerekmektedir. Bu ise, dinin yerine ikame edilmek istenen bilim anlayışının incelenmesinden ayrılamaz." (A.g.e., s.324-325)

Tunçay'ın tesbitini teyid eden hâdiseler ise sayılmakla bitmeyecek kadar çoktur. Bu anlayış yüzünden Mustafa Kemal Paşa'ya fânî varlığının ötesinde sıfatlar izâfe edilmeye başlanmıştır. tek parti devrinde olanlar neyse de, 12 Eylül İhtilâlinden sonra da benzer hâdiseler yaşanmıştır. Atatürk'ün hayâtında "19" rakamının nasıl mühim bir yer tuttuğu, bizzat İhtilâlin lideri Kenan Evren tarafından vatandaşa anlatılmaya çalışılmıştır.

Son yıllarda devlet tarafından illegal olarak neşredildiği bir dergi tarafından ileri sürülen "Kur'anı Kerim'in Kısaca Tanıtılması" isimli broşürde de İstanbul'un ikinci defa Atatürk tarafından fethedildiği ve böylece Peygamberimizin müjdesine nâil olduğu iddia edilmektedir. Haberi veren dergi şu yorumu da yapıyor:

"Devletin illegal yayınında 'Bütün bilimsel hakikatlerin Kuran'da açıklanmış olduğu' iddia ediliyordu. Mustafa Kemal'in İstanbul'u ikinci kez fet-hedeceğini Hazret-i Muhammed bilmişti. Mustafa Kemal'in yaşamında 19 rakamıyla Kur'ân'ın 19 rakamına ilişkin 'matematik mucizesi' arasındaki bağlantı da kurulmuştu. Dinci çevreler, 19 rakamı ile Atatürk arasındaki bağlantıyı belli bir mesajı vermek için kuruyorlardı. Kötülüğün temsilcisi olan Deccal de üzerinde 19 rakamıyla zuhur edip gelecekti. Anlaşılan devlet, Atatürk'e böyle bir suçlama yöneltirken, kendisini gizlemek durumunda kalıyordu." (2000'e Doğru, 25-31 Ekim 1987)

KUR'ANI KERİM'İN

KISACA TANITILMASI

İSTANBUL'UN FETHİ HAKKINDAKİ HADİS-İ ŞERİF VE ATATÜRK:

Peygamberimiz, aşağıdaki hadis-i şerifi ile İstanbul'u fetheden onu İslâm alemine kazandıracak kumandan ve asker için müjde vermiştir.

"İstanbul muhakkak fethedilecektir. Onun fâtihi ne güzel emir ve onu fetheden asker ne güzel askerdir."

İlk olarak 29 Mayıs 1453'de Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen İstanbul, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yabancı kuvvetler tarafından işgal edilmiş, Mustafa Kemal ATATÜRK'ün başlattığı Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasını mütaakip 6 Ekim 1923 tarihinde düşmandan temizlenerek ikinci defa fethedilmiştir.

Peygamber efendimizin ismi MUHAMMED MUSTAFA'dır.

İstanbul'u İlk Fetheden:
Fatih Sultan MEHMED (MUHAMMED)

İkinci Fetheden:
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

görüleceği üzere İstanbul'u fetheden kumandanların adları Peygamberimizin isimleri ile bütünleşmiştir.

Atatürk, Cumhuriyetle birlikte dinimizi; cahilâne, taassuptan, siyasetten kurtarmak ve gerçek anlamıyla öğretmek amacıyla büyük mücadele etmiştir. O'nun bu konudaki düşüncelerine ayrı bir bölüm olarak yer verilmiştir.

2000'e Doğru dergisinin devlet tarafından basıldığını iddia ettiği ve kupürü görülen şu broşürde, İstanbul'un ikinci defa Atatürk tarafından fethedildiği ve böylece peygamberimizin müjdesine mazhar olduğu kerametvâri bir tarzda anlatılıyor.

Tek parti idâresinde Mustafa Kemal Paşa'ya insanüstü sıfatlar izâfe ediliyor, bu sıfatların da dinlerle bir ilgisi bulunmuyordu. 12 Eylül İhtilâlinden sonra ise Atatürk'e yine birtakım sıfatlar izâfet ediliyor, ama bu sefer o bir "dindar Müslüman" gösterilerek yapılıyordu.

Bu tatbikatların tesirinde kaldığı anlaşılan eski artistlerden Leyla Sayar da Devlet Güvenlik Mahkesinde "dini inançları nüfuz kazanmak için kötüye kullanmak iddiasıyla" muhakeme edilmeye gelirken gazetecilere, "Atatürk, Allah'ın Türkiye için seçtiği görevliydi. Göğsüne gelen kurşunu saati önledi. Atatürk'ün evliyâlığına bu olayla bir bağlantı kurabilirsiniz..." diyecekti.

Atatürk, kimilerine göre, hâşâ, "Allah"; kimilerine göre, hâşâ, "Peygamber" kimilerine göre "Hz. İsâ"; kimilerine göre "evliyâ" ve kimilerine göre de "Deccal" idi. Tek partinin politikası yüzünden zihinler de böyle karışmıştı...

Dinden uzaklaşmasına paralel olarak demokrasiden de uzaklaşan tek parti devrinde muhalefete hayat hakkı tanınmayınca, ister istemez iktidarın etrâfını bir bendegân zümre sarıverdi. O günkü rejimi ve o rejimin önde gelenlerini alkışlamak süretiyle köşe kapmak isteyenler türedi.

Gerek devlet kademelerinde ve gerekse basında öyle bir yağcılık hâkim oldu ki, o günün zabıtlarını ve vesikalarını okuyunca insan şaşırıp kalıyor.

"P...P... TAKIMI SARMASAYDI..."

RAHMETLİ Osman Yüksel Serdengeçti, "Gülünç Hakikatler" isimli kitabında şu hâtırâyı naklediyor:

Atatürk'ü "dindar" gösteren 12 Eylül İhtilâlinin tesiri altında kaldığı görülen eski artistlerden Leylâ Sayar, Devlet Güvenlik Mahkemesi önünde gazetecilere bir açıklama yaparak, "Atatürk evliyaydı" diyecek kadar ileri gitmişti.

Leyla Şayar, DGM'de yargılandı

'Atatürk evliyaydı'

Eski sinema oyuncusu Leyla Sayar

ertelendi.

Leyla Sayar, duruşma başlamadan önce gazetecilerle konuşurken ise, Atatürk'e "evliya" dediğini doğruladı. Sayar, "Atatürk, Allah'ın Türkiye için seçtiği görevliydi. Göğsüne gelen kurşunu saati önledi. Atatürk'ün evliyalığına bu olayla bir bağlantı kurabilirsiniz..."

Çocukluğunda "Kör Enver" diye tanınan Enver Gökçe (soldan İkinci) sol kesimin kalem erbâbındandı. Çocukluk arkadaşı Mehmed Kemal'in, "Atatürk sen ulusun, çok ulusun... Türkiye sen Atatürk'ün kulusun" şeklindeki şiirini beğenmemiş, "Herkes Tanrı'nın kuludur" diye arkadaşını cevaplamış.

Osman Serdengeçti Atatürk'e hizmet eden bir sivil polise atfen, Atatürk'ün bir içki sofrasında kendisi için "Bu adamın etrafını böyle pu... pe.. takımı sarmasaydı memlekete daha çok hizmetler yapacaktı!" dediğini naklediyor.

Tek partiyle çıbanlaşan dalkavukluk çok kârlı bir meslek oldu

"3 Mayıs 1944 nümâyişlerinde emniyete alınmıştık. Hamdolsun o zamanlardan beri emniyet altındayız ya... Vaktiyle Atatürk'ün yanında hizmet etmiş sivil polislerden biri anlatmıştı:

"'Bir gün Atatürk yine o meşhur âlemlerinden birini yaşıyor, yaşatıyordu. Salona büyük bir masa kurulmuştu. Ata hem içiyor, hem konuşuyordu. Bir aralık durdu, etrafındakilere: 'Söyleyin bakalım, bu millet ben öldükten sonra hakkımda ne diyecek?'

"'Hâzirûn sıra ile sorguya çekildi. Kimi müncî, kimi dâhî, kimi bu milleti ve bu vatanı yoktan var eden insan demişler. Hattâ Allah'a, peygambere kadar yol alanlar olmuş. Atatürk gülmüş, 'Hayır,' demiş, 'hayır, hiçbiriniz bilemediniz. Bakın ne diyecek bu millet benim hakkımda: Bu adamın etrafını böyle pu.. pe.. takımı sarmasaydı memlekete daha çok hizmetler yapacaktı.'

"Atatürk'ün bu sözü üzerine etraftan öylesine bir alkış kopmuş ki, Ata bir gülmüş kil.. Elindeki kadehi şöyle fırlatıvermiş." (A.g.e., s.18)

Şu hâtırâ, gerçek bile olmasa, o devrin nefis bir kuşbakışı görünüşünü çizmektedir. Tek partinin ve tek adamların etrâfını saran o "takım", Osman Yüksel'e o sivil polisin anlattığı tâbirlerle ifâde edilebilmiş.

Yine o devrin hâlet-i rûhiyesini daha yakından anlayabilmek için çocukluğunu o yıllarda yaşayan bir yazarın kitabına göz atalım:

"Ben Enver Gökçe ile ortaokulda

Dalkavukluğa prim devri

Yazdığı çocukça manzumenin Enver Gökçe tarafından beğenilmemesine şaşıran yazar Mehmed Kemal, gerek kitabında ve gerekse köşe yazılarında tek parti devrinin hâlet-i ruhiyesini iyi tesbit etmişti.

iken arkadaş oldum. Bu arkadaşlığımız da uzun yıllar, onun son tutuklanmasına dek sürdü. Ondan sonra birbirimizi yitirdiysek de, uzaktan izledik. Mahalledeki arkadaşlığımızın süresi uzundur. Mahallemizde iki Enver vardı. Birine, gözü sakat olduğu için Kör Enver (Gökçe), ötekine saçları dökük olduğu için Kel Enver derdik. Enver, onurlu, yaşıtlarımızın arasında güçlü, eli ayağı tutar olduğundan, yüzüne karşı Kör Enver diyemezdik. Kel Enver ise aldırmaz, ne derlerse desinler boş verirdi. Onun yüzüne karşı Kel denirdi.

"TÜRKİYE, SEN ATATÜRK'ÜN KULUSUN"

"EVLERİ, mahallenin meydanında, kasap dükkânının üstündeydi. Burada kirayla uzun yıllar oturdular. Sonra, Eğin'de mallarını mı sattılar, bir yerden miras mı geldi, daha aşağılarda, Denizciler Caddesinde başlarını sokacak bir ev aldılar, kiradan kurtuldular. Enver'in lisede edebiyat öğretmeni kimdi, şimdi bilemeyeceğim. Yalnız, tarih öğretmeni Enver Behnan Şapolyo idi. Enver Behnan bazı dergilere tarihî öyküler yazardı. Resimli Ay'da ve benzeri yazdığı tarihi öyküleri okumuştum. Enver, çocukluğunda adaşı öğretmen Enver Behnan'ın çok etkisinde kalmıştır. Daha ortadayken onun tarihi öykülerine benzeyen karalamalar kaleme alırdı. Başbaşa verdiğimizde, bunları çocuksu bir heyecanla bana okurdu. Bir gün Atatürk için bir manzume yazmıştım: 'Atatürk sen ulusun, çok ulusun... Türkiye, sen Atatürk'ün kulusun...'

"Dinlemiş, yüzünü buruşturmuştu: 'Beğendin mi?'

"'Hı...'

"'Neden?'

"'Herkes Tanrının kuludur. Kimse, ondan başka kimsenin kulu olamaz.'

"Şaşırmıştım. Oysa öğretmenimiz İshak Rafet Işıtman Atatürk'e benden daha çok kulluk ediyor, kimse de ona böyle birşey söyleyemiyordu. Bir daha da Atatürk için hiç şiir yazmadım. Kendi yazdığımdan beni, Enver utandırmıştı. Çocukluk belleğimde yer etmiş." (Mehmed Kemal, Acılı Kuşak, s.38-39)

Mehmed Kemal'in çocuk zihninc sığıştıramadığı sual, aslında o tek parti devrinin manzarasını arz eden gerçeği taşımaktadır. Onun, "Atatürk'e benden daha fazla kulluk ediyor" dediği öğretmeni İshak Rafet Işıtman, Atatürk için düzdüğü methiyeler sonunda milletvekili bile olmuştu. O devir öyle gerektiriyordu.

"KURUNLAR İÇİNDE KURUN YARATTIN!"

ŞİMDİ DE Mehmed Kemal'in Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir köşe yazısına bakarak tek parti yıllarının hâlet-i rûhiyesini görelim:

"Ortaokulda iken İshak Rafet Işıtman adında bir Türkçe öğretmenimiz vardı. Bir iki dönem milletvekilliği yapmış, sonra bir daha listeye almamışlar, Dil Kurumunda kızağa çekmişlerdi. Zaten o dönemde iken gözde olup, sonra düşenler kurumların birinde kızağa alınırdı, bu da onlardan. İri yarı, şişman, kocaman göbekli, uzun boylu, saçları ustura ile kazınmış biriydi. İlk gören korkuya

düşerdi. Yavaş yavaş alışınca, gülen gözleri ile sevimli bir kişi olurdu.

"Şairdi, bütün şiirlerini öztürkçe yazardı. Eğer kır, ova, dağ, taş şiiri (belki de pastoral) yazmadığı zaman Atatürk'e övgüler düzerdi. Bize o yıllarda en güzel Atatürk şiirleri yazan İshak Hoca gibi gelirdi. Yazdıklarını Behçet Kemal Çağlar benzeri coşkulu bir sesle değil, sadece, tane tane, hafifçe okurdu. Bu okuyuş daha inandırıcı mı gelirdi?

"Atatürk şiirlerini toplayan antolojilere bakıyorum, İshak Rafet Hocanın bir iki şiirinden fazlası yok; öteki şiirlerini almamışlar. Ne de çok şiiri vardı, derslerde bize her yeni yazdığını okurdu. Bir de Atatürk için yazdığı bir kitap olacak. Acaba o şiirler kimbilir nerededir? Şükran Kurdakul dostumun 'Şairler ve Yazarlar' adlı sözlüğüne bakıyorum, hocanın adına rastlanmıyor. Nilüfer Kurtuluş'un 'Atatürk Şiirleri' antolojisinde bir şiirini gördüm. Kendi bulduğu yeni sözcüklerle bezenen şiirinden bir örnek vermek isterim.

"...

"Kurumlar avcunda birden yoğruldu,/ Kurunlar içinde kurun yarattın,/ Bozuklar düzeldi eğri doğruldu;/ İzinde koşuştu hep yana yana;/ Seçkin gönüllerde âşık yaşattın,/ Atatürk, Atatürk... bağlıyız sana,/ Aydınından içtik hep kana kana.

"...

"'Öğürler, yağılar kaldılar tana; saygıyla anıldı adın her yerde... Atatürk Atatürk...' diye sürer gider. Şimdi bakıyorum da şiir yönü var mıydı? Hemen hemen hiç!.. Ne kadar güzel Atatürk şiirleri yazılmış. Bizim hoca heveslenirmiş. Nilüfer Kurtuluş'un antolojisine bakıyorum da, Atatürk için en çok şiir yazanın Behçet Kemal olduğunu sanıyordum. Hayır, en çok şiiri gene Fazıl Hüsnü Dağlarca üstadımız döktürmüş; öncülüğü kimseye bırakmamış.

"Geçenlerde bir siyasetçi soruyordu, 'Atatürk'ün Dil Kurumunu, Tarih Kurumunu, Çocuk Esirgeme Kurumunu,partisini kapatanlar Atatürkçü de, biz değil miyiz?'

"Gerçekten son fırtınada Atatürkçülük adına Atatürk'ün nesi var, nesi yoksa bir dumana büründü, gitti. Arasanız hiçbir yerde bunları bulamazsınız. Ama gene de Atatürkçülüğü elden bırakmıyorlar. Nice güçsüz, düşünce üretmeden yoksun kişi varsa beceriksizliğini Atatürk'e yamayarak yutturmaya çalışıyorlar. Dil Kurumunun durumu ortada, Atatürk'le ne ilgisi var? Atatürk, vasiyetnâmesinde paraları bölüştürürken 'Bana nisbeti mahfuz kaldıkça' der. Nesnel bir güç son durumun üstüne eğildiğinde 'nisbeti' bulabilir mi? Eğer bulamazsa ödeneklerin kesilmesi gerekmez mi? Dil Kurumunda olsun, Tarih Kurumunda olsun 'nisbeti' belli bu ödenekleri kimler, ne için, hangi doğrultuda kullanıyorlar, bir bakmak gerekir.

"Zavallı İshak Rafet Hoca, üstüne başına bakıldığında—dökülürdü—kim bilir ne kadar az bir telif ücreti karşılığında o içten şiirleri yazardı. Bir de bugün şiir yazmadan ödenekleri kullananlara bakın!" (A.g.e., 8 Aralık 1985)

Atatürk'ü övmek için şiir yazmanın moda olduğu ve dünyalık getirdiği devirlerde en fazla Atatürk şiiri yazan meğer Fazıl Hüsnü Dağlarca imiş. "Atatürk şiiri" deyince akla Behçet Kemal Çağlar geldiği için, en fazla bu şiirlerin Dağlarca tarafından yazılması Mehmed Kemal'i de şaşırtmış.

MEDDAHLAR ZUHUR EDİYOR

MEHMED Kemal'in şu yazıları, gerek tek partinin iktidar devrelerini ve gerekse Atatürkçülük adına ihtilâl yaparak yeniden bir tek parti

devri meydana getirenlerin zamânını çok güzel bir şekilde karikatürize ediyor. Kafa yapısı bakımından ikisinin birbirinden farkı gözükmüyor.

Rejim açık olmayınca, ferdlerin irâdesi millî irâdenin üstüne çıkınca, hâliyle iktidârın çevresini bir avuç şakşakçı zümre sarıyor. Millet ekseriyetinin dertlerini dile getirmek karın doyurmadığı için de o demokrasiden uzak karanlık devrelerde tek adamları göklere çıkaran meddahlar zuhur ediyor.

Türkiye Cumhuriyeti hudutlarından dîn fikriyâtını kaldırarak onun yerine yeni bir dîn ikâmesine çalışan tek parti devirlerinde de bu zihniyetin örnekleri sayılamayacak kadar çok görülmüştür.

FALİH RIFKI ATAY— Bu meşhur meddahın Nutuk için, "muska gibi hizmet görecektir" demesi Rıza Nuru kızdırmıştı. "Bu kadar edepsiz bir yazı olamaz." diyordu.

Atay'ın "Büyük Nutuk muska gibi hizmet görecektir" sözüne Dr. Rıza Nur: "İki okkalık muska olur mu?" diye cevap verdi

Millî Mücâdeleyi ve onu tâkip eden ikinci devreyi Ankara'da yaşayan Maarif ve Sıhhıye Vekillerinden Dr. Rıza Nur, daha sonraları Paris'e kaçmak zorunda kalan politikacılardandır. Yurt dışında tâkip ettiği Türk basınının 1930'lu yıllara gelirken içinde bulunduğu durumu da hâtıralarında hicvederek nakletmektedir.

Hâdiseleri 1928 yılının Milliyet'inde tâkip eden Dr. Rıza Nur, şu notları düşüyor:

"İğrenç şeyler..."

"30 Temmuz Milliyet'te 'Tarihin istifadesi' diye Falih Rıfkı'nın bir başmakalesi var. Bu kadar edepsiz bir yazı olamaz. İbret için okunsun. Büyük Nutuktan bahsediyor. Makalenin sonundan şu parçayı alıyorum: 'Eğer Gazi tarihî meçhûlât içinde kalsaydı hâlimiz ne olacakmış! Nutku yalnız okumayınız, bir kamus gibi masanızın üstünde daime hazır tutunuz! Bu kitap size hurafatta muskalara isnat olunan hizmeti görecektir, görünür görünmez kazalardan masun bulunduracaktır. Nutkun neşri, büyük inkılâp eserini her türlü teşevvüllerden siyanet edecek âlî tedâbirden biri addolunabilir.'

"Bu ne maskaralık. İki okkalık muska. Hocalar insaflı insanlarmış. Hiç olmazsa, muskaları kırk-elli gram yaparlardı. Boynumuza ağır bir yük takmazlardı." (Hayat ve Hâtırâtım, c.4, s.1454)

"Bugünlerde şair Abdülhak Hâmid de dalkavukluğa başladı. Milliyet'te makaleler yazıyor. İğrenç şeyler... Mustafa Kemal'i Allah derecesine çıkarıyor. Vaktiyle bu adam Enver'e de böyle şiirler yazmıştı. Büyük bir şairin, hem seksen yaşlarında bir pîr-i fânî iken bunları yapması içimi hançerler gibi deldi. Yazık!.. Kendini rezil etti... Bu lekeyi mezara da girse üstünden atamaz. En sonunda kasideci efendi câizesini aldı, meb'uslukla çırağ buyruldu. Müceddid şair meğerse eski kasidecilerdenmiş... Torbada ne yüzler varmış da bilmiyormuşuz... Bu memlekette meb'usluk da kolay şeymiş. Yolu sade buymuş.

"21 Ağustos Milliyet'te Yakup Kadri'nin harf inkılâbı hakkında bir makalesi var. Bu da ibret bir şey... Cehalet nümunesi. Okunması lâzımdır. Aynı gazetede otuz altı punto ile. 'Umûmî Vaziyet Vekili dün Gazi Hazretlerine arz-ı tâzimat etti' deniyor. Demek ki bu tık Cumhuriyet vekilleri Abdülhamid'in nâzırları gibidir. Arz-ı tâzimat ediyorlar. Böyle köle vekil olmaktansa, Köprübaşında kûfeci hamal olmak

Maddi çıkarlar için uşaklık dahi meslek haline geldi

bin kere evlâ ve şereflidir." (A.g.e., s.1455-1456)

Misalleri uzatmaya gerek yok. Damla denize delâlet eder. Tek parti devrinde yaşayabilmek için çâreyi şakşakçılıkta ve iktidarı alkışlamakta gören basın mensuplarını 27 Mayıs ve 12 Eylül ihtilâllerinden sonra da görmedik mi?

İnsan hak ve hürriyetleri, hukukun üstünlüğü gibi unsurlara dayanmayan idârecilerin, emirleri altındaki insanların ahlâk anlayışlarını erozyona uğrattıkları da bir gerçektir. "Kral öldü yaşasın yeni kral!" zihniyeti hâkim oluyor, "Gelen Ağam, giden Paşam" anlayışı yayılıyor; şahsiyetler dengesini kaybediyor.

Bir yazar bunu şu örnekle açıklıyor:

"CHP'nin iktidar olduğu dönemde, kurulu düzeni, Atatürk'ü İnönü'yü öven şiirler yazan Ali İzzet, demokrasiye geçtiğimizde hemen o dönemi yeren mısralar yazıvermiştir. Birkaç örnek verelim:

"'Atatürk İnönü gelmese idi/ Câmiler mescitler kilise idi/ Azimkâr kahraman bir kimse idi/ Öğretti bizlere irfan Atatürk.'

"Halk Partisi çöküp Demokratlar gelince de şunları söylemiştir:

"'Kral öldü, put kırıldı/ Halâs olduk cehâletten/ Zulmün sarayı yıkıldı/ Kurtulduk biz esâretten.

"'Çıktı Mehdi demokrasi/ Zâlimin kesildi sesi/ Allahüekber nidâsı/ Bugün indi semâvattan.'" (Mehmet Kemal, Acılı Kuşak, s.261)

ABDÜLHAK HAMİD— "Sultanü'ş şuarâ" sıfatıyla anılan bu şair de bütün mâriftetini ortaya koyarak, M.Kemal'e methiye düzüyordu. Sonunda bu methiyelerinin mükâfatını almakta gecikmeyecekti...

Şu taban tabana tezat teşkil eden mısraların yazarı, "Mühür gözlüm seni elden/ Sakınırım, kıskanırım" diye başlayan türkünün de bestekârı olan halk âşığı Ali İzzet Özkan'dır. Ali İzzet'i şu acı ve acı olduğu kadar da komik durıma düşüren iktidarların hiç mi suçu yoktu?

Mehmed Kemal, aynı eserinde şu tesbiti de yapıyor:

"Tek parti dönemi, sanatçı kendinden yana değilse dayanamazdı. Eğer bir sanatçı dayanmak istiyorsa tek parti ile uzak yakın bir ilişki kurmak zorunda idi. Başka türlü barındırmazlardı." (s.253)

Bu yüzden de "demir gibi Müslüman" oldukları halde "değirmen gibi dönen" nice erbâb-ı kalem görülmüştür. Solun meşhur isimlerinden Sabahattin Ali de bu kategoridendir.

Tek partinin ilk yıllarında yazdığı bir manzume ile iktidarın ileri gelenlerini, "Hâlâ taparlar mı koca terese?/ İsmet girmedi mi hâlâ kodese?" gibi mısralarla hicveden Sabahattin Ali soluğu Sinop Hapishânesinde almıştı. Yine Mehmed Kemal'i aynı sayfadan takip edelim:

"Sabahattin Ali, bütün bunları bildiği için, gençliğinde yazdığı bir şiir yüzünden tökezlenmiş, hemen yüz geri dönmüştü. Sinop hapishanesinden çıktıktan sonra Gazi için (O za-

manlar Atatürk'e Gazi denirdi) bir şiir yazmış bağışlanmış, devletten görev almıştı.. Sabahattin Ali bu manzumesinde şöyle mısralar döktürmüştü:

"'Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran/ Seni çıkarsam ömrüm başlamadan bitiyor.'

"'Kısacası ömrümü verdim Ulu Gazi'ye/ Gönlümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor.'"

Kalem erbâbı, iktidarın dümen suyuna girmeye mecbur kalmıştı. Tek parti zihniyetini benimsemeyenler ise sehpâ, menfâ veyâ yurt dışına kaçmak gibi şıklardan birisini tercihe zorlanmıştır. Konuşma hakkına sâhip olmak isteyenler için tek yol, iktidar gibi düşünmekti.

Tek partinin politikasının İslâmiyetten mümkün olduğu kadar uzaklaşmak olduğunu çeşitli kereler ifâdeye çalıştık. Yerli ve yabancı eserlerde bu gerçek açık açık belirtilmiştir. O devrin devletçe kabul edilmiş meşrû şöhretlerinin niçin İslâmiyet düşmanı olduklarını bu çerçevenin içinde aramak gerekir.

İstiklâl Harbini Yunan sipikerlerinden tâkip eden meşhur İngiliz târihçisi Arnold Toynbee, o târihten önce ve 1923 başlarında da Anadolu'ya gelmişti. Bu târihten beş-altı yıl sonra bir daha Türkiye'ye geldi ve mukâyeseli intibâlarını Ekim 1929 târihli "Contemporary Review" mecmuasında neşretti. matbuat Umum Müdürlüğünün çıkardığı "Ayın Tarihi" isimli mecmuanın Kasım 1929 sayısında da oradan alınarak neşredilen "Yeni Bir Türkiye Doğuyor" başlıklı yazının bir kısmını birlikte okumak, tek partinin dine bakışını bir yabancının ortaya koyması bakımından enteresandır.

"Câmisiz köy!"

Arnold J. Toynbee şunları anlatıyor:

"Eğer Türkiye'nin bugün iş başında bulunan adamları, Lozan anlaşmasının tasdikinden sonra, sırf kolaylık olsun diye başka bir hükümet merkezi seçmeye karar verselerdi, bir yıl içinde, başkent İstanbul'a taşınabilirdi.

SABAHATTİN ALİ— İlk önce, "Hâlâ taparlar mı koca tersse?/İsmet girmedi mi hâlâ kodese" diyen bu meşhur Marksist, "kodese" girince birdenbire tavır değiştirmiş, bu defa M.Kemal'e methiyeler düzmeye başlamıştı.

"Ankara'yı tercih ettiren yegâne duygu, millî ülküdür. Çünkü Ankara, Türklerin kendi başlarına başarmaya başladıkları bütün işlerin müşahhas örneğidir. İşte Türklerin yeni bir hükûmet merkezi kurmaya teşebbüsleri büyük bir isâbettir ve belki de kerâmettir diyeceğim. Ve bu, yegâne kurtuluş yolunu aydınlatan bir işarettir. Yeni Türkiye, Ankara'da yapılanların hepsini Türkiye'de yapmayı başaracaktır.

"'Yeni hükûmet merkezinin nüfûzu, acaba memleket içinde ne dereceye kadar yayılacaktır?' sorusuna cevap olarak da, önce şehirden birkaç mil ötede demiryolu hattı üzerindeki Gazi'nin umumî çiftliğini gösterebiliriz. Malî hususta, çiftliğin şimdilik pek kâr getireceğini zannetmiyorum, fakat zaman geçtikçe bunun gideriieceğine eminim. Esa-

sen çiftliği kurmaktan maksat, yeni usullerle topraklarından ne alınabileceğini köylülere göstermektir. Bana çiftliği gezdiren Ankara şehri su şubesi müdürü, Gazi'nin Ankara'da bulunduğu zaman her gün çiftliği ziyaret ettiğini ve öğrenmeye gelen köylülerle konuştuğunu söyledi.

"Daha da iyisi, Gazi köylere giderek arazinin nasıl işleneceğini, şahsi tecrübesine dayanarak köylülerle münakaşa ediyor ve onları kendi arabasına alarak çiftliğine getirip gösteriyor. Gazi'nin hareketleri, barış yıllarında Büyük Frederik'in yaptıkları gibi. Çiftlikteki yüksekçe tepede durup da, sun'i yağmurla ıslatılmış ve serpme olarak dikilmiş yeni ağaçlara baktığımda, bir an için 'Sans Souci' aşağısındaki yüksekçe sath-ı mâili hatırladım.

"Ankara'nın kireçli toprağıyla mukayese edilirse, Potsdam'ın kumlarının tabii bir bahçe olduğu şüphesizdir. Ancak birkaç yıl içinde, Gazi çiftliğindeki yüksekçe tepenin tanınmaz bir halde değişeceğine şüphem yoktur.

"Birkaç mil daha batıda, göçmenler için kurulmuş yeni bir nümune köyü var. Anadolu yaylasının bu ağaçsız köyünde oturan köylünün hayatı daha yeni inkişafa başlıyor. Bununla beraber, köyde hârikalar yaratılmıştır. İlk başarı, içme suyunun keşfidir. Diğer işler için de iyi su var ve bu su bir elektrik tulumbası ile tepe üzerindeki sarnıca basılıyor. İnşâ edilen yüz ev elektrikle aydınlanmaktadır. Köyün umumî bir hamamı ve büyük bir okulu var. Okul, başka köylerin çocuklarını da alabilecek kadar büyüklükte. Her gün gidip gelmeleri müşkül olan çocuklar için de gece yatısı kısmı inşâ olunmuş. Köyün en göze çarpan binâsının câmi olmayıp, bu okul olması bana tuhaf geldi. Gerçekten bu köyde bir câmi bulunmaması tuhafıma gitti. Hükûmetin, köylere öğretmen ve makinistle beraber ziraat makineleri verdiğini de ilâve etmeliyim. Ankara'dan Eskişehir'e kadar uzanan demiryolu boyunca, buna benzer köyler kurulması kararlaştırılmıştır." (Hayat Tarih, Ocak 1976, s.54-56)

Tek partinin kurduğu yeni köyde bir câminin bulunmayışı gerçi o zihniyetin tipik bir örneğidir; ama meşhur İngiliz târihçisi bile bu hâli tuhaf bulmadan edememiş...

Câmisiz köyler kurmaya başlayan tek parti iktidarlarının, memleketi din hissinden uzaklaştırmaya başlarken diğer taraftan da "Batılılaşma" adı altında başka bir mecrâya götürdükleri bir vâkıadır. Daha önce sözünü ettiğimiz güzel bacak müsabakaları ve balolar da bu anlayışın mahsulleridir.

Harblerle harâp olmuş Türkiye'nin bütün meseleleri hallolmuş gibi, bir de güzellik kraliçesi müsâbakaları başlamıştı. 1931 yılında "Türkiye Güzellik Kraliçesi" seçilen Naşide Hanımın bir öğretmen olması ise meselenin daha trajikomik bir yönü idi.

İlk güzellik yarışmasına bir öğretmen katıldı

İlk güzellik yarışmasına K. Atatürk'ten methiye!

"Milli Şef" İsmet İnönü, tek parti devrinde hareretle teşvik edilen "Avrupalılaştırma" çalışmalarına öncülük ediyor, her gittiği yerde balolar, danslı toplantılar tertipletiyordu. O devirde parti müfettişliğinin yanı sıra, milletvekilliği de yapan Hilmi Uran, balolarda kadınların dekolte kıyafetlerle ürkek ürkek dolaştıklarını söylüyor.

"DÜNYANIN EN GÜZEL IRKI"

ÇOCUKLARA örnek olması ve onların beyinlerini ulvî hislerle doldurması gereken bir bayan öğretmenin "Güzellik Kraliçesi" yarışmasına girmesi ve seçilmesi, aslında içler acısı bir Millî Eğitim fâciasıdır. Bütün Batılılaşma taraftarlığına rağmen o devrin Millî Eğitim Bakanı Esad Sağay bile bu gelişmeye tahammül edememiş ve Naşide Öğretmeni kınamış.

Vay, sen misin güzellik Kraliçesini kınayan? O günkü tek parti basını devletin bakanını "yobazlıkla" ithâma kalkmaktan çekinmemişti. Bakan da bu yüklenmenin parti şeflerinden izinsiz olamayacağını iyi bildiği için, 23 Kânunusânî 1931 târihli Cumhuriyet gazetesine bir tavzih göndermiş.

Ertesi yıl, Kerîman Halis adında bir Türk kızı "Dünyâ Güzeli" seçilmişti. Bunun üzerine bir beyânat veren Atatürk, "Türk ırkının dünyânın en güzel ırkı olduğunu" belirtmişti. (Mete Tunçay, Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.228)

Artık Türkiye Cumhuriyetinin rotası tamâmen Batıya çevrilmişti. Bin sene İslâmiyetin bayraktarlığını yapan bu milletin hissiyâtı değil, "halka rağmen halk için" görüşü devlet politikası olmuştu. Hâliyle, demokratik muhalefet de ortadan kaldırıldığı için, kimsenin bu gidişe dur diyecek hâli yoktu.

Tek parti devrinin vâlilliği, parti müfettişliği, milletvekilliği, bakanlığı ve parti genel sekreterliği gibi vazifelerinde bulunan Hilmi Uran, hâtıralarında o devrin anlayışını şöyle

kristalize ediyor:

"Büyük Millet Meclisinin üçüncü seçim devresinde tekmil parti müfettişlerinin meb'us seçilmesi bir prensip olarak kabul edildiğinden ben de kısa bir zaman sonra bu devrede Adana'dan meb'us seçilmiş ve Büyük Millet Meclisine Adana meb'usu olarak katılmıştım. Fakat parti müfettişliğime halel gelmemişti ve parti işleri de, Serbest Fırkanın ortaya atılışı tarihine kadar, aynı tempo ile senelerce sürüp gitmişti.

"Ben meb'us seçildikten sonra artık Adana'da devamlı oturmaz oldum. Mamafih teftiş bölgemdeki vilâyet ve kazâ merkezlerine yine sık sık uğrar ve hükûmetle parti arasında ahenkli bir çalışmayı devamlı kontrol altında bulundururdum. Bilhassa Atatürk'ün ve Başvekil İsmet Paşanın ve kabine âzasından herhangi birinin teftiş bölgesini ziyaretlerinde ben de kendilerine refakat eder ve lüzumlu izahatı verirdim.

"Nitekim bu müddet içinde cenup vilâyetlerimize bir defa Atatürk gelmiş ve kendisine Mersin'den Silifke'ye kadar ben de refakat etmiştim. İsmet Paşanın da—daha ziyade bir dinlenme gezisi mahiyetini taşıyan—Mersin'e gelişinde orada bulunmuştum.

"O günler, Avrupa muaşeret ve cemiyet hayatına hep birden ayak uydurmaya çalıştığımız günlerdi ve hele balolar pek rağbette idi. Bunlar sık sık ve her vesile ile tertip ediliyor ve kadınlı, erkekli danslı toplantılar yapılıyordu. Valensiya fokstrotu o günler pek revaçta idi.

"Meb'uslarla vilâyetler erkânı kendilerine birer frak, birer jaketatay ve smokin edinmiş bulunuyordu. Kadınlar da suarelerde sırtlarına giydikleri bol dekolte tuvaletleri çok defa yadırgayarak bu gece toplantılarında ürkek ürkek dolaşır dururlardı.

"Parti müfettişi olarak bir gün ziyaret ettiğim İslâhiye Kazâsı merkezinde gecleyin yalnız başıma dolaşıyor ve bu basit köydeki gece hayatı hakkında bir fikir edinmek istiyordum.

"Çarşıdan geçerken, birbirine pek yakın iki kahvehaneden birî hıncahınç dolu olmasına mukabil ötekinde kimselerin bulunmaması pek dikkatimi çekti. O aralık orada beliren gece bekçisine yaklaşarak bunun sebebini sordum. Bekçi sırıttı ve müşterisi çok olan kahvehaneyi eliyle işaret ederek 'Orada garson kız çalışıyor' dedi. Filhakika daha dikkatli bakınca ben de gördüm ki, orada, boyalı yüzlü, kara kuru bir kız ortada gidip geliyor, hizmet ediyordu. Zeki kahveci kazanç yolunu günün temayülünde bulmuş görünüyordu.

"Benim müfettişliğim sıralarında Atatürk Mersin'e geldiğinde Ertuğrul yatıyla Silifke'ye geçmiş ve orada edinmek üzere olduğu bir çiftlik hakkında tedkikler yapmıştı.

"O sırada Atatürk Lâtife hanımdan ayrılmış bulunuyordu. Ve yanında

5 Atatürk Evlenmekle Hata Etmiş İmiş

BENİM müfettişliğim sıralarında Atatürk Mersin'e geldiğinde Ertuğrul yatiyle Silifke'ye geçmiş ve orada edinmek üzere olduğu bir çiftlik hakkında tetkikler yapmıştı.

O sıralarda Atatürk Lâtife hanımdan ayrılmış bulunuyordu. Ve yanında mânevî evlâtları olarak bir kaç genç kız vardı. Bir gece çiftlik civarındaki bir

Tek parti devrinin önde gelen isimlerinden Hilmi Uran, hâtıralarında; Avrupaya nasıl "ayak uydurduklarını" teker teker anlatıyor. Hatıralarda, dekolte kıyafetler giymiş kadınların gece toplantılarında ürkek ürkek dolaştıkları kaydediliyor.

mânevî evlâtları olarak bir kaç genç kız vardı. Bir gece çiftlik civarındaki bir koyda demirlemiş olan Ertuğrul yatında Atatürk bize bir yemek vermişti ve bermutat uzunca bir rakı âlemi yemeğe tekaddüm etmişti. O gece devam eden mubahese sırasında, herhangi bir mülâhaza ile, Lâtife hanımdan ayrılmış olması sebebini izah etmek lüzumunu duyan Atatürk, inkılâp önderliğini kastederek, 'Ben bu işlerin başında bulundukça evlenmekle bir hatâ ettim ve ayrılmakla da o hatâmı tashih ettim' demişti." (Hâtıralarım, s.207-209)

"ATATÜRK'DE LUTHER GİBİ"

DEVLET erkânının"frak, smokin, Jaketatay", kadınların "bol dekolte tuvaletler" derdine düştüğü hengâmede bir kasaba kahvecisi de kafasını tek partinin o temâyülüne göre çalıştırmış (!) ve kıraathânesine boyalı bir kız almış! O günün "temâyülü" olan hareketler ise milletin inançlarına tamâmen terstî.

Martin Luther

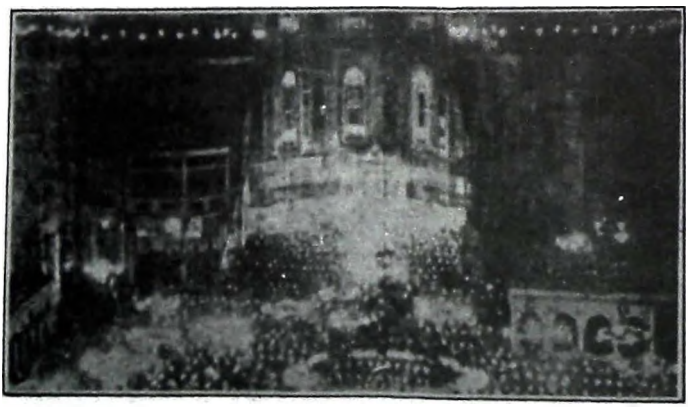
Mâbedlerin de satılıp CHP parti binâsı yapıldığı o günlerde Müslüman milletimizin inandığı Kur'ân-ı Kerim dahi asli hâlinden değiştirilmek istenmiş, "Türkçe Kur'ân" gibi İslâmın reddettiği bir ucûbe ortaya çıkarılmak yolunda çalışılmıştı. Bu arada ezân-ı Muhammedî de Türkçeye çevrilmiş, minârelerden "Allâhu Ekber" sadâları yerine "Tanrı uludur" gibi Türkçenin bile eski devirlerinde kalmış ve dinî ıstılah olmaktan çıkmış kelimeleri yükseltiliyordu.

LATİFE HANIM

Tek partinin dine karşı tavrı ortada iken böyle icraatlara da kalkışması, sâdece İslâmın aslî şeklini unutturmaya mâtuf hareketlerdi. Tek partinin Adliye Bakanlarından Mahmut Esat Bozkurt bu hareketi, "Atatürk de Luther gibi dini millileştirdi ve Kur'ân'ı Türkçeye çevirtti" (Atatürk İhtilâli, s.313) cümlesiyle târif ediyor.

Devletin resmî târih kitabı ise bu hâdiseyi şöyle anlatıyor:

"1931-1932 yıllarının Cumhuriyet tarihine ait mühim hadiselerden biri Türkçe Kuran ve Türkçe Ezanın birdenbire yayılmasıdır. Dinde bu geniş millîleşme hareketi Büyük Şef'in memlekette yaptığı uzun bir tetkik seyahati sırasında İstanbul'da bulunuşuna ve Ramazan ayına tesadüf eder. İstanbul'un en tanınmış müez-

"Türkçe Kur'an ve Türkçe Ezan" projesinin ilk tatbik edildiği yerlerden birisi de Ayasofya camii idi. Fatih'in yâdigarı bu mâbed tüyler ürpertici projeleri görmenin ıstırabını yaşamıştı. Çok geçmeden ibâdete kapatılarak mânen ölüme terkedilecekti.

zinleri Dolmabahçe Sarayında bizzat Gazi'den aldıkları irşat ve ilhamı ile belli başlı camiler de Türkçe Kur'an ve Türkçe Ezan okudular. Türkçe tekbirler getirdiler. Kadir Gecesi Ayasofya'da pek çok müezzinin ve camiden sokaklara taşan binlerce halkın iştirakile Türkçe din merasimi yapıldı. Ondan sonra bütün memlekette müezzinler Ezanı Türkçe okumayı öğrenmeye ve okumaya başladılar." (Tarih IV, s.242)

Bu hâdise de aslında Mahmut Esat Bozkurt'un "dinde reform" tezini teyid eder mâhiyettedir. Devlet zoruyla İslâm dinini ortadan kaldırmaya muvaffak olamayanlar, diğer taraftan da böyle "millileştirme" adı altında yozlaştırma icraatlarından geri durmuyorlardı.

Devletin resmî kitabında yer alan ifâdelerin bir kısmı ise gerçekleri aksettirmemektedir. Memleketteki müezzinler o emirlerin çıkmasından sonra devlet zoruyla yeni ezanı öğrenmeye mecbur bırakılmışlardır. Zirâ, öğrenmeyene ve öyle okumayana vazife verilmediği gibi işkence de yapılıyordu.

MAHMUT ESAD BOZKURT— Tek partinin Adliye bakanlarından Bozkurt, Atatürk'ün Ezanı ve Kur'anı Türkçe okutmasını "dinin millileştirilmesi" olarak değerlendiriyordu.

Tek parti diktasında Dinimizi "millileştirme" adı altında yozlaştırdılar

"NUR İÇİNDE İSLÂMİYET"

BUGÜN müze olarak kaldığı için içinde ibâdet edilmesine müsaade edilmeyen Ayasofya Câmiinde 1931 yılında "Türkçe ezan ve tekbir" ile namaz kılınmış! 1931 yılı Kadir Gecesindeki bu hâdiseyi fotoğraf hâlinde tesbit eden basın mensuplarından Fransızca İllustration muhabirleri o fotoğrafı 7 Mart 1931'de ve "Nur İçinde İslâmiyet" başlığı ile neşretmişler.

Halbuki o başlığın doğrusu, "Nur içinde yat İslâmiyet" olmalıydı. Çünkü, tek parti idâresi o icraatıyla İslâmiyetin bütün Türkiye vatandaşları tarafından yaşanmasını hedef almamıştı. Öyle olsaydı, Müslümanlara ve din vazifelilerine o kadar zulüm yapılır mıydı? Aradan sâdece iki sene geçmeden Ayasofya Câmii kapatılır mıydı?

İngiltere'nin başşehrinde 16 Kasım 1932 günü Kraliyet Orta Asya Derneğinde verilen "Türkiye Cumhuriyetinin Dokuz Yılı" başlıklı konferanstan sonra söz alan Londra Câmii İmamı şu konuşmayı yapmıştır:

"Mustafa Kemal'e büyük bir general ve büyük bir yönetici olarak samimi bir hayranlık duyuyor, ama el sürmemesi gereken bazı şeylere karışmasına da esef ediyorum. Kur'ân-ı Kerimin Türkçe çevirisini Arapça aslının yerine geçirmekle büyük bir yanlış yaptı. Kur'ân-ı Kerimi tercüme etmek yasak değildir, Hindistan'da ve başka yerlerde çeşitli Doğu dillerine yapılmış çevirileri vardır; fakat İslâm dünyâsının her zaman ısrarla istediği tek şey, çevirinin mutlaka Arapça asılla birlikte olmasıdır." (M.Tunçay, a.g.e., s.229-230)

Müslümanları üzen bu icraatlar, bâzı yabancıların takdirleriyle karşılanıyordu...

Ayasofya Câmiindeki o son Kadir

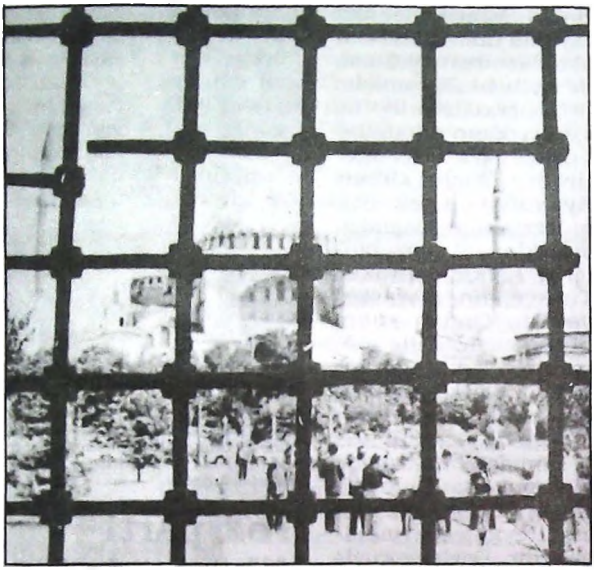

NİYAZİ AHMET BANOĞLU

Gecesi merâsimini tâkip edenlerden bir tânesi de General Sherill isimli bir yabancıdır. General, Niyazi Ahmet Banoğlu tarafından iktibas edilen hâtıralarında görüşlerini şöyle anlatıyor:

"Çünkü beni de seven dostlarından birkaçı Gazi Hazretlerinin dini münakaşalardan hoşlanmadıklarını söylemişlerdi. Ben de kendi kendime şöyle düşünmüştüm: 'Hilâfetin ilgası ve Kur'ân'ın Türkçeye çevrilmesine dair olan ve tabiatile din meselelerini münakaşa eden her iki yazımı da müşarünileyh görmüş olduklarından, biyografi yazıcı sıfatiyle vicdanım emin ve müsterihtir, binaenaleyh meseleyi daha ziyade uzatmağa hacet yoktur.'

"Ancak meselenin daha sonraları aramızda tekrar görüşülmesi ve münakaşa edilmesi mukaddermiş. Türk hükûmeti yalnız Kur'ân'ın Türkçeye çevrilmesini kâfi görmemiş aynı zamanda da ahalinin namaza kendi dilleriyle davet olunmalarını istemişti. 1932 başlangıçlarında bu davetin büyük Kadir Gecesi münasebetile Ayasofya Camiinde ilk olarak Türkçe yapılacağı ilân edilince ahali heyecan ve merak içinde kalmıştı. Kocaman camiin içi hıncahınç dolmuş ve herşey büyük bir sükûn ve vekar içinde geçmişti. Ramazan'ın yirmi yedinci gecesinde Müslümanlar bütün dualarının kabul olunacağına inanırlar. Kendini bilmez ve her şeyi tenkide yeltenir birtakım insanlar da bu gece kocaman camii dolduran kalabalığın dindarlıktan ziyade Türkçe ezan ve ibadetin nasıl olacağını görmek için sadece merak yüzünden buraya toplanmış olduklarını söylemişlerdi." (Nükte Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, c.3, s.89)

1932 yılının Kadir gecesinde Ayasofya Camiini dolduranlar, Ezan-ı Muhammedînin ve Kur'an-ı Kerimin Türkçe okunduğunu duyunca hayretten donakalmışlardı. O anda, bir müddet sonra bu camiin temelli ibadete kapatılacağını öğrenseler kimbilir nasıl kahırlanırlardı.

TÜRK MİLLETİNİN "YENİ GÜNÜ"

GENERAL Sherill, "Gazinin ortaya koyduğu dinî inkılâbı Türk milletinin hakkile anlamış olduğuna inandım" dedikten sonra sözlerini şu şekilde bitiriyor:

"Türk milleti şimdi kendisinin Kadir Gecesini yaşıyordu. Bu gece sözünün bilhassa ihtiyatla telâkkî edilmesini tavsiye etmeliyiz; filhakika Türkiye dışardan bakan gözlere göre biribirini kovalayan ve nihayet Cihan Harbine dayanan harbler ile bütün fütuhatından soyulmuş, hudutları tâ Viyana'lardan, Trablus'lardan 14 milyon mütecânis hâlis Türk kütlesini besleyebilecek en asgarî bir sahaya,—1923

Lozan Muahedesi ile hudutları çizilen Türkiye'yi—inhisar etmiştir. Lâkin şurasını unutmayınız ki Türkler için gece sözü bizde olduğu gibi günün sonu sayılmaz, onun her günkü beş vakit namazının birincisi güneş batarken başlar. Türk için gecenin gelmesi yeni bir günün başlangıcıdır. Evet gece; fakat bu Türkiye için bir kadir, bir kudret ve kuvvet gecesidir. Çünkü Gazi Mustafa Kemal'in liderliği sayesinde anayurt, bütün Osmanlı ve levanten izmihlâl unsurlarından temizlenmiş, uzaktaki haraçgüzar eyaletlerden de kurtularak yeniden geçmiş çağların mütecanis ve biribirine bağlı Türk milleti olmuştu. O kahraman millet ki asırlarca evvel Orta As-

SAYFALAR ARASINDA

Hilâfetin kalkması kimlere yaramıştı?

"Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması" isimli kitabının 77. sayfasında, hilâfetin kaldırılmasına İngilizlerin karşı çıkmayacağı" görüşünü savunan yakın tarih araştırmacısı Mete Tunçay, 78. sayfasında da yabancıların hilâfetin ilgâsını memnuniyetle karşıladıklarını anlatıyor:

"İngiltere'nin Musul'daki bir görevlisi, Halifeliğin kaldırılması yolundaki haberi hayretle karşılayıp inanmakta güçlük çektiklerini yazmıştır. Bu İngiliz görevlisi o zamana kadar Kürdistanı patlamağa hazır bir volkan gibi kaynaştıran Türk propagandasının Kürtlerin Halifeye kesin bağlılıklarına dayandırıldığını, Türklerin kendi bindikleri dalı kesmelerinin ise, İngiltere için inanılmayacak kadar mükemmel bir şey olduğunu belirtmektedir."

Tunçay, C.J. Edmonds'ın "Kürtler, Türkler ve Araplar" isimli kitabında, Büyükelçi Ronald Lindsay'ın 8 Şubat 1926 tarihli raporundan yapılan şu iktibası da zikrediyor:

"Laik Türkiye, Müslümanları, İngiliz İmparatorluğu için bir tehlike olmaktan çıkarmaktadır. Türkiye'yle yakın münasebetler İngiltere'ye yarayacaktır."

Tunçay, mevzuyla ilgili olarak şu örneği de veriyor:

"Bir İngiliz yazarı, Ph. Graves de, hilâfetin ilgâsının taktik nedenini, Ankara'ya karşılık İstanbul'un hoşnutsuz ve muhalif bir merkez olma eğiliminde ararken, 'Türk Cumhuriyetçileri, Müslüman uyrukları olan herhangi bir gayr-i müslim devlet için her zaman güçlükler meydana getirebilecek bir kurumu ortadan kaldırmakla, böyle bir niyetleri olmadığı halde, Britanya İmparatorluğuna olağanüstü bir iyilik yapmışlardır' diyor. **(Briton and Türk London, 1941, s.213)."**

Osmanlı Devleti bir vakitler zaferden zafere koşmuş, üç kıtada at oynatmıştı. Her üç kıtadaki toprak parçalarıyla dünyanın en büyük devletlerinden birisi olmuştu. Ne varki 19. Asrın başlarından itibaren süratle toprak kaybetmeye başlayacaktı. Sonunda bu muhteşem devletten kala kala bugünkü Anadolu kalacaktı. Yabancı general bu durumu bir "kurtuluş" olarak görüyordu. Kurtuluş olabilirdi, ama kimin için?..

ya yaylalarından çıkarak geniş Akdeniz suları üzerinde kıymetli bir faaliyet sahasına doğru yürümüştür.

"Türk milletinin Kadir Gecesi, onun 'Yeni gün'ünden başka birşey değildir." (A.g.e., s.90)

Bu yabancı general, Türkiye Cumhuriyetinin eski eyâletlerinden mahrum kalmasını bile "kurtulma" olarak kabul ediyor ki, diğer fikirlerinin de ne kadar milletimiz "lehine" olduğu anlaşılıyor. Bir Libya, bir Irak, bir Suudi Arabistan, bir Kuveyt gibi bugün ehemmiyetleri daha iyi anlaşılan beldelerin bizim elimizden çıkması belki bir "kurtuluş" sayılabilir, ama bizim milletimiz için değil!

İşte bu yabancı, "Türkçe ezan ve

tekbir" gibi dinî ıstılahta hiç yeri olmayan bir merâsimi bizim milletimiz için "yeni gün" kabul ediyor. Mütâleasını artık hür zihinlere havâle ediyoruz.

"BU BİNÂ TÂMİR EDİLEMEZ"

TEK PARTİ devrinde belediye başkanlığı ve parlamenterlik yapan, aynı zamanda Atatürk'ün çocukluk arkadaşı olan Asaf İlbay da hâtıralarında şu enteresan sözleri ifâde ediyor:

"Atatürk'ün din anlayışını kat'î olarak pek az kimse öğrenebilmiştir. Orman Çiftliğinde, başbaşa kaldığımız bir gün, din hakkında ne düşündüğünü sordum. Bana dedi ki:

RIZA NUR— M.Kemal'in yeni bir din ortaya çıkarmak için çalıştığını ve bu maksatla Çankaya'da bir mâbet yapmaya teşebbüs edildiğini kaydediyor.

"Atatürk'ün din anlâyışını kat'î olarak pek az kimse sezebilmişti."

"'Din vardır ve lâzımdır. Temeli çok sağlam bir dinimiz var. Malzemesi iyi, fakat bina, uzun asırlardır ihmale uğramış. Harçlar döküldükçe yeni harç yapıp binayı takviye etmek lüzumu hissedilmemiş. Aksine olarak, birçok yabancı unsur, (tefsirler, hurafeler) binayı daha fazla hırpalamış. Bugün bu binaya dokunulmaz, tamir de edilemez. Ancak zamanla çatlaklar derinleşecek ve sağlam temeller üstünde yeni bir bina kurmak lüzumu hasıl olacaktır.'" (Tarih Edebiyat dergisi, Mayıs 1981, s.90-91)

Şu vesika da gösteriyor ki, tek parti liderlerinin gözünde din müessesesi tâmir edilemeyecek bir binâdan ibârettir. Bu binânın çatlakları zamanla derinleşecek ve "sağlam temeller üstünde yeni bir bina" kurmak lüzûmu hissedilecekmiş.

Bu "yeni binâ", yânî "yeni din" görüşleri ister istemez memleket çapında çalkantılara sebep olduğu gibi, yurt dışından hâdiseleri tâkip edenlerin nazarında da değişik yorumlara sebep olmuştur. Bunlardan birisi de Maarif ve Sıhhiye eski bakanlarından Dr. Rıza Nur'dur. Hâtıralarında şu rivâyete yer veriyor:

"Yine bir havadis: Mustafa Kemal yeni bir din yapıyormuş. Müslümanlığı kaldıracakmış. Bunun için Çankaya'da bir mâbet yapacakmış, yerini de Evkaf'a satın aldırmış. Bu çok mühim. Soruşturdum. Doğru. Bunu Falih Rıfkı'lar ve Yakup Kadri'lerle filân konuşuyormuş. "Hayat ve Hâtırâtım, c.4, s.1373)

İleriki sayfalarda da bu rivâyet ile ilgili olarak şunları not etmiş:

"Mâbedin aslını öğrendik. Çankaya'da bir Ermeniden metrûk araziyi intihab etmiş alelusûl müzayedeye koymuşlar. Buna herkes iştirak etmiş. Çorum meb'usu Münir'in akrabasından bir genç çocuk da iştirak etmiş. Çocuk bizzat anlattı. Bozok Salih kedisini tehdid edip, işten çektirmiş ve Salih dört bin liraya orasını kapatmış. Sonra başka birinden öğrendim. Bu fiyatla aldığı bu araziyi, Evkafa seksen bin liradan satmış. Oh... Bir taşla iki kuş. Zâten yârân için bu arazi işi de bir vakitler kazançlı bir ticaret yolu idi. Bir arsa alıyor, onu sefaretlere, hükûmete dehşetli fiyatlarla satıyorlardı.

Kemalistlere göre Kemalizmi, Rasyonel, Sosyolojik, Marksist ve Faşist ideolojilerle izaha kalkmak yanlıştır. Bunlara göre Kemalizm,

bunların da üzerinde yepyeni bir "din"dir. M.Kemal, Marks, Hitler ve Descartes'in bile cesaret edemediği işleri gerçekleştirmiştir.

"Bu da Evkafa satılmış. Oraya mâbet yapılacağı içinmiş. Evkafa, 'Câmi yapacağız' demişler... Bilmem nedense bu mâbed yapılmadı. Yeni dinden de vaz geçildi." (s.1374)

Tek partinin İslâmiyet hakkında görüşlerinden kaynaklanan bu rivâyetler elbette kendi zamânında nice çalkantılara da yol açmıştı. Fakat, memlekette demokratik rejimin olmayışı yüzünden kamuoyunda açıkça tartışılamadığı için gerçeklerin anlaşılması kolay olmamıştır.

Yeni bir mâbet yapılmamış, ama "milliyetçilik" prensibinin yeni bir "din" gibi kabûlü ortaya çıkmıştır. Araştırmacı Mete Tunçay şöyle diyor:

"Ulusçuluğun bir din olarak ortaya konulması, özellikle CHP'nin Dördüncü Büyük Kongresinden sonra doğallaşmıştır. Edirne mebusu Mehmet Şeref (Aykut 1874-1939) Bey, 1936 yılında yazdığı Kamâlizm adlı yapıtın önsözünde şöyle demektedir:

"Türk devrimini son asırların değişikliklerini hazırlayan fikirlerin ve daha sonra göğdelenen Rasyonel, Sosyolojik, Marksist, Faşist rejim ve ideolojileri ile izaha kalkmak da fazla bir iş olur. Kemâlizm bunların üstünde yalnız yaşamak dinini aşılayan ve bütün prensiplerini ekonomik temeller üzerine kuran bir dindir.' Yazar, yeni parti programının devletçilik tanımını verirken de yine 'Kamâlizm dini' diyor (s. 32).

"Kemalizm bir din olunca, liberalizm ve parlamenterizm gibi demokratik düzeneklere gerek kalmamaktadır! 'Biz parlamentocu değiliz. Bizim partimiz bütün anlamile devletin her yanını elinde ve gözü önünde tutarak yaratıcı ve yapıcıdır.'" (Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.327)

NETİCE

AYNI yazar, tek partinin mâhiyeti hakkında şu enteresan tesbiti aktarıyor:

"Önderlik açısından, CHF'nin bu yıllardaki durumu öyledir ki, önder partiyle tanımlanacak yerde, partinin önderin adamları diye tanımlanması daha doğru olur. Bu önderin halk yığınlarını coşturma, sürükleme yeteneği olduğu kuşkusuzdur. Arif Payaslıoğlu'nun deyişiyle, 'Tapmaya alışık bir halkın karizmatik-otoriter bir önder yaratma eğili-

minde olduğu, önderin de yarı-gönülsüz olarak kendisine böyle bakılmasını istediği bir döngü kurulmuştur.'" (A.g.e., s.329)

Bu araştırma yazısını Köprü dergisinde "Bir Genç" imzâsıyla çıkan ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e hitap eden yazının sonuyla bağlıyoruz:

"Ve, Adnan Adıvar'ın gözüyle, işte o günlerin Türkiye'si: 'O dönemde, Batı düşünüşünün, daha doğrusu Batı pozitivizminin egemenliği öylesine yoğundu ki, buna düşünce demek bile zordur. Daha iyisi, 'resmî dinsizlik dogması' demelidir.'

"Sizi anlıyorum. Bu kitapların yazılıp yayınlandığı senelerde niye tekzibe ihtiyaç duyulmadığını da tahmin ediyorum. O zaman bunlar tekzip edilmedi. 'Suret-i kat'iyede inanmayın' deme ihtiyacı da hiç duyulmadı. Çünkü, o zaman, vaktiyle yok edilmek istenen İslâmî şuur bu kadar güçlü değildi.

"Ama Türkiye bir dine sarılma devresi yaşıyor artık. Birtakım zorlamalar ile, sun'î ilkahlar ile bin senedir şereflendiği İslâmdan koparılmak istenen kitleler tekrar ona yöneliyor.

"Ve bu gidişatın seyri değiştirilerek, en azından vaziyeti kurtarmak da isteniyor. 12 Eylül 1980 günü belirttiğiniz 'Atatürk ilkelerine yeniden güç ve işlerlik kazandırmak' bu vasatta bu yoldan deneniyor. Kapağını Atatürk resimleri dolduran 'din kültürü ve ahlâk dersi' kitapları bunun en çarpıcı timsali.

"Ama hem gerçekleri sonsuza kadar gizlemek pek mümkün değil. Hem de, bir atalar sözünün işaret-lediği gibi, 'Sular tersine akamaz.'" (A.g.d., Nisan 1988) ■

SAYFALAR ARASINDA

Atatürk'ün sofrasında Kur'an üzerine münakaşa

Cahit Tanyol, "Türk Edebiyatında Yahya Kemal" isimli kitabının 191. sayfasında Yahya Kemal'in ağzından Atatürk'le aralarında geçen bir hâtırayı naklediyor:

"İnkılâplar birbirini izledi... İstiklâl mahkemeleri tetikte... Yobazlara karşı şiddet sürüyordu. Ortalık açık kapalı birtakım muhalefetle kaynaşıyordu. Bir gece Çankaya'da sofradayız. Gazi Türkçe bir Kur'an tercümesi çıkardı ve içinden şöyle bir âyet okudu: 'Ya Muhamed dünya senden önce karanlıklar içindeydi'. Sonra döndü. 'İşte arkadaşlar, Türk milletini asırlarca geri bırakan her şeyi Kur'an'da arayan bu zihniyettir. Biz bunu yıkacağız.' Sonra bana döndü. Bursa'daki konuşmamızı hatırlatır bir tavırla: 'Ama Yahya Kemal Bey bizim bu fikrimizi paylaşmıyor, bu gece münâkaşa edelim," dedi. Münâkaşaya girmek istemedim ve: 'Paşam müsaade edersenız münâkaşaya katılmak istemiyorum, söyleyeceğim şeyler belki hoşunuza gitmez, nikbetime sebep olur,' dedim. 'Ne demek, biz inkılâpları millet için yapıyoruz. Elbette kendi aramızda, her şeyi açıkça münâkaşa edeceğiz,' dedi. Ve: 'Peki siz İslâmiyetten önce dünyanın karanlıklar içinde olduğuna inanı-yor musunuz?" diye sordu. "Elbette inanmıyo-rum, bir Yunan, Roma medeniyeti var, bunların günümüze kadar tesir eden büyük bir felsefesi, Sokrat, Eflatun, Aristo gibi filozofları var'. Gazi: 'E, o halde,' deyince: "Paşam ben inanmıyo-rum, Türk milleti inanıyor,' dedim. Dinin nasıl, ne şekilde tenkit konusu olması gerektiği üze-rinde durdum. Dinlerin getirdikleri gerçeğin düşüncemize değil, inancımıza hitap ettiğini söyledim. Münâkaşa biraz sevimsiz hava içinde bitti."

Atatürk'ü Müslüman göstermeyi bırakın

CHP'nin eski bakanlarından merhum Tahsin Banguoğlu, vefatından az önce N.Şahiner'in kendisiyle yaptığı röportajda dikkat çekici değerlendirmelerde bulunmuştu. Röportajın neşrolmasından sonra, Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi H.Kayaalp Uluğ başkanlığında 1989/228 esas, 1990/318 no'lu kararı ile, röportajda suç unsuru görmediğini hükme bağladı.

Bu röportajı ve mahkemenin kararını aynen yayınlıyoruz:

Merhum Prof. Tahsin Banguoğlu'nu on beş yıldır arasıra ziyaret eder, kendileriyle görüşerek mülâkat ve röportajlar yapardım. İlk ziyâret ve mülâkatım "Bediüzzaman Said Nursî ve Nurculuk hakkında Aydınlar Konuşuyor" isimli anket-araştırma eserinin hazırlık çalışmaları sırasında olmuştu.

Banguoğlu'nu son ziyaretim, vefatından tam altı gün önce oldu. Bu defa kendisiyle röportaj yapmayacaktım. Banguoğlu'na Bediüzzaman'ın eserlerinden bazı parçalar okuyacaktım. O niyetle gitmiştim. Ama sohbetimiz esnasında merhum Banguoğlu yakın tarihimizdeki mühim hâdiseler ve şahıslar üzerinde de değerlendirmelerde bulunuyordu. Ben teybi kapatmak istedikçe kendisi, "Aç evlâdım!" diyor ve teybi açtırıyordu. O anda anlayamamıştım. Banguoğlu âdeta mesajını ulaştırmak istiyordu.

Banguoğlu'nun rahmet-i Rahmâna kavuşmasından sonra teyp kasetini defalarca dinledim. Evet, yakın tarihimizin bu mühim şiması açıkça mesaj veriyor, bildiklerini aktarmak istiyordu.

Bu mesajları neşretmek Banguoğlu'nun ruhunu şâd edecekti. Bu düşünce ile sohbetimizin teypten çözülmüş şeklini aynen takdim ediyorum:

Sohbetimiz esnâsında mevzu Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin kabrinin parçalanarak, cesedinin alınmasından açılmıştı. Bu sırada Banguoğlu Hoca, Hazreti Üstad'ın kabrini ziyâretini anlatmıştı:

"Ben de o zaman meclisteydim, bağımsızdım. İnönü ile kavga ettim, partiden ayrıldım. İnönü büs bütün yoldan çıkmıştı. Önce konuştum, hattâ yalvardım, 'Yapma bunu Paşa' diye. [İnönü'nün CHP'nin solculaşmasına göz yumduğu hususunu kastediyor] Dinlemedi. Ondan sonra ayrıldım. 65-67 yılları arasında Mecliste müstakildim. O zaman biz bir 'Milliyetçi Öğretmenler Derneği kurduk. Oradan bazı arkadaşlardan davet aldım, 'Hoca sen de gel' diye, Urfa'ya o vesile ile gittim. İki gün kaldık. Balıklıgöl, Halilürrahman Dergâhı ve makamı [Bediüzzaman'ın eski mezârını demek istiyor] da ziyâret ettik. Eski eserleri gezdik. Bu arada konuşmalar yaptık."

"Mevzuu kim açtı?"

"Mevzu kendi aramızda açıldı. Ben açtım. Ertesi sabah makâmına gittik. Bir Fâtiha okuduk. Onun hakkında iki rivâyet vardır."

"O mevzuyla ilgili olarak çalışmalar yapıyorum. Size iki risâle getirdim, hâtıra olarak bırakacağım. Şimdi o iki türlü rivâyet nedir?"

"İki türlü rivâyet.Başı mâlûm. Uçakla subaylar gelmişler, kabri açıp, naaşı almışlar.Bir rivâyete göre denize atmışlar. İkinci rivâyete göre, Isparta taraflarına meçhûl bir yere defnetmişler. Çok vahşî bir hareket."

"Tarihte bunun bir örneği de yok. Yani bir mevtânın naaşını kaçırmanın örneği yok."

"Mezarlarla uğraşmak çok kötü bir şey. Bir tâbir vardır. Rahimellahü nebbâş-ül evveli. Nebbaş, kefen soyucu."

"Altın için mezardaki ölünün dişlerini söker. Yâhut kadınsa gerdanlığını, bileziğini mezar soyucu alır götürür."

"İşte birşeyler arar herhalde."

"Kefenin maddi bir değeri mi olur?"

"Maddi... Hırsızlık."

"Nebbâşa Allah acımaz mı oluyor tâbirin mânâsı?"

"Hikâye şöyle: Şehirde bir nebbaş varmış. Kefen soyarmış. Nebbaş ölünce halk bu yüzden kurtulduk demişler.Bu sefer bir başkası nebbaşlığa başlamış, onun yerine. Bu da kadın mezarlarını açar, kefeni soyar ve kadına

tecâvüz edermiş, yani ölmüş kadına tecâvüz edermiş. O zaman halk demiş: Rahimellahü nebbaş-til evveli. Yani Allah eski nehbâşa rahmet etsin. Türkçe olan bu hikâye bizim medreselerde Arapça olarak ifâdesini bulmuş.

Düşmanlığın sebebi, dinsizlik

"Siz vazifeli olduğunuz yıllarda 1950'de, 50'den evvel Risâle-i Nur eserleri üzerinde bir tedkikiniz olmadı mı?"

"Bir vesile ile tetkik ettim. 1959'da İlâhiyat Fakültesinde hocaydım. İngiltere'de 4 sene hocalık yaptım. Sonra beni buraya dâvet ettiler. Ve İlâhiyat Fakültesine girdim. bunun ilk kurucusu da benim. Bazı dâvalarda bilirkişi oldum. O zaman bana mahkemelerden gelen yazılar üzerine muhtelif eserlerini okudum. Said Nursî'nin. Ondan sonra daha çok sevdim. Bütün bir Müslümandı. Gill ü gışı yok, tarikatı yok. Bütün bir Muslüman adamdı. Yalnız ihtilâlciler onu hedef alıyorlar. M.Kemal ona düşman oluyor. Mustafa Kemal'in onunla bir münâkaşası oluyor. Ondansonra can düşmanı olmuştur. Ve bütün dalkavuk takımı onu kötülüyor. Bir nevi inkılâbın hedefi olmuştur. Allah rahmet etsin. Ayrı bir tetkikim yok."

"Böyle olduğu halde 1500 tane dâvâ açılmasının, ehl-i vukufların yalan yanlış bilgilerle üstteki makamları aldatmalarının sebebi nedir?"

"Sebebi üstteki makamların zâten [yalan] inanmaya hazır olmalarıdır. Çünkü o şahsa düşmandırlar. Bir yalan bulacaklar, falankeş dedi diye, o adamı daha çok kötüleyeceklerdir."

"Peki Said Nursi'ye olan düşmanlıklarının sebebi nedir?"

"Düşmanlığın sebebi dinsizliktir. Bu ayrı bir cemaattir: Dinsizlik cemaati. Şimdi bir defa hâtırınızda kalması lâzım gelen şu ki, Türkiye'de dinsizlik Mustafa Kemal'e âit değil. Tanzimat'tan beri bozulmaya başlıyor. Reşit Paşa dinsizdir. Ali Paşa dinsizdir. Onların devri Meşrûtiyet devri. Tevfik Fikret, dinsizliğin baş propagandacılarındandır. Onların karşısında, Ahmet Cevdet Paşa, baş mülelekkirlerdendir. Benim tavsiyem Meşrûtiyet devrini, Tanzimatı iyi okuyun. Ziyâ Paşa der ki:

İsnâd-ı taassub olunur merd-i gayyûra,
Dinsizlere tevcih-i sadâret yeni çıktı.

"Dinsizlik fikrini Tevfik Fikret'ten aldı"

"Kimdir bu dinsiz? Ali Paşa. Yeni sadrazam olmuştur. Bunların karşısında bir dindar var: Ahmed Cevdet Paşa. Ayrıca Namık Kemâl ve Ziya Paşa var. Onlar o zaman göz açmamışlar pek. Meşrûtiyetle bu meşrulaşmıştır. Ve yaygın bir dinsizlik havası esmiştir. Mustafa Kemâl o hava içinde yetişir. Bir çok yarı aydın, askeri ve sivil kimselerden birisidir. O bir umumî inancın temsilcisidir. Meşrûtiyetle ne öğrendiyse iktidara gelince hep onları yapmıştır. Onun için yalnız onun şahsını değil, onun devirlerini karşınıza almanız lâzımdır.

Mustafa Kemal'in şahsı hakkında okunuşluğum vardır. O eklektik [çeşitli fikirlerden kendisine göre iyi olanlarını seçen], devşirici bir adamdır. Kendi fikirleri yok. Namık Kemâl'den bazı şeyler almış, Ziya Gökalp'dan bazı fikirler almış. En sonunda da Tevfik Fikret'ten esas dinsizlik fikirlerini almıştır. Mustafa Kemal o devir fikriyâtının bir mümessilidir.

"Mustafa Kemal için, 'Türk Edebiyâtı' [dergisinde] yazılar yazılıyor. İstiklâl Savaşında M.Kemal ifrat derecede dindar görünüyor. Hattâ dindar olan Kâzım Karabekir de hayret ediyor, İfrat derecedeki dindarlığını, beğenmiyor da. O, Müslüman bir ordunun başındadır. Bütün mücâdelelerinde âdet olmayan şeyler yapıyor.

"Atatürk, sahtekârlık yaptı"

"Diyorum ki, bu Müslüman adam nasıl olmuş da sonradan bu kadar küfre hizmet etmiş. Bu soruyu soruyorum, ama cevâbını veremiyorum. Âşikâr olan şu ki, bütün o Müslümanlık lezâhurleri milletin Müslüman olmasından ileri gelmiştir. O, milleti başka türlü kullanamazdı. M.Kemal, dinsiz görünseydi Çanakkale'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da orduyu idâre edemezdi. Ne yaptı bu adam? Sahtekâr mıydı? Evet. Sahtekârlık yaptı. *Bunu niçin* yazmıyorsunuz dediğimiz zaman, [Ahmet] Kabaklı, yâhut başkaları diyorlar ki, 'Yazık değil mi?' Çünkü istiyor ki, Türk milleti adına savaşlar kazanmış biri Müslüman olsun. Öyle görmek istiyor. Ama Allah öyle nasip etmemiş. Allah öyle nasip etmiş ki, bu milleti

dinsizlere kurtarmış. Bizim dâvâmız şu ki, Allah başka kurtarıcıya nasip etmesin. O halde bu Atatürkçülerin Mustafa Kemal'i Müslüman yapma gayretleri de bir sahtekârlık! Düpedüz bu adam dindar değildi. Onu Müslüman yaparak, halkın inancıyla onu yaklaştırmak istiyorlar. Hedefleri de o isim altında hüküm sürmektir. Evren Paşa da bunun bir örneğidir. Bir taraftan Müslümanlık tezâhürleri yapıyor, diğer yandan Atatürkçülük diye dine aykırı görüş ve hareketlere öncülük ediyor. Bunlar bu sahte politika ile memleketi yürütmektedirler. Benim fikrimce bu bir mukadderdir. Vazgeçin bu Atatürk'ü Müslüman yapmaktan. Olduğu gibi gösterin. Mukadder olmuş, deyin. Ama keşke öyle olmasaydı. Olmuş efendim, biz ne yapalım? Gerçek neyse odur."

Sözün burasında kendisine Bediüzzaman'ın "Dünya, öküz ile balık üzerindedir" hadisinin izahını anlatan bir eserini okuduk. Banguoğlu, Bediüzzaman'ın, okuduğumuz bölümden sonra kendi yorum ve intibâlarını şöyle anlatıyor:

"Bana sorarsanız Müslümanca cevap vermiş, Said Nursî. İki eseri gayet doğru, İslâma, İsrâiliyyât karıştırmışlardır. Bilmem, Tevrat'ı okudunuz mu? Tevrat'ın çoğu İsrâiliyyât ve sonradan ekleme. Bir de avam-havas anlayışı var. Teşbihat diyor. Teşbihat bir şeyi anlatmak için yapılan benzetmelerdir. Bilhassa avam ile konuşurken çok teşbih yapılır. Onun için yaşadığı hayattan misâller verilir. Katıra sormuşlar. 'Niçin çifte atıyorsun?' Katır, 'Korkutuyorum' demiş. Ama katır aynı zamanda, atledersiniz, yelenirmiş. 'Ya bu niye?' demişler. [Meğer kendisi de] korkarmış.

Özal da korku içinde

"Öyle teşbihat ben de yapıyorum. Geçen de dedim, 'Şimdi çifte atıyor sayın Özal.' Korkutmaktan ziyâde korku içindedir. Bir de bu teşbihat ekseriyâ Kur'an'dan değil, hadiste var. Hadisin de ne kadar dikkatlice anlaşılıp, tatbik edildiğini bilirsiniz. Müsbet sahih hadisler tesbit edilmiştir. Zamanımıza gelince, müsbet ilmin tesbitlerinde de hatâ olabilir. Ama bazı şeyleri de vardır ki, müteârife hükmündedir. Benim çocukluğumda herşeyi Kur'an'da, 'Ve lâ ratbin velâ yâbisin illâ fî kitâbin mübin' [Yaş ve kuru ne varsa Kur'an'da bulunur] âyeti vardır. Ama bunu maddiyat için anlamamak lâzımdır. Kur'an bir ahlâk kitâbıdır. Câmilerdeki vâizler de eski medresedekiler gibi konuşmuyor.

"17. yüzyıl başlarına kadar medresede her türlü dini ve müsbet ilimler baş başa giderlerdi. Medresede riyâziye de, kimya da, hedese de, astronomi de vardı. 17. yüzyıl başlarından itibâren medrese bu ilimleri söküp atmıştır. Avrupa'ya bakarsanız tıpkı bizim medreseler gibi üniversiteler var. Onları tam tersini yapmışlardır. Onlarda müsbet ilimler yoktu. Fakat müsbet ilimler dışında gelişti-ğinden onları almışlardır. Adları da değişmemiş. Yani bizim bıraktığımız yerden onlar devam etmişler. Aynen Bediüzzaman Said Nursî'nin, 'Vicdanın ziyâsı ulûm-u diniyedir. Aklın nûru fünun-u medeniyedir. İkisinin imtizâcıyla hakikat tecelli eder' sözü gibi. Zâten en büyük mücâdelesi de buydu.

"Şimdi o devrin tarihine bakarsanız, — bunları bizim tarihçilerimiz olduğu gibi yazmış. — Kâtip Çelebi Mizân-ül Hakk'ında, 'Fâtih Sultan Mehmed, Fâtih Külliyesini kurarken, ders programı yapmış. Bu vakfiyesinin içinde var' diyor. 'Fâtih'in vakfiyesine bakın' diyor. Kâtip Çelebi, 'Bir de şimdiki medreselerde okutulanlara bakın ne kadar akli?..'

Bir buçuk asırlık mücadele

"Yani ulûm-u akliye ve ulûm-u nakliye. Ulûm-u akliye müsbet ilimleri, ulûm-u nakliye ise daha ziyâde dini ilimleri ifâde ediyor. Medrese ulûm-u akliyeyi programından çıkardı. Ve sayıyor parmakla, 'Ne oldu bunlar?' diyor Kâtip Çelebi. Ama 17. yüzyıldan sonra taassub olduğu için bunları çıkarmışlar. Osmanlı pâdişâhları Avrupa medeniyeti karşısında iki engelle karşılaşmışlar. Yeniçeriler ve medrese. Yeniçerilerin ellerinde bir silâh ve isyan ediyorlar. Onlarla yüz sene uğraşılıyor. Nihâyet bu ocağı kaldırıyorlar. Medreseyi gözleri tutmuyor. Bunları bir yana bırakıyorlar. Müsbet ilimler için ayrı mektepler açıyorlar. Bahriye, harbiye, tıbbiye, mülkiye filân medresenin içinde olduğu halde, onu medreseden almışlar. Ve böylece bir 'ikilik' meydana geliyor. Mektepli ve medreseli ikiliği. Benim biri mektepli, biri de medreseli iki eniştem vardı. Birinin ak dediğine diğeri kara derdi. Sürekli münâkaşa ederlerdi. Bu nesiller Türkiye'de bir buçuk asır mücâdele etmişler."

"Efendim tıpkı o mûcâdeleler gibi Risâle-i Nur mücâdelesinde de, mü-

câdele Risâle-i Nur lehine devam ediyor. Risâle-i Nur on dünya diline çevrilmiş bulunuyor. Dünyanın muhtelif fuarlarında teşhir ediliyor. Bağdat,Kahire, fuarları gibi..."

(Bundan sonra Risâle-i Nurdan bir bölüm daha okudum. Bitirince, Tahsin Hoca intibâlarını şöyle anlattı:)

"Bu bahsi ben hatırlamadım. Belki okumuşumdur. Çok güzel bir cevaptır. Benim buna ekleyeceğim bir şey yok. Müsbet ilimlerin bugün 'bedihiyyat' dediğimiz şeyler var ki, ortaya konmuştur. Ve münâkaşasını yapmayız. Ap açıktır. Medrese son dakikaya kadar onların münâkaşasını yapmıştır.

"Şimdi, bu imam-hatip okulları ve ilâhiyat fakültelerini açarken eski hocalarla ittifak etlik. Said Nursî'nin eserlerinde de yenilikler aleyhine birşey görmedim. Aksine yeni dünya medeniyetini iyi anlamış bir zat olarak teşhis ettim. Dindar, doğru ve sâde Müslüman olarak onu tanıdım. Tasavvuf diye bir şey bulunmadım. Tarikat diye birşey kurmamıştır. Ayrıca bir cemaat da kurmuş değildir. O, müsbet olarak din yolunda mürşidlik etmiş bir adamdır. Bir zaman aşırı devrimciler 'İrticâ yapıyor' diye suçlamışlardır. bu aşırı devrimciler, dinî ilimlerden bilgileri olmayan kişilerdir."

"Mahkemeler konusundaki değerlendirmeleriniz nedir? Sizin de bir kısmında ehl-i vukufluk yaptığınız yüzlerce mahkemelerin sebebi ne olabilir?"

"Geçmiş zamanda olan hâdiselerdir. Yakın tâkip etmiş değilim. Ama İstiklâl Mahkemelerinden başlayarak tesir altında kaldıklarını söyleyebilirim."

"Ama hepsinde beraat ediyor. Beraat, beraat, beraat... Hiç mahkûm olmuyor."

"O beraat hükümleri çok haklıdır. Ben hâkim olsaydım, ben de beraat kararı verirdim."

Mahkemenin kararı

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ/ Sanıklar hakkında, sanıklar Sabahattin Aksakal'ın sorumlu yazı işleri müdürü ve Necmettin Şahiner'in de yazar olarak Bakırköy Yenibosna Sanayii cad. Selvi sok. No: 5'de yayınlanan Yeni Nesil isimli gazetesinin 13.3.1989 günlü sayısında neşredilen Banguoğlu'nun Atatürk'çü çevrelere tavsiyesi Atatürk'ü müslüman yapmaktan vazgeçin başlıklı yazı içeriğinde yazar Necmettin Şahiner'in eskiden millî eğitim bakanlığı yapmış olan Tahsin Banguoğlu ile yaptığı konuşmalara ait yanında Atatürk için İstiklâl savaşında ifrat derecesinde dindar görüldüğü halde daha sonra küfre hizmet etmiş bir kişi olduğu ve görünüşteki müslümanlığın milletin müslüman olmasından ileri geldiği ve dinsiz görünseydi Çanakkale'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da orduları idare edemeyeceği şeklindeki düşüncelere yer verilerek Atatürk için sahtekar mıydı? sorusuna evet sahtekardı cevabı verilmek suretiyle Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret ettikleri ve dolayısıyla suç işledikleri ayrıca mezkûr yazının son bölümünde Atatürkçülerin Mustafa Kemal'i Müslüman yapma gayreti içinde oldukları ve bu çabalara örnek olarak ta Evren Paşanın kişiliğinin gösterildiği böylece Atatürk'e ve suç tarihindeki yazı ile Cumhurbaşkanı Kenan Evren'i de aynı politika içinde göstererek cumhurbaşkanına da hakaret ettikleri iddiası ile her iki suçtan dolayı 5816 sayılı yasanın 2/1 maddesi ve TCK'nun 158, 2 ve 3. maddeleri ile ayrı ayrı cezalandırılmaları için dava açılmış ise de, söz konusu sözlerin Atatürk'ün hatırasına karşı hakaret niteliğinde görülmediği gibi, olayda Cumhurbaşkanı'na hakaret suçunun da unsurlarının bulunmadığı anlaşılmıştır.

Yazı Cumhuriyet Halk Partisinin millî eğitim bakanı Banguoğlunu anlatılan başlıklı bir nitelik taşımaktadır ve orada Banguoğlunun Atatürk'ün millî mücadeledeki İstiklâl savaşını yürütebilmesi için bazı işlemlere başvurmak zorunda olduğu ve o bakımdandır ki kendi anlayışı içinde bir sahtekarlık yaptığı vurgulandığı görülmektedir. Yazının tamamı nazarı itibara alındığında bu dahi sehtekar kelimesinin kelime itibariyle kullandığı bir vaka olmakla beraber mana itibariyle hakaret kastı için kullanıldığı hususundaki deliller mahkumiyet yönünden mahkemece yeter nitelikte görülememiştir.

Nitekim aynı yazıda Tahsin Banguoğlu'nun Atatürk için Banguoğlu'nun Ataturk düşmanları ile konuşulduğu zaman madem ki Atatürk dinsizdi niçin yazmıyorsunuz diye sorduğunda onların yazık değil mi Türkiye'yi kurtarmış olan bir kişinin Müslüman olması gerekir bu anlam içinde yazmıyoruz şeklindeki sözlerinde yer vermiş olması Atatürk'ün olay

anındaki hakaret tarzını izah eder nitelikte bir eylem içinde bulunduğu göstermektedir. Bu bakımdan bu sözün hakaret niteliğinde söylendiği kanaati mahkemeye gelmemiştir.

Bunun ötesinde olayda cumhurbaşkanına hakaret keyfiyeti de bahse konu değildir. Zira bugünkü Atatürkçülerin Atatürk'ün Müslüman gösterme gayretini izah etmek bir kanaat ve dolayısıyla düşüncenin bir mahsulüdür. Böyle bir şeyi zamanın Cumhurbaşkanı olan Kenan Evren'in de ifade ettiği isim yazmadan da belirtmek o da bir düşünce mahsulünün neticesi bulunduğuna göre bunu hakaret kapsamı içinde düşünmek gerekir.

Nitekim bu hususta daha önce 2000'e Doğru dergisinin 27, 28 Şubat 1987 tarihli ve 8 sayılı nüshasında Doğu Perinçek tarafından yazılan bir yazıda Atatürk'le ilgili bir yazıda Atatürk için putlu yük oldu şeklinde bir başlık kullanılarak yazı yazıldığı ve yazı içersinde Atatürk'ün hareketleri ve sözleri ile Müslüman cemaati mahcup ve zor durumda bıraktığı ve Atatürk'ü gizleyerek müslümanlaştırarak Atatürkçülüğün bir neticeye varamayacağını bu yönden Atatürkçülüğün iflas ettiği ileri sürülmüş ve bu nedenle yazılan yazı sebebiyle Doğu Perinçek ve Fatma Yazıcı hakkında dava açılmış. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi söz konusu suçu suç kapsamında gördüğü gibi ayrıca bu dava ile birleştirilen yine Yeni Nesil Gazetesinin 25, 26 Şubat 1987 tarihli yazısında Put Yük Oldu hangi Atatürk ve 23, 24 ve 4.5.1987 Mart ayları yazılarında yine Atatürk'le ilgili yazıların Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret niteliğinde görülerek açılan ve birleştirilerek yapılan davaların sonunda sözler suç konusu kabul edilmiş ve neticede Fatma Yazıcı, Doğu Perinçek, Sebahaddin Aksakal, Bünyamin Ateş ve Mustafa Kaplan'ın keza haklarında TCK'nun 80 maddesinin de tatbiki suretiyle karar ihtiyaz edilmiş ancak söz konusu kararın vaki temyizi üzerine Yargıtay 9. Ceza Dairesinin 30.5.1989 tarihinde 89/1116 esas, 2823 sayılı mahkememiz dosyasına ekli Bakırköy 2. asliye ceza mahkemesinin 989/301 sayılı kararında da gösterdiği gibi söz konusu sözlerin Atatürk'ün hatırasına hakaretini içermediği gözetilmeden mahkumiyet kararı verilmesini yerinde görmeyerek bozmuş ve dolayısıyla dava konusu mahkememiz dosyasındaki yazıların Yargıtay 9. Ceza Dairesinin suç konusu görmediği yazılarla bir aykırılığı da bulunmadığı halta aynı mahalde olduğu anlaşılmış ve bu yönden de olayda Atatürk'ün hatırasına hakaret ve dolayısıyla ve Cumhurbaşkanına hakaret unsurlarının bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılmıştır.

Hüküm/ Bu itibarla ve yukarıda yazılı nedenlerle:

Suç konusu yazıların bir düşünce unsuru olduğu ve hakaret kastı taşımadığı kanaatına varılmış olduğundan müsnet suçlardan kast unsuru bulunmadığı anlaşılarak bu nedenle suçun oluşmadığı anlaşıldığından sanıkların müsnet suçlardan BERAATLERİNE,

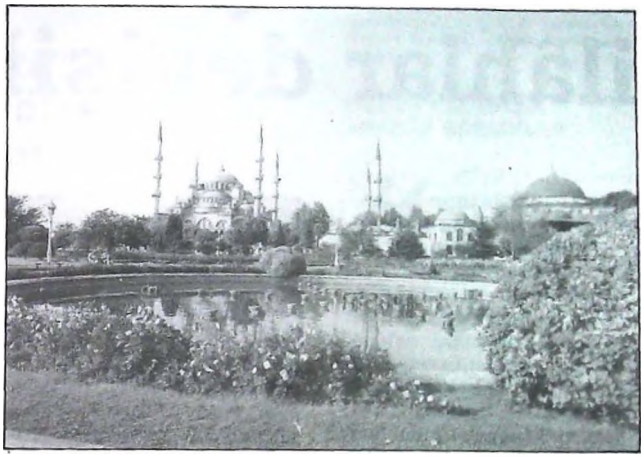
Karar kesinleştikten sonra İstanbul 2. Asliye ceza mahkemesi dosyası ve eklerinin mahkemesine iadesine.

Temyizi kabil olmak üzere isteğe uyularak oy birliği ile verilen karar tarafların giyablarında açıktan okunup anlatıldı. 4.10.1990

Dünden bugüne
câmi aleyhtarlığı

Câmilerin depo yapıldığı günler özleniyor mu?

Kenan Evren, "okul yaptırmanın câmi yaptırmaktan daha sevaplı olduğunu" söyleme ihtiyâcını niçin hissetti? Milletimizin okuldan çok câmi yaptırmasının sebebi ne? Bir zamanlar her câmi yanına bir külliye diken ruhun tırpanlanmasını alkışlayanlar, şimdi câmi yapılmasından niçin gocunuyorlar? Mâdem milletten okul yapması isteniyor, o halde milletin yaptığı imam-hatip liseleri niçin açılmıyor? Tek parti diktasında câmileri depo, ikâmetgâh, Halk Partisi ocak merkezi, imâlâthâne yapanlar, acaba o günleri arıyorlar mı? Namazın heryerde kılındığını söyleyenler, askerî okullarda namaz kılan talebeleri niçin atıyorlar? Bütün okulları milletin inşâ edebilmesi için ne yapmak gerekir?

Cami yaptırmak mı daha sevap okul yaptırmak mı?

Hedef aynı, silâhlar değişik

"OKUL yapmak, câmi yapmaktan daha sevaptır. İnsan namazı her yerde kılabilir, ama her yerde okuyamaz."

Kenan Evren'e âit olan bu sözler, İzmir'deki Çimentaş Lisesinin açılışında sarfedilmişti. Evren'in bundan maksadı vatandaşları okul yapmaya teşvik etmekti. Tabii daha sevaplı teşvik edilince, "az sevaplısı" da bir bakıma nehyediliyordu.

"Tergip ve terhib"lerine sık sık şâhit olduğumuz Cumhurbaşkanı niçin bu teşvike ihtiyaç duymuştu?

Birisi câmi yapmanın daha sevap olduğunu mu söylemişti? Ya da "Namazı mutlaka câmide kılacağız" diyen bir grup mu türemişti?

65 yıldır mukaddesâta saldırarak gazetecilik yapan Cumhuriyet'in 12 Eylül 1988'deki manşeti Evren'in sözündeki hikmeti açıklıyor gibiydi. "İstanbul'da son üç yıl içinde yapılan okul sayısı 205, câmi sayısı 306" üst başlığını kullanan gazetenin manşeti "Câmi furyası" şeklindeydi.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Allah için yaptırdığı câminin bir gün yok olup, yerine Anadolu Saz Evi yapılacağını nereden bilebilirdi ki... 50 yıl ecdâd yâdigârının bulunduğu yerde saz çalıp oynayanlar, bir gün burada tekrar câmi yapılacağını düşünmüşler miydi?

İstanbul'da son üç yıl içinde yapılan okul sayısı 205, cami sayısı 306

Cami furyası

İstanbul'da 1985 yılında 1490 olan cami sayısı, üç yıl içinde 306 artarak 1796'ya ulaştı. Bu sayı sadece hizmete açılan camileri kapsıyor. İstanbul Müftülüğü, inşaatı üren ya da inşaatı tamamlanıp imam atanmayan ami sayısı hakkında kesin bir rakam veremiyor.

İstanbul Valiliği'nin eğitim planına göre, bu yıl 2734 dersliğe ihtiyaç var. Valilik bu derslikterden 734'ünü bağışlar ve devlet eliyle yaptırmayı planlarken, geri kalan 2000 derslik için çözüm arıyor. Bugüne kadar bağışların büyük kısmı yeni okul yerine bakım ve onarıma harcandı.

İhtilâlin 8. yılında 12 Eylül 1988 tarihli Cumhuriyet'in manşeti Cumhurbaşkanının sözlerinin şerhi mahiyetindeydi.

"Râbıta" hasımları câmi aleyhinde birleşmişlerdi!

Haberi okuyunca maksadı anlamak zor değildi.

306 câmi, sâdece herşeyi bitmiş, vazifelileri tâyin edilmiş câmilerdi. Ya bir de inşaatı devam edenler, inşaatı bitip de vazifeli tâyin edilmeyenler, kadrosunu Diyânet'ten değil de bir vakıf veya dernek yoluyla temin edenler... İşte bunların sayısı bilinmiyordu. Yine bu rakama Kadıköy İmam-Hatip Lisesinin, Yeni Nesil gazetesinin mescidi dâhil değildi. Peki son üç yılda açılan işyerlerindeki, fabrikalardaki mescidlerin sayısı kaçtı? Bilinmiyordu.

"Tehlike"nin "dehşet"i bununla kalmıyordu.

İstanbul Valiliği 1987-1988 öğretim yılı için bir plân yapmıştı. Bu plâna göre 2734 dersliğe ihtiyaç vardı. Haydi bunların 734'ünü bağışlar ve devlet eliyle yaptırmak mümkündü. Peki geriye kalan 2000 dersliği kim yapacaktı? Üstelik bugüne kadar yapılan bağışların çoğu okul yaptırmaya değil, eski okulların bakım ve tâmirlerinde harcanmıştı. Ne yapıp edip, 2000 derslik parası bulmak lâzımdı.

ÖKÜZÜN ALTINDA ARANAN BUZAĞILAR

VATANDAŞ ekonomik sıkıntı içindeydi. İyi ama harıl harıl câmi yapılıyordu. Hani şu câmilerin bir kısmı veya tamâmını yapmak yerine var gücümüzle, "hayırseverler potansiyelini" okullara kanalize edemez miydik? Nasılsa millet Müslümandı. İslâmiyetin ilk emri, "Oku" idi. İlk emir namaz değildi ki! Bunun için câmi yerine daha sevaplı olan okul yaptırmak en iyisiydi. Hem namaz heryerde kılınırdı, karada, havada, denizde... Ama okumak için öyle miydi? İlle de okul lâzımdı, okul...

İşte bu "ulvi ve mukaddes" hikmete binâen, Cumhuriyet gazetesi ertesi gün, 13 Eylül'de " x x x" imzâlı bir yazı döktürmüştü. Gazetenin öteden beri an'anesidir bu. "Olayların ardındaki gerçeği" devamlı bu sayın "üç yıldız" yazar. Ne diyordu bu üç yıldız? Birazını okuyun, olayların ardındaki gerçeği görün:

"Neresinden bakarsanız bakın, sayılar düşündürücüdür. Sorular birbirini izleyebilir: Acaba bu dünyayı düşünmekten çok, öteki dünyadaki yaşamı ön plâna alan bir ulus mu olduk? Yoksa şeriatı bu dünyanın düzenine dönüştürmek için belirli bir hedefe adım adım yürümenin plânla-

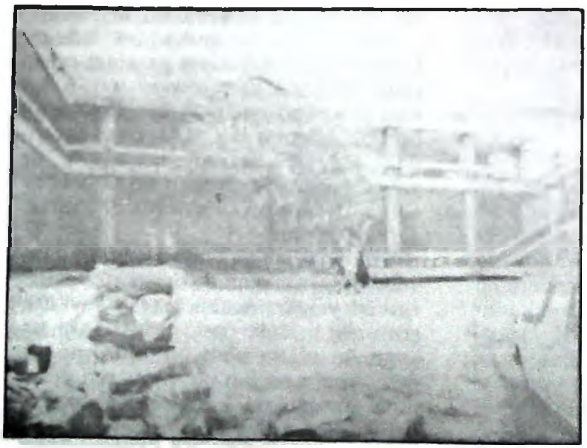
Ecdad yâdigârı nice câminin yerinde şimdi yeller esiyor

masi mı sözkonusudur? Yabancı kökenli bir destek var mıdır? Türkiye'nin çağdaşlaşmasında ve kalkınmasında Millî Eğitim yatırımları temel olduğuna göre okul yatırımlarından vazgeçerek mi çağ atladık?"

Sayın üç yıldız daha neler döktürmüş. Ama "Damla denize delâlet eder" sırrınca biz onu bırakıp, şöyle yarım asır geriye gidelim. Nasıl olsa "gerici" değil miyiz?

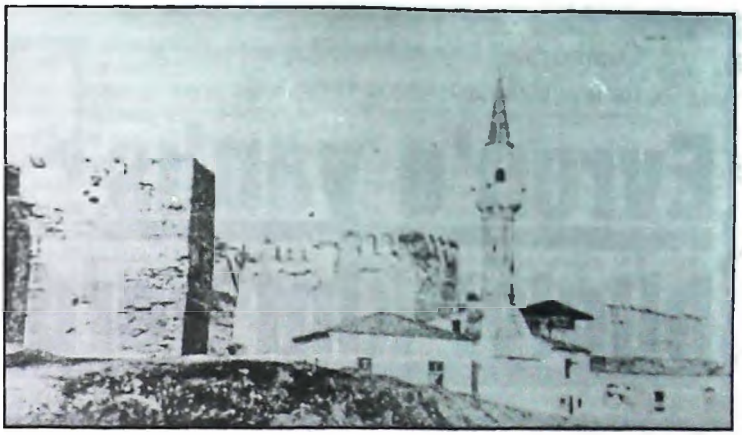
Şimdi bom boş olan bu sahalarda iki mâbed yükseliyordu. Bunlardan birisi Beyazıt'ta Yahya Efendi Câmii (üstte), diğeri Mânifaturacılar Çarşısındaki Voynuk Şucâüddin Mescidi (altta) idi. İkisi de câmi aleyhtarlığından nasibini aldı. Artık onlardan hiç bir iz kalmadı.

YAKILAN YIKILAN CÂMİLER

GERİYE gideceğiz, ama öyle fazla derine de dalmayacağız. Meselâ "yaptırması çok sevaplı" olan okullardan, Tonguç Babanın Köy Enstitülerinden bahsetmeyeceğiz. Okula eğitim görsün diye gönderdiği kızının kucağında çocukla döndüğünü gören acılı analardan, dertli babalardan söz açmayacağız. Biz size "az sevaplılardan" bahsedeceğiz. Câmilerimizden, mescidlerimizden... Göreceksiniz ki, yarım asır önce bu câmiler, mescidler ne derece "mübrem" ihtiyaçların hizmetinde kullanılmış veya "az sevaplı" olduğundan ihmal edimiş, yakılmış, yıkılmış...

Bir tanesini yaşı elliyi aşmış bir büyük anlatmıştı. Ona da Sultan Ahmed Câmiinde simit satan bir bedbaht anlatmış. Demiş ki, "1940'lı yıllarda Sultan Ahmed'i han gibi kullanırlardı. Ben içine girer simit satardım."

Yedekçiler Mescidimi, şimdi kültür elçisi olarak kullandığımız Kânuni Sultan Süleyman yaptırmıştı. Topkapı Sarayının Marmara'ya bakan tarafında surların dışında, deniz kıyısında yaptırılan Yedekçiler Mescidinden sâdece bu fotoğraf hâtıra kaldı.

Düşünebiliyor musunuz sahipsiz ecdâd yâdigârının ciğersûz hâlini? Kimbilir "Simidim sıcaaak, el yakıyor abi" diye bağıran simitçinin sesi Blue Mosque'nun mavi çinili duvarlarından kubbeye, kubbeden filayaklarına, orada namaz kılanların, yatanların, uyuyanların kulaklarına nasıl çarpıyor, nasıl yankılanıyordu?

Geçelim onu. Türkiye Anıtlar Derneğinin İstanbul Şubesi tarafından yayınlanan "Âbidelerimiz" isimli kitabına bir göz atalım. "Kapalı meşgul câmiler"in sıralandığı 312. ve 313. sayfaları şöyle bir okuyalım.

Aman Allah'ım, neler var neler... Hidâyet Câmii Türk Ticâret Bankası ardiyesi. Demirtaş Mescidi depo. Hacışaban Mescidi imâlâthâne. Kayalar Mescidi ikametgâh olarak kullanılıyormuş. Bunlar bir kaçı. Dahası var. Küçüksu, Simkeşhâne ve Dârülkurâ câmileri ise Halk Partisi ocak merkezi olarak hizmet görüyorlarmış. Yani şimdi insan sormadan edemiyor. Atatürk'ün kurduğu partiye ocak merkezliği yapan câmi bânileri az "sevap" mı kazandılar? Yoksa onları yapanlar "az sevap" kazandı da, bu câmileri "çağdışı fonksiyondan" kurtarıp, "çağdaş bir işlev" kazandıranlar mı "çok sevap" işledi?

Fâzıl Ahmed Paşa, Çemberlitaş daki Vezirhanda bulunan bu mescidi mimaysedi yaramaz torunları metruk hâle getirsin diye yaptırmamıştı.

"Âbidelerimiz" kitabı 1954'de basılmış. Bir de 1987'de basılan "Eminönü Câmileri" isimli kitaptan örnekler verelim. Türkiye Diyânet Vakfı

Cumhurbaşkanının İzmir İmamHatip'le ilgili açıklaması ilgiyle karşılandı

Evren'e yanlış bilgiyi kim verdi?

22 Kasım 1985'de İzmir İmam-Hatip Lisesini teftiş eden Evren, "karma eğitim" tartışmasını başlatmıştı. Tam tartışmanın kızıştığı bir zamanda Evren, kendisine yanlış bilgi verildiğini açıklayıvermişti. 6 Aralık 1985 tarihli Yeni Nesil'in manşeti.

Ecdad her câminin yanına bir de medrese yapmıştı!

Eminönü Şubesinin yayınladığı bu kitabın sonuna bakıyoruz.

EMİNÖNÜ'NDEKİ CÂMİLERİN DURUMU

İKİ tane câmi listesi var kitabın sonunda. Bunlardan birisi 94 adet olan faal câmilerin ismini belirtiyor. İkinci kısımda ise faal olmayan, yakılan, yıkılan, depo, gazino, meyhâne yapılan 113 câminin ismi sıralanıyor.

Görüldüğü gibi toplam câmilerin yarısından fazlası faal olmayanlar sınıfından. Üstelik bu, sâdece Türkiye'nin 67 vilâyetinden birisinin 19 ilçesinden birisindeki "az sevaplı"ların durumu. Artık Türkiye'deki câmilerin durumunu, sayısını, siz tahmin edin.

Aradan aylar yıllar geçmiş. Câmilere sahip çıkanlar söz sahibi olmuş. Milletin malını millete, ecdâdın malını ecdâda vermişler. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın, yarım asır gazino vazifesi gören câmi arsası, şimdi tekrar Vezir Câmii olup Sirkeci Garının yanında arz-ı endam etmiş. Millet de depo olan câmilerin intikamını almak istercesine —tabii ki ihtiyaçtan— dört elle câmi yaptırmaya başlamış. Ve öyle bir gün gelmiş ki, câmiler okulları sollamışlar.

Vay efendim, niye sollamışlar?

Câmi furyasının arkasında ne var? Dış bir örgütün yardımı bahis mevzuu mu? Yoksa bunlar plânlı bir hedefe doğru gidiş mi?

Falan mı, filân mı?

Hiç biri! Peki ya ne?

EVREN'İN TAVRI

SAYIN Evren'in Çimentaş Lisesinin açılışında söylediği "Okul yapmak câmiden daha sevaplı" şeklindeki cüm-

lesi, dinle ilgili ne ilk sözüdür, ne de son sözü olacağa benziyor.

1985'in 22 Kasım'ıydı. Evren yine İzmir'e bir inceleme gezisine çıkmıştı. İmam-Hatip lisesini gezince kızlarla erkeklerin ayrı ayrı binalarda ders gördüğünü öğrendi. Arkasından hemen talimatını verdi. Kızlarla erkek talebeler karma eğitim göreceklerdi. Arkasından malûm basın başladı kampanyaya. Falan İmam-Hatipde de böyle, filân İmam-Hatipde de şöyle demeye. Atatürk ilke ve inkılâplarına sahip çıkan bütün kuvvetler ayağa kalktı. Vay efendim Atatürk Türkiye'sinde nasıl olur da kızlarla erkekler ayrı ayrı eğitim görürmüş.

Sanki Kuleli Askerî Lisesinde, sanki özel kız ve erkek liselerinde karma eğitim yapılıyordu! Ama sonradan ortaya çıktı ki, Evren'e yanlış bilgi verilmişti. Binâ kifâyet etmediğinden kızlar ayrı bir binâda eğitim görüyorlardı.

Yıl 1987. İzmir Karşıyaka sahiline bir câmi yapılıyor. İnşâatı başlamış. Ancak duruma müdâhale eden Cumhurbaşkanı, "Sahilde câmi olmaz, burası turistik bir yer, şurada şarkı söyleyecekler, burada ezan okunacak" demişti. Ve câmi inşaatı şıp diye durmuştu.

Evren'in dinî mevzularla ilgili söyledikleri saymakla bitmez. Bir başörtüsü için söylediklerini düşünün. Sanki adsız ve sessiz başörtüsü aleyhine bir kampanya yürütüyor sanırsınız. Bir yurdu ziyâret ediyor, başörtülü bir talebeye soruyor, "Ailenden korktuğun için mi başını örtüyorsun?" diye. Kolay değil, oracıkta talebenin önce Cumhurbaşkanından korkarak cevap vermesi beklenebilir. Hayır, talebe oralı olmuyor, "Allah'tan korktuğum için başımı örtüyorum" deyiveriyor. Ne yaparsın işte, örter örter. Bir başka talebe, yine başörtüsüne "yumuşak" bir üslûpla müdâhale eden Cumhurbaşkanı için bir gün sonra, "Evren karışmasın" demişti. "Çünkü hürüm, istediğim gibi giyinirim" diyordu talebe.

ÇANKAYA KÖŞKÜNDE NAMAZ KILABİLİR MİYİZ?

GARİPTİR, sayın Evren'in isim vermeden başlattığı kampanyalar, isimlilerden daha uzun sürüyor, tartışılı-

Üniversitenin mescidini de kapattılar

Bursa Uludağ Üniversitesi Görükle Kampüsünde sağlığa zararlı olduğu iddiasıyla mescidin kapatılması talebelerin büyük tepkisine yol açtı.

Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr.

Ömürlerinde bir defa bile câmiye gidip alınlarını secde-i Rahmâna koymayanlar, niye câmi ve mescidlerden rahatsız olmasınlar ki... 3 Aralık 1985 tarihli Yeni Nesil'de yer alan bu haber böyle bir rahatsızlığın neticesi kapanan bir mescidi haber veriyordu. "Malûm zihniyet", gücü yettiği yerde tıynetinin icâbını yerine getiriyordu.

Anadolu Lisesi Müdürüne "Çok mu lâzım?" dedi

Evren mescid açan Müdürü azarladı!

● İzmir'den sonra Manisa'ya geçen Cumhurbaşkanı Kenan Evren, İslâmî kıyafete giren Nevin Kaya'nın ailesi ile görüştü.

● Nevin Kaya'nın tarikatçılar tarafından kaçırıldığı şikâyetini tekrarlayan kız kardeşlerine Evren, mesele ile ilgileneceğini söyledi.

yoktur. Müteahhide verilen ihalelerde gecikme muhakkak olmaktadır. Bunu artık normal karşılamaya başladık" dedi.

● Nevin'in ailesi yardım istiyor

Cumhurbaşkanı Kenan Ev

11 Nisan 1987 tarihli Yeni Nesil'in manşetinde Evren, "Mescid çok mu lâzım?" diyordu. Bu soruyu çok garip karşılayan Mustafa Kaplan ise habere yazdığı yorumda "Evet çok lâzım" cevabını veriyordu.

yor. Evren, "kötü alışkanlıklar" aleyhine de kampanya başlatmıştı. İçki, uyuşturucu, sigara gibi kötülükleri engellemek için. Nedense uzun sürmedi. Atatürk kadar olmasa da içen yine içiyor. Kampanya tesirli olmadı. Ama başörtüsü kampanyasının tesirleri hâlâ görülüyor.

Nitekim câmilerle ilgili sözlerin tesiri de hemen gazetelerde mâkes buluyor. "Karşıyaka Câmiine hayır" kampanyasını Yeni Asır üstleniyor. "okul-câmi" tartışmasında da Cumhuriyet başı çekiyor. Hem de hangisinin daha sevaplı olduğunu anlatarak. Sanki neyin daha sevaplı olduğunu Cumhuriyet'ten öğreneceğiz.

Dini mevzulardaki açıklamalarını, âyet ve hadis tefsirlerini çokca dinlediğimiz Cumhurbaşkanı gerçi hoca değil, ama "hoca çocuğu" olduğunu ihtilâlden hemen sonraki meydan konuşmalarının birinde açıklamıştı. Bunun için okul yapmayı câmi yapmaktan daha sevaplı ilân etti.

Acaba öyle mi? Hangisi daha sevaplı?

Önce bu hükmün "çünkü"sünü bir daha okuyalım: "İnsan namazı her yerde kılabilir, ama her yerde okuyamaz."

Evren, okul yapmanın daha sevaplı olduğunu bu şekilde izah ediyor. 12 Eylül'ün sekizinci yıldönümünde "Câmi furyası" manşetini atan Cumhuriyet'in "üç yıldız"ı da bu hükmü biraz daha açıklıyor. "Namaz heryerde kılınır" diyor. Ama okumak öyle miymiş? Okumak için okul, sınıf, karatahta, tebeşir, silgi, kalem, defter lâzımmış!

Gerçekten namaz heryerde kılınır mı? Meselâ Çankaya Köşkünde, Anıtkabirin bahçesinde veya Genelkurmay Başkanlığı Karargâhında namaz kılmak isteyen, ibâdetini huzur-u kalble edâ edebilir mi? Haydi bunları geçelim, kışlalarda, askerî okullarda, orduevlerinde şöyle herkesin görebileceği bir yerde namaz kılabilir miyiz? Hem öyle yalnız değil, çünkü câmide cemaatle kılıyoruz, şöyle önde imam, arkasına saf saf olmuş müminler, arkada müezzin, yanık, içten gelen bir sesle alınan tekbirler, hüşû içinde getirilen salât ü selâmları Çankaya Köşkünde veya Florya'dakinde yâhutta Huber Köşkünde tahayyül edebiliyor musunuz?

"Heryer" deyince insanın aklına heryer geliyor. Yoksa "İstisnâlar kâi-

Evren: "Karşıyaka sahilinde cami olmaz"

Bir müddet önce İzmir'de incelemelerde bulunan Cumhurbaşkanı Evren, Karşıyaka sahilinde cami yapılmasının uygun olmayacağını söylemişti.

Karşıyaka'ya cami yapılamıyor

●İzmirli vatandaşlar, Karşıyaka sahiline cami yapılmasının uygun olmadığını söyleyen Cumhurbaşkanı

●Cami ve ezandan rahatsız olan kimselerin camiyi yaptıranlara müracaat ederek, "Biz buraya cami ya-

Evren'in engellediği bir cami inşaatı 20 Nisan 1987 tarihli Yeni Nesil'de bu şekilde yer almıştı. Bir bahane bulunmuş ve Karşıyaka da sahil kenarında yapılmakta olan cami inşaatı durdurulmuştu.

deyi bozmaz" diye bir sürü kâideye uyanlardan çok istisnâ falan mı var?

NAMAZ KILDI DİYE ARKA KAPIDAN ÇIKANLAR

GARİP görmeyin bu teklifi. Çankaya Köşkünde namaz kılmak çok mu tuhaf? Veyâ askerî bir okulda kıbleye yönelmek suç mu? Niye talebeler saklı saklı kılıyor, niye milletin ödü patlıyor, namaz kıldığı farkedilenler soluğu niye arka kapıdan çıkarken alıyor?

Bunları biz demiyoruz. Sayın Evren söylüyor. 8 Ocak 1987'de Adana'da yaptığı konuşmada, yüzlerce dindar talebeyi askerî okullardan attıklarını söylememişler miydi? Söylemişlerdi. Demek namaz her yerde kılınamıyor.

"Okul okul" diye yalvaranlar, milletin yaptığı imam-hatipleri niye açmıyorlar? Onlar okul değil mi?

Hem câmide kılınan namazın bir başka hususiyeti var. Orada Müslümanlar birbiriyle irtibat sağlıyor, kardeşlik, birlik, berâberlik duygularını kuvvetlendiriyorlar, birbirinin dertleriyle dertleniyorlar. Bunun için de câmi lâzım. Yoksa cemaatle namaza 27 kat fazla sevap kazandıran hâsiyeti, yalnız kılınan namazda bulmak mümkün mü?

Gerçi Cumhurbaşkanını "münferid" veya "ancemâatin" kılınan namazın fâzileti pek ilgilendirmeyebilir. Hiç namaz kıldığına şâhit olunmadı ki. Cumalarda imam olmasını isteyenlere verdiği cevap, "Bak yediği halta" şeklindeydi. Sayın Evren, "Ben imam mıyım?" diyordu. Haklıydı. Evren imam değildi. Ama Evren müftü de değildi. Diyânet İşleri Başkanı da... Ama bu millet va'z u nasihatlerine çokca şâhit olmamış mıydı?

Okul yapmanın daha sevap olduğunu söyleyen Evren'den bu Müslüman milletin bir isteği vardı. Gerçi direkt ondan bir şey istemiyordu, ama işin ucu ona dayanıyordu. Bunu da kendisi açıklamıştı. Hani şu şimdi müttefik oldukları Cumhuriyet gazetesi ille de Rabıta diye tutturmuşdu ya. İşte o zaman Evren İstanbul'da bir basın toplantısı yapmıştı. Orada fazilet bâbından şöyle demişti:

Hürriyetin ve serbestliğin nimetlerinden gönlünce faydalanan iki gurbetçi kızı: Münteha ve Betül Batur kardeşler. Osmanlının torunları ise gâvuristandaki ibâdet hürriyetine gıptayla bakıyorlar.

"Şimdiye kadar açılan 374 imam-hatip bizden önceki devrede açılmış. Bizim zamanımızda Tunceli ve Beykoz'da birer tane açıldı. O da Tunceli'de hiç yok dediler, izin verdim. Beykoz'daki de yurt dışındaki işçilere din adamı yetiştirmek için açıldı."

İZİN VERİLMEYEN İMAM-HATİPLER

"KENDİ okulunu kendin yap" kampanyası açmışsınız. —Hoş zaten bu millet yarım asırdır kendi okulunu kendi yapıyor ya.— Tutmuş millet size 145 tane imam-hatip yapmış ve izin istemiş. Siz de 143'üne "Hayır" demişsiniz. Açmıyorsunuz ki, niye okul yapsınlar artık?

Peki niye bu millet bu kadar imam-hatip veya cami yapıyor da istediğiniz gibi okul yapmıyor? Hiç gidip bir soruldu mu?

Biz sorduk. Cevapları hayli enteresan.

Vatandaş, "Okul yapmanın camiden daha sevaplı olduğuna inanmıyorum ki" diyor. "Niye inanmıyorsun? İslâmın ilk emri 'Oku' değil mi? İslâm eğitime büyük ehemmiyet vermemiş mi?" deyince de vatandaş kâse-i fağfur gibi başlıyor âh etmeye.

Kızını okula göndermiş. Başını açmışlar. Canım size ne çocuğun saçından başından. Çağdaşlığına hayran olduğunuz Batılı örtülülere müsâmahalı davranıyor da siz çömezlere ne oluyor? "Ben okul yapayım, sen kızımın başını aç" diyor vatandaş, "bu mu sevap?"

Neylersiniz, hak vermemek mümkün mü?

Bir başka vatandaşa dokunuyoruz bin âh dinlemek için. Anlatıyor:

"Çocuğumu kız meslek lisesine verdim. Karma eğitimden kaçtığım için. Okul da eve yakın. Önce başörtüsünden işe başladılar. Arkasından beden eğitimi. Eşofman kapalı olmayacakmış. Derken 19 Mayıs geldi çattı. İlle de hareketlere katılması gerekiyormuş. Allah Allah, şu işe bak sen. 'Göndermeyeceğim,' dedim. 'Sınıfını geçemez' dediler. İyi niyetli hocalar var, ama 'Hiç kimse çıkmak istemiyor, biz kime gösteri yaptıracağız' diyorlar. Tepeden baskı varmış. Herkes iyi niyetli, ama olan bizim iffetimize olacak. Çocuğu okuldan aldım. 'Yapma etme' dediler. 'Niye hareket olacak' dedim. 'Atatürk 19 Mayıs'ta Samsun'a çıktı ya' dediler. İyi ama kardeşim benim kızımın başını açmak için mi çıktı? Kızımı istediğim gibi okutamadığım okula niye yardım edeyim?"

Ne dersiniz, haksız mı bu vatandaş? Yani boğazına sarılıp okul mu yaptıralım buna? Yoksa çocuğunu istediği gibi okutacağı bir Avrupa ülkesine mi gönderelim?

OKULLAR, MİLLETİN İSTEDİĞİ GİBİ OLMALI

BAKIN Almanya'daki bir hâdise çok enteresan. Ahmed Batur isimli bir gurbetçimizin Mühteha ve Betül isminde iki kızı var. Gittikleri ilkokulda yüzme dersi de veriliyor. İyi ama bu çocuklar Müslüman, mahrem yerlerini açmak istemiyorlar. Alman öğretmen Otto Bartoçsh, "Çekin gidin öyleyse" demiyor. Hususi bir yüzme kabini tahsis ediyor. Bunların kadın öğretmen tarafından yüzme öğrenebileceklerini söylüyor. Tabii isterlerse... İstemezlerse çekip gitmek yok.

Bir ülkesine, bir Avrupa'ya bakan vatandaşımız, nasıl olacak da "dini bir aşk ve şevkin" tahrikiyle "kendi okulunu kendi yapacak?"

Eğer denilse ki, "muharrik" din olmasın, vatandaşlık, memleketseverlik duyguları olsun. İşte o zaman bu millete hiç bir şey yaptıramayız. Zâten her yıl yapılan bir çok okul da dindar vatandaşların desteğiyle yapılıyor. Nitekim vatandaşı teşvik için kullanılan "sevap" mefhumu da dini bir tâbir değil mi?

Hem vatandaşa okul yaptıracak, hem de talebelerin dini inanç ve yaşayışlarına müdâhale edeceklerini zannedenler avucunu yalarlar. Vatandaşın istediği gibi bir eğitim sistemi ve okul programı tanzim edenler ise bütün okulları millete yaptırabilirler.

İsbatı, işte câmilerin sayısındaki artış. Hangi devletlümüz diyor ki, "Câmi yapın". Câmi yapımı için kampanya mı açılıyor, devlet dini hizmetlere sahip mı çıkıyor?

Hayır! Ama kesif bir câmi furyası var. Bu da doğru. Çünkü Müslüman milletimiz, câmilerde İslâm dışı bir davranışın olmadığını biliyor. Sevap kazanmak için de câmi yapımına yöneliyor. Onu en mübrem ihtiyacı olarak görüyor ki, gecekondu mahallelerinde bile muhteşem câmiler yükseliyor.

Sonra eğitimin ille de okulda olması gerekmez ki. Artık bu çağda eğitim vâsıtaları oldukça gelişti. Türkiye'de bile en çok mezunu veren okul, Açık Öğretim Fakültesi. İnsan istediği yerde okuyabilir. Çarşıda, pazarda, evde, dükkânda, okulda, kırda, vâsıtada, her yerde...

Okul olmasın mı? Olsun! Ama Müslüman bir millete yaraşır şekilde olsun. İşte bu en büyük kampanya olur. O zaman herkes kendi okulunu kendisi yapar. Tabii câmi yapımına da karışılmazsa.

SATIRLAR ARASINDA

Heybeliada'daki Deniz Harp Okulunda bulunan caminin Atatürk tarafından 1935 yılında yıktırılmadan önce çekilmiş bir fotoğrafı.

Heybeli'deki câmiyi Atatürk yıktırdı

1988 Türkiye'sinde rastladığımız câmi ve mescidler aleyhindeki hâdiselerin kökleri çok eskilere dayanıyor. Bugün namaz kıldığı için talebeler, askeri okullardan atılıyor. Yarım asır önce de câmiler yıktırılıyordu. 2 Ekim 1988 tarihli 2000'e Doğru dergisinde Atatürk'ün Heybeliada'daki câmiyi niçin yıktırdığı anlatılıyor:

"Atatürk, bir bardak su istedi. Getirdiler. İçerken başını yukarı doğru kaldırınca minareyle göz göze geldi. 'Bu nedir?' diye sordu. Açıkladılar. 'Askeri okulda câmi olmaz' dedi. Ardından Heybeliada Deniz Harb Okulundaki câmi Kürt hamallara yıktırıldı.

Başbakan İnönü dişlerinden rahatsızdı. Dinlenmek için Heybeli'ye gelmişti. Cumhu-başkanı Atatürk de 5 Eylül 1935 günü akşamı motorla adaya gelmiş, İnönü'yü ziyaret ederek hatırını sormuştu. Atatürk, bu ziyaret sırasında o dönemde, Mekteb-i Bahriye olarak anılan Deniz Harp Okuluna da uğramıştı. İşte minareyle okulun elektrik tesisatçısı Zeki Usta'nın sunduğu bir bardak suyu içerken karşılaşmıştı. Çevresindekiler ada halkının bu câmide ibâdet ettiğini söylemişlerdi. Ancak bu açıklama, Atatürk için bir askeri okulda câmi bulunmasına gerekçe olamazdı. 1984 yılında basılan Prenses Adalarının Heybelisi kitabında Akilas Milas, yakım kararına itiraz edenler bulunduğunu, ancak 'o dönemlerde Kemal'in herhangi bir kararı dikkate alınamayacak gibi' olmadığı için minarenin aynı gece yıktırıldığı belirtiliyor. Minareyi yıkanlar Kürt hamallar. Yapan ise bir Ermeni mimar."

1930'larda Türkiye'de eğitim: Neler Okuttular?

İnkârcı bir nesil yetiştirilecekti

Yeni bir insan modeli çizenlerin maksadı neydi? Ders kitaplarını yazdıran Atatürk'ün muhtevaya katkısı hangi ölçüdeydi? Allah'ı inkar eden görüşler bizzat Atatürk'ün kaleminden mi çıkmıştı? Ders kitaplarında Peygamber Efendimiz ve Kur'an-ı Kerim için neler deniliyordu? Kafatası ırkçılığı yapanlar talebelere neler öğretiyorlardı? Peygamber Efendimizin hırkasına "palaspâre" diyen kimdi? Dini bütünüyle tasfiye etmek isteyenler neler söylüyordu? Devrimleri yerleştirmek isteyenler hangi taktikleri kullanmışlardı? "Devletin dini İslâmdır" cümlesi niye kaldırıldı? Dinsiz bir nesil yetiştirmek isteyenlerin taktikleri nelerdi? Anarşistler hangi eğitimin ve hangi zihniyetin mahsulüydü?

Ders kitaplarındaki bazı mevzuları bizzat M.Kemal kaleme almıştı.

1930'ların eğitiminde dine yer yoktu

1930'LU YILLAR, yakın tarihimizin en dikkat çekici yıllarıdır. Bu yıllarda ülkemizde cereyan eden hâdiseler sadece bizim için değil bütün beşer tarihi için çok mühim hâdiselerdir. Zirâ bu yıllar içerisinde, o zamana kadar eşine emsaline rastlanmamış gelişmeler olmuştur. Siyasi iktidara hâkim olan Mustafa Kemal Atatürk, yıllarca çetin bir mücadele verip, siyasî iktidarı ele geçirdikten sonra, bu 1930'lu yıllar içerisinde; düşündüğü, plânladığı "insan modelini" yetiştirmek için kesif bir çalışma içerisine girmiştir.

Atatürk, düşündüğü insan modelini yetiştirmek için Eğitim sistemini yeni baştan tanzim etmiş, ilkokuldan üniversiteye kadar, bütün eğitim müesseselerinde okutulacak ders kitaplarıyla bizzat ilgilenmiş, ders kitaplarının bazı bölümlerini kendisi kaleme almış, diğer bütün kitapları da inceden inceye tedkik ettikten sonra bastırtmıştır. Yani, düşündüğü insan modelinin nasıl yetiştirileceği hususunda en ufak ayrıntıyla bile bizzat meşgul olmuş, her safhada kontrolü elinde bulundurmuştur.

1930'A GELİNCEYE KADAR

TÜRKİYE'NİN 1930'lu yıllarında cereyan eden hâdiseleri iyi anlayabilmek için o zamana kadarki gelişmeleri ana hatlarıyla göz önünde bulundurmak lazımdır. O zamana kadar neler olmuştur? Bu soruya iki ana başlık altında cevap vermek lazımdır: 1. Kültür sahasında olup bitenler, 2. Siyasî sahadaki gelişmeler.

Cumhuriyetin ilanından sonra kültür sahasındaki gelişmelerden bazıları şunlardır:

7 Ocak 1924: Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarıldı. Bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı.

3 Mart 1924: Halifelik kaldırıldı. Osmanlı hânedanına mensup olanların bir daha dönmemek, Türkiye top-

Cumhuriyet devrindeki eğitim politikasıyla üç nesil yetiştü. Bu ülkede üç defa ihtilâl oldu. Ve Atatürkçü eğitimle yetiştirildiği iddiâ edilen gençlik anarşiye bulaştı. Anarşi ve terörde başı çekenler hep mektepliierdi.. Bu anarşist geçişe bakanların aklına türlü türlü sorular geliyordu. Sahi Atatürkçü insan modeli nasıldı?..

raklarına ayak basmamak, transit olarak da olsa geçmemek üzere yurt dışına sürülmesi kararlaştırıldı.

3 Mart 1924: Şer'iye vekâleti kaldırıldı.

8 Mart 1924: Dini mahkemeler kaldırıldı.

25 Kasım 1925: Şapka kanunu çıkarıldı.

30 Kasım 1925: Tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı.

17 Şubat 1926: İsviçre Medeni Kanunu Türkçeye tercüme edilerek "Türk Medeni Kanunu" olarak kabul edildi.

1 Mart 1926: İtalya Ceza Kanunu Türkçeye tercüme edilerek "Türk Ceza Kanunu" olarak kabul edildi.

1926: Bütün Orta dereceli okullarda din dersleri kaldırıldı.

1926'da bütün orta dereceli okullarda din dersi kaldırılmıştı. Daha sonraki bütün okullardan din dersi kaldırılacaktı.

28 Mayıs 1927: Binalar üzerindeki Osmanlıca Kur'an harfleriyle yazılmış bütün tuğra ve methiyelerin kaldırılması hakkında kanun çıkarıldı.

3 Şubat 1928: İlk Türkçe hutbe İstanbul'da okundu. Bilahare, Ezan, kamet ve hutbelerin bütün yurt sathında okunması için çalışmalar yapıldı.

10 Nisan 1928: İsmet Paşa ve 120 arkadaşının teklifi üzerine Anayasa'dan bütün dini terimlerin kaldırılması hakkında bir kanun çıkarıldı. Buna göre; "Devletin dini, din-i İslâmdır" kaydı kaldırıldı. Milletvekillerinin yemin şekli değiştirildi. "Vallahi" demek yerine "Namusum üzerine" tâbirinin kullanılması kabul edildi.

Bütün devrimler yapılmış, sıra eğitime gelmişti

Atatürk'ün kurduruduğu ve Genel Başkanlığını yaptığı CHP'den sonra, TCF ve SCF partileri siyaset sahnesine çıktı. Ancak her ikisinin de ömürleri çok kısa oldu. Bu partiler kapatıldı ve ortada yalnızca CHP kaldı. Bu kapatma hâdiselerinde, Rauf Orbay, Kazım Karabekir gibi İstiklâl Harbinin meşhur simaları da muhakeme edilmiş ve daha sonra siyaset sahnesinden silinmişlerdi.

1 Kasım 1928: Harf inkılabı yapıldı.

1 Ocak 1929: Arapça harflerle dilekçe yazılması ve kitap basılması yasaklandı.

1 Eylül 1929: İlk ve orta öğretim okulları ders cetvellerinden "Arapça" ve "Farsça" dersleri kaldırıldı.

SİYÂSÎ SAHADAKİ GELİŞMELER

1930'A KADARKİ başlıca siyasî gelişmeleri şu şekilde hülasa edebiliriz:

23 Nisan 1920: TBMM, dualarla, Kur'an-ı Kerim okunmasıyla açıldı. Bu ilk meclisteki çok sayıda medrese tahsilli yapmış din âlimi vardı.

24 Temmuz 1923: Lozan antlaşması imzalandı. Lozan'daki görüşmeler esnasında TBMM'de sert tartışmalar oldu. Rauf Orbay'ın başında bulunduğu hükümet de, Lozan'da Türkiyeyi "başmurahhas" sıfatıyla temsil eden İsmet İnönü'ye imza yetkisi vermedi. Bunun üzerine imza yetkisini TBMM reisi Mustafa Kemal verdi.

11 Ağustos 1923: TBMM ikinci devresi açıldı. Milletvekilleri yemin etti. Birinci devre TBMM'de yer almış olan sarıklı milletvekillerinin hemen hepsi bu meclise giremedi. Ayrıca Lozan antlaşmasına karşı çıkmış olanların da çok büyük ekseriyeti bu yeni meclisteki yer almadı. Bu meclisin teşekkül etmesine yol açan seçimin belli başlı hususiyeti şunlardı:

Seçim, "Açık rey, gizli tasnif" esasına göre yapılmaktaydı. Yani reyler sandık kurulunun önünde açıkta verilmekte, ama tasnifi, sandık kurulu üyeleri kendi aralarında yapmaktaydı.

Seçim birkaç gün sürmüştü. Bu zaman zarfında, sandık anahtarı hükümetçe vazifelendirilmiş kişilerde bulunmuştu.

9 Eylül 1923: 9 Ağustos 1923'de kurulmuş olan Halk Fırkası'nın tüzüğü 9 Eylül 1923'te kabul edildi. Böylece bu parti resmiyet kazandı. Partinin genel başkanı Mustafa Kemal Paşa idi.

17 Kasım 1924: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Bu fırkayı Halk Fırkası'nın (CHP) icraatını beğenmeyenler kurmuştu. Bu yeni partinin kurucuları arasında İstiklal Harbi'nin önde gelen simaları yer almaktaydı. Başlıcaları şunlardı: Kâzım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele. Ayrıca 30 milletvekili de parti kurucuları arasında yer almıştı. Bu yeni partinin çatısı altında İttihat ve Terakki'de çalışmış "kurt" politikacılar da vardı.

13 Şubat 1925: Doğu'da Şeyh Sait ayaklanması patlak verdi. Bu ayaklanmanın, Türkiye ile İngiltere'nin; Musul meselesi yüzünden aralarındaki anlaşmazlığın zirveye çıktığı bir zamanda ve TBMM'nin Musul'a askeri müdahele yapılması kararı almasının an meselesi olduğu bir sırada oluşu dikkatleri çekti.

4 Mart 1925: Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarıldı. Fethi Okyar Başkanlığındaki hükümet bu kanun teklifini kabul etmeyeceğini açıklamış, bunun üzerine bu hükümet düşürülmüş ve İsmet İnönü başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştu. Kanun 79'a karşı 82 oyla kabul edildi. (üç rey farkıyla)

Bu kanun, hükümet görüşüne aykırı her türlü düşünce ve faaliyeti yasaklamaktaydı. Ayrıca kanun gereğince İki İstiklâl Mahkemesi kurulmuştu.

31 Mayıs 1925: Doğudaki hâdiseler tamamen bastırıldı. Ayaklanmanın lideri Şeyh Said ile birlikte 47 kişi Şark İstiklal mahkemesi tarafından idama mahkum edildi. Karar 29 Haziran 1925'te Diyarbakır'da infaz edildi.

1930'a kadar siyasî iktidarı ele geçirmek ve düşündüğü devrimleri gerçekleştirmek için uğraşan Atatürk, 1930 yılı başından itibaren kafasındaki insan modelini yetiştirmek üzere harekete geçti.

Mart 1925: Takrir-i Sükun kanununa dayanılarak çeşitli illerde neşrolunmakta olan birçok dergiler ve gazeteler kapatıldı. Bazı gazeteciler İstiklal Mahkemesi'ne verildi.

Nisan 1925: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın İstanbul'daki merkez ve şubeleri arandı. Bütün vesikalarına el konuldu. İstiklal Mahkemesi Doğu Anadolu'daki bütün Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası teşkilatlarını kapattı. Ankara İstiklal Mahkemesi de, parti programının 6. Maddesinde yer alan; "Parti, efkar ve itikâd-i diniyeye hürmetkârdır" ifadesini, "irtica kışkırtıcılığı" olarak değerlendirdi ve hükümetten "gereğinin yapılmasını" istedi.

3 Haziran 1925: Hükümet TCF'ni kapattı. Böylece Cumhuriyet tarihinin ikinci siyasî partisi 6 ay hayatta kaldıktan sonra siyaset sahnesinden çekilmiş oldu. Bu partinin kapatılmasıyla birlikte siyaset sahnesinde önde gelen birçok şahsı da siyasi hayatı sona ermiş oldu.

1925-1926: İstiklal Mahkemeleri, daha önce bahsettiğimiz kararlara tepki gösterenlerden binlercesini muhakeme etti. Neticede yüzlerce idam kararı verdi.

17 Haziran 1926: Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapılacağı ihbarı olduğu açıklandı. Bunun üzerine İstiklâl Mahkemeleri hare-

kete geçerek, TCF'nin ileri gelenleri başta olmak üzere, meşhur İttihat ve Terakkiciler ile daha başka birçok kişiyi tevkif etti.

Tevkif edilenler arasında milletvekilleri de vardı. Bunlardan meşhur simalar şunlardı: Ali Fuat Paşa (İstanbul), Kazım Karabekir Paşa (İstanbul), Refet (Bele) ve Cafer Tayyar (eğilmez)

Suikast ihbarı üzerine tevkif edilenlerden 19'u idam edildi. İdam edilenler içerisinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası milletvekilleri de vardı: Şükrü (İzmit), Abidin (Saruhan), Albay Arif (Eskişehir), İsmail Canbolat (İstanbul), Halis Turgut (Sivas) ve Rüştü Paşa (Erzurum)

Meşhur simalardan Rauf Orbay on yıl hapse mahkum edilmiş, Kazım Karabekir, Cafer Tayyar, Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele ise ordunun baskısı ile beraat ettirilmişlerdi.

1 Şubat 1927: Milletvekili seçimi yapıldı. Bu seçimin başlıca hususiyetleri şunlardı:

I.Seçime tek parti katılmıştı.

II.Her isteyen kişi milletvekili adayı olamamıştı. Partinin aday gösterdiği kişiler, bağımsız olarak da olsa seçime katılamamıştı.

III.Milletvekili adaylarını parti tesbit etmişti. Adayların tesbitinde birinci derecede rol oynayan sima, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa idi.

12 Ağustos 1930: Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) isminde yeni bir parti kuruldu. Bu partinin kurucularını bizzat Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tesbit etmişti.

4 Eylül 1930: SCF'nin kurucuları İzmir'de çok büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. 5 Eylül'de İzmir'de yapılan mitinge muazzam bir kalabalık iştirak etti. Ayrıca yurdun muhtelif bölgelerinde SCF'ye olan ilginin arttığı müşahede edildi.

Bütün siyasî muhalifler devre dışı bırakıldı. Sıra insan modelindeydi.

TTTC Uyesi Sivas Milletvekili Şemseddin (Günaltay)

24 Eylül 1930: SCF'nin lideri Ali Fethi (Okyar) Bey Gümüşhane milletvekili seçildi.

1 Kasım 1930: SCF temsilcileri, mahalli seçimlerde haksızlığa uğradıklarını, çeşitli baskılarla karşılaştıklarını söylediler. Bundan sonra Meclisteki sert tartışmalar cereyan etmeye başladı.

16 Kasım 1930: Ali Fethi Bey Cumhurbaşkanı ile görüştü. Bu görüşmede SCF'nin feshi kararlaştırıldı.

17 Kasım 1930: Ali Fethi Bey Dahiliye Vekaleti'ne bir dilekçe verdi ve "Gidişata göre Gazi Hazretleriyle siyasi sahada karşı karşıya gelmek vaziyetinde kalabileceği anlaşıldığı" gerekçesiyle partiyi kapattıklarını bildirdi.

Böylece yeni bir parti denemesi de neticesiz kalmış oldu. Bundan sonra CHP, 1946'ya kadar yapılan bütün seçimlere tek başına katıldı.

Bazılarına temas ettiğimiz bu kültürel ve siyasi gelişmelerde Atatürk'ün rolü çok mühimdi. Bütün gelişmeleri, neticelerini de tahmin ederek önceden planlamış ve tatbik sahasına sokmuştu.

1930 başlarında, M.Kemal bütün ipleri eline geçirmişti

1930 yılına gelindiğinde Mustafa Kemal Paşa, kültür sahasında düşündüklerinin mühim kısmını gerçekleştirmiş bulunuyordu. Ayrıca, siyasî sahada görüşlerine karşı çıkacak kimse kalmamıştı. Bizzat kendisinin tesbit ettiği milletvekilleri ile diğer devlet ricâli düşüncelerine samimî olarak iştirak ediyordu.

1930 yılı başlarında Mustafa Kemal Paşa siyasî sahada güçlü bir şahsiyetrede yazılmış, okutulmuş ders kitaplarına bakmak kâfîdir. Biz de öyle yaptık ve 1930'lu yıllarda okullarda okutulmuş bazı ders kitaplarına baktık. Bu kitapların muhtevasını hülasa olarak nazarlara sunmak istiyoruz.

İlk önce tarih kitaplarından başlayalım:

Ders kitapları içerisinde tarih kitaplarının ayrı bir yeri vardır. Zirâ, yeni ideolojinin ve felsefenin ağırlık

Bolu Milletvekili Hasan Cemil (Çambel)

Çanakkale Milletvekili Samih Rıfat.

u. Yani, yıllarca tasarladığı "insan modeli"ni yetiştirmek için rahatça çalışabileceği bir vasata kavuşmuş durumdaydı. Bu bakımdan bütün mesâisini Eğitime harcadı. Ders kitaplarının yazılması esnasında yapılan tartışmalara iştirak etti, görüşlerini açıkladı. Eğitimin her safhasıyla bizzat meşgul oldu.

Atatürk'ün düşündüğü insan modeli nasıldı? Bunu öğrenmek için o dev-

kısmı bu kitaplarda verilmek istenmiştir.

Tarih kitapları yazılmaya başlanmadan önce Atatürk'ün görüşü bu kitapların bir an önce yazılıp bitirilmesi şeklindeydi. Prof.İsmail Hakkı Uzunçarşılı şöyle diyor:

"İşin ehemmiyet ve şümûlünü kavrayanlar boyacı küpüne daldırıp çıkarma kabilinden acele bir Türk tarihinin yazılamayacağını ileri sürerler-

Ders kitaplarının her satırında Atatürk'ün mührü vardı.

TTC Üyesi Prof. Yusuf Ziya Özer)

se de sözlerine ehemmiyet verilmedi." (Belleten, No:10, s.349)

Arasında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın da bulunduğu bir cemiyet, "Türk Tarihinin Ana Hatları" isminde bir çalışma yaptı. Atatürk bu çalışmayı gözden geçirirken kendi görüşlerini de açıkça belirtti.

Uzunçarşılı 100 adet basılan bu çalışmadaki Osmanlı tarihiyle ilgili kısımdaki yanlışlıklara dikkat çekerek, bu çalışma hazırlanırken müracaat edilen eserler arasında Osmanlı tarihine ait bir tek eserin bile bulunmadığını söylüyor:

Aydın Milletvekili Dr. Reşit Galip

Uzunçarşılı, Osmanlı tarihindeki yığınla yalan ve yanlış meselelerin bulunuşunu şu şekilde izah ediyor:

"Ana hatlarını yazmış olan arkadaşlardan bazıları birkaç kısmı birden alıp bilmedikleri kısımlar üzerinde de kalem yürütmüşlerdi; nitekim ilk kitap bu yüzden pek noksan ve pek yanlış olmuş, bereket ki yüz nüsha kadar basıldığından ortalığa yayılmamıştı. Atatürk'ün bu arzusunun gelip geçici zannedilmesi işin ciddi tutulmamasına sebep olmuştu. Halbuki iş hiç de öyle çıkmadı." (a.g.e., 350)

Uzunçarşılı, tarih kitabı yazılırken Atatürk'ün tarih yazan heyetin toplantılarına başkanlık ettiğini, bir aya yakın zaman zarfında her gün saat dörtten gece yarısına kadar Çankaya'daki kütüphanede çalışıldığını, kitaplar basılmadan önce, son müsveddelerin Atatürk tarafından gözden geçirildiğini ve Atatürk'ün imzalamasından sonra basıldığını söylüyor. (a.g.e., s.352-353)

KİTAPLARIN HUSUSİYETLERİ

GEREK tarih kitaplarında, gerekse diğer kitaplarda, dikkati çeken en mühim husus, bu kitaplarda klasik bilgilerin yanı sıra, ideolojik ve felsefi denilebilecek değerlendirmelerin de çokça yer almasıydı. Bu kitapların, Atatürk'ün düşündüğü ve planladığı ideolojik temel üzerine bina edildiği rahatlıkla söylenebilirdi.

1931'de basılan tarih kitaplarına baktığımızda, bütün kitapların önsözü ile, "kitabın hazırlanmasında çalışanlar" listesinin aynı olduğunu görmekteyiz.

Meselâ 1931'de basılan Liseler için yazılmış Tarih I kitabında kitabın "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" tarafından yazıldığı belirtilmekte ve kitabın hazırlanmasında çalışanlar şu şekilde sıralanmaktadır:

M.Tevfik Bey (Riyaseticümhur Umumi Kâtibi ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisi), Samih Rifat Bey (Çanakkale Meb'usu ve T.T.T.C Reis Vekili), Akçuraoğlu Yusuf Bey (İstanbul Mebusu, Ankara Hukuk Mektebi Siyasi Tarih Profesörü ve T.T.T.C. Reis Vekili), Reşit Galip Bey (Aydın Meb'usu ve T.T.T.C Umumi Kâtibi), Hasan Cemil Bey (Bolu Meb'usu ve T.T.T.C. Azası), Afet Hanımefendi

Tarih kitabının "Beşer Tarihine Giriş" bölümünde Cenab-ı Hakkın varlığı, birliği ve diğer sıfatları açıkça inkâr ediliyor...

BEŞER TARİHİNE GİRİŞ

DÜNYA VE HAYAT

DÜNYA VE HAYAT HAKKINDA YANLIŞ FİKİRLER

Bundan 200 sene eveline kadar dünyanın 5-6 bin sene önce yaratıldığı ve insanın Hasraya iki günlük yolda, Fırat nehri üzerinde bulunan "*cennet*,le yaratıldığı zannolunmakta idi.

Bu kanaatler hep din kitaplarındaki hikâyelerin, olduğu gibi hakikat sanılmasından doğuyordu.

Artık, hayatın 6 bin senelik değil, milyonlarca senelik olduğu anlaşılmıştır.

Bu anlayışa aşağıdaki kısa izahlarla ulaşılmıştır.

Kâinatın varlığından anlaşılan kuvvet, hareket, kâinatın kanunlarına tâbidir.

TABİAT

İşte, tabiat, hem kâinatın varlıklarının birliğidir ve hem aynı zamanda, kâinatın kanunlarına tâbi hareket ve kuvvettir. O halde tabiat hem kanunların sahibidir, hem de aynı kanunların tâbiidir. Nasıl ki, millet devletler; bu itibarla kanunların sahibidir ve onları inşaa eden kuvvettir; fakat aynı zamanda kendi de bu kanunlara tâbidir.

Bütün varlıklar, tabiatle dahil ve onun kanunlarına tâbi olunca, hayat sahibi olan her nevi mahlûklar, insanlar dahil, istisnasız bundan hariç ve müstesna olmazlar.

TABİATİN BÜYÜK KANUNU

Filhakika, insan, tabiatin mahlûkudur. Hayatın büyük kaidesi de tabiate tâbi olmaktır. Tabiatle hiçbir şey yokolmaz ve hiçbir şey yoktan varolmaz. Yalnız tabiati vücude getiren varlıklar, tabiatin kanunları icabı olarak şekillerini değiştirirler. Arzın ve hayatın mütalea ve tetkikinde bu hakikat pek açık görülür.

ZEKA

Fakat şunu söyliyelim ki, insanların bütün bilgileri ve inanışları, insanın zekâsı eseridir. Zekâ tabii olan dimağdan çıkar. Bundan, tabiati anlamakta zekânın, en büyük cevher ve müessir olduğu anlaşıldığı gibi,

Bu yeni devrin başlaması ile, ilk defa dünyada, mer'alar vücut buldu. Mer'alarda ot yiyen hayvanlar meydana geldi.

Bu hayvanlar arasında birtakımları vardı ki, bunlar, sürüler halinde bir arada bulunuyorlar, biribirlerine bakıyorlar, biribirlerini taklit ediyorlar, biribirlerinin hareketlerinden ve seslerinden anlıyorlardı.

İçtimai bir hayatın başlangıcını gösteren bu hayvanlar dünya yüzünde ilk defa görülüyordu

Bu devir inkişaf ettikçe, nebatlarının ve hayvanlarının bugün dünyada görülenlere benzeyişleri de artti. Yavaş yavaş çirkin ve kaba nesiller, bugünün mütekâmil memeli hayvanlarına inkılâp etti.

Bu hayvan zümresinin başında: sıra ile maymunlar, kuyruksuz maymunlar ve nihayet insanlar bulunmaktadır.

Tesbit ettiğimiz hayat zincirinin başlangıcı ve nihayeti

Kitaplar, Atatürk'ün tasvibinden sonra baskıya giriyordu.

(Musiki Muallim Mektebi ve Medeni Bilgiler Muallimi ve T.T.T.C. Azası), Baki Bey (Erkanı Harbiye Miralayı, Büyük Erkânı Harbiye Harp Tarihi İkinci Şube Müdürü), İsmail Hakkı Bey (Balıkesir Meb'usu ve T.T.T. Azası), Reşit Saffet Bey (Kocaeli Meb'usu ve T.T.T.C. Azası), Sadri Maksudi Bey (Şarki Karahisar Meb'usu ve T.T.T. Cemiyet Azası), Şemseddin Bey (Sivas Meb'usu ve İstanbul Darülfünun Türk Tarihi Sabık Profesörü ve T.T.T.C. Azası), Şemsi Bey (Miralay, Harita Umum Müdürlüğü Harita Şubesi Müdürü), Yusuf Ziya Bey (Eskişehir Mebusu, İstanbul Darülfünunu Hukuk Tarihi Sabık Profesörü ve T. T.T.C. Azası)

Tarih kitaplarının hepsinin baş kısmında yer alan "Mukaddime" de, son yıllara gelinceye kadar Türk tarihine ehemmiyet verilmediği kasıtlı olarak yanlış bilgiler verildiği belirtilmekte ve şöyle denilmektedir:

"Türk ve İslâm müverrihler de Türklüğü ve Türk medeniyetini İslâmlık ve İslâm medeniyeti ile kaynaştırdılar; İslâmlığa takaddüm eden (İslâmiyetten önceki) binlerce yıla ait devreleri unutturmayı ümmetçilik siyasetinin icabı ve din gayreti vecibesi bildiler.)

KÂİNATI KİM YARTTI?

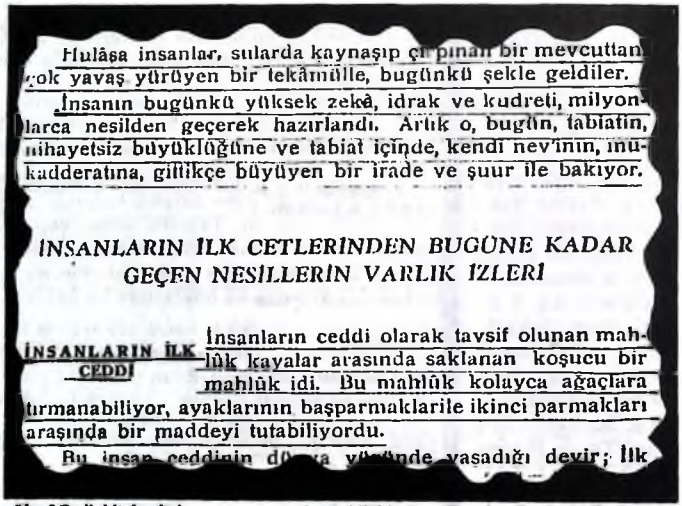
LİSE I Tarih kitabı, "Tarihten evvelki zamanlar ve Eski Zamanlar" başlığını taşıyor:

Kitabın 1931 tarihli baskısının sahifelerini teker teker çevirmeye başlıyoruz. Kitapta yer alan ilk bölüm, "Beşer Tarihihine Giriş" başlığını taşıyor.

Bu bölümde, Kainat ve Tabiattan bahsedilirken, Kâinatın Cenab-ı Hak tarafından yaratılmadığı açıkça söyleniyor. Kur'an-ı Kerim'e taban tabana zıt olan düşünce şu şekilde işleniyor:

"Kainatın varlığından anlaşılan kuvvet, hareket, kâinatın kanunlarına tabidir" denildikten sonra Tabiat içinde şöyle deniliyor:

"İşte, tabiat, hem kâinatın varlıklarının birliğidir ve hem aynı zamanda, kâinatın kanunlarına tâbi hareket ve kuvvettir. O halde tabiat hem ka-

Hulâsa insanlar, sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan çok yavaş yürüyen bir tekâmülle, bugünkü şekle geldiler. İnsanın bugünkü yüksek zekâ, idrak ve kudreti, milyonlarca nesilden geçerek hazırlandı. Artık o, bugün, tabiatin, nihayetsiz büyüklüğüne ve tabiat içinde, kendi nev'inin, mukadderatına, gittikçe büyüyen bir irâde ve şuur ile bakıyor.

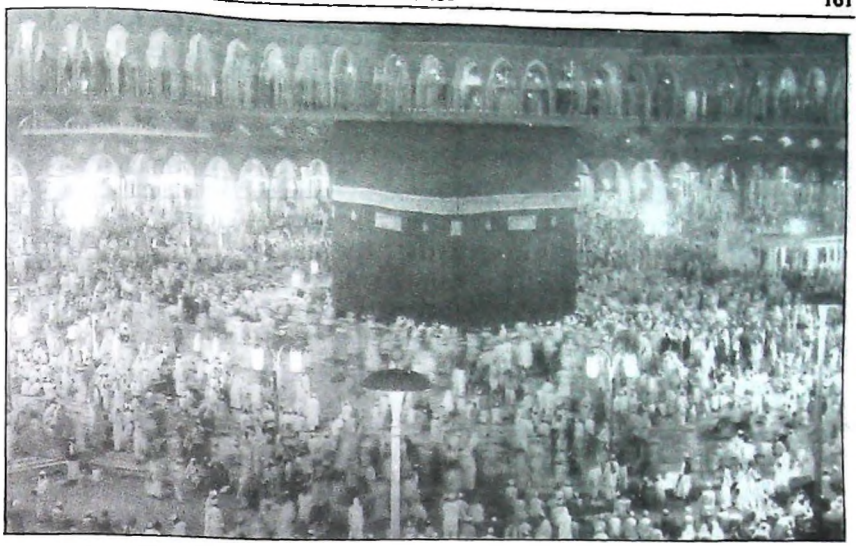
İNSANLARIN İLK CETLERİNDEN BUGÜNE KADAR GEÇEN NESİLLERİN VARLIK İZLERİ

İNSANLARIN İLK CEDDİ

İnsanların ceddi olarak tavsif olunan mahlûk kayalar arasında saklanan koşucu bir mahlûk idi. Bu mahlûk kolayca ağaçlara tırmanabiliyor, ayaklarının başparmaklarile ikinci parmakları arasında bir maddeyi tutabiliyordu.

Bu insan ceddinin dünya yüzünde yaşadığı devir; İlk

Lise I Tarih kitabında insanın maymundan geldiği iddia edilmektedir. Bu iddia kitapta hayli geniş yer tutmakta ve ayrıca bu iddia insan iskeleti ile goril iskeletinin karşılaştırılması yoluyla kuvvetlendirilmek istenmektedir.

nunların sahibidir, hem aynı kanunların tâbiidir." (Tarih I, İstanbul: 1931, Devlet Matbaası, s.2)

Tabiat, hâşâ Cenab-ı Hak yerine ikâme edildikten sonra, insanın da Cenab-ı Hak tarafından değil, tabiat tarafından yaratıldığı söyleniyor:

"Bütün varlıklar, tabiatta dahil ve onun kanunlarına tâbi olunca, hayat sahibi olan ve her nevi mahluklar, insanlar dahi şüphesiz bundan hariç ve müstesna olmazlar."

İNSAN KİMİN MAHLUKUDUR?

FİLHAKİKA, insan, tabiatın mahlûkudur. Hayatın büyük kaidesi de tabiata tâbi olmaktır. Tabiatta hiçbir şey yok olmaz ve hiçbir şey yoktan varolmaz. Yalnız tabiatı vücuda getiren varlıklar, tabiatın kanunları icabı olarak şekillerini değiştirirler." (s.2)

Kâinat, Tabiat ve insanın yaratılışı hususlarında bu şekilde Kur'an-ı Kerim'e zıt görüşler ortaya konulduktan sonra Cenab-ı Hak ve diğer mukaddes değerlerin "insan zekasının ürünü" olduğu ve "insan dimağı tarafından uydurulduğu" söyleniyor. "Zeka" başlığı altında yer verilen görüşler şöyledir:

"Şunu söyleyelim ki, insanların bütün bilgileri ve inanışları, insanın zekâsı eseridir. Zekâ tabii olan dimağdan çıkar. Bundan, tabiatı anlamakta zekânın, en büyük cevher ve müessir olduğu anlaşıldığı gibi tabiatın fevkinde ve haricindeki bütün mefhumların, insan dimağı için kendi tarafın-

Doğrusu üzerinde durulmaya ve araştırılmaya değer bir durumla karşı karşıya bulunmaktayız. Şu bir vakıadır ki, Atatürk'le ilgili tutum ve davranışların benzerine dünyanın hiçbir yerinde rastlanmamıştır. Hiç bir ülkenin devlet idarecilerinin bu kadar çok heykeli yapılmamıştır. Atatürk'ten başka hiçbir lider için çıkarılmış bir koruma kânunu yoktur. Dünyanın hiçbir devlet adamı bu kadar çok anlatılmamıştır.

Burhan Bozgeyik
Yeni Nesil
13 Mart 1988

dan uydurma şeylerden başka birşey olmıyacağı meydana çıkar." (s.2)

YARATILIŞ BAHSİNİ İNKÂR

DÜNYA ve Hayat Hakkında Yanlış Fikirler" başlığı altında yine Kur'an-ı Kerim'deki âyet-i kerimeler inkâr edilmekte, insanın ve Kâinatın yaratılışı hakkındaki bahislerden "din kitaplarındaki hikayeler" şeklinde bahsedilmektedir. Bu kısımda şöyle deniliyor:

"Bundan 200 sene evveline kadar dünyanın 5-6 bin sene önce yaratıldığı ve insanın Basra'ya iki günlük yolda, Fırat nehri üzerinde bulunan 'Cennet'te yaratıldığı zannolunmakta idi.

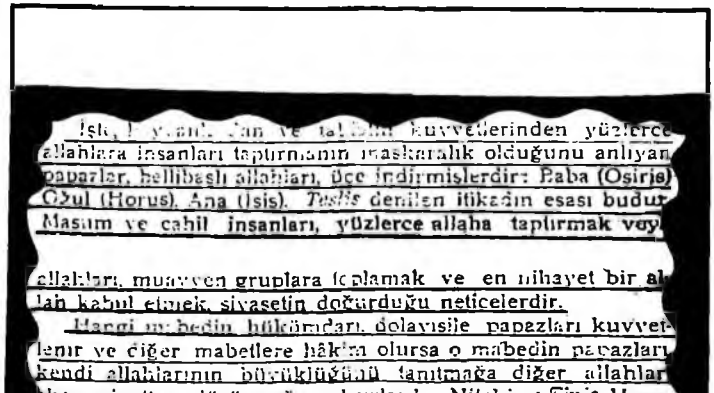
"Bu kanaatler hep din kitaplarındaki hikâyelerin, olduğu gibi hakikat sanılmasından doğuyordu.

Allah'ı inkarla işe başlamışlardı. Kâinatın Cenab-ı Hak tarafından yaratılmadığını yazıyorlardı.

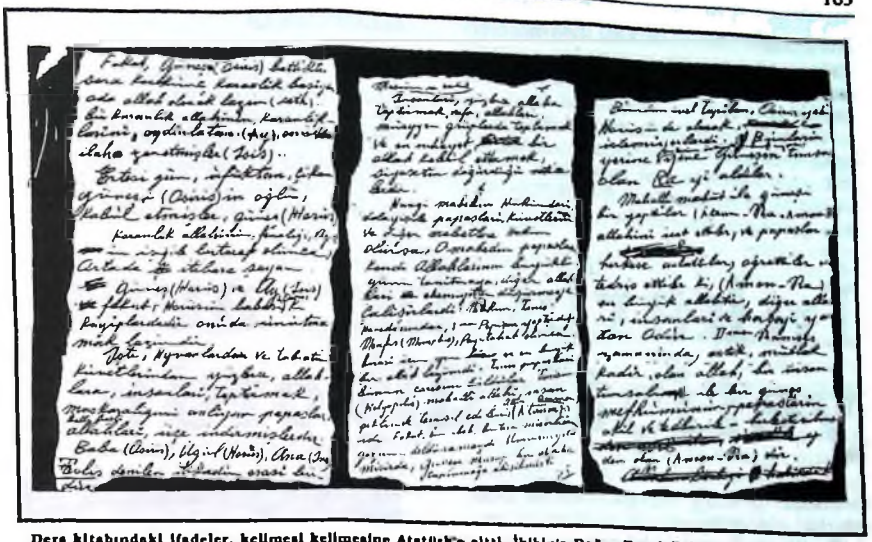
"Artık, hayatın 6 bin senelik değil, milyonlarca senelik olduğu anlaşılmıştır." (s.3)

Hayatın nasıl başladığı, insanın nasıl yaratıldığı hususunda, Tarih kitabında yer alan görüşler de Kur'an-ı Kerimi inkar eder mâhiyettedir. Hayatın yaratıcısının Cenâb-ı Hak olduğu açıkça inkar edilmekte, hayatın yaratılışı sebeplere bağlanmaktadır. Kitapta şöyle deniliyor:

"Herhalde şunu kabul etmek lazımdır ki hayat tabiatın haricinden gelmiş değildir ve tabiatın fevkinde bir âmilin eseri de değildir. Hayat tıpkı suyun buhar olması; bazı cisimlerin billur hâline geçmesi, hararet tesiri ile toprağın ısınması kabilinden zaruri bir tabiat hâdisesidir ve husulü için lazım olan tabii sebepler mevcut olduğu zaman kendiliğinden hasıl olmuştur." (s.5)

Kitaptaki bazı bahisleri bizzat Atatürk kaleme almıştır. "Mısır'da dini inanışlar" başlığı altında işlenen bahis kelimesi kelimesine, noktası ve virgülüne varıncaya kadar Atatürk'e aittir. Kitaptaki bu satırların, Atatürk'ün el yazısı ile karşılaştırılması halinde bu durum açıkça görülür. (Atatürk'ün bu el yazıları İkibin'e Doğru Dergisi'nin 22-28 Şubat 1987 tarihli sayısında yer almış ve daha sonra bu yazıların Atatürk'e ait olduğu AKDTYK uzmanlarınca da doğrulanmıştır.)

Ders kitabındaki ifadeler, kelimesi kelimesine Atatürk'e aitti. İkibin'e Doğru Dergisi'nin 22-28 Şubat tarihli sayısında yer alan Atatürk'ün bu el yazılarında, tıpkı ders kitabındaki gibi, "Bir Allahı kabul ettirmek, olyasetin doğurduğu neticelerdir" deniliyordu.

İNSANIN CEDDİ

İNSANIN yaratılışı mevzuunda da Kur'an-ı Kerimdeki bahisler tamamen inkar edilmekte, insanın hayvandan geldiği, hususan maymundan geldiği açıkça belirtilmektedir. Bu bahis kitapta şu şekilde yer almaktadır:

"...Bu hayvanlar arasında birtakımları vardır ki, bunlar, sürüler halinde bir arada bulunuyorlar, biribirlerine bakıyorlar, biribirlerini taklit ediyorlar, biribirlerinin hareketlerinden ve seslerinden anlıyorlardı.

"Bu devir inkişaf etikçe, nebatlarının ve hayvanlarının bugün dünyada görülenlere benzeyişleri de artıı. Yavaş yavaş çirkin ve kaba nesiller, bugünün mütekâmil memeli hayvanlarına inkılâp etti.

"Bu hayvanlar zümresinin başında: sıra ile maymunlar, kuyruksuz maymunlar ve nihayet insanlar bulunmaktadır.

İnsanın yaratılışı bahsinde Kur'an-ı Kerîm'deki bahisler tamamen inkar edilmekteydi

MAYMUNLA MÜŞTEREK CED

GÖRDÜK Kİ, hayat zincirinin son halkası insandır. Bu zincire nazaran insanın sair memeli hayvanlar gibi, daha basit bir sınıfa ait cetlerden geldiği kanaatine varılır.

"Filhakika umumiyetle iddia olunuyor ki, insanın ve büyük maymunların müşterek bir cetleri vardır. (Res. 1,2). Bu cet dahi, daha basit şekilleri haiz bir nesilden, ilk memeli hayvan cinslerinin birinden ayrılıyor. Bu memeli hayvan da bir nevi yerde sürünen hayvandan ve nihayet bu da balıklardan geliyor. Bunların hepsi de ilk hayat şekli olan iptidâi hücreye dayanıyor.

İnkarcı bir nesil yetiştiriliyordu

"İnsanın bu şeceresi, insanın teşrihile sair kemikli hayvanların teşrihi arasındaki mukayeselere müstenittir."

Bu bahis için atıfta bulunulan fotoğrafa bakıyoruz. Bir insan iskeleti ile bir goril iskeleti yan yana konulmuş. Güya ikisi arasındaki benzerliğe dikkat çekiliyor ve bu da insanın maymundan gelmiş olduğu fikrine delil olarak gösteriliyor.

Kur'an-ı Kerim'deki insanın yaratılış bahsini tamamen inkar eden bu görüş daha sonra şu şekilde devam ettiriliyor:

"Hulâsa insanlar, sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan, çok yavaş yürüyen bir tekâmülle, bugünkü şekle geldiler.

"İnsanın bugünkü yüksek zeka, idrak ve kudreti, milyonlarca nesilden geçerek hazırlandı. Artık o, bugün, tabiatın, nihayetsiz büyüklüğüne ve tabiat içinde, kendi nev'inin, mukadderatına, gittikçe büyüyen bir irede ve şuur ile bakıyor.

İNSANLARIN İLK CEDDİ

"İNSANLARIN ceddi olarak tavsif olunan mahlûk kayalar arasında saklanan koşucu bir mahluk idi. Bu mahluk kolayca ağaçlara tırmanabiliyor, ayaklarının başparmakları ile ikinci parmakları arasında bir maddeyi tutabiliyordu.

"Şüphesiz bu insanlar bugünkü nesillere nazaran pek kaba yapılı idiler. Fakat kendilerinden evvelki cetlerinden daha az kaba idiler." (s.4-7)

ALLAH'I İNKAR

BU Allah'ı inkar eden görüş, Tarih kitabının müteakip sayfalarında daha açık seçik olarak ifade edilmektedir. Bu mevzuda şöyle denilmektedir:

"Ata korkusu yavaş, yavaş anlaşılmaz bir surette 'kabile Allahı' korkusuna intikal etti. dimağları bu düşünceyi geçmiyen insanlar, kâinatı da aile çerçevesi içinde gördü. İnsanlarda ata korkusu tehlikeli hayvanlara karşı olan korku ile karıştı. Bu suretle Allah mefhumunun başlangıç hali

Atatürk'ün bu kupürde görülen el yazısındaki ifadeler, aynen ders kitabında yer almıştı.

olan "ulvileştirilmiş ata"ya temsil olarak, muhtelif hayvanlara şekiller verildi." (s.21)

Liseler için yazılmış olan bu tarih kitabında dindeki haram ve helâlin de bizzat insanlar tarafından "uydurulduğu" söylenmektedir. 1930'lu yıllarda ders kitabı olarak okutulmuş olan bu kitapta şöyle deniliyor:

"İnsanlar, birbiri ile konuşarak da birbirinin korkularını teyit ve tekit eylediler; müşterek mukaddesat an'aneleri icat ettiler. bu mukaddesat içinde memnu (haram) ve gayritahir (mekruh) mefhumlarına ait fikirler mühim yer tuttu; gayrisâf olmak korkusu tasfiye olunmak endişesini doğurdu.

"Ekseri insanlar hemcinslerine yapmamaları icap eden şeyleri bildirmekten zevk alır. İşte bu seretle tarihin mebdeinde sırf indi ve keyfi olmak üzere tatbik olunan bir sürü memnuat meydana çıkmıştır." (s.22)

İnsanların maymundan geldiği iddiâ ediliyor, bu iddiâ gerçek gibi gösteriliyordu

Böylece Cenab-ı Hakkın emirleri ve nehiyleri toptan inkar edilmekte bu emir ve nehiylerin insanlar tarafından ortaya çıkarıldığı söylenmektedir. tarih kitabında bununla da kalınmamakta bütün dini bahislerin insanlar tarafından meydana getirildiği söylenmekte ve bu dini bahislerden "hikâyeler ve hurafeler" olarak söz edilmektedir. Kitapta şöyle deniliyor:

"Dilin lügatçesi çoğaldıkça insanın hikâye ve nakil kabiliyeti de ziyadeleşti. Kendilerine, kabilelerine, mukaddesata, dünyaya ve her şeyin sebeplerine ait birtakım hikâyeler hakletmeğe başladılar. bu suretle bir kabile zihniyeti ve bir an'ane inkişaf etti. bu hal, insanları istediği gibi serbest bir fikir ve düşünceye mâlik olabilmek imkânından mahrum ve bazı fikirleri, bazı telkinleri olduğu gibi kabul etmeğe mecbur ediyordu. Görülüyor ki, insanlar bu bahsettiğimiz tarihlerden itü-

AKDTYK "Belgeler Atatürk'e yazdı" diyor

Atatürk hakkındaki belgeler doğrulandı

Atatürk Araştırma Merkezinden Prof. Dr. Utkan Kocatürk, Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Prof. Dr. Mehmet Gönlübol, Prof. Dr. Ergun Özbudun ve Bekir Tünay imzası ile gelen yazıda belgelerin Atatürk'e ait olduğu doğrulandı.

2000'e Doğru ve Yeni Nesil'de belgelerle alâkalı olarak çıkan haber ve yorumları—belgelerin asılsız olduğu gerekçesiyle—5816 sayılı kanuna aykırı bulan İstanbul Basın Savcısı 2. Asliye ceza Mahkemesinde dâvâ açmıştı.

Atatürk'e ait olan ve ders kitaplarında da aynen yer alan ifadeler çokça tartışılmıştı. AKDTYK yaptığı açıklamada tartışmalara açıklık getiriyor ve el yazılarının Atatürk'e ait olduğunu söylüyordu.

baren şahsiyetlerinden bir kısmını feda etmek mecburiyetinde kalmışlardır. beşeriyet bugün dahi hâlâ aynı yolu takip etmektedir." (s.23)

Kitapta dinin menşei şu şekilde izah edilmektedir:

"Bütün bu müşterek âdetler ve inanışlar insanların aralarında zihnî ve hissi birtakım bağlar kurdu ve insanlarda müşterek düşüne müşterek harekete salk oldu. İşte bu hâdiseye biz bugün din namını veriyoruz.

"İnsanların hayatına taalluk eden herşeyde olduğu gibi dinî meselelerde de bir tekâmül hadisesi görünür. İptidai insanda Allah ve din hakkında hiçbir fikir ve kanaat yoktu. Bu kadar umumi ve şümullü telakkilere, insanın dimağı ancak yavaş yavaş alıştırıldı. Din fikri, insanlar cemiyet hayatına sarahaten atıldığı nisbette genişlemeye başlar, vahdet mefhumuna yaklaşır ve nihayet, tabiatın kudret ve azametiyle daha ziyade anlaşılması kabil, hakiki bir mahiyet alır. Görülüyor ki, insanlar cemaat halinde yaşamaya başladıktan sonra, diğer içtimai müesseseler gibi din müesseselerini de vücuda getirmişlerdir.

"Ulûhiyet mefhumunu bulan, bu mefhumun sırlarını keşfeden ve bugün dahi keşfetmeye devam eden, insan zekâsıdır." (s.23-24)

Liselerin birinci sınıflarında okutulan bu tarih kitabı, bütün semavî dinleri, cenab-ı Hakkın varlığını ve birliğini, Peygamberlerin varlığını ve vazifelerini açıkça inkar etmekte ve dinleri insanların meydana getirdiğini söylemekle, Kur'an'ın hükümlerini açıkça reddetmiş olmaktadır.

Başta da belirttiğimiz gibi, ders kitaplarındaki bu görüşlerin her satırı, her kelimesi bizzat Atatürk'ün tasvibinden geçtikten sonra neşredilmekte idi. bugün bu ders kitaplarındaki bahislerin bir bölümünü bizzat Atatürk'ün kaleme aldığı gün ışığına çıkmış bulunmaktadır. Meselâ yukarıda ders kitaplarından iktibas yaptığımız bö-

rülüyor ki; Muhammet birdenbire Allahın Resulüyüm diyerek ortaya çıkmamıştır. O, Arapların ahlâk ve âdetlerinin pek fena ve pek iptidal ve ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için tenha yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca tefekkürden sonra kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur. Vahiy, ilham fikri Muhammetten evel de Araplarca meçhul değildi. Bütün iptidai kavimler gibi, Araplar da, şiirlerin, akıl erdiremedikleri kuvvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı. Bu kuvvetler Araplar için cinlerdi. Cinler, güya, kâhinlere kayıptan haber vermek kudretini ilham ederlerdi. Bu nevi itikatlar Arabistanda herzaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki Muhammet dahi cinlerin vücuduna samimî olarak inanmıştır. O, hakikaten cinlerin [illegible] Araplar şairleri bir kâhin gibi, peygamberler gibi kendisine ilham eden kuvvetin insanları iğfal eden bir kuvvet olmayıp, onları hayır ve saadete irşat eden ilâhî bir kuvvet olduğuna samimî olarak inandı.

İLK VAHİY Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair birçok rivayetler vardır. Bunlar pek çok efsanelerle karışmıştır. Hakikatte Peygamberin ilk söylediği Kuran ayetlerinin ne olduğu kat'î surette malûm değildir. Muhammet uzun bir devirdeki tefekkürlerinin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre tekrar ediyordu. Bununla beraber kendisini tahrik eden kuvvet'in tabiat fevkinde bir mevcudiyet olduğuna samimî surette kani idi, Muhammedi harekete getiren ilk amil bu samimî heyecanlar olmuştur. Muhammet bidayette irticalen dinî hitabette bulunan bir *vaiz* oldu. Vaizlikten *Nebi*liğe Nebilikten nihayet *Allahın Resulü*

Tarih kitabındaki "ilk vahiy" bahsi kelimesi kelimesine Atatürk'ün kaleminden çıkmıştır. Kitaptaki satırlarla Atatürk'ün el yazısı (Sazçak Dergisi) karşılaştırıldığında bu durum açıkça görülür.

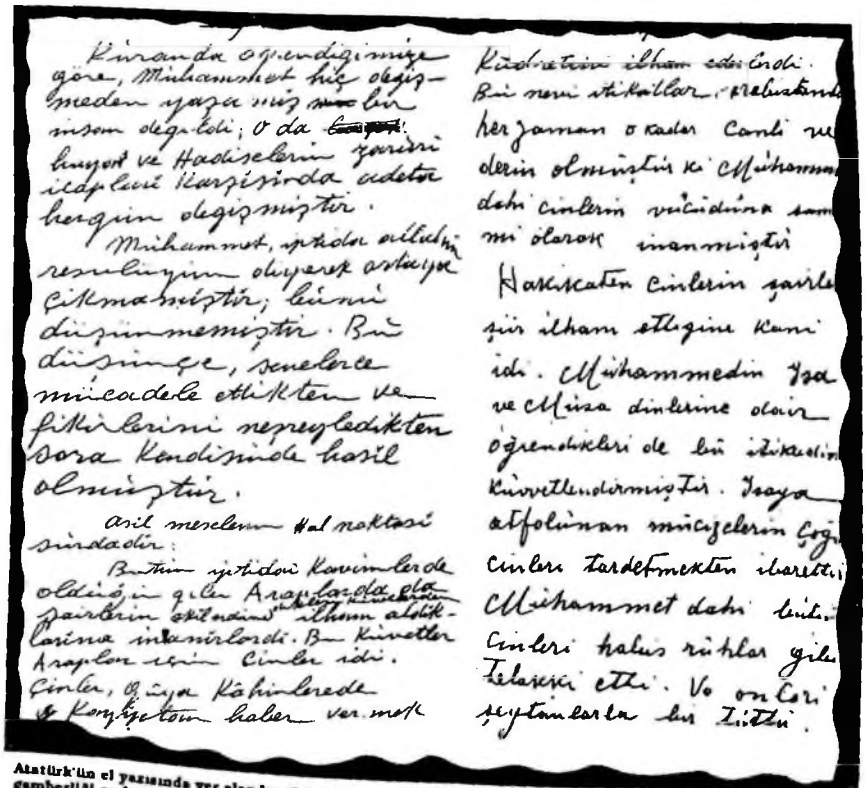
lümlerin büyük ekseriyeti bizzat Atatürk tarafından kaleme alınmıştır.

ALLAH'I İNKAR

İKİBİN'E Doğru Dergisinin 22-28 Şubat 1987 sayısında neşrolan Atatürk'ün el yazasına baktığımızda, bu yazıların 1931 baskılı Lise I Tarih kitabının Mısır ile ilgili bölümü ile kelimesi kelimesine aynı olduğunu görmekteyiz.

Mısır Medeniyeti bahsi ve Mısır'da dinî inanışlar bölümü bizzat Atatürk'ün kaleminden çıkmıştır. Bu bahis içerisinde, Cenab-ı Hakkın birliğinin açıkça inkar edildiği ve "bir Allah" inancının siyasetin doğurduğu bir netice olarak kabul edildiği satırları çok enteresandır. Derginin 12 ve 13. sayfasında yer alan Atatürk'ün el yazısı ile Tarih kitabının 122, 124 ve 125. sahifelerini karşılaştırıyoruz. Tıpa tıp aynı.

Cenab-ı Hakkın birliğini inkar eden "Masum ve cahil insanları, yüzlerce Allah'a taptırmak veya allahları, muayyen gruplara toplamak ve en nihayet bir Allah kabul etmek, siyasetin

Kuranda öğrendiğimize göre, Muhammet hiç ölçüp-biçmeden yazıya mı[illegible] bir insan değildi; O da [illegible] hayat ve Hadiselerin yanında [illegible] karşısında adeta bir gün ölçüp-biçmiştir.

Muhammet, içtihad ettiği resuliğinin dinyerek ortaya çıkmamıştır; bunu düşünmemiştir. Bu düşünüşe, senelerce mücadele ettikten ve fikirlerini neşrettikten sonra kendisinde hasıl olmuştur.

Asıl mesele Hal noktası sındadır:

Bütün içtihadı kavimlerde olduğu için eski Araplarda da [illegible] şairlerin etrafında ilhamın atıflarına inanırlardı. Bu kuvvetler Araplar için Cinler idi. Cinler, Büyü Kâhinlerde [illegible] Kanaatkârlar [illegible] kadar [illegible] kendisine ilham eden Cinleri. Bu nevi müktesebat [illegible] her zaman o kadar canlı [illegible] derin olmuştur ki Muhammed dahi Cinlerin vücuduna [illegible] olarak inanmıştır.

Hakikaten Cinlerin şairlere şiir ilham ettiğine kani idi. Muhammedin İsa ve Musa dinlerine olan öğrendikleri de bu itikadını kuvvetlendirmiştir. İsaya atfolunan mucizelerin çoğu Cinleri tardetmekten ibaretti. Muhammet dahi bütün Cinleri halis ruhlar gibi telakki etti. Ve onları şeytanlarla bir tuttu.

Atatürk'ün el yazısında yer alan bu görüşler aynen ders kitaplarına aksetmiştir. Burada Kâinatın Efendisinin peygamberliği açıkça inkar edilmekte ve "Muhammet, içtihâd Allahın resuliğim diyerek ortaya çıkmamıştır, bunu düşünmemiştir. Bu düşünce senelerce mücadele ettikten ve fikirlerini neşreyledikten sonra kendisinde hasıl olmuştur" denilmektedir.

doğurduğu neticelerdir" satırları bizzat Atatürk'ün kaleminden çıkmıştır. (a.g.d., s.13) Bu satırlar kelimesi kelimesine, noktası ve virgülüne kadar, Tarih I kitabının 1931 baskısının 122 ve 123. sayfalarında yer almaktadır.

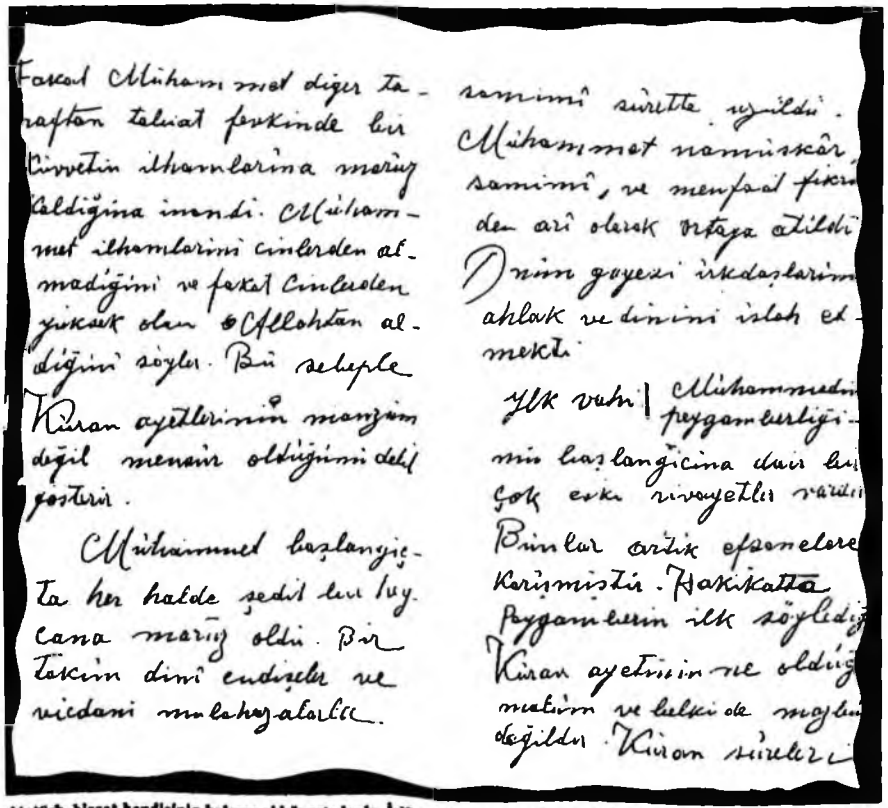
Tarih II kitabı "Ortazamanlar" başlığını taşıyor. Kitab birinci kitap gibi Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti tarafından yazılmış. Önsöz yine aynı kitabın kapağında "Maarif Vekilliği Talim ve Terbiye Heyetinin 12.IV. 1932 tarih ve 11 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir" deniliyor.

Liselerde okutulmuş olan bu ders kitabının "İslâm Tarihi" bölümü, kitabın en dikkat çekici kısmıdır. Buradaki bilgiler de Liselerin birinci sınıfında okutulan tarih kitabı gibi İslâm kaynaklarındaki bilgilere taban tabana zıttır.

Kitaptaki bahislerden bazılarına göz gezdirelim:

UYDURULMUŞ MASAL

KÂBE-İ Muazzama, Hacarü'l Esvet ve Hz. İsmail (a.s.) hakkında bütün dinî kitaplarda teferruatlı malumat

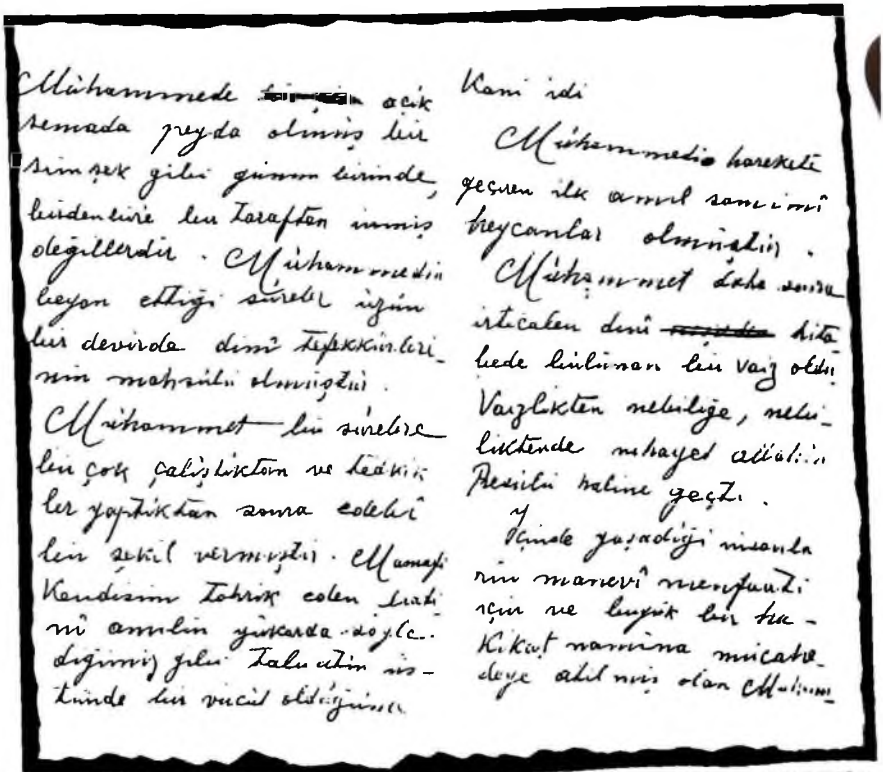
Atatürk, bizzat kendisinin kaleme aldığı satırlarda, İslâm itikadının tamamen aksine düşünceler ileri sürüyordu. İlk vahiyle ilgili olarak, "Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair birçok eski rivayetler vardır. Bunlar artık efsanelere karışmıştır" deniliyordu.

mevcuttur. Bu malumatların temel kaynağı da bizzat Kur'an-ı Kerim'dir. Ne var ki Atatürk zamanında yazılan ve liselerde okutulan bu ders kitabında bütün bu malumatlardan "uydurulmuş masal" olarak bahsedilmektedir. Kitapta şöyle deniliyor:

"Kabe çok eskidir. Ne vakit ve kimler tarafından yapıldığı bilinmiyor. Arap an'anesi kâbenin inşasını İbrahim Peygambere atfetmektedir.

"Bu mukaddes karataş an'anesi Friklerde de vardı. Friklerin mukaddes sayarak ihtiram ve ibadet ettikleri Karataş bugünkü Afyonkarahisar şimalinde kadim Pessinüs şehrinde bulunuyordu.

"Arapların aralarında yayılan bu an'aneye göre İbrahim, karısı Hacer ile oğlu İsmail'i buraya getirmişti; Zemzem de onlar için fışkırmıştı; İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte Kâbeyi bina etmişlerdi. Cebrail kendilerine o zaman beyaz ve mücella olan Haceriesvedi getirmişti; bu taş sonradan günahkârların ellerini sürmelerinden dolayı kararmıştı. bunların hepsi, bittabi, sonradan uydurulmuş masallardır." (Tarih II. Orta Zamanlar. İstanbul: 1932, s.85)

Atatürk, Kur'an-ı Kerim'i Peygamber Efendimizin yazdığını söylüyordu. Şu ifadeler kendisininidi: "Muhammet bu surelere bir çok çalıştıktan ve tedkikler yaptıktan sonra edebi bir şekil vermiştir.", "...Muhammet daha sonra irtical'en dini hitabede bulunan bir vaiz oldu. Vaizlikten nebiliğe, nebilikten alhayet alâlâ-i resûl halini geçti."

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI

BU ders kitabındaki Peygamberimizin hayatı, İslâm'a davet, vahiy ve Kur'an-ı Kerim ile ilgili kısımlar da bütünüyle İslâmî hükümleri ve kaynakları inkar eder tarzdadır. Peygamber Efendimizin hayatının her safhası inceden inceye bilinmesine ve asırlar boyunca meydana getirilmiş binlerce sıhhatli kaynaklarda yer almasına rağmen, Tarih II kitabında şöyle denilmektedir:

"Muhammed'in çocukluğuna ve gençliğine ait malumata sonradan katılmış çok uydurma şeyler vardır; onun vatandaşlarını dine davete başladıktan sonraki hayatı daha çok malûmdur." (s.89)

Kitapta Peygamber Efendimizden hep "Muhammed" diye bahsedilmektedir. Diğer İslâm büyüklerinden bahsedilirken de hürmet ifadesi kullanılmamakta ve doğrudan isimleri kullanılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'deki malumatlar için "uydurulmuş masal", Hacerü'l esved ve Zemzem hakkındaki bilgilere "efsane" deniliyordu.

İSLÂMA DÂVET

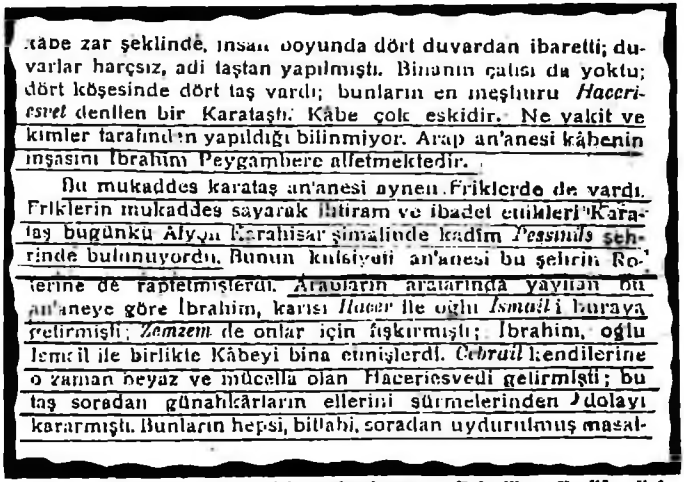
DERS kitabında Peygamber Efendimizin Cenab-ı Hak tarafından vazifelendirilişi inkâr edilmekte ve sanki Peygamberimiz kendi kendini peygamber ilan etmiş gibi nazarlara sunulmaktadır. Kitapta şöyle deniliyor:

"Kırk yaşına geldiği zaman peygamberliğini ilân ve vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı. Muhammed'in davet ettiği bu dine o zamanın hanîflerine imtisalen "İbrahim dini" yahut inkıyat mânâsını ifade eden "İslâm" denilmiştir." (s.89)

KUR'AN-I KERİM HAKKINDA

1930'LU yıllarda liselerde okutulmuş olan bu ders kitabında Kur'an-ı Kerim, vahiy, Peygamber Efendimizin vazifesi, cin ve diğer mukaddes değerlerden de İslâma, Kur'an'a aykırı bir şekilde bahsedilmektedir. Bu bahisler ders kitabında aynen şu şekilde yer almaktadır:

"Muhammed'in koyduğu esasların toplu olduğu kitaba Kuran denir. Bu esasları ihtiva eden cümlelere Ayet, ayetlerden mürekkep parçalara da Sure derler. İslâm an'anesinde bu âyetlerin Muhammed'e Cebrail adında bir

kâbe zar şeklinde, insan boyunda dört duvardan ibaretti; duvarlar harçsız, adi taştan yapılmıştı. Binanın çatısı da yoktu; dört köşesinde dört taş vardı; bunların en meşhuru *Haceri-esvet* denilen bir Karataşh. Kâbe çok eskidir. Ne vakit ve kimler tarafından yapıldığı bilinmiyor. Arap an'anesi kâbenin inşasını İbrahim Peygambere atfetmektedir.

Bu mukaddes karataş an'anesi aynen Frikiclerde de vardı. Friklerin mukaddes sayarak ihtiram ve ibadet etikleri Karataş bugünkü Afyon Karahisar şimalinde kadim *Pessinüs* şehrinde bulunuyordu. Bunun kültüyeti an'anesi bu şehrin Rolerine de rapletmişlerdi. Arapların aralarında yayılan bu an'aneye göre İbrahim, karısı *Hacer* ile oğlu *İsmail*'i buraya getirmişti; *Zemzem* de onlar için fışkırmıştı; İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte Kâbeyi bina etmişlerdi. *Cebrail* kendilerine o zaman beyaz ve mücella olan Haceriesvedi getirmişti; bu taş sonradan günahkârların ellerini sürmelerinden dolayı kararmıştı. Bunların hepsi, billahi, sonradan uydurulmuş masal-

Kur'an-ı Kerim'de geçen bilgiler için "uydurulmuş masal" deniliyor. Ve diğer dini malumatlar da bu şekilde küçümseniyor.

melek vasıtası ile Allah tarafından vahiy, yani ilham edildiği kabul olunur.

"Tarihi noktai nazardan da mütalea edildiği zaman görülüyor ki: Muhammet birden bire Allah'ın Resûlüyüm diyerek ortaya çıkmamıştır. O, Arapların ahlâk ve âdetlerinin pek fenâ ve pek iptidâî ve ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için tenha yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca tefekkürden sonra kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur. Vahiy, ilham fikri Muhammetten evvel de Araplarca meçhul değildi. Bütün iptidaî kavimler gibi Araplar da, şairlerin, akıl erdiremedikleri kuvvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı. Bu kuvvetler Araplar için cinlerdi. Cinler, güya, kâhinlere kayıptan haber vermek kudretini ilham ederlerdi. Bu nevi itikatlar Arabistanda her zaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki Muhammet dahi cinlerin vücuduna samimî olarak inanmıştır. O, hakikaten cinlerin şairlere şiir ilham ettiğine kanî idi. Araplar şairleri, bir kâhin gibi telakki ederlerdi. Muhammed'in Musa, İsa dinlerine dair öğrendikleri de kendisinde bu telakkiyi kuvvetlendirmiştir. Bu peygamberler melekler vasıtasile ilham aldıklarını söylemişlerdi. O dinlerde de cin ve melek telakkisi vardı. Dinler nazarında cinler, kötü ruhlar olduğundan peygamberler onlardan mülhem olamazlardı. Muhammet de diğer peygamberler gibi kendisine ilham eden kuvvetin insanları iğfal eden bir kuvvet olmayıp, onları hayır ve saadete irşat eden ilâhî bir kuvvet olduğuna samimî olarak inandı." (s.90-91)

Peygamber Efendimizin Cenab-ı Hak tarafından vazifelendirildiği inkar ediliyordu

ATATÜRK'ÜN EL YAZISI

BAZI yayın organlarında ortaya konulduğu gibi, yukarıdaki satırlar neredeyse kelimesi kelimesine Atatürk tarafından kaleme alınmıştır. İlk defa Saçak dergisinin neşrettiği ve el yazasının fotokopisine de yer verdiği Atatürk'ün yazdıklarına baktığımızda Atatürk'ün yazdığı; "Araplar-Muhammet-Araplar İmparatorlukları-Arabistan-Arapların iptidaî dinleri-Muhammed'in menşei-Muhammed'in peygamberliği ilk vahi" bölümlerinin ay-

nen ders kitabında yer aldığını görmekteyiz. Dilerseniz bu bahislerin bazı kısımlarını bir de Atatürk'ün el yazısından takip edelim:

"Muhammed'in meşel: Muhammed'in aile ve atalarına ait bütün malûmat tarihî olmaktan ziyade efsanevidir. Peygamber zamanında bir malûmat yoktu; bunlar sonradan icat olunmuştur.

"Muhammedin Peygamberliği: Muhammedin peygamberlik vazifesinin nasıl başladığını izah etmek en nazik ve en müşkil meselesidir.

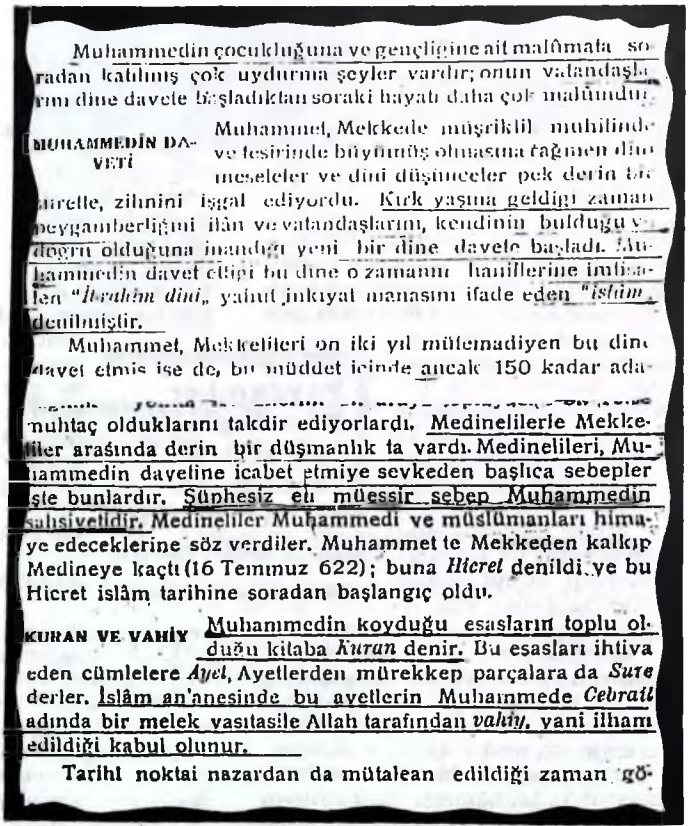
"Muhammed'in bir melek ile allah ile İlmlayı da noktası ve virgülü ile aynen alıyoruz. Allah lafzı el yazısında hep küçük harfle yazılmış] hakikaten konuşmuş olduğu kanaatinde bulunanlar olduğu gibi, Muhammedin, isteyerek böyle söylediğini de ileri sürenler olmuştur.

"Bu faraziyeleri bir tarafa bırakmak ve meseleyi ilim ve mantık çerçevesi içinde mütalaa etmek daha doğru olur.

"Kuranda öğrendiğimize göre, Muhammet hiç değişmeden yaşamış bir insan değildi; o da hayat ve hadiselerin zarurî icapları karşısında adeta hergün değişmiştir.

"Muhammet, iptida allahın resulüyüm diyerek ortaya çıkmamıştır; bunu düşünmemiştir. Bu düşünce, senelerce mücadele ettikten ve fikirlerini neşreyledikten sonra kendisinde hasıl olmuştur." (Saçak, Mart 1986, s.23-29)

Atatürk'ün el yazısının bu kısmını Saçak'tan önce Nokta dergisi de neşretmişti. (Nokta, 17 Kasım 1985, s.13)

Muhammedin çocukluğuna ve gençliğine ait malûmata sonradan katılmış çok uydurma şeyler vardır; onun vatandaşlarını dine davete başladıktan sonraki hayatı daha çok malûmdur.

MUHAMMEDİN DAVETİ

Muhammet, Mekkede müşrikîl muhitinde ve tesirinde büyümüş olmasına rağmen dinî meseleler ve dinî düşünceler pek derin bir surette, zihnini işgal ediyordu. Kırk yaşına geldiği zaman peygamberliğini ilân ve vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı. Muhammedin davet ettiği bu dine o zamanın hanîflerine imtisalen "*İbrahîm dini*„ yahut inkıyat manasını ifade eden "*islâm*„ denilmiştir.

Muhammet, Mekkelileri on iki yıl mütemadiyen bu dine davet etmiş ise de, bu müddet içinde ancak 150 kadar adamuhtaç olduklarını takdir ediyorlardı. Medinelilerle Mekkeliler arasında derin bir düşmanlık da vardı. Medinelileri, Muhammedin davetine icabet etmiye sevkeden başlıca sebepler işte bunlardır. Şüphesiz en müessir sebep Muhammedin şahsiyetidir. Medineliler Muhammedi ve müslümanları himaye edeceklerine söz verdiler. Muhammet te Mekkeden kalkıp Medineye kaçtı (16 Temmuz 622); buna *Hicret* denildi ve bu Hicret islâm tarihine soradan başlangıç oldu.

KURAN VE VAHİY

Muhammedin koyduğu esasların toplu olduğu kitaba *Kuran* denir. Bu esasları ihtiva eden cümlelere *Ayet*, Ayetlerden mürekkep parçalara da *Sure* derler. İslâm an'anesinde bu ayetlerin Muhammede *Cebrail* adında bir melek vasıtasile Allah tarafından *vahiy*, yani ilham edildiği kabul olunur.

Tarihî noktai nazardan da mütalean edildiği zaman gö-

Tarih kitabında İslâmiyetin doğuşuyla ilgili, inkarcı görüşler ileri sürülüyordu. "Muhammed'in Daveti" ara başlığı altında şunlar söyleniyordu: "...Kırk yaşına geldiği zaman Peygamberliğini ilan ve vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı." Ders kitabında Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğu da ilan edilmekte ve şöyle denilmektedir: "Muhammedin koyduğu esasların toplu olduğu kitaba Kuran denilmektedir."

TIPATIP AYNI SATIRLAR

DERS kitabın dakı kısmın, Atatürk'ün yazdığı metinle aynı olduğunu müşahhas bir şekilde görebilmek için Saçak dergisinden Atatürk'ün el yazısını iktibas etmeye devam ediyoruz. Mevzuun devamında Atatürk şöyle diyor:

"Asıl meselenin hal noktası şurdadır:

"Bütün iptidaî kavimlerde olduğu gibi Araplarda da şairlerin akıl erdiremedikleri kuvvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı. Bu kuvvetler Araplar için Cinler idi. Cinler, güya kâhinlere de kâ-

KURANIN İLK TOPLANMASI

Kuran ayetlerinin bu esnada toplanması Kuran denilen kitabı ilk vücuda getiren Ebubekirdir. Kullanılan yazının esası Süryanî yazısından alınmış hususî bir alfabe idi. Bu alfabe [illegible] muhtelif yerlerde yapılan şekillere göre muhtelif isimler almıştır.

[illegible] şüphe ederek, birbirlerini kıskanarak evlerine kapandılar.

Muhammedin ölümünden Ebubekirin ölümüne kadar geçen kısa bir müddet zarfında bunlardan hiçbiri mevcudiyetini hiss edemedi; bunlar tamamen ahlâksızlardı.

Muhammedin ölümüyle derhal başgösteren buhranın mü-

Ebubekirin muvaffakiyeti, bilhassa Uslarla Hazrecilerin arasındaki eski husumetten ileri gelmiştir. Medineliler Hazrenaleyh Ebubekirin intihabı, ne Kureyşlilere, ne Medinelilere mensup olmıyan Us müslümanlarının eseridir.

Nekadar ibrete şayan bir vaziyettir ki daha Muhammedin ölüdüğü anda bütün eski nifaklar, ihtiraslar, hırsızlarla

dinelilerden olmak üzere iki reis intihap olunması teklifinde bulundu. Bunun üzerine şiddetli bir münakaşa başladı, hepsi birden bağrışıyorlardı. Ömer, gürültünün büyük bir kavgaya dönmesinden korktu, ileri atıldı; Ebubekirin elini tuttu, [illegible] Ebubekire ilk

kep birer siyasî fırka teşkil etmişlerdi.--bunlar da hilafet davasında idiler. Peygamberin zevcelerinden 'Ayşe Muhammedin sağlığında Alinin, kendi iffeti aleyhinde şüphe ettiğini öğrenmiş olduğundan onun müthiş düşmanı idi. Ayşe onu bir türlü affedemiyordu. Bu karışıklıktan istifade ederek 'Alinin aleyhinde çalışıyordu. Ayşe, taraftarlarını toplıyarak Talha

[illegible] gönderdiği bir mektupta Araplar üzerinde hükümdarlığı paylaşılmasını teklif etti. Hakikatte Müseylime de kıymetsiz sayılmıyacak ahlâkî ve dinî bir mezhep ortaya koymuştu, fakat bu mezhep İslâmiyet seviyesinden pek aşağı idi. Nihayet Müseylime ve onun gibiler birer suretle bertaraf edilmişlerdir.

VEDA HACCI VE MUHAMMEDİN ÖLÜMÜ

Muhammet, hicretin IX. senesinde muhtelif telkik ve hacca gelen kalabalığın mizaç ve ahvali hakkında müşahedatla bulunmak üzere Ebubekiri Mekkeye göndermişti.

O günden sora artık hiçbir müşrikin Kâbeyi ziyaret edemiyeceği ilân edilmişti. Bu suretle Kâbe munhasıran bir müslüman ziyaretgâhı olmuştu.

Hicretin X. senesi içinde Muhammet, Mekkede büyük haçla bizzat bulunmak istedi. Bu haber, şayi olunca o sene hacca iştirak edenlerin miktarı herzamankinden fazla olmuştur. Birçokları Muhammet ile birlikte gitmek üzere Medineye

Lise 2 Tarih kitabında İslâm tarihiyle ilgili kısmın son derece hisaf ve sübjektif olarak kaleme alındığı açıkça farkedilmektedir. Kitapta yalancı peygamber Müseylimetü'l Kezzap övülürken, sahabeler küçümsenmektedir. Kitapta halifeliğin seçimi ile ilgili kısmın da hilaf-ı hakikat olduğu ve bu bahsin İslâma yabancı müsteşriklerin eserlerinden aynen alındığı, bu nakil sırasında bazı has İslâmlerin Osmanlıca yazılışının yanlış olarak okunduğu görülmektedir. Meselâ "evs" kabilesinin "us" olarak okunması gibi...

yıptan haber vermek kudretine ilham ederlerdi. Bu nevi itikatlar Arabistanda her zaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki Muhammet dahi cinlerin vücudüna samimi olarak inanmıştır.

"Hakikaten cinlerin şairlere şiir ilham ettiğine kani idi. Muhammedin İsa ve Musa dinlerine dair öğrendikleri de bu itikadını kuvvetlendirmiştir..." (Saçak, sayfa 28-29) Atatürk'ün bu bahisle ilgili düşünceleri bu minval üzere devam edip gidiyor. Görüldüğü gibi birkaç kelime değişikliği dışında ders kitabındaki yazılanlarla tıpa tıp aynıdır.

M.Kemal, Kâinatın Efendisinin peygamberliğini inkar ediyordu.

Muhammet uzun bir devirdeki tefekkürlerin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre takrir ediyordu. Bununla beraber kendisini tahrik eden kuvvetin tabiat fevkinde bir mevcudiyet olduğuna samimi surette kani idi. Muhammedi harekete getiren ilk amil bu samimi heyecanlar olmuştur. Muhammet bidayette irticalen dini hitabette bulunan bir vaiz oldu. Vaizlikten Nebiliğe, Nebilikten nihayet Allahın Resulü haline geçti." (Tarih II, s.91-92)

İLK VAHİY

DERS kitaplarında ilk vahiy, Risalet vazifesi ile ilgili bilgiler de tamamen Kur'an-ı Kerim'e ve bütün İslâmî kaynaklara aykırıdır.

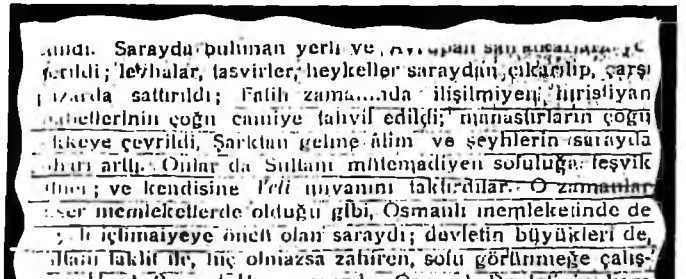
Tarih II kitabında şöyle deniliyor:

"Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair birçok rivayetler vardır. bunlar pek çok efsanelerle karışmıştır. Hakikatte Peygamberin ilk söylediği Kuran ayetlerinin ne olduğu kat'î surette malûm değildir. Muhammet uzun bir devirdeki tefekkürlerin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre takrir ediyordu. Bununla beraber kendisini tahrik eden kuvvetin tabiat fevkinde bir mevcudiyet olduğuna samimi surette kani idi. Muhammedi harekete getiren ilk amil bu samimi heyecanlar olmuştur. Muhammet bidayette irticalen dini hitabette bulunan bir vaiz oldu. Vaizlikten Nebiliğe, Nebilikten nihayet Allahın Resulü haline geçti." (Tarih II, s.91-92)

ATATÜRK'ÜN YAZDIRDIĞI SAYFALAR

SAÇAK dergisinde bizzat Atatürk tarafından yazdırıldığı sâbit olan sayfalara baktığımızda satırı satırına ders kitaplarıyla aynı olduğunu görmekteyiz. Atatürk bizzat yazdırdığı bu "ilk vahiy" kısmında aynen şöyle diyor:

"Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair bir çok eski rivayetler vardır. Bunlar artık efsanelere karışmıştır. Hakikatte Peygamberin ilk söylediği Kuran ayetinin ne olduğu malûm ve belki de mazbut değildir. Kuran sureleri Muhammede açık semada peyda olmuş bir şimşek gibi günün birinde birdenbire bir taraftan inmiş değillerdir. Muhammedin beyan ettiği sureler uzun bir devirde dinî tefekkürlerinin mahsulü olmuştur. Muhammet bu surelere birçok çalıştıktan ve tedkikler yaptıktan sonra edebî bir şekil ver-

Tarih kitabında Osmanlıca tarihinden bahseden kısmın da küçümseyici bir üslupla yazıldığı görülür. Ders kitabında padişahların dindarlığı tenkit edilmekte, halifeliğin Osmanlılara geçmesi küçümsenmektedir.

Ders kitabındaki "ilk vahiy" Kur'ana aykırıydı

mıştır. Mamafih kendisini tahrik eden batını amilin yukarda söylediğimiz gibi tablatın üstünde bir vücut olduğuna kani idi.

"Muhammedi harekete geçiren bir amil samimi heyecanlar olmuştur. Muhammed daha sonra irtical en dini hitabede bulunan bir vaiz oldu. Vaizlikten nebiliğe, nebilikten de nihayet allah'ın Resûlü haline geçti. (Saçak, Mart 1986, s.31-33)

Lise 2 Tarih kitabında Kur'an-ı Kerim hakkında da geniş geniş görüş belirtilmiştir. Kitapta şöyle deniliyor:

"Kuranın içindekiler başlıca üç bahiste mütalaa olunabilir.

"Birincisi ve en mühimmi Allahın bir olduğuna ve ondan başka Allah olmadığına ve Muhammedin onun Resulü bulunduğuna inanmak;

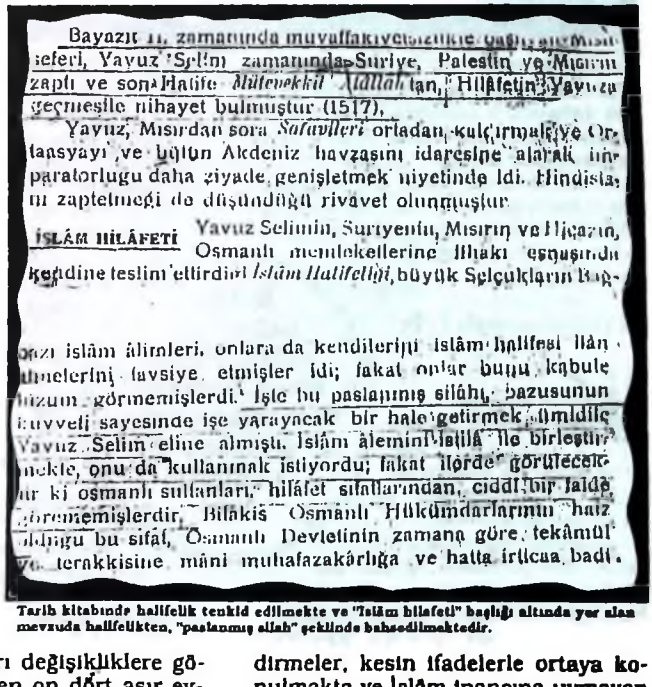
"İkincisi, hukuki hükümler ve ibadetler;

"Üçüncüsü, tarihe ait malûmattır.

"Hukuki hükümler zaman ve mekan içinde içtimai heyetlerin uğradıkları değişikliklere göre değişegeldiğinden on dört asır evvelki zaman ve mekânın ihtiyacına göre lüzumlu ve kâfi görülmüş olan esaslar yerine bugün birçok mütenevvi kanunlar ve usuller konulmak zarureti görülmüştür. Bunlar daha ebedî olmayıp zamanla değişmeğe mahkumdurlar.

"Tarihe ait malûmata gelince: yeni fenler sayesinde meydana çıkarılan hakikatler en yakın tarih bilgilerini bile temellerinden sarsmaktadır." (s.92)

Görüldüğü gibi okullarda okutulan bu ders kitabında hepsinin cevabı bulunan sübjektif görüşler ve değerlen-

Bayazıt II. zamanında muvaffakiyetsizlikle [illegible] seferi, Yavuz Sultan Selim zamanında Suriye, Filistin ve Mısırın zaptı ve son Halife *Mütevekkil Alallah*'tan "Hilâfetin" Yavuza geçmesiyle nihayet bulmuştur (1517).

Yavuz, Mısırdan sora *Sahaviler* orıdan kuşçırmalıye Ortaasyayı ve bütün Akdeniz havzasını idaresine alarak imparatorlugu daha ziyade genişletmeği niyetinde idi. Hindista zaptetmeği de düşündüğü rivayet olunmuştur.

İSLÂM HİLÂFETİ Yavuz Selimin, Suriyenin, Mısırın ve Hicazın, Osmanlı memleketlerine ilhakı esnasında kendine teslim ettirdiği *İslâm Halifeliği*, büyük Selçukların [illegible]

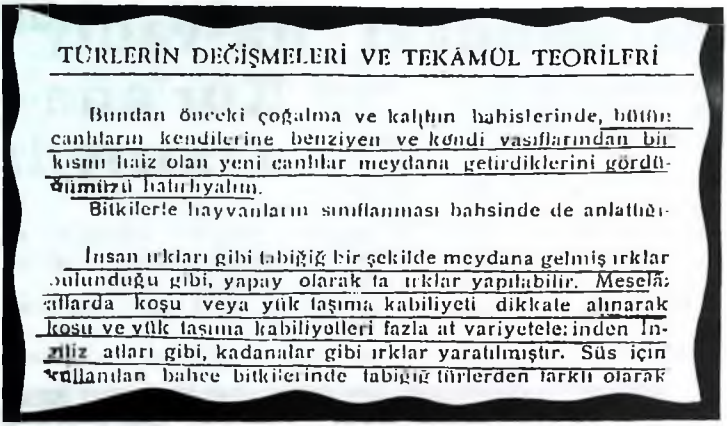
bazı islâm âlimleri, onlara da kendilerini islâm halifesi ilân etmelerini tavsiye etmişler idi; fakat onlar bunu kabule lüzum görmemişlerdi. İşte bu paslanmış silâhı, bazusunun kuvveti sayesinde işe yarayacak bir hale getirmek istidadı Yavuz Selim eline almıştı. İslâm âleminin istilâ ile birleştirmekle, onu da kullanmak istiyordu; fakat ilerde görülecek bir ki osmanlı sultanları, hilâfet sıfatlarından, ciddî bir fayda görememişlerdir. Bilâkis Osmanlı Hükümdarlarının haiz olduğu bu sıfat, Osmanlı Devletinin zamana göre, tekâmül ve terakkisine mâni muhafazakârlığa ve hatta irticaa badi.

Tarih kitabında halifelik tenkid edilmekte ve "İslâm hilafeti" başlığı altında yer alan mevzuda halifelikten, "paslanmış silah" şeklinde bahsedilmektedir.

dirmeler, kesin ifadelerle ortaya konulmakta ve İslâm inancına uymayan bu görüşler talebelere bu şekilde takdim edilmektedir.

Ders kitabında daha sonra şöyle deniliyor:

"Kuran sureleri Mekkede ve Medinede söylenmiş olmak itibariyle başlıca ikiye ayrılır. Birinci devreye ait

TÜRLERİN DEĞİŞMELERİ VE TEKÂMÜL TEORİLERİ

Bundan önceki çoğalma ve kalıtım bahislerinde, bütün canlıların kendilerine benziyen ve kendi vasıflarından bir kısmı haiz olan yeni canlılar meydana getirdiklerini gördüğümüzü hatırlıyalım.

Bitkilerle hayvanların sınıflanması bahsinde de anlatılığı

İnsan ırkları gibi tabiîğ bir şekilde meydana gelmiş ırklar bulunduğu gibi, yapay olarak ta ırklar yapılabilir. Meselâ: atlarda koşu veya yük taşıma kabiliyeti dikkate alınarak koşu ve yük taşıma kabiliyetleri fazla at varlıyetele:inden İngiliz atları gibi, kadanalar gibi ırklar yaratılmıştır. Süs için kullanılan bahçe bitkilerinde tabiîğ türlerden farklı olarak

Biyoloji kitabında, insanın maymundan geldiğini iddia eden Darwin teorisi uzun uzadıya anlatılmakta, ayrıca bu teoriden sanki ispatlanmış hakikatmış gibi bahsedilmektedir. Darwin ve Lamark gibi kişiler için "Büyük tabiyatçılar" denilmektedir.

ayetler hissî ve edebîdir. Medinede söylenen âyetler ise muhteviyat itibarile daha ciddî olmakla beraber edebiyat noktai nazarından Mekke devri ayetlerinden dundur." (s.93)

İslâm tarihi boyunca, hiç kimsenin ağzından çıkmamış olan ve müsteşriklerde bile rastlanmayan bu ifadeler ders kitabında bu şekilde yer almıştır.

Bütün İslâmî kaynaklar çiğnenerek, kafadan uydurulan görüşler genç dimağlara aktarılıyordu.

PEYGAMBERİMİZ İÇİN

KİTAPTA Peygamber Efendimizin hayatının diğer safhalarından da malum üslupla bahsedilmekte ve şöyle denilmektedir:

"Muhammedî ve onun nasıl bir din müessisi ve dinî bir devlet reisi olduğunu anlayabilmek kendisinin bilhassa askerî faaliyetlerini tetkik etmek lazımdır. Aksi takdirde Muhammedî, her şeyi bir melekten alan ve aynen muhitine tebliğ eden ümmî, cahil, hissiz hareketsiz bir put derekesine indirmek hatasından kurtulmak mümkün olmaz." (s.94)

İslâm tarihinde "Müseylimetü'l Kezzap" diye bahsedilen yalancı Peygamber Müseylime'den ders kitabında şöyle bahsedilmektedir:

"Müseylime, taraftarlarının şarap içmelerine müsaade gösterdi. Müseylimeye imtisal eden başka adamlar da olmuştur. Müseylime, başlangıçta muvaffak olur gibi oldu. Muhammede gönderdiği bir mektupta Araplar üzerinde hüküm ve nüfuzun paylaşılmasını teklif etti. Hakikatte Müseylime de kıymetsiz sayılmayacak ahlakî ve dinî bir mezhep ortaya koymuştu." (s.112)

HALİFENİN SEÇİMİ

LİSELERDE okutulmuş olan bu tarih kitabında halifenin seçimi ve Hülefâ-i Raşidin yani dört halife devri de bütün sıhhatli İslâm kaynaklarından çok farklı bir şekilde anlatılmaktadır. Kitapta söylenilenlere baktığımızda bu bilgilerin ya gayr-i müslim tarihçilerin kitaplarından alınıp, yeni bir anlayışla ortaya konulduğunu veya İslami kaynaklardaki bilgileri bu şekilde yorumlanmış olduğunu görmekteyiz. Osmanlıca kaynaklardan alınan bilgilerin hiçbir incelemeye lüzum görülmeksizin alındığı ve birçok yanlış okumaların bile aynen metne geçirildiği belli olmaktadır. Mesela "Evs" kabilesinin Osmanlıcı yazılışı "Us" şek-

linde okunmuş ve Evs kabilesinden hep "Us kabilesi" diye bahsedilmiştir. (s.115 ve diğer sahifeler)

Halifenin seçimi ile ilgili bölümde, Sahabeler iktidar kavgası içerisinde ve iktidarı ele geçirmek için birbirleriyle amansız bir çekişme içerisinde ve bu uğurda her türlü hileyi yapmaktan çekinmeyen kişiler olarak gösterilmektedir. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) halifeliğe seçilmesi, bir oldu bittiye getirilmiş hadise olarak nazarlara sunulmaktadır.

Kitapta halifeliğin seçimi hadisesi bu minval üzere hiçbir sağlıklı İslâm kaynağında bulunmayan değerlendirmelerle anlatılıyor ve şöyle deniliyordu:

"Görülüyor ki, Ebubekirin intihabı, pek fırtınalı bir surette cereyan etmiştir; bu intihap, bütün müslümanların reylerine müracaat sureti vukua gelmemiş, bilâkis hususi bir evin avlusunda tesadüfen toplanmış küçük bir ekalliyetin gürültülü ve acele bir teşebbüsü neticesinde olmuştur. Bu intihabın muntazam ve meşru sayılmayacağı hakkında ve hiçbir vekâlet sıfatını haiz olmayan bir avuç adamın böyle bir şey yapmıya hakları olmıyacağı tarzında iddialar serdolunmuştur.

"Ebubekir'in muvaffakiyeti, bilhassa Uslarla Hazreçlerin arasındaki eski husumetten ileri gelmiştir.

"Ne kadar ibrete şayan bir vaziyettir ki daha Muhammedin öldüğü anda bütün eski nifaklar, ihtiraslar, hırsıcahlar zincirden boşandılar; o derecede ki hakkında korku ve hürmet beslenen Peygamberin henüz ılık cesedi, son nefesini verdiği basit odada unutulmuş ve ihmal edilmişti.

"Ali ve yakın akrabaları, Muhammedi terki hayat ettiği kerpiç odada kimseye haber vermeksizin açtıkları bir mezara acele gömdüler. Peygamberin karıları bile bundan haberdar edilmedi; onlar yalnız bitişik odada kazma sesleri işiterek az çok ne yapılmakta olduğunu anlamışlardı." (s.115)

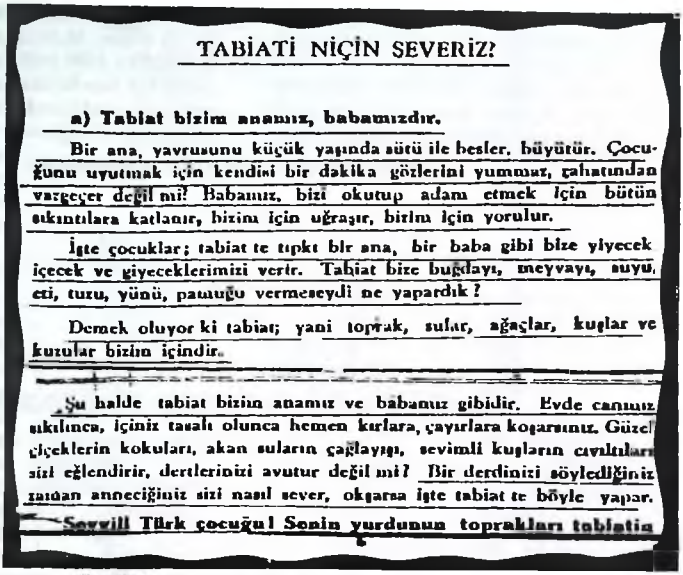
HALİFELİĞİN HAKİKİ MAHİYETİ

KİTAPTA halifelik için de İslam âlimlerine ve İslami kaynaklara ters görüşler ortaya konulmakta ve halifeyi seçenlerin bile halifenin başkumandanlık, devlet reisi sıfatlarını akıllarına getirmediklerini, o esnada tam bir kargaşa olduğu söylenmektedir. Tarih kitabında şöyle deniliyor:

"Muhammedin birdenbire ve müslümanlara hiçbir nasihat etmeksizin ortadan kaybolması Medinede ashabın büyük şaşkınlığını mucip oldu. Bütün ruhlar derin bir surette sarsıldı; derhal nıza zuhûr etti. Medinede başlıca

üç fırkanın mevcudiyetini meydana çıkardı. Peygamber zamanında biribirlerile eyi geçinmiş olan bu fırkalar, şimdi yalnız kendi maddi ve manevî menfaatlerini muhafaza etmekten başka bir şey düşünmüyorlardı.

"Muhammedin ölümünden Ebubekirin ölümüne kadar geçen kısa bir müddet zarfında bunlardan hiçbiri mevcudiyetini ihsas edemedi; bunlar tamamen alıklaşmışlardı." (s.116-117)

TABİATİ NİÇİN SEVERİZ?

a) Tabiat bizim anamız, babamızdır.

Bir ana, yavrusunu küçük yaşında sütü ile besler, büyütür. Çocuğunu uyutmak için kendisi bir dakika gözlerini yummaz, çahatından vazgeçer değil mi? Babamız, bizi okutup adam etmek için bütün sıkıntılara katlanır, bizim için uğraşır, bizim için yorulur.

İşte çocuklar; tabiat te tıpkı bir ana, bir baba gibi bize yiyecek içecek ve giyeceklerimizi verir. Tabiat bize buğdayı, meyvayı, suyu, eti, turu, yünü, pamuğu vermeseydi ne yapardık?

Demek oluyor ki tabiat; yani toprak, sular, ağaçlar, kuşlar ve kurtlar bizim içindir.

Şu halde tabiat bizim anamız ve babamız gibidir. Evde canımız sıkılınca, içiniz tasalı olunca hemen kırlara, çayırlara koşarsınız. Güzel çiçeklerin kokuları, akan suların çağlayışı, sevimli kuşların cıvıltıları sizi eğlendirir, derdlerinizi avutur değil mi? Bir derdinizi söylediğiniz zaman anneciğiniz sizi nasıl sever, okşarsa işte tabiat te böyle yapar.

Sevgili Türk çocuğu! Senin yurdunun toprakları tabiatin

Masum dimağlara hitap eden ders kitaplarında "tabiat bizim hem anamız hem babamızdır" deniliyor. Tabiat Bilgisi ders kitabındaki üsluba bakıldığında, tabiatın Cenab-ı Hak yerine ikâme edilmek istendiği farkedilir...

HER KELİMENİN CEVABI VAR

Bilgiler, gayr-ı müslim tarihçilerden alınıyordu

PEYGAMBER Efendimiz ve Sahabe-i Kiram hakkında bu değerlendirmelerin yer aldığı Tarih kitabının, Hülefa-i Raşidin, Tabiin ve İslâm tarihinin diğer devirlerindeki büyükler hakkındaki üslubu da aynıdır. Tenkitçi, küçümseyici üslup değişmemektedir.

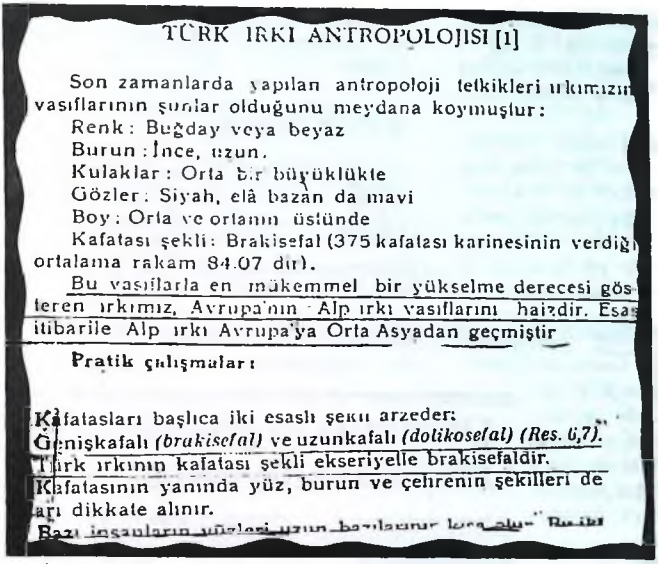
Ders kitaplarından aktardığımız görüşlerin hepsinin, hatta her kelimenin cevabı mevcuttur. Bütün Müslümanların takdirini kazanmış sıhhatli kaynaklardan her bahsin cevabını vermek mümkündür. Ancak hem Tarih kitabının diğer bahislerini nakletmek, hem de bu cevapları vermek yüzlerce sayfa tutacaktır. Bu bakımdan bu şekilde bir mukayese yapmak ciltler tutabilir. Ayrıca böyle bir çalışma bizim incelememizden ayrı bir bahistir.

Bu bakımdan biz mevzuu dağıtmadan diğer ders kitaplarına hülasa olarak göz gezdirmeye devam edelim dilerseniz.

TARİH III

TARİH III kitabı "Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi" başlığını taşıyor. Yazarları ve "Mukaddime" kısmı diğer tarih kitaplarıyla aynı.

Bu kitapta Osmanlı tarihi bâriz bir şekilde tenkitçi bir gözle yazılmış; Osmanlı idarecileri için küçümseyici, tenkit edici ifadeler kullanılmış. Osmanlı devrinde kazanılan mühim zaferlerle Halifeliğin Osmanlılara geçmesi gibi mühim hâdiseler bile sert

TÜRK IRKI ANTROPOLOJİSİ [1]

Son zamanlarda yapılan antropoloji tetkikleri ırkımızın vasıflarının şunlar olduğunu meydana koymuşlur:

Renk: Buğday veya beyaz
Burun: İnce, uzun.
Kulaklar: Orta bir büyüklükte
Gözler: Siyah, elâ bazan da mavi
Boy: Orta ve ortanın üstünde
Kafatası şekli: Brakisefal (375 kafatası karinesinin verdiği ortalama rakam 84.07 dir).

Bu vasıflarla en mükemmel bir yükselme derecesi gösteren ırkımız, Avrupa'nın Alp ırkı vasıflarını haizdir. Esas itibarile Alp ırkı Avrupa'ya Orta Asyadan geçmiştir

Pratik çalışmalar:

Kafatasları başlıca iki esaslı şekil arzeder:
Geniş kafalı *(brakisefal)* ve uzunkafalı *(dolikosefal) (Res. 6,7).*
Türk ırkının kafatası şekli ekseriyelle brakisefaldir.
Kafatasının yanında yüz, burun ve çehrenin şekilleri de ayrı dikkate alınır.
Bazı insanların yüzleri uzun bazılarının kısa olur. Burun

Kafatası ırkçılığı görüşünün muhtelif kitaplarda işlendiği görülüyor. Lise 1 Tarih kitabının yanı sıra Biyoloji 2 kitabında da bu mevzu üzerinde uzun uzun durulduğu görülüyor.

Sahabeler için küçümseyici ifadeler kullanılıyordu

bir şekilde tenkit edilmiş. Kitabın bütününde yer alan bu üsluba ve mütalaalara bazı örnekler alacağız.

SOFU GÖRÜNMEYE ÇALIŞTILAR

YAVUZ Sultan Selim'in pederi Sultan II. Bayezıd hakkında bu ders kitabında şöyle deniliyor:

"Fatih zamanında ilişilmeyen hıristiyan mabetlerinin çoğu camiye tahvil edildi; manastırların çoğu Tekkeye çevrildi, Şarktan gelme âlim ve şeyhlerin sarayda itibarı arttı. Onlar da Sultanı mütemâdiyyen sofuluğa teşvik ettiler; ve kendisine Veli ünvanını taktırdılar. O zamanlar ekser memleketlerde olduğu gibi, Osmanlı memleketinde de heyeti içtimaiyeye öncü olan saraydı; devletin büyükleri de, sultanı taklit ile, hiç olmazsa zahiren, sofu görünmeğe çalıştılar. Hasılı Bayezıt II zamanında, Osmanlı devletinin hars ve siyasetinde bir irtica meşhuttur." (Tarih 3, İstanbul: 1931, Devlet Matbaası, s.36)

Yavuz Sultan Selim kumandasında kazanılan Çaldıran ve Ridaniye zaferleri ders kitabında şu şekilde anlatılıyor:

"Osmanlı-Mısır harplerinin sebebi, Hicaz su yollarının tamiri için Fatih tarafından Mısır sultanına yapılan teklifin reddi ve Osmanlı mahmisi Dulkadir Beyliği işlerine Mısırın karışması değildi. Bunlar ancak zahiri birer sebepti. Bunu, bilhassa Yavuz Selimin Çaldıran zaferinden sonra, bütün müslüman memleketlerini Osmanlılar idaresi altına almak arzusunda ve cihangirlik siyasetinde aramak lazımdır." (s.37)

Çaldıran ve Ridaniye zaferinden sonra İslâm tarihinde çok mühim bir hadise vuku bulmuş ve hilafet Osmanlılara geçmişti. Böylelikle madi olarak İslâm âleminin büyük bölümünü idare eden Osmanlılar İslâm âleminin manevi lideri mevkiine gelmişlerdi. Tarih kitabında bu bahis anlatılırken hilafet müessesesi küçümsenmekte ve Yavuz'un halife olduğu zamanda halifeliğin İslâm âleminde

zaten ciddî bir kıymet ve ehemmiyeti olmadığı söylenmektedir. (s.38)

Kitapta halifelik "paslanmış silah"a benzetilmekte ve daha sonra şöyle denilmektedir:

"İşte bu paslanmış silahı, bazusunun kuvveti sayesinde işe yarayacak bir hale getirmek ümidi ile Yavuz selim eline almıştı. İslâm âlemini istilâ ile birleştirmekte, onu da kullanmak istiyordu; fakat ilerde görülecektir ki Osmanlı sultanları, hilafet sıfatlarından ciddî bir faide görememişlerdir." (s.38)

Bu ders kitabında Osmanlı tarihinde yer almış olan meşhur simalardan hep alelâde bir şahıs gibi bahsedilmesi ve sıfatlarının söylenmemesi de dikkatleri çeken bir diğer husustur: Hayrettin, Selim, Sinan, vb. denilmesi gibi...

BİYOLOJİ DERSLERİ

BİYOLOJİ derslerindeki mevzular Tarih I'deki insanların ve diğer canlıların yaratılışı bahislerindeki muhteva ve üslup içerisinde ele alınmıştır. 1930'lu yıllarda okutulan bu ders kitaplarında en geniş yeri "Türklerin değişmeleri ve tekâmül teorileri" başlığı altında işlenen bahis işgal etmektedir. Bu bahiste muhtelif teorilerden bahsedilmekte, ancak, türlerin değiştiğini söyleyenlerin görüşlerine iştirak edildiği de açıkça belirtilmektedir.

Bu bölümün hemen girişinde şöyle denilmektedir:

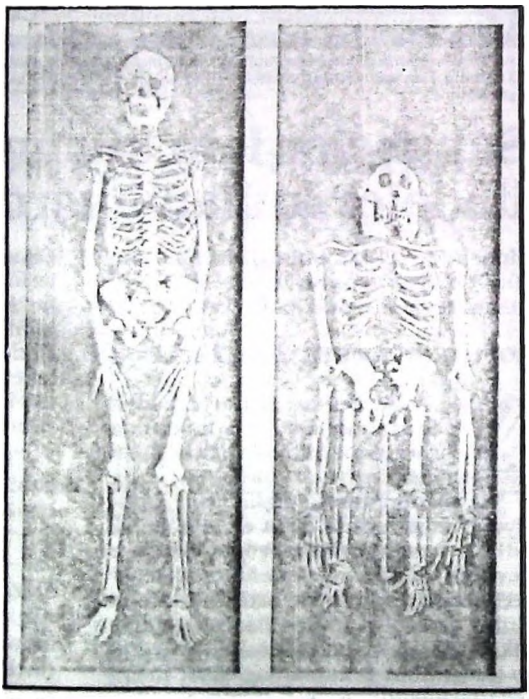
"Bundan önceki çoğalma ve kalıtım bahislerinde, bütün canlıların kendilerine benziyen ve kendi vasıflarından bir kısmı haiz olan yeni canlılar meydana getirdiklerini gördüğümüzü hatırlayalım." (Biyoloji II. 1938, s.157)

DARWİN TEORİSİ

KİTAPTA Darwin teorisinden de geniş geniş bahsedilmekte ve şöyle denilmektedir:

"Uzun müşahede ve tetkiklerden sonra 1859 da türlerin orijini adlı bir eser yazan İngiliz tabiiyatçısı [İmlayı ve yazılış şekillerini aynen alıyoruz] Darven (Darwin), türlerin değişebildiklerini ve biribirinden

Osmanlı idarecileri de küçümseniyordu

Tarih kitabında yer alan "İnsanın maymundan geldiği" safsatasına mesnet olmak üzere, insan ve goril iskeletleri yan yana veriliyordu.

hâsıl olduklarını bütün dünyaya anlatmak imkânını bulmuştur.

"Gerçekten türler içinde diğerlerinden farklı fertlere hemen hemen her zaman tesadüf edilmektedir. Böyle muayyen farklarla ayrılmış fertler, tür içinde bir varlıyete teşkil ederler.

"İnsan ırkları gibi tabiîğ bir şekilde meydana gelmiş ırklar bulunduğu gibi, yapay olarak ırklar yapılabilir. Meselâ: atlarda koşu veya yük taşıma kabiliyeti dikkate alınarak koşu ve yük taşıma kabiliyetleri fazla at varlıyetelerinden İngiliz atları gibi, kadanalar gibi ırklar yaratılmıştır." (s.157-158)

Kitapta yer alan bahis bu minval üzere uzayıp gitmekte, çeşitli teoriler anlatılmaktadır. Bu teorilerin hepsinin de ortak vasfı, Kur'ân-ı Kerim'deki canlıların ve kâinatın yaratılış bahsinin inkar edilmiş olmasıdır.

Kitapta, teori sahipleri, sanki teorilerini kesin delillerle ispatlamışlar gibi nazara verilmekte ve sonunda şöyle denilmektedir:

"Muhakkak olan türlerin değişmeleri ve yeni türler meydana getirmeleridir." (s.164)

KAFATASI ŞEKİLLERİ

BU ders kitabında, "Türk ırkı antropolojisi" diye bir mevzua da yer verilmiştir.

Hemen başlarda Türk ırkının hususiyetleri olduğu söylenerek, renk, burun, kulak, göz, boy ve kafatası şekillerinin şekli ve ölçüsü verilmekte, daha sonra şöyle denilmektedir:

"Bu vasıflarla en mükemmel bir yükselme derecesi gösteren ırkımız, Avrupa'nın Alp ırkı vasıflarını haizdir. Esas itibarile Alp ırkı Avrupa'ya Orta Asya'dan geçmiştir."

Kiliselerin camie tahvili tenkit ediliyordu

sebeple şüphesiz yeniden başlıyan bir hayat yoktur.

Her halde şunu kabul etmek lâzımdır ki hayat tabiatın haricinden gelmiş değildir, ve tabiatin levkinde bir ananın eseri de değildir. Hayat tıpkı suyun buhar olması bazı cisimlerin billûr haline geçmesi, hararet tesirile toorağın ısınması kabilinden zarurî bir tabiat hadisesidir, ve husulü için lâzım olan tabiî sebepler mevcut olduğu zaman kendiliğinden hasıl olmuştur.

İNSANIN CEDDİ Gördük ki, hayat zincirinin son halkası insandır. Bu zincire nazaran insanın sair memeli hayvanlar gibi, daha basit bir sınıfa ait cellerden geldiği kanaatine varılır.

Filhakika umumiyetle iddia olunuyor ki, insanın ve büyük maymunların *(Res. 1,2)* müşterek bir celleri vardır. Bu cet dahi, daha basit şekilleri haiz bir nesilden, ilk memeli hayvan cinslerinin birinden ayrılıyor. Bu memeli hayvan da bir nevi yerde sürünen hayvandan ve nihayet bu da balıklardan geliyor. Bunların hepsi de ilk hayat şekli olan *iptidai hücre*ye dayanıyor.

İnsanın bu şeceresi, insanın teşrihile sair kemikli hayvanların teşrihi arasındaki mukayeselere müstenittir.

İnsan, doğmadan evel, vücudunun geçirdiği pek garip safhalar vardır ki, onlar bilinecek olursa, bu iddianın sıhhatini kabul etmemek mümkün olmaz. Filhakika rüşeymi may ile cenin hayatı devirlerinde insan, evvelâ bir balık olacakmış gibi başlar; yerde sürünen hayvanları hatırlatan birtakı

Ders kitaplarında insanın maymundan geldiği fikri sık sık işleniyordu. Genç dimağlara "ata" olarak maymun gösteriliyordu. Her satırına İslâm inancına ters düşüncenin alındığı kitapların hangi zihniyetle kaleme alındığı ap açık belliydi.

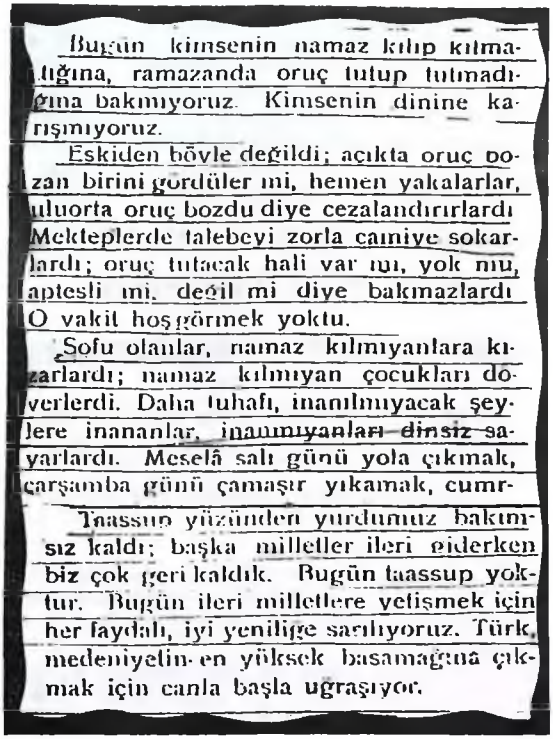
Ders kitabında hilafet müessesesi küçümsenmekte ve halifeliğin Osmanlılara geçtiği zaman, halifeliğin kıymeti kalmadığı söylenmektedir.

Bu bölümde "Pratik çalışmalar" kısmında şöyle denilmektedir:

"Kafatası şeklinin ırkların tekâmülünde büyük bir ehemmiyeti vardır. Önden arkaya doğru uzun olan kafataslarına dolikosefal, yuvarlak olanlara brakisefal ve ikisinin ortası bir şekil gösterenlere de mezosefal denir. Kafataslarının bu ayrılışı kafatası karinesi ile tayin olunur. Kafatası karinesi, kafatasının en büyük yan genişliğinin 100 ile çarpayımın en büyük ön-arka genişliğine nispetinden çıkar." (s.165)

Daha sonra bu kafatası hesabıyla ilgili malumat da verilmiş ve şu hükme varılmıştır:

"Brakisefal kafatası en mütekâmil insan kafatasıdır." (s.166) Bu çarpma, toplama

Bugün kimsenin namaz kılıp kılmadığına, ramazanda oruç tutup tutmadığına bakmıyoruz. Kimsenin dinine karışmıyoruz.

Eskiden böyle değildi; açıkta oruç bozan birini gördüler mi, hemen yakalarlar, uluorta oruç bozdu diye cezalandırırlardı. Mekteplerde talebeyi zorla camiye sokarlardı; oruç tutacak hali var mı, yok mu, aptesli mi, değil mi diye bakmazlardı. O vakit hoşgörmek yoktu.

Sofu olanlar, namaz kılmıyanlara kızarlardı; namaz kılmıyan çocukları döverlerdi. Daha tuhafı, inanılmıyacak şeylere inananlar, inanmıyanları dinsiz sayarlardı. Meselâ salı günü yola çıkmak, çarşamba günü çamaşır yıkamak, cumr-

Taassup yüzünden yurdumuz bakımsız kaldı; başka milletler ileri giderken biz çok geri kaldık. Bugün taassup yoktur. Bugün ileri milletlere yetişmek için her faydalı, iyi yeniliğe sarılıyoruz. Türk, medeniyetin en yüksek basamağına çıkmak için canla başla uğraşıyor.

Yurt Bilgisi kitabında dini hayatla ilgili ürkütücü ifadeler yer almaktaydı. O devirde sık sık söylenen, "Din bizi geri bıraktı" sözleri ders kitaplarında da işlenmektedir.

Osmanlılara geçen halifelik için "paslanmış silâh" deniyordu

ve bölme işleminin ne için yapıldığı böylelikle ortaya konulmaktadır. Bu hesapların neticesinde de Türk ırkının kafatası olduğu söylenilen "Brakisefal" kafatasının en mütekâmil insan kafatası olduğu belirtilmektedir.

Bu bahsin sonunda bir de okullarda yapılacak çalışmalar sıralanmış. Ders kitabında şöyle deniliyor:

"1. Her okulda talebenin kafatası karineleri ölçülecek ve talebe yekûnuna göre muhtelif kafataslarını yüzde nisbetleri tesbit edilecek, aynı zamanda bunların ortalaması bulunacaktır.

"2. Talebelerin boyları da ölçülerek ortalama boy elde edilecektir. (s.166)

TABİAT BİLGİSİ

İLKOKULLARDA okutulan "Tabiat Bilgisi" dersleri de, aynı Biyoloji dersi ve diğer dersler gibi ele alınmış o ders kitaplarıyla muh-

teva ve üslup bütünlüğü sağlanmasına dikkat edilmiştir.

İlkokul 4. sınıflar için yazılan Tabiat Bilgisi kitabının hemen başlarında "Tabiatı niçin severiz?" başlığı altında şöyle deniliyor:

"Tabiat bizim anamız, babamızdır." (Tabiat Bilgisi, IV. Sınıf. Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekilliği, İstanbul: 1931, s.6)

Bu bahsin devamında ise şöyle deniliyor:

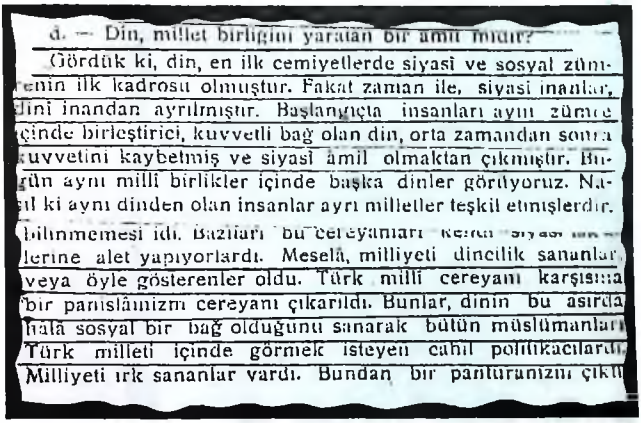
"Bir ana, yavrusunu küçük yaşında sütü ile besler, büyütür. Çocuğunu uyutmak için kendisi bir dakika gözlerini yummaz, rahatından vazgeçer değil mi? Babamız, bizi okutup adam etmek için bütün sıkıntılara katlanır, bizim için uğraşır, bizim için yorulur.

"İşte çocuklar; tabiat te tıpkı bir ana, bir baba gibi bize yiyecek, içecek ve giyeceklerimizi verir. Tabiat bize buğdayı, meyvayı, suyu, etı, tuzu, yünü, pamuğu vermeseydi ne yapardık?

"Demek oluyor ki tabiat; yani toprak, sular, ağaçlar, kuşlar, ve kuzular bizim içindir. Şu halde tabiat bizim anamız ve babamız gibidir." (s.6-7)

YURT BİLGİSİ DERSLERİ

İLKOKULLARDA okutulan "Yurt Bilgisi" dersleri başlıca iki temel üzerine oturtulmuştur: Cumhu-

d. — Din, millet birliğini yaratan bir âmil midir?

Gördük ki, din, en ilk cemiyetlerde siyasi ve sosyal zümenin ilk kadrosu olmuştur. Fakat zaman ile, siyasi inanlar, dini inandan ayrılmıştır. Başlangıçta insanları aynı zümeler içinde birleştirici, kuvvetli bağ olan din, orta zamandan sonra kuvvetini kaybetmiş ve siyasi âmil olmaktan çıkmıştır. Bugün aynı milli birlikler içinde başka dinler görüyoruz. Nasıl ki aynı dinden olan insanlar ayrı milletler teşkil etmişlerdir. bilinmemesi idi. Bazıları bu cereyanları kendi siyasi [illegible] lerine alet yapıyorlardı. Meselâ, milliyeti dinsizlik sananlar veya öyle gösterenler oldu. Türk milli cereyanı karşısına bir panislâmizm cereyanı çıkarıldı. Bunlar, dinin bu asırda hâlâ sosyal bir bağ olduğunu sanarak bütün müslümanları Türk milleti içinde görmek isteyen cahil politikacılardır. Milliyeti ırk sananlar vardı. Bundan bir panturanizmi çıktı

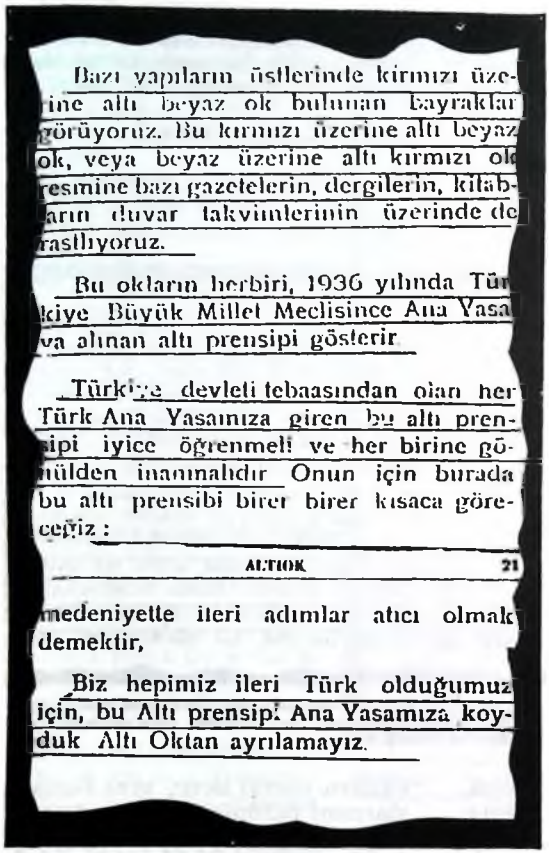
Sosyoloji kitabında bir milleti birbirine bağlayan âmiller sıralanırken dinin tasfiye edilmek istendiği açıkça farkedilmekteydi. Ders kitabında, dinin millet birliğini meydana getiren âmillerden olmadığı söyleniyordu.

riyetten önceki devri, yeni Osmanlı idaresini bütünüyle tenkit etme. 2. Cumhuriyetten sonraki devirde de, Cumhurbaşkanı Atatürk'ü ön plana çıkarma...

yan önemli bir hadisedir. Ansiklopedi, tarihin "karanlık" kalan veya "karanlık" bırakılan bir zaman dilimini aydınlatması bakımından çok yararlı olmuştur ve olmaktadır.

"Yakın Tarih Ansiklopedisi", gerçekten çok büyük ve önemli bir hizmet. Genç nesillere, "Yakın Tarih" ile ilgili çok güzel bir miras bırakmak, unutulacak bir hizmet değildir. "Yakın Tarih Ansiklopedisi"nde yazan şeyler, kelime kelime, cümle cümle kafamıza yerleştirilmesi ve unutulmaması gereken bilgilerle, hazinelerle dolu. Bilindiği gibi, "mazi" geleceği hazırlar. "Mazi" bilinmeli ki, gelecek hakkında malzemeye sahip olunabilsin. Yalnız maziler, insanları ve toplumları yanlış geleceklere hazırlar ve götürür. Gençlik ve toplum şu anda yanlış istikametlere götürülüyor. Çünkü mazi, yanlış aktarılıyor. Temel sağlam değil.

"Yakın Tarih Ansiklopedisi" mutlaka alınıp okunması ve okutulması; baş köşeye oturtulması gereken kitaplardan. Çocuklarımıza, gençlerimize yanlış tarih aktarmak istemiyorsak, tarihin gerçek yüzünü göstermek istiyorsak, "Yakın Tarih Ansiklopedisi" mutlaka alınmalıdır diyorum ben. Pahalı olmasına rağmen alınmalı "Yakın Tarih Ansiklopedisi" büyük bir hizmettir ve hizmeti geçenleri kutluyorum.

Bazı yapıların üstlerinde kırmızı üzerine altı beyaz ok bulunan bayraklar görüyoruz. Bu kırmızı üzerine altı beyaz ok, veya beyaz üzerine altı kırmızı ok resmine bazı gazetelerin, dergilerin, kitapların duvar takvimlerinin üzerinde de rastlıyoruz.

Bu okların herbiri, 1936 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisince Ana Yasaya alınan altı prensipi gösterir.

Türkiye devleti tebaasından olan her Türk Ana Yasamıza giren bu altı prensipi iyice öğrenmeli ve her birine gönülden inanmalıdır. Onun için burada bu altı prensibi birer birer kısaca göreceğiz :

ALTIOK 21

medeniyette ileri adımlar atıcı olmak demektir.

Biz hepimiz ileri Türk olduğumuz için, bu Altı prensipi Ana Yasamıza koyduk. Altı Oktan ayrılamayız.

Ülkedeki yegâne parti olan CHP'nin propagandası yapılıyor ve ilkokul talebelerinden bu partinin amblemini iyi tanımaları isteniyordu.

"Cumhuriyetten önce nasıl idare olunurduk?" başlığı altında yazılanlar şunlardır:

"Eskiden Türkiye'de bir padişahla idare olunan mutlakıyet hükümeti vardı. Bu hükümette milletin sözü dinlenmezdi. Padişah mileti hiçe sayardı. Devlet işlerini kendi düşündüğü, bildiği, istediği gibi görürdü. İş başına getirdiği adamlar içinde okuma yazma bilmeyenler, halkın başına bela kesilenler, halka yapmadık işkence bırakmayanlar da vardı. Halkın bunlardan şikayetine kulak asılmazdı. Memurlar doğru iş görmezlerdi. Milletten vergi diye toplanan paralar, milletin iyiliğinden ziyade padişahın keyfine sarfolunurdu. Orduya bakılmazdı; askerin giyeceği, yiyeceği düşünülmezdi. Mahkemelere işi düşenler, aylarca, yıllarca haklarını elde edemezlerdi. Kuvvetliler, zenginler zayıfları, zavallıları ezerlerdi. Gazeteler padişahın hoşuna gitmiyen şeyleri yazamazlardı.

"Bir yanda padişah, saray adamları, zorbalar har vurup harman savururken öte yandan zavallı halk bin bir güçlük altında ezilirdi. Millet bu haksızlıklara, bu işkencelere yüzlerce yıl dayandı.

"Ama, padişahın, padişah hükümetinin millete çektirdiği acılar o kadar arttı, Türk milletinin canı o kadar çok yanmaya başladı ki el birliği edip mutlakıyet idaresinden kurtulmak yol-

Atatürk, yakınlarının kafatasını ölçtürüyordu. Aynı düşünce ders kitaplarına da aksetmişti.

larını aramağa mecbur oldu. (İlkmektep Kitapları: IV. Sınıf, Yurt Bilgisi, İstanbul: 1937, Devlet Basımevi, s.15-16)

ÖVMELERLE DOLU KISIM

DERS kitabının Çanakkale ve İstiklâl savaşları ile diğer bahislerinde dikkati çeken en mühim husus, hep Atatürk'ün övülmesidir. Kitapta Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Savaşının başlangıcı anlatıldıktan sonra şöyle deniliyor:

"Çanakkale'de Anafartalar kahramanı Kemal Atatürk, düşman ordusunu kıyıya çiviledi. Onlara bir adım ileri

attırmadı. Bu kahramanlık önünde düşman kumandanları da parmak ısırdılar. Gazimizin büyüklüğünü söylemekten kendilerini alamadılar." (s.18)

Kitabın müteakip bahislerinde de aynı üslup muhafaza edilmektedir.

Yurt Bilgisi kitabında bir de "Kaç biçim hürriyet var?" başlığı altında bir bahis var. (s.32) Burada hürriyetler sıralanırken yalnızca; şahsî hürriyet,

mesken masuniyeti, topluluk hürriyeti, cemiyet kurma hürriyeti ve matbuat hürriyetinin sıralanması ve din ve vicdan hürriyeti, düşünce hürriyeti, gösteri yürüyüşü yapma hürriyetinden bahsedilmemesi dikkatleri çekiyor.

Yurt Bilgisi kitabında "Hoşgörme ve taasupsuzluk" başlığı altında yazılan kısımda şöyle deniliyor:

"Bugün kimsenin namaz kılıp kılmadığına, ramazanda oruç tutup tutmadığına bakmıyoruz. Kimsenin dinine karışmıyoruz.

"Eskiden böyle değildi; açıkta oruç bozan birini gördüler mi, hemen yakalarlar, uluorta oruç bozdu diye cezalandırırlardı. Mekteplerde talebeyi zorla camiye sokarlardı; oruç tutacak hali var mı, yok mu, aptesli mi, değil mi diye bakmazlardı. O vakit hoşgörmek yoktu.

"Sofu olanlar, namaz kılmıyanlara kızarlardı; namaz kılmayan çocukları döverlerdi. Daha tuhafı, inanılmayacak şeylere inananlar, inanmıyanları dinsiz sayarlardı." (s.45)

ALTI OK

İLKOKULLARIN beşinci sınıflarında okutulan "Yurt Bilgisi" dersi de IV. sınıfta okutulan derslerin devamı mahiyetindedir. Bu ders kitabında CHP'nin "Altı oku"nun tanıtılması dikkati çekmektedir. "Altı Ok" başlıklı bölümde şöyle denilmektedir:

"Bazı yapıların üstlerinde kırmızı üzerine altı beyaz ok bulunan bayraklar görüyoruz. Bu kırmızı üzerine altı beyaz ok, veya beyaz üzerine altı kırmızı ok resmine bazı gazetelerin, dergilerin, kitapların duvar takvimlerinin üzerinde de rastlıyoruz." (İlk mektep Kitapları: V. Sınıf, Yurt Bilgisi, İstanbul: 1973 s.18)

Aynı bölümde altı okun neye işaret ettiği sıralanmakta ve bilahare şöyle denilmektedir:

"Türkiye devleti tebaasından olan her Türk Ana Yasamıza giren bu altı prensipi iyice öğrenmeli ve her birine gönülden inanmalıdır." (s.18)

Bu bahsin sonu şu şekilde bitmektedir:

"Biz hepimiz ileri Türk olduğumuz için, bu altı prensipi Ana Yasamıza koyduk. Altı Oktan ayrılmayız." (s.21)

TÜRKLER NASIL MÜSLÜMAN OLDU?

"TÜRK Tarihinin Ana Hatları" isimli kitabın 1930'lu yılların eğitimi üzerindeki tesiri çok büyüktür. Bu kitap eğitim modelinin temel esaslarından biri olarak kabul edilebilir.

1930 yılının başlarında hazırlanan bir taslak Atatürk'ün geniş geniş mütalaaları ile birlikte ilk önce yüz adet basılmış, bilahare bu çalışma daha da genişletilmiştir. Biz bu kitabın genişletilmiş kısmında yer alan bazı mevzulara göz gezdireceğiz.

Liselerde okutulan tarih kitabını yazan kişilerin kaleme almış gözüktüğü kitapta, "Türklerin nasıl Müslüman olduğu" hususunda çok geniş şekilde fikir yürütülmektedir. Kitabın bu kısmında, İslâmiyet, "Türkler arasına hariçten giren bir din" olarak gösterilmekte ve bu başlak altında işlenmektedir.

Çok uzun olan bu bahsin özeti şudur: İslâmiyet Türkler arasına Türk kabileleri arasındaki mevcut olan çatışmalardan istifade ederek girmiştir. Türk beldelerini istila eden Müslümanlar sel gibi kan akıtmışlardır. Elhasıl, söylenmek istenen şudur: "Türkler kılıç zoruyla Müslüman olmuştur."

Özetlediğimiz bu görüşü bir de kitaplardaki satırlarla takip edelim:

"İkinci Halife Ömer zamanında Kadisiye zaferiyle Sasaniler payitahtının

"Tabiat bizim anamız, babamızdır" deniliyordu

TÜRKLER ARASINA HARİÇTEN GİREN DİNLER

Türkler, Orta Asyada muhtelif asırlarda budizm, mazdeizm, hıristiyanlık, maniheizm ve islâmiyet gibi hariçten gelen bazı dinlerin tesiri altında kalmışlardır.

Buddha Sakyamuni dini, budizm, ilk evvel Şimali Hindistanda bir imparatorluk kuran Yüeçi Türkleri arasında intişar etmiş, bunlar yasılasile yüz nihayet kat'i surette Araplarin eline geçmesine de mâni olamadılar. Maamafih bu küçük beylikler müstevli Araplara karşı senelerce vicdanî ve siyasi hürriyetlerini müdafaa ettiler. Emevilerin hunhar kumandanları buralarda seller gibi kan akıttıkları, on binlerce hanümân söndürdükleri halde islâm dinini bir türlü bu havaliye kat'i surette sokamamışlardı. Türkler, din nesrine gelen arap ordularının bir sürü çapulcu olduğunu görerek mukavemet etmiş, her vesile ile bir ihtilâl çıkarmışlardır. Halifeler Şam saraylarının israf ve eğlencesine sarfedilecek para bulamayınca Horasan valilerini şarka doğru fütuhat icrasına sevkediyorlardı. Fütuhat ve yağma imkânı göremedikleri zamanlarda Maveraünnehir halkına tarhedilen ciz-

Türklerin zorla Müslüman olduğunu söyleyen hiçbir belge yoktu. Ancak 1930'lu yıllarda okutulan dere kitaplarını yazmış olanlar, tamamen sübjektif olan görüşlerini geniş geniş anlatıyor ve İslâmiyetin Türkler arasına hariçten giren bir din olduğunu ve Türklerin "kılıç zoru ile" Müslüman olduğunu söylüyorlardı.

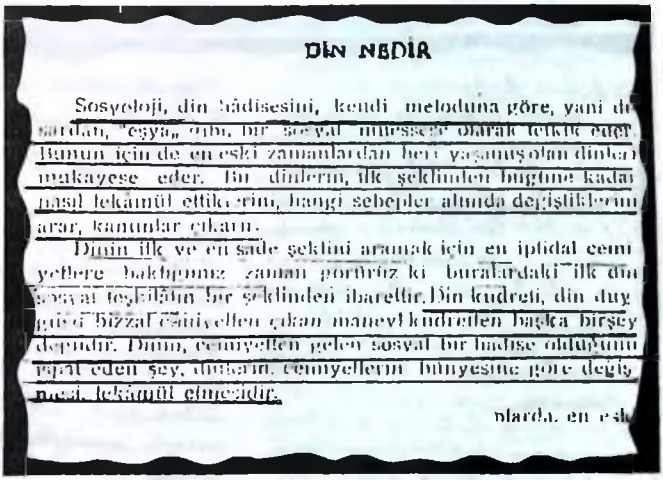
Osmanlı idarecileri için zorba deniliyor, çirkin ifadeler kullanılıyordu

mukadderatını tayin eden Arapların Nihavent meydan muharebesinde İranlilerin son mukavemet kuvvetlerini kırmaları yalnız bütün İranın arap hakimiyeti altına girmesini değil, şark kapılarının arap istilâsına, İslâm dininе açılmasını da temin eylemiştir. İran hükümdarı Yezdicürdün Belh önündeki mezbuhane mücadelesi de neticesiz kalınca Horasan da elden çıkmış, arap orduları Ceyhun boylarına, Türk çitlerine dayanmıştı. İslâm dinini götüren arap orduları Ceyhun boylarına yanaştıkları bu tarihlerde Orta Asya Türklüğü elim akıbetler içinde çırpınıyordu.

"...Tukyu Hanlığı zamanında Maveraünnehir ve Sint Havzası küçük küçük beyliklere bölünmüştü. Bunların başlıcaları Suğut, Buhara, Esruşne, Şaş, Keş, Fergana, Toharistan, Heytal, Çanbülistan, Komet, Vahan, Odiyana Prenslikleri idi. Bu beylikler kendi aralarında bir birlik vücuda getiremediklerinden Araplara karşı mukavemet edecek bir halde değillerdi. Bu sebepten Maveraünnehir, Toharistan, Sint havalisi Araplara karşı demekti."(Türk Tarihinin Ana Hatları. Methal Kısmı. İstanbul: 1931, Maarif Vekaleti, s.63- 64)

ÇOK KAN DÖKÜLMÜŞ

KİTAPTA Türklerin Müslüman Araplara karşı her yerde mukavemet ettiği ve çetin mücadele verdiği söylenmekte, daha sonra şöyle denilmektedir:

DİN NEDİR

Sosyoloji, din hâdisesini, kendi meloduna göre, yani dinin mahiyetinden, "eşya" gibi, bir "sosyal müessese" olarak telâkki eder. Bunun için de en eski zamanlardan beri yaşamış olan dinleri mukayese eder. Bu dinlerin, ilk şekillerinden bugüne kadar nasıl tekâmül ettiklerini, hangi sebepler altında değişikliklerini araştırır, kanunlar çıkarır.

Dinin ilk ve en sade şeklini aramak için en ibtidai cemiyetlere baktığımız zaman görürüz ki buralardaki ilk din sosyal teşkilâtın bir şeklinden ibarettir. Din kudreti, din duygusu bizzat cemiyetten çıkan manevi kudretten başka birşey değildir. Dinin, cemiyetten gelen sosyal bir hâdise olduğunu isbat eden şey, dinlerin, cemiyetlerin bünyesine göre değişmesi, tekâmül etmesidir.

...larda, en es...

★

Sosyoloji derslerinde okutulan kitapta, "din duygusu bizzat cemiyetten çıkan manevi kudretten başka birşey değildir" deniliyordu.

★

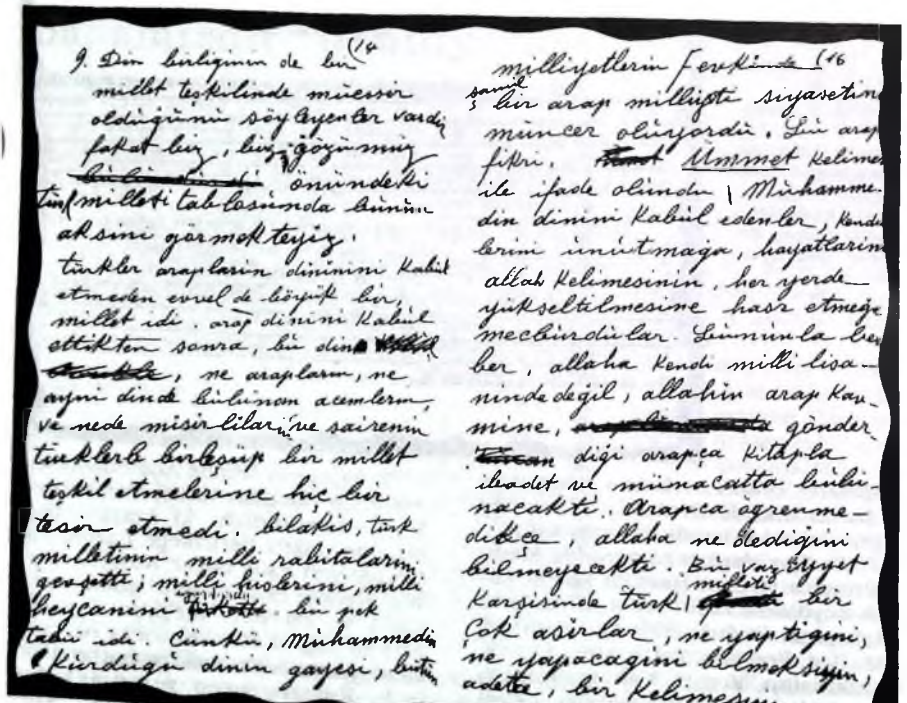
"Kuteybenin [Halife Abdülmelik zamanında Horasan Valisi] Horasan valiliği zamanındadır ki Araplar türk ellerine doğru ilerlemeğe başladılar. Geçtiği yeri kana boğan Kuteybe Ceyhun Nehrile Buhara şehri arasında ticaret ve servetile meşhur Baykent şehrini yağma ettikten sonra her şeyi yaktı yıktı. Şehir halkını katliam ettirdi. Kuteybe uzun ve sürekli bir mücadeleden sonra Toharistan, Fergana, Buhara Semerkant havalisini arap hakimiyeti altına sokabildi. Fa-

kat din götüren arap ordularının yağmagerliği arap ümerasının zulüm ve teadisi istilâ edilen yerlerde bile islâm dininin intişar ve taammümüne mâni oluyordu. 13 sene türk kanı dökerek nankör Emevilere şanü şeref kazandırmağa çalışan Kuteybe nihayet zulümlerinin cezasını gördü. Arap Halifesi Süleyman Kuteybenin fazla kuvvetlenmesinden ve bu kuvveti kendi saltanatı aleyhinde kullanmasından korkarak bütün kardeşleri ve ailesi efradı ile birlikte öldürttü." (s.65)

"Miladi 756 tarihinden itibaren kuvvetlenmeğe başlayan Karluklar 776 tarihine doğru hudutlarını Çu nehri boylarına kadar tevsi ederek arap istilasına az çok mukavemet edecek bir kuvvet vücuda getirdiler. Fakat ne Türgeşler ne de Karluklar Maveraünnehir ve Toharistandaki küçük beylikleri hakimiyetleri altında birleştirmeğe muvaffak olamadıkları gibi bu mıntıkaların nihayet kat'i surette Arapların eline geçmesine de mâni olamadılar. Maamafih bu küçük beylikler müstevli Araplara karşı hürriyetlerini müdafaa ettiler. Emevilerin hunhar kumandanları buralarda seller gibi kan akıttıkları, on binlerce hanüman söndürdükleri halde İslam

"TÜRKLER MUKAVEMET ETTİ"

KİTAPTA o devirdeki Türk boylarının siyasi durumu anlatıldıktan sonra mevzua şu şekilde devam edilmektedir:

Atatürk'ün yanından ayrılmayanlardan Afetinan'ın yazdığı "Medeni Bilgiler" kitabında M.Kemal'in el yazıları da yer almaktadır. Bu el yazılarıyla ders kitaplarındaki satırlar karşılaştırıldığında birbirinin aynısı olduğu görülecektir. M.Kemal, İslâmiyeti, Peygamber Efendimizin kurduğunu söylüyordu.

dinini bir türlü bu havaliye kat'i surette sokamamışlardı. Türkler, din neşrine gelen arap ordularının bir sürü çapulcu olduğunu görerek mukavemet etmiş, her vesile ile bir ihtilal çıkarmışlardır." (s.67)

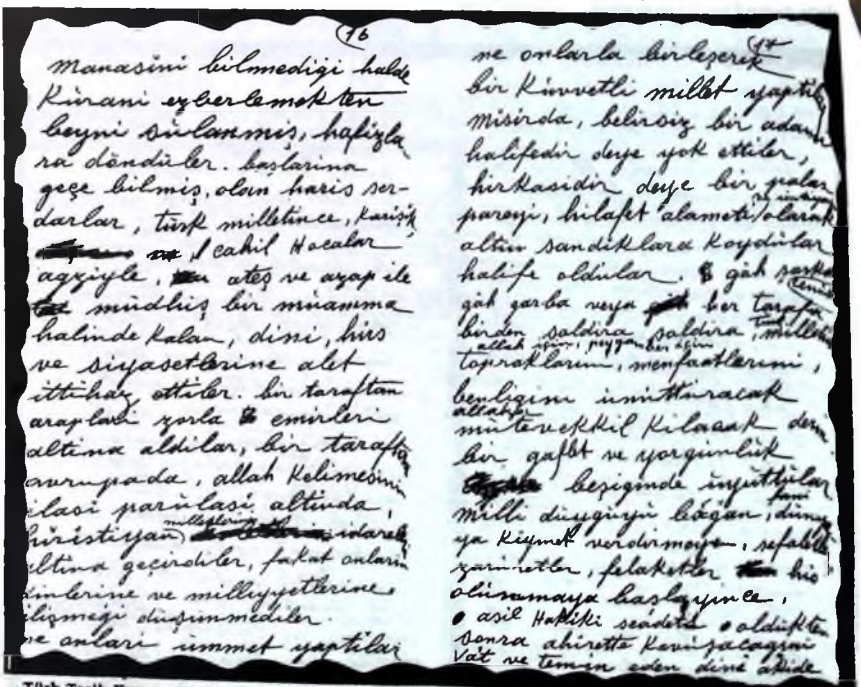
İSLÂMIN BAYRAKTARI

BU kitapta Türklerin Müslüman oluşu bu şekilde anlatılırken, bütün İslam tarihçileri çok daha değişik anlatmakta ve Türklerin, kılıç zoruyla değil, akıl ve mantık süzgecinden geçirdikten, kalb terazisine vurduktan sonra İslâmiyeti kabul ettiklerini ve İslâma candan bağlandıklarını söylemektedirler.

Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra, İslamiyet için canla başla çalışmış ve bin sene İslâmın, Kur'an'ın bayraktarlığını yapmıştır. Böyle necip ve cihangir bir kavmin kılıç zoruyla İslâmı kabul ettiğini ancak bazı müsteşriklerle bu Türk Tarihinin Ana Hatları kitabını yazanlar söylemişlerdir.

SOSYOLOJİ DERSLERİ

1930'LU yıllarda liselerde okutulmuş olan ders kitaplarından en mühimlerinden birisi de "Sosyoloji"dir. Zira bu ders kitabında Atatürk'ün ortaya koyduğu yeni sistemin ideolojisi ortaya konulmuştur. Bu ders kitabı bütünüyle; Atatürk'ün ideolojisinin ana hatlarını ortaya koyar mahiyettedir.

Türk Tarih Kurumu tarafından 1969'da bastırılan Medeni Bilgiler kitabına Atatürk'ün şu sözleri de konulmuş: "Türk milleti birçok asırlar, ne yaptığını, ne yapacağını bilmekszin, adeta bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kur'an'ı ezberlemekten beynî sulanmış hafızlara döndüler." M.Kemal, Peygamber Efendimizin harbsn için de "palaspâre" tâbirini kullanıyordu.

Kitapta yer alan bazı mevzulara göz gezdirelim:

Sosyoloji kitabında, milleti yapan unsurlarla, milliyetçilik mevzuları işlenirken, "din" unsuruyla âdeta kıyasıya bir hesaplaşma içerisine girildiği görülmektedir. Millet ve milliyetçilik mevzularında dinin bir tarafa bırakılması için büyük gayret sarfedildiği açıktır.

Kitapta "Milleti yapan unsurlar" bahsinde şöyle bir soru soruluyor:

"Din, millet birliğini yaratan bir âmil midir?"

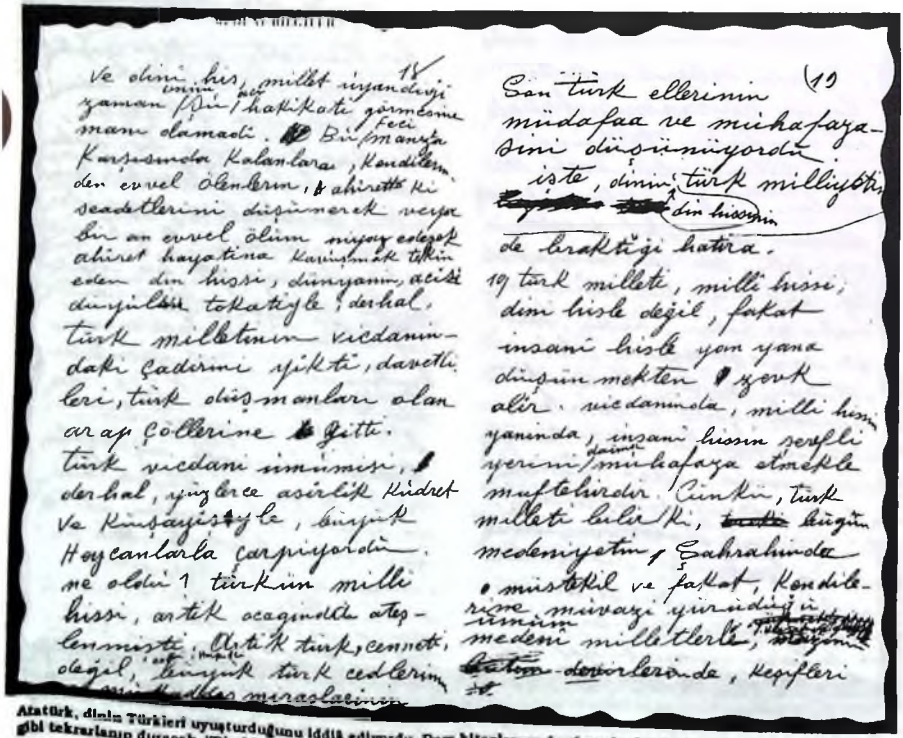
Bu sorunun cevabı şu şekilde veriliyor:

"Din, en ilkel cemiyetlerde siyasî ve sosyal zümrenin ilk kadrosu olmuştur. Fakat zaman ile, siyasî inanlar, dinî inandan ayrılmıştır. Başlangıçta insanları aynı zümre içinde birleştirici, kuvvetli bağ olan din, orta zamanlardan sonra kuvvetini kaybetmiş ve siyasî âmil olmaktan çıkmıştır." (Sosyoloji-Liseler İçin Yeni Programa Göre yazılmıştır- Necmeddin Sadık. İstanbul: 1936. Devlet Matbaası. s.43)

MİLLİYET-DİNCİLİK

KİTAPTA, dini, milet ve milliyetçilikten tamamen tecrit etme görüşü müteakip sayfalarda da kendini gösteriyor.

"Bazı garp tarihçilerinin eski Türkler hakkında yazdığı eserler Türk'ün çok eski ve şanlı bir mazisi olduğunu öğretti ve Türkiyede bu millî tarihî tetkik merakını uyandırdı" (s.46) de-

Atatürk, dinin Türkleri uyuşturduğunu iddiâ ediyordu. Ders kitaplarına da girecek olan bu görüş, sonradan bir terâne gibi tekrarlanıp duracak, "Din bizi geri bıraktı" edebiyatı, kraldan çok kralcı olanlar tarafından benimsenecekti.

Türklerin Araplara düşmanlığı anlatılıyor

nilerek, Türklerin İslamiyeti kabul etmeden evvelki tarihine dikkat çekildikten sonra mevzu bu minval üzere sürüp gidiyor ve daha sonra şu hüküm veriliyor:

"Meselâ, milliyeti dinsizlik sananlar, veya öyle gösterenler oldu. Türk millî cereyanı karşısında bir pânislâmizm cereyanı çıkarıldı. Bunlar, dinin bu asırda hâlâ sosyal bir bağ olduğunu sanarak bütün Müslümanları Türk milleti içinde görmek isteyen cahil politikacılardı." (s.47)

Kitapta Cumhuriyet Halk Partisinin 4. Kurultayında kabul edilen "Millî Kültürün esas düsturları" da geniş şekilde verilmiştir. CHP'nin bu düsturlarına baktığımızda yine "dine" yer verilmemiş olduğunu görmekteyiz.

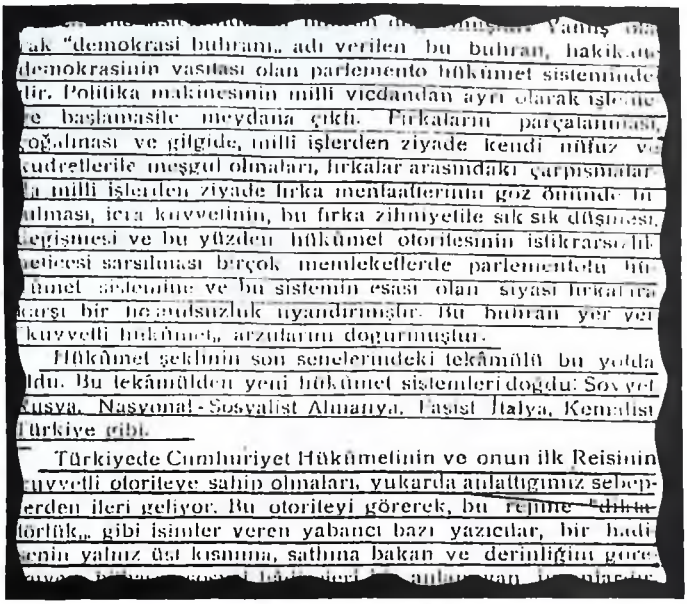
Dinin millet birliğini teşkil etmekte rol oynamadığını söyleyen bu görüş, bizzat Atatürk'ün görüşüdür. Mehmetçik dergisinde neşrolan, Atatürk'ün bu mevzu ile ilgili görüşlerine baktığımızda Sosyoloji ders kitabındaki görüşlerle tıpa tıp aynı olduğunu gör-

Sosyoloji kitaplarında işlenen, dinin, millet teşkilinde müessir olmadığı görüşü, bütünüyle Atatürk'e aitti. Atatürk dinin millet hayatındaki rolünü tamamen inkar ediyor ve İslâmiyetin Türkler üzerinde menfi tesiri olduğunu iddia ediyordu. M.Kemal'in bu görüşleri el yazısıyla birlikte Âfetinan'ın kitabına girmişti. Türk Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının yayın organı olan Mehmetçik dergisi de Eylül, Ekim, Kasım, Aralık '86 sayısında Âfetinan'ın kitabındaki Atatürk'ün el yazılarını da alarak aynı görüşü işlemişti.

mekteyiz. Atatürk; millet, milliyetçilik ve din mevzularında şöyle diyor:

"Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.

"Türkler arapların dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Arap dinini kabul ettikten sonra, bu din ne arapların, ne aynı dinden bulunan acemlerin ve ne de Mısırlıların ve sairenin türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine hiçbir tesir etmedi. Bilakis, Türk milletinin millî rabıtalarını gevşetti; millî hislerini, millî heyecanını uyuşturdu bu pek tabi idi çünkü Muhammedin kurduğu dinin gayesi bütün milliyetlerin fevkinde şamil bir arap milliyeti siyasetine müncer oluyordu. Bu arap fikri, ümmet kelimesiyle ifade olundu. Muhammedin [Atatürk böyle yazmış. Dergi iktibas yaparken Peygamber Efendimizin isminin önüne Hz. sıfatını koymadan edememiş] dinini kabul edenler kendilerini unutmaya, hayatlarını allah kelimesinin, her yerde yükseltilmesine hasr etmeye mecburdurlar. Bununla beraber, allah'a kendi millî lisanında değil allah'ın arap kavmine gönderdiği Arapça kitapla ibadet ve münacaatda bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe, allah'a ne dediğini bilmeyecekti. Bu vaziyet karşısında Türk milleti birçok asırlar, ne yaptığını ne yapacağını bilmeksizin, adeta, bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kur'an'ı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüler. Başlarına geçebilmiş olan serdarlar, Türk milletince, karışık cahil hocalar ağzıyla ateş ve azap ile müthiş bir muamma halinde kalan dini, hırs ve siyasetlerine alet ittihaz ettiler. Bir taraftan arapları zorla emirle-

...ak "demokrasi buhranı,, adı verilen bu buhran, hakikatte demokrasinin vasıtası olan parlemento hükûmet sisteminde dir. Politika makinesinin milli vicdandan ayrı olarak işleme ...e başlamasile meydana çıktı. Fırkaların parçalanması, ...oğalması ve gilgide, milli işlerden ziyade kendi nüfuz ve ...udretlerile meşgul olmaları, fırkalar arasındaki çarpışmalar ...u milli işlerden ziyade fırka menfaatlerinin göz önünde tu...ulması, icra kuvvetinin, bu fırka zihniyetile sık sık düşmesi, değişmesi ve bu yüzden hükûmet otoritesinin istikrarsızlığı ...etîcesi sarsılması birçok memleketlerde parlementolu hü...ûmet sistemine ve bu sistemin esası olan siyasi fırkalara ...arşı bir nevi düşmanlık uyandırmıştır. Bu buhran yer yer ...kuvvetli hükûmet,, arzularını doğurmuştur.

Hükûmet şeklinin son senelerindeki tekâmülü bu yolda ...ldu. Bu tekâmülden yeni hükûmet sistemleri doğdu: Sovyet Rusya, Nasyonal-Sosyalist Almanya, Faşist İtalya, Kemalist Türkiye gibi.

Türkiyede Cumhuriyet Hükûmetinin ve onun ilk Reisinin kuvvetli otoriteye sahip olmaları, yukarda anlattığımız sebeplerden ileri geliyor. Bu otoriteyi görerek, bu rejime "diktatörlük,, gibi isimler veren yabancı bazı yazıcılar, bir hadi...enin yalnız üst kısmına, satlına bakan ve derinliğini gözü...

Sosyoloji kitabındaki din ve millet arasındaki irtibat mevzuunun bütünüyle Atatürk'ün görüşleri istikametinde kaleme alındığı açıkça belli olmuştur. Mehmetçik dergisinde yer alan Atatürk'ün el yazıları, 1930'lu yıllarda İslâmiyete hangi hisle bakıldığını ep açık gözler önüne sermektedir. Atatürk bu yazısında Peygamber Efendimizin harkası için "palaspare" tabirini kullanmakta, Müslümanların Kur'an-ı Kerimi okumaları için de, "beyni sulanmış hafızlara döndüler" ifadesini sarfetmektedir.

Müslümanlar yağmacı ve kan dökücü gösteriliyor

İslâm tarihçileri Türklerin kendi istekleriyle dine girdiğini yazıyor

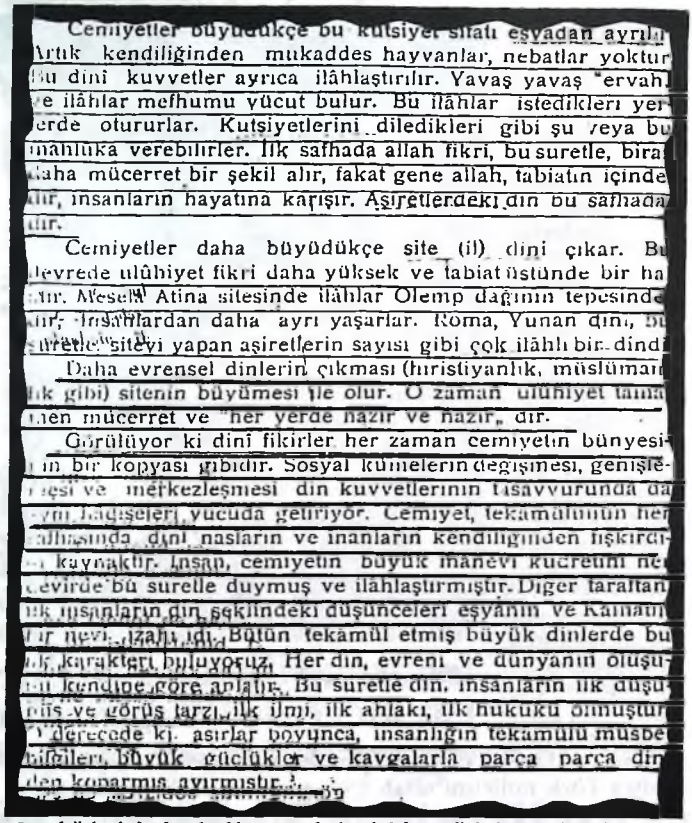
ri altına aldılar, bir taraftan Avrupa'da allah kelimesinin ilası parolası altında Hıristiyan milletlerini idareleri altına geçirdiler, fakat onların dinlerine ve milliyetlerine ilişmeyi düşünmediler.

Ne onları ümmet yaptılar ne de onlarla birleşerek bir kuvvetli millet yaptılar. Mısır'da belirsiz bir adamı halifedir diye yok ettiler, hırkasıdır diye bir palaspareyi, hilafet alâmeti ve imtiyazı olarak altın sandıklara koydular halife oldular. Gâh Şarka Gâh garba veya her tarafta birden saldıra saldıra Türk milletini allah için, peygamber için topraklarını menfaatlerini benliğini unutturacak allaha mütevekkil kılacak derin bir gaflet ve yorgunluk beşiğinde uyuttular. Milli duyguyu boğan, fani dünyaya kıymet verdirmeyen sefaletler, zaruretler, felaketler his olunmaya başlayınca asıl hakiki saadete öldükten sonra ahirette kavuşacağı vaat ve temin eden dini akide ve dini his, millet uyandığı zaman onun şu acı hakikatı görmesine mani olamazdı. Bu feci manzara karşısında kalanlara, kendilerinden evvel ölenlerin ahiretteki saadetlerini düşünerek veya bir an evvel niyaz ederek ahiret hayatına kavuşmak telkin eden din hissi; dünyanın acısı duyulan tokadıyla; derhal Türk milletinin vicdanındaki çadırını yıktı, davetlileri, Türk düşmanları olan arap çöllerine gitti. Türk vicdanı umumisi derhal yüzlerce asırlık kudret ve küşayişiyle, büyük heyecanlarla çarpıyordu. Ne oldu? Türk'ün milli hissi, artık ocağında ateşlenmişti; artık Türk, cenneti değil eski hakiki büyük Türk cedlerinin mukaddes miraslarının son Türk ellerinin müdafaa ve muhafazasını düşünüyordu.

"İşte, dinin, din hissinin Türk milletinde bıraktığı hatıra." (Türk Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı Yayın Organı Mehmetçik dergisi. Eylül/Ekim/Kasım/Aralık '86, sayfa: 23-24)

Atatürk'ün bu görüşlerinin ders kitabındaki görüşlerle aynı olduğu açıktır. Dergide Atatürk'ün el yazısının fotokopilerine de yer verilmiştir. Ancak dergi bu el yazısını çözerken bazı

imla değişikliği yapmıştır. Şöyle ki: Atatürk, "Allah" lafzını küçük harfle yazmıştır. Ama dergi büyük harfle yazmayı tercih etmiştir. Atatürk, Peygamber Efendimizden "muhammed" diye bahsetmiştir, dergi: "Hz. Muhammed" demiştir. Bunlardan ayrı olarak derginin, Atatürk'ün el yazısındaki Peygamber Efendimizin hırka-i şerifinden bahseden kısmı almayışı enteresandır. Dergideki metinde, "Hırkasıdır diye bir palaspareyi, hilafet alameti ve imtiyazı olarak altın sandıklara koydular" kısmı yoktur Oysa bu kısım Atatürk'ün el yazısında açık seçik olarak okunmaktadır.

Cemiyetler büyüdükçe bu kutsiyet sıfatı eşyadan ayrılır. Artık kendiliğinden mukaddes hayvanlar, nebatlar yoktur. Bu dini kuvvetler ayrıca ilâhlaştırılır. Yavaş yavaş "ervah" ve ilâhlar mefhumu vücut bulur. Bu ilâhlar istedikleri yerde otururlar. Kutsiyetlerini diledikleri gibi şu veya bu mahlûka verebilirler. İlk safhada allah fikri, bu suretle, biraz daha mücerret bir şekil alır, fakat gene allah, tabiatın içinde dir, insanların hayatına karışır. Aşiretlerdeki din bu safhada dır.

Cemiyetler daha büyüdükçe site (il) dini çıkar. Bu devrede ulûhiyet fikri daha yüksek ve tabiat üstünde bir ha dır. Meselâ Atina sitesinde ilâhlar Olemp dağının tepesinde dır; insanlardan daha ayrı yaşarlar. Roma, Yunan dini, bu suretle siteyi yapan aşiretlerin sayısı gibi çok ilâhlı bir dindi

Daha evrensel dinlerin çıkması (hıristiyanlık, müslümanlık gibi) sitenin büyümesi ile olur. O zaman ulûhiyet daha mücerret ve "her yerde hazır ve nazır" dır.

Görülüyor ki dini fikirler her zaman cemiyetin bünyesinin bir kopyası gibidir. Sosyal kümelerin değişmesi, genişlemesi ve merkezleşmesi din kuvvetlerinin tasavvurunda da aynı değişeleri yücuda getiriyor. Cemiyet, tekâmülünün her safhasında dinî nasların ve inanların kendiliğinden fışkırdığı kaynaktır. İnsan, cemiyetin büyük mânevî kudretini nerede bu suretle duymuş ve ilâhlaştırmıştır. Diğer taraftan ilk insanların din şeklindeki düşünceleri eşyanın ve kainatın bir nevi izahı idi. Bütün tekâmül etmiş büyük dinlerde bu ilk karakteri buluyoruz. Her din, evreni ve dünyanın oluşunu kendine göre anlatır. Bu suretle din, insanların ilk düşünüş ve görüş tarzı, ilk ilmi, ilk ahlakı, ilk hukuku olmuştur. Derecede ki asırlar boyunca, insanlığın tekâmülü müsbet bilgileri, büyük güçlükler ve kavgalarla parça parça din den koparmış ayırmıştır.

Sosyoloji dersinde okutulan kitapta yazılanlara bakılınca, dinin bütünüyle tasfiye edilmek istendiği açıkça görülür (yukarıda sağda). Zira dinle ilgili bütün bahisler, tamamen Kur'ana aykırı şekilde ele alınmaktaydı. Dinin ve bütün dinî inançların cemiyetlerin bünyesinden doğduğu iddia ediliyordu.

OTORİTER İDARE

Sosyoloji kitabında dini tecrid gayreti var

SOSYOLOJİ ders kitabında rejimlerden bahsedilirken, demokrasiyle idare edilen ülkelerden de bahsedilmekte, bu rejimin esası olan "kuvvetler ayrılımı" teorisinin her yerde başka başka tatbik edildiği söylenmekte ve daha sonra şöyle denilmektedir:

"Bu farkların artması ve her memlekette parlamentolu hükûmet sistemlerinde millî ihtiyaca göre değişiklikler yapılması son yıllarda parlamento sisteminde bir buhran doğurmuştur." (s.89)

Kitapta bu buhranın ortaya çıkış sebepleri şu şekilde sıralanıyor:

"Fırkaların [partilerin] parçalanması, çoğalması ve gitgide, millî işlerden ziyade kendi nüfuz ve kudretlerile meşgul olmaları, fırkalar arasındaki

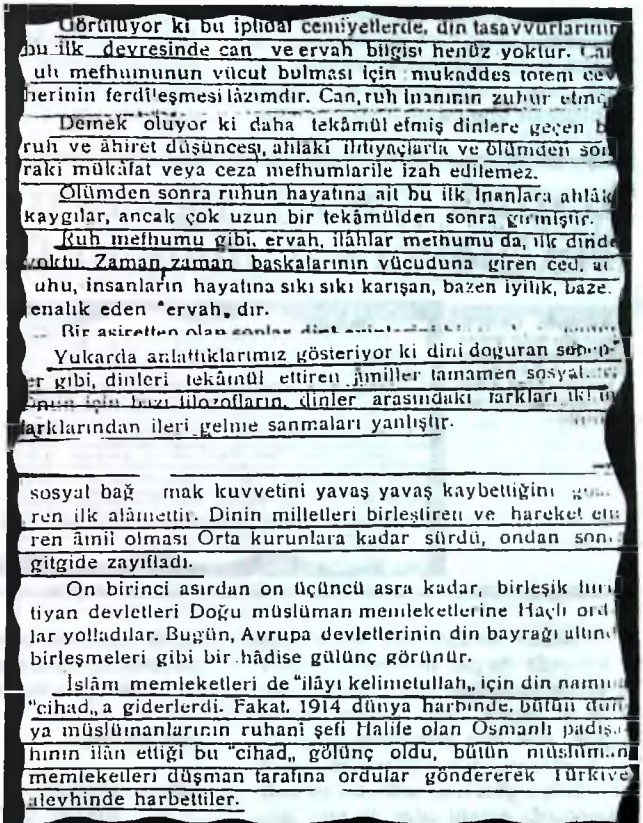
Millî birlikte dine tesir vermeyen görüş Atatürk'ün

çarpışmalar da milli işlerden ziyade fırka menfaatlerinin göz önünde tutulması, icra kuvvetinin, bu fırka zihniyetile sık sık düşmesi, değişmesi ve bu yüzden hükümet otoritesinin istikrarsızlık neticesi sarsılması birçok memleketlerde parlamentolu hükümet sistemine ve bu sistemin esası olan siyasi fırkalara [siyasi partilere] karşı bir hoşnutsuzluk uyandırmıştır Bu buhran yer yer kuvvetli hükümet arzularını doğurmuştur." (s.89)

Ders kitaplarında bu satırların yer aldığı yıllarda Türkiye'de tek partinin mevcut bulunduğu hatırlanırsa bütün bu mütalâaların mevcut sistemin müdafaası kabilinden serdedildiği açıkça görülür. Nitekim bir sonraki paragrafta bu durum açık belirtilmiştir:

"Hükümet şeklinin son senelerindeki tekâmülü bu yolda oldu. Bu tekâmülden yeni hükümet sistemleri doğdu: Sovyet Rusya, Nasyonal-Sosyalist Almanya, Faşist İtalya, Kemalist Türkiye gibi." (s.89)

Ders kitabında "Kemalist Türkiye" diye tabir edilen ülkemizde o an için mevcut rejimin "kuvvetli hükümet" esasına dayandığı bu şekilde söylendikten sonra, "milli devrimlerden

Görülüyor ki bu iptidai cemiyetlerde, din tasavvurlarının bu ilk devresinde can ve ervah bilgisi henüz yoktur. Can, ruh mefhumunun vücut bulması için mukaddes totem cemiyetlerinin ferdileşmesi lâzımdır. Can, ruh inanının zuhur etmesi

Demek oluyor ki daha tekâmül etmiş dinlere geçen b ruh ve âhiret düşüncesi, ahlaki ilâhiyatçılarla ve ölümden sonraki mükâfat veya ceza mefhumlarile izah edilemez.

Ölümden sonra ruhun hayatına ait bu ilk inanlara ahlâki kaygılar, ancak çok uzun bir tekâmülden sonra girmiştir.

Ruh mefhumu gibi, ervah, ilâhlar mefhumu da, ilk dinde yoktu. Zaman zaman başkalarının vücuduna giren ced, ata ruhu, insanların hayatına sıkı sıkı karışan, bazen iyilik, bazen kötülük eden "ervah" dır.

Bir aşiretten olan soylar dini [illegible]

Yukarda anlattıklarımız gösteriyor ki dini doğuran sebepler gibi, dinleri tekâmül ettiren âmiller tamamen sosyal... Onun için bazı filozofların, dinler arasındaki farkları ikinci farklarından ileri gelmiş sanmaları yanlıştır.

sosyal bağ mak kuvvetini yavaş yavaş kaybettiğini g... ren ilk alâmettir. Dinin milletleri birleştiren ve hareket ettiren âmil olması Orta kurunlara kadar sürdü, ondan sonra gitgide zayıfladı.

On birinci asırdan on üçüncü asra kadar, birleşik hür... tiyan devletleri Doğu müslüman memleketlerine Haçlı ordu... lar yolladılar. Bugün, Avrupa devletlerinin din bayrağı altında birleşmeleri gibi bir hâdise gülünç görünür.

İslâm memleketleri de "ilâyı kelimetullah„ için din namına "cihad„a giderlerdi. Fakat, 1914 dünya harbinde, bütün dünya müslümanlarının ruhani şefi Halife olan Osmanlı padişahının ilân ettiği bu "cihad„ gülünç oldu, bütün müslüman memleketleri düşman tarafına ordular göndererek Türkiye aleyhinde harbettiler.

Ders kitabında dine karşı küçümseyici bir tavır takınıldığı âdeta her satırından belli olmaktaydı. Ders kitabında cihada gidilmek de küçümseniyordu.

doğma" hükümetlerin hep bu şekilde olduğu söylenmekte ve neticede "Bu asrın dinleri, bu millî hareketlerdir" denilmektedir. Ders kitabındaki bu görüş şu şekilde izah edilmektedir:

"Millî devrimlerden doğan millî hükümetlerde hep böyledir. O zaman iş başına gelen hükümete hemen hemen daima, millî tarihin bu tehlike ve heyecan ânında millî vicdanı ken-

Bu bahsin sonunda o anki rejime yöneltilen tenkitlere de temas edilmekte ve şöyle denilmektedir:

"Türkiyede Cumhuriyet Hükümetinin ve onun ilk Reisinin kuvvetli otoriteye sahip olmaları, yukarda anlattığımız sebeplerden ileri geliyor. Bu otoriteyi görerek, bu rejime 'diktatörlük' gibi isimler veren yabancı bazı yazıcılar, bir hâdisenin yalnız üst kıs-

Atatürk Kur'ân'ı öğrenen Türkler için "Beyni sulanmış hafız" diyor

Tıpkı Tevfik Fikret'in imanın altı esası yerine yeni esaslar ileri sürmesi gibi, sosyoloji kitabında da imanın esasları yerine yeni esaslar gösterilmek istenmiyordu.

Her cemiyet, bir ideal kudret yaratıcısıdır. Her cemiyet olan yerde, müşterek kıymet hükümleri doğar. Ancak cemiyetin yarattığı bu ideal kudret, "maneviyat, telâkkisi, sosyal hayatın her devresinde mutlaka dinler yaratmaz. Eski devirlerde yeni yeni dinler yaratan bu sosyal kaynaşma hayatı insanlığın müsbet ilimleri meydana çıkardığı bu asırlarda yeni mahiyette, fakat başka çeşit ideal kuvvetler yaratır. İlim, insan, her yerde başka ülküler doğurmaktadır. Milletlerin yaratığı yeni ideal, yeni kıymet hükümleri, ilim, ahlâk, san'at idealleridir.

di etrafında birleştirmiş, bu birleşik ve kuvvetle çarpar millî vicdanı temsil etmiş insanlar geçer Eski cemiyetlerde 'mana', 'kut' denen manevi kudret, son asır cemiyetlerinde milleti kurtaran, ona yürüyecek, erişecek ülküyü gösteren millî, siyasî kahramanlarda tecelli eder. Bunun içindir ki bazı teorilerin anlattığı gibi, bu otoritenin temeli korku ve şiddet değil, kuvvet ve sevgidir. Bütün bir milleti arkasına katan bugünün millî kahraman ve kurtarıcılarından bütün bir cemiyetin vicdanı yaşıyor. Eski devirlerde büyük dinleri doğuran sosyal hareket, mahiyet bakımından başka türlü değildi. Bu asrın dinleri, bu millî hareketlerdir." (s.90)

mına, sathına bakan ve derinliğini göremiyen, bilhassa sosyal hadiseleri hiç anlamıyan insanlardır." (s.91)

DİN NEDİR?

SOSYOLOJİ dersi kitabının en dikkat çekici bölümü "Din" başlığını taşıyan kısımdır. Bu kısımda yazılanlara baktığımızda, 1930'lu yıllarda eğitime hâkim olan havanın bütünüyle aksettirilmiş olduğunu görmekteyiz.

Bu ders kitabında din ile, tabiri caizse kıyasıya bir kavga içine girilmiştir. Dinin İlahî vasfı bütünüyle inkar edilmekte ve dinin insanlar tarafından meydana getirildiği söylen-

mektedir. Ayrıca din duygusunun cemiyetten çıktığı ve dini doğuran sebeplerin tamamen sosyal olduğu ileri sürülmektedir.

"Din nedir?" şeklindeki sorya kitapta şu cevap verilmektedir:

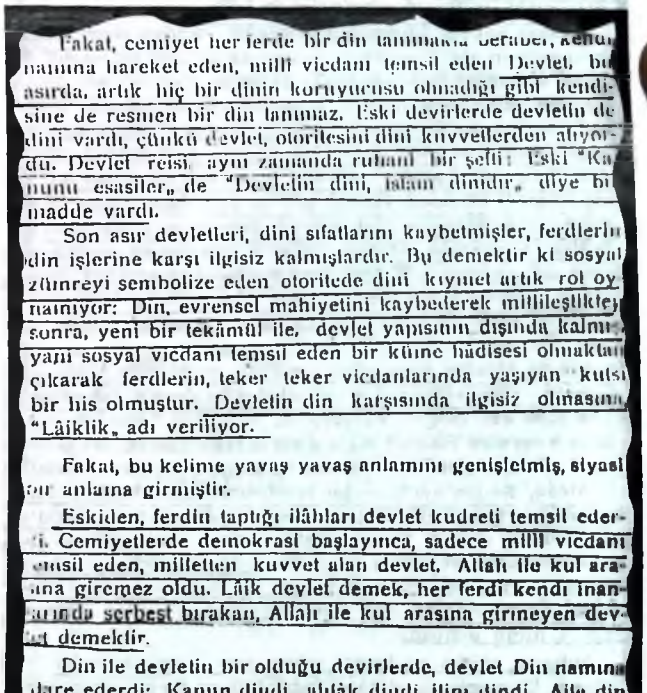
"Sosyoloji, din hâdisesini, kendi metoduna göre, yani dışardan, 'eşya' gibi, bir sosyal müessese olarak tetkik eder. Bunun içinde en eski zamanlardan beri yaşamış olan dinleri mukayese eder. Bu dinlerin, ilk şeklinden bugüne kadar nasıl tekâmül ettiklerini, hangi sebepler altında değişiktiklerini arar, kanunlar çıkarır.

"Dinin ilk ve en sade şeklini aramak için en iptidaî cemiyetlere baktığımız zaman görürüz ki buralardaki ilk dönem sosyal teşkilatın bir şeklinden ibarettir. Din kudreti, din duygusu bizzat cemiyetten çıkan manevî kudretten başka birşey değildir. Dinin, cemiyetten gelen sosyal bir hâdise olduğunu ispat eden şey, dinlerin, cemiyetlerin bünyesine göre değişmesi, tekâmül etmesidir."(s.97)

Dinleri, cemiyetlerin büyümesi gibi gittikçe gelişen sosyal bir hadise olarak değerlendiren bu ders kitabı, İslam inancına ve Kur'an hükümlerine tamamen aykırı bu görüşünü şu şekilde izah ediyor:

"Cemiyetler büyüdükçe bu kutsiyet sıfatı eşyadan ayrılır. Artık kendiliğinden mukaddes hayvanlar, nebatlar yoktur. Bu dini kuvvetler ayrıca ilâhlaştırılır. Yavaş yavaş 'ervah' ve ilâhlar mefhumu vücut bulur. Bu ilâhlar istedikleri yerlerde otururlar. Kutsiyetle-

Resulûllahın hırkasına Mustafa Kemal'in bakışı: "Palaspâre!"

Fakat, cemiyet her ferde bir din tanımakla beraber, kendi namına hareket eden, millî vicdanı temsil eden Devlet, bu asırda, artık hiç bir dinin koruyucusu olmadığı gibi kendisine de resmen bir din tanımaz. Eski devirlerde devletin de dini vardı, çünkü devlet, otoritesini dini kuvvetlerden alıyordu. Devlet reisi, aynı zamanda ruhanî bir şeflik. Eski "Kanunu esasiler" de "Devletin dini, İslam dinidir," diye bir madde vardı.

Son asır devletleri, dini sıfatlarını kaybetmişler, ferdlerin din işlerine karşı ilgisiz kalmışlardır. Bu demektir ki sosyal zümreyi sembolize eden otoritede dini kıymet artık rol oynamıyor: Din, evrensel mahiyetini kaybederek millileşiktey sonra, yeni bir tekâmül ile, devlet yapısının dışında kalmış, yani sosyal vicdanı temsil eden bir küme hâdisesi olmaktan çıkarak ferdlerin, teker teker vicdanlarında yaşıyan kutsi bir his olmuştur. Devletin din karşısında ilgisiz olmasına "Lâiklik" adı veriliyor.

Fakat, bu kelime yavaş yavaş anlamını genişletmiş, siyasî bir anlama girmiştir.

Eskiden, ferdin taptığı ilâhları devlet kudreti temsil ederdi. Cemiyetlerde demokrasi başlayınca, sadece millî vicdanı temsil eden, milletten kuvvet alan devlet, Allah ile kul arasına giremez oldu. Lâik devlet demek, her ferdi kendi inançlarında serbest bırakan, Allah ile kul arasına girmeyen devlet demektir.

Din ile devletin bir olduğu devirlerde, devlet Din namına idare ederdi: Kanun dindi, ahlâk dindi, ilim dindi. Aile din namına kurulurdu, kültür dinden ibaretti. Hukuk ve mahkeme, mektep hep dinî idi.

Sosyoloji kitabında laiklik sistemi âdeta bir din gibi takdim edilmekte ve laikliğin dinin ferdî vicdanlara geçmiş şekli olduğu iddia edilmektedir.

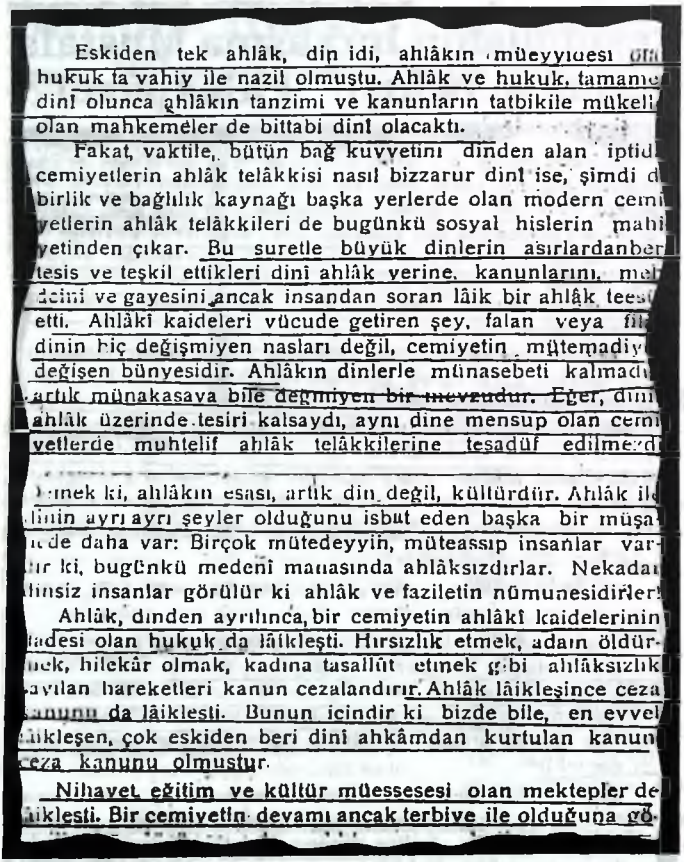
rini dilledikleri gibi şu veya bu mahlûka verebilirler. İlk safhada Allah fikri, bu suretle, biraz daha mücerret bir şekil alır, fakat gene Allah, tabiatın içindedir, insanların hayatına karışır. Aşiretlerdeki din bu safhadadır.

"Cemiyetler daha büyüdükçe site (il) dini çıkar. Bu devrede ulûhiyet fikri daha yüksek ve tabiat üstünde bir hal alır. Mesela Atina sitesinde ilâhlar Olemp dağının tepesindedir, insanlardan daha ayrı yaşarlar. Roma, Yunan dini, bu suretle, siteyi yapan aşiretlerin sayısı gibi çok ilâhlı bir dindi.

"Daha evrensel dinlerin çıkması (hıristiyanlık, müslümanlık gibi) sitenin büyümesi ile olur. O zaman uluhiyet tamamen mücerret ve 'her yerde hazır ve nazır' dır." (s.98)

1930'lu yıllarda okutulan bu ders kitabı bu şekilde Cenab-ı Hakkın sıfatlarından birisi olan "Mekandan münezzeh ve her yerde hazır ve nazır olmayı" cemiyetlerin büyümesinin ortaya çıkardığı fikrini ortaya atmaktadır. Kitapta mevzu şu şekilde devam ediyor:

"Görülüyor ki dinî fikirler her zaman cemiyetin bünyesinin bir kopyası gibidir. Sosyal kümelerin değişmesi, genişlemesi ve merkezleşmesi din kuvvetlerinin tasavvurunda da aynı hadiseleri vücuda getiriyor. Cemiyet, tekâmülünün her safhasında dinî nasların ve inanların kendiliğinden fışkırdığı kaynaktır. İnsan, cemiyetin büyük manevi kudretini her devirde bu suretle duymuş ve ilâhlaştırmıştır. Diğer taraftan, ilk insanların din şek-

Eskiden tek ahlâk, din idi, ahlâkın müeyyidesi [illegible] hukuk ta vahiy ile nazil olmuştu. Ahlâk ve hukuk, tamamen dinî olunca ahlâkın tanzimi ve kanunların tatbikile mükellef olan mahkemeler de bittabi dinî olacaktı.

Fakat, vaktile, bütün bağ kuvvetini dinden alan iptidaî cemiyetlerin ahlâk telâkkisi nasıl bizzarur dinî ise, şimdi de birlik ve bağlılık kaynağı başka yerlerde olan modern cemiyetlerin ahlâk telâkkileri de bugünkü sosyal hislerin mahsulüdür. Bu suretle büyük dinlerin asırlardanberi tesis ve teşkil ettikleri dinî ahlâk yerine, kanunlarını, mehâzini ve gayesini ancak insandan soran lâik bir ahlâk teessüs etti. Ahlâkî kaideleri vücude getiren şey, falan veya filân dinin hiç değişmiyen nasları değil, cemiyetin müteamadiyen değişen bünyesidir. Ahlâkın dinlerle münasebeti kalmadığı artık münakasaya bile değmiyen bir mevzudur. Eğer, dinî ahlâk üzerinde tesiri kalsaydı, aynı dine mensup olan cemiyetlerde muhtelif ahlâk telâkkilerine tesadüf edilmezdi.

Demek ki, ahlâkın esası, artık din değil, kültürdür. Ahlâk ile dinin ayrı ayrı şeyler olduğunu isbat eden başka bir müşahede daha var: Birçok mütedeyyin, müteassıp insanlar vardır ki, bugünkü medenî manasında ahlâksızdırlar. Nekadar dinsiz insanlar görülür ki ahlâk ve faziletin nümunesidirler!

Ahlâk, dinden ayrılınca, bir cemiyetin ahlâkî kaidelerinin müeyyidesi olan hukuk da lâikleşti. Hırsızlık etmek, adam öldürmek, hilekâr olmak, kadına tasallût etmek gibi ahlâksızlık sayılan hareketleri kanun cezalandırır. Ahlâk lâikleşince ceza kanunu da lâikleşti. Bunun içindir ki bizde bile, en evvel lâikleşen, çok eskiden beri dinî ahkâmdan kurtulan kanun ceza kanunu olmuştur.

Nihayet eğitim ve kültür müessesesi olan mektepler de lâikleşti. Bir cemiyetin devamı ancak terbiye ile olduğuna gö-

Ders kitabında dinle ahlak ayrı ayrı telâkki ediliyor ve ahlakın dinle herhangi bir ilgisi olmadığı söyleniyordu. Oysa İslâmiyet en güzel ahlâkı ortaya koymaktaydı. Peygamber Efendimiz "güzel ahlakı" tamamlamak için gönderilmişti. İslâmın hükümleri hep güzel ahlakı sağlamaya müteveccihti.

lindeki düşünceleri eşyanın ve Kâinatın bir nevi izahı idi. Bütün tekâmül etmiş büyük dinlerde bu ilk karakteri buluyoruz. Her din, insanların ilk düşünüş ve görüş tarzı ilk ilmi, ilk ahlakı, ilk hukuku olmuştur. O derecede ki asırlar boyunca, insanlığın tekâmülü müsbet bilgileri, büyük güçlükler ve kavgalarla parça parça dinden koparmış, ayırmıştır." (s.98)

Dini bu şekilde izah eden ders kitabı, cennet, cehennem, haşir, âhiret, ruh gibi bütün dini değerleri de aynı maddeci gözle ve İlahî hükümlere zıt bir şekilde açıklamaya devam etmektedir. (s.100)

Çok partili siyâsî hayat çirkin gösteriliyor

Kitapta sayfalar dolusu iddialar ileri sürüldükten sonra şöyle deniliyor:

"Yukarda anlattıklarımız gösteriyor ki dini doğuran sebepler gibi, dinleri tekâmül ettiren âmiller tamamen sosyaldir. Onun için bazı filozofların, dinler arasındaki farkları iklim farklarından ileri gelme sanmaları yanlıştır." (s.103)

"CİHAD GÜLÜNÇ OLDU"

DAHA önce milliyetçilik bahsinde de gördüğümüz gibi dinin insanları birleştirici unsur oluşuna her vesileyle karşı çıkılmaya devam edilmekte ve şöyle denilmektedir:

"Dinin milletleri birleştiren ve hareket ettiren âmil olması Orta kurumlara kadar sürdü, ondan sonra gitgide zayıfladı." (s.105)

Kitapta daha sonra, Selçuklu ve Osmanlı devlet idarecilerinin yegane ideâli olan "İ'la-yı kelimetullah" yani, Cenab-ı Hakkın ismini yüceltmek meşkûresi küçümsenmekte ve şöyle denilmektedir:

"İslâm memleketleri de İlâyı kelimetullah' için din namına 'cihad'a giderlerdi. Fakat, 1914 dünya harbinde, bütün dünya müslümanlarının ruhani şefi Halife olan Osmanlı padişahının ilân ettiği bu 'cihad' gülünç oldu, bütün müslüman memleketleri düşman tarafına ordular göndererek Türkiye aleyhine harbettiler." (s.105)

TEVFİK FİKRET GİBİ

SOSYOLOJİ kitabında Tevfik Fikret'in imanın altı esası yerine yeni esaslar kabul edişinin aynen benimsendiğini görmekteyiz. Kitapta şöyle deniliyor:

"Her cemiyet, bir ideal kudret yaratıcısıdır. Her cemiyet olan yerde, müşterek kıymet hükümleri doğar. Ancak cemiyetin yarattığı bu ideal kudret, 'maneviyat' telakkisi, sosyal hayatın her devresinde mutlaka dinler yaratmaz. Eski devirlerde yeni yeni dinler yaratan bu sosyal kaynaşma hayatı, insanlığın müsbet ilimleri meydana çıkardığı bu asırlarda, aynı mahiyette, fakat başka çeşit ideal kuvvetler yaratır. İlme iman, her yerde başka ülküler doğurmaktadır. Milletlerin yarattığı yeni ideal, yeni kıymet hükümleri, ilim, ahlak, san'at idealleridir." (s.106)

Kemalizm asrın dinleri arasında sayılıyor

DİNİ TASFİYE

KİTAPTA bu şekilde, dini cemiyetin ortaya çıkardığı iddia edilerek, bu ulvi değeri tartışma zemini açılmakta

En eski Türklerde, kadınların örtünmediğini, erkekten ayrılmadığını söylediğimiz. Osmanlı devrinden önce de örtünmemenin fena bir hareket olduğunu yazan Türk müteferrikleri vardı. Bu mesele hakkında dikkate değer bir vesika var.

Selçuk Türkleri devrinde yaşamış olan meşhur *Mesnevi* sahibi Mevlâna Celaleddin, "Fîh mâfîh„ adlı bir eserinde kadınların örtünmesinden çok zarif ve nükteli bir şekilde bahsederek diyor ki:

Mevlânanın bu satırları, yedi asır önce bir Türk filozofunun kadınların örtünmesini ahlâka uygunsuz bulması bakımından, türk zihniyetinin o devirde bile arap ananelerine karşı çarpıştığını gösteriyor.

5 — OSMANLI DEVRİNDE KADIN

Osmanlı devrinde, eski Roma pederşahi aile şekillerinden kalma ve Araplarla İranlılardan bize geçen âdetlerle kadın pek fena bir vaziyete düşmüştü.

Kadının evde kapalı kalması, kimseye görünmemesi, hiç bir iş görmemesi ve bütün medeni, siyasi haklarından mahrum olması, Türk kadınını çok geriletmişti. Bu âdetler tesiri altında, ve bilhassa birden fazla karı ve birçok cariyelerle dolu eski konak ailesinde kadının eşyadan farkı kalmamıştı. Kadın, kocasının emirlerini yapmıya ve nefsini sırf kocasına hasretmeğe memurdu. Hattâ, nafaka, yani kadının

nizam altına almak isterdi. Memlekette muhtelif unsurlar yaşadığı ve hepsi de örtünmeğe ve açık gezinmeğe mecbur tutulduğu için sokağa çıkan bir kadının islâm, yahudi veya hristiyan olup olmadığı bir bakışta anlaşılabilmek için herbir mensup kadınlara ayrı renkte elbise, başörtüsü ve ayakkabı tahsis olunmuştu. Her hangi bir millete mensup bir kadın diğerine, bilhassa islâmlara ait renk, şekil ve tarzda elbise ve ayakkabı giyemezdi. Sarı, pembe ve emsali açık renklere (bed renk, çirkin renk) denirdi. Bu renkteki kı

Bahusus, önce gördüğümüz gibi, erkek ve kadın arasında en eski cemiyetlerde başlayan iş bölümü, kadının fıtrî istidatlarından doğmuş değildir. Kadını erkekten ayıran ve onlara bazı işler gördüren sebepler, tamamen dinî idi. İptidai insanların kadın karşısında duydukları korku, totem adetlerinin kanda mevcut sanılmasından ileri geliyordu. Kana bağlanan bu "haram„, "namahrem„, "Tabu„ fikri, ilk devirlerde kadınla erkek arasında çok sıkı bir iş bölümü yaratmış, kadını cemiyetten dışarı atmış.

Sosyoloji kitabında, Müslüman hanımların kıyafetleri şiddetle tenkit edilmekte ve "örtünmenin ahlâka uygun olmadığı" iddia edilmektedir. Ayrıca Osmanlı devrindeki kadını anlatan bahis de örf ve âdetlerimizle taban tabana zıt bir anlayışla kaleme alınmıştır.

daha sonra Laiklik sistemi, dinin ferdî vicdanlara geçmiş şekli olarak takdim edilmekte bilahare de şöyle denilmektedir:

"Devlet, bu asırda, artık hiç bir dinin koruyucusu olmadığı gibi kendisine de resmen bir din tanımaz. Eski devirlerde devletin de dini vardı, çünkü devlet, otoritesini dinî kuvvetlerden alıyordu. Devlet reisi, aynı zamanda ruhanî bir şefti: Eski 'Kanuni esasiler'de 'Devletin dini İslâm dinidir' diye bir madde vardı." (s.107)

Çok eski zamanlar olmuş gibi bahsedilen bu hadise aslında Cumhuriyet kurulurken cereyan etmiş ve uzun yıllar hükmünü devam ettirmişti. Bilindiği gibi, "Devletin dini, dini İslamdır" hükmü hem 1921, hem de 1924 Anayasalarında yer almış ve 1928'e kadar devam etmiştir.

LAİKLİK NEDİR?

KİTAPTA laiklik için şöyle deniliyor:

"Devletin din karşısında ilgisiz olmasına, 'laiklik' adı veriliyor." (s.107)

Laiklik bu şekilde tarif edilirken, gerek bu kitabın yazıldığı, gerekse okullarda okutulduğu yıllarda laiklik bu tarifte olandan çok farklı şekilde tatbik edilmiş ve devlet dine karşı ilgisiz olmak bir yana, dinin her hususu ile "ilgili" olmuş ve dinin her hükmüne karışmıştır. Ezan'dan Kur'an'a, dinin emri olan kıyafete varıncaya kadar...

Kitapta laikliği izah için şöyle deniliyor:

SAYFALAR ARASINDA

Lozan'daki gizli anlaşma

LOZAN Antlaşmasının herkese takdim edilen metni, daha ziyade hudutlarla maddi unsurlarla ilgilidir. Aynı antlaşmanın bir de tamamen mâneviyatla ilgili kısmı vardır ki, o metin diğerinden çok daha mühimdir. Bu gizli metinde "Gladstone taktiği"nin yürürlüğe konulması karara bağlanmıştı.

Büyük Doğu Mecmuası, 1950'de bu "gizli anlaşmayla" ilgili şu açıklamayı yapmıştı:

"...Hep bu minval üzerine devam eden ve Türk heyetinin kafasına her defa sopayla vurmak ve gizli emelleri sezdirmekle geçen konferans içinde Lord Gürzon nihayet en mânidar sözünü söylüyor: 'Türklerin hayat ve istiklâline herkes hürmetkârdır. Türkiye'den istirhamım, tekrar inkişaf edebilmesi için serbest Türkiye'nin bizimle birlikte, hulûs birliğiyle çalışmasıdır. Böyle bir Türkiye dünyanın hürmetine layık olur.'

"Bu sözün mânâsı şudur:

"Türkiye, İslâmî alâkasını ve İslâmî temsil rolünü kendi eliyle çözer ve atarsa bizimle hulus birliği etmiş olur ve Hıristiyan dünyasının hürmet ve minnetini kazanır; biz de kendisine dilediği istiklâli veririz!' " (Büyük Doğu, 6 Ekim 1950, sayı 29, s.10)

Lord Gürzon'un teklif ettiği "Gladstone taktiğinin" özü şudur: Mâziyle bağı tamâmen kopartmak... Yâni, bu necip milletin İslâmiyetle, bin yıllık şanlı târihiyle, millî kültürüyle, mefahiriyle olan bütün bağları kesilip atılacaktır...

İngiliz gazeteleri de aba altından sopa göstermektedir. 29 Ocak 1922 tarihli The Times gazetesinde yer alan başmakalede şöyle denilmektedir:

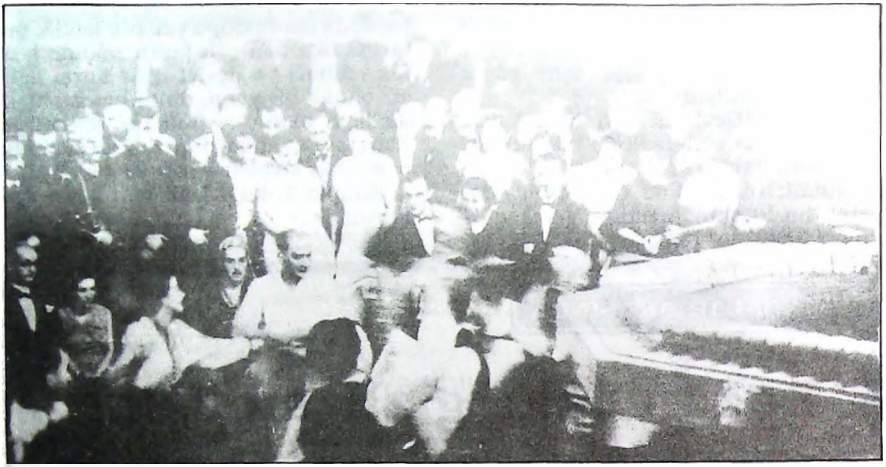
"Türkler iki şeyden birini seçmek zorundadırlar. Ya kendilerine teklif edilen âlicenâbâne vaziyeti kabul ederek memleketlerinin ihyası için kuvvetli müzaheret (koruma, yardım etme) temin ederler, yahut Türkiye'yi Asya'nın çöllerinde gerçekleşmesi imkânsız bir memleket haline sokarlar."

Konferansın birinci safhası sona ererken, Başmurahhas İsmet İnönü de artık, "Gladstone taktiği"nin bütün teferruatını ve kendilerine nelerin teklif edildiğini bilmektedir. O bilgiyle Ankara'ya döner. Dönüşte enteresan bir buluşma gerçekleşir. Kendisini Haydarpaşa'dan Ankara'ya götüren trenle, Mustafa Kemal'i İzmir'den Ankara'ya götüren tren Eskişehir'de karşılaşır. İki lider sımâ başbaşa seyahat edip konferansın kritiğini yaparlar. Neticede Lord Gürzon'un tekliflerini kabul etmeye karar verdiklerini daha sonraki tatbikatlardan anlamak mümkün.

Bu kabul ediş heyet üyelerinin kıyafetine de yansır. Konferansın birinci safhasını kalpaklı olarak takip eden üyeler, ikinci safhasını fötr şapka ile takip ederler. Oysa bilindiği gibi şapka kânunu Lozan antlaşmasından iki sene sonra (1925) çıkartılacaktır...

Neticede antlaşma imzalanır. Lord Gürzon kendisine yöneltilen tenkidleri cevaplandırırken enteresan açıklamalarda bulunur. Büyük Doğu Mecmuasından takip edelim:

"Lozan muahedesinden sonra İngilte-

"Eskiden, ferdin taptığı ilâhları devlet kudreti temsil ederdi. Cemiyetlerde demokrasi başlayınca sadece millî vicdanı temsil eden, milletten kuvvet alan devlet, Allah ile kul arasına giremez oldu. Laik devlet demek, her ferdi kendi inanlarında serbest bırakan, Allah ile kul arasına girmeyen devlet demektir.

"Din ile devletin bir olduğu devirlerde, devlet Din namına idare ederdi: Kanun dindi, ahlak dindi, ilim dindi, Aile din namına kurulurdu, kültür dinden ibaretti. Hukuk ve mahkeme, mektep hep dinî idi." (s.108)

Laik sistem izah edilirken ahlakın da dinle ilgisi olmadığı iddia edil-

re Avam kamarasında 'Türklerin istiklâlini ne için tanıdınız?' diye yükselen itirazlara, Lord Gürzon'un verdiği cevap:

" 'İşte asıl bundan sonraki Türkler bir daha eski saltvet ve şevkatlerine kavuşamayacaklardır. Zira biz onları, mâneviyat ve ruh cephelerinden öldürmüş bulunuyoruz.'

"Artık bunun üzerine herşey apaçık anlaşılıyor değil mi?" (A.g.d)

Milletimizi mâneviyat cephesinden öldürme planında, bizzat M.Kemal tarafından heyete dahil edilen Haylm Naum'un da büyük emeği geçmişti. Büyük Doğu'da bu husus şu şekilde anlatılıyor:

"Türklere dinlerini ve din temsilcilerini feda ettirmek şartiyle, sun'i istiklâl işinde gizli anlaşmanın müessiri tek kelime ile Yahudilikdir. Buna me'muru müşahhas kimse de, şimdi Mısır Hahambaşısı bulunan [Haylm Naum antlaşmadan sonra Mısır Hahambaşısı yapılmıştır] Haylm Naum'dur. Bu Haylm Naum, bu korkunç teşebbüse evvelâ Amerika'da Türkler lehinde bir seri konferans vermek ve emperyalizm şeflerine, Türkün maddesini serbest bırakmaları, buna mukabil ruhunu, tâ içinden ve kendi öz adamlarına yıktırmaları fikrini telkin etmek suretiyle başlamıştır. Yani masonluk hasebiyle Kur'ân'ın ahkâmını kaldırmak; milleti dinsiz yapmak. Haylm Naum müthiş planının zeminini Amerika'da hazırladıktan sonra İngiltere'ye geçmiş ve halis Yahudi olan Lord Gürzon ile temas ederek şu teklifte bulunmuştur:

" 'Siz Türkiye'nin mülkî tamamiyetini kabul ediniz. Onlara ben İslâmiyeti ve İslâmi temsilciliklerini, ayaklar altında çiğnetmeği taahhüd ediyorum.' " (A.g.d.)

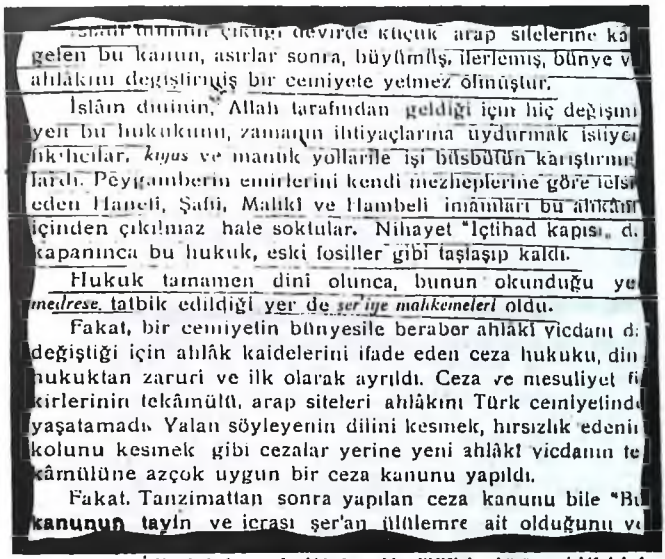
Bu dehşetli ve dünya tarihinde eşi görülmeyen taktiğin nasıl sahneye konulduğuna da yarın temas edelim...

Burhan Bozgeyik
Yeni Nesil
5 Kasım 1988

mekte oradan mesele hukuk esaslarına getirilmektedir. Kitapta şöyle deniliyor:

"Eskiden tek ahlak, din idi, ahlâkın müeyyidesi olan hukukta vahiy ile nazil olmuştu. Ahlak ve hukuk, tamamen dini olunca ahakın tanzimi ve kanunların tatbikile mükellef olan mahkemeler de bittabi dini olacaktı.

"Fakat, vaktile, bütün bağ kuvvetini dinden alan iptidai cemiyetlerin ahlâk telakkisi nasıl bizzarur dinî ise, şimdi de birlik ve bağlılık kaynağı

İslâmî ümmetin çıktığı devirde küçük arap sitelerine kâ
gelen bu kanun, asırlar sonra, büyümüş, ilerlemiş, bünye v
ahlâkını değiştirmiş bir cemiyete yetmez olmuştur.

İslâm dininin, Allah tarafından geldiği için hiç değişmi
yen bu hukukunu, zamanın ihtiyaçlarına uydurmak istiyen
fıkıhçılar, *kıyas* ve manük yollarile işi büsbütün karıştırmış
lardı. Peygamberin emirlerini kendi mezheplerine göre tefsir
eden Hanefi, Şafii, Malikî ve Hambeli imamları bu ahkâmın
içinden çıkılmaz hale soktular. Nihayet "İçtihad kapısı" da
kapanınca bu hukuk, eski fosiller gibi taşlaşıp kaldı.

Hukuk tamamen dini olunca, bunun okunduğu ye
medrese, tatbik edildiği yer de *şer'iye mahkemeleri* oldu.

Fakat, bir cemiyetin bünyesile beraber ahlâkî vicdanı da
değiştiği için ahlâk kaidelerini ifade eden ceza hukuku, din
hukuktan zaruri ve ilk olarak ayrıldı. Ceza ve mesuliyet fi
kirlerinin tekâmülü, arap siteleri ahlâkını Türk cemiyetinde
yaşatamadı. Yalan söyleyenin dilini kesmek, hırsızlık edenin
kolunu kesmek gibi cezalar yerine yeni ahlâkî vicdanın te
kâmülüne azçok uygun bir ceza kanunu yapıldı.

Fakat, Tanzimattan sonra yapılan ceza kanunu bile "Bu kanunun tayin ve icrası şer'an ülülemre ait olduğunu ve

Ders kitabında İslâm hukukunun da şiddetle tenkit edildiğini ve küçümseyici ifadelerle anlatıldığını görmekteyiz. Kitapta İslâm hukuku için "fosil" tabiri kullanılmaktadır.

başka yerlerde olan modern cemiyetlerin ahlak telakkileri de bugünkü sosyal hislerin mahiyetinden çıkar. Bu suretle büyük dinlerin asırlardan beri tesis ve teşkil ettikleri dini ahlak yerine, kanunlarını, mebdeini ve gayesini ancak insanlardan soran laik bir ahlak teessüs etti. Ahlaki kaideleri vücuda getiren şey, falan veya filan dinin hiç değişmeyen bünyesidir. Ahlâkın dinlerle münasebeti kalmadığı artık münakaşaya bile değmiyen bir mevzudur. Eğer, dinin ahlak üzerinde tesiri kalsaydı, aynı dine mensup olan cemiyetlerde muhtelif ahlak telakkilerine tesadüf edilmezdi."(s.109)

AHLAK DİNDEN AYRILINCA

DERS kitabında bu şekilde ahlak dinden ayrı gösterilmekte bunun neticesi de şu şekilde açıklanmaktadır:

"Ahlak, dinden ayrılınca, bir cemiyetin ahlaki kaidelerinin ifadesi olan hukuk da lâikleşti. Hırsızlık etmek, adam öldürmek, hilekâr olmak, kadına tasalut etmek gibi ahlaksızlık sayılan hareketleri kanun cezalandırır. Ahlak laikleşince ceza kanunu da laikleşti. Bunun içindir ki bizde bile en evvel laikleşen, çok eskiden beri dini ahkamdan kurtulan kanun, ceza kanunu olmuştur.

"Nihayet, eğitim ve kültür müessesesi olan mektepler de lâikleşti." (s.110)

Sosyoloji ders kitabı, dini bu şekilde "insan yapısı" olarak tarif edip, bu iddiasında ısrarlı olduğunu her vesileyle belirttikten sonra, müteakip bahislerde, İslamın mühim hükümlerini teker teker ele almakta ve bu hükümleri Kur'an'ın esaslarına zıt bir şekilde açıklamakta ve tenkit etmektedir.

Ders kitabında Kur'an'ın "tesettür", yani örtünme emri tenkit edilmekte, eski Türk kadınlarının örtünmediği ve örtünmenin fena bir hareket olduğu söylenmekte bilahare Mevlânâ'nın "Fîh-i Mâfîh" eserinden bir misal ve-

rilmektedir. Kitapta şöyle deniliyor:

"En eski Türklerde, kadınların örtünmediğini erkekten kaçmadığını söyledik. Osmanlı devrinden önce de örtünmenin fena bir hareket olduğunu yazan Türk mütefekkirleri vardı.

"Selçuk Türkleri devrinde yaşamış olan meşhur Mesnevi sahibi Mevlânâ Celâleddin "Fih mafih' adlı bir eserinde kadınların örtünmesinden çok zarif ve nükteli bir şekilde bahsederek şöyle diyor ki:" (s.144)

Bundan sonra Mevlânâ'nın verdiği misal olduğu gibi alınmış. Ne gariptir ki, Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren, 8 Ocak 1987 günü Çukurova Üniversitesinde yaptığı konuşmasında örtünmenin aleyhinde konuşurken kitaptaki bu bahsi aynen okudu. Sayın Evren'in aynı metni bu ders kitabından aldığını söylemek mümkündür.

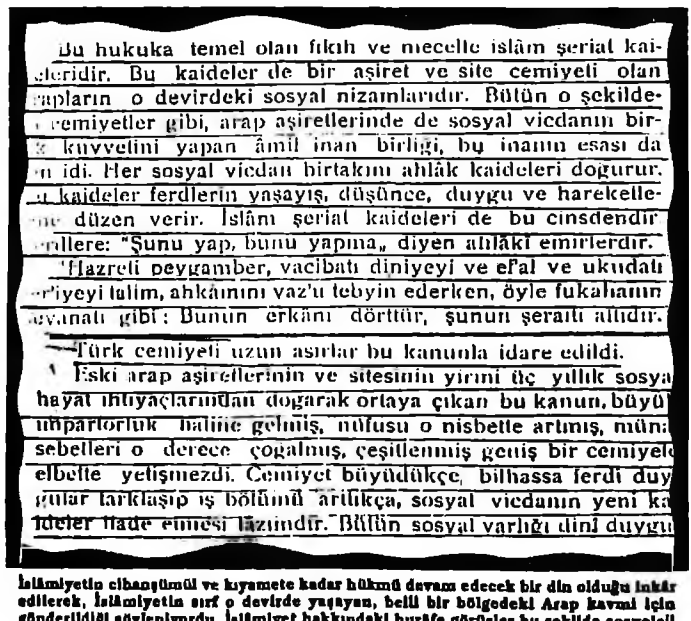
Halbuki Hz. Mevlânâ orada verdiği misalle örtünün lüzumsuzluğunu ortaya koymak istemiyordu. Bir insana terbiye vermeden, güzel ahlak sahibi yapmadan, idrak sahibi etmeden yapılan telkinlerin ters tepebileceğini anlatmak istiyordu.

Kitapta Mevlânâ'nın vermiş olduğu misal örtünme aleyhine kullanılmak suretiyle gerçeğe uygun düşmeyen bir yorum getiriliyordu. Pekâlâ, Hz. Mevlânâ zamanında Müslüman kadınlar tesettürlü değil miydi? Hz. Mevlânâ'nın âilesi tesettüre riayet etmiyor muydu?

İmanın altı esası yerine başka değerler ikâme edilmek isteniyor

Hem kitapta yer alan bu mantık ölçü alındığında ortaya çok vahim neticeler çıkabilir. Kitaptaki fikre göre her saklanan şey merak uyandırmaktadır, bu bakımdan faydadan çok zarar vermektedir. Böylesi bir mantık, herşeyden önce bu mantığı ileri sürenin mahremiyetine takılır. Zirâ, merak etmenin hududu yoktur. Bu kadar basit bir düşünce lise ders kitabında ciddî ciddî işlenmiş ve Kur'ân'ın açık hükmü olan "tesettür" aleyhine kullanılmak istenmiştir.

Bu açık gerçeklere rağmen kitapta şu şekilde demagoji yapılmaya devam ediliyor:

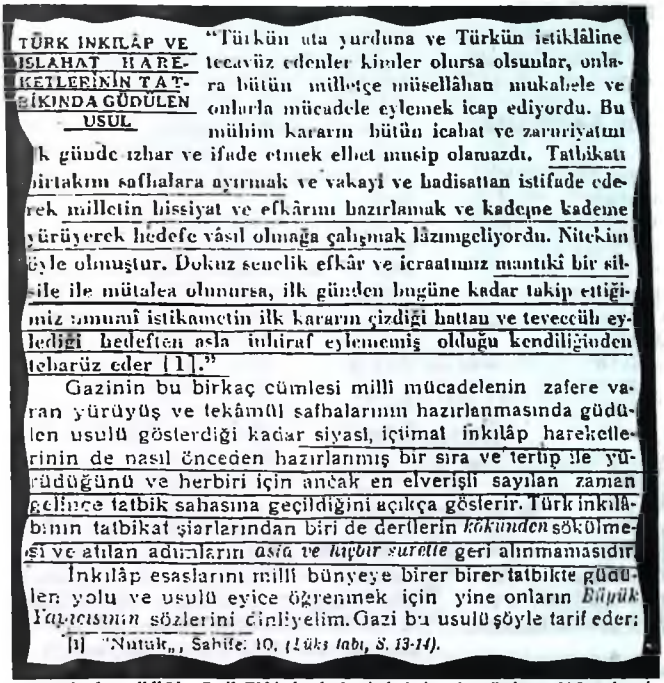
Bu hukuka temel olan fıkıh ve mecelle İslâm şeriat kaideleridir. Bu kaideler de bir aşiret ve site cemiyeti olan Arapların o devirdeki sosyal nizamlarıdır. Bütün o şekildeki cemiyetler gibi, arap aşiretlerinde de sosyal vicdanın birleştirici kuvvetini yapan âmil inan birliği, bu inanın esası da İslâm idi. Her sosyal vicdan birtakım ahlâk kaideleri doğurur. Bu kaideler ferdlerin yaşayış, düşünce, duygu ve hareketlerine düzen verir. İslâm şeriat kaideleri de bu cinsdendir. Müslümanlara: "Şunu yap, bunu yapma„ diyen ahlâkî emirlerdir.

Hazreti peygamber, vacibatı diniyeyi ve efal ve ukudatı diniyeyi talim, ahkâmını vaz'u tebyin ederken, öyle fukahanın yaptıkları gibi: Bunun erkânı dörttür, şunun şeraiti altıdır.

Türk cemiyeti uzun asırlar bu kanunla idare edildi.

Eski arap aşiretlerinin ve sitesinin yirmi üç yıllık sosyal hayat ihtiyaçlarından doğarak ortaya çıkan bu kanun, büyük imparatorluk haline gelmiş, nüfusu o nisbette artmış, münasebetleri o derece çoğalmış, çeşitlenmiş geniş bir cemiyete elbette yetişmezdi. Cemiyet büyüdükçe, bilhassa ferdî duygular farklaşıp iş bölümü artıkça, sosyal vicdanın yeni kaideler ihdas etmesi lâzımdır. Bütün sosyal varlığı dinî duygu

İslâmiyetin cihanşümûl ve kıyamete kadar hükmü devam edecek bir din olduğu inkâr edilerek, İslâmiyetin sırf o devirde yaşayan, belli bir bölgedeki Arap kavmi için gönderildiği söyleniyordu. İslâmiyet hakkındaki hurâfe görüşler bu şekilde sosyoloji dersi kitaplarına da sokulmuştu.

TÜRK İNKILÂP VE ISLAHAT HAREKETLERİNİN TATBİKİNDA GÜDÜLEN USUL

"Türkün ata yurduna ve Türkün istiklâline tecavüz edenler kimler olursa olsunlar, onlara bütün milletçe müsellâhan mukabele ve onlarla mücadele eylemek icap ediyordu. Bu mühim kararın bütün icabat ve zaruriyatını ilk günde izhar ve ifade etmek elbet mümkün olamazdı. Tatbikatı birtakım safhalara ayırmak ve vakayi ve hadisatları istifade ederek milletin hissiyat ve efkârını hazırlamak ve kademe kademe yürüyerek hedefe vâsıl olmağa çalışmak lâzımgeliyordu. Nitekim öyle olmuştur. Dokuz senelik efkâr ve icraatımız mantıkî bir silsile ile mütalea olunursa, ilk günden bugüne kadar takip ettiğimiz umumî istikametin ilk kararın çizdiği hattan ve teveccühü eylediği hedeften asla inhiraf eylememiş olduğu kendiliğinden teharüz eder [1]."

Gazinin bu birkaç cümlesi milli mücadelenin zafere varan yürüyüş ve tekâmül safhalarının hazırlanmasında güdülen usulü gösterdiği kadar siyasi, içtimai inkılâp hareketlerinin de nasıl önceden hazırlanmış bir sıra ve tertip ile yürüdüğünü ve herbiri için ancak en elverişli sayılan zaman gelince tatbik sahasına geçildiğini açıkça gösterir. Türk inkılâbının tatbikat şiarlarından biri de derslerin *kökünden* sökülmesi ve atılan adımların *asla ve hiçbir surette* geri alınmamasıdır.

İnkılâp esaslarını millî bünyeye birer birer tatbikte güdülen yolu ve usulü eyice öğrenmek için yine onların *Büyük Yaratıcının* sözlerini dinliyelim. Gazi bu usulü şöyle tarif eder:

[1] "Nutuk", Sahife: 10, *(Lüks tabı, S. 13-14).*

1934 baskı tarihli Lise Tarih IV kitabında devrimlerin hangi usullerle yapıldığı ve hangi taktiklerin kullanıldığı geniş geniş anlatılıyor. Kitapta anlatılanlara göre, her devrimin yapılması için müsait zaman ve zemin kollanmış, ondan sonra teşebbüse geçilmiş...

"Mevlânanın bu satırları, yedi asır önce bir Türk filozofunun kadınların örtünmesini ahlâka uygunsuz bulması bakımından Türk zihniyetinin o devrinde bile arap ananeleriyle çarpıştığını gösteriyor." (s.145)

Cemiyette yer etmiş olan tesettür an'anesine bu şekilde açıkça karşı çıkıldıktan sonra, bu defa da Osmanlı devrindeki tatbikatlar şiddetli bir şekilde tenkit edilmektedir. Ders kitabında, "Osmanlı devrinde kadın" başlığı altında şunlar söyleniyor:

"Osmanlı devrinde, eski Roma pederşahi aile şeklinden kalma ve Araplarla İranlılardan bize geçen âdetlerle kadın pek fena bir vaziyete düşmüştü.

"Kadının evde kapalı kalması, kimseye görünmemesi, hiçbir iş görmemesi ve bütün medeni, siyasi haklarından mahrum olması, Türk kadınını çok gerilletmişti." (s.145)

Osmanlı devrinde kadının durumu şu şekilde tenkit edilmeye devam ediliyor:

"Zevcenin iş görüp para kazanmağa hakkı yoktur."

"Bu suretle evde kapalı ve örtülü kalan, cemiyet hayatına hiç katılmayan kadın asırlarca kafes ve duvar arasında yaşadı. Bu aynılık, her sahada devam etti. Kadın kocası ile beraber dahi sokağa çıkamazdı. Genç kızlar bile bundan dolayı tahsilden mahrum bırakılırdı." (s.146)

Lâikliğin tarifi ile tatbiki arasında çok büyük fark var

"Kızlar yalnız 'subyan' yani ana mekteblerine giderler orada yalnız kuran öğrenirlerdi."

"Evlerde bile kadınlar kadın misafirlerle haremde, erkekler de kendi aralarında 'selamlık' da otururlardı." (s.148)

"Kadını erkekten ayıran ve ona yalnız bazı işler gördüren sebepler, tamamen dini idi. İptidai insanların kadın karşısında duydukları korku, totem kudretinin kanda mevcut sanılmasından ileri geliyordu. Kadına

bağlanan bu 'haram', 'namahrem', 'tabu' fikri, ilk ailede kadınla erkek arasında çok sıkı bir iş bölümü yarattı, kadını cemiyetten dışarı attı." (s.150)

ECNEBİ KADINLARIN ÖRTÜNMESİ

KİTAPTA, gayr-ı müslim kadınlara örtünme mecburiyeti getirilmesi de sert bir şekilde tenkit edilmekteydi. Bu mevzuda şöyle deniliyor:

"Memlekette muhtelif unsurlar yaşadığı ve hepsi de örtünmeğe ve açık gezmemeğe mecbur tutulduğu için sokağa çıkan bir kadının islâm, yahudi veya hıristiyan olup olmadığı bir bakışta anlaşılabilmek için her dine mensup kadınlara ayrı bir renkte elbise, başörtüsü ve ayakkabı tahsis olunmuştu. Herhangi bir millete mensup bir kadın diğerine, bilhassa İslâmlara ait renk, şekil ve tarzda elbise ve ayakkabı giyemezdi.

"İslâm olmıyan kadın ise siyah renkten başka kumaştan elbise giyemezler ve müslümanlara tahsis edilmiş sarı çedik pabucu asla giymeğe cesaret edemezlerdi." (s.146)

Kadınların örtünmesi "fena bir hareket" diye gösteriliyor

ESKİ VE YENİ HUKUK

DERS kitabında Osmanlı devrinde hukuk sisteminin İslami yapısı da şiddetle tenkit edilmektedir. Kitapta bu bahsin başlarında şöyle deniliyor:

"Bir cemiyetin hukuku ve bu hukukun medeni milletlerde ifadesi olan yazılı kanunların sosyal vicdandan doğduğunu anlattık.

"Osmanlı devrinde, uzun asırlar, hukuk ve millî vicdan arasında büyük bir ayrılık görüyoruz. İmparatorluğun son devirlerine doğru millî vicdanın arzuları ve ihtiyaçları ile hukuk arasındaki ayrılık son dereceyi bulmuş ve Tanzimat devrinde birtakım korkak ve devamsız ıslahat denemeleri yapılmıştır.

"Bu ayrılığın sebebi, Türkiye'de tatbik edilen hukukun tamamen dinî olmasıydı. Eski devirlerde hukukun esası yalnız dinî kitaplar, fıkıh ve Mecelle idi. Bunlar da bütün hükümlerini dinden, şeriat ahkâmından alırlardı.

"Birçok asırlar önce, ARAP sitesi gibi sosyal varlığın vicdanından doğan ve asırlarca hiç değişmeyen bu dinî, şer'î kanunlar, Türk sosyal bünyesine uymuyor, cemiyet ilerledikçe kanunlar geri kalıyor, bu yüzden sosyal hayatta kargaşalıklar oluyordu.

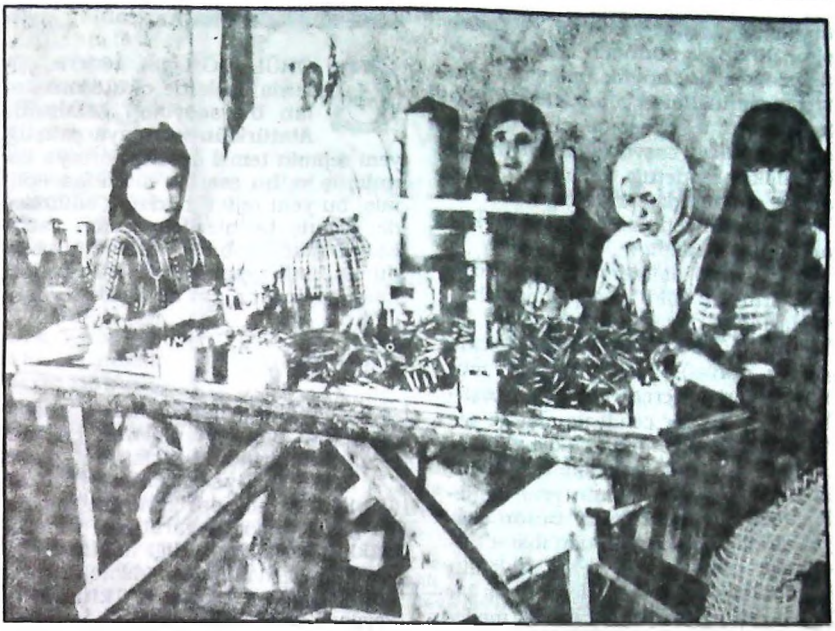
"Uzun asırlar Türk hukukuna hâkim olan Fıkıh 'Ahkâmı şer'iyenin asıllarını gösterir bir ilim' sayılırdı. Şeriat, yani İslâm dininin koymuş olduğu kaideler de kitaba (yani Kur'ana), sünnete (yani hadise, peygamberin sözlerine), icmâ'a yani bir devrin fıkıhcılarının birlik fikrine dayanırdı.

"İslâm dininin çıktığı devirde küçük arap sitelerine kâfi gelen bu kanun, asırlar sonra, büyümüş, ilerlemiş, bünye ve ahlâkını değiştirmiş bir cemiyite yetmez olmuştur.

"İslâm dininin, Allah tarafından geldiği için hiç değişmeyen bu hukukunu, zamanın ihtiyaçlarına uydurmak isteyen fıkıhçılar, kıyas ve mantık yolları ile işi büsbütün karıştırmışlardı. Peygamberin emirlerini kendi mezheplerine göre tefsir eden Hanefi, Şafii, Maliki ve Hambeli imamları bu ahkâmı içinden çıkılmaz hale soktular. Nihayet 'içtihat kapısı' da kapanınca bu hukuk, eski fosiller gibi taşlaşıp kaldı.

"Hukuk tamamen dinî olunca, bunun okunduğu yer mederese, tatbik edildiği yer de Şer'iye mahkemeleri oldu." (s.182-183)

Bu sosyoloji ders kitabında, İslamî inançlarla kıyasıya bir muharebenin göze alındığı görülmektedir. Yapılan

İstiklâl harbine bilfiil katılan ve gece gündüz çalışan hanımların tamamı başörtülüydü. O vakitler başörtüsü aleyhinde beyanda bulunmak dahi imkânsızdı. Başörtüsüne tepki gösterilmesi sonraları ortaya çıkan hâdiseydi.

bütün değerlendirmeler İslamî hükümlerin tamamen dışındadır. Kitapta, İslam hukukunun temel kaynağı olan; Kur'an, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyas-ı fukahaya bu şekilde karşı çıkılıp İslâm hukukuna "fosil" denildikten sonra aynı bakış açısıyla yapılan değerlendirmelere şu şekilde devam edilmektedir:

"Eşki Türk hukukunun vaziyetini, sosyoloji bakımından kısaca şöyle anlatabiliriz:

"Bu hukuka temel olan fıkıh ve mecelle İslâm şeriat kaideleridir. Bu kaidelerde bir aşiret ve site cemiyeti olan arapların o devirdeki cemiyetler gibi, arap aşiretlerinde de sosyal vicdanın birlik kuvvetini yapan âmil inan birliği, bu inanın esası da din idi. Her sosyal vicdan birtakım ahlâk kaideleri doğurur. Bu kaideler fertlerin yaşayış, düşünce, duygu ve hareketlerine düzen verir. İslâm şeriat kaideleri de bu cinstendir. Fertlere: 'Şunu yap, bunu yapma' diyen ahlaki emirlerdir.

Mevlâna'nın örtünmeyle ilgili sözü çarpıtılıyor

"Helal ile haramı, yani 'yapılan'la 'yapılmayan'ı o devir münasebetlerinin icaplarına göre tayin eden şeriat ahkâmı, Osmanlı devrinde asırlarca kanun olmuştur.

"Fakat, birliği ve bağlılığı müşterek sıkı insanlardan ileri gelen o zamanki küçük cemiyetlerde kanun vazifesini gören bu şeriat kaideleri, cemiyet büyüdükçe, genişledikçe, fertler arasında münasebetler

arttıkça ve çeşitlendikçe yetişmez oldu. Kitap ile sünnetin kaideleri yetişmedikçe de, büyük imamlar, orta kjrun mantığından alınma kıyaslarla hüküm vermeğe başladılar. Bu da yetmeyince hileye başvurdular. Bu suretle ahlâkın reddettiği hile oyunu, hilei şer'iye adı altında kanun oldu.

"Türk cemiyeti uzun asırlar bu kanunla idare edildi.

"Eski arap aşiretlerinin ve sitesinin yirmi üç yıllık sosyal hayat ihtiyaçlarından doğarak ortaya çıkan bu kanun, büyük imparatorluk haline gelmiş, nüfusu o nisbette artmış, münasebetleri o derece çoğalmış, çeşitlenmiş geniş bir cemiyete elbette yetişmezdi. Cemiyet büyüdükçe, bilhassa ferdi duygular farklaşıp iş bölümü arttıkça, sosyal vicdanın yeni kaideler ifade etmesi lâzımdır. Bütün sosyal varlığı dini duygulardan ibaret küçük bir cemiyetin çeyrek asırlık din hayatından doğan kaideler, büyük bir imparatorluğun altı yedi asırlık medeni ihtiyaçlarına tatbik edildi." (s.184-186)

İslâm tarihi boyunca, bütün İslâm ülkelerinde tatbik edilmiş olan hukuk sisteminden bu şekilde küçümseyici ve tenkitçi ifadelerle bahsedildi'kten sonra o anda mevcut olan hukuk sistemi şu şekilde anlatılıyor:

"Hukukta tam anlamıyla sosyal bir değişme olmak için, ilkönce cemiyette esaslı bir devrim lâzım geliyordu: Devleti dinden ayırmak.

"İşte Türk inkılâbının temelli hukuk değişimi laiklik ile beraber başlamıştır: Hukuk değişiminin esası olan medeni kanun ve Avrupa milletlerinin aynı olan diğer birçok yeni kanunlar ancak Cumhuriyet devrinde çıkmıştır.

"Bunlar arasında en mühimleri, İsviçre'de 'Code Civil'inden alınan ve 1926 senesi çıkan 'kanunu medeni' ile, bu kanunu tamamlıyan 'Borçlar kanunu'dur." (s.186)

YENİ REJİMİN TEMELİ

GÖRÜLDÜĞÜ gibi, 1930'lu yıllarda liselerde okutulmuş olan bu sosyoloji kitabında Atatürk'ün kurmaya çalıştığı yeni rejimin temel esasları ortaya konulmuş ve bu esaslar müdafaa edilmiş, bu yeni rejim müdafaa edilirken de geçmiş tarihlerde yapılan tatbikatlar şiddetli bir şekilde tenkit edilmiş, bilhassa İslâmî hükümlere karşı çıkılmıştır. Bu ap açık meydandadır.

TARİH IV

1930'LU yıllarda okutulmuş olan ders kitaplarının en mühimlerinden birisi de "Tarih IV-Türkiye Cumhuriyeti"dir. "Tarih I" kitabında, kâinatın meydana gelişi, insanın yaratılışı, Cenab-ı Hakkın varlığı ve birliği hakkında İslâm inancı dışında bir ideoloji ortaya konulduktan; "Tarih II" kitabında, Peygamber Efendimiz, vahiy ve İslam Tarihi hakkında yine Kur'an'a uymayan açıklamalar yapıldıktan; "Tarih III" kitabında, Osmanlı tarihleri ve bu devredeki tarihî şahsiyetler şiddetle tenkit edildikten sonra, "Tarih IV" kitabında da Türkiye'de kurulan yeni rejimin esasları ortaya konulmakta ve artık lise son sınıfa gelmiş olan gence bu rejimin esaslarının nasıl tesis edildiği anlatılmaktadır.

İNKILAPLARDA GÜDÜLEN USÛL

DERS kitabında, "Türk inkılap ve ıslahat hareketlerinin tatbikatında güdülen usul" başlığı altında, "devrim" diye de anılan "inkılaplar"ın nasıl gerçekleştirildiği açık açık anlatılmaktadır.

Bu bahiste anlatıldığına göre, devrimleri gerçekleştirmek için ilk önce milletin hissiyatı ve efkârı hazırlanılmaya çalışılmış, daha sonra hedefe ulaşmak için kademe kademe

ileriye gidilmiştir. Kitapta Atatürk'ün şu sözleri nakledilliyor:

"Türkün ata yurduna ve Türkün istiklaline tecavüz edenler kimler olursa olsunlar, onlara bütün milletçe müsallâhan mukabele ve onlarla mücadele eylemek icap ediyordu. Bu mühim kararın bütün icabat ve zaruriyatını ilk günde izhar ve ifade etmek elbet musip olamazdı. Tatbikatı birtakım safhalara ayırmak ve vekayi ve hâdisattan istifade ederek milletin hissiyat ve efkârını hazırlamak ve kademe kademe yürüyerek hedefe vâsıl olmağa çalışmak lâzım geliyordu. Nitekim öyle olmuştur. Dokuz senelik efkâr ve icraatımız mantıkî bir silsile ile mütelaa olunursa, ilk günden bugüne kadar takip ettiğimiz umumî istikametin ilk kararın çizdiği hattan ve teveccüh eylediği hedeften aslâ inhiraf eylememiş olduğu kendiliğinden tebâruz eder." (Tarih IV. T.T.T. Cemiyeti Tarafından yazılmıştır. İstanbul: 1934 Devlet Matbaası)

Atatürk'ün de belirttiği gibi devrimler önceden planlanmış, ancak tatbikat safhasına koymak için müsait zaman kollanmıştı. Ders kitabında bu husus şu şekilde açıklanıyor:

"Gazinin bu birkaç cümlesi millî mücadelenin zafere varan yürüyüş ve tekâmül safhalarının hazırlanmasında güdülen usulü gösterdiği kadar siyasî, içtimaî inkılap hareketlerinin de na-

V

DİNİ, HUKUKİ İNKILÂP VE ISLAHAT

A. DİNİN DEVLETTEN AYRILMASI (LÂİK DEVLET)

DİN VE DEVLET Türk tarihinin en eski devirlerine bakılırsa görülür ki, Türk Milleti din ve itikat ile devlet ve siyaset işlerini biribirinden ayırmak lüzum ve ehemmiyetini *çok erken* anlamıştır. Bu, büyük bir fikrî tekâmül eseri idi. Ortaasyada, Çinde ve ilâ... milâttan binlerce yıl evvel kurulan Türk devletlerinde, herkes dininde, itikadında serbest idi. Eski zamanlarda Avrupaya geçmiş Türklerden nispeten yakın sayılabilecekler arasında, meselâ Hunların, Kumanların, Avarların ilâ... istilâ ettikleri sahalar halkını dinlerini değiştirmeğe zorladıkları veya *din ile devleti biribirine karıştırdıkları görülmemiştir.* Gerçi zaman zaman mutlakiyet devirlerde dini siyasete alet gibi kullanmak cereyanları başgöstermiş, hükümdarların yabancı kültürlere uyarak devlet reisliği yanına bir de ruhanî reislik katıkları, kendilerini ilâhların vekili ve hatta bizzat ilâh sattıkları olmuştur. Fakat bu dalâlet, bu akılsızlık er geç millî felâketler getirmiş, böyle davalara alet edilen devletlerin *batması* ile nihayetlenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, din ile devlet işini karıştırma hatasının Türk tarihindeki *en son kurbanı* dır. Osmanlı Saltanatının sayısız hataları içinde her türlü millî inkişaf yollarını sımsıkı kapamış olması itibarile bu hatayı *başta saymak* doğru olur.

Osmanlı Devletinden Türk Cümhuriyetine miras kalan dertlerden izalesi belki en çetin görünen de bu idi. Asırlarca beri yalnız merkezi bir şekil halinde değil, kadıları, şer'i

Laikliği anlatmak için tuhaf görüşler ileri sürülüyordu. Tıpkı Güneş-Dil Teorisinde, bütün dillerin anasının Türkçe olduğunun söylenmesi gibi, laikliğin de Ortaasya'da ve M.Ö. kurulan Türk devletlerinde görüldüğü söyleniyordu. Osmanlı devletinin çöküşü ise, din ile devlet işinin biribirine karıştırılmasına bağlanıyordu.

Müslümanların giyim tarzı gerçeğe aykırı anlatılıyor

Kur'an'dan kaynaklanan hukuk sistemine ağır tenkidler var

sıl önceden hazırlanmış bir sıra ve tertip ile yürüdüğünü ve herbiri için ancak en elverişli sayılan zaman gelince tatbik sahasına geçildiğini açıkça gösterir Türk inkılâbının tatbikat şiarlarından biri de dertlerin kökünden sökülmesi ve atılan adımların asla ve hiçbir suretle geri alınmamasıdır."

Gerçekten de yapılan devrimlere kronolojik sırası içerisinde göz gezdirdiğimizde zamanlamanın ve planlamanın çok ustaca yapılmış olduğunu görürüz. Meselâ, baştan buraya kadar misaller verdiğimiz ders kitapları hemen Cumhuriyetin başlangıcında okutulsaydı durum nasıl olurdu? İstiklal mücadelesinde herkes "Allah" demiş, "Ya şehid, ya gazi olmak" idealiyle çarpmıştı. Şehid olan Meh-

DİNİ, HUKUKİ İNKILAP VE ISLAHAT 2

mahkemeleri, müderrisleri ve medreselerile köylere kad bile kök vermiş bir teşkilât halinde bulunan "teokrasi, kaldırmak ve *modern devlet* mefhumunu en pürüzsüz ni hivetile tamamlamak için harici gailelerin büsbütün kalkı sını beklemek,mürteci unsurlarla menfaatı bozulacakların m leti zehirlemelerine fırsat ve vesile vermemek lâzımgeliyor

Gazinin Birinci Büyük Millet Meclisinin ilk günlerin kabul ettiği ve ilk teşkilâtı esasiyemiz sayılması lâzımgel gini daha evel söylediğimiz, takririndeki prensipler arasın devletin dini hakkında hiçbir kayıt yoktu. 20 Kanunus 1921 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununa yine devletin hakkında madde koydurulmamış olmakla beraber *mukarrer ve muhafazakâr zümrenin ısrarı üzerine* yedinci madde "şeriat hukumlerinin tenfizi Büyük Millet Meclisinin va lerinden olduğunu„ ifade eden birkaç kelime girmiş Gazinin mukavemete çalıştığı bu ısrarın derecesi Bü Nutkun şu cümlelerinden anlaşılır:

"İlk Teşkilâtı Esasiye Kanununu hazırlıyanlara bizzat r set ediyordum. Yapmakta olduğumuz kanunla, "ahkâmı ser'i nin bir münasebeti olmadığını anlatmaya çok çalışıldı. F bu tabirden, kendi zanlarınca, bambaşka mana murat eden ikna mümkün olmadı [1]."

1924 Teşkilâtı Esasiyesinde ise, cümhuriyetin il hoşnut olmıyan ve bunda bütün hurafelere, ve batıllara l yürüyecek kararların pişdarlığı manasını sezen aynı renin daha bir zaman için tatmini ve Teşkilâtı Esas "cümhuriyet„ in kolaylıkla tesbiti düşüncesile "devletin islâm dinidir„ hükmünü taşıyan ikinci madde kabul edildi

"Kanunun gerek ikinci ve gerek 26 ncı maddelerinde görünen ve yeni Türkiye Devletinin asri karakterile kabili olmıyan tabirler, inkılâp ve Cümhuriyetin o zaman için, görmediği tavizlerdir."

"Millet, Teşkilâtı Esasiye Kanununuzdan, bu zevaidi ilk nasip zamanda kaldırmalıdır [2]."

Filhakika yeni Türkiye Devleti bünyesinde manasız lan bu zait tabirler çok zaman geçmeden kalktı ve Te Esasiyemiz bugünkü *laik ve mütekâmil* şeklini aldı.

[1] "Nutuk„. Sahife: 435 *(Lüks tabı S. 510)*
[2] "Nutuk„. Sahife 436 *(Lüks tabı S. 512)*

Tarih IV kitabında yer alan, "Din ve Devlet" bahsinde Anayasadaki "Devletin dini, din-i İslâmdır" hükmünün nasıl yer aldığı uzun uzadıya anlatılıyor. Kitapta, aslında Atatürk'ün bu maddeye karşı olduğu, ancak zamanın icabı olarak sesini çıkarmadığı söyleniyor.

medçiğin ceplerinden Kur'an-ı Kerim sayfaları çıkmıştı. Oysa ders kitaplarında milletin bu inançları değişik şekilde anlatılıyor. Allah inancına karşı çıkılıyor, cihad şuuru tasvip edilmiyor, Cennet, Cehennem inançları reddediliyordu. Savaştan yeni çıkmış olan halk, ders kitaplarındaki bu yazılanları hazmedebilir miydi?

Ayrıca içtimaî, kültürel ve dinî hayatı yakından ilgilendiren devrimler de ancak siyasî iktidara sağlam bir şekilde sahip olunduktan sonra yapılmıştı. Meselâ, şapka kanunu, başörtüsüne karşı çıkılması, ezan ve kametin Türkçe okutulması gibi kararlar ve davranışlar, Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılsaydı durum nasıl olacaktı?

Kur'an'a dayalı hukuka "fosiller gibi taşlaşmış" deniyor

BAŞÖRTÜSÜ POLİTİKASI

YAPILAN devrimlerle kültür hayatındaki köklü değişikliklerin önceden hazırlanmış bir plan dahilinde ve kademe kademe yapıldığını gösteren pek çok misal vardır. Biz bu pek çok misalden yalnızca birisini buraya almak istiyoruz. Kadınların tesettürü ve başörtüsü hakkında nasıl bir politika takip edilmişti?

Zaferin kazanıldığı ilk aylarda, başörtüsüne dokunulmadığı ve ilk önce kadınların başının açık olmasının tepkilere yol açacağının göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

Tiyatro sanatçısı Bedia Muvahhit, çeşitli çevre tarafından, "İlk defa sahneye çıkan Müslüman Türk kızı" olarak lanse edilmektedir. İşte bu sanatçı, ilk defa sahneye çıktığında Atatürk tarafından alnından öpülerek tebrik edildiğini, ancak bundan sonraki oyunlarında sahneye başı açık çıkmamasını söylediğini anlatıyor. Yener Süsoy'un yaptığı sohbette Bedia Muvahhit şunları söylüyor:

"İzmir dumanlar içinde, düşman daha yeni gitmiş. Yerler kül içinde. Bir tek Tayyare sineması var. Yıkık, harap bir halde Orada Atatürk'ün emriyle oynayacağız. Elim ayağım titriyor. Arkamdan birisi ittî. O zamanın belediye reisi Şükrü Kaya. Kendimi sahnede buldum. Çok acemiyim. Acemi oyuncu sahnede ellerini nereye koyacağını bilemez zaten. Neyse bir gayretle oynadım. Sonunda, Atatürk

sahneye geldi. Beni alnımdan öptü. 'Kızım tebrik ederim. Benim istediğimi yaptın. Sakın bırakma, devam et' dedi. 'Bundan sonra Manisa, Nazilli filan gezeceksiniz. Yalnız, sahneye başı açık çıkmayacaksın' diye devam etti."

"SİZ İZMİR'DE BAŞÖRTÜSÜYLE Mİ ÇIKMIŞTINIZ?"

"HAYIR. Ama Atatürk, 'İlk defa Türk kadını sahneye çıkıyor. Başınız açık olmasın' dedi. 'Ne yapalım Paşam' dedim. Bana dönüp, 'Ne renk elbise giyiyorsan, o renkten bir türban sar başına' dedi. 'Böyle böyle alıştıralım' dedi." (Milliyet, 15 Mart 1987)

"BAŞÖRTÜSÜNÜ ÇIKARTINIZ"

ATATÜRK İstiklal Harbinin zaferle neticelendiği günlerde tiyatro artistine bu şekilde halkın karşısında başörtüsü kullanmasını tavsiye ederken, sonraki yıllarda, hususan siyasi iktidar bakımından en güçlü olduğu ve mühim devrimleri gerçekleştirdiği yıllarda ise her gittiği yerde hanımlara başörtülerini çıkarmalarını söylemiştir.

Atatürk'ün İstanbul'daki hayatının anlatıldığı kitapta, 17 Ağustos 1928 günü Atatürk'ün Moda Deniz Yarışlarına gittiği, akşam ise Kalamış'ta Belvü Bahçesinde verilen baloya katıldığı anlatıldıktan sonra bu baloda olup bitenler şu şekilde nakledilliyor:

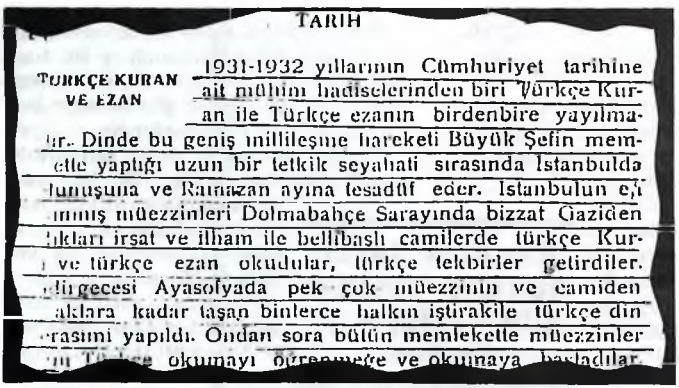
"Atatürk coşkun alkışlarla karşılandığı bahçede kendisi için hazırlanan masaya oturmuştur. Atatürk'ü yakından görmek için kendilerini dans yerine atan çiftler neşe içinde dönerlerken başlarını alelâde bezlerle örtmüş olan bazı kadınlar Atatürk'ün dikkatini çekmiştir. Atatürk dans etmekte olan İhsan Bey isminde bir doktorun kızını çağırarak şöyle demiştir:

"Hanımefendi, bu başörtüsünü çıkardığınız takdirde daha güzel olacağınızı tahmin ediyorum, isterseniz bir tecrübe ediniz.

"Genç kız, Atatürk'ün bu hitabı üzerine başındaki örtüyü çıkararak dansa devam etmiştir. Bundan memnun olan Atatürk birkaç dakika sonra aynı genç kızla dans etmiştir.

"Atatürk başörtüsü ile dans eden öteki hanımlara da aynı tavsiyede bulunmuş, örtüleri çıkardıkları takdirde daha iyi olacaklarını söylemiştir. Bunun üzerine balodaki bütün kadın-

Kur'an ve sünnetten alınan hükümlere karşı saldırıldı

TARİH

TÜRKÇE KURAN VE EZAN

1931-1932 yıllarının Cümhuriyet tarihine ait mühim hadiselerinden biri Türkçe Kuran ile Türkçe ezanın birdenbire yayılmaır.. Dinde bu geniş millileşme hareketi Büyük Şefin memcketle yaptığı uzun bir tetkik seyahati sırasında İstanbulda lunuşuna ve Ramazan ayına tesadüf eder. İstanbulun eği ımmış müezzinleri Dolmabahçe Sarayında bizzat Gaziden lıkları irşat ve ilham ile bellibaşlı camilerde türkçe Kur- ve türkçe ezan okudular, türkçe tekbirler getirdiler. eli gecesi Ayasofyada pek çok müezzinin ve camiden aklara kadar taşan binlerce halkın iştirakile türkçe din rasimi yapıldı. Ondan sora bütün memlekette müezzinler ın Türkçe okumayı öğrenmeğe ve okumaya başladılar.

Ders kitabında Ezan-ı Muhammedi'nin aslî şekilinin değiştirilmek istenmesi de diğer bahislerde olduğu gibi yorumlu şekilde anlatılıyor. Kitapta Türkçe ezanın "birdenbire" yayıldığı söyleniyor. Oysa bu gibi değerlendirmeler vakıaya uygun düşmemektedir.

lar başörtülerini çıkarmışlardır." (Niyazi Ahmet Banoğlu, Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı, c.1, s.218)

Tarih ders kitabında "Din ve Devlet" başlıklı mevzu işlenirken de Atatürk'ün 1921 ve 1924 Anayasalarındaki, "Devletin dini, din-i İslâmdır" maddesine tâ ilk baştan karşı olduğu, zamanın icabı olarak sesini çıkarmadığı, ancak ilk fırsatta değiştirdiği kaydedilmektedir.

Bilindiği gibi 20.1.1921'de kabul edilen anayasada, devletin dinî hüviyete sahip olduğu pek çok maddede açıkça belirtilmişti. Öyle ki Büyük Millet Meclisinin vazifelerinden birisinin de "Ahkâm-ı şer'iyenin tenfizi" olduğu belirtilmekteydi. (madde 7)

Bu 1921 Anayasasında 29.10.1923 tarihinde 364 sayılı kanunla bazı değişiklikler yapılmış ve Anayasanın 2. Maddesi yeniden şu şekilde tanzim edilmiştir:

"Türkiye devletinin dini, din-i İslâmdır. Resmi lisanı Türkçe'dir."

Devletin dininin İslâmiyet olduğunu belirten bu hüküm aynen 1924 Anayasasında da yer almıştır.

İşte Tarih kitabında bu gelişmeler anlatılırken, Atatürk'ün bu madde-

SAYFALAR ARASINDA

Gladstone taktiğinin acı meyveleri

GLADSTONE'NİN yaklaşık bir asır önce ortaya attığı, Müslüman milleti ruh cephesinden yıkma taktiği, Lozan'ın üzerinden yarım asır bile geçmeden acı meyvelerini vermişti. 1971 öncesinde, ezana, bayraga, vatan sevgisine, bütün milli değerlere düşman bir neslin nasıl yetiştiğini düşünmek lâzımdır.

Vapurları, kültür saraylarını yakan, askeri, polisi, masum vatandaşları katleden o anarşistler fezâdan, yâhut başka bir ülkeden gelmediydi herhalde. O gençler, Gladstone taktiği istikâmetinde verilen eğitimin, yapılan neşriyâtın ürünleriydi.

Frankenştayn hikâyesindeki sun'i insan gibi yepyeni bir insan modeli hazırlamaya kalkışanlar, elleriyle yetiştirdikleri o insanların, sonunda, hem devlete, hem bütün mukaddes değerlere düşman kesildiğini görmüşlerdi.

Gözlerini Gladstone taktiği bürümüş olanların ferâseti ve basireti o şekilde bağlanmıştı ki, yaşanılan onca bâdirelere rağmen yine gerçekleri görmeye yanaşmamışlardı.

★ ★ ★

Gladstone, "Bu Kur'ân, İslâmların elinde bulundukça biz onlara hâkim olamayız. Ne yapıp yapmalıyız, bu Kur'ân'ı onların elinden kaldırmalıyız" demişti. Bu sözler üzerine Anadolu'dan gür bir ses duyulmuştu:

"Kur'ân'ın sönmez ve söndürülmez mânevî bir güneş hükmünde olduğunu, ben dünyaya isbat edeceğim ve göstereceğim!"

1893'te bu şekilde haykıran sesin sahibi Bediüzzaman Said Nursî idi. Gerçekten de, Kur'an hakikatlerini bu asrın idrâkine göre anlatan eserler telif eden Bediüzzaman, Gladstone taktiğini ve taktiğe dayalı plânları zir ü zeber edecekti.

Gladstone taktiğine sahip çıkanlar, bu vatan gençliğini mâzisinden koparmak için uğraşırken, Bediüzzaman, gençlerimizin ecdâdıyla ve ulvî değerlerle irtibâtını yeniden kurmaya çalışıyordu.

"Biz mâzimizden, mukaddes değerlerimizden kopamayız!" diyenlerin sayısı çığ gibi büyüyecekti. Neticede bu çığ, 14 Mayıs 1950'de ulvî değerlere karşı çıkan

►►►►►►

lere karşı olduğu söylenmektedir. Kitapta "Din ve Devlet' bölümünde şöyle deniliyor:

"Osmanlı İmparatorluğu, din ile devlet işini karıştırma hatasının Türk tarihindeki en son kurbanıdır. Osmanlı saltanatının sayısız hataları içinde her türlü millî inkişaf yollarını sımsıkı kapamış olması itibarile bu hatayı başta saymak doğru olur.

"Osmanlı Devletinden Türk Cumhuriyetine miras kalan dertlerden izalesi belki en çetin görünen de bu idi. Asırlardan beri yalnız merkezi bir şekil halinde değil, kadıları, şer'i mahkemeleri, müderrisleri ve medreselerile köylere kadar bile kök vermiş bir teşkilat halinde bulunan 'teokrasi'yi kaldırmak ve modern devlet mefhumunu en pürüzsüz mahiyetile tamamlamak için harici gailelerin büsbütün kalkmasını beklemek, mürteci unsurlarla menfaati bozulacakların milleti zehirlemelerine fırsat ve vesile vermemek lâzım geliyordu.

"Gazinin Birinci Büyük Millet Meclisinin ilk günlerinde kabul ettiği ve ilk teşkilâtı esasiyemiz sayılması lazımgeldiğini daha evvel söylediğimiz, takririndeki prensipler arasında devletin dini hakkında hiçbir kayıt yoktu. 20 Kanunusani 1921 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununa yine devletin dini hakkında madde koydurulmamış olmakla beraber mutaassıp ve muhafazakâr zümrenin ısrarı üzerine yedinci madde 'şeriat hükümlerinin tenfizi Büyük Millet Meclisinin vazifelerinden olduğunu' 'fade eden birkaç kelime girmiş, Gazinin mukavemete çalıştığı bu ısrarın derecesi Büyük Nutkun şu cümlelerinden anlaşılır:

"İlk Teşkilâtı Esasiye Kanununu hazırlayanlara bizzat riyaset ediyordum. Yapmakta olduğumuz kanunla, 'ahkâmı şer'iye'nin bir münasebeti olmadığını anlatmaya çok çalışıldı. Fakat bu tabirden, kendi zuumlarınca, bambaşka mana murat edenleri ikna mümkün olmadı." (Nutuk, s.435)"

tek parti-tek şef devrini yerle bir edecekti.

Gladstone taktiğine sahip çıkanlar, bu vatan gençliğini mâzisinden koparmak için uğraşırken, Bedüzzaman, gençlerimizin ecdâdıyla ve ulvi değerlerle irtibâtını yeniden kurmaya çalışıyordu.

Gladstone taktiğine yürekten sahip çıkan iç ve dış mihraklar da boş durmamış ve 27 Mayıs 1960 ihtilâlini tezgahlamışlardı. İhtilâli yapanların, "Biz ihtilâle Türkçe ezandan vazgeçildiği anda karar verdik" demeleri, çarşaflı hanımların çarşaflarını cadde ve sokaklarda yırtmaları, imam-hatip lisesi düşmanlığı yapmaları, ne hesabına ve kimin adına harekete geçtiklerini açıkça ortaya koymaktaydı.

1965'ten sonra dizginler tekrar milletin eline geçecek, "ezan" denilecek, "bayrak" denilecek, Kur'an" denilecekti. Ama Gladstone taktiğine sahip çıkanlar yine boş durmayacak ve bu milletin başına bu defa da "12 Mart çorabı"nı örecekleridi. Muhtıradan sonra, dindarlara baskı yapılması, imam-hatip okullarının orta kısmının kapatılması, imam-hatipte okuyan kız talebelerin başlarının açılması için baskı yapılması ihtilâlcilerin kimin adına harekete geçtiklerini isbatlamaktadır.

Gladstone taktiği deyip de geçmeyin. Bu taktiğin bin bir türlü silahı vardır: Sinema, tiyatro, televizyon, basın, müzik bu taktiğin en tesirli silahlarındandır. Müstehcenlik, ahlâksızlık, fuhuş, içki, kumar, uyuşturucu da ruh cephesini katletmek için kullanılan tesirli vasıtalardandır.

Gladstone taktiğine karşı çıkanların mücâdelesi 1971'den sonra da yılmadan devam edecek, binlerce câmi inşa edilecek, pek çok Kur'ân Kursu ve imam-hatip okulu açılacak, Hırka-i Saâdette Kur'an, Ayasofya'da Ezan-ı Muhammedi okunmaya başlanacaktı. Ama 12 Eylül bütün bu güzelim hareketlere büyük bir darbe indirecekti.

Burhan Bozgeyik
Yeni Nesil
7 Kasım 1988

"1924 Teşkilatı Esasiyesinde ise, cumhuriyetin ilanından hoşnut olmayan ve bunda bütün hurafelere ve batıllara karşı yürüyecek kararların pişdarlığı manasını sezen aynı zümrenin daha bir zaman için tatmini ve Teşkilatı Esasiyede 'cumhuriyetin' kolaylıkla tespiti düşüncesile 'devletin dini, İslâm dinidir' hükmünü taşıyan ikinci madde kabul edilmiştir." (s.199-200)

Ders kitabında, devletin dininin İslâmiyet olduğunun anayasalarda hangi şartlar altında yer aldığı bu şekilde anlatıldıktan sonra, Atatürk'ün bu mevzudaki sözleri nakledilmektedir. Atatürk şöyle diyor:

"Kanunun gerek ikinci ve gerek 26 ıncı maddelerinde, görünen ve yeni Türkiye Devletinin asrî karakterile kabili telif olmayan tabirler, inkılâp ve Cumhuriyetin o zaman için, görmediği tavizlerdir.

"Millet, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzdan, bu zevaidi, ilk münasip zamanda kaldırmalıdır." (Nutuk s.436-Tarih IV, s.200)

Ders kitabında bu mevzu şu şekilde noktalanıyor:

"Filhakika yeni Türkiye Devleti bünyesinde manasızlaşan bu zait tabirler çok zaman geçmeden kalktı ve Teşkilatı Esasiyemiz bugünkü laik ve mütekâmil şeklini aldı." (s.200)

Sadettin Kaynak, Atatürk'ün özel heyeti eşliğinde ilk Türkçe Kur'an'ı okuyuşunu anlatıyor.

TÜRKÇE KUR'AN VE EZAN

BU ders kitabında, Atatürk devri icraatlarından en mühimlerinden birinin de Türkçe ezan ve Kur'an okutulması olduğu söyleniyor. Kitapta bu mevzuda şöyle denilmektedir:

"1931-1932 yıllarının Cumhuriyet tarihine ait mühim hadiselerinden biri Türkçe Kuran ile Türkçe ezanın birdenbire yayılmasıdır. Dinde bu geniş millileşme hareketi Büyük Şefin memlekette yaptığı uzun bir tetkik seyahatı sırasında İstanbul'da bulunuşuna ve Ramazan ayına tesadüf eder. İstanbulun en tanınmış müezzinleri Dolmabahçe sarayında bizzat Gaziden aldıkları irşat ve ilham ile bellibaşlı camilerde Türkçe Kuran ve Türkçe ezan okudular, Türkçe tekbirler getirdiler. Kadir gecesi Ayasofyada pek çok müezzinin ve camiden sokaklara kadar taşan binlerce halkın iştirakile Türkçe din merasimi yapıldı. Ondan sonra bütün memlekette müezzinler ezanı Türkçe okumayı öğrenmeye ve okumaya başladılar." (s.242)

HATIRALARIN IŞIĞINDA

DERS kitabında "mühim hadise" olarak bahsedilen ezanın, kametin ve Kur'an'ın Türkçe okutulması mevzuu gerçekten çok mühimdir. Zira bu tatbikatla "devletin dine müdahalesi"nin yeni bir şekli ortaya konulmuş olmaktadır.

Bu mühim icraata geçilmeden önce de, diğer devrimlerde olduğu gibi inceden inceye düşünülmüş ve ne yapılması lazım geldiği hususu etraflıca tesbit edilmiş, bilahare tatbikat safhasına konulmuştu.

Bu icraata geçilmeden önce Fuat Köprülü başkanlığında bir komisyon kurulmuştu. Bu komisyonun vazifesi "dinde hangi reformların yapılması gerektiğini tesbit etmek"ti. Bu komisyon geniş bir rapor hazırlamış ve camilere müzik aletleri konulmasını, ibadet dilinin değiştirilmesini teklif etmişti. (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.2, s.572)

Atatürk bu komisyonun çalışmalarını da gözönünde bulundurarak ezan, kamet ve Kur'an'ın Türkçeleşmesi hususu üzerinde ısrarlı bir şekilde durmuş ve bunu nasıl gerçekleştire-

ceğini uzun uzadıya düşünmüştür. Dilerseniz bu mevzuu o günün şahitlerinden dinleyelim. Sadettin Kaynak anlatıyor:

"Atatürk bir gün Dolmabahçe Sarayının büyük Muayede salonunda saz takımını toplamıştı. Kanuni Mustafa, Mısırlı İbrahim, Nobar, Hafız Kemal, Hafız Rıza, Hafız Fahri, hep orada idik. Atatürk, bir imtihan ve tecrübe yapmağa hazırlanmış görünüyordu. Elinde, Cemil Said'in tercümesi Türkçe Kur'an-ı Kerim vardı.

Atatürk, Bedia Muvahhit'e önceleri başörtülü olarak sahneye çıkmasını söylemişti

"Evvelâ Hâfız Kemal'a verdi, okuttu. Fakat beğenmedi: 'Ver bana... Ben okuyacağım...' dedi. Hakikaten okudu, ama hâlâ gözümün önündedir; askere kumanda eder, emirler verir gibi bir âhenk ve tavırla okudu. Bunun da farkına vardı. Kur'anı sıra ile dolaştırmağa başladı. Hâfızlara birer birer okutuyordu." (Niyazi Ahmet Banoğlu, Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı, İstanbul: 1974, c.2, s.351)

Atatürk bu şekilde Türkçe ezan ve Kur'an okutmak için uzun uzadıya hazırlık yapmış ve nihayet bütün yurtta Türkçe ezan ve Kur'an okunulması emrini vermişti. Artık bütün camilerde Ezan-ı Muhammedi Türkçe okunacak kamet Türkçe getirilecek, Kur'an-ı Kerim de Türkçe meâlinden okunacaktı. Yani o ana kadar, tam on dört asır devam etmiş olan "Şeâir-i İslâmiye" değiştirilecekti. Sadettin Kaynak, Türkçe Kur'an-ı Kerim ile Türkçe hutbe okunmasıyla ilgili hatırasını da şu şekilde naklediyor:

Devlete tam hakim olan M.Kemal, her toplantıda kadınların örtülerini çıkarttırdı

"Türkçe Kur'an'ın, anlattığım bu tecrübesinden sonra, Fatih camiinde ilk defa Türkçe Kur'an okudum. Bunu müteakip, Türkçe hutbeye sıra gelmişti. Atatürk: 'Haydi bakalım... Türkçe Hutbeyi de Süleymaniye Camiinde mukabele ile okul Amma, okuyacağını, evvela tertip et, bir göreyim' dedi. Yazdım, verdim. Beğendi. Fakat

"Paşam, bende hitabet kabiliyeti yok. Bu başka iş, hafızlığa benzemez...' dedim. 'Zararı yok... Bir tecrübe edelim...' buyurdu. Bunun üzerine, tekrar sordum: 'Hutbeye çıkarken sarık saracak mıyım?'

"Hayır, sarığı bırak... Benim gibi, baş açık ve fraklı!..' Ne diyeyim, inkılâp yapılıyor. 'peki!' dedim.

"O gün, hıncahınç dolan Süleymaniye Camiinde cemaat arasına karışmış yüz eli de sivil polis vardı. Bu tedbirin isabetli olduğu çok geçmeden anlaşıldı. Ben Türkçe hutbeyi okur okumaz, kalabalık arasından, bilâhare Arap olduğu anlaşılan biri, sesini yükselterek: 'Bu namaz olmadı!..' diye bağırdı.

"Fakat çok şükür, itiraz eden yalnız bu Araptı. Onu da, derhal karakola götürdüler..." (a.g.e., s.352)

Bu ders kitabında Türkçe ezan ve Kur'an'ın 'birden bire yayıldığı' ve "her yerde okunduğu" söylenmektedir. Anlatıştaki üsluba bakılacak olursa bunun her tarafta bir anda benimsenildiğinin ima edilmek istenildiği anlaşılır. Ama ne var ki, bu icraatın tatbik sahasına konuluşu hiç de kolay bir şekilde olmamıştır.

İmam ve müezzinler yurdun dört bir tarafında Ezan-ı Muhammedi'yi ve Kur'an-ı Kerim'i asli şeklide okumakta ısrar etmişler, ancak bunlar, yukarıda Sadettin Kaynak'ın anlattığı gibi muhtelif baskıya maruz kalmış, bazıları vazifeden atılırken, bazıları da hapsedilmiştir. İmam ve müezzinlerin yanı sıra halktan da bu icraata karşı çıkanlar, tıpkı diğer devrimlere karşı çıkanlara yapıldığı gibi ânın-

da cezalandırılmışlardır. Böylece bu tatbikat 1950'de Demokrat Partinin iktidarı devralmasına kadar devam etmiştir.

Baştan buraya kadar bahsetmiş olduğumuz bu ders kitapları 1930'lu yılların eğitiminin karakterini açık seçik ortaya koymaktadır. Biz ders kitapları üzerinde yaptığımız bu araştırmamız esnasında, kitapların 1931 ve 1932 yıllarında yapılmış baskılarını da gözden geçirdik. Herhangi bir değişiklik yoktu.

Ders kitapları 1930'da yazılmaya başlanmıştı ve 1931-1932 ders yılından itibaren okutulmuştu.

Dr. Şevket Aziz: Kafatası ırkçılığını barasetle müdafaa ediyor ve Türklerin üstün ırk olduğunu söylüyordu.

1930'lu yılların siyasî iktidarının bu ders kitaplarının muhtevasını bütünüyle benimsediği kesindir. Bu durum her vesileyle ortaya konulmuştur. Mesela Birinci Türk Tarih Kongresinde bu ders kitaplarının muhtevası takdirle yâdedilmiş, bunlara ilaveten yeni mülâhazalar ileri sürülmüş, bu mülahazalar da kitapların müteakip baskısında yer almıştır. "1930'lu yılların Eğitimi"nin karakterini daha iyi anlayabilmek için bu kongreye yakından bakmak gerekir.

2 Temmuz-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında Ankara'da yapılan bu kongreyi Atatürk de baştan sona takip etmiş, zaman zaman sunulan tebliğler hakkında görüşlerini açıklamıştır. Bu kongrenin zabıtları bilahare yayınlanmıştır. İşte biz bu kitapta yer almış dokümanları ele alarak kongrede neler söylendiğine bakacağız.

YARATICIYI İNKÂR

AFET İnan'ın kongreye sunduğu tebliğ, "Tarih I" ders kitabının muhtevasının yeniden anlatılması ve müdafa edilmesi şeklindedir. Yani Afet İnan da, ders kitaplarında olduğu gibi Cenab-ı Hakkın varlığını ve birliğini, Yaratıcılığını ve diğer sıfatlarını inkar etmektedir. Prof. İnan, hayatın yaratıcısının Cenab-ı Hak değil, tamamen fizik hadiseleri neticesi olduğunu iddia ederek şöyle diyor:

"Hayatın yer yüzünde belirdiği zamana gelince onu tahminî dahi tayin etmek mümkün değildir. Ancak, bugünkü ilim sayesinde hayatın tamamen fizik ve şimik hadiselerin neticesi olduğunu düşünmek hususunda, kendimizi selahiyatdar görebiliriz." (Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar Müzakere Zabıtları, Maarif Vekaleti, s.19)

İnan, bundan sonra, ders kitabında yer almış olan "İnsanın yaratılışı" bahsini aynen tekrarlamakta bu hususta uzun uzadıya konuşmakta, daha sonra sözü insanların yapısı, kafatası ve rengine göre ırkî durumuna getirmekte ve Türk ırkının karakteri için şöyle demektedir:

"Bu ortaasiya ırkının umumî olarak, açık vasfı Brakisefal olmasıdır; cismanî teşekkülü, her türlü uydurma efsanelere rağmen, mütenasiptir; tenînin de, sarı renkle münasebeti yoktur, esas ve umumî olarak beyaz tenlidir." (s.31)

Devletinin dininin İslâm olduğuna dair Anayasa maddesine Atatürk karşıydı, ama ilk yıllarda göz yumdu

KAFATASI MERAKI

BİR ırkın tesbiti ve insanların aynı ırktan olup olmadıklarının anlaşılması için kafataslarının ölçülmesi ve diğer bazı zahiri görünüşlerine dikkat edilmesi hususu ders kitaplarında olduğu gibi bu kongrede geniş şekilde ele alınmış ve bu mevzuu üzerinde saatlerce konuşulmuştur. Mesela T.T.T. Cemiyet Umumi Kâtibi Dr. Reşit Galip kongrede yaptığı, "Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumi Bir Bakış" başlığını taşıyan konuşmasında Türk ırkının fiziki hususiyetlerini uzun uzun anlatmış, pek çok rakamlar vererek, kafatası yapısından ırkları tesbit etmenin mümkün olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Dr. Galip düşüncesini ispatlamak için yabancı ilim adamlarından da birçok misaller vermiştir.

Dr. Reşit Galip'in yabancı ilim adamlarından Dr. Legendre'den naklettiği şu sözler kongrede uzun müddet alkışlanmıştır:

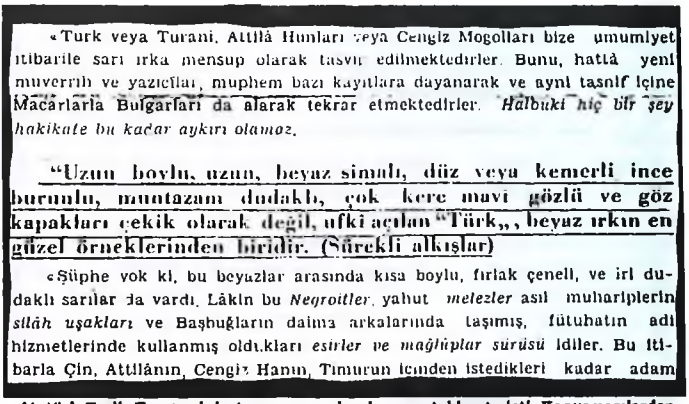
"Uzun boylu, uzun, beyaz simalı, düz veya kemerli ince burunlu, muntazam dudaklı, çok kere mavi gözlü ve göz kapakları çekik olarak değil, ufki açılan "Türk", beyaz ırkın en güzel örneklerinden biridir." (s.159)

Dr. Galip bu fiziki hususiyetleri, İskitler, Etiler gibi kavimlerin Türk olduğunu ispatlamak için de kullanmakta ve şöyle demektedir:

"Şimdi, sona bıraktığımız Etilere, Öz Yurdumuzun Anadolunun medeni simasını yükselten, ilk büyük medeniyetini ve ilk büyük imparatorluğunu kuran haşmetli atalarımıza ve onları takiben Garbi Anadolu merkezlerinde Devletler kuranlarımıza geliyorum. Şimdiye kadar yapılmış olan ilmi araştırmalar Etilerin Türk ırkına ait müşterek antropolojik vasıflar taşıdıklarını meydana çıkarmıştır.(s.131)

"Anadolu Eti medeniyeti keşfedilir edilmez, hakiki ilim adamları, bunur Ortaasiyadan gelme, Turanlı bir medeniyet getiren Etilerin Turanlı bir millet olduğunu ifadede hiç tereddüt göstermediler. Fakat Türklüğün dostu olmakla tavsif edilmeyecek cereyan yine kaşlarının bütün çatıklığı ve hokkasının bütün zehiri ile sahifelere döküldü." (s.155)

Bu şekilde kafatası ve diğer fiziki hususiyetlerle bir ırkı ve ırkın hususiyetlerini (üstün vasıflara sahip olup olmadığını) tayin etme görüşü muhtelif konuşmacılar tarafından dile getirilmiş olmasına rağmen, en uzun konuşmayı Doktor Şevket Aziz yapmış ve "Türklerin Antropolojisi" başlıklı konuşmasında çok geniş açıklamalarda bulunarak Türklerin "üstün ırk" olduğunu ifade etmiştir.

«Türk veya Turani, Attilâ Hunları veya Cengiz Mogolları bize umumiyet itibarile sarı ırka mensup olarak tasvir edilmektedirler. Bunu, hattâ yeni muverrih ve yazıcılar, muphem bazı kayıtlara dayanarak ve aynı tasnif içine Macarlarla Bulgarları da alarak tekrar etmektedirler. *Halbuki hiç bir şey hakikate bu kadar aykırı olamaz.*

"Uzun boylu, uzun, beyaz simalı, düz veya kemerli ince burunlu, muntazam dudaklı, çok kere mavi gözlü ve göz kapakları çekik olarak değil, ufkî açılan "Türk„, beyaz ırkın en güzel örneklerinden biridir. (Sürekli alkışlar)

«Şüphe yok ki, bu beyazlar arasında kısa boylu, fırlak çeneli, ve irî dudaklı sarılar da vardı. Lâkin bu *Negroitler*, yahut *melezler* asıl muharriplerin *silâh uşakları* ve Başbuğların daima arkalarında taşımış, fütuhatın adı hizmetlerinde kullanmış oldukları *esirler ve mağlûplar sürüsü* idiler. Bu itibarla Çin, Attilânın, Cengiz Hanın, Timurun içinden istedikleri kadar adam

Atatürk Tarih Kongresinin tamamına yakın kısmını takip etmişti. Konuşmacılardan Reşit Galip, böyle bir toplantıda ırkçılık üzerinde bu görüşleri ileri sürüyordu.

Dr. Şevket Aziz konuşmasının son kısmında Atatürk'e dönerek şöyle demiştir:

"Şimdi, kahraman irade ve büyük adam; sana hitap ediyorum:

"Bu mütekâmil uzviyet tipi asırlarca mühmel bir halde bırakılmıştı. Sen bu uzviyet ve ırk tipini yaşamak iradesile yıkanacağı bir denize, manevi bir denize götürecek muazzam yolları hazırladın ve hapsedilmiş tahteşşuur arzu ve ihtiyaçlarına belki hâlâ muazzam ehemmiyet ve vüs'atini idrakten aciz olduğumuz kanallar açtın.

"Kahraman, asil ve büyük irade, büyük adam:

"Seni Türk ilmi, Türk mütefekkiri namına şuurla ve samimiyetle selâmlıyorum." (s.278)

Atatürk, ezân-ı Muhammedî'yi Türkçe okuttu

BÜTÜN MEDENİYETLERİN ANASI

BU kongrede yapılan konuşmaların bütününe göz gezdirildiğinde, yapılan konuşmaların anafikirlerinden birinin de, "Türklerin dünyadaki bütün mükemmel medeniyeti kurmuş olan ırk" iddiasının olduğu göze çarpar. Konuşmacılar bu iddiayı ispatlamak için çok geniş izahatlarda bulunmuşlardır. Bu fikir olduğu gibi ders kitaplarına da yansımıştır.

T.T.T. Cemiyeti Azası Hasan Cemil, yaptığı konuşmasında Ege medeniyetini kuranların Türkler olduğunu söylemekte ve şöyle demektedir:

"İyon medeniyeti dediğim zaman da, maksadımız Ege medeniyeti temasında yeniden yükselmiş olan medeniyet olduğuna intikal buyurduğunuza şüphe yoktur.

"Musahabemin esas noktaları, bu eski medeniyetlerin, bütün büyüklüklerine ve şaşaalarına rağmen, tohumlarının asıl medeniyet ocağından getirilmiş ve buralarda neşvünemalandırılmış olduğunu izaha çalışmaktır.

"Yoksa, klasik Grek medeniyetini kıymetten düşürmek ve onun kurucularına olan hürmeti küçültmek asla varidi hatır olamaz.

"Bahusus o kurucular ki bizim öz atalarımızdan başkaları değildir.

"O atalara mensubiyetlerini ifade ve bununla iftihar edenlerin dahi bizim yakın akrabalarımız olduğunda şüphe yoktur.

"Yeter ki ilk müşterek ana ocağını ve oradan cihanın her tarafına olduğu gibi, Ege havzasına da ilk medeniyet tohumları getiren ilk müşterek ataları şurla tanıyalım." (s.200-201)

Hasan Cemil konuşmasının devamında ise şöyle diyor:

"Bu saydığımız eski medeniyetler ki [Ege medeniyeti, Eti medeniyeti, İskit medeniyeti, Sümer medeniyeti, Mısır medeniyeti] bugünkü medeniyetin güneşleri olmuşlardır. Biz bu güneşleri tutuşturan adamların çocuklarıyız. (Alkışlar). Onun için, biz Ege medeniyetini mahdut bir coğrafya ve sistem çerçevesi içinde mütalea edemeyiz.

"Yoksa, Grek kabilesinin Yunanlılar dediğimiz İyonların yahut İyelerin atalarımız Türkler olduğunu bundan evvelki sözlerim arasında sarih olarak işaret etmiştim." (s.202)

Sözde "lâik" devlet İslâmın ezan ve Kur'ân'ına istediği gibi karışıyordu!

Aynı konuşmanın devamında ise şöyle deniliyor:

"Bir noktayı sarih olarak tekrar etmek yerinde olur sanırım: Dünyada medeniyet merkezi kuranların tek menşeden çıktıklarında profesör Walter Götz'le beraberiz dediğim zaman, söylemek istediğim şudur:

"Bu medeniyet kurucular Türklerdir, (alkışlar) ve Türkler bittabi ana yurtları olan bir beşikten, Ortaasiya yaylasından çıkmışlardır.

"Nitekim, Ege medeniyetini kuranların dahi, o beşikten çıkan eski atalarımız olduğunu bilmünasebe söylemiştim." (s.209)

Ege'de yaşayanların, Mısır'da medeniyet kuranların, Hititler'in, Sümer'lerin atalarının Türk olduğu tezi kongrede çok ciddi bir şekilde ele alınmış ve birçok konuşmacı bu mev-

zu üzerinde ısrarla durmuştur. Bu mevzuda Darülfünun Akvamı Kadimei Şarkiye Müderrisi Avam Galanti'nin yaptığı konuşmaya birçok konuşmacı "şerh" düşmüş ve mevzuu tamamlayıcı konuşmalar yapmışlardır.

Kongrede Budapeşte Şehir Kütüphanesi Şark Eserleri Müdürü Zayti Frenç ise yaptığı konuşmada şöyle demektedir:

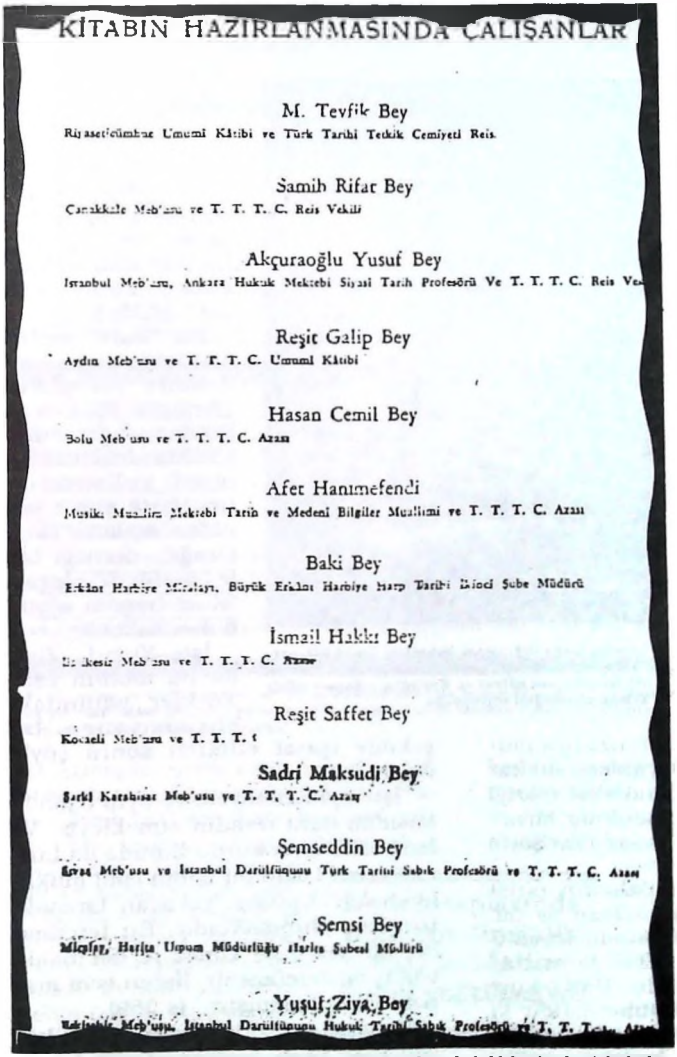
"Mensubiyetiyle müftehir olduğumuz Macarlar da Altay garbından göçen Vusun Türklerindendir.

"Bu itibarla bütün manasile hepimiz Türk camiasındanız. (Sürekli alkışlar)." (s. 368)

Prof. Yusuf Ziya da yaptığı konuşmasında Mısır medeniyetini kuranların ve orada oturanların menşeinin Türk olduğunu ispatlamak için "Mısır din ve ilâhlarının Türklükle alâkası" başlığını taşıyan bir konuşma yapmıştır.

Eski Mısır'daki inanışlarla, Türklerin eski inançları arasındaki benzerliğe dikkat çeken Yusuf Ziya şöyle demektedir:

"Şüphesiz malûmunuzdur ki eski Türk itikadiyatı tabiat prestiliktir (Naturisme). Bununla tabiatın bütün kuvvetlerine taabbüt eder ve herbirinde ilâhi bir kudret görürler. Bu ulûhiyetlerin başında cihanı heybet ve haşmetiyle saran ve hışım ve gadabından yıldırımlar saçan

KİTABIN HAZIRLANMASINDA ÇALIŞANLAR

M. Tevfik Bey
Riyaset-i Cümhur Umumi Katibi ve Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti Reis

Samih Rifat Bey
Çanakkale Meb'usu ve T. T. T. C. Reis Vekili

Akçuraoğlu Yusuf Bey
İstanbul Meb'usu, Ankara Hukuk Mektebi Siyasi Tarih Profesörü Ve T. T. T. C. Reis Ve

Reşit Galip Bey
Aydın Meb'usu ve T. T. T. C. Umumi Katibi

Hasan Cemil Bey
Bolu Meb'usu ve T. T. T. C. Azası

Afet Hanımefendi
Musiki Muallim Mektebi Tarih ve Medeni Bilgiler Muallimi ve T. T. T. C. Azası

Baki Bey
Erkânı Harbiye Mirlivası, Büyük Erkânı Harbiye Harp Tarihi Encümeni Şube Müdürü

İsmail Hakkı Bey
Bilecik Meb'usu ve T. T. T. C. Azası

Reşit Saffet Bey
Kocaeli Meb'usu ve T. T. T. C.

Sadri Maksudi Bey
Şarki Karahisar Meb'usu ve T. T. T. C. Azası

Şemseddin Bey
Konya Meb'usu ve İstanbul Darülfünunu Türk Tarihi Sabık Profesörü ve T. T. T. C. Azası

Şemsi Bey
Müfettiş, Harbiye Umum Müdürlüğü Harbiye Şubesi Müdürü

Yusuf Ziya Bey
Karahisar Meb'usu, İstanbul Darülfünunu Hukuk Tarihi Sabık Profesörü ve T. T. T. C. Azası

Tarih kitaplarının hazırlanmasında vazife alanlara bakıldığında, bu isimlerin Atatürk'ün en yakın adamları olduğu görülür. Zaten çoğunun ismi göstermeliktir. Bütün işler Atatürk'ün elindedir. Birçok mevzuu ya bizzat kaleme almış, ya da dikte ettirmiştir.

gök ile sinesinde bütün mahlukatı besleyen, büyüten arz ve kâinatı nuru ile tenvir eden, ona hayat ve hareket veren Güneş ve onun eşi olan Ay vardır. Bundan başka Türkler tabiatın velût ve feyyaz olan, doğuran doğurtan, büyüten besliyen ve yetiştiren her kuvvetine, denizlere, sulara, ağaçlara birer ulûhiyet vasfı verirler ve onlara taabbüt ederlerdi. Bu dinin ne bir vâzıı ne de bir ismi vardır. Bugün Şamanlık denilen ve Türkçesi Kamanlık olan sahri sistem bu dinin yalnız ikinci derecede bir safhasıdır. Kamanlar güya gökten ilham alan ve ilham ile nâsı ikaz eden kâhinlerdir. Din hakikatte tabiatperestlik ve tabiatın başında bulunan göke ve nura taabbüttür. Zaten Kamın manayı hakikisi de göktür." (s.246)

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Yusuf Hikmet, Tarih kongresinde yaptığı konuşmada İslâma şiddetle hücum ediyor ve Kur'an'ın —başa— Allah kelamı olmadığını söylüyordu.

Yusuf Ziya bundan sonra Mısır'daki eski tarihlerdeki inançlarla Türklerin İslâmiyetten önceki inanç yapısını uzun uzadıya mukayese ederek benzerliklere dikkat çekiyor. Yusuf Ziya'nın dikkat çektiği bir husus da "kurt" motifinin Mısırlarda da yer alışıdır. Yusuf Ziya şöyle diyor:

"En şayanı dikkat ilâhların birisi de yine harp ilâhı addedilen ve bir kurt şeklinde tersim olunan Upuatu ilâhıdır ki Lykopolis'te, Teb'de ve Abidosta taabbüt olunurdu. Hatta kurt ilâhın merkezi olmak itibarileridir ki Syura şehrine Yunanlılar Lykopolis yani kurt şehri demişlerdir.

"Kurtun Türk lejantlarındaki mevkii mühimmi malûmdur. Kayan ile Noküzün dişi bir kurt tarafından beslenmiş olması hikâyesi ve Gök Türk saltanatının bayrağında bir kurt başı bulunması kurtun pek kadim zamandan beri Türkler indinde harp ilâhı addedildiğini gösterir. Türklerin harpte kahramanca savletleri kurtların sürüye savletlerine teşbih edilmiş ve Türk kanında kurt kanı olduğunu işaret için kavanla noküzün bir dişi kurt tarafından beslenildiği lejandı uydurulmuştur. Bu savleti ima için de bayraklarına bir kurt kafası konulmuştur." (s.259)

Bu "kurt" motifi 1912'den sonra birdenbire ön plana çıkmıştır. Türk Ocağı'nda ve diğer muhtelif kuruluşlarda bu motif kullanılmıştır. Hatta şimdi yeniden açılan "Türk Ocağı" derneği bile amblem olarak "Kurt başı"nı almış bulunmaktadır.

İşte Yusuf Ziya da bu motifin eski Türkler yanındaki ehemmiyetine bu şekilde işaret ettikten sonra şöyle diyor:

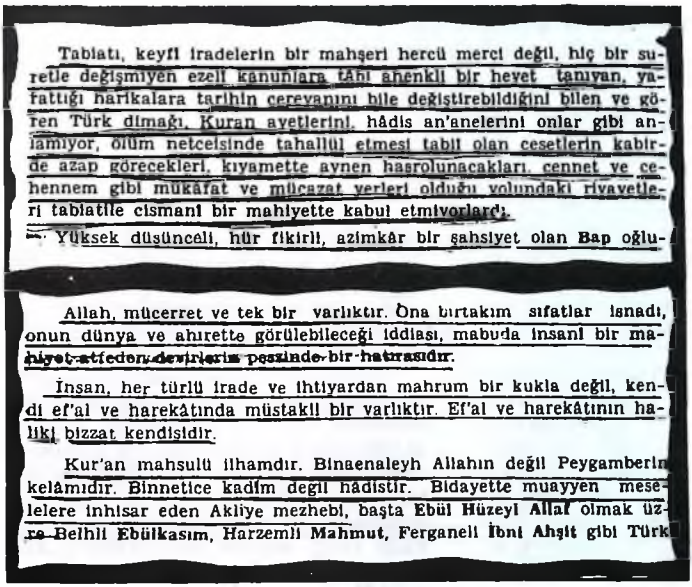
"İşte aynı zihniyete ve aynı lejanda Mısır'da dahi tesadüf etmekteyiz. Ve harp ilahı olan kurdu burada da bulmaktayız. Lakin bu ilahın ismi mukabili haldir. Upuatu, 'yol açan' tarzında türcüme olunmaktadır. Bu tercüme hiç bir şey ifade etmez ve her halde yanlış bir tercümedir. İlahın ismi manası anlaşılmamıştır." (s.259)

Kongrede, Türklerin dünyadaki bütün belli başlı medeniyetlerin kurucuları olduğu geniş anlatıldıktan sonra, Türk dilinin de bütün dillerin ana-

sı olduğu söylenmiştir. Yusuf Ziya şöyle diyor:

"Temas ettiği her şeye hayat ve ruh ifaze eden Ulu Gazi yüzlerce asırların ihmal ettiği bu noktaya da sihirli asasının ucuyla dokundu. Mademki bu temas vaki olmuştur ve mademki derinlikleri ölçülmek mümkün olmıyan dehasının şuleleri bu meseleye in'ikâs etmiştir, artık emin olmalıyız ki bu canlı mesal bu nurlu yol üzerinde yürüyecek ve Gazinin asrı bu eseri muazzamın teessüf ettiğini behemehal görecektir. Türklerin tarihi ve kablettarihî devirlerde ifa ettiği temdin ve terbiye vazifesi ve Türkçenin bütün lisanları üzerindeki analık rolü behemehal teslim olunacaktır. (Sürekli alkışlar)" (s. 259-260)

Yusuf Ziya'nın söylediği, "Türkçenin bütün dillerin anası olduğu" fikri o kongre salonlarında kalmamış, bilahare devlet kademesinde ciddî şekilde ele alınmış ve "Güneş-dil Teorisi" diye bir teori ortaya konulmuştur. Bu teoriye göre, bütün dillerin menşei Türkçedir ve bütün diller bu dilden kaynaklanmıştır. Bu teori uzun yıllar "resmî görüş" olarak benimsenmiş ve lisan üzerine yürütülen çalışmalar bu teori çerçevesinde yapılmıştır.

Tabiatı, keyfî iradelerin bir mahşeri hercü merci değil, hiç bir suretle değişmiyen ezelî kanunlara tâbi ahenkli bir hevet tanıyan, yaratığı harikalara tarihin cereyanını bile değiştirebildiğini bilen ve gören Türk dimağı, Kuran ayetlerini, hâdis an'anelerini onlar gibi anlamıyor, ölüm neticesinde tahallül etmesi tabiî olan cesetlerin kabirde azap görecekleri, kıyamette aynen haşrolunacakları, cennet ve cehennem gibi mükâfat ve mücazat yerleri olduğu yolundaki rivayetleri tabiatile cismanî bir mahiyette kabul etmiyorlardı.

— Yüksek düşünceli, hür fikirli, azimkâr bir şahsiyet olan Bap oğlu-

Allah, mücerret ve tek bir varlıktır. Ona birtakım sıfatlar isnadı, onun dünya ve ahirette görülebileceği iddiası, mabuda insanî bir mahiyet atfedon devirlerin peşinde bir hatırasıdır.

İnsan, her türlü irade ve ihtiyardan mahrum bir kukla değil, kendi ef'al ve harekâtında müstakil bir varlıktır. Ef'al ve harekâtının hâliki bizzat kendisidir.

Kur'an mahsulü ilhamdır. Binaenaleyh Allahın değil Peygamberin kelâmıdır. Binnetice kadîm değil hâdistir. Bidayette muayyen meselelere inhisar eden Akliye mezhebi, başta Ebül Hüzeyl Allaf olmak üzere Beihli Ebülkasım, Harzemli Mahmut, Ferganeli İbni Ahşit gibi Türk

TTTC. Azası ve tarih kitaplarının yazarlarından biri olan Şemseddin, ders kitaplarında da yer alan İslâm inancına aykırı bu gibi görüşleri uzun uzadıya anlatıyor ve kongreye katılan üyelerin alkışını alıyordu.

Ders kitaplarında bulunan dinsizlik fikri iktidarın temel politikasıydı

O kongre salonlarında kalmamış, bilahare devlet kademesinde ciddî şekilde ele alınmış ve "Güneş-dil Teorisi" diye bir teori ortaya konulmuştur. Bu teoriye göre, bütün dillerin menşei Türkçedir ve bütün diller bu dilden kaynaklanmıştır. Bu teori uzun yıllar "resmî görüş" olarak benimsenmiş ve lisan üzerine yürütülen çalışmalar bu teori çerçevesinde yapılmıştır.

T.T.T. Cemiyeti Azası ve Sivas Milletvekili Şemsettin'in Kongrede sunduğu "İslâm Medeniyetinde Türklerin Mevkii" başlıklı tebliğ, İslâmî inançla kıyasıya bir muharebe hüviyetindedir. Sivas Milletvekili Şemsettin, o tarihe kadar bütün İslâm âleminin ve bütün Müslümanların kabul ettiği, kur'an ve hadiste belirtilen itikâdî hükümleri dahi reddediyor ve bazı şahısları mesnet yaparak yeni bir görüş ortaya koyuyordu. Bu tebliğin ehemmiyeti şuradan kaynaklanmaktaydı; kongrede okunan bu tebliğ, büyük ekseriyetle o tarihte okutulan ders kitabında yer almış olan mevzuları ihtiva etmekteydi. Tebliğde ilk defa ortaya konulan görüşler de ders kitaplarının müteakip baskılarında yer alacaktı.

Şemsettin, aslen bir Türk olan Amr ibni Ubeyd'in, İslamî hükümleri aklen izah ettiğini belirterek şöyle diyor:

"Müslümanlar, o vakte kadar Kur'an ve hadislerde Allaha atfedilen sıfatlar; olduğu gibi kabul ederek Allaha el, ayak isnat etmek, Allahın arş üzerinde oturduğunu, vakit vakit yere inip çıktığını iddia etmek gibi garabetlerde bulunuyor, Allahı insan şeklinde tasavvur eden geri ve iptidai telakkileri esas imandan sayıyorlardı.

"Diğer taraftan bu Allah'ın her şeye müdahale ettiği, gerek tabiatın, gerek insanın onun her an değişen keyfî iradesinin bazicesi olduğu iddia olunuyordu. Emevi halifeleri tarafından da iltizam edilen bu akideye göre, insan her türlü iradeden mahrum bir kukla, kâinatta Allahın mutlak ve keyfî iradelerine münkat bir mahşeri hücü merç olmak icap ediyordu.

"Bir taraftan Allaha insani bir şekil ve ihtiras veren, diğer taraftan fertleri irade ve ihtiyarsız bir oyuncak mahiyetine indirerek ahlaki mes'uliyetin temelini yıkan bu iptidai telakkileri, Türkün uzun bir mazii irfana vâris, müspet düşünmeğe alışkın olan dimağı, tabiatile kabul edememişti." (s.293-294)

Tarih Kurumu Kongresinde kafatası yapısından ırkların tesbitinin mümkün olduğuna dair uzun konuşmalar yapıldı

AHİRETİ İNKÂR

LİSELERDE okutulan tarih kitabını yazan heyetin içerisinde yer almış olan Şemsettin bu şekilde Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını inkar ettikten ve Kur'an hükümlerini reddettikten sonra o zamana kadar bütün Müslümanların inandığı ve iman ettiği esasları da şu şekilde reddediyor:

"Tabiatı, keyfî iradelerin bir mahşeri hercü merci değil, hiç bir suretle değişmeyen ezeli kanunlara tâbi ahenkli bir heyet tanıyan, yarattığı harikalara tarihin cereyanını bile değiştirebildiğini bilen ve gören Türk dimağı, Kuran ayetlerini, hadis an'anelerini onlar gibi [Müslümanlar gibi] anlamıyor, ölüm neticesinde tahallül etmesi tabii olan cesetlerin kabirde azap görecekleri, kıyamette aynen haşrolunacaklar, cennet cehennem gibi mükafat ve mücazat yerleri olduğu yolundaki rivayetleri tabiatile cismani bir mahiyette kabul etmiyorlardı." (s.294)

Anadolu'da yaşayan Etilerin de Türk olduğu ciddî olarak iddia ediliyordu

TEVİL YOLU

ŞEMSETTİN, Amr İbni Ubeyd'in (Bab'oğlu) ve onun gibi düşünenlerin görüşlerini geniş şekilde nakletlerek onları her vesileyle takdirle yâdetmekte ve şöyle demektedir:

"Baboğlu ve arkadaşları tarafından kurulan itikadi mezhep aklî esaslara müstenit kuvvetli, ahenkli bir sistemdi. Sistemin temeli, hak ve hakikate vâsıl olabilmek için, akıl kâfildir, tabiri diğerle marifette esas, nazar ve istidlâldir, düsturu idi. Bu düsturun ifade ettiği veçhile akliyeciler bütün müspet ilimlerde olduğu gibi dinî ve itikadî sahada da hak ve hakikate peygamberin tebligat ve ihbaratile değil, ilmi usullere tevfikan vuku bulacak nazar ve istidlâl ile erişebileceğini iddia ediyorlar, Peygamberin ihbarat ve tebligatını kat'iyeti değil zannı ifade edebilen sem'i delîller sayıyorlardı.

"Bu esasa göre, Peygamberin verdiği haberler, eğer nazar ve istidlâl tarikile varılan neticelere tevafuk ederlerse aynen kabul ediyor, etmezlerse aklî muhakeme ile varılan neticelere göre tevil yoluna gidiyorlardı.

"Yine bu esasa istinaden eşya ve ef'aldeki hüsnü kubhu tayin hususunda şeriatı değil aklı miyar tutuyorlardı. Akliyeciler, eşya ve ef'ale verilen güzellik, çirkinlik, iyilik ve fenalık gibi vasıfların nefselemirde onlarda mevcut kıymet hükümleri olduklarını kabul ettiklerinden bunları tayin ve temyiz için akıl ve örfün kâfi olacağı neticesine varıyorlardı. Binaenaleyh, onlarca Peygamberin vahyi ilâhi ile filân şeyin veyâ filan hareketin güzel, filân şeyin veya filân hareketin fena olduğunu tesbit etmesine lüzum yoktu." (s.294)

Dünyadaki bütün medeniyetlerin temelinde Türklerin olduğu komedisi ciddiyetle işlendi

"KUR'AN PEYGAMBER KELÂMI"

SİVAS Milletvekili Şemsettin bu gibi İslâm itikatına aykın görüşler ileri sürmüş olan "Akliyeciler"e methiyeler düzdükten sonra, Cenab-ı Hakkın sıfatlarına dil uzatıp, Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı değil Peygamber kelâmı olduğunu söylüyor:

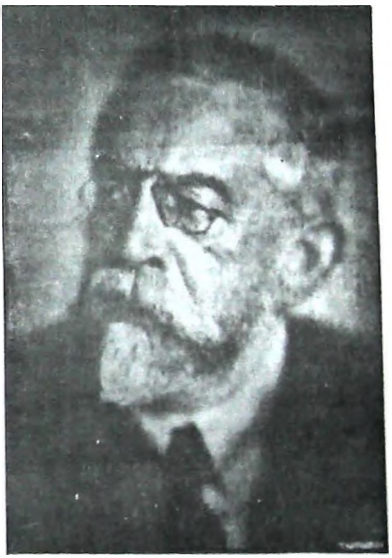
"Allah, mücerret ve tek bir varlıktır. Ona birtakım sıfatlar isnadı, onun dünya ve ahirette görülebileceği iddiası, mabuda insanî bir mahiyet atfeden devirlerin peszinde bir hatırasıdır.

"İnsan, her türlü irade ve ihtiyardan mahrum bir kukla değil, kendi ef'al ve harekâtında müstakil bir varlıktır. Ef'al ve harekâtının halikı bizzat kendisidir.

"Kur'an mahsulü ilhamdır. Binaeneleyh Allahın değil Peygamberin kelâmıdır. Binnetice kadim değil hâdistir. [Sonradan meydana gelme]" (s.295)

MÜCİZELERİ İNKAR

T.T.T. Cemiyeti Azası olan Şemsettin'in takdirle bahsettiği bu görüşler aynen ders kitaplarında da yer almıştır. bunlardan bir kısmına daha önce te-

Prof. Yusuf Akçura: İslâma aykırı görüşlerle dolu ders kitaplarını öve öve bitiremiyordu.

mas etmiştik. Şemsettin, Peygamberlere verilen mucizeler, Pemgamberlerin sıfatları ve keramet için de şunları söylemektedir:

"Peygamberlere, velilere isnat edilen mucizeler, kerametler, tabiat kanunlarına muhalif oldukları için, esassız rivayetlerdir. bunun gibi velilerin, Peygamberlerin insanlara şefaat edecekleri rivayetleri de vahi birer hu-

rafedir."(s.296)

"Peygamberler, kuvvei kudsiye erbabı arasında kuvvei hayaliyeleri geniş olan insanlardır. Vahy ve ilham, kuvvei hayaliyenin mahsulü olan umuru mütehayyeledir. Kuvvei hayaliyenin galebesi neticesindedir ki, Peygamber nefsinde mürtesem olan ma'kule mahsus libası giydirir. Onun hissi müşterekte tıpkı mahsusatın irtisamı gibi nakşeder. Bu halde, iken, âdeta tahayyül ettiği bu şeylere delâlet eden bir takım sesler, sözler, işitir. Hattâ bazen insan veya başka bir surette bir muhi ve mütekellim de görür.

"Peygamberler, halkı istedikleri yola götürebilmek için, onlara hakikati değil, ruhlarını okşıyacak ve teshir edecek umuru mütehayyeleyi telkin ederler. Allaha, ahrete, haşre, meleklere, cennet ve cehenneme dair olan bu şeyler, hakiki ve nefselemre muvafık değillerdir.

"Fakat, maslahatı âmme, insanlara tahayyül ve tevehhüm ettikleri şeylerle hitap etmeği icap ettirmekte olduğundan peygamberler, maslahatı âmme namına, halka mütehayyel şeyleri söylemekten çekinmemişlerdir." (s.301)

kâyelerile öğrenir, onların hesabile sayardık. Yeryüzünde yaşıyan insa... ...ilisap silsilesi (jeneolojisi) Yahudi Peygamberlerinin nesep ağacı... ...köküne kadar gider; İshak, İbrahim, Nuh, İdris ve Şit vasıtasile ebülbe... ...ker Âdeme gelir, dayanırdı. Ondan ötesi yoktu; zira Âdemi, bizzat Hal... ...akı Cihan, çömlek gibi çamurdan yoğurup yapmış ve içine kendi ruhun... ...dan nefhetmişti. Yahudiler Âdemin hilkatini senesi senesine hesap et... ...mişlerdi: Bugünden tam 7516 yıl evel!.....

Yahudiler, Âdemin yaratılmasından önce de neler olup geçtiğini... ...hükemmelen biliyorlardı; yani beşerin tarihine değil dünyanın ve bü... ...ün kâinatın nasıl kurulmuş olduğuna dair de vukufları kat'i idi: Kâi... ...nat altı günde halkolunmuştu. O halde hilkati âlemdenberi 7516 sene v... ...gün geçmiş demekti!...

Orta kurunun da bunlardan pek farklı olmıyan hikâyelerini ezber... ...emiştik. Meselâ Osmanlı Tarihinde Osman Oğullarının ta Âde... ...(Aleyhisselâm)a kadar uzanan bir secereleri vardı; Osman bini Ertuğru... ...l bini Süleyman Şah bini Kaya Alp ilâ...; diye uzanır ve gitgide Nuh... ...Peygambere, yani ikinci Ebülbeşere dayanırdı. Sora Osman Beyin hiç t... ...nuasırı olmıyan Alâeddin Selçukinin «Osman şaha» gönderdiği men... ...urlar birer hakikat gibi öğretilerek Osmanlı Beyliğinin meşru tevelli... ...esikası tespit edilmiş olurdu.

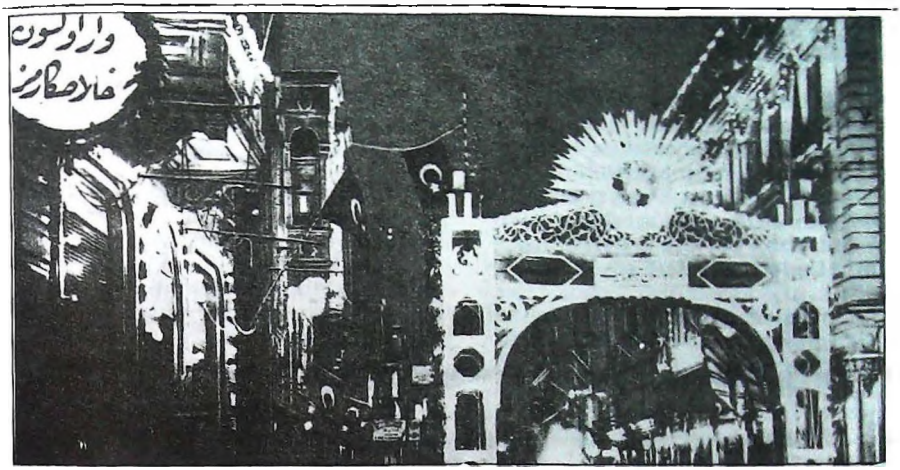
Bütün bu gayri vaki vakıalar, tarihi usullerin tekâmülü sayesind... ...tarihten dışarıya atılabildi.

Yaklaşık üç saat boyunca, 1930'lu yıllarda okutulan ders kitaplarını metheden Prof. Akçura, bu kitaplardaki dini bahisleri, Kur'an'a aykırı şekilde yazmış olmalarıyla iftihar etmekteydi... Akçura'nın insanın ve kâinatın yaratılışı ve peygamberlerle ilgili hususlardan bahsederken alaycı bir ifade sarfetmesi de dikkatleri çekmekteydi.

Komik tarih tezine göre Mısırlılar, Hititler, Sümerler hep Türk idi!

Bu görüşlere samimiyetle katıldığını ortaya koyan Sivas milletvekili Şemsettin konuşmasının sonlarına doğru, bu şekilde görüşler ileri sürmüş olanların Avrupa'ya da tesir etmiş olduğunu söyledikten sonra konuşmasını şu şekilde bitirmektedir:

"Bu velût ve mütekâmil dimağlara varis olan bir millet çocuklarının harikalar yaratmağa namzet olduklarına hiç şüphe edilir mi? Elverir ki kafaları irfan ve kültür kaynağı olan atalarımız gibi; ilmi metodlara tevfikan, sarsılmaz bir imanla, irfan dünyasını fethe azmetmiş olalım.

"Dün, umitsiz ve perişan Türke, Toplan, yürü, zafer ve istiklâl senindir' diyen lâhûti ses, bugün de bize ve yarınki nesle 'Mazini hatırlat Beşeriyete nurlar saçan medeniyeti yaratanlar senin atalarındır. Yürü, senin olan irfan iklimlerini tekrar zaptet!' emrini veriyor. (Şiddetli alkışlar)." (s.306)

Birinci Türk Tarih Kongresinde şiddetli alkışlarla kabul görmüş olan bu görüşler 1930'lu yılların ders kitabında yer almıştı.

GERİ KALIŞ SEBEPLERİ

1930'LU yıllarda resmî çevre tarafından ortaya konulmuş olan görüşlerden birisi de; "Din bizi geri bıraktı" sözüydü. Bu görüşün ispatı ders kitaplarında yapılmaya çalışıldığı gibi muhtelif konuşmalarda da dile getirilmişti. T.T.T. Cemiyeti Azası olan ve Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumisi (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri) Yusuf Hikmet de Tarih Kongresinde yaptığı çok uzun konuşmasında işte bu görüşten hareketle pek çok iddialar ortaya atmıştır.

İslâmiyetin çığ gibi büyümesinin sebeplerinin tamamen maddi olduğunu söyleyen Yusuf Hikmet Müslümanların Kur'an ve sunnete sımsıkı sarılmalarının sebebininde ellerindeki bu maddi imkanları kaybetme korkusundan ileri geldiğini söylüyor. (s.498)

Yusuf Hikmet şöyle diyor:

"Kurulan muazzam imparatorluğun, ve ele geçen sonsuz nimetlerin ancak ve ancak kur'an ve sünnetten zerre kadar ayrılmamanın mükâfatı olduğu hissini halkta, ve birçok münevverlerde kökleştirmiştir." (s.498)

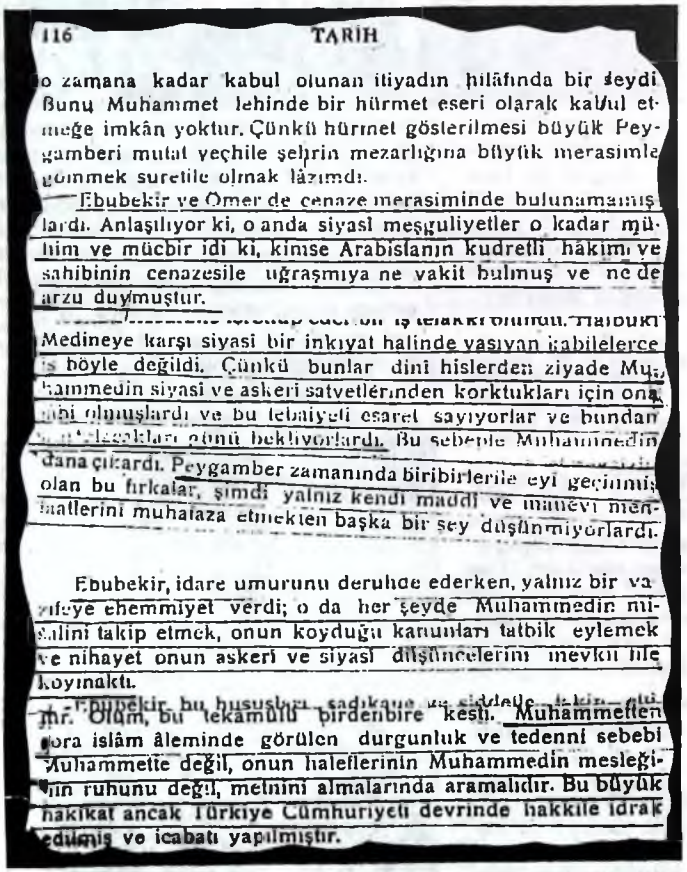

KUR'AN'I İNKÂR

YUSUF Hikmet Abbasiler zamanında siyasi ve idarî işleri Kur'an'a dayanarak halletmesinin mümkün olmadığını söyleyen âlimlerin ortaya çıktığını Türklerin de bu düşünceleri desteklediğini iddia ediyor. Cumhurbaşkanının Genel Sekreteri şöyle demektedir:

"Büyük ve müterakki ve umumî şeraiti Peygamber zamanındaki şeraitten çok farklı olan bir devlette, siyaset ve idareyi yalnız Kur'an ve sünnete, istinat ettirmek mümkün müdür, yoksa, kısmen olsun onların haricindeki inkişaf yolları aramalı mıdır?

"Bu yoldaki nazarî münakaşanın en ziyade göze çarpan kısmı Kur'an'ın yaradılmış olup olmadığı ve Allahın insanların hareketlerine müdahalesinin derecesi gibi meselelerdi. Fakat, bu hususlarda verilecek hüküm bütün İslâm âleminin istikbali üzerindeki müessir olacaktı.

116 TARİH

o zamana kadar kabul olunan itiyadın hilâfında bir şeydi Bunu Muhammet lehinde bir hürmet eseri olarak kabul etmeğe imkân yoktur. Çünkü hürmet gösterilmesi büyük Peygamberi mutat veçhile şehrin mezarlığına büyük merasimle gömmek suretile olmak lâzımdı.

Ebubekir ve Ömer de cenaze merasiminde bulunamamış lardı. Anlaşılıyor ki, o anda siyasi meşguliyetler o kadar mühim ve mücbir idi ki, kimse Arabistanın kudretli hâkimi ve sahibinin cenazesile uğraşmıya ne vakit bulmuş ve ne de arzu duymuştur.

Medineye karşı siyasi bir inkıyat halinde yaşıyan kabilelerce böyle değildi. Çünkü bunlar dini hislerden ziyade Muhammedin siyasi ve askeri satvetlerinden korktukları için ona tabi olmuşlardı ve bu tebaiyeti esaret sayıyorlar ve bundan kurtulacakları günü bekliyorlardı. Bu sebeple Muhammedin ölümü onlara çıkardı. Peygamber zamanında biribirlerile eyi geçinmiş olan bu fırkalar, şimdi yalnız kendi maddi ve manevi menfaatlerini muhafaza etmekten başka bir şey düşünmiyorlardı.

Ebubekir, idare umurunu deruhde ederken, yalnız bir vazifeye ehemmiyet verdi; o da her şeyde Muhammedin misalini takip etmek, onun koyduğu kanunları tatbik eylemek ve nihayet onun askeri ve siyasi düşüncelerini mevkii tile koymaktı.

Ebubekir bu hususları sadakatle ve sıdkile ifa ettikten sonra vefat etti. Ölüm, bu tekâmülü birdenbire kesti. Muhammedden sora islâm âleminde görülen durgunluk ve tedenni sebebi Muhammedle değil, onun haleflerinin Muhammedin mesleğinin ruhunu değil, metnini almalarında aramalıdır. Bu büyük hakikat ancak Türkiye Cümhuriyeti devrinde hakkile idrak edilmiş ve icabatı yapılmıştır.

Lise tarih kitabında, sahabeler, biribiriyle kavga eden, çekişen kimseler olarak gösterilmekteydi. İslâm âlemindeki durgunluğun sebebi olarak "metnin" alınması, yani Kur'an-ı Kerimin ölçü olarak alınması gösterilyordu. Oysa Kur'an'ı ölçü alanlar durgunluk içine girmemiş pek çok belde fethederek dünyanın en muhteşem devletlerini kurmuşlardı.

"Kur'an'ın yaradılmış olduğunu ve Allahın dünya işlerile meşgul olmadığını iddia eden âlimlere Mutezile, dehriyun vesaire denilmekte idi ve bunlar bu esaslara dayanarak siyasî, idarî ve hukuki meseleleri, dalma Kur'an ve sünnete istinaden halletmenin mümkün ve zaruri olmadığını iddia ediyorlardı. bunlar, bilhassa müterakki ve sonra müslüman olmuş yerler ahalisinden kuvvet alıyorlardı. Dikkate şayandır ki, İslâm âlemine yeni nüfuz etmiye başlıyan Türkler bu hiziplere ekseriyet itibarile taraftar olmuşlardı." (s.499)

Burada da görüldüğü gibi, Yu-

suf Hikmet ve o devrideki kitaplarda hâkim olan görüş Türklerin Müslüman oluşunu bir türlü hazmedemez mâhiyettedir. Ders kitaplarında Türklerin zorla, mecbur kaldıkları için Müslüman oldukları söylenmekte, Ehl-i Sünnete uymayan her görüşe Türklerin sahip çıktığı iddia olunmaktadır. Oysa gerçek tam tersidir. Türkler, tâ ilk baştan beri Ehl-i Sünnet itikadına samimi olarak inanıp onu muhafaza için büyük gayret göstermiş olan bir millet olarak tanınmaktadır ve vakıâ da budur.

Geri kalış sebeplerini anlatmaya devam eden Yusuf Hikmet, geri kalmanın belli başlı sebebinin, "Kur'an'a ve sünnete bütünüyle uymak ve Kur'an ve sünnet dışına çıkmamakta titizlik göstermek inancı" olduğunu iddia ediyor. Yusuf Hikmet şunları söylüyor:

"Kur'an ve malûm sünnetten, kıyamete kadar yeni yeni vaziyet ve ihtiyaçlar için, yeni yeni hükümler çıkarabilmenin imkansızlığı meydandadır, ve dolayısıyla İslâm cemaatının tahaccüre doğru gitmesi zarurî olmuştur." (s.501)

Dünyadaki bütün diller de Türkçenin yıllar içinde değişmiş şekilleri olarak gösteriliyordu

TÜRKLER NİÇİN İSLÂMI TERCİH ETTİ?

CUMHURBAŞKANININ Genel Sekreteri İslâmi hükümlerin geri kalış sebeplerinden olduğu iddiasında bulunduktan ve hayli uzun zaman alan konuşmasını yaptıktan sonra, "Türklerin niçin bu şekilde geri kalmaya yol açan hükümler bulunan dini tercih ettiği?" sorusunu soruyor ve bu soruya yine kendisi cevap vererek şöyle diyor:

"Türk milletinin IX ve X uncu asırlardan itibaren, gittikçe mütezayit bir surette, dahil olmıya başladığı harsın, ana hatları bunlardı.

"Burada varit olabilecek bir sual vardır, niçin Türkler ecnebi bir hars kabul etmişlerdir? Ve bunu yapınca niçin İslâm harsını tercih etmişlerdir?

"Bu sualin cevabı, bizi, sadet haricî çok uzaklara götürür. Mamafih, kısaca şu fikirler dermiyan edilebilir.

"Dinî ve içtimaî spekülasyonlar, kolay surette ve az zahmetle geçinilmesi mümkün ve aynı zamanda iklimin fazla bunaltıcı olmıyan yerlerde, yani insanlara, mübrem ihtiyaçlarından gayri şeyleri düşünmek için, bol vakit bırakan sahalarda inkişaf ederler. Tecrübe, bunu göstermektedir. Buda, İsa ve Muhammedin yetişmiş oldukları muhit, buna bir misaldir. O devirlerdeki Türk elleri ise, bu tarzdaki spekülâtif fikirlerin doğup büyümesine en az müsait olan muhit idi.

"Akdeniz havzasında ve civarlarında yaşıyan insanlar, Roma tarafından siyaseten birleştirildikleri zamanlarda, hars ve fikirce yüksek, fakat, birçok sebepler dolayısile âciz idiler. Ve bu yüzden her türlü tasavvurun fevkinde eziliyorlardı ve ezildiklerini hissediyorlardı. Bu hal, dünya hayatının asıl hayat olmayıp, uhrevî hayatın zarurî olduğu ve Roma imparatorluğunun en büyük resmî mabudu olan ve bu dünyada kadiri mutlak görünen imparatorun mukabili olarak, öbür dünyada, keza kadiri mutlak bir Allah bulunduğu fikrinin yayılıp kökleşmesine, en büyük amil olmuş olmalıdır. Bu fikirler, bir sürü istihaleler geçirerek, hıristiyanlığı doğurmuşlardır. İslâmiyet, bunların mantıkileştirilmiş, her iki dünyaya, yani hem âhiret, hem yer yüzüne müsavi surette tatbik edilmiş, ve bu dünyaya ait kısımları son derece zaptu rapt altına alınmış ve başlangıçta müstesna bir talie mazhar olmuş bir şekli addolunabilir.

"Bu tarzdaki fikirlerin ve İslâmiyetin itikada ait kısımlarındaki sadelik ve büyüklüğün, pek çetin hayat şartla-

Ders kitaplarında İslâmın iman esaslarına amansız bir şekilde saldırılıyordu

Atatürk'ten sonra Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, "CHP Genel Başkanı" sıfatını da elinde tutuyordu. Bütün bu ünvanlardan ayrı olarak "Milli Şef" ünvanını da almıştı. Daha sonra Atatürk'ün portrelerini okullardan indirmiş, ancak Atatürk'ün eğitim modeline dokunmamıştı.

ri içinde yaşıyan milletlere gayet cazip görünmüş olması tabiidir. Buhusus ki, İslâmiyet gibi birçok eski an'aneleri yıkan bir usul, ya ta baştan ezilmeye, veya tutunabilmek için salikelerine eski hallerine nispeten çok fazla nimetler teminine mecbur idi ve yaşıyabilmesi onunla kaimdi. Bu nimetler, iki büyük imparatorluğun mirası ve azçok müttehit ve zengin bir devletin vücut bulması olmuştur.

"Bunlar, ve o vakit hıristiyan âlemindeki anarşi ve sefalete mukabil, İslâm âleminde görülen intizam ve nispi refah, onda mündemiç olan tahaccur hassasının henüz mestur bulunması, ve nihayet coğrafi yakınlık Türkleri bu harsa meylettirmiş olan âmillerin bazılarıdır. Bundan maada, İslâmiyet hükümdara Daralardan ve Roma İmparatorlarından beri hiç bir teşkilatın veremediği bir nüfuz ve selâhiyet veriyordu, veya veriyor görünüyordu. Bu hal, Türk prensleri için büyük bir cazibe olmuştur." (s.506-507)

MEVKİ VE MAKAM İÇİN Mİ?

YUSUF Hikmet bu şekilde Türklerin, sırf mevki ve makam sahibi olma hasselerini tatmin etmek, maddî refaha kavuşmak için Müslüman olduklarını söylemektedir. Daha sonra bu görüşten yola çıkarak, Türklerin Müslüman olduğu devirlerde Hıristiyanların anarşi ve sefalet içerisinde bulunduğunu, bundan sonra Hıristiyanların din hissini bir tarafa bıraktıklarını ve ancak ondan sonra ilerlemeye başladıklarını iddia ettikten sonra şöyle demektedir:

"Arkadaşlari XVII inci asırdan itibaren Osmanlı İmparatorluğunu ve İslâm âlemini Avrupaya nispeten bariz surette geri bırakan işbu iki nevi âmil, esas ve memba itibarile sırf dini ve içtimai mahiyettedir." (s.512)

Yusuf Hikmet bu muhtevadaki konuşmasıyla Türklerin ilk Müslüman oluş sebeplerinin ortadan kalktığına işaret etmekte ve konuşmasının devamında da, "Türklerin Müslüman oluş sebeplerinin kalktığına" dair kendince deliller vermektedir.

Yusuf Hikmet Osmanlı Devletinin çöküş sebebini anlatırken de bu mevzua temas ederek şöyle diyor:

"Osmanlı İmparatorluğunun inhitat ve sukutunu intaç eden sebeplere geçeceğim. Bunları iki büyük zümreye ayırmak mümkündür; birincisi, işbu devletin gidişine, ta baştan verilmiş olan yanlış istikamet ve onun doğurduğu inhilâl amillerini, ve ikincisi, milli hâkimiyete dayanmıyan her devleti muayyen bir zaman geçince inhitata sevkeden âmilleri ihtiva edecektir. Fakat, bu iki zümre de bir menbadan çıkar; hükümdarın mutlakiyetil Bu zatın Emirü'l müminin ve Halifesi Resulullah olması ve bu sayede bir de dini ve uhrevi birçok kuv-

vetlere dayanabilmesi onun mutlakiyetini hem arttırmıştır hem de, kuvvetleştirmiştir." (s.518)

Yusuf Hikmet konuşmasının sonunda, sözü Türklerin Müslüman olmadan önceki tarihlerine getirmekte ve şöyle demektedir:

"Osmanlı ülkesindeki Türk milleti, İslâmiyetten çok evvel, ve İslâm âleminden çok vasi bir varlık ve büyüklüğe malik olduğunu unutmuş idi, müslümanlık, ve hattâ müslümanlığın girmiş olduğu garip cereyanla kendisini tev'em addetmiye kadar varmıştı." (s.528)

Türklerin İslâmiyetten önceki tarihlerinin farkına varılmasına Tanzimat devrinde başlanıldığını, ancak Türklerin yine de diğer Müslümanlar için canını feda etmeye devam ettiğini ifade eden Yusuf Hikmet konuşmasına şu şekilde devam etmektedir:

"Adedi 20 milyonu geçmiyen bu Osmanlı Türklüğü adetleri 100 milyonlara varsa müslüman kütlelerini, kendisinden harsça 3-4 asır ileri, ve adetçe 10-15 kere kalabalık olan Avrupa milletlerinin, istilâ ve istismar arzularına karşı müdafa etmekten, ve kendini o uğurda feda eylemekten bir türlü vaz geçemiyordu."

"Türk milletini alnının akı ile ve asgarî zararla bu korkunç badireden kurtaran, ona dini dünyadan ayırmak, dünya işlerini dünya ilimleri ile halletmek, kendi kanını ancak kendi uğrunda akıtmak, kendi servetini ancak kendi uğrunda sarfetmek ve bu işleri böylece görebilmek için kendi mukadderatına bizzat kendisi hâkim olmak icap ettiğini, ve yegâne selamet yolunun bu olduğunu gösteren ve kabul ettiren Türk evlâdının ismi Mustafa Kemal'dir. (Şiddetli ve sürekli alkışlar.)" (s.529)

Osmanlı devletinin Türk kısmının bu şekilde ayrılıp ayrı bir devlet kurduğunu söyleyen Yusuf Hikmet konuşmasının sonunda şöyle demektedir:

"Ondan ayrılmış olan müslüman kısımların hali ise meydandadır. Bu hadise Türk ırkına mensup milletin mevkiini tayine yarayabilir." (s.530)

Hasan Ali Yücel: Milli Şef devrinin Marksist Milli Eğitim Bakanı... Allah'a inanmadığını söyleyen bu kişi, talebeleri de kendisi gibi yetiştirmek için vargücünü harcamıştı.

Görüldüğü gibi, Türk Tarih Kongresinde söz alan konuşmacılar, mekteplerde okutulan ve kendilerinin yazdıkları ders kitaplarının muhtevasını bütün "ruhu canlarıyla" desteklediklerini bir kere daha teyit etmekteydiler. 1930'lu yıllarda okutulan ders kitaplarını yazanlar; kitaplarda İslâmiyete yer verilmeyişi ve bütün hadiselerin İslâma aykırı olarak yorumlanışı ile iftihar etmekteydiler.

Kongrede söz alan TTTC Başkanı Prof. Yusuf Akçura, İslâma ve Kur'ân'a aykırı görüş ortaya attıkları için sık sık övünmekteydi.

Yaklaşık üç saat süren konuşmasına, Reisicumhur Hazretleri, Hanımlar, Beyler!" diye başlayan Prof. Akçura, dört tarih kitabının niçin yazıldığını uzun uzun anlatmakta ve bu ders kitaplarını methetmekteydi. Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen Peygamber kıssalarına "hikaye" diyen, bunların —hâ-

Peygamberler, halkı kandıran şahıslar diye takdim ediliyor

şâ— uydurma olduğunu söyleyen Akçura, Cenâb-ı Hakkın Hz. Âdem aleyhisselamı yaratışından da alay ederek bahsetmekte ve bunun da— hâşâ— uydurma olduğunu söylemekteydi.

"İshak, İbrahim, Nuh, İdris ve Şit vasıtasile ebülbeşer Âdeme gelir, dayanırdı. Ondan ötesi yoktu; zira Âdemi, bizzat Hallakı Cihan, çömlek gibi çamurdan yoğurup yapmış ve içine kendi ruhundan nefyetmişti.

"Orta kurunun da bunlardan pek farklı olmayan hikâyelerini ezberlemiştik. Meselâ Osmanlı Tarihinde Osman oğullarının ta Âdeme kadar uzanan bir şecereleri vardı; Osman bini Ertuğrul bini Süleyman Şah bini Kaya Ap ilâ...; diye uzanır ve gitgide Nuh Peygambere, yani ikinci Ebülbeşere dayanırdı. Sonra Osman Beyin hiç de muasın olmayan Alâeddin Selçukinin 'Osman Şaha" gönderdiği mensurlar birer hakikat gibi öğretilerek Osmanlı beyliğinin meşru tevellüt vesikası tesbit edilmis olurdu.

"Bütün bu gayri vaki vakıâlar, tarihî usullerin tekâmülü sayesinde tarihten dışarıya atılabildi." (s.584)

Müslüman tarihçileri şiddetle tenkit eden Prof. Yusuf Akçura kendilerinin bu şekilde İslâmiyeti ön plana alan tarihçilere itibar etmediklerini söylemekte ve Hz. Âdem Aleyhisselam'ın yaratılışı ve Kâinatın yaratılışının İslâmî kaynaklarda belirtildiği gibi olmadığını iddiâ ederek şöyle demektedir:

"Bu tarihlerde hakiki vakıâlar arasına hayalî vakıâlar çok karıştırılmıştır. Ezcümle 'Hilkatı kâinat' ve 'Hil-

Köy Enstitüsü projesinin iki mimarı baş başa vermiş konuşuyor. Milli Şef'ten destek alan Marksist ve ateist Hasan Ali Yücel, kafasındaki projeyi rahatça tatbik edecek ve dinsiz bir nesil yetiştirmek için var-gücüyle çalışacaktı.

katı beşer' kısımları, Akdlatikin haberlerine göre akledliliyordu. Mucize ve kerametler, hakiki vakıalarmış gibi hikâye ediliyordu." (s.592)

DAYANDIKLARI NOKTA

YAZDIKLARI ders kitabının bu gibi hususiyetlerini öve öve bitiremeyen Prof. Akçura daha sonra şöyle diyor:

"Mevcut ilmimizle izahı kabil olmayan haberler, müspet bir vesikaya istinat etmiyen masallar, uydurmalar tarihten tamamen hariç bırakılmıştır. Bu kitapta ahtiatik'in Hilkat, Tufan, İbrahim, Yakup ve evlâtlarına ait efsane kısımlarından bahsedilmez." (s.598)

Cumhurbaşkanı Atatürk'ün de dinlediği bu konuşmasında ders kitaplarını müdafaa eden Akçura bu kitapları Atatürk'ün himayesi altında yazdıklarını belirtmekte ve şöyle demektedir:

Gerilemeye dinin sebep olduğu görüşü de sık sık işleniyordu

"Millî kültürde ve millî terbiyede en mühim bir mevki tutan tarih meselesini esaslı olarak vazı ve halletmeye çalışan ilk defa Türk Cumhuriyeti olmuştur. Her işte olduğu gibi kültür meselesinde de bu en esaslı noktaya parmağını basan Türklerin kurtarıcısı ve yol göstericisi Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin Hami Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleridir. (Alkışlar)" (s.597)

Prof. Akçura, kendisini dinleyen Atatürk'e sık sık şükranlarını sunmakta ve şu şekilde konuşmaktadır:

"Mesaimizin büyüklüğünü ve güçlüğünü takdir etmiyor değiliz; fakat Gazi Hazretleri gibi bir dehanın himayesi altında bulunduğumuzdan behemehal muvaffak olacağımıza imanımız var." (s.597)

Daha önceleri nakiller yaptığımız ders kitaplarını yazanlar işte bu duygu ve düşünce içerisindeydiler. İslâm diniyle ilgisi olmayan görüşleriyle if-

ihar ediyor ve yaptıkları işten memnun olduklarını söylüyorlardı.

ATATÜRKÇÜ İNSAN MODELİ

ATATÜRK, iktidara hâkim olduğu devrede, kendisinden sonra da yaptıklarını devam ettirecek bir "insan modeli" yetiştirmek istemişti. Bu maksatla hazırlanan ders kitapları üzerinde de bizzat kendisi titizlikle durmuş, kitapların bazı bölümlerini yazmış, 930-38 arasındaki devrede de eğitimin her safhasıyla çok yakından meşgul olmuştu.

1930'lu yıllarda eğitim gören talebelerin, dini bilgileri öğreneceği başkaca hiçbir müessese mevcut değildi. Kur'ân Kursları yoktu. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'in asli şekliyle okunuşuna da karışılmış ve Kur'ân'ın Türkçe okunması için baskı yapılmıştı. Ezan-ı Muhammedi ile kametin on dört asır okunmuş olan asli şekli değiştirilmiş ve Türkçe ezan ile kamet okunması mecburiyeti getirilmişti. Yani okullarda olduğu gibi içtimai hayatta da din unsuru geri plana itilmişti.

1930'lu yılların eğitimine hâkim olan anlayış; "Dine yer verilmeyecek bir eğitim" idi. Bu yüzden, insanın ve

Ders kitaplarında Türklerin zorla Müslüman olduğu ileri sürülüyor...

Hakkı Tonguç: Köy Enstitülerinin başına, bu inançsız kişi getirilmişti. Bütün yaptığı, okullarda inançsızlığı ve ahlâksızlığı teşvik etmekti.

Atatürk'ün zamanında okutulmuş olan ders kitaplarının muhtevalarını ana hatlarıyla görmüş olduk. Açıkça görüleceği üzere Atatürk'ün düşündüğü "insan modeli"nde dine yer yoktu. Her mesele dinin ortaya koyduğu hükümlerden ayrı olarak ele alınmıştı. Allah'ın varlığı ve birliği, Kur'ân'ı Kerim'in Allah kelamı olduğu, Peygamber Efendimizin Cenâb-ı Hak tarafından vazifelendirilmiş bir Resul olduğu, Ahiretin varlığı, Cennet, Cehennem, elhasıl bütün iman esasları açıkça inkar edilmişti.

Kısaca 1930'lu yıllarda verilen eğitimde dinin hiç mi hiç yeri yoktu. 1926'da bütün orta dereceli okullardan din dersleri kaldırılmıştı. 1931'de de din dersleri bütün okullardan kaldırılmıştı. (Prof. Dr. Refia Şemin. Eğitim ve Öğretim Problemimiz. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul: 1973, s.9)

kâinatın yaratılışı, vahiy, peygamberlerin vazifesi ve diğer dinî esaslar hep; Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflere zıt bir şekilde anlatılmıştı.

Kısaca, Atatürk'ün düşündüğü insan modelinde dine yer yoktu.

Atatürk'ün tesis ettiği bu eğitim modelinin âkıbeti ne olmuştur? Model aynen muhafaza mı edilmiş, "rötüşlanmış" mı, yahut tamamen değiştirilmiş midir?

Bu ve benzeri soruların cevabını verebilmek için 1938'den sonraki eğitim hayatına ana hatlarıyla göz gezdirmek gerekir. İlk önce 1940'lı yılların eğitimine bakalım:

1940'lı yıllar siyasî tarihimize "Milli Şef Devri" olarak geçmiştir. Zira bu devirde, her kademede "Milli Şef" diye bilinen Cumhurbaşkanı ve CHP

Genel Başkanı İsmet İnönü'nün ağırlığı hissedilmiştir. Bu bakımdan bu devreye "Millî Şef Devri" demek hiç de yanlış olmaz. Peki bu "Millî Şef"lik nereden çıktı? Bu ismi halk mı verdi, yoksa İnönü kendisi mi aldı?

Çoğu kişinin yanlış olarak bildiği gibi bu sıfat, halk tarafından "yakıştırılmış" değildir. "Resmen" verilmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra, İsmet İnönü 11 Kasım 1938'de Cumhurbaşkanı seçildi. 26 Aralık 1938'de toplanan CHP olağanüstü kongresinde partî genel başkanlığına getirildi. Yani böylelikle İnönü "hem Cumhurbaşkanı, hem Partî Genel Başkanı" olmuş oluyordu. Zaten başka bir partî yoktu. Yine bu kongrede alınan başka bir kararla Mustafa Kemal Paşa "Ebedî Şef", İnönü ise "Millî Şef" olarak ilan edildi.

Bu kongreden sonra "Millî Şef" sıfatı her tarafa sirayet etmeye başladı. Öyle ki ders kitaplarında bile sık sık "Millî Şef" sıfatı geçiyor, İnönü'ye bu sıfatıyla hitap edilmiş şiirler ithaf ediliyor ve bu şiirler ders kitaplarına konuluyordu.

"Din bizi geri bıraktı" fikri sık sık işleniyordu

★

Demokrasinin zerresinin bulunmadığı 1950 öncesi karanlık devirlerde "millî şef" İsmet İnönü, köy enstitülerini teftiş ediyor.

★

İLK ÖNCE RESİMLER DEĞİŞTİ

MİLLÎ Şef devrinin eğitiminde yapılan ilk değişiklik "portre" sahasında oldu. Okullardan Atatürk'ün portreleri indirilerek yerine "Millî Şef"in portreleri asılmaya başlandı.

2. Cumhurbaşkanı İnönü okulların yanı sıra paralardan da Atatürk'ün resimlerini kaldırtmaya ve yerine kendi resimlerini bastırmaya başladı. Ayrıca tıpkı Atatürk gibi kendi heykellerini yaptırttı.

1940'lı yıllarda okutulmuş olan ders kitapları 1930'lu yıllarda okutulmuş olanların aynısıydı. Muhtevada herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Bu çalışmamızda ele aldığımız 1930'-

lu yıllarda basılmış ve okutulmuş ders kitaplarının aynısının 1940'lı yıllarda yapılmış baskılarına da baktık ve muhtevalarını teker teker karşılaştırdık. Neticede, kitapların yalnızca baskı rakamı değişmişti. Muhtevaya dokunulmamıştı. Ders kitaplarında İslâm itikadına ters görüşler aynen muhafaza edilmişti. Ayrıca okullarda yine din dersi yoktu.

Hıristiyan âlemindeki anarşi ve sefalete karşılık, İslâm âleminde intizam ve refah vardı...

KÖY ENSTİTÜLERİ

1940'LI yılların eğitiminde göze çarpan mühim hâdiselerden biri de "Köy Enstitüleri"nin açılması ve bu okulların faaliyetleridir.

Köy Enstitülerinin kurulması 1930'lu yıllarda da düşünülmüştü, ama çalışmalar tamamlanamayınca bu enstitü fiilen 1940'ta kurulmuş oldu.

CHP İktidarının Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (28.12.1938/5.8.1946 yılları arasında bakanlık yaptı), bakanlığa tayin olunur olmaz, Köy Enstitüleri projesi üzerinde çalışmaya başlamış, nihayet 1940'ta 3803 sayılı "Köy Enstitüleri Kanunu"nun çıkarılması üzerine bu projesini tatbikat safhasına koyma fırsatını elde etmişti.

Hasan Ali Yücel, meşhur Marksistlerdendi. Ateist, yani Allah'a inanmayan bir kişi olduğunu saklamak lüzumunu bile duymamıştı. İşte bu yapıya sahip olan Millî Eğitim Bakanı, çok ehemmiyet verdiği Köy Enstitüsü projesinin başına da tıpkı kendisi gibi Marksist olan Hakkı Tonguç'u getirmişti. Ayrıca diğer idareciler de aynı zihniyete sahip kişilerdi.

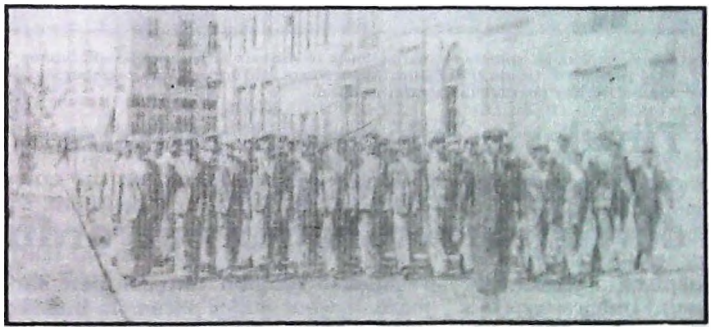
Köy Enstitüleri çok partili devreye geçilinceye kadar faaliyetini sürdürdü. Demokrat Parti 1950'de iktidarı devralır almaz bu okullardaki karma eğitime son verdi. 1954'te de 6234 sayılı kanunla, Köy Enstitülerinin adı "İlköğretmen Okulu" olarak değiştirildi.

CHP iktidarı bu okullara, o devrin parasıyla büyük miktarlarda harcama yaptı. Hiçbir masraftan kaçınmadı.

Hıristiyanlar dini bırakınca ilerleme kaydetmiş!..

Her 15-20 köye bir tane olmak üzere, yurdun dört bir yanında 300'ün üzerinde köy enstitüsü açıldı.

1946-1947 devresine kadar bu okullardan 5447 öğretmen, 8.756 eğitmen ve 541 sağlık memuru mezun oldu. Ayrıca 20 bine yakın talebe eğitim gördü.

Malatya'nın Akçadağ kazasında kurulan köy enstitüsünün talebeleri başlarında kasketleriyle yürüyüş yapıyorlar.

Bu okullara 5 yıllık köy okullarını bitirmiş çocuklar alınıyor ve 5 yıllık bir eğitime tâbi tutuluyorlardı.

NASIL BİR EĞİTİM VERİLİYORDU?

BU okullarda hâkim olan ideoloji; baştaki Millî Eğitim Bakanı ve köy enstitülerinin idarecisi Hakkı Tonguç'un sahip olduğu Marksist ideoloji idi. Gerek ders kitaplarında, gerekse köy enstitüsü dergilerinde bu ideolojinin propagandası yapılıyordu. Ayrıca bu okulda okuyan talebelerin ahlâkî hislerini bütünüyle yok etmek için de büyük gayret sarfedilmekteydi. Hakkı Tonguç, bu okulları ziyareti esnasında talebelerle birlikte içki içiyor, kızerkek birlikte okuyan talebelerin gayri meşru münasebetlerini teşvik ediyordu. (İbrahim Erol Ataer. Kızıl Rapor. İstanbul: 1976., s.188-221)

Bu enstitünün ders kitaplarında ve dergilerinde dinî inançlara müthiş bir şekilde hücum edilmekteydi. Dine bu şekilde büyük tepki gösterilirken Nazım Hikmet gibi, vatan hâini kızıl komünistler el ve baş üstünde tutulmakta ve onun şiirleri ders kitaplarıyla dergilerde yer almaktaydı. (a.g.e., s.192-196)

Millî Eğitim Bakanlığı Baş Müfettişi Fethi İsfendiyaroğlu, köy enstitülerinin faaliyetleri ve yapısı hakkında şunları söylemektedir:

"Bu enstitülerin iç hayatlarını, çeşitli ve aşırı solcu telkinlerini ve faaliyetlerini, kütüphanelerinde tıklım tıklım doldurulmuş olan ve herbiri milliyet aleyhine, askerlik aleyhine ve hattâ pek açık ve âşikar olarak komünistlik lehine eserleri görünce, bu resmî cesarete, bu mel'unâne faaliyete hayret etmemek, elimizden gelmedi. Cidden elem duymuştuk. Enstitülerin kitaplıklarında millî tarihimizi, millî an'ane ve ahlakımızı kökünden yıkmayı istihdaf [hedefler] eder mahiyette çok muzır neşriyata rastladığımız gibi, Sovyet diktatörlüğünü medh ü sena eden yazılar bile gördük. Her ne kadar bunlara ait pek çok mahrem raporlar yazmış ise de,

Köy enstitüleri, bir milletin evlâtlarını dinsiz ve ahlâksız yetiştirmek için kurulmuş ifsad yuvalarıydı. Devrin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, Ankara yakınlarındaki Hasanoğlan Köy Enstitüsünü ziyaret ederken.

Türklerin İslâmiyet uğruna canlarını fedâ etmesi devrimcileri rahatsız ediyordu

Maarif Vekâletinin eski binasında, bu raporlarımızın toplu olarak birikmiş bulunduğu Teftiş Reisliği odasının tavanından (çok şayan-ı dikkat bir tesadüf olarak, sırf Teftiş Reisliği makam odasından) esrarengiz bir surette ani bir yangın çıkmış ve raporlarımızın hepsi vekalet binası ile birlikte kül olmuştur.

"Teftişlerimiz sırasında, enstitülerin muhaberat dosyalarında da birtakım resmi muâmeleli garip emirlere yazılara rastladığımızı Vekâlete bildirmiş olduğumuzdan merhum vekil Reşat Şemsettin Sirer bizi Ankara'ya çağırarak, İlköğretim Umum Müdürlüğünün bütün gizli dosyalarını inceleyip bir rapor hazırlamamızı emretmişti, o tarihteki ilk tedrisi Umum Müdürlüğünün bu dosyaları muhteviyatının milli hislerimize külliyen aykırı olduğu gibi, varlığımız için de çok tehlikeli birtakım telkinleri ihtiva ediyordu. Bu resmi emirlerin asıllarını bulup, yazdığımız raporlara ilişdirerek Vekile verdik. Bu yıkıcı faaliyete son derece üzülen vekil, ilk iş olarak muzır neşriyatın en başta gelen kaynağı olan bütün delilleri ve vesikalarıyla sabit olan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü hemen kapattıktan başka, "Köy Enstitüleri Dergisi" adıyla hem askerlik aleyhine, hem de milli ananemiz, tarihimiz, edep ve ahlâkımız aleyhine şahlanmış ve Maarif Vekaleti bütçesinden sarfolunan, yani millet parasıyla basılan dergilerin neşrini de kat'i surette meneylemiştir.

"Umumiyetle suret-i mahsusada köyden, köy çocuğunun ailesi muhitinden çok uzaklarda, âdeta dağ başlarında kurulup, gerek köylülerin ve gerek şehirlilerin çevresinden ayrı bulundurarak her türlü muzır telkinlere kolayca imkân ve fırsat bulacak ıssız yerlerde işler bir hale getirilen ve 40 binden fazla köyümüze milli ruhtan mahrum, muzır ve solcu fikirlerin telkinine memur birtakım köy öğretmeni yetiştirmeye çalışmışlar ve bunların vatan sevgisiyle dolu olmayanlardan bir miktarını maalesef tamamiyle zehirlemişlerdir." (a.g.e., s.170)

Köy enstitülerinin bir eğitim yuvasından ziyade, ahlaksızlık tohumu ekilen bir ocak olduğu, buradaki talebelerin komünist ideoloji çerçevesinde yetiştirildikleri, dergilerde ve ders kitaplarında komünizm telkin edildiği Millî Eğitim Bakanlığının 1950'den sonra yapmış olduğu araştırma neticesinde müşahhas bir şekilde ortaya konulmuştur. Köy enstitüleri hakkında hazırlanan pek çok resmî raporlardan birisi olan, Millî Eğitim Bakanlığının 27 Haziran 1951 tarih ve 64064 sayılı emirleriyle tanzim olunan ve bilahare adlî mercilere de verilen raporda bu hususlar açık seçik ve belgeleriyle ortaya konulmaktadır.

İslâma ve Kur'an'a aykırı görüş atanlar sık sık övünüyordu

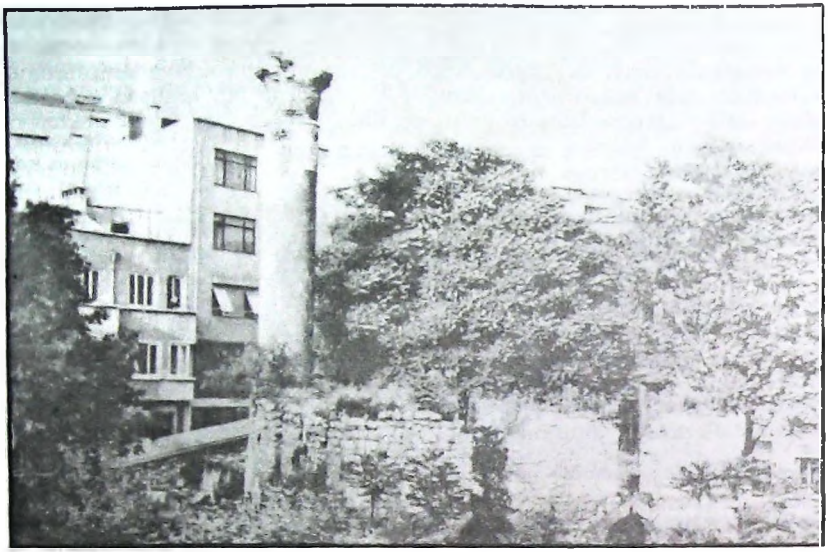
AHLÂKSIZLIK OCAĞI

KÖY enstitüsü dergilerinde komünizm propagandası yapıldığı, komünist ideolojiyi telkin eden kitapların çok sayıda bu okullara getirtilip talebelere dağıtıldığı, idarecilerin açıkça komünizm propagandası yaptığı belirtilen bu raporun "Köy Enstitülerinde Ahlâk Durumu" başlığını taşıyan kısmında ise yüz kızartıcı hadiseler sıralamaktadır.

Bu okullarda öğretmenlerin kız talebelerle zina yaptığı, talebelerin ahlaksızca münasebetlere teşvik edildiği ve idarecilerin bu duruma göz yumduğu, İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç'un da köy enstitülerini her ziyaret edişinde sefahat âlemi tertiplediği şahitlerin ifadesine ve belgelere dayanılarak ortaya konulmuş olan bu raporda, 45 hâdiseden bahsedildikten sonra şöyle denilmektedir:

"Yukarda vukuu kaydedilen gayri ahlâkî olaylar, 21 köy enstitüsünden üç enstitüde, o da mahdut bir zamanda cereyan etmiş olaylardır. Diğer köy enstitülerindeki bu kabil olayların hepsinden burada bahsetmek mümkün değildir. Bu olayların ehemmiyetli ve keyfiyet itibariyle normal telakki edilmeleri mümkün değildir. Değil öğretmen yetiştiren kültür müesseselerinde, diğer müesseselerde dahi bu derece gayri ahlakî hadiselerin cereyan ettiği görülmemiştir. Kabahatı saf ve temiz köylü çocuklarında aramak mümkün değildir. Enstitülerin heyeti umumiyesinin, menfî tesirler yapabilecek olan cemiyetlerden uzak yerlerde kurulduğu nazarı itibara alınırsa, ahlâk bozukluklarının, muhitin kötü tesirlerinden ileri gelmesi ihtimalinin düşünülmesi de kabil değildir. Her enstitü kendi başına bir muhit olduğuna göre, bu tesir ve neticelerin de kendi bünyesinde doğmuş olduğunu bir hakikat olarak kabul etmek zaruridir. Bahsi geçen olaylarda, ahlaksızlık konusunda enstitü öğretmenlerinin bir kısmının da aktif rol

Milli Şef, köy enstitülerinde komünizm propegandası yapılmasına göz yumarken, dine müthiş bir baskı tatbik ediyor ve dini eserleri toplatıp imha ettiriyordu. Camileri ya yaktırıyor, ya satıyordu...

oynadıkları ve bizzat fail oldukları görülmektedir. Olayların büyük kısmının, bir muameleye mesned bile teşkil etmemiş oldukları, belgelerin tetkikinden, sarahaten anlaşılıyor.

Bir öğretmen olmak gibi mukaddes bir gaye ile köyünden enstitüye gelen saf bir köylü kızın, enstitüden diploma yerine kucağına bir bebek alarak çıkması kadar elim bir vaziyet tasavvur edilemediği gibi, şimdiye kadar okullarımızın hiçbirisinde bu derecesine rastlanmamış ve kaydedilmemiştir.

Ders kitapları Atatürk'ün himayesi altında yazıldı

"Köy enstitülerinde ahlaksızlığın müsamaha gördüğü, terviç edildiği bir hakikattır. Daha okulda öğrenci iken, köy enstitülerinde kız ve erkek öğrencilerin birbirleriyle nişanlandırıldıkları ve muazzam nişan törenleri yapılarak, içkili ziyafetler verildiği, bu içkili ziyafet ve terönlerde o zamanki Genel Müdür İsmail Hakkı Tonguç'un da bulunduğu, sarhoş olacak derecede içki içtiği ve esasen Hakkı Tonguç'un enstitülere her uğrayışında, kız ve erkek öğrencilerin içki dağıtmak suretiyle hizmet ettikleri içkili ziyafetlerde içki içtiği, ilişik belgelerin tetkikinden anlaşılmaktadır. Köy enstitülerinden gayri ahlakî vaziyetlerin bizzat Hakkı Tonguç tarafından da bu suretle terviç edilmiş olduğuna hükmetmek iktiza eder.

"Köy Enstitülerinin idaresini büyük bir selâhiyetle eline almış olan Hakkı Tonguç'un, bu vaziyetlerden haberdar olmadığını kabul etmek mümkün değildir. Köy Enstitüleri Dergisi dolayısıyla Hakkı Tonguç'un,

geniş ölçüde solculuğu ve komünizmi yaymaya çalıştığının ve terviç ettiğinin bir hakikat olduğunun yukarda tesbit edilmiş bulunduğu gözönüne alınırsa, Hakkı Tonguç'un ahlâksızlığı terviç etmek suretiyle, bu menhus zihniyetin esaslarından birisini daha yerleştirmek gayesini güttüğünü kabul etmek icabeder. 200 milyona yakın bir servetin bu uğurda harcanmış olduğunu düşünmek (köy enstitülerinin kurulması mevzuunda yapılan masraflar) Hakkı Tonguç'un işlediği hıyanetin derecesini takdire kâfi gelir. Hakkı Tonguç'un bu olayları ile birleştirildiği takdirde, daha sarih bir hal alacağı görülmektedir. 'Anaları ve babaları, dünyanın en velût insanları olan köy enstitüsü öğrencilerini bu yoldan ayıramayız" dediği, aşağıda arzedilecek olan başka bir belgeden anlaşılan Hakkı Tonguç'u bu konuda masum görmek mümkün değildir." (s.179)

İbrahim Özdabak, Kasım 1988 Köprü

NAMAZA DÜŞMAN BAKAN

KÖY enstitülerinin kuruluşuna ön ayak olan ve komünist ideolojinin telkin ettiği bu müesseselere her türlü devlet desteğini sağlayan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, bütün mukaddesata düşman olduğunu her vesileyle ortaya koymuştur. Öyle ki, kamyonlarla toplattığı namaz surelerini ihtiva eden din kitaplarını, ayaklar altına atarak çiğnemiş, bu tür eserlerin imhası için büyük gayret göstermiştir. (Dr. İsmail Parlatır. Milli Kültür, Ocak 1977. sh. 47)

LAİK ÖĞRETİM DENİLİNCE

1940'LI yılların eğitimine şekil verenler, "laik öğretim" esasını benimsediklerini ve laik öğretimi şu şekilde anladıklarını ifade etmişlerdir:

"1. Öğretim personelinin laikliği ile, din adamlarının devlet memuru olamayışının tabii bir sonucu olarak devlet okullarında din dersi verememeleri şeklinde anlaşılmıştır.

2. Ders programının laikliği ile, programların dini esaslara göre hazırlanmaması, ders programlarında din eserlerine yer verilmemesi şeklinde anlaşılmıştır.

3. Laik devlette din bir kamu hizmeti olarak kabul edilmediğinden dini öğretime mali yardım yapılmaması gerektiği düşünülmüştür." (Hamza Eroğlu. Türk Devrim Tarihi. s.363)

Milli Şef" devri de denilen 1940'-lı yılların eğitiminin karakteri işte bu şekildeydi. Köy enstitülerinde komünizm propagandası yapılıyor. Milli Eğitim Bakanı namaz surelerinin bulunduğu kitapları ayağının altına alıp çiğniyordu. Diğer okullarda okutulan ders kitaplarında ise İslamî bilgilerin zerresi bile yer almıyordu.

Bu devirde dine, eğitimde olduğu gibi hayatın diğer safhalarında da yer verilmiyordu. Dine karşı müthiş bir baskı vardı. Öyle ki, yapılan tatbikatlardan dinin cemiyet bünyesinden ve fertlerin kalplerinden temelli sökülüp atılmak istendiği anlaşılıyordu. Yapılan tatbikatlar bunun açık delilidir. Yüzlerce cami özel şahıslara satılmıştı. Yüzlerce cami, işyeri olarak kullanılmıştı. Yüzlerce cami depo, samanlık, ahır yapılmıştı.

Milli Şef devrinde ezan ve kameti Arapça okumak kesinlikle yasaktı. Arapça ezan okuyanlar derhal cezalandırılıyorlardı.

İsmet İnönü cumhurbaşkanı oldu-

Atatürk'ün düşündüğü "insan modeli"nde dine yer yoktu!

VEDAT NEDİM TOR— Dini neşriyat yapmanın yasak olduğunu duyuruyor ve dinden bahseden gazete ve dergileri ihtar ediyordu.

Milletimizin mayası İslâmiyetle yoğrulmuştu. Çocuklarına Kur'an-ı Kerim öğretmek istiyorlardı. Fotoğrafta görülen bu güzel tablo, Millî Şef devrinde hayal bile edilemezdi. O devirde Kur'an öğrenmek ve öğretmek yasaklanmıştı.

devrede, Kur'an-ı Kerim öğrenmek de kat'î surette yasak edilmişti. Kur'an-ı Kerimin okunmasının öğretildiği yerlere baskın yapılıyor, ders veren kişiler tevkif ediliyordu. Köy, kasaba ve şehirlerde evlere baskın yapılıyor, bütün dinî kitaplarla Kur'an-ı Kerim okumayı öğreten kitaplar toplanıyor, kamyonlar dolusu bu kitaplar bilahare imha ediliyordu.

Atatürk "Ebedî Şef, İnönü ise "Millî Şef" ilân edildi...

DİNÎ NEŞRİYAT YASAK

BU Millî Şef devrinde gerek gazetelerde, gerek kitaplarda dinden bahsetmek, dinî neşriyat yapmak da yasaklanmıştı. Bu tatbikatla karşılaşmış yayın organlarından birisi de Sebilürreşat dergisiydi. Dergi, "Hazreti Muhammed" (a.s.m.) isimli bir eser yayınlamıştı. Dahiliye [İçişleri] Bakanlığı, derhal gerekli "tedbirleri" almış ve bu eseri toplattırmıştı. Bunun üzerine dergi idarecileri resmî makamlara müracaat ederek bu toplatma kararının kaldırılmasını talep etmişti. Bu müracaata İçişleri Bakanlığı adına Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim [Tör] şu cevabı vermişti:

"TC/Dahiliye Vekaleti/Matbuat U.-M./ Sayı: 653

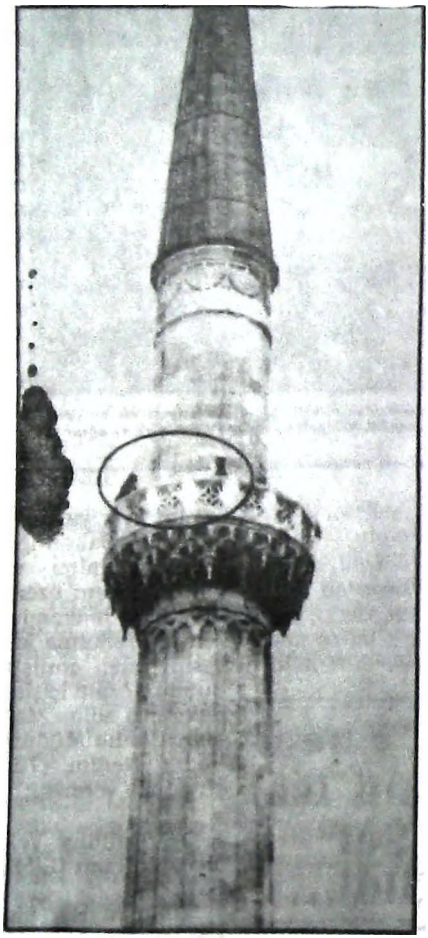
"Hülasa: Hz. Muhammed'e dair/Ankara, 17 Mayıs 1943

"Muhterem Efendim,

"Mektubunuzu aldım. Biz her ne şekil ve suretle olursa olsun memleket dahilinde dinî neşriyat yapılarak dini bir atmosfer yaratılmasına ve gençlik

için dinî bir zihniyet fideliği vücuda getirilmesine taraftar değiliz.

"Zât-ı âlilerinin [Esref Edib'i kastediyor] herkesçe de müsellem olan ilim ve faziletinize hürmetkârız. Ancak günün bu kabil neşriyata tahammülü olmadığını siz de takdir edersiniz.

Demokrat Parti bir kanun çıkararak Ezan-ı Muhammedî'nin asli şekliyle okunmasını serbest bıraktırdı. Bu karar bütün vatan sathında bayram havası estirdi. Bin yıldan beri bu vatanda devam eden bu güzel an'ane, yaklaşık 20 yıllık bir inkıta devresinden sonra yeniden devam ettirildi.

"Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim" (Sebilürreşat, c.12, sayı: 284, s.144)

Bu şeflik devresinde dine karşı takınılan tavrı izah için "düşmanlık" kelimesi bile az gelmektedir. O devrin idarecileri, dinden imâen bile olsa bahsedilmesine tahammül edememektedirler. Başbakanlığın Matbuat Umum Müdürlüğüne gönderdiği 27.7.1942 tarihli şu talimatında bu zihniyet açıkça görülmektedir:

"Bundan sonra din mevzuu üzerinde gerek tarihi, gerek temsili ve gerek mutalâa kabilinden olan her türlü makale, bent, fıkra ve tefrikaların neşrinden tevakki [sakınma] edilmesi ve başlanmış bu kabil tefrikaların en çok on gün zarfında nihayetlendirilmesi rica olunur..." Sebilürreşat, c.11, sayı:252, s.32)

Hasan Ali Yücel, bakan olur olmaz köy enstitüleri projesini başlattı

İBADET USULÜNÜN DEĞİŞTİRİLMESİ

DİNDEN bahsedilmesinin bu şekilde yasaklanması ve dinî eğitim görenlerin tâkibata uğramasının yanı sıra, bu devrede dinin temel esaslarına ve ibadet yerlerine de müdahale edilmek istenmişti. CHP Büyük Kurultayında alınan şu kararlar, tatbikat safhasına konulamadan CHP'nin iktidarı sona ermiştir. Bu kurultayda din ile ilgili kararlar şunlardır:

"1.Din işlerini dünya işlerinden tamamiyle ayırmış olan bir rejimde Diyanet İşleri Reisliği gibi bir teşkilatın yer almaması, 2. Kur'an ve din tatbikatının öz Türkçe olarak tanzim ve tertibi, 3. İbadet yerleri Türk gelene-

Köy enstitülerinde ateist düşünce hâkim olmuştu

ğine uygun bir tarzda konularak Halk Evlerinin ibadet yeri, ibadet yerlerinin Halk Evine benzer şekle ifrağı [şekillendirme], 4. Ruhbanlığın icabatı olan herşeyin silinmesi ve ezcümle sarık, cübbe ve din tatbikatında kullanılan her nevi kıyafetin ilgası, 5. İbadet usül ve zamanlarının tanzimi, 6. Diyanet İşleri Reisliği yerine Dil Kurumuna benzer bir teşkilat ikame edilerek, din teşkilatının devlet bünyesinden çıkarılarak millete mal edilmesi..."

(CHP Büyük Kurultayının 10 Mayıs 1946 Olağanüstü Toplantısına Sunulan CHP Grubu Raporu ve Ekleri, Ankara: 1946 TBMM Basımevi, s.357)

Milli Şef devrinde işte bu şekilde, hem eğitim müessesinde, hem de içtimaî hayatta, dine yer verilmemişti. Dinden "imâen" bile bahsedilmesi yasaklanmış, Kur'an-ı Kerim okuyanlar bir suçlu gibi "derdest" edilip götürülmüştü.

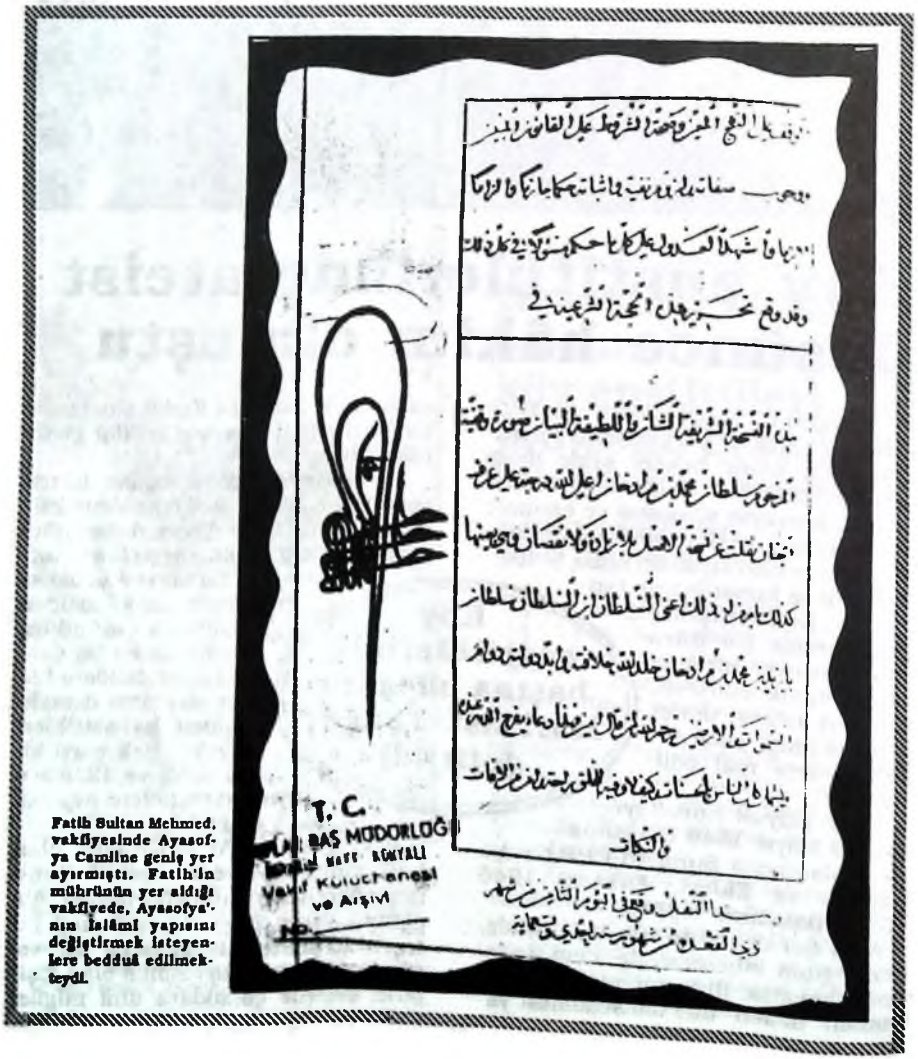
Köy enstitülerinin başına meşhur Marksist Tonguç getirildi

Bu devrede din ve vicdan hürriyetinin büyük bir baskıya maruz kaldığı âşikardı. Oysa din ve vicdan hürriyeti demokrasinin vazgeçilmez unsuruydu. Bu hürriyetin olmadığı yerde demokrasiden bahsetmek mümkün değildi. Zaten bu devrede siyasi iktidara hâkim olanların demokrasiden bahsettikleri de yoktu, tek parti idaresi vardı ve 1938'den sonrakı seçimlere hep tek parti katılmıştı.

Peki yüzde 99'u Müslüman olan halk dinini nasıl öğrenecekti? Okullarda öğrenmesi mümkün değildi, din eğitimi veren başkaca herhangi bir teşekkül yoktu, olmasına da izin verilmiyordu, dini bilgi sahibi olan kişilerin evlerde çocuklara dini bilgiler

öğretmeleri bile yasaklanmıştı, gazetelerin dinden bahsetmesi yasaktı. Dinî eserlerin basılmasına izin verilmiyor, basılmış olanlar toplatılıyor ve bu eserleri yazanlara büyük baskı yapılıyordu. Bu durum devam ettiği takdirde 15-20 yıl içerisinde dinî bilgi sahibi olan, camilerde vazife yapacak olan kimse kalmayacaktı.

Ama "bu durum" devam etmedi. 1946'da yapılan seçimlere Demokrat Parti de katıldı. Büyük baskı yapılmasına, sandıkların kaçırılmasına; reylerin, iktidar partisi olan CHP'nın baskısıyla çalınmasına rağmen DP Meclise girmeğe muvaffak oldu. Türkiye'de yep yeni bir devir açılmış oluyordu: demokrasi devri. Yanı millet ira-

Fatih Sultan Mehmed, vakfiyesinde Ayasofya Camiine geniş yer ayırmıştı. Fatih'in mührünün yer aldığı vakfiyede, Ayasofya'nın İslâmî yapısını değiştirmek isteyenlere beddua edilmekteydi.

Tonguç, talebeleri gayrı meşru münasebetlere teşvik ediyordu!

DP, yurdun dört bir tarafında Kur'an kursu açılmasına "resmen" izin verdi. Bunun üzerine her tarafta kurslar açılmaya başlandı. Bütün Anadolu'da gürül gürül Kur'an okundu. O günden sonra bu vatanın evladları serbestçe ve her yerde Kur'an öğrenmeye başladı. Bugün mevcut kurslar bile kâfi gelmemektedir.

desinin üstünlüğünün kabul edildiği, milletin sesine kulak verildiği, milletin inancının idareye aksettiği bir idare...

Türkiye'de demokratik hayat, 1946 yılında iktidar partisinin tavrı ve anlayışı yüzünden yara bere içerisinde başlamıştı. Ancak 14 Mayıs 1950'de ülkemiz demokrasiyle kucaklaşacak ve ilk defa olarak iktidar milletin hür iradesiyle el değiştirecekti.

1950'den sonra başlayan demokrasi devrindeki eğitime baktığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkıyor: Okullarda okutulan ders kitaplarında mühim bir değişiklik yapılmamıştı. Kitaplarda İslâm itikadına uymayan bilgiler yine duruyordu. Yeniden ders kitabı yazılmamış, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda okutulmuş olan ders kitaplarının yeni baskısı yapılmış, ancak Allah'ı açıkça inkar eden bazı kısımlar değiştirilmişti. Tarih kitaplarında, Selçuklu ve Osmanlı devrini küçümseyici bakış yine olduğu gibi kalmıştı.

Bu devredeki tedrisatta en dikkat çekici yenilik, ilk okullara ve ortaokullara "din dersi"nin konulmasıydı. İlk önce, Bakanlar Kurulunun 4 Kasım 1951'de almış olduğu bir kararla "din dersi" ilkokulların ders programına alındı. 13 Ağustos 1956 tarihli

Bakanlar Kurulu kararıyla da ortaokullarda din öğretimi yapılmasına karar verildi.

İMAM-HATİP OKULLARI AÇILIYOR

1950'den sonraki eğitim hayatındaki en büyük yenilik imam-hatip okullarının açılmasıydı. Milletin büyük ekseriyetiyle iktidarı devralmış olan Demokrat Parti, milletin sesine kulak vermiş ve dini layıkıyla öğrenip öğretecek insan yetiştirme mevzuunu ele almış ve bunun çözümünü de imam-hatip okullarının açılmasında görmüştü.

Demokrat Parti peş peşe imam-hatip okulları açarak milleti sevindirdi

DP iktidarı, imam-hatip okullarını vakit geçirmeden devreye koydu ve 1951-1952 öğretim yılında 7 imam-hatip okulu öğretime açıldı.

Vatandaşlar, imam-hatip okullarına çok büyük ilgi gösterdi. Yurdun her tarafında imam-hatip okulu yaptırma yarışı başladı. Millet, çocuklarına arzuladıkları eğitimi verecek bu okulları bizzat kendileri yaptırmak istiyordu.

Bu 7 imam-hatip okulundan sonra; 1953-'54'te 8, 1954-'55'te 1, 1956-'57'de 1 ve 1958-'59'da 2 imam-hatip okulu daha açıldı.

İmam-hatip okulları 1957-'58'de ilk mezunlarını verdi. Ortaokul ve lise bölümü olarak komple bir eğitim verilen bu okullarda 4 yıllık orta, 3 yıllık da lise eğitimi yapılmaktaydı.

İmam-hatip okulları ilk mezunu verince devrin iktidarı, bu okulu bitirenlere yüksek tahsil kapısını açmayı planladı ve bu maksatla ilk defa 1959'da İstanbul'da Yüksek İslam Enstitüsünü açtı.

Demokrat Parti devrinde görülen mühim gelişmelerden birisi de, yurdun her tarafında Kur'an Kursu açılmasına "resmen" izin verilmesiydi. Kur'an cüzlerinin toplatıldığı, Kur'an-ı Kerim okumayı öğretenlerin ya-

27 Mayıs ihtilâlini yapanlar, 1930'lu yıllarda yazılmış olan ders kitaplarını aynen muhafaza etti. Yalnızca Cumhuriyet Tarihi ders kitaplarına "27 Mayıs" bahsi ilâve ettirip, kendi kendilerini övdüler...

27 Mayıs 1960 ihtilâli öncesinde, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda doğmuş olan gençlerin anarşik hareketlere karıştıkları görüldü. Eğitimin "meyveleri" bu şekilde açığa çıkmaktaydı. Anarşiye karışan bu "mektepli" gençlerin hareketleri en çok ihtilâlcilerin işine yarayacaktı.

ka paça karakollara ve hapishanelere götürüldüğü Milli Şef devrini görmüş ve yaşamış olan millet, bu şekilde, "Kur'an-ı Kerimi öğrenme hürriyetine" kavuşunca âdeta bayram etti. Artık bütün vatan sathında gürül gürül Kur'an-ı Kerim okunmaya başlandı.

EZAN-I MUHAMMEDİ OKUNUYOR

DEMOKRAT Parti iktidarının din ve vicdan hürriyetini yakından ilgilendiren mühim bir icraatı da ezan-ı Muhammedi'nin on dört asırdır okunagelen asli şeklini serbest bıraktırmasıdır.

DP, iktidarı devralır almaz ilk mühim icraat olarak, 16 Haziran 1950'de Türkçeleştirilmiş olan ezanın yeniden asli şekliyle okunmasını esas alan 5665 sayılı kanunu çıkarttı. Böylelikle, ezan-ı Muhammedi, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda zorla okutturulan ve "Tanrı uludur" şeklinde başlayan şekliyle değil, "Allahü Ekber" diye başlayan ve Peygamber Efendimiz zamanında başlayarak 1930'lu yıllara kadar bu vatanda okunagelmiş asli şekliyle okunmaya başlandı.

Ezan-ı Muhammedi'nin serbest bırakılışı da bütün vatan sathında bir bayram havası estirdi. Halk, minarelerden yükselen ezan-ı Muhammedi'yi büyük bir sevinç ve huşû içerisinde dinledi.

Ülkeyi huzursuz etmek isteyenler üniversite gençliğini kullandı

HÜRRİYET DEVRİ

DEMOKRAT Parti, birden fazla sayıda partinin iştirak ettiği bir seçimi kazanıp iktidar olmuştu. Böylelikle ülkemiz gerçek demokrasiye adım atmıştı. Ayrıca DP, milletin inancına yapılan baskıyı da kaldırmıştı. Vatandaşların dinî eğitim yapabilmesinin yollarını açmıştı. Okullara "din dersi" koydurmuştu. İşte bu yüzden, 1950'li yıllarda eğitim dünyasına ve içtimaî hayata hâkim olan atmosfer, 1930'lu ve 1940'lı yıllardan çok farklıydı.

1950'li yıllar sona ererken, yüksek okullarda birtakım kıpırdanmalar görüldü. Bu kıpırtılar giderek arttı ve organize gençlik hareketlerine dönüştü. Bazı kalemşörler ve muhalefet partisi idarecileri bu hareketleri "Masum talebe hareketleri" olarak lanse ediyorlardı. Oysa bu hareketlerin hiç de de "masum" olmadığı müteâkip yıllarda iyice anlaşılacaktı.

Ülkeyi, huzursuz ve tedirgin etmek, ülke kalkınmasını baltalamak, demokrasiye darbe vurmak isteyen iç ve dış mihraklar üniversite gençliğini kullanmaya başlamıştı. Bu gençler içerisinde anarşi ve teröre şuurlu bir şekilde iştirak edenler de vardı.

1930'lu ve 1940'lı yıllarda doğmuş olan bu gençlerin hareketleri gittikçe dozajını arttıracak ve neticede bir ihtilâlin temel gerekçeleri arasında anılacaktı.

Darwin'in "zirve" görüşlerinden Evrim Teorisi Biyoloji kitabında çok geniş şekilde işlenmekteydi. Darwin ismi bu Yahudi, 1930'lu yıllarda olduğu gibi sonraki yıllarda da ders kitabını yazanların vazgeçemediği bir ismdi.

İHTİLAL DEVRİ

27 Mayıs 1960'da yapılan ihtilâlle demokrasi bir kere daha "rafa" kaldırılmış oldu. Artık yine milletin değil, tepeden inme idareyi ele geçiren bir avuç azınlığın dedikleri olacaktı. Bizim mevzumuz eğitim olduğu için, bu devredeki diğer gelişmelere değil, yalnızca eğitim dünyasındaki gelişmelere ana hatlarıyla göz gezdirmekle iktifa edeceğiz.

Bu devrede de okutulan ders kitaplarında mühim bir değişiklik olmadı. 1930'lu yıllarda yazılmış olan kitaplar aynen muhafaza edildi. Yalnızca "Devrim Tarihi" adı verilen Cumhuriyet Tarihi ders kitaplarına bir de "27 Mayıs" bahsi ilave edildi. Bu bahiste ihtilâl alabildiğine övüldü. 1950-60 yılları arasında ülkeyi idare etmiş ve seçimle işbaşına gelmiş olan iktidar şiddetli bir şekilde tenkit edildi.

İhtilâl devresinde yapılan bir diğer icraat da imam-hatip okullarının açılmasına izin vermemek olmuştu. Bu devrin idaresi, yapımı tamamlanmış imam-hatip okullarının açılmasına izin vermedi. Böylece 1960-'61, 1961-'62 öğretim yıllarında yeni imam-hatip okulu açılmadı.

ARA DEVRE

1961'deki genel seçim, ihtilâlle işbaşına geçmiş olanların baskısı altında yapılmıştı. Ayrıca Demokrat Parti kapatılmıştı ve idarecilerinin büyük bölümü hasiphanelerdeydi. Ayrıca DP idarecilerine siyasi yasaklar konulmuştu. İşte bu gibi sebeblerden dolayı, 1961 - 65 yılları "demokrasiye geçiş" devresi olarak kabul edilir.

Bu geçiş devresindeki eğitim, ihtilâl devresindeki eğitimin aynısıdır. Ne ders kitaplarında, ne de başka sahalarda mühim bir değişiklik yapılmamıştır.

İhtilâlciler "Atatürkçü eğitim" sözünü dillerinden düşürmüyorlardı

Tarih kitabı yazarının elinden ne uçan kurtulabiliyordu, ne de kaçan... Sultan Abdülaziz için şöyle diyordu: "Sultan Aziz bu paraların bir kısmı ile donanma ve silah satın aldırmış, fakat çoğunu saray ve köşk gibi lüzumsuz inşaata sarf ettirmişti. Padişahın kendisi de çok savruktu."

1960'LI VE 1970'Lİ YILLARIN DERS KİTAPLARI

1960'lı ve 1970'li yılların ders kitapları nasıldı?" Bunu öğrenmek için kütüphanelere gidip ders kitaplarını tedkik etmemize lüzum yoktu. Zira, bütün tahsil hayatımız bu yıllarda geçmişti ve hepsini sakladığım bu ders kitaplarının muhtevasına; sadece "kitabi" bilgilerle değil, "tatbiki" olarak da âşinaydık.

Bu yıllarda okutulan ders kitaplarından tarih, sosyoloji, yurttaşlık bilgisi, felsefe ve edebiyat gibi kültür derslerinin ana karekterini şu şekilde özetlemek mümkündü. Bu ders kitaplarında, Cumhuriyetten önceki bütün İslam tarihi; küçümseyici, tenkit edici bir üslupla kaleme alınmıştı. İslam tarihindeki hâdiseler, bütün Müslüman tarihçilerden çok daha farklı bir şekilde ele alınmış ve muhtevadan ziyade sübjektif değerlendirmelere yer verilmişti. Selçuklu ve Osmanlı tarihlerine çok az yer ayrılmış, orada da tenkitçi ve küçümseyici bir ifade kullanmıştı. Bu kitapların maksadının, tahsil çağındaki gençliğin o geçmiş devri küçümsemelerinin ve onlara sahip çıkmalarının kastedildiği âşikardı. Felsefe gibi kitaplarda, İslâm itikadına ters düşünceler bolca işlenmişti.

Biyoloji, psikoloji, tabiat bilgisi gibi müsbet ilimlerin öğretildiği kitaplarda da, İslam itikadına uymayan fikirlere çokça yer verilmişti. İnsanın maymundan geldiği iddiasına, sanki gerçekmiş gibi geniş yer verilmiş, Kâinatın, Cenab-ı Hak tarafından yaratılmayıp "kendi kendine olduğu" söylenmiştir. Canlılar dünyasındaki harikûlâde nizam ve intizam için; "kendi kendine oldu", "içgüdü neticesinde oldu" değerlendirmeleri yapılmıştır.

Bu bahsi alabildiğine uzatmak mümkün. Ancak biz, hülasa olarak misaller vermekle iktifa edeceğiz. Ders

kitaplarında neler okutulmuştu? Bazı ders kitaplarına göz gezdirelim:

Biyoloji ders kitaplarının "demirbaş" mevzularından birisi de "Evrim delilleri ve teorileri" başlıklı bahistir. Oldukça geniş yer tutan bu bahiste, bazı canlıların değişikliğe uğradığı, insanın da önceden maymun olduğu ve değişikliğe uğraya uğraya şimdiki halini aldığı söylenmekte ve bu teoriyi ortaya atan Yahudi asıllı Darwin'in görüşleri uzun uzadıya nakledilmektedir. Ders kitabında şöyle deniliyor:

"Canlılar, içinde bulundukları ortama uymak için bazı değişikliklere uğrarlar. Ortamın değişmesi yaşama şeklinin değişmesine, yaşama şeklinin değişmesi hayvanın hareketlerinin değişmesine, bu da şeklin değişmesine sebep olur. Bu değişiklikler, dölden döle geçerek, gittikçe artar ve günün birinde eskisinden tamamiyle farklı yeni bir tür meydana gelir." (Biyoloji, Lise 2, 16. Baskı. İstanbul; 1975, s.178)

Aynı bahsin devamında ise şöyle denilmektedir:

Kafesteki içindeki bir idareyi çekip çeviren ve isyancı orduya çekildiğini veren IV. Murad için şöyle deniliyordu: "IV. Murad devlet yönetimini ele alınca korkunç ve zâlim bir hükümdar kesildi."

"1.Kullanılan her organı büyür ve kuvvetlenir. Kullanılmayanlar da zayıflar, küçülür ve nihayet körelir. 2. İhtiyaç, yeni organların husûlüne sebeb olur. Ve böylece canlının ortama uyması mümkün olur. 3. Sonradan kazanılan bu karakterler, dölden döle geçerek canlının ortama daha iyi uymasını sağlar ve yeni türler meydana getirir." (a.g.k., s.178)

Bu ders kitabının yazarı, ileri sürülen bu iddialara katıldığını belirterek şöyle diyor:

"Birinci görüş tamamiyle doğrudur. Gerçekten kullanılan her organ büyür ve gelişir. Mesela, spor ve jimnastik kasları kuvvetlendirir. Spor yapmayanların kasları zayıf ve kuvvetsiz olur." (a.g.e.)

"Edebiyatta, saçma sapan sözleri karalayarak, şiir yazdığını iddia edenlere, "Dam üstünde saksağan/ Vur beline kazmayı" denilir. Şimdi, liselerde okutulan, biyoloji gibi müsbet ilimlerden mühim birisi hakkında kitap yazan bu Baya ne demeli? Hele bu görüşleri "ciddî" bularak ders kitabı olarak kabul edenlere?..

KUYRUKLU HAYVAN

AYNI ders kitabında, insanın önceden kuyruklu bir hayvan olduğu, maymun türünden geldiği ve evrim neticesinde insan olduğu iddia edilmekte ve bunun isbatı için de şunlar söylenmektedir:

"İnsanda kuyruk sokumu kemiklerinin bulunuşu, evrim neticesinde kuyruğun kaybolduğuna delil sayılmaktadır." (a.g.k., s.174)

İşte bu gibi "kuyruklu yalan" yıllarca ders kitaplarında çok ciddî bir şekilde ele alınmış ve bu gibi teoriler, hakikatmış gibi takdim edilmiştir.

ALLAH'IN İNKAR EDİLİŞİ

LİSELERİN ikinci sınıflarında okutulan biyoloji kitabında Cenab-ı Hakkın herşeyin yaratıcısı olduğu da inkar edilmekte ve Cenab-ı Hakkın "Yaratma" sıfatı zihinlerden silinmek istenmektedi. Kitapta şöyle deniliyor:

Yıllarca, "insanın maymundan geldiği" safsatası okutuldu

"Yukarıda sıraladığımız-Evrim delilleri-eskiden sanıldığı gibi, türlerin doğrudan doğruya yaratılma suretiyle değil, sürekli bir evrim sonucu meydana geldiği fikrini kuvvetlendirmektedir." (a.g.k., s.177)

Bu ders kitabında, Evrim Teorisinin yanı sıra, Hugo De Vies'in ortaya attığı, "bir tür değişikliğe uğrar ve ortaya başka türler, farklı türler ortaya çıkar" fikrine dayanan Mutosyon teorisi de geniş bir şekilde işlenmektedir.

Bahsettiğimiz bu 1960'lı ve 1970'li yıllar içerisinde okutulmuş olan Ta-

rih kitaplarına bakıldığında, bütün kitaplarda "hissi" bir havanın hâkim olduğu derhal farkedilmektedir. Bilhassa Osmanlı tarihinden bahsedilirken bu devrin idarecileri yerden yere vurulmakta onlar için söylenmedik söz bırakılmamaktadır. Bu kitaplara bakılacak olunursa Osmanlı idarecilerinin tamamı; ya deli, ya zevkine düşkün birisi, ya da gözü dönmüş bir cânidir. Öyle ki bu tarih kitaplarında Avrupa ve İlkçağ tarihi bile bu şekilde anlatılmamıştır. Osmanlı tarihi ve İslâm tarihi haricindeki tarihi hâdiselerden bahsedilirken bilgi verilmekle iktifa edilmiş, ancak sıra İslam tarihi ile Osmanlı tarihine gelince tamamen sübjektif değerlendirmelere—bolca—yer verilmişti.

Tarih kitabında II. Bayezıt için şöyle deniliyor: "Savaştan hoşlanmazdı. Vaktini daha çok okumak ve ibadet etmekle geçirirdi. Sofu bir padişahtı."

Bu kitaplarda yer alan değerlendirmelerden bazılarına göz atalım:

Sultan II. Beyazıt için şöyle deniliyor:

"31 yıl süren 2. Bayezıt devri, dış siyaset bakımından sönük geçmiştir. Bunda padişahın kişiliğinin etkisi çok olmuştur. Zira 2. Bayezıt çok yumuşak huylu, sofu bir padişahtı. Savaştan hoşlanmazdı. Vaktini daha çok okumak ve ibadet etmekle geçirirdi." (Emin Oktay. Tarih Lise 3-İstanbul: 1974. s.22)

Emin Oktay'ın liselerin 3. sınıflarında okutulan tarih kitaplarında Osmanlı padişahları için en bol kullandığı sıfat "deli"dir. Önüne gelen padişaha bu sıfatı yapıştırıvermektedir.

Tarih kitabında padişahlara hakaretler yağdırılıyordu

Sultan I. Mustafa için şöyle deniliyor:

"I.Mustafa balıklara yem yerine altın serpecek derecede deliydi.

"...Deli Mustafa ikinci defa padişah oldu. Fakat delilliği devam ettiğinden tekrar taht-tan indirilerek yerine henüz 12 yaşına girmiş bulunan IV. Murat padişah yapıldı." (a.g.k., s.146)

Emin Oktay'ın elinden ve dilinden IV. Murad da kurtulamıyor. Lise tarih kitabının yazarı, Sultan I Mustafa'dan sonra bu idarecinin de yakasına yapışarak şöyle diyor:

"IV. Murad devlet yönetimini ele alınca korkunç zâlim bir hükümdar kesildi." (a.g.k., s.146)

Bu ders kitabının yazarı kafasını "delilik"le bozmuştu anlaşılan. Sultan I. Mustafa'dan sonra Sultan İbrahim için de aynı sıfatı kullanarak şöyle diyor:

"IV. Murad'ın yerine geçen kardeşi Deli İbrahim zamanında memleket yönetimi çok bozuldu.

"Ali Paşa da böyle deli idi padişahın memleketi batıracağını ileri sürerek, Deli İbrahim'i tahttan indirmek üzere harekete geçti.

"Deli İbrahim bunu haber alınca karısına göz koyduğu İbşir Paşa'yı Vardar'ın üzerine gönderdi." (a.g.k. s. 140-146)

Bu ders kitabının yazarının elinden ne padişahlar kurtulabiliyordu, ne de diğer idareciler. Kitapta Sultan IV. Mehmet ve Köprülüler için şunlar söyleniyor:

1930'lu yıllarda yazılan ve yıllar yılı okutulan ders kitaplarında Sultan II. Abdülhamid için "Kızıl Sultan" denilmekteydi. 1976-1977 öğretim yılında okutulmaya başlanan ders kitaplarında bu sıfatın Ermeniler ve Avrupalılar tarafından verildiği söyleniyordu.

"...Köprülülerin iş başına geçmesiyle durum değişti. IV. Mehmet bundan sonra hiçbir devlet işine karışmadı. Zamanını av ve eğlencelerle geçirdi." (a.g.k.. s.146)

"Köprülü Mehmet Paşa şiddetli hareketleriyle memleketin içinde asayişi sağladı. Kazandığı zaferlerle de dış durumu düzeltti. Fakat, bütün bu işleri yaparken o da kuyucu Murad paşa ve IV. Murad gibi pek çok kan döktü. Beş yıl süren sadrazamlığı zamanında 36 bin adam öldürdüğü söylenir." (s.144)

Sözde tarihçiler ağızlarına geleni söylüyor, iftiralar yağdırıyorlardı

BU NE KİN?

TARİH kitabında Sultan II. Mustafa için şöyle deniliyor:

"...2. Mustafa Karlofça antlaşmasından sonra da işi keyif ve zevke döktü. Vaktini av peşinde geçirmeye başladı. Hatta İstanbul'u bile terk ederek Edirne'ye yerleşti." (s.146)

Emin Oktay'ın bu tarih kitabında tenkit edilmedik idareci yok. Sultan 3. Osman için şöyle deniliyor:

"I. Mahmut'un 1754 tarihinde ölümü üzerine yerine 3. Osman geçti. Bu yaşlı ve geri kafalı bir padişahtı." (s.188)

Sultan 3. Osman'ın yerine geçen Sultan 3. Mustafa da bu tarih kitabı yazarının elinden kurtulamıyor:

"3.Mustafa, yenilik seven bir padişahtı. Hasis olduğu için maliyeye çok önem verdi. Yalnız 3. Mustafa yıldızların insanlarla hükümetlerin hayatları üzerinde büyük bir etkisi olduğuna inanırdı. Bundan dolayı yapacağı işlerde daima uğurlu zamanı ve eşref saati hesap ederdi." (s.189)

Tarih kitabında Sultan 3. Selim için şu hüküm veriliyor:

"3. Selim kan dökülmesini istemediğinden, elindeki nizam-ı cedit kuvvetlerini kullanmadı. Asilerin isteklerini yerine getirdi. Onun bu korkak hareketi asileri büsbütün şımarttı." (s.233)

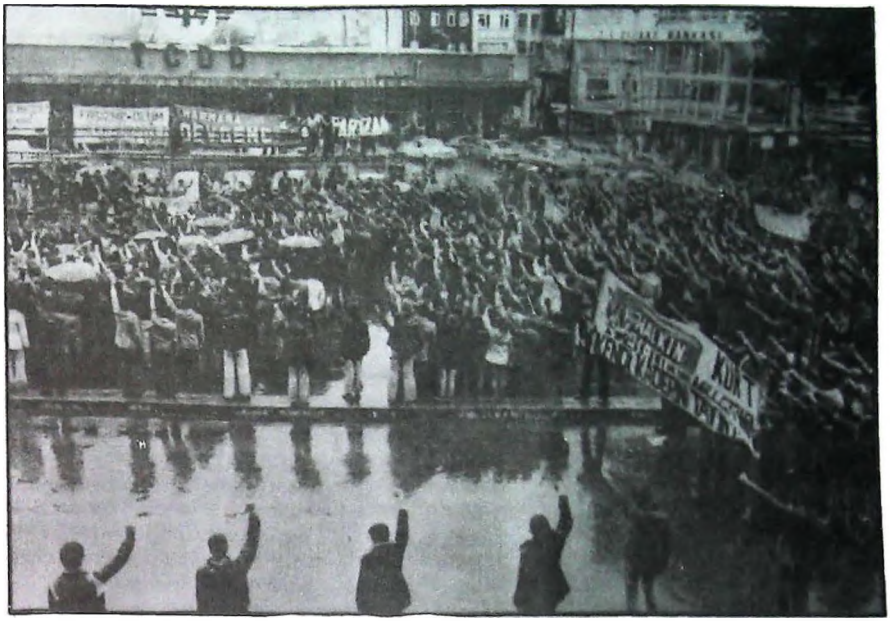
Emin Oktay'ın elinden o devirdeki halk da kurtulamıyor. Onlar için de şu ifadeleri kullanıyor:

"Bu koşullar altında ıslahat hareketleri yürüyemiyor, Nizam-ı Cedit aleyhtarları günden güne kuvvet kazanıyorlardı. Cahil ve mutaassıp halk ise, her devirde olduğu gibi yapılan ıslahata gavur icadı diyor, taraftarlarına kafir gözüyle bakıyordu." (s.233)

Liselerdeki on binlerce gencin okuduğu bu ders kitabını yazan kişi bu şekilde, o devirde yaşamış herkesi toptan "cahil" yapıp işin içinden çıkıvermişti.

ON PARMAKTA ON KARA MİSALİ

TARİH kitabında Osmanlı idarecileri için yapılan değerlendirmeler şu şekilde devam edip gidiyor. Sultan IV. Mus-

1930'lu yıllarda sahneye konulan eğitim modeli, 1940'lı yıllarda da aynen tatbik edilmişti. Bu eğitim modellerinin meyvesi çok acı olmuştu. 1970'li yıllarda Türkiye'de terör havası estirenler, bu eğitimin şarkından geçmiş kimselerdi.

tafa için: "4. Mustafa yarı deli bir padişahtı." (s.234)

Sultan Abdülaziz için:

"Sultan Aziz bu paraların bir kısmı ile donanma ve silah satın aldırmış, fakat çoğunu saray ve köşk gibi lüzumsuz inşaata sarf ettirmişti. Padişahın kendisi de çok savruktu." (s.272)

Sultan 5. Murad için:

"5. Murat velâhat iken hasta ve yarı deliydi. Padişah olunca delilliği büsbütün artı. (s.273)

Resmî tarihçiler padişahları deli, ayyaş ve savruk diye gösteriyordu

Sultan II. Abdülhamit için:

"2. Abdülhamit'in istibdat yönetimi 33 yıl sürdü...

"2. Abdülhamit'in yönetimi Avrupalıların da hoşuna gitmiyordu. Hatta ona Kızıl sultan adını vermişlerdi.

"...2. Abdülhamit esasen vesveseli ve korkak bir padişahtı." (s.273-275)

Sultan Abdülhamid'in memleketin bir karış toprağının kaybedilmesi karşısında müthiş şekilde üzüldüğünü Osmanlıya düşman olan tarihçiler bile itiraf etmişlerdir. Emin Oktay ise şöyle demektedir:

"2. Abdülhamit, Avrupa devletleriyle herhangi bir siyasal sorun çıkarmamak, memleketi yeni bir savaşa sokmamak için, onların yaptıkları bütün haksız tecavüzlere göz yumdu ve kendi zamanında imparatorluktan koparılan parçalara birer oldu bitti gözüyle bakarak ses çıkarmadı." (s.255)

Emin Oktay, Lale Devrini anlatırken, Osmanlı tarihinin yükseliş devri

için de şu hükmü vermektedir:

"...Osmanlılar Lâle devrine gelinceye değin her işlerinde yalnız dinsel bir siyaset gütmüşler, bu dünyadan çok, âhiret için çalışmışlar ve hazırlanmışlardır."

Anarşist gençler hangi eğitimin mahsülüydü?

NASIL BİR MEYVE?

1960'lı yılların sonlarına doğru ve bilhassa 1970 yılında, ülkenin istikbalini düşünenleri derin bir düşünce almıştı: Eğitim politikasında o tarihe kadar yaklaşık 40 sene herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Bu eğitim çarkından geçmiş olan gençliğin durumu ise meydandaydı; Devletin gemilerini, Kültür Sarayını yakıyor, devletin askerine, polisine silah çekip onları şehit ediyor, okullarda bir terör havası estiriyor, banka soyuyor, gasp yapıyordu. Elhasıl hem devletin temeline dinamit koyuyor, hem de bütün milleti huzursuz ediyordu. Ne olmuştu da gençlik bu hale gelmişti? Okullardaki eğitime bakılacak olunursa, bu gençlerin eğitim hayatlarında dine yer verilmek istenmemişti. Daha önce pek çok misallerini gördüğümüz üzere ırkçılığa varan bir anlayışla yetiştirilmek istenmiş, kafatası yapısına göre "üstün ırk" oldukları söylenmişti. Allah'ın varlığı ve birliği inkar edilmiş, bütün İslam tarihi küçümsenmiş, İslam büyükleri tahkir edilmişti. Sonunda ne olmuştu? Gözünü kırpmadan adam öldüren, yakıp yıkan, anarşist gençler. İşte bu eğitimin çarklarından geçtikten sonra idam sehpasında şu şekilde bağırmıştı:

Yarım asra yakın bir zaman, "Atatürkçü eğitim" sözleri dillerden düşürülmemişti. Sonunda anarşi, liselere kadar sıçramıştı. Peki bu gençler hangi eğitimin ürünüydü?..

32 ders kitabının yeniden yazılmasının yanı sıra, okullara zaferleri canlandıran tabloları asılmıştı. CHP hükümeti hem bu yeni ders kitaplarını rafa kaldırdı, hem de bu tabloları duvarlardan söküp attı.

"Ben türk de değilim, Müslüman da!" Böyle dedikten sonra din görevlisinin telkinini de reddetmişti. Kısaca eğitimin meyvası acı olmuştu.

İşte 1970 öncesinde gençliğin içinde bulunduğu bu yürek paralayıcı tabloyu gören memleketsever münevverler, "Nasıl bir eğitim?" sorusu üzerinde daha ciddi bir şekilde kafa yormaya başlamışlardı. 1970'den sonra "Milli Eğitim nasıl olmalı?" sorusu bir kere daha gündeme geldi ve "2. MC. Hükümeti" diye bilinen AP-MSP-MHP Koalisyon Hükümeti okullarda okutulan ders kitaplarının yeniden yazılması mevzuunu ele aldı. Yapılan çalışma sonunda 32 ders kitabı yeniden yazıldı ve bu kitaplar 1976-1977 öğretim yılında devreye sokuldu. İşte ne olduysa bundan sonra oldu. Marksist ve ateist olarak bilinen kalemşörler, ders kitaplarının değiştirilmesi üzerine küplere binmişti. Bilhassa eski ders kitaplarından İslamiyete hakaret eden, iman esaslarına uymayan kısımların çıkarılmasına, Osmanlı ve İslâm tarihinin gerçekçi bir şekilde ele alınmasına tahammül edememiş-

lerdi. En şiddetli şekilde hücum edenlerin başında Türk Dil Kurumu gelmekteydi. TDK, yeni yazılan ders kitaplarını tenkit eden bir broşür neşretti. "Ismarlama Ders Kitapları Üzerine Rapor" ismini taşıyan bu broşürde en ziyade, ders kitaplarında Kur'an hükümlerine riayet edilmesine hücum ediliyordu.

TDK dinî eğitime karşı çıkıyordu

Din dersi kitaplarında, oruç, abdest, insanın yaratılışı ve benzeri dinî bahislerin ele alınışını tenkit eden TDK, yeni din dersi kitaplarında insanın Cenab-ı Hak tarafından yaratıldığının söylenmesine tahammül edemeyerek şöyle demektedir:

"Bu tümcelerle insan kavramının öğretilmesi imkansızdır. Kaynağında insanın bu tanımına da gerek yoktur. Din bilgisinden beklenen, basit din kurallarının öğretilmesidir. Ortaokul çağındaki çocukların bu biçimde, çağdışı 'hikayelerle' koşullandırılması Atatürk Türkiyesi'nin milli eğitim politikasında yer almamalıdır." (a.g.k., s.103)

TDK'nin en çok kızdığı bir husus da ortaokullar için yapılan din dersi kitaplarında; "Allah katında gerçek din İslam dinidir. Kim İslamdan başka din ararsa, ondan kabul olmaz." (Din Dersi 3. Sınıf, s.57) meâlindeki âyet-i kerime gibi âyet meallerine ve değerlendirmelere yer verilmesidir.

Yıllarca Türk dilini tahrif etmek, dejenere etmek için vargücüyle çalışmış olan TDK, "Allah katında gerçek din İslamdır" şeklindeki Cenab-ı Hakkın hükmü için şöyle diyor:

"Çağdaş bir dünyada birçok ayrı dinlere inanan ulusları bu biçimde yargılamak, Türk ulusunun dünya uluslar ailesinde bir üye olmasını engeller." (s.104)

TDK, yeni edebiyat, tarih ve sosyoloji ders kitaplarını da aynı minval üzere çok sert bir üslupla tenkit etmektedir.

TDK'YE CEVAP

TDK'nin bu hissi değerlendirmelerine o tarihlerde gereken cevap verilmiştir. Ders kitaplarının yazarları da kendileriyle alâkalı tenkitlere geniş bir şekilde cevap vermiş TDK'yi olduğu gibi, diğer bütün münekkitleri susturmuşlardır.

"Atatürkçü eğitim" baskısı!

Lise 3 Tarih kitabının yazarı Yılmaz Öztuna, yazdığı Osmanlı tarihi için TDK'nin yaptığı tenkide şu şekilde cevap verir:

"Broşürde [Türk Dil Kurumunun, Ismarlama Ders Kitapları Üzerine Rapor adlı broşürü] kitabıma ait ilk itham, 'Osmanlı düzeni yüceltilmekte' cümlesidir. Buna cevabım, Kurum'a hak vermek ve onları te'yid etmekten ibarettir. Osmanlı düzeni yüce olduğu için, ne idiyse, o şekilde anlatılmıştır. Ayrıca 'yüceltilmek' ihtiyacında olmayan bir düzendir."

MİLLÎ REFORM

LİSE 3 Tarih kitabının yazarı Yılmaz Öztuna, 1977 yılında kendisiyle görüşen Burhan Bozgeyik'e, ders kitaplarında yapılan değişikliğin "milli reformun bir parçası" olduğunu söylemişti. Öztuna, yeni ders kitaplarıyla eskisi arasındaki farklar ve bu değişiklikler hususundaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştı:

"Aslında benim yazmış olduğum Lise 3 Tarih kitabı milli reformun bir parçasıdır. Milli Eğitim Bakanlığının 1976-1977 öğretim yılında okunacak kitapların tarafımızdan yazılmasından önce orta öğretimde okutulan ders kitapları, milli bünyemize tamamen zıt bilgilerle doluydu. Bu kitaplarla sağlıklı bir nesil yetiştirilemezdi. Bu kitaplar, aslında sol görüşü aksettiren kitaplardı. Bu durum 30 sene böylece devam etmiştir.

"Böyle, milli bünyemize aykırı fikirlerle dolu kitaplarla yetişen neslin durumu bazı müdakkik ve milletini, memleketini seven kişilerin gözünden kaçmıyordu. Durmadan tenkit ediliyordu. Politikacılar bu tenkitlere kulak asmak mecburiyetinde kaldılar. Ve neticede orta öğretimde 32 kitap değiştirildi.

"İşte bizim yazdığımız tarih de bu milli reformun bir parçasıdır. Lise 3 Tarih kitabı zamanımızı ilgilendiren bir kitaptır. Osmanlı İmparatorluğunu inceleyen bir kitaptır. Daha öncekiler gibi bu koca imparatorluğu küçük düşürmüyor. Sadece gerçekleri olduğu gibi ortaya koymaya çalışıyor.

"Daha önce belirttiği gibi önceki bütün kitaplarda olduğu gibi tarih kitaplarında yazılanlar da kasıtlıdır. Bilerek kasten yazılmıştır. Sırf milli bünyeye sahip, sıhhatli nesil yetişmesin diye yazılmış veya yazdırılmıştır.

12 Mart 1971 muhtırasından sonra imam-hatip okullarıyla, Kur'an kursları donduruldu. Üç yıl içinde bir tek imam-hatip okulu bile açılmadı.

"Aslında bu kitapların yazılmasında önemli rolleri olan Talim Terbiyedeki şahısların hiçbirisi mütehassıs değillerdi. Talim Terbiye ihtisaslaştırılamamıştır. Milli Eğitim memurları orada görev almışlardır. Bu durumda kitaplar etkilenmiştir."

TARİHİN DOĞRU ŞEKLİ

YILMAZ Öztuna tarafından yazılan bu lise 3 tarih kitabında tarih üzerindeki iftira ve kin izleri taşıyan tozlar titizlikle temizlenmişti. 1960'lı ve 1970'li yıllarda okutulmuş olan Osmanlı tarihinde idarecilerin nasıl ele alındığına dair misaller vermiştik. Şimdi aynı idarecilerin 1976-1977 ders yılında okutulmaya başlanan tarih kitabında nasıl ele alındığına bakalım:

Sultan 2. Bayezıt hakkında şöyle deniliyor:

"[Anadoluda çıkan isyanlar anlatıldıktan sonra]... Bu durum, 2. Bayezıd'ın son yıllarını huzursuz kıldı. Sonunda 8 oğlundan hayatta kalan 3'ünün küçüğü olan Yavuz Sultan Selim nâmına tahttan feragat etti ve az sonra öldü. Babası Fatihten sonra Osmanoğullarının en bilgini dir. Değerli bestekârdı. Babası, dedeleri ve oğlu gibi büyük harp adamı değilse de, orduya ve donanmaya çok dikkat etmiş, Türkiye'nin kudretini titizlikle korumuş, yalnız son yıllarında safevî baskısı altında bunalmıştır." (Yılmaz Öztuna, Lise 3 Tarih, s.70)

Ders kitaplarında "Evrim Teorileri" demirbaştı

Emin Oktay'ın Tarih kitabında Sultan IV. Murad "korkunç ve zalim" olarak gösterilirken, yeni tarih kitabında bu padişah için şöyle deniliyordu:

"...Çok geniş ölçüde huzuru, asayişi sağladı, anarşiyi ezdi ise de, sonraki olaylar, bu işin padişahın şahsıyla kaim olduğunu gösterdi. Bununla beraber bazı tarihçiler 4. Murad'ın devletin ömrünü yarım asır uzattığını söylerler. Kanûnî ile 2. Mahmut arasında gelen padişahların en büyüğü. 17. Asır Türk tarihinin çok seçkin bir simasıdır. Dâhî olarak doğmuş, hadiselerle olgunlaşmış... Büyük bestekârdı. Asker doğmuş, en büyük orduları sevk ü idare edebilecek kabiliyetlerle mücehhez bir şahsiyetti. 27,5 yaşında ölümü devleti çok sarstı." (s.121)

Sultan IV. Murad'ın yerine tahta geçen Sultan İbrahim hakkında eski tarih kitabında "deli" sıfatı kullanmıştı. Yeni kitapta ise şöyle deniliyor:

"4. Murad'ın yerine kardeşi İbrahim Han (1640-1648) geçti. Saltanatının ilk yarısı ağabeyinin devrinin devamı gibidir. İkinci yarısında huzur bozulur ve anarşi başlar.

"...Sultan İbrahim, bir ihtilalle tahttan indirilip ağabeyi, 2. Osman gibi katledilir." (s.123)

Bu tarih kitabında Sultan II. Abdülhamid için de şu değerlendirmeler yapılmaktaydı:

"...2. Abdülhamit, çoğu basit birer adam olan sadrazamlarla devleti idare etti. Bu sadrazamlar arasında büyük devlet adamı tipinde olanlar hemen hemen yoktu." (s.189)

"...2. Abdülhamid'in Ermenilere sert tedbirler almaya mecbur olması neticesinde Avrupada kendisine-Kızıl Sultan-ünvanı verilmiş, bu ünvan sonra Türkiye'de bu padişahın muhaliflerince de-zamanımıza kadar- kullanılmıştır." (s.190)

"...Harbin son günlerinde -hakanı sabık denilen 2. Abdülhamit (10 Şubat 1918) ve 4 ay, 23 gün sonra da kardeşi 5. Sultan Mehmet Reşat Han (4 Temmuz 1918) öldüler. 2. Abdülhamid'in cenaze merasimi muhteşem oldu. Artık kendisini takdir etmiye ve anlamaya başlayan ittihatçı liderler katıldığı gibi, halk, harbin en acı günlerinde, devrinde huzur, refah ve sulh içinde yaşadığı eski hükümdarın ardından samimi gözyaşları döktü." (s.208)

Yeni ders kitaplarının ömrü fazla uzun olmadı. CHP iktidarı kitapları yeniden değiştirdi.

KISA ÖMÜRLÜ TATBİKAT

İLK defa 1976-1977 öğretim yılında devreye konulan bu yeni ders kitaplarının ömrü fazla uzun olmadı. İki öğretim yılından sonra iktidar değişikliği oldu. 1978'de işbaşına geçen CHP hükümeti bu kitapların okullarda okutulmasına son verdi. CHP hükümeti zamanında okullarda yapılan değişiklik ders kitaplarıyla sınırlı kalmadı. Okullardaki Osmanlı ve Selçuklu tarihin-

12 Eylül İhtilalini yapanlar, siyasi sahada olduğu gibi eğitim sahasında da "köklü" sayılabilecek değişiklikler yapmaya çalıştı. 1930'lu yıllarda din dersinin adı anılmaz yokken ihtilalciler din derslerinde okutulan kitapların kapağına Atatürk resmi koydurttu.

İslâm ve Osmanlı tarihi sübjektif bir şekilde değerlendirildi

de mühim rol oynamış büyüklerle, büyük zaferlerimizi canlandıran tabloları da kaldırıldı. Dolayısıyle bu yeni hükümetle birlikte yeni bir eğitim modeli ortaya çıkmış oldu. Bu yeni modelde, geçmiş bin yıllık tarihte yer almış olan zaferlerle büyüklere yer yoktu.

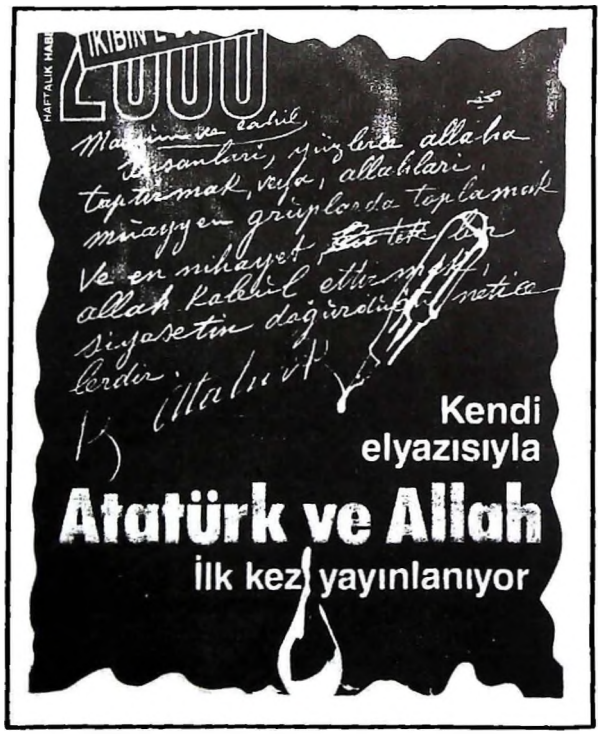
Eğitimde bu gibi icraatların yapıldığı yıllarda, anarşi ve terör üniversitelerden liselere, hatta ortaokullara sıçramış bulunuyordu. Liselerde sıraların üzerine komünist sloganlar yazılıyor, komünizmi övücü pankartlar asılıyordu.

Bu yıllarda anarşi ve teröre karışmış gençliğin hemen hepsinin "tahsilli" oluşu da düşündürücüydü. İşte bu yüzdendir ki 1980'den sonra "nasıl bir milli eğitim?" sorusu bir kere daha gündeme geldi. Evet, anarşist bir gençlik yetiştirmemek için nasıl bir eğitim verilmeliydi?

12 Eylül 1980 ihtilâliyle birlikte ülkemizde demokrasi üçüncü defa inkıtaa uğradı. İhtilâlden sonra idareyi devralanlar, siyasi sahada olduğu gibi eğitim sahasında da "köklü" sayılabilecek değişiklik yapmaya çalıştı. Böylece "yeni" bir eğitim modeli ortaya çıktı. Bu eğitim modelinin temelinin "Atatürkçülük" olduğu söyleniyordu. Ama ortaya konulan muhteva, Atatürk'ün siyasi bakımından en güçlü olduğu ve düşündüklerinin bütünüyle tatbik etme imkânını bulduğu 1930'lu yıllarda ortaya koyduğu eğitimden farklıydı.

Atatürk zamanında yazılan ders kitaplarında, dinden hiç bahis yoktu. Ayrıca Kur'an hükümleri açıkça reddediliyordu. Cenab-ı Hakkın varlığı ve birliği bile kabul edilmiyor, peygamberlik vazifesi, Kur'an-ı Kerim ve din bahisleri, hep İslamı ülkadından farklı şekilde anlatılıyordu.

Yine 1930'lu yıllarda eğitimin hiçbir kademesinde din dersi yoktu. Oy-

12 Eylül ihtilâlini yapanların ortaya attığı "Dindar Atatürk teorisi" tartışmaları yol açmıştı. İkibin'e Doğru dergisi, Atatürk'ün el yazılarını inceleyerek onun dindar olmadığını, bilakis dine karşı olduğunu ispatlamak istemişti.

İhtilâlciler bir yandan din dersi kitaplarının kapağına Atatürk'ün resmini koyarken, öte yandan Kur'an kursu kapatmakla iftihar ediyor ve başörtülü üniversite talebelerinin okullara sokulmaması için talimat veriyorlardı.

sa, 12 Eylül 1980'den sonra kabul edilen Anayasa ile din dersi "mecburi" ders olarak kabul edilmiş ve "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" ders kitaplarının kapağına Atatürk'ün resmi konulmuştu. Bu kitapların içerisine de Atatürk'ün dinden bahseden sözleri alınmıştı. Bu sözler, İstiklal mücadelesi esnasında sarfedilmiş sözlerdi.

İhtilâlciler "Dindar Atatürk" teorisini ortaya attı

ATATÜRK VE DİN

BİLHASSA 1981 yılı içerisinde Atatürk ve Atatürkçülük kesif bir program dahilinde bütün okullarda anlatıldı. Ayrıca hemen her gün radyo ve televizyonda Atatürkle ilgili programlar yer aldı. Ancak bütün bu programlarda en dikkat çekici husus; Atatürk'ün 1930'lu yıllarda ortaya koyduğu ve ders kitaplarına da koydurduğu düşüncelere kat'iyyen yer verilmemesiydi. Bu devrede Atatürk'ün dine karşı olmadığı imajı verilmek istenmişti. Öyle ki, televizyondaki "İnanç Dünyası" programında bile sık sık Atatürk anlatılıyor ve Atatürk'ün İstiklal Harbi esnasında söyledikleri sözler nakledilerek, Atatürk dindar gösterilmek isteniyordu.

ASKERİN DİN BİLGİSİ

12 EYLÜL 1980'den sonra ortaya konulan bu "yeni Atatürk" imajı her sahaya yayılmak istenmişti. Genelkurmay Başkanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yazdırılan "Askerin Din Bilgisi" kitabı da baştan sona bu görüş çerçevesinde kaleme alınmış ve Atatürk'ün din ile ilgili sözlerine bolca yer verilmişti. Meselâ Atatürk'ün şöyle dediği nakledilliyordu:

"Ey Ulus, Allah birdir. Şanı büyüktür. Allah'ın güveni, koruması ve iyi-

liği üzerinize olsun. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Tanrı tarafından insanlara Din gerçeklerini bildirmek üzere elçi olarak gönderilmiştir." (Askerin Din Bilgisi. Hazırlayanlar: Osman Güngör Feyzoğlu, Ahmet Okutan, Turgut Durukan, Ankara: 1981, s.XXV)

Atatürk'ün bu sözlerinin 1930'lu yıllarda okutulmuş olan Tarih I ve Tarih II kitabına uymadığı âşikardı. Atatürk'ün bu sözleri, istiklal mücadelesi verildiği esnada yaptığı konuşmalardan alınmıştı.

Atatürk'ün, 1921 ve 1924 Anayasalarına "devletin dininin İslam dini olduğu" hükmü gibi bazı maddelerin konulmasına "mecburiyet" karşısında göz yumduğu ve hedefe yürümek için bu şekilde davranmaya mecbur olduğu yine 1930'lu yıllarda okutulan Cumhuriyet Tarihi ders kitaplarında açıkça belirtilmişti.

12 Eylül 1980'den sonra idareyi ele alanlar, acaba Atatürk'ü 1930'lu yıllardaki düşüncesiyle halka kabul ettirmenin imkânsızlığını mı düşünerek bu politikayı takip etmişti? Asıl maksat neydi? Okullarda, radyo ve televizyonlarda yapılan konuşmalarda ortaya konulan bu Atatürk, acaba gerçek Atatürk müydü? Bu soruların cevabı hiçbir zaman açık ve net olarak ortaya konulmadı, tartışılmadı.

Bu yeni politikaya en büyük tepki Marksist ve ateist olarak tanınan kişilerden gelmişti. Aralarında birçok tanınmış gazeteci ve yazarın bulunduğu bu çevre öfke içerisindeydi. Öyle ki içlerinde "Ben Atatürkçü Değilim" diye kitap yazan bile vardı. Bu çevre, Atatürk'ün gerçek şekliyle ortaya konulmasını ve yaptığı bütün icraatlardan aslâ taviz verilmemesini istiyordu. İsteklerini de açıkça ortaya koyuyorlardı: Ezan-ı Muhammedi yine Atatürk zamanında olduğu gibi Türkçe okunmalıydı. Kur'an-ı Kerim Türkçe okunmalıydı. İmam-hatip okullarının ve Kur'an kurslarının sayısının artması "endişe verici boyutlara" ulaşmıştı. Buna mâni olunmalıydı. Başörtülülerin, İslamî hayat yaşayanların sayısı günden güne artmaktaydı. Bunun sonu nereye gidecekti?

Atatürkçüler "Dindar Atatürk" teorisine itiraz etti

İhtilâlciler, başörtüsüne şiddetle karşı çıkmışlardı. İhtilâlin lideri şifâhî emir vererek üniversitelerde başörtüsünün yasaklanmasını istemiştî. Bu gibi tatbikatlar, "Dindar Atatürk teorisini" çürütmeye kâfiydi.

Marksist ve ateist görüşte olanlar söylediklerinin hiç kimse tarafından kâle alınmadığını gördükçe daha beter öfkeleniyorlardı. Onlara göre "Atatürkçülük elden gidiyordu." Sonunda dayanamadılar ve "2000'e Doğru", "Nokta", "Saçak", "Mehmetçik" gibi dergiler Atatürk'ün; Allah, Peygamber Efendimiz, İslamiyet ve Âhiret ile ilgili el yazılarını neşrettiler. Bununla şöyle demek istiyorlardı: "İşte Atatürk'ün gerçek yapısı budur. Niçin bundan taviz veriliyor? Gerçek Atatürkçülük, Atatürk'ün bu düşüncelerine sahip çıkmaktır."

En tabii hakları zorla ellerinden alınmak istenen başörtülü talebeler çalmadık kapı bırakmamışlardı. Ancak bütün kapılar yüzlerine kapanmıştı. Fotoğrafta bir başörtülü talebe, TBMM Başkanı sıfatını taşıdığı sırralarda Necmettin Karaduman ile görüşürken görülüyor.

Bu dergiler ayrıca, Atatürk'ün el yazısında belirttiği bu düşüncelerin 1930'lu yılların ders kitabında da yer aldığını ve o yıllarda eğitim görenlerin bu düşüncelerle yetiştiğini de söylüyor ve okullara mecburi din dersi konulmasını, Kur'an Kursu ve İmam-Hatip okulu açılmasına izin verilmesini, talebelerin başörtüleriyle tahsil yapmalarına göz yumulmasını şiddetle tenkit ediyorlardı.

Böylece iki tip "Atatürkçü" görüş birbiriyle karşı karşıya gelmiş bulunuyordu; (1) 1930'lu yıllardaki Atatürk'ü ve Atatürk'ün görüşlerini müdafaa eden ve sahip çıkan Atatürkçü-

İhtilâlcilerin tavrı yüzünden, başörtülü üniversite talebeleri öz yurtlarında garip duruma düşmüştü. Üniversitelerin kapısından kovuluyor, imtihanlardan dışarı atılıyorlardı. Bazan da "kraldan çok kralcı" olan vazifelilerin hakâretlerine maruz kalıyorlardı.

ler (2) 1930'lu yıllardaki Atatürk'ün görüş ve düşüncelerinden hiç bahsetmeden Atatürkü halka sevdirip tanıtmak için Atatürk'ün dinden bahseden sözlerini ön plana çıkaran Atatürkçüler.

"KENAN PAŞA NE YAPSIN"

12 Eylül 1980'den sonra idarede söz sahibi olan Milli Güvenlik Konseyi üyeleri ise, "Ben Atatürkçü değilim" diye öfkelenip, "Gerçek Atatürkçülük"ten tâviz verildiğini söyleyip idarecileri itham edenlerin aksine, her vesileyle Atatürk'ün yolundan gittiklerini ve Atatürk ideolojisini iyice yerleştirmek için çalıştıklarını söylüyorlardı.

MGK Başkanı Org. Kenan Evren, Anayasanın referanduma sunulmasından önce gittiği her yerde mutlaka bu mevzuu açıyar ve Atatürk'ten sözler naklediyordu. Ramazan günü halkın gözü önünde su içmekte herhangi bir beis görmeyen Org. Evren, yine her gittiği yerde mutlaka "tesettür" üzerinde duruyor ve bazı yerlerde yüzü örtmeyi bazı yerlerde ise başı örtmeyi tasvip etmediğini söylüyor ve Müslüman kadınların başlarını örtmelerini, Peygamber Efendimiz zamanında kuaför yokluğuna bağlıyordu.

İhtilâlin lideri "Atatürkçülük adına" başörtüsünü yasaklattı

Org. Kenan Evren, referandumdan sonra Cumhurbaşkanı olunca da aynı tavrından zerre kadar taviz vermediğini ortaya koymuştu. Nitekim 1986 yılı sonunda YÖK'e bir emir vererek başörtülü talebelerin okula devam etmelerini imkânsız hale getirmişti. 8 Ocak 1987'de Adana'da Cumhurbaşkanının da iştirak ettiği rektörler toplantısında başörtüsü mevzuu ele alınmış ve rektörler yerlerine döner dönmez başörtüsü yasağını mer'iyete koymuşlardı. Bundan böyle halkının % 99'unun Müslüman olduğu, kadınların % 80'inin başörtülü olduğu bu ülkede başörtülü talebeler üniversitelerin kapısından içeriye adım atamayacaklardı.

Bu başörtüsü yasağı Marksist ve ateist olarak bilinen gerçek Atatürkçü olduğunu söyleyen çevreyi mem-

nun etmişti. Ama yine de tatmin olmamışlardı. Kur'an kurslarına gidenlerin sayısı hızla artıyordu. Ezan hâlâ Arapça okunuyordu.

KUR'AN KURSLARININ ÂKIBETİ

CUMHURBAŞKANI Kenan Evren yaptığı muhtelif konuşmalarda Kur'an kursları mevzuunu ciddî şekilde ele aldıklarını söylüyor ve Süleymancılara ait bazı Kur'an kurslarının kapatılması için emir verdiğini, bu Kur'an kursu idarecilerinin muhakemesinin hızlandırılmasını istediğini, ancak mahkemenin Kur'an kursunun mallarına el konulması kararını iptal ettiğini söylüyor ve "Kenan Paşa ne yapsın?" diyordu.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren; yurt dışında vazife yapmış olan bazı din

T.C.

MİLLÎ EĞİTİM GENÇLİK ve SPOR BAKANLIĞI

TEBLİĞLER DERGİSİ

[illegible] GENÇLİK ve SPOR BAKANLIĞI YAYINLARI [illegible] BAŞKANLIĞINCA [illegible] AYDA BİR DEFA [illegible]

CİLT : 49 — 30 HAZİRAN 1986 — SAYI : 2212

EĞİTİM VE ÖĞRETİM YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞINDAN

Karar Sayısı : 16 — Karar Tarihi : 8.5.1986

KONU : Atatürkçülükle ilgili konuların öğretim programlarına ve ders kitaplarına aktarılması.

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının teklifi üzerine, "Atatürkçü insanlar yetiştirmek amacı ile Atatürk ilke ve inkılâplarının sistemli ve düzenli bir şekilde her tür ve derecedeki okulların öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansıtılmasını sağlamak üzere hazırlanan ekteki konuların; öğretim programlarında yer almış sayılması ve belirlenen esaslar doğrultusunda ders kitaplarında işlenmesi kararlaştırıldı.

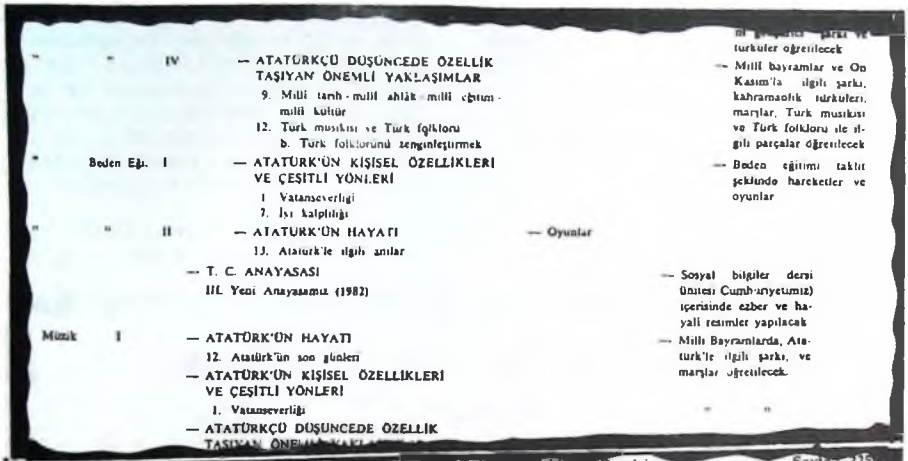
M. EMİROĞLU — Başkan — Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı
Z. YAVUZTÜRK — Millî Savunma Bakanı
A. K. ALPTEMOÇİN — Maliye ve Gümrük Bakanı
M. EMİROĞLU — Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı
M. AYDIN — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı
H. H. DOĞAN — Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı
M. KALEMLİ — Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
M. M. TAŞÇIOĞLU — Kültür ve Turizm Bakanı

NOT : Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu 179 Sayılı KHK'nın 42. maddesine göre;
a) "Eğitim Sistemi ile eğitim ve öğretim plân ve programlarının esaslarını tespit etmek ve uygulamasını değerlendirmek".
b) "İlk ve orta dereceli genel, meslekî ve teknik okullarla ve eğitim kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını incelemek ve onaylamak"...
üzere kurulmuştur.

ÖĞRETİM PROGRAMLARINA DAHİL EDİLEN VE DERS KİTAPLARINA AKTARILACAK OLAN ATATÜRKÇÜLÜKLE İLGİLİ KONULAR

Okul	Ders	Sınıf	Konular	İşlenecek Ünite Veya Konular	Açıklamalar
İlkokul	Türkçe	I	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 1. Doğum tarihi ve yeri 2. Anne ve babası (ailesi) 12. Atatürk'le ilgili anılar		— Okuma - yazma çalışmalarında bu konularla ilgili cümleler oluşturulacak, şiirli anılarla da pekiştirilecek.

ANAP iktidarı, eğitimde yenilik yapmak gâyesi ile, o zamana kadar hiç kimsenin hayal bile edemediği bir icraat daha yaptı ve beden eğitiminden müziğe kadar her derste Atatürkçülüğün işlenmesini emretti. İktidarın bu kararı 30 Haziran 1986 tarihli Tebliğler Dergisinde yayınlandı.

"	"	IV	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 9. Millî tarih - millî ahlâk - millî eğitim - millî kültür 12. Türk musikisi ve Türk folkloru b. Türk folklorunu zenginleştirmek		... türküler öğretilecek — Millî bayramlar ve On Kasım'la ilgili şarkı, kahramanlık türküleri, marşlar, Türk musikisi ve Türk folkloru ile ilgili parçalar öğretilecek
"	Beden Eğt.	I	— ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 1. Vatanseverliği 7. İyi kalpliliği		— Beden eğitimi taklit şeklinde hareketler ve oyunlar
"	"	II	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 13. Atatürk'le ilgili anılar	— Oyunlar	
			— T. C. ANAYASASI III. Yeni Anayasamız (1982)		— Sosyal bilgiler dersi ünitesi Cumhuriyetimiz içerisinde ezber ve hayali resimler yapılacak
Müzik		I	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 12. Atatürk'ün son günleri — ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 1. Vatanseverliği — ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR		— Millî Bayramlarda, Atatürk'le ilgili şarkı, ve marşlar öğretilecek. " "

... Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi Sayı: 225

Okul	Ders	Sınıf	Konular	İşlenecek Ünite Veya Konular	Açıklamalar
			h. Yalnız kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için de çalışma		
Meslek Lisesi	Dekoratif Sanatlar	II	— ATATÜRK İLKELERİ 6. İnkılâpçılık 1. İnkılâbın Türk toplumuna sağladığı faydalar	4. Temel çizimler (şema ve minyatür kalıp üzerine)	
Kız Meslek Lisesi	Nakış	II	— ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 4. Yaratıcı zihniyeti		" " "
Meslek Lisesi	Tekstil Teknolojisi	II	— ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 4. Yaratıcı zihniyeti		" " "
Meslek Lisesi	Plastik Figür	III	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 8. Çağdaşlaşma ve Uygarlık c. Kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkartma ideali 9. Millî Tarih, Millî Ahlâk, Millî Eğitim, Millî Kültür a. Millî kültürümüzün yaygınlaştırılması		Ev ödevi olarak hazırlanıp İşlenecek.
Kız Meslek Lisesi	Desen Çizim	III	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR		Her öğrencinin Türk desen ve motiflerinden olu...

İktidarın kararı gereğince müzik ve beden eğitimi dersleri ile kız meslek liselerinin hemen hemen bütün bölümlerinde de Atatürkçülük anlatılacaktı.

görevlilerinin maaşlarının devrin idarecilerinin (Başta Cumhurbaşkanı Kenan Evren olmak üzere bütün MGK üyeleri, Başbakan Bülent Ulusu ve Bakanlar) bilgisi dahilinde 'Rabıtatü'l Âlem'il İslâmî" isimli teşkilat tarafından ödenmesi münasebetiyle; bilhassa sol çevrenin, "Laiklik elden gidiyor, Atatürkçü Laik bir Türkiye'de bu yapılır mı?" gibisinden yaptıkları şiddetli tenkitlere cevap vermek için 27 Mart 1987 günü yaptığı konuşma sında da mühim açıklamalarda bulu nuyordu.

İşbaşında olduğu devrelerde imam hatip okulunun açılmasına izin verme diklerini (1980-1981, 1981-1982 1982-1983 öğretim yılında bir tek i mam-hatip okulu açılmamıştı) söyle yen Cumhurbaşkanı Kenan Evren "Ben şeriatçıların üzerine üzerine git tim" diyordu.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren 8 Ocak 1987'de Adana'da yaptığı konuşmada da imam-hatip okulu mevzuu üzerinde durmuş ve bazı devrelerde bu okulda okuyan talebelerin de Harp Okuluna alınması için baskılar yapıldığını söylemiş, bu okuldan mezun olanların ancak din adamı olacağını ve asker olamayacağını ifade etmişti.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in, bilhassa sol çevrenin okullara din dersinin "mecburi ders" olarak konulmasının tenkit etmeleri hususu üzerinde durmuş ve 27 Mart 1987'de Gazeteciler Cemiyetinde yaptığı konuşmasında, bu derslerin tatbiki olarak okutulmasına karşı olduğunu, bu dersleri tatbiki olarak okutan öğretmenlerin hakkında takibat açıldığını söylemişti. Yani, din dersinde namaz bahsini öğrenen talebelerin namazın nasıl kılınacağını tatbiki olarak öğrenmesi yasaktı.

12 Eylül idaresi zamanında "Atatürkçülük", okulda, televizyonda, radyoda, askeri okullarda, elhasıl her yerde ön plana çıkmıştı. Atatürkçü olduğunu söyleyen, buna rağmen Marksist ve ateist çevre, bir türlü memnun olmuyordu.

12 Eylül'ün temel gerekçelerinden birisi, "anarşi ve terör" idi. Ülkeyi bir kan gölüne çevirmek isteyen, masum insanları merhametsizce katleden, devletin güvenlik gücü mensuplarını şehit eden, soygun yapan, yakıp yıkan, eğitim müesseselerini harp meydanlarına çeviren gençliğin hemen hemen tamamının "tahsilli" oluşu herkesin dikkatini çekmişti. İşte devrin

Anarşist gençlik kötü eğitimin acı meyvesi

idarecileri de bunu göz önüne alarak, bir daha anarşist gençlik görmemek için, çareyi "Atatürkçü nesil" yetiştirmekte görmüşlerdi. İlkokuldan üniversiteye kadar tahsil hayatının her kademesinde Atatürkçü görüş hâkim olacak, ders kitapları Atatürkçü görüşle kaleme alınacaktır.

Eğitimin "Atatürk ilke ve inkılapları istikametinde" yapılacağını söyleyenler yalnızca 12 Eylül'den sonra idarede söz sahibi olanlar değildi. O ta-

ANAP iktidarı ihtilâlcilerin eğitim modelini tatbik etti

rihe kadar işbaşına gelen bütün hükümet programlarında bu ifadeler yer almıştı. Ayrıca bu incelememizde de misallerini gördüğümüz gibi 1976-1977 ve 1977-1978 öğretim yılı haricinde, 1930'dan bu yana eğitimde Atatürk devrinde yazılan kitaplarla, aynı görüşün muhafaza edildiği kitaplar okutulmuştu.

SON HÜKÜMETİN TAVRI

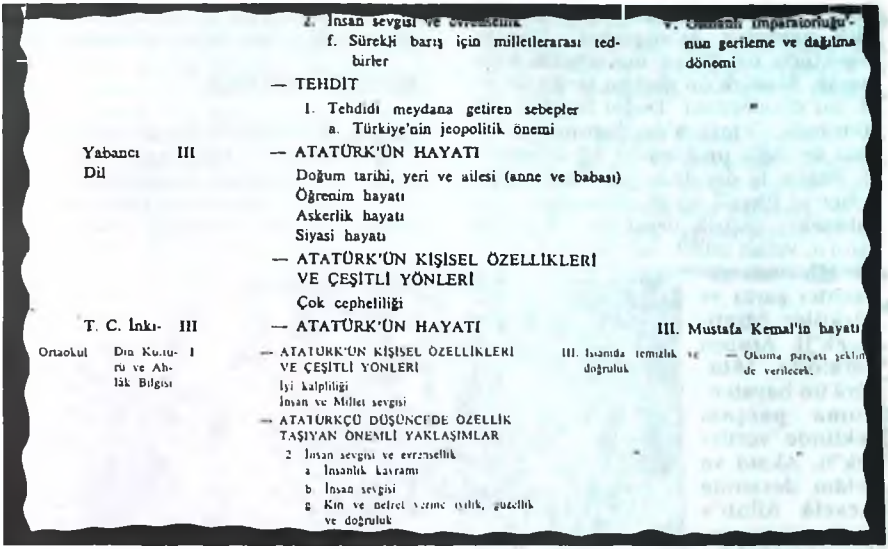
6 KASIM 1983'te yapılan seçim birçok bakımdan benzersizdi. Böylesi bir seçimin örneğine ne bizde, ne de başka bir demokratik ülkede rastlanmış değildi. Zira, yalnızca üç partinin seçime katılmasına izin verilmiş üç partinin katılmasına ise izin verilmemişti. Ayrıca seçime katılacak milletvekili adayları da MGK tarafından tasdik edilmiş ve "veto" edilen adaylar seçime iştirak edememişlerdi.

İşte bu şekilde yapılan seçimden sonra ANAP tek başına hükümet kurmaya yetecek sayıda milletvekili elde etmişti. Bu hükümetin eğitim politikası, 12 Eylül 1980'den sonra tatbik edilen politikanın aynısıydı.

ANAP iktidarı, diğer hükümetlerden farklı olarak türkçeden beden eğitimine, resimden Arapça'ya kadar bütün derslerde Atatürk ilke ve

İlkokul	Matematik	I	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 1. Doğum tarihi ve yeri 12. Atatürk'ün son günleri	Doğal sayılar	Atatürk'ün doğum ve ölüm tarihleri öğretilecek.
"	"	II	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 1. Doğum tarihi ve yeri 2. Anne ve babası (ailesi) 3. İçinde yaşadığı sosyal ortam	Doğal sayılar Toplama işlemi Çıkarma işlemi	— Atatürk'ün doğumu ve hayatı ile ilgili problemler öğretilecek.
"	"	"	— ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 9. İnsan ve millet sevgisi 21. İnsanlık âlemnin en büyük faziet örneği oluşu	Ölçüler	— Türk parasının tanıtılması ve Atatürk'le ilgili okuma parçasına yer verilecek.
İlkokul	"	III	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 1. Doğum tarihi ve yeri 2. Anne ve babası (ailesi) 5. Öğrenim hayatı 13. Atatürk'le ilgili anılar	Doğal sayılar Toplama işlemi Çıkarma işlemi	— Konuyla ilgili problemler çözülecek.
İlkokul	"	IV	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 7. Askerlik hayatı 8. Ailesini kurtarılığı	Ondalık sayılarla (Toplama işlemi Çıkarma	— Konuyla ilgili alıştırma.
okul	Fen Bil.	IV	— ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 6. İleri görüşlülüğü 13. Çok cephelilliği 17. Rehberliği	I. ÜNİTE: Dünyamız ve Gökyüzü	
	"	V	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 5. Akılcılık ve bilime verilen önem e. Bilimin insan hayatındaki yeri ve önemi h. "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" prensibi	I. ÜNİTE: Vücudumuzu ta nyalım III. ÜNİTE: Madde ve Enerji (ışık hakkında ne biliyorsunuz)	
"	Sosyal Bil.	IV	— ATATÜRK'ÜN HAYATI	Yurdumuzda bugünkü hayat	— III. sınıfta Türklük şu ru, vatan millet, ba

İlkokul matematik ve fen bilgisi derslerinde de Atatürkçülük anlatılacaktı. Mesela "Doğal Sayılar" bahsinde "Atatürk'ün doğum ve ölüm tarihleri" öğretilecekti. "Dünyamız ve Gökyüzü" bahsinde ise "Atatürk'ün kişisel özellikleri" anlatılacaktı.

Ortaokullardaki "din kültürü ve ahlak bilgisi" derslerinde de Atatürkçülük anlatılacaktı. Atatürk, din derslerini tamamen kaldırmıştı, ama kendilerini "Atatürkçü" ilan edenler, Atatürk'ün istemediği derste Atatürk'ü anlatıyorlardı."

inkılaplarının işlenmesi kararını almıştı.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisinde yayınlanan, eğitim hayatı için çok mühim kabul edilen bir karar metni aynen şöyleydi:

"Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu Başkanlığından

"Karar sayısı: 16; Karar tarihi: 8.5. 1986

"Konu: Atatürkçülükle ilgili konuların öğretim programlarına ve ders kitaplarına aktarılması.

"Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının teklifi üzerine, 'Atatürkçü nesiller yetiştirmek amacı ile Atatürk ilke ve inkılaplarının sistemli ve düzenli bir şekilde her tür ve derecedeki okulların öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansıtılmasını sağlamak üzere hazırlanan ekteki konuların; öğretim programlarında yer almış sayılması ve belirlenen esaslar doğrultusunda ders kitaplarında işlenmesi kararlaştırıldı.

"Metin Emiroğlu (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı), Mustafa Kalemli (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı), Zeki Yavuztürk (Milli Savunma Bakanı), Mehmet Aydın (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı), Mükerrem Taşçıoğlu (Kültür ve Turizm Bakanı), Ahmet Kurtcebe Alptemoçin (Maliye ve Gümrük Bakanı), Hüsnü Doğan (Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı)" (Tebliğler Dergisi, cilt 49, sayı: 2212.30 Haziran 1986)

Beden eğitiminde dahi, "Atatürkçü eğitim" tatbik edilecekti!

Alınan bu kararda hangi derslerde Atatürkle ilgili hangi mevzuun işleneceği de en ufak teferruatına kadar belirtilmişti. Bu derslerde, Atatürk'ün hayatı, şahsi hususiyetleri, düşünce

sistemi, Atatürk ilkeleri gibi çok çeşitli mevzular işlenecekti. Mesela, ilkokulda okutulan matematik kitabında, Atatürk'ün doğum tarihi ve yeri, bu derslerdeki "Doğal Sayılar" bölümünde, "Atatürk'ün doğumu ve hayatı ile ilgili problemler öğretilecek"ti. Resim-iş dersinde "Atatürkle ilgili ezber ve hayali resim çalışmaları" yapılacaktı. müzik dersinde, "Türklük şuuru, vatan millet, bayrak ve Atatürk sevgilerini geliştirici şarkı ve türküler öğretilecek"ti. Arapça dersinde, "Atatürk'ün hayatı okuma parçası şeklinde verilecek"ti. Akaid ve kelâm dersinde meselâ Allah'a iman mevzuunda, "Atatürkün çağdaşlaşma ve uygarlık" hakkında düşünceleri işlenecekti.

İşte bu şekilde hangi dersin hangi bölümünde. Atatürk'ün hayatı, şahsiyeti ve fikirlerinin nasıl işleneceği teker teker gösterilmişti.

HANGİ DERSLER?

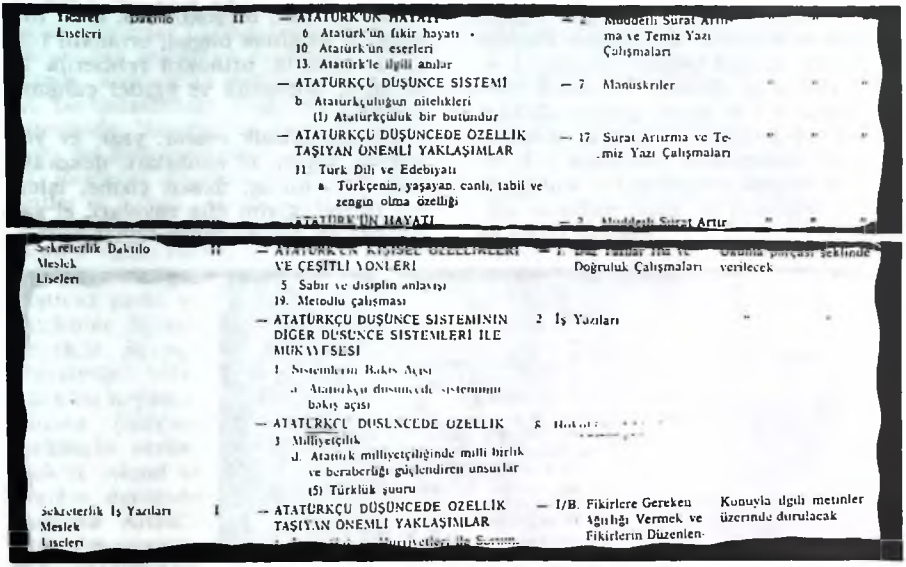
TEBLİĞLER Dergisinde yayınlanan bu karara göre "Atatürkçü nesiller yetiştirmek amacıyla" yapılan bu tatbikatın yer alacağı dersler şunlardı: ilkokul 1-5. sınıf, türkçe; ilkokul 1-5. sınıf, mate-

matik; ilkokul I-3. sınıf hayat bilgisi; ilkokul IV-V. sınıf, fen bilgisi, ilkokul 4-5. sınıf, sosyal bilgiler; ilkokul 1-4. sınıf, resim-iş; ilkokul 1-4. sınıf, müzik; ilkokul I-5. sınıf, beden eğitimi; ortaokul I-3. sınıf, türkçe; ortaokul I-3. sınıf, matematik; ortaokul I-2. sınıf, fen bilgisi; ortaokul I-2. ınıf, millî tarih; ortaokul 3. sınıf, yabancı dil; ortaokul 3. sınıf, T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük; ortaokul I-3. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi; ortaokul I-3. sınıf resim-iş; ortaokul rehberlik 2-3. sınıf, rehberlik ve eğitici çalışma dersleri.

Resim, teknik resim, yazı, ev yönetimi, giyim, el sanatları, dekoratif sanatlar, nakış, desen çizme, işletme bilgisi, giyim süs eşyaları, el sanatları ve çiçek, giyim temel kursu,

			8. Çağdaşlaşma ve Uygarlık d. Taklitçilikten kaçınma		
İmam-Ha. Arapça tip Lisesi		I	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 6. Fikir hayatı 13. Atatürk'le ilgili anılar — ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 2. İnsan Sevgisi ve Evrensellik b. İnsan sevgisi		
"	"	II	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 6. Fikir hayatı 13. Atatürk'le ilgili anılar — T. C. ANAYASASI III. Yeni Anayasamız D. T. C. Anayasası 1. Anayasamızın Genel Esasları a. Devletin Şekli b. Cumhuriyetin niteliklerı		
İmam-Ha. Arapça tip Lisesi		III	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 6. Fikir hayatı 13. Atatürk'le ilgili anılar — ATATÜRK İLKELERİ 7. Laiklik g. Atatürk ve İslam Dini		
"	"	IV	— ATATÜRKÜN HAYATI 6. Fikir hayatı 13. Atatürk'le ilgili anılar — ATATÜRKÇÜ DÜÇÜNCE SİSTEMİ a. Atatürkçülüğün tanımı ve önemi		
"	Akaid Ve Kelâm	IV	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR Akılcılık ve bilime verilen önem b. Akılcılığın gerçekçilik ve yapıcılıkla ilişkisi	III. Allah'a İman	8. inci amaç içinde işlenecek.
"	Dinler Tarihi	IV	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 1. İnsan Hak ve Hürriyetleri ile Sorum- e. Millî birlik ve dayanışmanın önemi f. İyiliği sevme, kötülükten kaçınma g. Vicdanî vazifeler	V. İlâhi Dinler	33. üncü amaç içinde işlenecek.
İmam-Ha. Fıkıh tip Lisesi		I	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE MİLLÎ GÜÇ UNSURLARI C. Askeri Güç b. Askerlik görevinin kutsallığı 2. Askerlik görevinin kapsamı ve dini açıdan değerlendirilmesi	VI. Namazlar ve Kılınışı	25. inci Amaç içinde işlenecek.

Yalnızca klasik liseler değil, imam-hatip liselerindeki Kur'an-ı Kerim, tefsir ve hadis dersleri dışındaki bütün derslerde Atatürkçülük anlatılacaktı...

Ticaret Liseleri	Daktilo	II	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 6 Atatürk'ün fikir hayatı 10 Atatürk'ün eserleri 13. Atatürk'le ilgili anılar	— 2	Müddetli Süret Artırma ve Temiz Yazı Çalışmaları	"	"	"
			— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ b Atatürkçülüğün nitelikleri (1) Atatürkçülük bir bütündür	— 7	Manuskriler	"	"	"
			— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 11 Türk Dili ve Edebiyatı a Türkçenin, yaşayan, canlı, tabii ve zengin olma özelliği	— 17	Süret Artırma ve Temiz Yazı Çalışmaları	"	"	"
			ATATÜRK'ÜN HAYATI	— 2	Müddetli Süret Artır	"	"	"
Sekreterlik Meslek Liseleri	Daktilo	II	— ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 5 Sabır ve disiplin anlayışı 19. Metodlu çalışması	1.	Doğruluk Çalışmaları	Daktilo çerçeve şeklinde	verilecek	
			— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNİN DİĞER DÜŞÜNCE SİSTEMLERİ İLE MUKAYESESİ 1 Sistemlerin Bakış Açısı a Atatürkçü düşüncede sistemin bakış açısı	2	İş Yazıları	"		
			— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK 3 Milliyetçilik d. Atatürk milliyetçiliğinde milli birlik ve beraberliği güçlendiren unsurlar (5) Türklük şuuru	8				
Sekreterlik Meslek Liseleri	İş Yazıları	I	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR	— I/B.	Fikirlere Gereken Ağırlığı Vermek ve Fikirlerin Düzenlen-	Konuyla ilgili metinler üzerinde durulacak		

Atatürkçülük, ticaret liseleri ile sekreterlik meslek liselerinde okutulan "daktilo" derslerinde de anlatılacaktı. Meselâ, "Müddetli Sürat Artırma ve Temiz Yazı Çalışmaları" bahsinde, Atatürk'ün fikir hayatı anlatılacaktı.

ev hizmetleri seçmeli kursu, aile ekonomisi ve beslenme dersleri..

Fıkıh 1-3, Arapça 1-4, akaid ve kelam, dinler tarihi dersleri.

TİCARET LİSESİ

TURİZM, daktilo, pazarlama, hukuk, ekonomi, muhasebe, kooperatifçilik, bankacılık, sekreterlik, turizm dersleri...

İş yazıları, daktilo, stenografi, iş psikolojisi, işletme bilgisi, büro makinaları dersleri...

Hukuk, turizm, iş psikolojisi, yemek pişirme, tesis ve aletlerin bakım ve Onarımı dersleri...

Türk dili ve edebiyatı 1-3. sınıf, din kültürü ve ahlak bilgisi; 1-3. sınıf, 1-3. sınıf, T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük; 1-3. sınıf, sanat tarihi; 2-3. sınıf, coğrafya; 1-3. sınıf, yabancı dil; 1-3. sınıf, beden eğitimi; 3. sınıf, resim-iş 1-2. sınıf dersleri...

Teknik resim, Osmanlıca 1-2. sınıf, deniz ticaret hukuku, hukuk bilgisi, endüstri işletmesi dersleri...

Görüldüğü gibi ilk ve orta öğretimde en çok ders saatine sahip derslerin hemen hemen tamamında Atatürk ilke ve inkılaplarının sistemli bir şekilde öğretilmesi kararlaştırılmış bulunmaktadır.

İmam-Hatip Liselerindeki fıkıh dersinde bile Atatürk anlatılacaktı!

Bu karara göre, dersler esnasında Atatürk ilke ve inkılaplarını anlatan konuların işlenmeyeceği dersler şunlardır: fizik, kimya, biyoloji, psikoloji, sosyoloji ve imam-hatip liselerinde: Kur'an-ı Kerim, tefsir, hadis gibi dersler...

Okullarda bu şekilde hemen her derste Atatürk'ün anlatılmasına, rad-

yo ve televizyondaki dinî programlarda bile Atatürk'ün görüşlerine yer verilmesine rağmen, "Gerçek Atatürkçü"nün kendileri olduğunu söyleyen Marksist ve ateist çevre hâlâ tatmin olabilmiş değil. Bu çevre, Atatürk'ün dindar olarak gösterip tanıtmak isteyenleri "resmî Atatürkçü" olmakla itham etmektedirler. Bu tartışmalar hâlâ devam ediyor ve "Nasıl bir millî eğitim?" sorusu hâlâ cevap bekliyor.

İnsanın ortalama 15 yılı "mektep sıraları"nda geçiyor. O da öğrenmeye en müsait olduğu, şahsiyetinin tıpkı bir hamur gibi kolayca şekillenebileceği yılları...

Aile yapısının gittikçe ufalması, dolayısıyla evde; dede, nine, hala, teyze gibi büyüklerin olmaması, sanayileşmenin ve şehirleşmenin neticesi olarak anne-babanın çocuklarına fazla zaman ayıramamaları, TV'nin, anne-

Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri	Yemek Pişirme	II	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 8. Çağdaşlaşma ve Uygarlık a. Millî kültür	— H. Özel Türk Yemeklerinden Örnekler ve Uygulaması	
"	Tesis ve Aletlerin Bakım ve Onarımı	III	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 1. İnsan Hak ve Hürriyetleri ile Sorumlulukları b. Hürriyetin çeşitli şekilleri (10) Mülkiyet hakkı	— F. Bakım ve Onarım	Okuma parçası şeklinde verilecek
Lise	Türk Dili ve Edebiyatı	I	— ATATÜRK'ÜN HAYATI Atatürk'ün son günleri		— Konu ile ilgili yazılar, konferans vb. kaynaklardan yararlanılacak ve Atatürk'ün eşiyle ilişkisi üzerinde du-

Otelcilik ve turizm meslek liselerinde okutulan "yemek pişirme" dersi de Atatürkçülükten nasibini alacaktı.

MİLLÎ EĞİTİM NASIL OLMALI?

YİRMİ BİRİNCİ asra merdiven dayadığımız bugünlerde, hızla gelişen teknoloji, klasik eğitim, yani "mektep eğitimi" ile "rekabet" etmesine rağmen, ülkemizde ilk, orta veya yüksek tahsil hâlâ insana şekil veren en büyük âmil olmakta devam ediyor. Zamanla, basının, radyo ve televizyonun, sinemanın, tiyatronun, videonun, kompüterin, kitapların tesiri daha da artacak şüphesiz. Ama, eğitime ve kültüre tesir eden bütün bu "yan unsurlar"ın şahsiyetin tesirindeki rolü, eğitim müesseselerin tesiri yanında çok cılız kalmaya devam edecek. Zira, yüksek tahsilli de yapan bir babanın ağzını açmaya dahi fırsat vermemesi, çocuğun eğitimini, bütünüyle eğitim müesseselerinin omuzlarına yükleyen sebeplerden bazılarıdır. Dolayısıyle ilkokulun birinci sınıfında eğitim yuvasına dahil olan çocuk, üniversiteden diplomasını aldığında hangi ruh yapısında ve kabiliyetteyse, hangi karaktere ve şahsiyete sahipse; bunda eğitimin rolü çok büyüktür.

Eğitim, insanın hem ruhunu, hem şahsiyetini şekillendiriyor

Ana hatlarını çizdiğimiz bu tablodan da anlaşılacağı gibi, "klasik eğitimin" devlet ve millet hayatında "hayatî" rol oynadığı bir gerçektir.

Memleketi ileri ülkeler seviyesine çıkartacak; ilmî, ekonomik, siyasî çalışmaları yapacak olan bu gençlerdir. Milletin huzuru ve refahı için ter dö-

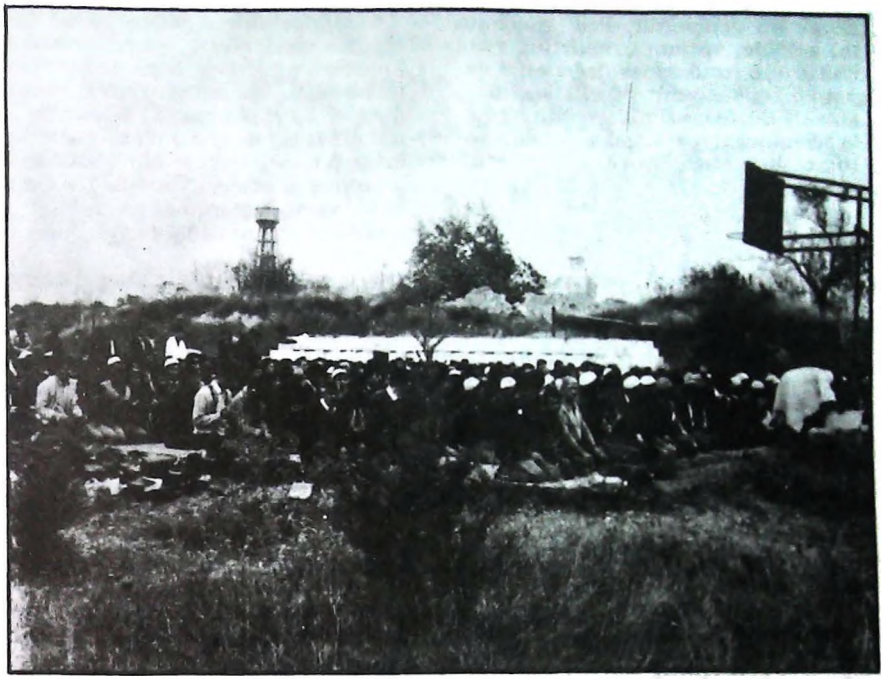
kecek bu gençlerdir. Peki gençlerin bu şekilde; vatanını, milletini, millî kültürünü, mukaddes değerlerini canından çok seven; bilgili, kültürlü, ahlaklı, dürüst, azimli, gayretli bir hale gelebilmesi için nasıl bir eğitim verilmelidir? Memleketin kaderine tesir edecek bu sorunun cevabını aramak her münevverin, her vatandaşın üzerine borçtur.

Vatandaşlarımız, göz bebekleri olan çocuklarını henüz 6-7 yaşındayken okula teslim ederken, bir mânâda "devlet baba"ya, "Eti senin, kemiği benim" diyor. Ne var ki, yakın tarihimiz içerisinde cereyan etmiş olan huzur bozucu hâdiseler, hele bu hâdiselerde "okumuş gençlerin" büyük rol oynaması vatandaşlarımızı endişe ve tereddüt içerisine düşürmüş bulunu-

30 Haziran 1986 — 2212 Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi Sayfa : 245

Okul	Ders	Sınıf	Konular	İşlenecek Ünite veya Konular	Açıklamalar
Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	Teknik Resim	I	— ATATÜRK'ÜN HAYATI 13. Atatürk'le ilgili anılar — ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ 15. Sanatseverliği	Yazılar	Norm Yazı çalışmaları içerisinde işlenecek
"	Osmanlıca	I - II	— ATATÜRK'ÜN HAYATI B. Atatürk'le ilgili anılar	5. Osmanlıca Okuma Uygulamaları	
"	Deniz Ticaret Hukuku	II	— T. C. ANAYASASI 1. Anayasa Kavramı 3. Yeni Anayasamız a. Yeni Anayasamızın hazırlanması	I. Hukuka Giriş	
-	Yabancı Dil	I	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 2. İnsan sevgisi ve evrensellik a. Yurt sevgisi		
-	"	II	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 6. Barışçılık c. Barışta eğitimin rolü		
"	"	III	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 6. Barışçılık c. Barışta eğitimin rolü		
"	Beden Eğitimi	III	— ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE ÖZELLİK TAŞIYAN ÖNEMLİ YAKLAŞIMLAR 12. Türk musikisi ve Türk folkloru a. Millî musikimizi muhafaza etmek ve geliştirmek b. Türk folklorünü zenginleştirmek		— Programın sonunda işlenecek
"	Resim - İş	I	— ATATÜRK İLKELERİ 6. İnkılâpçılık f. Türk inkılâbı ve sonuçları	IV. Güzel sanatlara ait bilgiler	— Okuma parçası şeklinde verilecek
"	Resim - İş	II	— ATATÜRK İLKELERİ 6. İnkılâpçılık f. Türk inkılâbı ve sonuçları	"	"

Teknik ve endüstri meslek liselerinde okutulan "teknik resim", "yabancı dil" ve "Osmanlıca" derslerinde de Atatürkçülük anlatılacaktı. Atatürk Osmanlıcanın düşmanı idi. O dersin yazısını ortadan kaldırmıştı. O yazıya savaş açmıştı. Ama Atatürkçü olduklarını söyleyenler adı geçen derste de Atatürk'ün anlatılmasını istemekteydi.

Hatıramız, din mümtazıyle fen ilimlerinin birlikte okutulmasını istiyor. Yani "İmanlı ilim" arzuluyor. Gençlerimiz meyalarında bulunan iman esasları doğrultusunda hareket ederek vatana faydalı olmak istiyor. Fotoğrafta görüldüğü gibi mekteplerde kendilerine yer tahsis edilmese de açık sahada spor için ayrılan kısımda namazlarını kılmaktan geri durmuyor.

yor. Artık anne-baba çocuğunu okula teslim ederken, gönül huzuruyla, "Eti senin, kemiği benim" diyemiyor. "Acaba çocuğum nasıl bir insan olacak?" endişesi bütün anne-babaları kaplamış bulunuyor.

Milletimizin eğitim müesseselerinden beklediği nedir? Millet, devletin kontrolünde olan bu eğitim müesseselerinden yetişenlerin nasıl bir insan olmasını arzuluyor? Bu soruların cevabını öğrenmek hiç de zor değildir. Köy, kasaba ve şehirlerdeki, çeşitli mevkilerde ve çeşitli gelir grubuna sahip kişiler arasında yapılacak objektif bir araştırma, bu sorunun cevabını açıkça ortaya koyacaktır. Biz, kendi müşahedelerimize ve birtakım müşahhas ip uçlarına dayanarak, milletimizin nasıl bir insan modeli arzuladığı hususunda şunları söyleyebiliriz:

Milletimiz kemâlat sahibi bir insan modeli arzuluyor

İDEAL İNSAN

MİLLETİMİZ her cihetten kemâlat sahibi bir insan modeli arzuluyor. Eğitim müesseselerinden de böyle bir insanın yetişmesi için gayret göstermesini bekliyor. Yani, bilgili, kâbiliyetli, ahlak ve fazilet sahibi, çalışkan, azimli, büyüklerine ve anne-babasına hürmetkâr; vatanını,

milletini ve bütün mukaddes değerlerini canından çok seven, iman sahibi bir insan arzuluyor.

İMANLI İLİM ARZUSU

HALKIMIZIN arzuladığı bu eğitim modelini, "imanlı ilim modeli" diye özetlemek mümkündür. Yani, müsbet ilimlerin yanı sıra dini ilimlerin de birlikte verildiği ve milli kültür şuurunun esas alındığı bir model... Halkımız böyle bir modelde, dinsizliğin de, taassubun da tutunamayacağına inanmaktadır.

Eğitimde, müsbet ilimlerle dinî ilimler birlikte verilmeli

Yüzde 99'u Müslüman olan halkın böyle bir eğitim modelini arzuladığının pek çok müşahhas delili mevcuttur. Kur'an kurslarının ve imam-hatip okullarının sayısının devamlı artması gibi.

Vatandaşlar, çocuklarının dinini layıkıyla bilmesini, tahkiki iman sahibi olmasını candan arzulamaktadır. Bu bakımdan çocuklarına en azından Kur'an-ı Kerimi güzelce okumayı öğretmek istemek ve bunun için de ya Kur'an kursuna, ya da yaz aylarında bütün camilerde açılan kurslara göndermektedir.

Yüzde 99'u Müslüman olan halkımız, ilim öğrenmenin, kadın-erkek herkese farz olduğunu idraki içerisindedir. Bu bakımdan kız çocuklarını da okutmak istemektedir. Ne var ki, bu arzularının karşısına anti demokratik ve çağ dışı yasaklar çıkmaktadır. Bunların başında başörtüsü sıkıntısı gelmektedir.

ANLAYIŞ FARKLILIĞI

BİZİM halkımızın bâriz bir vasfının da, dine saygılı ve son derece hürmetkâr olmasıdır. Ne var ki, resmî çevrenin halkın bu yapısını göz önünde bulundurduğu ve kâle aldığı söylenemez.

Ülkemizde yıllardan beri laiklik, bu sistemin mücidi olan Avrupa ülkelerindekinden çok farklı şekilde tatbik edilmekte ve din ile dindarlık âdeta "üvey evlat" muamelesi görmektedir. Avrupa ülkelerinde laiklik, "dine ve dinî inanç sahibi olanlara dokunulmaması, bilakis hürmet edilmesi" şeklinde anlaşılıp tatbik edilirken, ülkemizde "dine ve dindarlara müdahale ve baskı yapılması" şeklinde anlaşılıp tatbik edilmiştir. İşte bu yanlış ve çarpık laiklik anlayışının tezahürü eğitim müessesesinde de görülmüştür. Kur'an kursları ile imam-hatip okullarının sık sık tenkit edilmesi, imam-hatip okulu mezunlarının askerî okullara alınmaması, devletin üst seviyedeki vazifelerine tayin edilmesi gibi...

Halihazırda, resmî eğitim modeli ile, halkın arzuladığı eğitim modeli arasında bir uyuşmazlık olduğu âşikardır. Peki, millet ekseriyetinin tasvip edip destekleyeceği, eğitim modeli nasıl tesbit edilebilir? Bir başka deyişle, millî eğitim nasıl olmalıdır?

SAYFALAR ARASINDA

Kadınları açılmaya alıştırma taktiği

MUSTAFA Kemal, sanatçılarla, bilhassa da ses ve tiyatro sanatçısı olan kadınlarla "yakından" ilgilenirdi. O bir çok kadın sanatçının elinden tutmuş ve yükselmesine sebep olmuştur. Osmanlı devrinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında bizde sanatçı denilen kimseler, daha çok Ermenilerden meydana geliyordu. Müslüman kadınlar, kendileri İslâmiyeti yaşamasalar da, halkın büyük reaksiyonuna sebep olacağı korkusuyla sahneye çıkmaktan çekinirlerdi. Ama Mustafa Kemal, bir çok kadının sahneye çıkmasına sebeb olmuştur. Bunlardan birisi de Bedia Muvahhit'tir. Bu kadın, kendisinin ilk sahneye çıkış hâdisesini şöyle anlatıyor:

"Eşim, Muvahhit, İzmir'e, arkadaşlarıyla bir turne yapmıştı... Ben de gittim, ama tiyatroya falan çıkacak değildim. Dame de Sion'u yeni bitirmiştim. Erenköy Lisesi'nde Fransızca hocasıydım. Sonra, Muvahhit'le evlenmiştim. İşte o sıralarda Muvahhit İzmir'e arkadaşlarıyla gidiyordu. Ben de gittim. Atatürk, merak etmiş sordurmuş, 'Sahnede kimler var?' diye. Hanımlar için soruyor. Onlar da, 'Ermeni hanımlar var' demişler. Atatürk; o zaman Muvahhit'e, 'Niye senin karın çıkmıyor?' demiş."

Bu hatırayı anlatan Bedia Muvahhit, daha sonra heyecan içinde sahneye çıktığını, Atatürk'ün de kendisini gelip seyrettiğini kaydediyor. Piyes'den sonra, Atatürk, bu ekibin İzmir civarında temsiller vermesini istiyor. Atatürk, Bedia Muvahhit'in, Denizli ve Manisa civarında sahneye "türbanlı" çıkmasını istiyor:

" 'Oralarda hemen sahneye başın açık çıkma' dedi... 'Neden Paşam' dedim. 'Oralarda halk savaştan yeni çıktı. Bir Türk kadınının sahneye çıkmasına; hem de başı açık çıkmasına hemen alışamaz, başına türban gibi bir şey tak, öyle çık, sonra git gide alışacaklardır. Türk kadını, lâyık olduğu medenî seviyeye kavuşacak, medenî dünyada hak ettiği yeri alacaktır..."

Hürriyetçi parlamenter demokrasi rejimi içerisinde bu sorunun cevabını bulmak hiç de zor değildir. Zira, demokrasi rejimi, millet iradesine saygı demektir. Millet iradesinin, yani millet ekseriyetinin arzusunun hilafına iş yapmak mümkün değildir. "Halk için, halka rağmen" düşüncesinin hâkim olduğu rejimin adı demokrasi değil, diktatörlüktür. Dolayısıyle, demokrasi rejiminde eğitim modeli; halkın yapısı, karakteri hususiyetleri göz önünde bulundurularak tesbit edilir.

İnsanlar deneme tahtası yapılmasın!

DENEME TAHTASI OLMASIN

EĞİTİM politikası, devlet ve millet hayatını yakından ilgilendirmektedir. Yanlış eğitim politikası bir neslin akıl, kalb ve dimağının vara almasını, dolayısıyle ülke kalkınmasını, milletin huzur ve refahını engellemesini netice verebilmektedir. Bu bakımdan, eğitim politikası üzerinde ne kadar durulsa azdır. İnsanlar bir tecrübe âleti olarak görülmemelidir.

Milli eğitim politikası tesbit edilirken, milletimizin tarihi yapısı, karakteri, inançları göz önünde bulundurulmalıdır. Ders kitapları yazılırken, milli kültüre aykırı, milletimizin inançlarına aykırı hususlara yer verilmemelidir.

Müsbet ilimlerde, dünyadaki en son gelişmeler gençlerimize öğretilmelidir. Ama, biyoloji, tabiat bilgisi ve psikoloji gibi derslerde, Avrupa'nın materyalist felsefecilerinin tesiri altında kalan Batılı yazarların sübjektif değerlendirmelerine iltifat edilmemeli, milletin inançlarına ay-

Vatandaşlarımız, göz bebekleri olan çocuklarını eskiden okula teslim ederken, "Eti sizin kemiği bizim" diyorlardı. Ancak eğitimin acı meyvelerini gördükten sonra artık bu sözü söyleyemez oldular ve masum yavrularının istikbalinden endişe etmeye başladılar.

Bizim halkımızın bâriz vasıflarından birisi de dindar, yahut dine saygılı oluşudur. Bütün vatan sathını nâzik minareleriyle donatan binlerce cami ile bu camileri dolduran cemaat buna müşahhas bir delilidir.

kırı değerlendirmelere yer verilmemelidir.

MİLLÎ KÜLTÜR ŞUÛRU

SOSYAL bilgiler ders kitapları mutlaka millî kültürün temel esasları göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Yani millî kültürün temeli olan din, dil ve tarihe ehemmiyet verilmeli, ayrıca örf ve an'aneler ile folklörümüz dikkate alınmalıdır. Bu sayede tahsil gençliğinin millî kültür şuûruna sahip olması mümkün olacak, dolayısıyle, tahsilini tamamlayan gençler tarihine, ülkesine ve milletine ait değerleri, inançlarını ve örfünü tanıyıp sevecektir. Bunun tabii neticesi olarak, tahsil gençliği arasında birlik ve beraberlik duygusu gelişecek, el ele, gönül gönüle milletin ve ülkenin hizmetine koşacaklardır.

Dinimiz ve tarihimiz iyi öğretilmeli!

Millî kültür şuuruna sahip olması, ülkenin ve milletin istikbalinin teminatı olacaktır.

Ders kitapları şüphesiz eğitim hayatında çok mühim bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan ders kitaplarının yazılması mevzuu çok ciddî bir şekilde ele alınmalı, "oldu bittiye" getirilmeden geniş araştırma yapılmalı ve halkın inançlarıyla âhenk içerisinde olacak bir üslup ve muhtevada olmasına gayret gösterilmelidir.

Millî eğitimin, ülkemizin en mühim meselesi olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bu bakımdan üzerinde ne kadar durulsa azdır.

"Nasıl bir insan modeli?" sorusunu hep birlikte tartışmalıyız

"Milli Eğitim nasıl olmalı?" sorusunun cevabı, demokratik düşünce esas alınarak verilmelidir. Yani, millet ekseriyetinin duygu ve düşünceleri gözönünde bulundurulmalıdır. Yoksa milletin ne düşündüğüne bakılmaksızın, üst seviyede planlanıp, empoze edilen eğitim modelinin gerçekten "milli" olup olmadığı tartışılmaya devam edilecektir.

Milli eğitim politikası tesbit edilirken, ilk başta yapılacak iş; geçmiş yıllardaki bütün tatbikatın muhasebesini yapmak olmalıdır. Cumhuriyet tarihindeki bütün eğitim hayatının gerçekçi ve ilmî bir şekilde tahlilinin yapılması ideal milli eğitim politikasının tesbitinde mühim rol oynayacaktır.

Şurası unutulmamalıdır ki, "Nasıl bir eğitim modeli?" sorusu, "Nasıl bir insan modeli?" sorusuna tekâbül etmektedir.

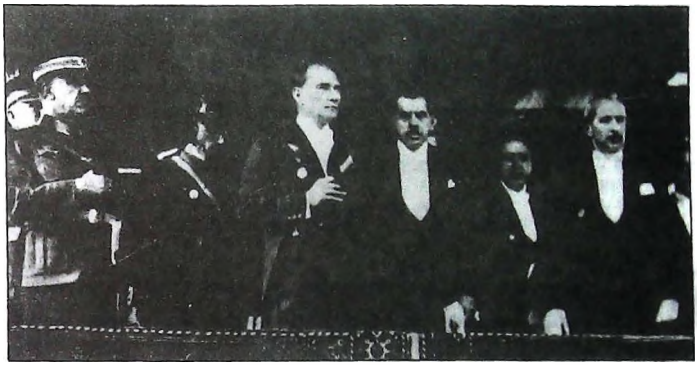
Evet, nasıl bir insan modeli isteniyor? Bu sorunun cevabını tartışmak ve bu soruya cevap bulmaya çalışmak bu ülkede yaşayan herkesin boynuna borçtur.

12 Eylül ihtilâlinin lideri Kenan Evren her gittiği yerde, tesettür üzerinde duruyor ve hanımların örtünmesini tasvip etmediğini belirtiyordu. Oysa tesettür bu vatanda bin yıldan beri yaşayan bir gelenekti. Hem inancın icabıydı. Bu vatanda yaşayan hanımların büyük ekseriyeti inançlarına esas olan bağlıydı. Hem giyim kuşamlarında, hem de ibadetlerinde titizlik gösterirlerdi.

Tevfik Fikret Kimdir?

Atatürk, Tevfik Fikret'e hayranlık duyuyordu

Çankırılı Mutasarrıf Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Fikret, bazılarının iddiâ ettiği gibi inançlı ve faziletli bir kimse miydi? Yoksa inançsızlık karanlıklarında kayıp mı olmuştu? Fikret, gençlere, kimi örnek olarak gösteriyordu? Fikret, vatan şâiri miydi? Âkif-Fikret kavgasının aslı neydi? Atatürk, Fikret'in "Tarih-i Kadim" şiirini, ne diyerek övmüştü? Ermeni terörünü neden methetmişti? Âkif, Fikret'e nasıl cevap verdi? Sanat yönünden güçlü müydü? Fikret'in hayâlindeki dinsiz neslin sembolü oğlu Halûk, niçin papaz olmuştu? Ömrünün sonunda akıl hastası mı olmuştu? Atatürk, "Gençler, Fikret'i örnek almalı" demiş miydi? Halûk'lar mı Âsım'lar mı bir çığ gibi büyüyordu? Fikret'in oğlu Halûk, Türkçe konuşmaktan, utanır hâle gelmiş miydi? Devlet, Müslüman şâir Âkif'e sahip çıkmazken, neden Fikret gibi birisine sahip çıkmıştı? Fikret, "Peygamberlere ihtiyaç duymadan yaşarım" demiş miydi?

Yunan mitolojisindeki kahramanları örnek gösteriyordu

Fikret kitaplarda yanlış tanıtılıyor

SERVET-İ Fünun şâirlerinden olan Tevfik Fikret'i normal lise tahsili yapan herkes; Sabâh olursa, Halûk'un Bayramı, Rübabın Cevabı, Prometе, Balıkçılar, Zelzele gibi şiirlerinden dolayı az da olsa tanır. Edebiyatla uzaktan yakından alâkası bulunan kimseler de bu isim üzerinde geniş araştırmalar yapmış olmasalar bile, en azından onu duymuşlardır.

Fakat Millî Eğitim Bakanlığına bağlı liselerde okutulan edebiyat kitaplarında veya diğer kitaplarda bir şahıs bir hâdise, bir vak'a olduğu gibi, bütün yönleriyle anlatılmak yerine, bölük pörçük anlatılma yolu tercih edilir. Kitaplarda verilen bu bilgiler de çoğu zaman kasıtlıdır. Yani zihinlerde tarihî gerçeklerle pek telif edilmeyen imajlar uyandırma hedefi esas alınır.

Hattâ öyle ki, resmî kitaplarda anlatılan nice vak'alar, hâdiseler veya şahıslar, olduklarının, göründüklerinin tam tersi bir tarzda nazarlara verilmek istenir. Ama meselelere objektif olarak bakan eserlerde, durum her yönüyle anlatıldığından, o hususlar hakkında daha sağlam, doğru ve doyurucu bilgiler elde etmek mümkündür.

İşte, 1867-1915 yılları arasında yaşayan ve Çankırılı Mutasarrıf Hüseyin Efendi'nin oğlu olan, Mehmet Tevfik veya tanınmış adıyla Tevfik Fikret de resmî kitaplarda yalnızca belli yönleri verilen ve belli yönleri örtülmeye çalışılan edebî şahsiyetlerden birisidir.

VATAN ŞÂİRİ İMAJI

MESELÂ Lise II. sınıflar için Nihad Sami Banarlı tarafından hazırlanan "Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı"nda, Tevfik Fikret'in Balıkçılar gibi, yalnızca sosyal muhtevâlı bir şiiri yer alırken, aynı şahsın Lise III. sınıflar için hazırladığı "Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı" kitabında şâirin "Vatan" şiirine yer verilerek, bir vatan şâiri olduğu imajı verilmek istenmiştir. Kitabın 109. sahifesinde "Rübâbın Cevâbı" isimli şiirinin bir kısmına yer verildikten sonra şu açıklamalarda bulunuluyor:

"Rübâbın Cevâbı, aslında uzun ve müstakil bir manzumedir.(İstanbul, 1912) Fikret'in birinci şiir kitabının adı, Rübâbı Şikeste idi. 'Kırık Saz' demektir. Rübâbı Şikeste'nin ikinci, üçüncü baskılarında şâirin millî ve sosyal ıstıraplarımızı dile getiren şiirleri vardı. Böylelikle Fikret, kendi şiirini, çeşitli duyguları, bu arada millî ıstıraplarını terennüm eden bir saza benzetiyordu.1912'de Fikret, bir müddet köşede kaldığını, tozlanıp pas tuttuğunu uyuduğunu söylediği bu saza, önce bir serzenişte bulunur. Yıllarca bu kasvetli mahbes'in (hapishaneye benzettiği memleketin) çatlak sağır duvarlarını feryadıyla inleten sazın, şimdi niçin oklarından ayrı düşen yay kadar hazin' ve sessiz, bir köşede tozlandığını sorar. Susmaya sebeb yoktur. Vatan yine mustariptir. Fikret bu ıstırabı, aynı şiirde, Bak ağlıyor vatan yine bak, anne ağlıyor/ feryâdıyla ifâde eder. Nice sitemlerden sonra, birden bire sazının yeniden canlandığını, tekrar dile geldiğini duyar. Fikret'in rübâbı, şimdi bütün yeni ıstıraplar karşısında, bu ıstıraplarını ve vatana yapılan fenalıkları saya saya insanı içinden ürperterek haykırmaya başlar." (A.g.e., s.109-110)

Aynı kitabın 111. sahifesinde ise gençliği teşvik şiirlerinden biri olan "Promete"ye yer verilmiştir. Promete de ne diyeceksiniz. Onun ne olduğunu biraz ileride açıklamak üzere şimdilik, bu şiirin orjinaline bir göz atalım:

"Kalbinde her dakikâ şu ulvî tahassürün/ Mînkârı âteşini duy, dâimâ düşün:/ Onlar niçin semâda, niçin ben çukurdayım?/ Gülsün neden cihan bana, ben yalnız ağlayayım?/ Yükselmek âsmâne ve gülmek, ne tatlı şey./ Bir gün şu hastalıklı vatan canlanırsa... Ey/ Müştâkı feyz ü nûr olan âtîî milletin/ Meçhul elektrikçisi, aktârı fikretin/ Yükle, getir - ne varsa- biraz meskenetfiken,/ Bir parça rûhu, benliği, idrâki besleyen/ Esmârı bünye-hizini; boş durmasın elin/ Gör dâimâ önünde Esâtiri Evvelin/ Gökten dehâyı nârı çalan kahramanını/ Varsın bulunmasın bilecek nâmı şânını."

Gençlere Promete'yi örnek gösteriyordu

Bu şiiri daha anlaşılır bir hâle getirecek olursak, şu mânâ çıkar:

"Kalbinde her dakika şu pek yüce özleyişin ateşli gagasını hisset ve dâima düşün;/ Onlar niçin gökte, ben niçin çukurdayım?/ Niçin cihan bana böyle gülsün de, ben yalnız ağlayayım?.../ Yükselmek göklere ve gülmek, ne tatlı şey.../ Bir gün şu hastalıklı vatan canlanırsa... /Ey nûra ve feyze can atan, milletin istikbaldeki meçhul elektrikçisi,/ Bütün fikir sahalarının, nesi varsa yükleri getir/

biraz miskinliği ezen bir parça rûhu, benliği, anlayışı besleyen/ Ve onları canlandıran materyallerini; boş durmasın elin./ Gör daima önünde evvel zaman masallarının gökten ateş hârikasını yere indiren kahramanını.../ Varsın, bulunmasın bilecek adını, sanını."

Burada görüldüğü gibi, Fikret, gençlere örnek olarak Yunan mitolojisindeki "gökten ateş hârikasını yere indiren" kahramanı gösteriyor. Halbuki bizim gençliğe misal olarak takdim edecek, sayısız kahramanlarımız yok mu?

Lise edebiyat ders kitaplarında bir vatan şâiri gibi ve gençlere bir önder gibi gösterilmek istenen Tevfik Fikret gerçekten nasıl birisiydi? Bazılarının iddiâ ettikleri gibi vatan şâiri miydi, faziletli miydi, inançlı mıydı, yoksa tam tersine imansızlık karanlıklarında kaybolan, tezatlar içinde olan birisi miydi?

Aynı kitabın aynı sahifesinde "Promete" şiirinin altında Promete ile alakâlı bilgilere de yer veriliyor:

"Promete (Prometheus) eski Yunan mitolojisindeki yarı tanrılardan biridir. Yunan inanışına göre, insanlar henüz ateş yakmayı bilmez ve soğuktan titreşirlerken, ateş ve ateş yakmak, yalnız gökyüzündeki tanrıların hakkıydı. Promete, tanrıların, insanları böyle bir nimetten mahrum bırakmalarını doğru bulmadı ve gökyüzünden ateş çalıp, insanlara verdi. Tanrılar, Yunan kahramanının bu hareketini küstahlık saydılar. Yunan tanrılarının en büyüğü Zeus, Promete'yi Kafkas dağlarında bir kayaya bağlattı. Ona korkunç bir ceza tertipledi. Her sabah bir kartal gelip, gagasıyla Promete'nin göğsünü deliyor, ciğerlerini yiyordu. Promete'nin ciğerleri her

Mehmet Tevfik veya tanınmış adıyla Tevfik Fikret, 1867-1915 yılları arasında yaşamıştı. Çankırılı Mutasarrıf Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Fikret, bazılarının iddiâ ettiği gibi inançlı ve faziletli bir kimse miydi? Yoksa inançsızlık karanlıklarında kayıp mı olmuştu?

gece yeniden bütünleniyor ve zâlim işkence, uzayıp gidiyordu. Nihayet meşhur Yunan kahramanı Herakles, yani Herkül, Promete'yi bulmak için Kafkaslara koştu. Onun ciğerlerini yiyen kartalı öldürdü. Böylelikle, medeniyete ateş ve ışık veren Yunan tanrısı işkenceden kurtulmuş oldu. Promete'nin insanlık ve medeniyet uğruna yaptığı bu fedâkarlık, Batı sanatının resim, heykel ve edebiyat kollarında birçok eserlerine konu olmuştur. Onun için âbideler, heykeller, tablolar yapılmış, eski Yunandan beri bir kısım Batı şâirleri Promete için şiirler söylemişlerdir."

Lise edebiyat ders kitaplarında bir vatan şâiri gibi ve gençlere bir önder gibi gösterilmek istenen Tevfik Fikret gerçekten nasıl birisiydi? Bazılarının iddiâ ettikleri gibi vatan şâiri miydi, faziletli miydi, inançlı mıydı? Yoksa tam tersine imansızlık karanlıklarında kaybolan, tezatlar içerisin-

Tevfik Fikret'in gençlere örnek olarak gösterdiği Yunan mitolojisindeki "Gökten ateş hırsızını yere indiren" Promete. Sanki şanlı tarihimizde örnek alınacak başka kahraman kalmamış gibi... Promete, ateş hırsızlığı yaptığı için Yunan tanrısı tarafından cezalandırılmış, Yunan kahramanı Herkül ise onu kartallara yem olmaktan kurtarmıştı.

de yüzen bir mizaca mı sahipti? Onun Mustafa Kemal'le olan münâsebeti nasıldı? Daha doğrusu Mustafa Kemal'in Tevfik Fikret'e bakış açısı nasıldı?

Atatürk'ün Tevfik Fikret'e bakış açısı hakkında kısa da olsa bir mâlûmat sahibi olmak için önce, 12 Eylül 1987 tarihinde çıkan Anadolu Ajansı manşeçli bir habere kulak verelim:

Mustafa Kemal, Tevfik Fikret'e nasıl bakıyor?

"Azerbeycan Üniversitesi Felsefe Kürsüsü Başkanı Ord. Prof. Dr. Refik Zeka Handan, babaannesinin atlas üzerine elle işlediği şâir Tevfik Fikret'in ipek portresini, Âşiyan Müzesi'ne bağışladı.

"Babaannesinden babasına, ondan da kendisine geçen vasiyeti yıllar sonra yerine getiren Ord. Prof. Handan, Türkiye'ye getirdiği portre ile Tevfik Fikret için kendisinin yazdığı şiiri, Fikret'in müze haline getirilen evi, Âşiyan Müzesi'nde sergilenmek üzere, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'a verdi.

".....

"Ord. Prof. Dr. Handan, Tevfik Fikret'in, Atatürk tarafından desteklenen bir şâir olduğunu ve Atatürk'ün de, Tevfik'in şiirlerini ezbere bildiğini söyledi. Prof. Dr. Handan, Tevfik Fikret'in 'Millet yoludur, hak yoludur, tuttuğumuz yol. Ey hak yaşa, ey sevgili millet, yaşa var ol' şeklindeki mısrayı okuduktan sonra, 'Tevfik Fikret'i sevmeyenler Atatürk'ü sevmeyenler, Türk'ü sevmeyenlerdir' şeklinde konuştu."

ATATÜRK'ÜN HAYRAN OLDUĞU KİMSE

ŞÜPHESİZ Kİ, Azerbeycanlı Prof. Dr. Handan'ın son cümlesine katılmak veya katılmamak kişilerin düşünce ve fikriyatlarıyla alâkalıdır. Prof. Dr. Handan'ın burada üzerinde duracağımız en mühim sözü, Fikret'in Atatürk tarafından desteklendiğini söylemesi ve Atatürk'ün Fikret'in şiirlerini ezbere bilmesidir.

25 Aralık 1985 tarihli Cumhuriyet'te yazar Mustafa Ekmekçi, Tevfik Fikret'le alâkalı olarak kaleme aldığı yazısında, Mehmet Âkif'in, şapka giymemek için Mısır'a gittiğinin ileri sürüldüğünü belirttikten sonra, İstiklâl Marşı bestekârı Zeki Güngör'ün Mustafa Kemal'i bırakmadığını, yıllarca onun emrinde vazife yaptığını söylüyor ve sözü Tevfik Fikret'e getirerek, şunları kaydediyor:

"Tevfik Fikret'e gelince, Atatürk'ün ölünceye dek hayran olduğu kişi. Recep Peker, bir anısını şöyle anlatır:

"'Bir gün Çankaya'da sofranın belli müdâvimleri toplanmıştı. Atatürk o akşam çok dalgın görünüyordu. Gruplar kendi aralarında konuşuyorlardı, bunlardan birinde Fikret üzerinde bahsediliyordu.

Atatürk, Fikret'i neden benimsiyor?

"'Ben hemen dikkat kesildim, içimden, işte şimdi parlayacak, dedim.'

"'Nitekim birdenbire gürledi:

"'Susunuz, susunuz...'

"'Hepsi sustular; Ata'nın kaşları çatılmıştı. Dudaklarından şu sözler dökülüdü':

"'Siz Fikret'i konuşacak adamlar değilsiniz. O kimdir biliyor musunuz? Onu iyi tanıyanlar, onu iyi tanıyacaklar, benim bugün yapmak istediğimi kavrayacak kimselerdir.'"

DEVRİMLERİN KAYNAĞI

MUSTAFA Ekmekçi, Mehmet Bayrak'ın "Tevfik Fikret" isimli kitabından daha sonra neler olduğunu aktarıyor ve şunları söylüyor:

"Fikret'in öğrencilerinden Vecdi Bingöl anlatıyor:

"'....Bu hususi toplantıda Türk müziğinden, edebiyattan konuşuldu. Bu arada Atatürk, benim Fikret'in talebesi olduğumu öğrenince memnun oldu. Saraya birkaç defa gittim. Hiç unutmam, birgün gözlerimin içine bakarak ve derinden gelen bir sesle dedi ki:

"Tevfik Fikret'in o Tarihi Kadim'i yok mu, işte o dünyada yapılması gereken bütün devrimlerin kaynağıdır! "

Bu ifadelerden Atatürk'ün Tevfik Fikret'i nasıl benimsediği, neden benimsediği ve onun şiirlerine destek verdiği hemen anlaşılıyor. Atatürk'ün "Dünyada yapılması gereken bütün devrimlerin kaynağı" olarak gösterdiği Tevfik Fikret'in "Tarih-i Kadim" şiirinin mâhiyetini daha ileride anlatmak üzere, burada şimdilik küçük bir işaretle iktifa edelim.

Bu şiir, daha ileride de genişçe ele alınacağı gibi Mehmet Âkif-Tevfik Fikret kavgasına sebeb olacaktır. Âkif, Tarih-i Kadim adlı şiirin yayınlanmasından sonra Fikret'ten nefret etmiş, ona düşman kesilmiştir:

BABAMA SÖVSE AFFEDERDİM

"AHLÂK kürsüsünden haykıran bir adamın —ister inansın ister inanmasın— halkın mesnedi olan varlığa uluorta sövmesi... İşte bu, akılların kabul edemiyeceği bir şey... Bu adam Peygamberime sövdü. Babama sövse affederdim. Fakat Peygamberime (a.s.m.) sövmek... Bunu ölürüm de hazmetmem..."

Nihat Sami Banarlı lise üçüncü sınıflar için hazırladığı Edebiyat kitabında Tevfik Fikret'in bazı şiirlerine yer vererek, onu bir vatan şâiri gibi tanıtmıştı.

Tevfik Fikret'in bu şiiri Âkif'in "Hiç utanmaz, Protestanlara zangoçluk eder" mısrasını yazmasına sebeb olmuştur.

Kendilerini Atatürkçülük perdesi arkasına gizleyen bazı kimseler, Atatürk Tevfik Fikret'i övdü diye onu göklere çıkarma gayreti içine girmişlerdir. Bunlar Fikret'i kurtarmak için Atatürk'ün adını da sık sık kullanıyorlar. Tercüman yazarı Ahmet Kabaklı, bu tartışmaların çoğaldığı bir zamanda bu hususta şunları kaydetmişti:

Atatürk bahsetmedi diye Âkif şâir değil mi?

"Yani Atatürk sevmese, benimsemese idi Tevfik Fikret şâir sayılmayacak mıydı? Yoksa, kendisinin Fikret hakkındaki övgüleri mesnetsiz mi kalacaktı? Yani Atatürk bahsetmediği için, Ahmet Hâşim, Mehmed Âkif, Yahya Kemâl, şâir değiller midirler?

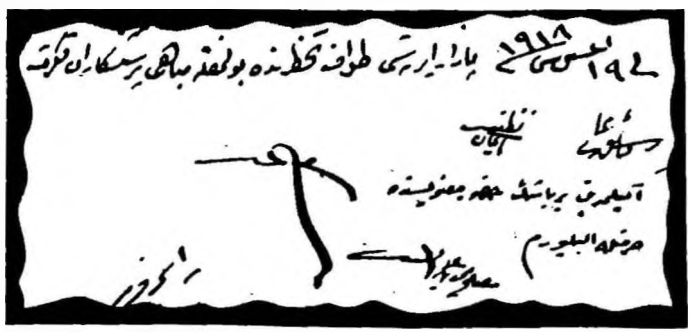
"Atatürk bir şiir tenkitçisi değil, bir devlet adamıdır ve komutanıdır. O halde, Fikret'i kurtarmak için ille de onun adını kullanmak, böylece hayali Fikret düşmanlarını biraz daha ezebileceğini zannetmek, okumuş adama yakışır mı?"

ÖDLERİ KOPANLAR

BİZDE yarı aydınlar bukalemun gibi bir kılıktan bir kılığa giren kimselerdir. Menfaat gördükleri kimselere veya şeylere yağcılık yapmak, bir mevkie çıkmak için her türlü hokkabazlığı denemek de onların silinmez vasıflarıdır. Hele de bunlardan bir grup da vardır ki, Atatürk lâfını ağızlarından hiç düşürmezler. Böyle kimselerin çokluğu sebebiyle, nice sözler uydurulmuş ve Atatürk'e mâl edilmiştir.

Bu iki yüzlü aydınlar, dinine, örfe ve âdetlerine bağlı olan Müslüman milletimiz hoşlanmasa da, hattâ nefret etse de, Atatürk'ün el üstünde tuttuğu kimseleri, el üstünde tutmayı bir mârifet bilirler, onun övdüğü kimseleri veya şeyleri övmeyi üzerlerine vazife bilirler. Fakat her ne hikmetse bunların sahip çıktıkları ve öve öve göklere çıkardıkları şahıslar, millet nazarında bir hiçtir. Bunlar kendi çıkarlarını düşündükleri için, yaptıkları hareketin, konuştukları kelimelerin, bahsettikleri mevzuların, halkla kendi aralarında derin uçurumlar meydana getirdiğine, kendilerini halktan soğuttuğuna da pek bakmazlar.

Halbuki, merhum Cemil Meriç'in de dediği gibi, içinde yaşadığı, ekmeğini yiyip, suyunu içtiği cemiyete "angaje" olamayan aydınlar, bu memlekete ve bu millete ne fayda verirler? İçinde yaşadıkları cemiyete bir fener gibi yol göstermeyen, kendilerini aşamayan, başlarına bir şey gelecek de, işlerinden olacaklar diye ödleri kopanların bu millete bir şey vermesi mümkün mü?

Atatürk, Tevfik Fikret'in Âşiyan'ını ziyaret etmiş ve defterc şöyle yazmıştı: "19 Ağustos 1918 Pazarteesi tavaf-ı tahatturunda bulunmakla mübâhi perestişkârân-ı Fikret. Fâik Ali, Süleyman Nâzif, Mustafa Kemal."

Aslında genç cumhuriyeti bu hâle getiren ve ülkeyi ya tek parti sultası altında, ya da ihtilâlcilerin diktatörlüğü altında inleten insanlar da hep bu akılları başkalarının cebinde olanlar değil mi?

Atatürk'ün övdüğü, şiirlerini ezbere bildiği, bazı yarı aydınların da sa-

Fikret, öfke ve saldırma hislerini taşımaktaydı

hip çıktığı Tevfik Fikret kimdir? Hayatı nasıl bir vasatta geçmiştir? Şiirlerinde hâkim olan hava nedir? Nasıl bir şahsiyete ve ruh hâletine sahiptir?

Fikret, baba tarafından, Çankırı'nın Çerkes köyünden gelme bir âilenin oğludur. Dedesi Ahmed Ağa, babası da Mutasarrıf Hüseyin Efendi'dir. Dedesi, Ahmed Ağa, eşraftandı. Ahmed Ağa'nın en mühim hususiyeti, köyünde kalmayarak, İstanbul'a göç etmiş olmasıdır. Bu sebeble Fikret, 24 Aralık 1867'de İstanbul'da doğmuştur.

Bir kitapta, Fikret'in ana tarafı şu şekilde anlatılıyor:

"Ana tarafına gelince Fikret'in annesi Hatice Refia Hanım, annesi ve babası ihtida etmiş bir Sakızlı Rum ailesinden gelir. Fikret'in anne annesi Saliha Hanım ile annesinin babası Hüsrev Efendi, 1822 Yunan isyanı sırasında yetim kalmışlar, ihtisap ağası Hüseyin Bey tarafından büyütülmüşler ve evlendirilmişlerdir. Hatice Refia Hanım, dayısı Nuri Bey ve kızı ile beraber hacca gitmiş, orda koleradan vefat etmiştir. On iki yaşında yetim kalan Fikret, anneannesinin yanında büyümüştür. Fikret'in anneannesinin ve anne babasının mühtedi olması, annesinin aşırı dindarlığı, şâirin hayatının ilk yarısında çok dindar, daha sonra dinsiz oluşu, oğlu Halûk'un din değiştirerek, Hıristiyanlığa dönüşü, psikolojik bakımdan dikkate değer vak'alardır." (Prof. Mehmet Kaplan. Tevfik Fikret. İstanbul, 1971., s.44)

AHMET KABAKLI— Atatürk bahsetmediği için, Ahmet Hâşim, Mehmed Âkif, Yahya Kemal şair değiller midirler?

ŞİZOFRENİYE MEYİLLİ

FİKRET'İN oğlu Halûk'un din değiştirmesini biraz daha ileride ele alacağız.

1895'ten, 1897 yıllarına kadar çok iyimser olan şâir, bu tarihten sonra birdenbire kötümser hâle gelir. Dünyayı başka türlü görmeğe başlar. Bu değişmeyi dindar âile çevresine atfetmek imkânını bulamıyoruz. Çünkü Fikret bu yıllarda maddî ve manevî bakımdan tatmin edici şartlar içinde görünüyor.

Mehmet Kaplan, Fikret'in beden yapısının pikniğe yakın atletik olduğunu kaydettikten sonra, bu beden yapısına tekâbül eden ruhî karakterin ne olduğunu açıklıyor:

"Bu sahada yapılan araştırmalardan çıkan neticelere göre, atletik tipler bir muvazenesizlik başgösterdiği zaman şizofreniye doğru meyletmektedirler. Bunların normal mizaçları şizotimdir. Fikret'te bu beden yapısına tekâbül eden normal mizaç vasıflarından başlıcalarını buluyoruz. Bu vasıflar şunlardır: 1. Haddinden fazla hassasiyet, insandan kaçma, çekingenlik, ciddiyet, garâbet; 2. Mahcupluk, ürkeklik, ince hissilik, tabiat ve kitap sevgisi. Daha bâriz olarak bu mizacın vasıfları iki kategori altında toplanıyor: 1. Aşırı duyarlık; 2. Otizm (içine kapanma).

"İleride çok üzerinde durulacak olan bu karakter çizgileri Fikret'te açıkça görülüyor.

"Devamlı hastalıklarla karakter ve mizaç arasında sıkı münâsebetler olması vâkıâsı da Fikret'i aydınlatacak mâhiyettedir.

"Çok geç teşhis olmamasına rağmen, bütün ömrünce, Fikret, romatizma ve şeker hastalığına mübtelâ idi. Şeker hastalığının ruh üzerindeki tesiri hakkında şöyle denilmektedir: 'Bu hastalık, kendisine musap olanları, ağır ağır yıkar ve onlara, gittikçe artan bir iktidarsızlık hissi ile cesaretsizlik, bezginlik ve bazen apati hisleri telkin eder. Fikret, gençliğinde bir verem de atlatmıştır. Dış görünüşü bakımından sağlam bir yapıya sahip olmakla beraber, bu hastalıkların Fikret'in mizacı üzerinde kuvvetle müessir olduğunu tahmin ediyorum."(A.g.e. s.45, 46)

Fikret, bütün hayatı boyunca, pek az para sıkıntısı çekmiştir. Bu sebeple, çalıştığı iş yerlerinde sebatkâr olmamıştır. Ama her ne hikmetse, refah içinde bulunduğu halde, hayatından cemiyetten şikâyet etmesi, izâhı lâzım gelen bir noktadır.

Fikret'in çocukluğundan itibâren, çok hassas olduğunu gösteren vak'alar da vardır. Ne derece doğrudur bilinmez ama, İsmail Hikmet'in anlattığına göre Fikret, daha üç buçuk yaşında iken bir komşu kızına âşık olmuştur.

SAYFALAR ARASINDA

"Bütün Kemal'ler eşektir"

CUMHURİYETTEN sonra Türk dilini sadeleştirme ve özleştirme adıyla girişilen faaliyetler, çoğu zaman Türk dilindeki Arapça ve Farsça kelimeleri yok etmeyi hedefliyordu. Bu yolda yapılan gayretler bazan o dereceye varıyordu ki, günlerce espri mevzuu bile oluyordu. Atatürk'ün hizmetçisi olan Cemal Granda, kendi "Atatürk'ün Uşağı İdim" isimli kitabının 39. sayfasında şu hâtırayı naklediyor:

"Türk dilinin sadeleşmesine, özleşmesine, yabancı sözlerden arınmasına önem verildiği günlerdeydi. 'Kemal'in Arapça olduğu ve Türkçede 'Kamal' diye bir söz bulunduğu ileri sürülmüş; Atatürk de bu görüşü uygun bularak Kemal yerine Kamal diye yazmağa başlamış. Bizim bundan haberimiz yok. Yine onu Mustafa Kemal diye biliyoruz. Müstahdem arasında polislikten emekli olmuş Kemal adlı bir de sofracı vardı. Askerliğini Köşkte hizmet ederek yapıyordu. Bir akşam sofrasında üç kadeh içkiden sonra Atatürk bize dönerek şaka şeklinde:

"Dünyada ne kadar Kemal varsa hepsi eşektir... dedi.

"Sofracı Kemal şaşaladı. Ne diyeceğini bilemedi. Toparlandı. Dili tutulmuş gibiydi. Dudakları titriyordu. Gözlerini Atatürk'ün yüzünden ayıramıyordu. Hepimiz bunun altından ne çıkacak diye merakla beklerken, Atatürk, sözlerini şöyle bitirdi:

"Haaa anladım. Sen bana bakıyorsun. Sen de Kemal'sin demek istiyorsun. Ben artık Kamal oldum. Kemal'ler başının çaresine baksın... dedi.

"Atatürk'ün son kartvizitinde 'Kamal Atatürk' yazılıydı ve bu kartvizit, ölümüne dek değişmedi.

"Fakat ben bu Kamal adını hiç tutmadım. Bir türlü ısınamadım. Bu adı niye almış? Mustafa Kemal bütün harekât ve devrimlerde o zamanın insanları üzerinde etki yapmıştı. Cengâver bir insan idi. Kamal adını nereden çıkardılar bilemiyorum..."

Çocukken Fikret'te görülen temâyüllerden biri de öfke, saldırma ve paralama hisleridir. Tabîî ki insandaki bu hisler, onun ileri hayatında yaptığı işlere de aksedecektir. Fikret şâir olacağından, onun şiirlerinde de tarihimize, mukaddes mefâhirimize saldırdığı görülecektir. İsmail Hikmet şâirin ağzından, onun küçüklüğünde nasıl saldırgan olduğunu anlattığını söylüyor:

"Çocukluğumda pek haşarı ve yaramazdım. Hele bir vakitler askerliğe heves etmiştim. Bana bir paşa elbisesi, kılıç, kalpak aldılar. Askerlik aşkı bende o kadar ileriye gitti ki, bir aralık büyüdüğüm zaman kılıç tâlimlerine kalktım. Kimseye görünmeden harem tarafındaki misafir odasına gi-

Çocukluğunda pek haşarı ve yaramazdı

der, kanepelerin örtülerini kaldırır, kılıcımla üstlerine hücum ederdim. Paralamadığım minder, öldürmediğim kanepe kalmamıştı. Kimsenin bu kahramanlığımdan haberi yoktu. Bir gün evde temizlik yapılıyordu. Misafir odasını boşalttılar; kanepelerin örtülerini çıkardılar; işte o zaman her şey meydana çıktı. Lime lime kumaşlar yığın yığın kıtıklar yerlere yayıldı. Bu fâcîâdan sonra askerlikten vazgeçtim."

CEMİYETTEN ŞİKÂYET EDİYORDU'

TEVFİK Fikret, şiire başlamadan önce resim de yapmıştı. Şiire, Galatasaray Sultânîsinde iken, 15-16 yaşlarında başlamıştır. 21-24 yaş arasında, hayatının en hareketli, en canlı, hattâ denilebilir ki, en mesut zamanını geçirir.

Fikret, bütün hayatı boyunca, pek az para sıkıntısı çekmiştir. Bu sebeble, çalıştığı iş yerlerinde sebatkâr olmamıştır. Ama her ne hikmetse, refah içinde bulunduğu halde, hayatından, cemiyetten şikâyet etmesi, izahı lâzım gelen bir noktadır.

Cumhuriyet yazarı Mustafa Ekmekçi, bir yazısında, Tevfik Fikret'in, Atatürk'ün ölümüne kadar hayran olduğu kişi olduğunu söylüyor.

Recep Peker, bir hatırasını anlatırken, Atatürk'ün herkesin Fikret hakkında konuşmasını istemediğini bu sebeple, "Siz Fikret'i konuşacak adamlar değilsiniz" dediğini söylüyor.

Fikret, 30-40 yaşları arasında, 2. Abdülhamid'e yâpılan suikastı tasvir eden bir şiir yazar. Bu şiirin ne zaman yazıldığı bir ansiklopedide şöyle anlatılır:

"Bütün zamanı Robert Kolejde geçirmeye başladı. 1901'de 'inzivâ' düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla Rumelihisar'ında Robert Kolejin yamacında, plânlarını kendi çizdiği Âşiyan adlı evi yaptırmaya başladı. Bugün Tevfik Fikret Müzesi olan Âşiyan 1905'te tamamlandı. Fikret, eşi ve oğlu Halûk'la birlikte buraya yerleşti. Çok az insanla görüşüyor, toplumcu bir tavırla kavga şiirleri yazıyor, bun-

lar İstanbul'da elden ele dolaşıyordu. 'Sis', 'Sabâh Olursa' 'Bir Lahza-i Taahhur' bu dönemin ürünleridir." (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi c.10. sh.5274.)

ERMENİ KOMİTECİLERİN İŞİ

FİKRET'İN Abdülhamid'e büyük bir kin ve düşmanlıkla yazdığı bu "Bir Lâhza-i Taahhur" şiirine sebeb olan hâdise ise bir tarihçi tarafından şu şekilde anlatılıyor:

"21 Temmuz 1905'te II. Abdülhamid'e suikast, Meşrutiyete takaddüm eden senelerdeki en mühim olaylardan biridir. Bu sırada Padişah, 63 yaşına erişmişti. 29 yıldan beri tahtta idi. Henüz kendisine ciddî bir suikast yapılmamıştı. Avrupa ve Amerika devlet başkanları içinde suikasta uğramayanlar ise, pek azdı; hattâ bazıları bu yolda can vermişlerdi. Avrupa'ya 'anarşizm' denen bir akım yayılmıştı. Hiçbir inançları olmamakla öğünen anarşistler müesses nizamı yıkmak için faaliyete geçmişlerdi ve hareket alanı olarak Türkiye ve Rusya kadar Fransa ve Birleşik Amerikada kendi gâyeleri için aynı uygunlukta telâkkî olunuyordu.

"'Bomba Hâdisesi' diye tarihe geçen olay gerçekte Ermeni komitecilerinin işidir. Fakat hareketin plânlanmasında ve tatbikinde, geniş ölçüde beynelmilel anarşistlerden faydalanılmıştır. II. Abdülhamid'in meşhur hâfiyeleri, bu olayı vukuundan önce haber alamamışlardı. Bu sırada Abdülhamid Han, birkaç yıl önce yendiği Yunanistan, dolayısıyle Rum azınlık, Doğu Anadolu'da bir Ermenistan kurmadığı için Ermeni azınlık tarafından nefret edilen, mutlaka düşürülmesi icap eden bir devlet başkanı hüviyetindeydi. Yahudiler bile aynı fikirdeydiler. Çünkü Dünya Siyonist Teşkilâtı, Pâdişâha milyonlarca altın rüşvet teklif ettiği halde, Filistin'e bir miktar Yahudinin göçmesi müsaadesini alamamıştı. Ancak Müslüman azınlıklarla Padişahın arası çok iyiydi.

"Araplar, Arnavutlar, Kürtler, Çerkezler, Abazalar, II. Abdülhamid'i çok seviyorlardı. Ermeni komitecilerinin bu defaki plânları çok şumullü idi ve mutlaka büyük devletlerin müdâhalesini celbedeceklerine inanmışlardı. Pâdisâhı öldürttükten sonra, Karaköy köprüsünü, Tüneli, yabancı banka ve müesseseleri bombalarla tahrip etmeye karar vermişlerdi. Plân, Avrupa'da hazırlanmıştı. Ermeni komiteciler, bu gibi işlerde Avrupa'da çok başgösteren anarşistlerin kendilerinden daha mahâretli olduğuna inandıkları için, Belçikalı meşhur anarşist Jorris'le anlaşmışlardı. Jorris, bizzat İstanbul'a geldi. Sultan Hamid'in selâmlık törenleri dikkatle takip edildi. Her Cuma günü Pâdişâh'ın Yıldız Câmiinden çıktıktan sonra, 1 dakika 42 saniyede arabasına bindiği, bu müddetin hiç şaşmadığı tesbit edildi. Viyana'da hususî bir araba yaptırıldı. Bu araba parçalar haline getirilip, İstanbul'da monte

Ermeniler II.Abdülhamid'i suikastla öldürmek istemişlerdi

edildi. 80 kilo patlayıcı ve 20 kilo madenî (parçalayıcı) madde taşıyan çok dakik bir saatli bomba, bu arabaya yerleştirildi. Komiteciler, dikkati çekmemek için içlerine kadın da alarak Avrupalı seyirci kılığında bu arabaya bindiler ve selâmlık törenine gittiler. Pâdişah, Yıldız Câmiinde iken arabayı terkedip çekildiler. İçindeki bomba II. Abdülhamid, câmi ile saltanat arabası arasındaki yolu yürürken patlayacak ve hükümdarı mutlaka öldürecekti.

ABDÜLHAMİD İSTİFİNİ BOZMADI

MUTAT dışı bir kaç saniye gecikme, Tevfik Fikret'in tâbiriyle 'Bir lahza-i taahhur', II. Abdülhamid'in hayatını kurtardı. Câmiin kapısında Şeyhülislâm Cemâleddin Efendi, Pâdişahın yolunu keserek bir şey arzetti. Abdülhamid Han, Şeyhülislâmiyle bir kaç cümle konuştu. Söz bitip câmiin merdivenlerinden adım atmaya başlarken bomba patladı. Hassa alaylarının atları ürktüğü için, süvarileri birbirlerine girdi. Bütün nâzırlar ve paşalar, heyecan içinde kaçışmaya başladılar. Bir müddet bu manzarayı geriye ve ileriye doğru bir tek adım atmadan seyreden II. Abdülhamid, elini kaldırarak korkulup telâş edilmemesi, herkesin yerinde kalması için yüksek sesle emir verdi. Bir çok müşâhidin hatıralarında ittifakla belirtilen husus, o gün bulunduğu yerden ayrılmayan tek şahsın II. Abdülhamid olduğudur. Ve en küçük bir jest ve tek mimik değişikliği yapmamıştır. Arabasına binen, âdeti olduğu üzere arabayı kendi kullanarak, mutad ağırlığıyla, halkın, bilhassa Avrupalıların alkışları arasında Yıldız'a giren II. Abdülhamid, büyükelçiler tarafından burada da alkışlandı. Programını bozmayarak büyükelçilerle 20 dakika kadar görüştükten sonra, dinlenmek ve olayların tafsilâtını öğrenmek üzere Harem-i Hümâyun'a gitti.

JORRİS AFFEDİLDİ

BUNA benzer bir olay, aynı yıllarda, Dolmabahçe Sarayında bir muâyede (bayramlaşma) töreninde olmuş, pâdişah tebrikleri kabul ederken zelzele başlamış ve muâyede salonunun dünyanın en büyük avizelerinden biri olan 4.5 tonluk avizesinden büyük billûr parçaları düşmüştü. Pâdişâhın huzurunda olmalarına rağmen, müşirler ve vezirler kaçışmaya başlamış, II. Abdülhamid altın tahtından kımıldamamış ve herkesi sükûnete dâvet etmişti.

Atatürk'ün bütün devrimlerin kaynağı olarak gösterdiği Fikret'in Tarih-i Kadim şiiri Âkif-Fikret kavgasına sebep olmuştu. Âkif, Fikret'in Peygamberimiz'e (a.s.m.) hakaret ettiğinden dolayı onu affedemeyeceğini kaydetmişti.

"Bütün devlet başkanları II. Abdülhamid'e geçmiş olsun telgrafları gönderdiler. Komitecilerin bir kısmı yakalandı. Jorris idâma mahkûm olduysa da, II. Abdülhamid bu adamı affetti ve kendisiyle anlaşarak Avrupa'daki komite ve anarşi meseleleri üzerinde gizli bilgi vermek şartıyla kendisine 500 altın ihsan etti. Başkâtip Tahsin Paşa'ya göre, Jorris, Avrupa'dan II. Abdülhamid'e pek değerli raporlar göndermiştir.

'Tevfik Fikret'in 'Bir Lâhza-i Taahhur adlı ünlü manzumesi bu vesileyle yazılmıştır ve II. Abdülhamid ölmediği için şâirin teessürlerini ve hıncını terennüm eder: "'Ey şanlı avcı, dâmını bihude kurmadın./ "'Attın fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadın.' şeklindeki Ermeni komitecilerinin şanını tebcil eder ve bu komitecileri: Her yerde "Hiss-i hakk u halâsın muharriki" mısraı ile ululer. Doğu Anadolu'yu Ermenilere vermediği için başına bu haller gelen II. Abdülhamid'e küfürler eder."(Yılmaz Öztuna, Türkiye Tarihi C.12, s.153 v.d.)

Abdülhamid'e "alçak" diyebilecek kadar ileri giden Fikret'te, çok kötümser ve karamsar bir ruh hâleti vardır. Ve Osmanlıya karşı içinde müthiş bir kin beslemektedir. Hattâ Osmanlı payitahtı olan İstanbul'a bile tahammülü yoktur. Fikret, Sis şiirinde, İstanbul'u yaşlı ve ahlâksız bir kadına benzetiyor.

GECİKME FİKRET'İ ÇILDIRTTI!

ERMENİ komitecilerinin bu alçaklığını "darbe-i mübeccele" olarak gören ve Müslümanların halifesine de "deni" diyen, bu şâirin, ne kadar alçakça bir ruh hâleti içinde olduğu, şiirin tamamını okuyunca daha iyi anlaşılır. Fakat, Fikret'in bu kin dolu şiirini bugünkü nesiller kolay kolay anlayamaz. Bu sebeble, onu bugünkü Türkçe'ye çevirerek vermekte fayda görüyoruz:

Bir patlayış... Bir duman... Ve bir düğün alayını andıran/ Zavallı bütün bir seyirci alayını, kaba ve kudurmuş/ Tırnaklarıyla kahredici bir el didik-didik etti./ Ve havaya bacak, kelle, kan kemik fırladı./ Ey sayın patlayış, ey intikamcı duman./ Kimsin, nesin?.. Bu saldırışa seni yollayan kim, sebeb ne?/ Arkanda binlerce gözetleyen varken sen ortada yoksun;/ Sen görünmeyen, fakat kurtarıcı bir eli andırıyorsun./ Sesinde kinin müthiş yıldırımları vardır ki,/ Her yerde hak ve kurtulma hislerini harekete getirir./ Patlamanla zorbalığın kahredici ayakları titrer;/ En gururlu ve muhteşem taçlar sen yaklaşınca sarsılır./ Dehşetle, asırların sakat görenek ve bâtıl an'anelerini/ Silkerek milletleri en çetin uykularından uyandırırsın./ Ey şanlı avcı, tuzağını beyhûde kurmadın;/Attın, fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadın./ Biteviye yürüyen zaman bir dakikacık dursaydı,/ Yahut o durmasaydı, o aşağılık taç,/ Şimdi bir çok ölü ile bir cinâyete benzeyen bu iş/ Bir hayır olurdu o zaman ki, eşi asırlarca görülmemiş./ Ama tesadüf bu... Ah o zorbaların yardımcısı, âcizlerin,/Âcizlerin, zavallının her vakit ki düşmanı;/ Bu görülmemiş plânı yok etmek için birden yetişti;/ Ve bu parlak ümidi bir nefeste söndürdü./ "Şimdi kör talih bir alay olsun, diye zulüm târihine/ Yeni bir övünme başlangıcı yazmış bulunuyor./ Kurtuldu ya, şimdi intikam almak onun hakkıdır;/ Ama alçak nasipli târih şunu unutmasın ki,/ Bir milleti çiğnemekle bugün eğlenen alçak,/ Bu keyfini biraz gecikme ânına borçludur.

FİKRET'TE OSMANLI KİNİ

ABDÜLHAMİD'E "alçak" diyebilecek kadar alçalan bu adamda, çok kötümser ve karamsar bir ruh hâleti vardır. Ve Osmanlıya karşı içinde müthiş bir kin beslemektedir. Hattâ Osmanlı payitahtı olan İstanbul'a bile tahammülü yoktur. Fikret, Sis şiirinde, İstanbul'u yaşlı ve ahlâksız bir kadına, onun oturduğu yere; sis ise çirkin hâdiseleri örten bir perdeye benzemiştir. İstanbul'u güzel, fakat ahlâksız bir kadına benzeten hayâl, 13 mısra devam eder. İstanbul, doğunun "ezeli ha-

Tevfik Fikret'in kaldığı Âşiyan (Kuş Yuvası). Şair burada son dokuz yılını geçirmişti.

kime-i câzibedârı"dır. Fikret İstanbul'u böyle bir kadına benzetmekle nefretini en şiddetli şekilde ifâde etmiştir.

Fikret'in çizmiş olduğu İstanbul manzarası, eski çökmüş, zavallı bir şehir intibâını uyandırır. Ahlâksızlık, tantana, fakirlik ve sefâlet... Fikret, II. Abdülhamid devri İstanbul'unu işte böyle görür.

Fikret'in Osmanlı tarihine düşmanlığını ve İslâmiyete cephe aldığını gösteren şiirlerinin başında, Atatürk'ün "devrimlerin kaynağı" olarak gösterdiği Tarih-i Kadim şiiri gelir. Bu şiir Mehmed Âkif'i de galeyâna getirmiştir. Bazı yazarlar Tarih-i Kadim'i tavsif ederlerken, "Burada tam bir sosyalist sezgisi var" teşhisini koymuşlardır.

Peki, Atatürk'ün öve öve göklere çıkardığı, Mehmed Âkif'in ateş püskürdüğü bu şiir neyin nesidir?

Tevfik Fikret'in mâzi, mefâhir, din ve iman gibi bütün köklü ve esaslı fazilet kaynaklarına hücum ettiği Tarih-i Kadim şiirini, o devirden bugüne kadar, inançsızlık taraftarları bir küfür beyannamesi gibi elden ele dolaştırarak iman düşmanlığı yapmışlardır. Tarih-i Kadim nasıl bir fikir sapkınlığının ve iman dalâletinin eseridir? Bunu en iyi gösteren kendisidir.

Tarih-i Kadim'inde mukaddesatımıza saldırmaktan geri durmuyordu

Fikret, şiirin ilk mısralarında, tarihi insanların eski ve karanlık geçmişinden masallar uydurarak onları uyutan, başı belirsiz geçmişte, ayağı ne olacağı bilinmeyen bir gelecekte sürünen, kuru bir heykele benzetiyor. Daha sonra "O biraz filozof, biraz sırtlan ve bütün kabalığı ile bir hortlaktır" ifadelerini kullanıyor.

Fikret'e göre tarihin söyledikleri hep felâket ve elem yığıntılarıymış. Fikret, "Ne zaman bir şanlı ordu geçse, dâima kan saçan bir bulut yolunu gölgeler, başta kanlı bir bayrak ve kanlı bir taç, sonra yine kana bulanmış tahrip vasıtaları" derken, Müslümanların fetih anlayışından ne kadar uzak bir fikir yapısına sahip olduğunu ortaya koyuyor. Çünkü bayrağı "kanlı"

olarak göstermek, mazlumların ve masumların kanlarına bulanmış bir bez parçası derekesine düşürmektir. Onu bir zulüm işareti olarak görmek ve göstermektir.

MATERYALİST ANLAYIŞ

İSLÂMİYETTE bir prensip vardır. Buna göre her nerede olursa olsun, hak kuvvette değil, kuvvet haktadır. Yani haklı olanlar kuvvetlidirler. Kuvvetli olanlar, şâyet haksızlarsa, ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, hak dâvâsında bulunamazlar.

Fikret'in bu şiirinde, biraz sâdeleştirilmiş şekliyle "Doğruluk gönülde yok, yalnız dudaklarda kalmış, hayır ayaklarda ve şer kucaklarda. Hak kuvvetlinindir. Ezmiyen ezilir. Her şeref yapma, her saadet piç; her şeyin başı ve sonu hiç. Din şehit ister, gök kurban; her zaman her tarafta kan kan kan..." mısralarında, tamâmen materyalistlerin tarih anlayışlarına uygun görüşler hâkimdir. Fikret'in yukardaki ifâdelerinden çıkan neticelerden biri de, onun şerefli bir mâziyi bütünüyle inkâr etmesi ve din uğruna şehit düşmeyle alay etmesidir.

Şerefli mazimizi bütünüyle inkâr ediyor ve şehit düşmeyle alay ediyordu.

SAYFALAR ARASINDA

Putperest âyini mi yapılıyor?

KÜLTÜR ve Turizm Bakanı Tınaz Titiz'in, "önümüzdeki 10 Kasım'dan itibaren Atatürk'ü artık matem tutarak anmayacağız" sözlerinden yola çıkarak bir yazı kaleme alan Mümtaz Soysal, 18 Mart tarihli Milliyet'te, bunun zaten çok mânâsız ve gerçek dışı bir matem olduğunu belirtiyor.

Soysal böyle bir tatbikatın, öbür merasimlere de tesir etmesinin mümkün olduğunu belirtiyor:

"Gelecek için umut verici olan, bu üslup değişikliğinin öbür törenleri, yıldönümlerini ve bayramları etkileme olasılığıdır.

"Asıl değişiklik oralarda gerekli.

"Resmî bayram günlerinde, kurtuluş yıldönümlerinde Türk kentlerinin ve kasabalarının görüntüleri sizi rahatsız eden bir şeyler taşımıyor mu?

"Eski putperest âyinlerini andırırcasına trenlerde, arabalarda, gezdirilen, vapurlardan motorlara bindirilen büstler...

"Doğu Avrupa ülkelerini andırırcasına binaların ön cephesini baştan başa örten dev resimler...

"Kamyonlar üzerinden dolaştırılan 'canlı tablolar', 'Atatürk Kocatepe'de', ya da 'elini alnına siper edip süngüsüyle ufuklara bakan mehmetçik' görüntüleri...

"Sonra olur olmaz yerlere, yerli yersiz, anlamlı anlamsız dikilmiş Atatürk heykelleri...

"Çoğu da estetik açıdan sakat, sanat değeri olmayan heykeller.

"Ama pahalı, 'Aynı parayla çok daha güzel bir şeyler yapılamaz mıydı?' diye sordurtan."

21 Mart '88, Yeni Nesil

İmansızlık dairesinde dönüp dolaşıyordu

MEHMET KAPLAN— Fikret'in dinsiz oluşu ve oğlu Halûk'un din değiştirerek, Hıristiyanlığa dönüşü, psikolojik bakımdan dikkate değer vak'alardır.

Şâir, inançsızlığın ve materyalist düşüncenin bir neticesi olarak herşeye bedbin bir nazarla bakar, her yerde kan görür. Bitki, hayvan ve insan üçlüsü arasındaki harikulâde uyuşmayı, intizamı anlamak, âlemdeki devamlı değişikliğin, yenilenmenin doğuş ve ölüş devr-i dâimisinin sağladığı canlılığı, hareketi, hikmeti, sezmek, elbette ki, imansızlığın fasit dairesinde dönüp dolaşan bir kimseye nasip olmayacaktır. Çünkü herşeyi maddede arayanların aklı gözündedir, göz ise mâneviyatta kördür.

Fikret, inançsızlığını da şu mısralarında dile getirir:

"Bu büyük yaratılış inkılâbını kim, hangi kuvvet üzerine alacak? Kâinatın sâhibi... Evet, doğru.. Kâinatın sâhibi olan o büyük varlık, o yanına yanaşılmaz susmuş çehre, o ceberut. Fakat hep bu kavgaların aslı o değil mi? Ey gök, ey asırlar selinin ....birbirine çarpan velveleleriyle inleyen boş kubbe. Söyle... Söyle... Sen sedayı yansıtansın, söyle..."

İMANLA İLGİLİ SÖZLERİ TAM BİR HERZE

ARZU ettiği inkılâbı kimin gerçekleştireceğini bilemeyen, Allah'tan da beklemeyen Fikret, Allah'ı bütün mücâdele ve meşakkatlerin sebebi olarak görür. Zîra aklınca, O, hiçbir acıklı feryadı, hâşâ, dinlememiş ve yine hiçbir duâyı kabul etmemiştir. Başını ümitsizlik çamurlarına batırmış bir vaziyette olan böyle bir insana; zâhiren acıklı görünen hâdiselerin altında çok tatlı hikmetler bulunduğunu, Cenâbı Hakkın her duâya cevap vereceği, fakat mutlaka aynıyla kabul etmeyeceğini, zîra insan bu hatâsız aklıyla çoğu zaman kendi hakkında kötü olabilecek şeyleri bile isteyebileceğini bazı duâların ise, Fikret'in inanmadığı âhirette fazlasıyla kabul göreceğini anlatmanın lüzumsuzluğu meydandadır.

Fikret'in herzelerini—sabrederek—dinlemeye devam edelim:

"Ey göğün Allah'ı... Seni, dinin babası olanlardan dinledim: 'Benzeri ve noksanı yok, yaşar, ölümsüzdür, kadir ve uludur, rızıkları o verir, emelleri o bağışlar, isterse kahreder, öç alır, her şeyi bilir, herşeyden haberdardır, gizli açık her şeyi görür ve duyar, yalvaranlara yardım eder, her yerde hâzır ve nâzırdır' diye vasıflandırıyorlar seni. En parlak târifin 'Baş-

ka bir ortağın bulunmaması' iken şu bataklıkta kaç ortağın var bak. Hepsi yaşar ve ölümsüzdür, hepsi kadir ve kahredicidir, hepsinin sıfatı 'lâ şerike leh'dir.. Hepsinin bir sayın peygamberi, hurileri var. Hepsi de halkından kahırla iki büklüm olacak derecede sabır ve itaat istiyor..."

Şüphesiz ki, Allah'a inanmayan bir kimse, kâinatta sayısız ilâhları kabul etmek zorunda kalacaktır. Zira kâinatta meydana gelen hâdiselerde, eşyanın, maddelerin zerrelerin güçlerini aşan fonksiyonları vardır. O zaman her bir zerrenin her şeyi muhit bir ilmi, her şeyi görür bir gözü, her şeyi ihâta eder bir aklı olması gerekir. Bir tek Allah'ı bütün bu ve buna benzer vasıflarıyla kabul etmeye yanaşmayan bir kimse, eğer aynı vasıflara sahip sayısız ilâhları kabul ediyorsa, onun aklından şüphe etmek gerekmez mi? Şair Fikret'in bu yöndeki psikolojik tahlilini daha ileride ele alacağız.

Şüphesiz ki, Allah'a inanmayan bir kimse, kâinatta sayısız ilâhları kabul etmek zorunda kalacaktır. Zira kâinatta meydana gelen hâdiselerde, eşyanın, maddelerin zerrelerini aşan fonksiyonları vardır. O zaman her bir zerrenin her şeyi gören bir gözü, her şeyi ihâta eden bir aklı olması gerekir.

Fikret, devam ediyor:

"Şüphe, bir nura doğru koşmaktır. Kimbilir, belki âhiret de vardır. Fakat insan sonsuz bir yapıcının eseri olmakla, niçin bin derdin esiri olsun? Belki aslım topraktır; fakat onun mesamatı kanla, yaşla dolu muztarib bir çamur yapmak hangi tesadüfün işidir? Hem onu yoktan var edip sonra tekrar yok olmasına ehliyet vermek niçin? Bir yaratıcı bunu yapmaz. Yaratıcı olan, harap etmez. Ey yaratıcı, seni ulu katında boğan en zorlu hasmın, bize vaktiyle kızgınlığının zehrinden verdiğin bir yudumdur. Bu yılan odur; şüphe... En zâlim, en kuvvetli düşman budur. Bize ayartıcasına musallat ettiğin yahut en gafilâne yanıltman budur. İşte bu düşman şimdi seni mülkünden uzaklaştırıyor ve sen, bütün kudretinle felce uğramış bir halde çöküyorsun. Ne burçlarında bir çöküntü, ne yıldırımlar, ne kükreme tanecikleri, ne de Cehennemlerinde bir kaynaşma var. Sen arşınla ve fer-

Tarih-i Kadim Âkif-Fikret kavgasına sebeb olmuştu

şinle göçüyorsun da tabiatta bir inilti bile yok. Aksine herkes gülüp eğleniyor. Çünkü yalan olan şeylere riyakârlarla ahmaklar ağlar."

Şâir, inançsızlığından dolayı, insanın var edilip, sonra tekrar öldürülmesine karşı çıkıyor. Zira ona göre, ölen insan yok olmaktadır. Halbuki İslâm inancına göre, kaniatta hiçbir şey yok olmaz. Yalnızca, Bediüzzaman Said Nursî'nin ifadesiyle "âlem-i şehadetten, âlem-i gayb"a gider. İnsanlar da, öldükten sonra yok olup gitmezler. Âhirete, Allah'ın huzuruna hesap vermeye giderler. Şâir kendince doğru istikâmette sözler sarfetmiştir. Halbuki o bile insanın yok olmamasını istemektedir. Şâir eğer İslâm inancını benimseseydi, o takdirde, insanın öldükten sonra yok olmadığını ve ebedî bir şekâvet veya saadet içinde âhiret âleminde yaşadığını bilecekti. Ama heyhât!

"Şüphe bir nura doğru koşmaktır" diyen Fikret, şüphe etmesini bilemediği içindir ki, zulmetin tâ ortasına düşmüş, şüpheyi imana giden bir vâsıta olarak alacağı yerde, onu imana rakip bir inanç hâline getirmiş, ömrü boyunca tereddüt ve bocalamadan kurtulamamıştır. İnançsız bir insanın bile iğreneceği kokmuş ruhu, arşa hırlayan ağzından Cenâb-ı Hakka karşı—hâşâ yüzbin defa hâşâ—"hâin" sıfatını kullanmıştır.. Allah'a inanan bütün insanlığa hattâ Âkif'in diliyle, "Zangoçluğunu ettiği Protestanlara" bile hakaret ifâde eden bu şiiri bayraklaştırmaya çalışanların hangi idealin hizmetinde oldukları anlaşılmıyor mu?

Tarihçi Yılmaz Oztuna, "Bir Lehza-i Tenhur" şiirinin yazılmasına sebep olan 2. Abdülhamid'e suikast hâdisesinin, meşrutiyete takaddüm eden senelerdeki en mühim hâdiselerden biri olduğunu söylüyor.

Daha önce de işâret ettiğimiz gibi, Tevfik Fikret-Mehmet Âkif kavgasına sebeb olan şiir, Fikret'in bu "mülhidâne" olan Tarih-i Kadim'idir. Bu ve benzeri şiirlerinde tarihimize, mukaddes bildiğimiz şeylere hücum etmekten geri kalmayan Fikret'e Müslüman ve millî şâir Âkif, onun azgın inkârına karşı, çok sert hicivler, cevaplar yazmış, imanına yapılan hücumları katiyyen hazmetmemiştir, susmamıştır.

Âkif'in Fikret'in inkarcı şiirlerine karşı verdiği cevapla ilgili bir kitapta şunlar kaydediliyor:

"Fikret'in mukaddesat-ı İslâmiyeyi inkâr ettiği şiirine verdiği cevap, şüphesiz ki Millî Şâirimizin dine bağlılık derecesini gösteren en kuvvetli vesikadır. Zira Âkif ile Fikret'in anlaşamamaları sadece dini ve ahlakî hususlardaki görüş ve inanış farklarından ibarettir. İslâmın: 'Allah rızası

için seviniz, ve yine Onun rızası için buğzediniz' esasına... Peygamber-i Zîşan'ın A.S.M.: 'Bir kötülük gördüğünüz zaman onu elinizle, gücünüz yetmezse dilinizle düzeltiniz. Buna da muktedir değilseniz, kalbinizle buğzediniz ki, bu imanın en zayıf derecesidir' hadis-i şerifine uygun hareket edebilme cehd ve gayretinden başka bir şey ifâde etmeyen Âkif'in bu cevabî şiirini gayrı ahlâkî görenler; mukaddesattan ve İslâmî ahlâktan habersiz olanlardır. Zira Âkif, doğrudan doğruya mukaddesatına saldırmayan, ilk plânda şahsını hedef alıp, kendisine hakaret eden kimselere karşı gayet yumuşak ve iknâ edici bir dille hitap etmektedir. Nitekim, kendisini kör gözlü ve sağır beyinli olarak tavsif eden bir devrim yobazına karşı şöyle cevap veriyor:

İMAN HEYECANI VE ŞAHLANIŞ

"NE YAPSAM, neye kurtarsam şu yatmış inleyen halkı,/ Deyip ezberden olsun gezdiğin vâki midir Şarkı?/ Benim beynim sağır, yahut gözüm körmüş peki lakin,/ Senin görgün yolundaymış da, keskinmiş de idrâkin,

Ne gördün, söyle evlâdım, ne duydun lütfen izah et./ Hayır, hâcet de yok izaha, pek meydanda mâhiyyet.../ O mâhiyyet fakat iğrenç, o mâhiyet fakat çirkin./ Niçin? dersen, sıkılmak hissi insanisi yok ilkin.

Evet beynim sağırdır, kâinatım çünkü hep feryâd./ İşitmem başka bir ses, milletim eylerken istimdâd/ Gözüm görmez, evet, zira muhitim kapkaranlıktır./ Fakat sinemde imanım müebbed fecri sâdıktır.

Kör olmaz ağlayan gözler, sağırlaşmaz tutuşmuş beyin;/ Yaşarmaz gözler yanmaz beyni hilkat addeder bir şeyn./ Geçilmez kahkahadan her taraf yangın içindeyken,/ Yanan bir sineden lâkin ne istersin, nedir öfken?

Beraber ağlamazsın, sonra 'kör dersin, sağır' dersin;/ Bu hissizlikten insanlık hem iğrensin, hem ürpersin./ Ne ibret... Yok mu bir bilsen kızarmak bilmeyen çehren?/ Bırak tahsili evlâdım, sen ilkin bir hayâ öğren...'

"Sen ilkin bir hayâ öğren"

"Demek oluyor ki, Âkif'in ilk bakışta aşırı görünen sert hiciv ve hücumları aslında bir iman heyecanı ve şahlanışıdır. Hissî ve indî fikirler değildir. Mânevî değerleri ile haşir neşir büyümüş, imanın tadını ve ibadetin lezzetini hissede hissede yetişmiş bir Müslüman Şâir; inkârcı Fikret'in Cenâb-ı Hakk'ın vahdaniyetini şirk çamuru

Fikret, 1901'de "inziva" düşüncesini gerçekleştirmek maksadıyla Rumelihisarı'nda Robert Kolejin yanıcında, planlarını kendi çizdiği âşiyan tarzı bir evi yaptırmaya başladı.

ile lekelemek isteyen: Sıfatın lâ şerike leh'ken bak./ Şu bataklıkta kaç şerikin var:/ Hepsi Kayyum ü kadir ü kahhar/ Hepsinin lâşerike leh sıfatı.../ mısralarını ve kudurgan haçlı zihniyetinin yahut günümüzün sosyalist maskeli imansız komünistlerin küflü kafalarına yakışan sarhoş herzelerinin temsilciliğini yaparcasına Kur'an-ı Kerim'e Yırtılır ey kitab-ı köhne yarın/ Maktel-i fikr olan sahifelerin/ diyen beytini duyar da nasıl sessiz ve alâkasız kalabilir. Nasıl haykırmaz ve bu imansız azgınlığa karşı çıkmaz? Ve daha garibi nasıl, bu samimi iman şahlanışı hoş karşılanmaz? Hatta edebe muhalif addedilebilir?

"Mesele Âkif-Fikret davası değil, iman-küfür çatışmasıdır"

"Mesele Âkif-Fikret dâvâsı değil, iman-küfür çatışmasıdır. İnsanlar yaratıldıktan sonra başlayan bu mücahede, ancak kıyâmetle sona erecektir. 'Evet, kâinatta dinsizlik ile dindarlık Hz. Âdem zamanından beri cereyan edip geliyor ve kıyamete kadar gidecektir.'" (Mehmet Âkif, Vehbi Vakkasoğlu, İstanbul, 1976, 2. baskı, s.39-40)

ALNI AK VE PARLAK BÜYÜKLER

FİKRET, itikadını sarstığı için dini ayakta tutanlara da kızmış ve saldırmıştır. Bir zamanlar, daha çok Avrupalılaşmış münevverlerimizce hissedilen istibdada kızarak, İstanbul'a lânet yağdıran bir şiir yazmıştı: Sis... Bu şiirin bir yerinde yine İstanbul'a, "Milyonla barındırdığın ecdâd arasından/ Kaç nasiye vardır çıkacak pak ü dirahşan..." diye haykırmıştı.

Biz öfkelenmeden ve salim bir kafayla düşündüğümüzde, bu vatanın topraklarına gömülü ecdâdımızın ak alınla yaşamış ve öyle ölmüş olduklarını görürüz. Hattâ İstanbul, bir bakıma, Bursa gibi, yahut bütün Anadolu gibi evliyalar yatağı bir yurt parçasıdır.

Milyonla barındırdığı ecdâd arasında, kimi Fâtih gibi büyük hükümdâr, kimi Ulubatlı Hasan gibi şerefli

kahraman asker, fakat hepsi de alnı ak ve parlak büyükler çoktur.

Halbuki Müslüman şâir Âkif, "Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?/ Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksak şühedâ" mısralarını söylerken, vatanın her karış toprağında alnı pâk olarak yatan ve vatan gecelerini kandil kandil yanan temiz ruhlarıyla aydınlatan ecdâdımızı düşünüyordu. Onların alınları 'pak-ü dıraşhan' mıdır, diye şüphelenmek şöyle dursun, bu vatan ve millet ancak veya en çok onların ihlâsları ve ruhaniyetleri ile ayaktadır ve ayakta kalacaktır diye inanıyordu.

Bu görüşüyle Mehmet Âkif Fikret'in isyanına isyan etmiş olması itibarıyle, şâirliği kadar dini vazifesini de yapmıştır.

100 MISRA

ARAŞTIRMACI Vehbi Vakkasoğlu, Mehmet Âkif isimli eserinde, Âkif'in Safahat'ına almadığı cevabî şiirinden bahsediyor ve şunları söylüyor:

"Mehmet Âkif'in Fikret'e cevap olarak yazıp Berlin Hâtıraları'nın ilk neşrinde dokunmadığı ve fakat daha sonra Safahat'a almadığı 100 mısra vardır ki, Âkif-Fikret kavgasının sebeblerini aydınlatması bakımından, üzerinde durmakta fayda görüyoruz. Bu yüz mısradan önce, edepsizliği ve ahlaksızlığı edebiyat zanneden ahlâksız ediplerden: 'Nasıl olsa bir azarlama tükrüğüden başka şey sonunda yoktur' diye, 'Ayakta kalması lâzım gelen ne varsa hepsini yıkan üç beş hayâ züğürdü edip; ahlâkı, arı, namusu bitirmek istedi' şeklinde dertlenir. Mehmed Rauf'un 'Hayayı fuhşu kudurtan' 'Zambaklar' adlı kitâbının saçtığı zehirlerden şikâyet eder ve sonra da Fikret'e döner:

Âkif Fikret'in isyanına isyan etmişti

Claude Farrere gibi bir Fransız, Türklere karşı sonsuz bir sevgi ve dostluk hisleriyle dolu olduğundan İstanbul'u hayranlıkla överken, bazılarınca 'Türk büyüğü' kabul edilen Tevfik Fikret, Sis şiirinde Osmanlı payitahtını "yaşlı ve ahlâksız bir kadın"a benzetmişti.

"Fakat bu ırzını dellala vermiş alçaklar/ Muhiti levse henüz bulamayınca âmâde;/ Siyasetin edebî şekli sökmüyor sâde;/ Bir öyle felsefe lâzım ki: Susturup halkı./ Birer birer kırıversin kuyud-u ahlâkı./ Mukaddesatını millet bırakmıyor hâlâ;/ Fezayı köhne bir (Allah) dır etmiş istilâ./ O indirilmelidir Arş-ı kibriyasından./ Ki biz de kurtulalım şunların riyâsından./Ne istersen yapamazsın, elin kolun bağlı./ Tassubun rolü hâlâ ne müthiş anlamalı./ Mahalle halkı evimden gelir yabancı koğar;/ O ne: hayat-ı hususiyemin de kâhyası var./ Karım dekolte çıkarmış gelenlerin yanına.../ O penbe göğsü verirken tabiatın keremi.../ Acep ne fikr ile vermişti, gizlesin diye mi?/ Kadın sevilmek içindir, bu felsefi düstur./ Taammum ettiği gün kalmaz ortalıkta fütur./ Yegâne âmili zira, bugünkü meskenetin./ Şudur ki; sosyete yok bir yerinde memleketin/ O olmadıkça da insan bu inkılâba güler.'" (A.g.e. s.50-51)

Mehmet Âkif'in Tevfik Fikret'e verdiği cevabî şiirini daha da sadeleştirirsek, şöyle ifâde edebiliriz:

Âkif, Fikret ve onun gibi düşünenlerle alay ediyordu

"Irz ve namusunu satılığa çıkarmış olan alçaklar, çevrenin henüz böyle alçaklıklara hazır bulunmadığını görünce; edebî (!) faaliyetlerini bu iş için yeter bir çalışma görmemişler ve halkı susturup, ahlak bağlarını birer birer kıracak bir felsefe lâzımdır demişler. Cemiyetin o zamanlar reddettiği ahlaksızlıkları kabul ettirebilmenin yolu, millete mukaddesatını bıraktırmak, Allah inancından uzaklaştırmak yani imanın müsbet bir tesiri görülemeyecek kadar onu zayıflatmaktır denilir. Tâ ki, her türlü iffetsizliği, edepsizliği, namusssuzluğu rahatça yapabilsin, aile hayatını, 'hususi hayatımdır. Kimse karışamaz' diyerek dejenere etsin. Karısı namusu-

SAYFA ARAŞTIRMASI

Atatürk'ün doğum tarihi belirsiz!

ATATÜRK'ÜN hangi tarihte doğduğu hâlâ tartışılmaktadır. Onun doğum tarihiyle ilgili kesin bir bilgiye hiç bir zaman kavuşulamamıştır. Okullarımızda 1881 yılında doğduğu öğretilmekte, ancak ayı ve günü belirtilmemektedir. Doğum tarihiyle ilgili ihtilâfa düşülen husus, sadece ay ve gün değildir. 1881 yılında doğduğu şeklindeki iddialara itiraz edenler de olmuştur. Bunlardan en mühim ve Atatürk'ün çocukluk arkadaşı olması hasebiyle en doğru bilgiyi veren Salih Bozok'tur.

Dr. Asım Arar'ın, "Son günlerinde Atatürk" isimli kitabının 12. sayfasında anlattığına göre, aynı zamanda Atatürk'ün yâveri olan ve ölünceye kadar yanından ayrılmayan Salih Bozok, onun 1981'den iki üç yıl önce doğduğunu söylemektedir:

"Lozan Muahedesinin Trakya'da gayr-ı askeri mıntıka olarak ayırdığı yerlerde asker olarak bulunmamız ve oralarda tahkimat yapmamız hususunda akid devletlerle anlaşmaya varmamız üzerine, o zaman Başvekil olan sayın İsmet İnönü Trakya'ya bir seyahat yaptı. 1934 senesi Kanunuevvel (Aralık) ayının son günlerinde yapılan bu teftiş seyahatinde Sıhhiye Vekili Refik Bey de, muhacirlerin iskân edildikleri yerleri görmek üzere, Başvekile refakat ediyordu. Ben de bu seyahate iştirak için emir almıştım. Çerkezköyü'ne kadar trenle gidildi. Oradan otomobillere binilerek Vize ve Kırklareli üzerinden Edirne'ye vâsıl olduk. Bu dolaşma esnâsında ben merhum Salih Bozok ile dâima bir otomobilde bulunuyordum. Gayet hoş hikâyeleri ve söylediği memleket türküleriyle bana seyahat yorgunluğumu asla hissettirmemiş olan Salih Bey'den ayrıca Atatürk'ün çocukluğuna ve gençliğine dâir bir çok hâtıra dinledim. Bu arada Atatürk'ün bütün çocukluk arkadaşlarından biraz daha yaşlı olduğunu da söylemişti. Salih Bey'in ifadesine nazaran Atatürk'ün doğum tarihi 1881 değil, daha evvel imiş. Merhum, Atatürk'ün vefatına tekaddüm eden günlerde de bu bilgisini tekrar eder durur ve hiç olmazsa iki, üç yaş daha büyük olması lâzım geldiğini söylerdi."

nu dejenere edecek kadar serbest hareket etsin, en mahrem yerlerine kadar göstersin. Her yabancı evine normal girip çıkabilsin... Değil midir ki kadın sevilmek içindir (!) İşte bu felsefî düstûr yayılıp umumileştiği gün, ortada füturdan eser kalmaz. Çünkü, bugünkü meskenetin, tembellik ve uyuşukluğun tek sebebi; memleketin hiç bir yerinde sosyete olmamasıdır. O olmadıkça insan yapılan inkılâplara güler, çünkü onsuz inkılâp faydasızdır."

BALOSU İŞLİYOR

ÂKİF, bu yüz mısralık şiirin, sadeleştirilmiş şeklinde de görüldüğü gibi, bazı kısımlarında, Tevfik Fikret ve onun gibi düşünenlerin fikirleriyle alay ediyor. Âkif, şiirin devamında bakın neler diyor:

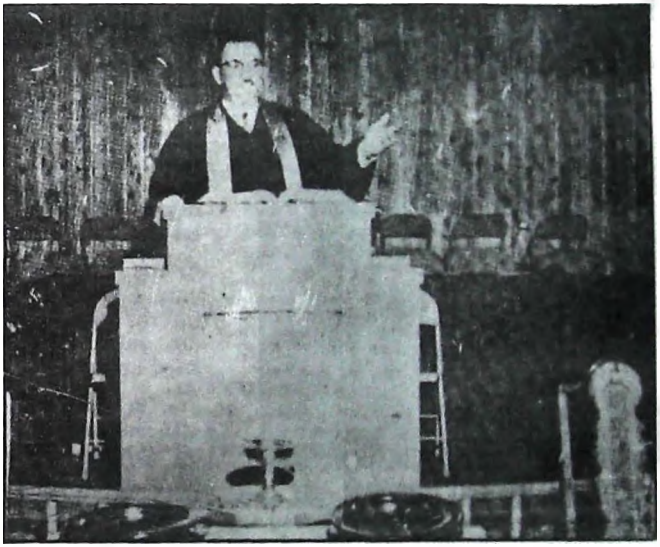
"Hayat-ı aşka henüz mübtedî giren erkek,/ Muvaffakiyet ümidiyle çok şey öğrenecek;/ (Komilfo) olmayı bir kerre önceden kuracak;/ Zekâsı incelecek, azmi artacak, duracak.

Giyinmek öğrenecek bir zaman olup, belki.../ Giyinmek iş mi desin onda (sökre)ler var ki;/ Bu incilekleri idrâke yükselince şebab,/ Zuhura başlayacak orta yerde istirkâb.

On onbeş erkeği birden esir kadını/ (Dezarme) etmeye herkes olanca san'atını,/ Olanca nakdini arzetmek ihtiyacıyla/ Aman deyip koşacak, elde yoksa tahsile.

Nedir o serveti Garb'ın ya bankalar dolusu?/ Tabiatıyle olur; çünkü işliyor balosu./ Kadın sefahete vurdukça erkeğin sa'yi./ Çoğalmıyor mu?... Bu düstur-u iktisadiyi

Kabul edeydik, eğer biz de böyle kalmazdık./ Bütün bu şeyleri kaç kere söyledik, yazdık(!)/ Fakat kim anlayacak? (Borne) gördüğün kafalar./ Geniş düşünmenin imkânı yok, hemen patlar.

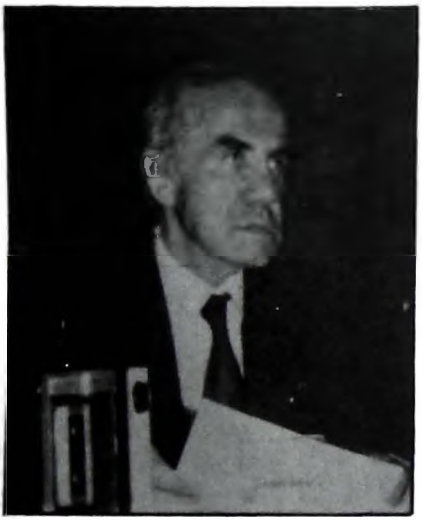

Halûk, Fikret'in 1894 yılında doğan çocuğudur. Ama Fikret, bunu yalnız çocuğu olarak değil, İnançsızı yapmaya çalıştığı gençliğin bir sembolü olarak görüyordu. Halûk, tahsili için önce İskoçya'ya sonra Amerika'ya gitti. Hıristiyan oldu. Elektrik yüksek mühendisi olmuş iken, papazlığı tercih etti. Ve 1965'de Başpapaz olarak hayatını tamamladı. Yukarıda Halûk bir ayin idare ederken görülüyor.

Birinci sözleri Allah, ikinci işleri din,/ Üçüncü hamlede vicdana, Hakka, Şer'a yemin./ Devirmedikçe bu evhamı fikrimiz yaşamaz."

Şiirin bu kısmında da Akif, inançsız, sefahete dalmış insanların, terakkiyi nasıl gördüklerini onların lisanıyla anlatırken, dalgacı üslubundan vazgeçmiyor:

"Cihanda böyle kuduz dinsizliği göremezsin"

MEHMET KAPLAN— Fikret, yazdığı şiire Haluk'un "Âmentüsü" adını vermekle, bütün Müslümanların ezbere bildikleri "Âmentü"yü değiştirmek istemişti.

"Erkeği çalıştırmak, tahsile koşturabilmek, kültür ve görgüsünü arttırabilmek; kadının sefahete, çılgın eğlence âlemlerine dalmasıyla mümkündür. Çünkü, böyle bir âlemde, onbeş erkeğin birden elde etme isteği ortaya çıkınca kendisini tercih ettirmek isteyen erkek çalışacak, para kazanacak, tahsil yapmaya, daha mârifetli olmaya gayret gösterecektir. İlerleme (!) dediğin böyle olur, amma, kime anlatacaksın? Geniş düşünmenin imkânı yok, hemen patlarlar. Birinci sözleri Allah, ikinci işleri din, üçüncü hamlede vicdana, şeriata yemin ederler. Bütün bunları devirmeden fikrimiz yaşamaz."

Şu var ki, yıkmak için (Riske) etmenin yolu yok:/ Hükümetin (liberal) tavrı dalma (Ekiyok)./ Muhiti (Entoleran) görmesiyle, mevkiini/ Halas için tutacaktır (Üvertoman) dini.

Ya hapse kalkacak artık, ya sürmek isteyecek.../ O halde diplomatik bir tarik alıp yürüsek./ Robert Kolej'deki dahi-i san'atın kalemi./ Vurur bu darbeyi isterse; çünkü haddine mi,

Hükümetin ona kalkıp da itiraz etmek?/ Herifte bandıralar çifte, tek de olsa direk./ Ya nazlanırsa; evet, nazlanırsa yalvarırız.../ Niyaza pek yüzü yoktur, hemen kanar, yalnız.

Dehaların çoğu (Egzantrik) denir ya hani./ Bu (persenaj) da da var bir cünun kılıklı (mani).../ Nedir mi; arzedeyim, gülmeyin fakat, namus./ Sakın bu çifte hümadan çıkan seda-i abus.

Ki boş beyinleri buldukça öttürür çın çın/ Sevimli şâiri göstermesin bize hırçın/ Onun sarıldığı âhenk lâfzadır, yoksa/ Sığar mı fıtrat azadı kayd-ı namusa?

Fransa halkını var ya tasviri Bismark'ın:/ Bunun da hali o târifle benzemek mi bakın;/ Görülmemiş bu herifler kadar garip unsur;/ (Liberte) anladık amma, bu yaptığın ne, demez.

Sonunda hepsini dök, kimse itiraz edemez./ Bizim edibe de bir gürledin, deminki sesi./ Küşadedir size artık harimi ailesi....

Deyip de zangoca başvurdular; o mecnun da/ Mukaddesatına halkın, ibada, mâbuda/ Savurdu, pencereden havruz uğratırcasına,/ Gelip gelip tıkanan levsi pis karihasına,

Boşandı yerlere küfrün bir öyle murdarı/ Ki bağlayıp edebiyat ipiyle âsarı/ Süpürge yapsalar imkânı yok temizleyemez./ Bütün Cihanı dolaş, Garb'ı Şark'ı, her yeri gez.

Ne yazık ki, vatanını seven Mehmet Âkif gibi şâirlere devlet sahip çıkmazken, Fikret gibi "irfânı tebdil-i tâbiiyet" eden kimseleri baştacı etmiştir. Hatta Âkif'e vefat ettiğinde devlet merasimi bile yapılmamıştır. Buna rağmen, devletin sahip çıkmadığı Âkif'e millet sâhip çıkmış Fikret'i de benimsememiştir.

Görür müsün bakalım böyle bir kuduz ilhad?/ Ki ferşi çiğneyerek arşa hırlasın heyhatl/ Cinayetin bu şenaat kadar mülevvesini,/ İşitmek istemez, insan, değil ki görmesini..."

KUDUZ DİNSİZLİĞİ

AKİF, şiirinin bu kısmında, Fikret'e karşı tavrını açıkça ortaya koyuyor ve onun mukaddesata saldırdığını Fikret'e lâyık teşbihlerle anlatıyor:

"Asırların millet sinesine yerleştirdiği mukaddesatı yıkmak için tehlikeyi göze almanın yolu yoktur. Çünkü hükümetin liberal tavrı dâima şüpheli ve kararsız, muhiti müsait görmezse, mevkiini kurtarmak için dini tutacaktır. Böylece hapis, ya da sürgün garanti... O halde diplomatik bir yol alıp yürümek gereklidir. Robert Kolej'deki dahi (!) san'atkârın kalemi, isterse, bu darbeyi vurur, hükümetin ona itiraz etmek haddine midir? Herifte direk tek de olsa bandıralar çiftedir. Nazlanırsa, yalvarırız, zaten hemen kanar, dayanamaz. Bu işte de, cünun kılıklı bir mani var: O da namus'tur. Ki bu sedayı abus ancak boş beyinleri çın çın öttürür. Sevimli şâiri bize hırçın göstermesin bu durum, çünkü onun sarıldığı âhenk yalnız namus kelimesinedir, sözedir, yoksa, başıboş fıtratı namus kaydına ve bağına sığacak gibi değildir diyerek ZANGOC'a başvurdular. O mecnun da, gelip gelip pis karihasına (fikrine) tıkanan levsi, pencereden havruz (lâzımlık) uğratırcasına, halkın mukaddesatına, Allah'a savurdu. Hiçbir süpürgenin temizleyemeyeceği bir küfür murdarı yerlere boşandı. Bütün cihanı gezsen, böyle bir kuduz dinsizliği göremezsin. Ferşi çiğneyerek arşa hırlayan böyle bir cinayetin şenaat kadar mülevvesini insan görmek değil, işitmek bile istemez."

"O mecnun da, gelip gelip pis karihasına (fikrine) tıkanan levsi, pencereden havruz (lazımlık) uğratırcasına, halkın mukaddesatına, Allah'a savurdu. Hiç bir süpürgenin temizleyemeyeceği bir küfür murdarı yerlere boşandı."

"Sizin çocuklarınız dini belliyor ilkin;/ Esas-ı terbiyeniz mahvı adeta

şirkin/ Bizim çocuklar için, şimdi, ilm-i hâl oldu,/ Gömüp de hufrey-i mâziye Hayy-ı Mâbudu,/ Ne var ne yoksa, mukaddes, onunla bitti demek."

Âkif şiirin bu son kısımlarında, Fikret düşüncesindeki kimselerin, çocuklara ne öğretmek istediklerini açıklıyor:

"Çocuklara ilk plânda öğretilen dindi... Terbiyemizin esası ise tevhid inancına dayalı olduğundan, şirki mahvediyor. Bu edip geçinenlerin, çocuklarına ilm-i hâl olarak okuttukları ise, mâzinin derin derelerine 'Hayy-ı Mâbud'u' gömüp, mukaddes adına ne varsa onunla beraber bitirmekten ibarettir."

Âkif, şiirinin son mısralarında, Allah'ı inkâr eden Fikret gibileri "beyinsiz inek"e benzetiyor:

" 'Şebaba hak veririm, çünkü üç beyinsiz inek/ Yazıp dağıttı o mel'un berat-ı isyanı:/ Sabilerin yüreğinden kopardı imanı/ Okuttu sonra da 'san'at mukayyet olmayacak'/ Deyip hayâdan, edepten bütün bütün mutlak/ Paçavralar ki nigâh ürperir temasından.'

"Âkif, bunca bozguncu fikirlerle, âdeta Allah'a isyan beratı dağıtan üç beyinsiz ineğin yazıp gençlere dağıttığı mel'un yazılarla zehirlenen gençliğe hak veriyor. Çünkü bunlar, sabilerin yüreğinden imanı kopardı ve sonra da 'san'at mukayyet (kayıtlarına alınmış) olmayacak' deyip hayâdan, edepten, büsbütün uzak paçavralar okuttular ki, bunlara bakmaktan göz ürperir.' " (Mehmet Âkif, s.52-56)

Mehmet Âkif'in Safahat'ının ikinci cildinde Süleymaniye Kürsüsündeki vâize Türk edebiyatını tenkid ettirirken Fikret'i kastederek, "Şimdi Allah'a söğer... Sonra biraz bol para ver;/ Hiç utanmaz, protestanlara zangoçluk eder" diye konuşturması Fikret'i çok kızdırmıştı. Bunun üzerine Fikret, Tarih-i Kadim'e Zeyl manzûmesini yazmak mecbûriyetinde kaldı.

ABDÜLKADİR KARAHAN— Devlet tarafından resmî bir merasim yapılmayan Mehmet Âkif'in cenazesinde bir konuşma yaptı diye emniyete çağrılarak ifadesi alınmıştı. Arkadaşımız Burhan Bozgeyik'e, Atatürk'ün kendisine "Fikret'i gençler örnek almalı" dediğini anlatmıştı.

Tarih-i Kadim'e Zeyl'de Fikret, kitaba dayanan dini inançları reddeder. Buna karşılık tabiat dinine sâlik olduğunu belirtir.

Bu yeni şiir, Fikret'in küfürde inad ettiğini apaçık gösteriyor. Şiirinin baş kısmında şâir, eskiden kendisinin de dini bütün bir Müslüman olduğunu, cami cami dolaştığını, Cennet ve Cehennem'e inandığını, ezan sesine koştuğunu "tesbihü dua, savmü salât, hepsini, hepsini yaptığını" telkinlere aldanmış olduğunu söylerken, imandan imansızlığa geçişini anlatır.

"TELKİNLERE ALDANDIM"

FİKRET'İN Tarih-i Kadim'e Zeyl'ini bugünkü dile çevirmeden anlamak fevkâlâde zordur. Bu sebeble şiiri, sadeleştirerek ve nesre çevirerek takdim ediyoruz:

"Ben ki, üç beş pulu tercih ederek protestanlara zangoçluk eden şâirmişim... Levh-i Mahfuz'a ait gerçekleri gayet iyi bilen, hakikat dininin müç-

Peygamberlerin mucizelerine "zeka büyüsü" diyebiliyordu

tehit şâiri Molla Sırat Hazretlerine sonsuz saygılarımı sunarak tereddüt etmeden diyorum ki; Zangoçluk vasfına lütfen layık görüldük; lâkin üstadım, sakın aldanma, ben de Allah'ın birliğine bir parça inanmış kimseyim. Bu güzel dini bana anlatma. Senin bildiklerini ben de bilirim. Ben de o Allah Kitabını okudum. Ben de Allah'ın azarlamalarını dinledim. Ben de sizler gibi câmi câmi dolaşıp Yaratıcı'ya rükû ettim. Hayalim Cennet arzusu ile dolu, yüreğim Cehennem korkusu ile elemli, ulu Tuba ağacına tırmandım; meleklerin ve peygamberlerin toplu bulundukları o yüksek yere ben de çıktım; ezan nağmesine ben de âşıktım; o Allah sesine öyle koşardım ki! Ben de tesbih çektim, dua ettim, oruç tuttum, namaz kıldım. Heyhat! Hepsini hepsini yaptım. Çünkü telkinlere aldanmıştım, senin kandığın şeylere kanmıştım. Bilmeden, görmeden iman ettim ve nefsimi dinime kurban ettim. Allah'ı da Peygamberi de sevdim. Fakat şimdi o olay hep geride kaldı. Çünkü gerçeğin başka olduğunu, Allah'a başka yoldan varılacağını anladım. Senin o saydığın harikalar, mucizeler birer zekâ büyüsüdür ki, insan aklı şimdi durmadan onun sırlarını açmaktadır. O mucizeleri yapanlar, bugünlerin geleceğini düşünmemişler. O İsa, Musa dediğin kimseler aldatılmış ve aldatmışlar. Asa şimdi eskimiş bir tılsımlı yalandır. İnsanoğlunun böyle sapıklıkları vardır. Putunu kendi yapar, kendi tapar. Git kilîseyi ara, Kâbe'yi gez, tehlili dinle.

CAN VE PARA ARASINDA

Bazı devlet erkânı için içki üretildi

1. MECLİSTE içkiyi yasaklayan kânunun çıkmasından en çok rahatsız olan, içki düşkünü mebuslar ve devletin ileri gelenleriydi. Devlet erkânı nüfuzlarını kullanarak içki içmeye devam etmişlerdi. Gerçi bahis mevzuu kânun oylanırken red oyu vermişlerdi. Ama kılpayı farkla da olsa içki yasağı kânunlaşmış, içki imâl eden yerler kapatılmış, imâlâtta kullanılan âletler toplatılmıştı. Birinci devre mebuslarından Dr. Rıza Nur, içkiye düşkün olan devlet erkânının yasaktan sonra neler yaptıklarını anlatıyor:

"Millet Meclisi içkiyi yasak etti. Ve bu husus şiddetle takip edildi. Bunu yapanların başı Ali Şükrü idi. İkinci derecede şâir Mehmed Âkif idi. Bunlar Mecliste dini bir parti yapmak peşinde idiler. Rakıyı yasak etmeleri, hem o esnada maddî mânevî çok iyi bir iş olmuştur, fakat hükümetin tatbikatına rağmen kat'î surette önü alınamamıştır. İmbikler toplandı. Amma bazı nüfuzlu memurlar, hükümetin muhafazası altında bulunan bu imbiklerden bir kısmını alıp evlerine yerleştirdiler. Bunların biri Ankara Müdürü Dilâver, diğeri şimdi Bursa Valisi olan Fâtin'dir. Mükemmel rakı çıkarıp iyi ticaret yaptılar." (.....)

"İçki müptelâsı olan devlet erkânından bazı kimselerin rakılarını da bunlar yaptılar." **(Hayat ve Hâtıratım, C.3, 1968, İstanbul, s.645)**

çan sesini duy, göreceksin ki bütün boşluktur. Umduğun, beklediğin şey yoktur. Allah'ı gibi şeytan'ı da düzmedir; Buda'sı, Ehremen'i, Yezdan'ı da öyle; topunun yaratıcısı korkak bir vehimdir. Gölgeler... Gölgeler... Onlarda derin bir karanlık sezerek döndüm. Acı bir darbe yedim ve yıkıldım. Şimdi Cennet ve Cehennem'e ilgisiz olarak, yaratılmışı hayran hayran seviyorum. Ben ne ibâdet edileni, ne ibâdet edeni tanırım. kendimi yaratılışa kul olmuş bilirim. Gökte binlerce mescitler gördüm. Vicdanım o mescitlerde secde etmektedir. İşte ibâdetim bu secdelerdir, saatlerim bu ibadette geçer; bu ibâdetle iftihar duyarım, sevinirim ve kendimi bir kayadan ayırt etmem. Bir minik kuşla aramda fark yok. Ben de kelime-i şehadet getiririm. İshak kuşu da. Doğruluk sevgi, vefâkarlık, alçak gönüllülük, merhamet hayır ve hamiyet, insaflılık, sonra bir şâire zangoç dememek, işte vicdanıma yol veren bunlardır.

AYHAN SONGAR— Fikret yaşasaydı da, bana gelseydi, ona akıl hastası teşhisini koyardım.

"Benim ayinim, düşünüp işlemektir. Benim dinim, yaşamak dinidir. İnanıyorum, varlığa imanım var; her kanat bana bir meleğin varlığını söyler. Peygamberlere ihtiyaç duymadan yaşarım. Bir örümcek bile beni Hakka götürmeye yeter. Kitabım, tabiat sahnesinin kitabıdır. Hayır ile şerrin sebebleri bendedir. Mezarın kapısına kadar böylece varırım. Öbür dünyaya ve öldükten sonra dirilmeye pek lüzum görmem. İnsanlığın aşkını ve elemlerini de, çılgınca sevgilerle dolu, kalbimde taşırım. Bugün hak din, bence hayatın dinidir; ey Molla Sırat, buna sen ne dersin?"

"Benim ayinim, düşünüp işlemektir. Benim dinim, yaşamak dinidir. İnanıyorum, varlığa imanım var; her kanat bana bir meleğin varlığını söyler. Peygamberlere ihtiyaç duymadan yaşarım. Kitabım, tabiat sahnesinin kitabıdır."

ÂVÂRE KALMIŞSIN

FİKRET, bu fikirleriyle, Avrupalı dinsiz ediplerin, o devirlerde modası geçmeye başlayan inkâr hastalığına yakalanmış ve bundan kurtulamamış olduğunu açıkça gösteriyor. Tevhid inancını bırakıp, kendisine asılsız mâbutlar icat eden Fikret, en kötü sıfatlarla hücum ettiği Allah'ımız, Peygamberimizi ve zaten kabulü bunlara bağlı olan diğer iman esaslarını —melekleri, kitapları, âhireti— kızıl bir ilhadla inkâr ediyor. Böyle bir inkârın içinde, bütün iman esaslarına bağlananlara hakâret bulunduğunu anlamayacak kadar kaba bir küfrün kölesi olan Fikret, kendisine cevap vererek, milyonlarca mü'minin arzularına tercüman olan Âkif'i nezâketsizlikle suçlamak istiyor...

Bir kitapta, Fikret'in azgın inkârına sadece Akif'in değil, o devrin başka Müslüman şairlerinin de, bu ferşi çiğneyip, arşa hırlayan sese, cevabî şiirler kaleme aldıkları belirtilerek, bunlardan birinin Abdullah Atıf olduğu kaydediliyor ve şöyle deniliyor:

"Abdullah Atıf da: Sahibinden ayrılıp avâre kalmışsın yazık/ Av'avenden anladım ey kelb-i nâbînâ. Seni/ Belki her şeyde şüphen var eb ü ümmünde de/ Şüphelendirdin beni, kimdir eden peyda seni?/ kıt'asıyla Fikret'e cevap vermişti...

"Fikret hakkında fikir beyan eden edebiyatçıların ekseriyeti, onun büyük san'atkâr olmadığında müttefiktiler. Meselâ 'Celaleddin Ezine, 3 Şubat 1943 tarihli Tasvir-i Efkâr gazete-

sinde Fikret'i kopyacı bir şâir olarak vasıflandırmış ve şöyle demiştir:

"'Fikret'in terkiplerinde maziye hasret tarzında levanten alafrangalığının 'Edebiyat-ı Cedide'den kalma tatlı su frengi âhengi sezilmektedir.'

" 'Fikret, büyük muhayyileli bir şâir değildir. Kanaatları ancak Copée gibi basit bir Fransız şâirinin muhayyilesinden örneğini almıştır.'

"Ömer Rıza da 15 Ekim 1939 tarihinde Yeni Sabaha yazdığı bir makalede Fikret hakkındaki kanaatını şu şekilde açıklamıştı:

"'Onun fikirlerini nesre tahvil ettiğimiz zaman, büyük bir fikirle, derin ve engin bir duygu ile karşılaşamayız.'

"Mehmet Ali Aynî merhum da 'Reybilik, Bedbinlik, Lâilâhilik' isimli araştırmasında Fikret için şöyle demiştir:

"'Fikret bedbindir. Pek eski olan bir mezhebe sâlik olmakla her şeyi fenâ görmüştür. Fikret, kızıl bir lâilâhilik göstermiştir.'

"'Bugünkü sosyalistlerin kafa yapısı da böyle... Bu millete 'Kahraman, büyük adam, büyük şâir' diye yutturulmak istenen herifin fotokopisi de böyle...'

"Meşhur mürtedlerden Nurullah (haşa, sümme haşa) nursuz Ataç da 1939 yılında Vakit gazetesinde yazdığı bir yazıda yoldaşı Fikret için aynen şöyle demişti:

"'Tevfik Fikret hiç şüphesiz dinsizdi... Tevfik Fikret'i bir çok sebeblerden severim. Dinsizliği de bu sebeblerden biridir.'" (Mehmet Âkif, s.60-61)

Bir şiirinde beşeri takdise müstehak olarak gösteren Fikret, Halûk'un Âmentüsü'nde bu "yeni insan"ın inandığı kıymetleri düstur hâline getirmiştir. On iki beyitlik bu şiirin sâdeleştirilmiş şekli şöyledir:

Mehmet Âkif, Fikret'in tahkîrci şiirlerine sert cevaplar verdiği gibi, Muhmed Rauf'un "Hava-yı fuhşa kudurtan" "Zambaklar" adlı kitabının saçtığı zehirlerden de şikâyet eder.

"Bütün varlıkları, yaratan bir kudret var ki, uludur./ Mukaddes ve yücedir, ona vicdanla inandım./ Yeryüzü vatanım, beşer cinsi milletimdir.. İnsan ancak böyle düşünürse insan olacağına inandım./ Şeytan da bizîz cin de, ne şeytan, ne melek var;/ dünya dönecek cennete insanla, inandım./ Yaratılışta tekâmül prensibi ezelden beridir;/ Bu hâle Tevrat ile İncil ile Kur'an'la inandım./ İnsan eti yenmez; bu teselliyi içimden—/ bir ân için dedelerimi unutmakla—inandım./ Kan kudurganlığı, kudurganlık, kanı besler; bu adâvet/ Kan ateşidir ki ne kadar kan dökülse sönmeyeceğine inandım./ Elbette şu mezar hayâtını parlak ve mutlu bir netice/ Takip edecektir, buna imanla inandım./ Aklın, o koca büyücünün şaşılacak hareketleri önünde/ Saçma-

"Yeryüzü vatanım, beşer cinsi milletimdir" diyen Fikret, bir şiirinde de, beşeri takdise müstehak olarak göstermişti. Halûk'un Âmentüsü'nde de bu "yeni insan"ın inandığı kıymetleri düstur hâline getirmiştir.

lıkların yerlere geçip yok olacağına inandım./ Karanlıklar sönecek, bir volkanın patlayışı gibi/ Hak nûrunun birdenbire parlayacağına inandım./ Mazlumların kolları ve boyunları çözülüp zâlimlerin/ Yumrukları, o şangırtılı zincirlerle bağlanacak, inandım./ Fen bir gün şu kara toprağı altın yapacak;/ İrfan kudretiyle herşeyin olacağına inandım./"

ŞEYTAN VE MELEĞİN VARLIĞINI İNKÂR

HALÛK'UN Âmentüsü ile alâkalı, Prof. Mehmet Kaplan şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Fikret'in dinî inançlarının büyük sarsıntı geçirdiğini ve Tarih-i Kadim'de Tanrı'yı inkâra kadar gittiğini görmüştük. Fikret'in burada 'kudsî ve mualâ', ulvî ve münezzeh kudret-i külliyeye inanması, onun dindar olduğuna, bilhassa İslâmiyet'e bağlı kaldığına delâlet etmez. İslâmiyet, insanın dışında, cin, şeytan ve meleğin varlığını kabul eder. Fikret bunları açıkça inkâr ediyor.

"'Elbet şu mezar ömrünü bir haşr-i ziyâhiz/ Ta'kıb edecektir, buna imanla inandım' beytinde bahis konusu olan 'haşr', yeryüzünde insanın akıl ve fen vasıtasıyla kuracağı cennettir: Fıtratta tekâmül ezelîdir; bu kemâle/ Tevrât ile, İncil ile, Kur'an'la inandım./ beytinde Kur'an'a, Tevrat ve İncil'den daha üstün bir yer verilir gibi gözüküyor. Fakat tekâmül fikri Kur'an'ın da aşılacağını tazammun eder.

"Halûk'un Âmentüsü, esas itibarıyle 'dinî' değil, 'dünyevî' inançları ifâde eder. Fikret ona 'Âmentü' adını vermekle, iki şeyi yapmak istemiştir: 1. Bütün Müslümanların ezbere bildikleri 'Âmentü'yü değiştirmek. 2. Yeni fikirlere dinî bir kutsallık kazandırmak." (Mehmet Kaplan, Tevfik Fikret, s.145)

Tevfik Fikret, Halûk'un Âmentüsü dışında, "Halûk" ismini taşıyan daha bir çok şiir yazmıştır. Bunların başında "Halûk'a, Halûk İçin, Halûk'un Bayramı, Halûk'un Defteri, Halûk'un Sesi/Halûk'un Vedâı" gibi şiirleri gelir.

Pekiyi Fikret'in adına şiirler yazdığı bu Halûk kimdir?

HIRİSTİYAN HALÛK

HALÛK, Fikret'in 1894 yılında doğan çocuğudur. Fikret, bunu yalnız çocuğu olarak değil, inançsız yapmaya çalıştığı gençliğin de bir sembolü olarak görür. fakat onun istediği gençlik, dinden imandan bihaber, tarihine ve millî kültürüne yabancı olmalıdır. O buna muvaffak olmaya çalışır. Fikret, Müslüman Türk gençliğini dinsiz yapamamıştır. Bazı yarı aydınlar onu büyültmeye çalışsalar ve ona sahip çıkmış olsalar bile, millet Fikret'i kabul etmemiş ve benimsememiştir. Fakat Fikret, dinsiz olmasını beklediği Halûk'un Hıristiyan olmasına da mâni olamamıştır. Halûk, babası gibi dinsiz olmak yerine, hiç olmazsa tahrif edilmiş bir dine inanarak, içindeki inanma ihtiyacını gidermeye çalışmıştır.

Fikret dinsiz olmasını beklediği Halûk'un Hıristiyan olmasına da mâni olamamıştır. Halûk, babası gibi dinsiz olmak yerine, hiç olmazsa tahrif edilmiş bir dine inanarak, içindeki inanma ihtiyacını gidermeye çalışmıştır.

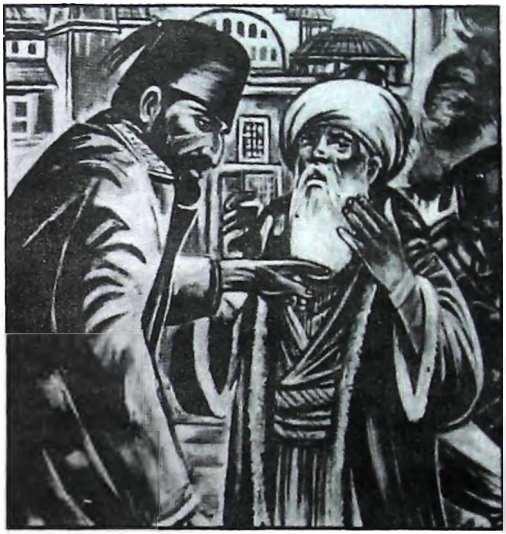
Yıllar Boyu Tarih dergisinde, Halûk'la ilgili şunlar kaydediliyor:

"Ünlü 'Sis' manzumesinde İstanbul ve İstanbullular için: 'Koynunda birer ceset gibi milyonları barındırıyorsun, fakat bu milyonlar içinden yüzü ak alnı açık kaç kişi çıkarabilirsin?' suçlamasına girişecek kadar kin, nefret ve inançsızlıkla dolu bulunan Fikret'in, acaba hayatta en küçük inancı, onu hayata bağlayacak tek bir bağı yok muydu? Bu soruya 'hayır yoktu' demek zordur. Gerçek şudur ki şâiri hayata bağlayan tek bir bağ ve tek bir inanç vardı. Bu bağın ve bu inancın adı Halûk'tur.

"Halûk, Tevfik Fikret'in bütün emellerini kendisine adadığı tek çocuğudur. 1894 yılında, şâir daha yirmi yedi yaşındayken doğmuştu. O yıl şiddetli bir zelzele İstanbul'u sarstığı için, babası oğlunun doğumu dolayısıyla yazdığı bir şiirde, 'Hayat bir zelzeledir, senin hayatın da zelzeleler içinde geçecektir' yollu sözler söylemişti. Fikret'in oğlu hakkındaki bu kehâneti doğru çıkmadı. Halûk —babasının bütün ümit ve isteklerini tersine çıkardığı gibi— kehânetini tersine çıkardı. Çok sakin ve rahat bir hayattan sonra yine sessiz sedasız öldü.

"Babasının birçok ümit ve isteklerini tersine çıkardığı gibi' dedik. Bunda büyük gerçek payı vardır şöyle ki:

"Tevfik Fikret bu çok güzel ve çok zeki çocuğunun, mükemmel bir ilim adamı olarak, ülkesine büyük hizmetlerde bulunmasını amaçlıyordu. Halûk, mükemmel bir ilim adamı oldu, ama ülkesine en küçük bir hizmette bulunmadı. Bir zamanlar babasının belki öfkeyle söylediği, 'irfânım tebdil-i tâbiyet etmiştir' sözünü fiilen gerçekleştirdi." (Yıllarboyu, Ağustos 1978, s.26-27)

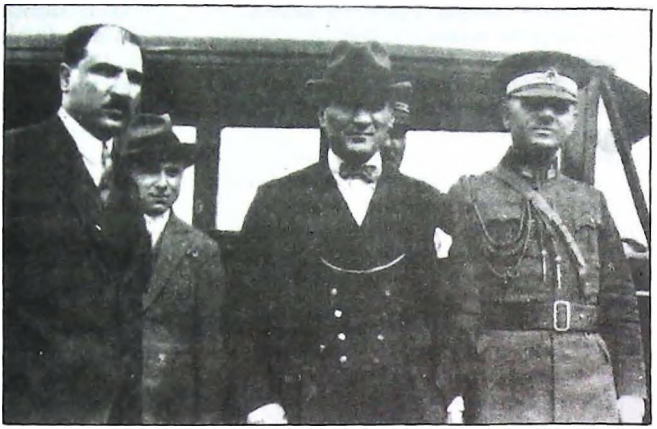
Kanlı eylemleri bugün bile devam eden cani Ermeni komitecileri Sultan 2. Abdülhamid'e bombalı suikast tertip etmişti. Caniler emellerine ulaşamayınca Tevfik Fikret, neredeyse kahrından ölecekti. Abdulhamid'e kin kusuyor, Ermeni canilere de medhiyeler düzüyordu. 2. Abdülhamid'e yapılan suikastın temsili resmi.

HIRİSTİYAN PAPAZ OLARAK...

TEVFİK Fikret, Halûk'u Türk gençliğinin bir "ideal örneği ve sembolü" olarak görüyordu. Tevfik Fikret, dinin ve Allah inancının insanlara faydadan çok, zarar verdiği görüşündeydi. Bu görüşünü pek çok manzumelerinde hiç çekinmeden dile getirmişti. Halûk dine de, Allah'a da inanmış ve bağlanmış bir kimse olarak—bir kilise papazı olarak—ömrünü tamamladı. Evet, Müslüman olarak değil, Hıristiyan ve papaz olarak:

"Evet Tevfik Fikret, 1894'te doğan oğlunu bir saksıda yetiştirircesine özen ve sonsuz bir sevgiyle büyüttü. Sekiz on yaşlarındayken bir gün çocuğunun bir müsvedde defterini gördü. Küçük Halûk deftere, acemi ellerle de olsa, bir Türk bayrağı resmi çizmiş ve altına da: 'Ölmek ve yaşatmak seni' sözlerini yazmıştı. İster gerçek olsun, ister şefkatli babanın hayal ürünü olsun, bu olay Tevfik Fikret'i mutluluklara boğdu. Ancak gerçek şuydu ki karamsarlığı arttıkça milletine de küsen şâirin bu küskünlüğü ya da ilgisizliği, erginlik çağlarında oğlunu etkiledi. Babasının öğretmenlik yaptığı Robert Kolej'in çalışkan ve gözde öğrencisi Halûk, okulun orta kısmını bitirince lise kısmını tamamlamak üzere İskoçya'ya gönderildi. Yol ve oradaki okul giderleri hep Robert Kolej'ce karşılanacaktı.

"Bir gün genç ve sevgili oğlunu Sirkeci'den trene bindirip İngiltere'ye yolcu eden Fikret hem çok üzgün hem çok mutluydu. Oturup ünlü 'Halûk'un

Halûk, kucak kucak ışıkları hiç bir zaman getirmeyecekti

Vedaı' manzumesini yazdı. Bu manzumede ileride elektrik mühendisi olacak oğluna: 'Bir kimse karanlıkta çevresini göremediği için düşer; bunun için sen bizlere bol bol ışık kucakla getir...' diyor; memleketine yapacağı büyük hizmetler karşısında bir gün vatanının da onun alnına sıcak bir öpücük konduracağını bildiriyordu. Halûk gerçekten iyi bir elektrik mühendisi, değerli bir teknisyen ve ilim adamı olacak; ne var ki babasının beklediği kucak kucak ışıkları hiç bir zaman getirmeyecekti. Getirmek şöyle dursun, bir daha kendisi de baba yurduna dönmeyecekti."
(A.g.d.s.27)

Halûk'un liseyi bitirdiği yıl, babası daha sağken, sıla için kısa bir müddet ülkeye geldiği ifade edilmektedir. O zaman artık on sekiz yirmi yaşlarındadır. Bu kısa sıla müddeti içinde birgün anne ve babasına, din değiştirdiğini ve Hıristiyanlık inançlarına bağlandığını söz arasında açıklar. Annesi Nazime Hanım bayginlıklar geçirir. Fakat Fikret mevzuyla hiç ilgilenmez. Onun nazarında din de, Müslümanlık da, Hıristiyanlık da ya hiç mühim değil, ya da bütünüyle şahsın kendine has görüşlerdir...

Halûk'un üzerindeki Hıristiyanlık tesirinin, belki daha İstanbul'da ve Robert Kolej'de iken başladığı ihtimali akla yakın gelmektedir. İskoçya'da bu tesir sadece tamamlanmış ve neticeye ulaştırılmıştır.

Halûk'un bu ilk ve son sılaya dönüşünden sonraki hayat çizgisi de şu şekilde anlatılıyor:

"İskoçya'ya döndükten kısa bir süre sonra Amerika'ya geçti. Üniversite öğrenimini parlak bir şekilde tamamladı; elektrik yüksek mühendisi oldu. İndiana ve Michigan Üniversitelerinde kürsü sahibi olarak, profesörlük etti. Bu arada babası ölmüş, Türkiye Birinci Dünya Savaşına ve hemen bunun ardından Kurtuluş Savaşına girmiş, ölüm kalım didinmesine koyulmuştu.

"Bu yıllarda idi. Ünlü 'İçtihad' dergisinde Ali Kâmi Beyin—Peyami Sefa'nın amcası—Halûk hakkında bir yazısı çıktı. Ali Kâmi Bey, İngiltere ve Amerika'da görev yapmakta olan bu genç bilginimizin Türkiye ve Kurtuluş Savaşımız konusunda, bulunduğu ülkelerde bir 'iyi niyet elçisi' olarak çalıştığını çeşitli yerlerde verdiği konferanslarla aleyhimizdeki kamuoyunu lehimize çevirmeye çabaladığını yazıyordu. Halûk'u uzun boylu öven

Halûk ana dilinden bile utanır olmuştu

yazar, makâlesinde özellikle şöyle diyordu: 'Fikret bugün memlekete bir adam yetiştirdi. Elverir ki memleket o adamı da babası gibi 'tebdil-i irfan ve tâbiiyete mecbur etmesin...'

Halûk kendisiyle görüşmek isteyen kimselere şöyle diyordu: Siz Türk veya Türkiyeli olabilirsiniz; bu beni ilgilendirmez. Ben Amerikalıyım. Amerikan vatandaşıyım. Türkiye ile iyi kötü hiçbir ilişkim yoktur.

"Ali Kâmi Beyin geniş övgüleri bir yana, kehânet niteliğindeki ikinci tahmini gerçekleşti. Halûk Fikret Bey, cumhuriyetten kısa bir süre sonra Amerikan uyruğuna geçti. Hıristiyanlığı zaten daha önceden gerçekleşmiş, bir Amerikalı kızla evlenmiş, doğan çocuklarını isimleri ve cisimleri ile bir Amerikalı olarak yetiştirmeye yönelmişti. Bütün bunlar onun ülkesinden tamamen kopmasını gerektirir miydi?"(Yıllarboyu, Ağustos 1978, s.28)

TÜRKÇE KONUŞMAK İSTEMİYOR

ZAMAN içerisinde bu Amerikalı ilim adamı yavaş yavaş maddî ilimden çözülmeye başlar. Önceleri sıradan bir Hıristiyan iken, bu din bağı yüreğinde giderek artar. Üniversiteyi ve konforlu hayatı bir tarafa iterek kilise inzivâsına çekilir.

1950'lerde Amerika'ya giden Türk gazeteciler Mr. Halûk'un adresini bulup, onunla görüşmek isterler. Mr. Halûk bu isteği nezâketle, fakat şiddetle geri çevirir. Türkiye ile bir münâsebeti bulunmadığını da ekler. Gazetecilerin ısrarı üzerine:

"Bana Türkçe konuşmayı teklif etmemeniz şartıyla görüşebiliriz' cevâbını yollar. Bu cevaptan gönülleri kırılan gazeteciler, kendisiyle görüşmek isteğinden vazgeçerler.

Araştırmacı Yazar Şemsettin Kutlu, Halûk'un ölümünden üç yıl önce, onunla alâkalı bir hatırâsını anlatırken şunları söylüyor:

"1962 yılında— Mr. Halûk'un ölümünden üç yıl önce—bir eğitim heyeti ile birlikte Amerika'daydık. Grubumuzun mihmândârı ve tercümânı uzun yıllar önce Türkiye'den ayrılmış bir Ermeni aydınıydı. O zamanlar yaşı altmışı aşkın bulunan bu zat Osmanlı terbiyesiyle yetişmişti. Dolayısıyla Osmanlılıktan pek kopmamıştı. Türk edebiyatına ve özellikle Tevfik Fikret'in şiirlerine hayrandı. Birgün Fikret üzerine konuşurken, kendisine, yukarıdaki gazeteciler konusunu hatırlattıktan sonra:

"'Fikret'in oğlu Halûk Beyin burada olduğunu biliyorsunuzdur. Hiç karşılaştınız mı?' diye sordum.

"Belli belirsiz yüzünü buruşturarak şu karşılığı verdi:

"'Epeyce bir süre önceydi. Bulunduğu şehirdeki adresini bulup kendisine bir mektup yazdım. Benim de bir Türkiyeli, bir Türk olduğumu, bu sebeble kendisiyle görüşmek, ya da haberleşmek istediğimi ifâde ettim. Ses çıkmadı. Bir ikinci mektup daha yolladım. Bu seferkine şöyle bir cevap aldım: 'Siz Türk veya Türkiyeli olabilirsiniz; bu beni ilgilendirmez. Ben Amerikalıyım. Amerikan vatandaşıyım. Türkiye ile iyi kötü hiçbir ilişkim yoktur 'diyordu. Bunun üzerine artık bir daha arayıp sormak gereğini duymadım.'

"Evet Mr. Halûk günümüzden on üç yıl önce (şimdi yirmi üç yıl oldu) yetmiş bir yetmiş iki yaşlarında, Florida'nın küçük ve sakin bir kasabasında küçük bir kilisenin başpapazı olarak hayata gözlerini yumdu, orada gömüldü. Hayatında hiçbir şeye inanmayan babası Tevfik Fikret, sadece ona inanmıştı. Ancak bahtsız ve karamsar babanın bu tek inancı da boşa çıktı." (A.g.d. s.28)

AKIL HASTASI

BU yazının başında, kendisi mukaddesatımıza saldıran, tarihimizi inkâr eden, oğlu da Hıristiyan bir papaz olarak ölen Fikret'e vatan şâiri diyenlerin bulunduğunu söylemiştik. Gerçekten de bundan bir kaç sene evvel, Fikret radyo ve TV'den vatan şâiri olarak tanıtılıyordu. İşte o zamanlar, bir toplantıda konuşma yapan psikolog Ayhan Songar, kendisine sorulan bir soru üzerine bununla alâkalı olarak şu ifadeleri kullanıyordu:

"Tevfik Fikret şâirdir. Vatan şâiri olduğunu kimse söylemiyor. Fikret'e manidepresif psikoz denebilir. Bugün yaşayıp kendisi bana gelseydi, akıl hastası teşhisi koyardım. Zaten perişan ve akıl hastası olarak ölmüştür.'" (Cumhuriyet gazetesi, 8 Aralık 1985)

22 Aralık 1985 tarihli Tercüman'da ise Songar, vatan şâiri olmadığını söylediği Fikret'i tam bir psikolojik tahlile tabi tutuyor ve onun daha önce de belirttiğimiz gibi "piknik" denilen bir beden yapısına sahip olduğunu kaydediyor ve bu tipin hususiyetlerini anlatıyor:

"Bu biyolojik yapı, belirli bir takım psikolojik özellikleri de beraberinde taşır. Bunlar kederden neş'eye çabuk geçen, sevgi ve nefret arasında dalgalanan, sebatsız mizaçlı kimselerdir. Buna, psikiyatride, 'siklotim mizaç' denir ki, söz konusu dalgalanmalar daha ileri giderse 'siklofreni' denen ruh hastalığı ortaya çıkar.

"Galatasaray Lisesini birincilikle bitiren Fikret, çalışkan, giyiminden el yazısına kadar çok dikkat eden bir talebedir. Ancak, edebiyat tarihçileri de kaydetmişlerdir ki, pek 'okuyup yazmayı' sevmez. Hâdiselerin daima yüzeyinde kalır. Halid Ziya Uşaklıgil onun için 'Fikret pek az, azın bütün mânâsı ile pek az okur bir şâirdir' demişti.

"..... ....."

"Fikret'in ömrü kederle neşe arasında anormal dalgalanmalarla geçmiş, hayatının son demlerinde, birdenbire zayıflayarak bedenen de perişan bir hâle düşmüş ve öylece bu dünyaya vedâ etmiştir.

"Fikret'e, 'vatan şâiri' demek, onun için mümkün değildir. Bu, kitabında döneklik nedir bulunmayan, lügatından bu kelimeyi çıkarıp atmış ve, 'Felek her türlü esbâbı cefâsın toplasın gelsin/ Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azîmetten/ diyebilmiş Namık Kemâl'e hakaret olmaz mı idi? Böyle bir yakıştırmaya tarih, edebiyat, aklı selim, sağduyu, hiçbir şey razı olmaz."

DEVLET SAHİP ÇIKIYOR

TEVFİK Fikret yazısına şu paragraflarla nokta koyalım:

Tevfik Fikret, dinsizlik kokan Tarih-i Kadim şiirinden dolayı Atatürk tarafından övülmesine, bazı yarı aydınlar tarafından vatan şâiri olarak lanse edilmesine rağmen millî ve manevî değerlerine son derece bağlı olan milletimiz tarafından kabul görmeyen bir kimsedir. Ama ne yazık ki, vatanını seven Mehmet Âkif gibi şâirlere devlet sahip çıkmazken, Fikret gibi "irfânı tebdil-i tâbiiyet" eden kimseleri baştacı etmiştir.

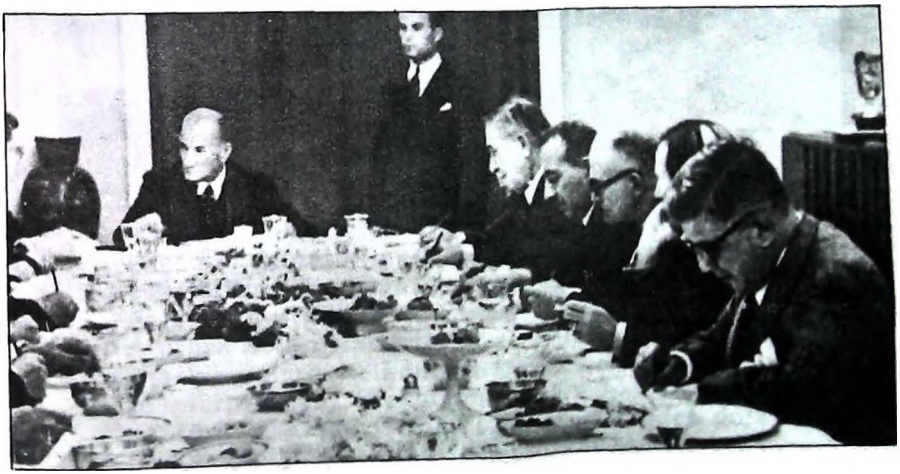
Hatta Âkif'e vefat ettiğinde devlet merasimi bile yapılmamıştır. Buna bir misal olması bakımından, 26 Aralık 1985 tarihli Yeni Nesil'de, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın, arkadaşımız Burhan Bozgeyik'e, Mehmed Â-

kif'in cenaze merasiminde başına gelenleri anlatırken söylediklerini aktaralım:

"Cenazede konuşma yaptığım için Emniyet Müdürlüğüne çağrılmıştım. Şube Müdürü bana hayli çıkıştı. 'Sen kim oluyorsun ki Âkif'in mezarı başında konuşuyorsun?' gibi lâflar etti. Ben de cevâben, 'Ben inandığını müdâfaa eden bir insanım. Bir millete İstiklâl Marşı yazmış, İstiklâl Harbi esnasında orduda şiirleri okunmuş, vaazları dinlenmiş, şehit olacak insanlara heyecan vermiş olan insanın mezarı başında konuşmayacağım da kimin mezarında konuşacağım' dedim. Bana bundan sonra fazla birşey söyleyemedi. Âkif'in cenaze merasiminde, hiç resmî vazifeli yoktu. Ben kimseyi görmedim. Devlet adına bir valinin orada olduğunu, bir yüksek görevlinin olduğunu görmedim. Belki polis vardı aramızda, ama İstiklâl Marşını yazmış bir kişi için resmî bir tören yapıldığını görmedim."

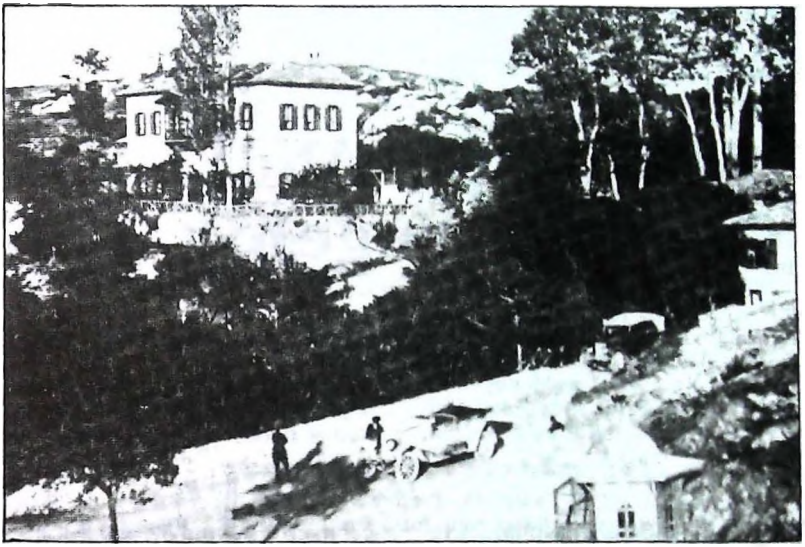
Karahan, Bozgeyik'e, Atatürk'le ilgili bir hatırasını anlatırken de, Atatürk'ün kendisine, "Gençler Fikret'i örnek almalı" dediğini söylüyordu...

Ama, yıllarca mukaddesattan ve manevî duygulardan uzaklaştırılmak için her türlü yol denenen gençler, Fikret'i değil, kendisine vefatında devlet merasimi bile yapılmayan Müslüman şâir Mehmed Âkif'i örnek almışlardı ve Türkiye'de Halûk'lar değil, Asım'lar bir çığ gibi büyüyordu...

Ateizmin bayraktarı Abdullah Cevdet

Damızlık erkek ithalcisi

Dr. Abdullah Cevdet 1904'te Mahmud Celâleddin Paşa'nın da yardımıyla ölünceye kadar yayınlayacağı İçtihad dergisini kurmuştu. Cevdet bu dergi ile halkı hangi kültür yönünde eğitmek istiyordu? Atatürk ile dinsiz Abdullah Cevdet'in ittifak ettiği esaslar nelerdi? Abdullah Cevdet, neden Müslümanların büyük reaksiyonlarına sebeb oluyordu? Atatürk, Abdullah Cevdet'i hangi yönünden dolayı benimsemişti? Cumhuriyet idâresi Abdullah Cevdet'e sahip çıkarken, Bediüzzaman Said Nursi'ye neden zulmetmişti? Cevdet'in tercüme ettiği Akl-ı Selim kitabında dinsizlikle alâkalı neler vardı? Cevdet'in savunduğu "damızlık erkek ithali" meselesi neyin nesiydi? Abdullah Cevdet'in teklifleri, Atatürk tarafından nasıl tatbik edildi? Halkın Cevdet'in cenazesine sahip çıkmamasının sebebi neydi?

Cevdet'in inançsızlığa dair teklifleri icraat safhasına konuyordu

M.Kemal, Abdullah Cevdet'i beğeniyordu

19. ASIRDA Batıda, Hıristiyanlığın insan ruhunu tatmin etmemesi ve ilimle bir çok hususda tenâkuza düşmesi neticesinde mantar biter gibi ortaya çıkan ve çoğalan dinsizlik cereyanları, yalnızca çıktıkları yerde kalmadı. Dinsizliği ve ilmi, dinin yerine ikâme etmeye, hiç bir kayıt tanımayan cemiyetler meydana getirmeye çalışan Batılı fikir adamlarının takipçileri bizim içimizde de zuhur etti.

Müslüman mahallelerinde salyangoz satmaya uğraşan bu gibi zehirli fikirlere sahip kimseler, ne acıdır ki Cumhuriyetin ilk yıllarında büyük zannedilen bazı devlet adamlarının üzerlerinde de kuvvetli tesir icra etti. Hattâ bizi biz yapan mukaddeslerimize düşman olan bu Batıperestlerin cemiyette yaymaya çalıştıkları dinî inanç, örf ve âdetlerimize aykırı olan fikirleri, yapılan bir serî inkılâba da yol gösterici oldu.

Üzerinden bu kadar sene geçmesine rağmen yüzde 99'u dinine bağlı Müslüman milletimiz üzerinde fazla tesiri olamayan ve halk tarafından istenildiği ölçüde benimsenmeyen bu icraatların fikir babalarından birisi şâir Tevfik Fikret ise, diğeri de şâir ve yazar Abdullah Cevdet'tir.

Mustafa Kemal, şiirlerinde dinsizlik kokan Tevfik Fikret'in "Tarihi Kadim" şiiri için, "Dünyada yapılacak bütün devrimlerin kaynağı" ifâdesini kullanmıştı. Acaba Türkiye'de dinsizlik cereyanın diğer bir temsilcisi olan Abdullah Cevdet hakkında nasıl bir kanaata sahipti? Fikret gibi onu da benimsiyor muydu?

ABDULLAH CEVDET— Kendisine Batı medeniyeti hayranı olarak, Beşir Fuad'la başlayıp Baha Tevfik ve Tevfik Fikret'e kadar uzanan ateist düşünce çizgisinde yer vermek gerekir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Mustafa Kemal'in Abdullah Cevdet ile alâkalı olarak ne söyleyip söylemediğine elimizdeki kaynaklarda rastlayamadık. Ancak bu belirsizliğin yanında "belirli" olan bir husus vardır. O da, Abdullah Cevdet'in Cumhuriyet ilân edilmeden yıllar önce savuna geldiği bizim bir yıllık millî ve manevî kültürümüze uymayan fikir ve düşüncelerinin, Mustafa Kemal'in yaptığı inkılâplarla hedefine ulaşmış olmasıdır.

Abdullah Cevdet'in Cumhuriyet ilân edilmeden yıllar önce müdafaa edegeldiği bizim bir yıllık millî ve manevî kültürümüze uymayan fikirler ve düşünceler, Mustafa kemal'in yaptığı inkılaplarla hedefine ulaştı.

ATATÜRK CEVDET'İ TUTUYORDU

YANİ Abdullah Cevdet'le alâkalı sözler yerine, yapılan icraatlar ve işler bir Abdullah Cevdet hayranlığını ve takipçiliğini ortaya çıkarmaktadır:

Dilerseniz önce, bir Abdullah Cevdet hayranı olan Vedat Günyol'un, Dr. Adnan Adıvar'dan dinlediklerine bir göz atalım:

"Dr. Adnan Adıvar (bence dünyanın en saygın adamı olan Adnan Adıvar) onun için bana şöyle demişti bir özel konuşma sırasında: 'Mustafa Kemal önceleri onu tutmuştu, dinsiz diye. Sonra damızlık olayı ortaya çıkınca, atın şu keratayı demiş, kovmuştu meclisinden. Mebus yapmayın onu, demişti.'" (Milliyet Sanat, Mayıs 1980, s.7677)

Görüldüğü gibi, Mustafa Kemal, Tevfik Fikret'i övdüğü aynı "dinsizlik" gerekçesiyle, Abdullah Cevdet'i de tutmuştu. Peki, Atatürk'ü bile "sözde" Abdullah Cevdet'ten soğutan bu "damızlık" meselesi neydi. Abdullah Cevdet'in, Atatürk'ün yaptığı inkılâplara tesiri nasıl olmuştu? Bu Abdullah Cevdet neyin nesi, kimin fesi idi?

İsterseniz önce, Abdullah Cevdet'in hayatına bir göz atalım:

9 Eylül 1869'da Arapkir'de doğan Abdullah Cevdet, 1932'de İstanbul'da öldü. Tabur kâtibi Ömer Vasfi Efendinin oğlu olan Cevdet, Elâzığ Askeri Rüşdiyesinden sonra İstanbul'da Askeri Tıbbiye İdâdisini ve Askeri Tıbbiyeyi bitirdi. Sınıf arkadaşları arasında Hüseyinzâde Ali, Doktor Nazım, Bahaeddin Şâkir gibi İttihat ve Terakki Cemiyeti kurucuları da vardı. Tıbbiyedeki derslerin ve öğretmenlerin tesiriyle "biyolojik materyalizm" görüşünü benimsemeye başladı. Göz hastalıkları ihtisasını yaparken siyâsî hâdiselere karıştığı için tevkif ve Trablus Hastanesine mecburî çalışmaya sürgün edildi (1892). Oradan Avrupa'ya kaçtı (1897). Ağustos 1897'de Paris'e giderek buradaki Jön Türklerin liderlerinden Ahmet Rıza ile münâsebet kurdu. Eylül 1897'de Cenevre'ye geçerek İshak Sukuti ve Tunalı Hilmi ile birlikte Jön Türklerin merkezî yayın organı olan Osmanlı gazetesini çıkardı. Burada Osmanlı halkını, Abdül-

Dini tenkîdi reaksiyona yol açtı

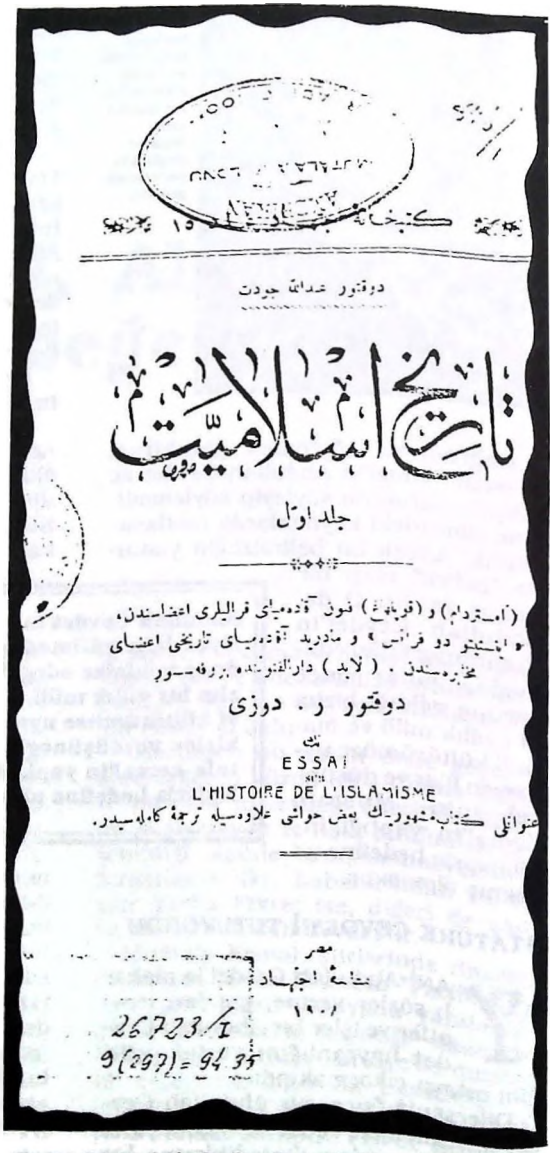
hamid idaresine karşı ayaklanmaya çağıran yazılar yazdı. İkinci Abdülhamid'in kendisini Viyana sefaret doktorluğuna tayini üzerine muhalefetten vazgeçti.

1900 yılında yine Padişahı tenkid eden yazıları yüzünden gıyâben mahkûm edildi. Eylül 1904'te Mahmud Celâleddin Paşanın da yardımıyla ölünceye kadar yayınlayacağı "İçtihad" dergisini kurdu. İçtihad, halkı Batı kültürü yönünde eğitmeyi hedef alıyordu.

DİNİ İNSAFSIZCA TENKİD EDİYORDU

ABDULLAH Cevdet, 1905 başlarında Kahire'ye gitti. Aralık 1905'te İçtihad'ı Mısır'da çıkarmaya başladı.

İkinci Meşrûtiyetin ilânından sonra da yurda dönmeyen Abdullah Cevdet, bu sırada Dr. Dozy'den çevirdiği *"Tarihi İslâmiyet"* kitabıyla büyük tartışmalara sebeb oldu. Şubat 1909'da, İbrahim Temo liderliğinde kurulan Osmanlı Demokrat Fırkasını destekledi. Aralık 1910'da İstanbul'a dönerek, *"İçtihad Evi"* isimli bir yayınevi kurdu. İçtihad dergisinin yanı sıra *"Kütüphânei İçtihad"* ismi altında bir serî kitap neşretti. İşte bu devrede dine karşı yönelttiği insafsız tenkidler büyük reaksiyonlara sebeb oldu. Bu sebeble sık sık kapatılan *İçtihad'ı İştihad, İşhad, Cehd, Alemi Sanayi* ve *Ticaret* adlarıyla çıkardı. Bir müddet *Hak* ve

Dr. Abdullah Cevdet'in, Dr. Dozy'den çevirdiği ve Müslümanların reaksiyonlarına sebeb olan "Tarih-i İslâmiyet" isimli eserinin kapağı görülüyor.

İkdam gazetelerinde başyazarlık yapan Cevdet, buradaki yazılarında özel teşebbüsün gerekliliğini ve Anglo-Sakson eğitiminin faydalarını müdafaa etti. Mütâreke yıllarında *"İştihad"* adıyla yayınladığı gazetede, Fransız ve İngiliz yanlısı bir siyâset takip etti. İngiliz mandasını savundu. *İngiliz Muhibler Cemiyeti*'nin kuruluşunda müessir bir rol oynadı.

Başta İttihat ve Terakki'nin bir devamı olarak yorumladığı Anadolu hareketine karşı çıkan Cevdet, Kurtuluş Savaşının başarıya ulaşması üzerine, Kasım 1922'de yeni idâreyi metheden yazılar kaleme aldı. Mütareke devresinin sonlarında, bir dünya dini olarak kabul edilmesini istediği *"Bahailik"* mevzûunda bir yazısı, dini çevrelerin tepkilerine yol açtı. Ve takibata uğradı. Cumhuriyet idâresi Abdullah Cevdet'e, mütâreke devresindeki davranışları sebebiyle devlet vazifesi verilmemesini kararlaştırdı. Hayatının bundan sonraki kısmını yayıncılıkla geçirdi. Cumhuriyetten önce yayınladığı dergi, dini inanç, örf ve âdetlere uygun yayın yapmadığı için bir çok defa kapatılmasına rağmen, Cumhuriyet idâresi bu dergiyi bir defa bile olsun kapatmamıştı. Çünkü, Cumhuriyet idâresinin başında bulunanların yapmak istedikleri ile, *İçtihad* dergisinin yaymaya çalıştığı fikirler arasında bir farklılık yoktu, aksine büyük benzerlikler vardı.

Gelelim Abdullah Cevdet'e ansiklopedilerin bakış açısına. Evvelâ, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisine kulak verelim:

"JönTürklerle ve İttihatçı olmadığı halde İttihatçılarla çalışmış olan Abdullah Cevdet, gerek orjinal şahsiyeti, gerekse felsefî, siyasî ve içtimaî düşünce ve kanaatleriyle, basın ve fikir tarihimizin nevi şahsına münhasır bir yazarıdır. Muhafazakâr, hattâ din adamları yetiştiren bir aileden gelen A.Cevdet'in ilk şiir ve yazıları İslâma bağlı bir karakter gösterirse de, daha sonraki eserleri, bilhassa Dozy'den çevirdiği Tarihi İslâmiyet'le dini inançlara aykırı bir tavır aldığı görülür. Ona, materyalist, hümanist ve Batı medeniyeti hayranı olarak Beşir Fuad'la başlayıp Baha Tevfik'e ve Tevfik Fikret'e kadar uzanan ateist düşünce çizgisinde mühim bir yer vermek gerekir. Hayyam, Mevlâna, Shakespeare, Schiller, Guyau, bilhassa Gustave Lebon'dan yaptığı tercümeler, bu Doğulu ve Batılı sanatkârların memleketimizde tanınmasında rol oynamıştır.

"İlk şiir kitaplarında değilse bile, hayatının son yıllarında neşrettiği Karlıdağ'dan Ses ve Düşünen Musiki kitaplarıyla oldukça başarılı bir şâirdir. Bu şiirlerinde dini inanç yerine insan irâdesini koyan hürriyetçi, medeniyetçi ve insaniyetçi bir dünya görüşü hakimdir." (A.g.e. C.1. s.12)

Abdullah Cevdet bir diğer ansiklopedide de şöyle tanıtılıyor:

"Batılılaşma hareketinin öncülerinden olan Abdullah Cevdet, toplumsal gelişmenin temel koşulu olarak Anglo-Sakson eğitiminin Türk toplumuna uyarlanmasını savunuyordu. Zor okunan Arap alfâbesinin yerine Latin harflerinin kabul edilmesinin okuryazarlığı arttıracak bir etken olacağı-

Cumhuriyet idâresi Cevdet'i korudu

DR. ADNAN ADIVAR— Atatürk, Abdullah Cevdet'i öncüleri dinsiz diye tutmuştu.

Abdullah Cevdet ateistti

nı ileri sürüyordu. Kadınların, gelecek kuşaklara ilk eğitimleri veren analar olarak, toplumsal gelişimde çok işlevsel bir konumları olduğunu, bu nedenle kadın hakları sorununun ivedilikle çözülmesini ve Türk kadınının çağdaş olanaklara kavuşturulmasını öneriyordu. Din konusunda ise, Müslümanlık'ın toplumsal içeriğinden yararlanmayı düşünen Jön Türkler'e göre daha köktenci görüşler taşıyordu. Ona göre, bilimsel gelişmelere ayak uyduramayan Müslümanlık'tan araç olarak bile yararlanılamazdı. Doğal bir evrim sonucu dinin yerini biyolojik materyalizmin alması kaçınılmazdı. Abdullah Cevdet, kırka aşkın eseri dışında psikoloji, sosyoloji, eğitim ve tarih alanında çeviriler yapmıştır." (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, c.1. s.34.)

Meydan Larousse ise, Abdullah Cevdet'i anlatırken, onun Avrupa kültürünün Türkiye'deki ateşli savunucularından olduğunu ve "harf devriminden çok önce latin harflerinin kabulünü savunduğu"nu kaydediyor.

Ansiklopedilerdeki bilgilere bakıldığı zaman Abdullah Cevdet'in, yalnızca Batı hayranı bir kimse olarak kalmayıp aynı zamanda "ateist" olduğu, Latin harflerinin kabul edilmesini daha önceden müdafaa ettiği, bilhassa Dozy'den tercüme ettiği "Tarihi İslâmiyet" gibi eserleriyle dine karşı tavır aldığı açıkça görülmektedir.

Abdullah Cevdet'in telif ve tercüme 70'e yakın eseri vardır. Bunların içinde dine ve bir Allah inancına en fazla karşı çıkılan tercümelerin başında "Aklı Selim" gelir.

Bu kitabın Osmanlıca tercümesi, Beyâzıd Kütüphanesi Nadide Eserler Bölümünde 197/72 numarada kayıtlıdır. Kitabın Cumhuriyetin ilânından evvel çıkması mümkûn değildi. Bu sebeble kitap olarak Cumhuriyetten sonra basılmıştır. Orjinal ismi "Le Bon Sens" olan kitaba Abdullah Cevdet bir de önsöz yazmış. Bu kitabın 1928'de birinci baskıyı yaptığını, bizzat Abdullah Cevdet'in yazdığı önsözdeki ifadelerden anlıyoruz.

Önsözün sonunda, Abdullah Cevdet, Aklı Selim'i tanıtırken şu ifâdeleri kullanıyor:

"'Aklı Selim' kudsî bir isyandır ve bunu gönüllerde gezdirmek aşkının

Dinin yerini materyalist görüşün almasını istiyordu

âteşi hiçbir zaman söndürülemeyecektir.

"Promethee, Kafkas Dağlarında değil, gönül dağlarındadır ve zincirlerini kırmıştır. Mabudumuz fazilettir. Âmali fazilet ise hürriyetsiz mümkün değildir. Hürriyetlerin akdem ve akdesi fikir ve vicdan hürriyetidir. Bu tercümenin mevzuu bir ubûdiyet ve ibâdettir: Hürriyet ilâhına bir ubudiyet ve ibâdettir."

Tevfik Fikret'in de gençlere örnek olarak gösterdiği Promethee'nin, Kafkas Dağlarında değil, gönüllerde olduğunu belirten Abdullah Cevdet'in, "hürriyet ilâhına bir ubudiyet ve ibâdet" olarak tavsif ettiği bu "Akl-ı Selim"de, resmen Allah'ı inkâr fikri işlenmektedir. Ne acıdır ki, bu kitaplar basıldığı yıllarda ve daha sonraki tek parti iktidarı devrelerinde serbest olarak piyasada dolaşırken, Be-

dülzzaman Said Nursi yüzlerce defa mahkemeye çıkarılıyordu. Buna sebeb de, Bedüzzaman'ın Batıdan gelen ve içimizde de temsilciler bulan dinsizlik cereyanlarına karşı İslâmiyeti müdafaa eden ve iman esaslarını aklî ve mantıkî delillerle ispat eden eserleriydi. O zamanlar din ve vicdan hürriyeti yalnızca dinsizlerin kitaplarına serbestiyet hakkı tanırken, dindarlara ve onların eserlerine müthiş baskı yapılıyordu. Bedüzzaman da "Dr. Abdullah Cevdet gibi, Dr. Dozy ve sâir zındıkların" eserlerini tercüme edenlerin eserlerinin ve kendilerinin serbestçe dolaşmalarını, kendisinin ise hapishâne hapishâne dolaştırılmasını din ve vicdan hürriyetine ve lâikliğe aykırı buluyordu. Dinsizlere müsamaha gösterildiği gibi, dindarlara da serbestiyet verilmesini istiyordu.

★
TUNALI HİLMİ— Abdullah Cevdet, Tunalı Hilmi ile birlikte Jön Türk'lerin merkezî yayın organı olan Osmanlı gazetesini çıkarmıştı.
★

"AKLÎ SELİM" İNKÂR KOKUYOR

İŞTE o zamanlar, ortalıkta dolaşan "Aklı Selim" isimli kitapta Allah'ın varlığı hakkında insanlar şüpheye düşürülmeye çalışılmış ve inançsız olmaları istenmiştir.

Sizlerin kafanızı fazla karıştırmadan, yalnızca fikriniz olsun diye, bu kitaptan aldığımız bazı "mebhas"ların başlıklarını takdim edelim:

Dördüncü Mebhasta, "Bir Allah'a inanmak lâbûd değildir ve en ma'kulü onu hiç düşünmemektir" denirken, Beşinci Mebhasta da "dinin safdillik üzere müesses olduğu" belirtilmektedir.

Dokuzuncu Mebhasta, bütün dinlerin menşeinin "cahillik ve korku" olduğu iddia edilirken; On Birinci Mebhasta da dinin, cahilleri mu'cize ile iğfâl ettiği ileri sürülür, bir diğer mebhasta, Allah'ın mevcûdiyeti hakkında kanaat hasıl etmenin mümkün olmadığı belirtilir. 35. Mebhasa baktığımız zaman da, orada, cihanın yaratılmamış olduğunun ve maddenin kendi kendine hareket ettiğinin anlatıldığını görürüz.

Her tarafında inkâr kokan bu eserden daha fazla bahsederek, "safî zihinleri idlâl etmek" istemiyoruz. Abdullah Cevdet, her ne kadar Tarihi İslâmiyet ve Aklı Selim gibi eserleriyle Müslümanları uyandırmayı esas aldığını ileri sürse de, fikirleri ve tatbikatları bunun tam tersi bir anlayışa sahip olduğunu gösterir.

Dr. Abdullah Cevdet'in nasıl "inkılâpların fikir babalığını" yaptığını sonra anlatmak üzere şimdi onun "damızlık" fikrine bakalım.

"DAMIZLIK" MESELESİ

ÖNCE, yazar Vedat Günyol'un, mevzu ile alâkalı şu paragraflarına kulak verelim:

"Bense, Abdullah Cevdet'e çoktan gönül bağlamış, babamın kitaplığında bulduğum dağınık eski Türkçe 'İçtihat' dergilerindeki yazılarını içime sindirerek okumuştum. O gün bugün, Abdullah Cevdet girmişti içime, düşünceme. İstanbul Üniversitesi Kitaplığında, Belediye Kütüphânesinde bulduğum 'İçtihat' dergilerini bir bir tarar olmuştum, seve sevine.

"Bir rastlantı Abdullah Cevdet'in kızı Gül Hanım'ın oğlu ile karşılaştırmıştı beni bir ortaokul öğretmenliğimde. Orta boylu, yeşil gözlü, güler yüzlü, sevimlinin sevimlisi bir gencecik, incecik insandı bu. Saint Benoit Fransız okulunda geçen kısa bir öğrenimden kopup gelmişti öğretmeni olduğum ortaokula. Önceleri Fransızca öğretmenliğime saygı duyup akıllı davranırken sonradan yan çizmeye başlamıştı derslere.

"27 Mayıs Devriminde, ortaokuldan ayrılıp liseye geçmiştim. Birkaç yıl sonra, gazetelerde görecektim delikanlının kolları bacakları fitikli şişkinliklerle, Türkiye ve Avrupa erkek güzeli seçildiğini belgeleyen resimleri.

"Ne garip, ne tuhaf rastlantıydı bu. Türk soyunu güçlendirme, gürbüzleştirme yolunda yabancı ülkelerden (Macaristan'dan, vb.) damızlık getirmeyi önerdiği ileri sürülen Abdullah Cevdet'in torunu dünyaya meydan okuyan bir erkek güzelliği ile çıkıyordu karşımıza." (Milliyet Sanat, Mayıs 1980, s.76)

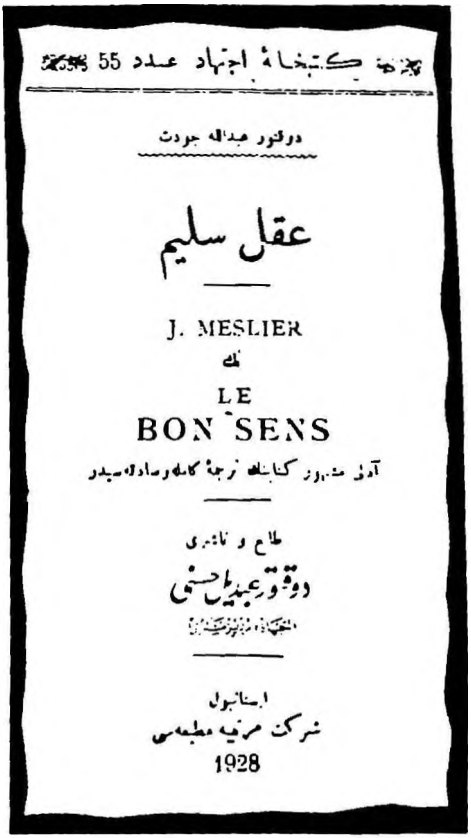
Damızlık erkek getirtmek istiyordu

REY DEĞİL, SELÂM BİLE VERİLMEZ

YUKARDAKİ ifâdelerde bulunan, Abdullah Cevdet'in erkek güzeli torunu mevzû ittibarîyle bizi hiç ilgilendirmiyor. Burada mühim olan, Abdullah Cevdet'in, Macaristan gibi yabancı ülkelerden damızlık erkek getirtmeyi teklif etmiş olmasıdır. Onun böyle bir teklif sahibi olması, Türk siyasi hayatında aktif bir rol almasına da mâni olmuştur.

12 Kânunu sânî [Ocak] 1340 tarihli Tevhîdî Efkâr gazetesi de, Abdullah Cevdet'in bu damızlık insan getirtme fikrine karşı, "Avrupa'dan damızlık adam celbini isteyen de var" demiş ve şu yorumu yapmıştı:

"Mintarafişşeytan milletin akâidi dinîye ve milliyesini bozmağa memur olan Abdullah Cevdet Bey'in bu sözlerini işittikten sonra Elazığ'da bu adama rey değil, selâm bile verecek Türk ve Müslûman çıkmayacağına şüphe etmiyoruz. bu beynelmilel adam acaba dünyanın neresinde milletlerin böyle hayvanlar gibi kitle halinde tesalüp ettiklerini görmüş?

Dinin yerine, biyolojik materyalizmi ikame etmeye çalışan Dr. Abdullah Cevdet, daha Cumhuriyet ilân edilmeden önce ileri sürdüğü fikirlere, yapılacak olan bir nevi inkılâbın da fikir babalığı yapmıştı. Abdullah Cevdet, bir taraftan da Fransızcadan, "Akl-ı Selim" gibi, insanoğlunu yayıcı mahtevaya sahip kitapları da tercüme ediyordu. "Akl-ı Selim" kitabının iç kısmındaki kapağı.

Akâidi diniye ve milliyetin nazarında hiç ehemmiyeti olmadığını bilirdik. Fakat damızlık Alman ve İtalyan herifleri getürüp Türk kadınlarıyla izdivaç ettirmek ve onların kanını kanımıza karıştırmak isteyebileceğini doğrusu hatırımıza bile getirmezdik... Liberallik ve lâiklik yapacağım diye hergün hezeyân kusan bu adamı Millet Meclisine sokmak değil, Toptaşı'na tıkmak lâzım gelir..."

Hâkimiyeti Milliye gazetesinin 6 Aralık 1932 tarihli nüshasında ise, Abdullah Cevdet'in bu hususdaki fikirleri "hafifilik" olarak değerlendiriliyor ve şunlar söyleniyor:

"Avrupa'da passifizm moda ise, bizde ilk passifist, mutlaka kendisi (Abdullah Cevdet) olmuştur. İlk panavrupacı, mutlaka kendisi olmuştur. Ve tesalüp nazariyesini, kaybolur diye Türkiye'ye yalnız bırakmamak için, onun ihtiyatsız bir mihmandarlığını ederek, Türkiye 'milli kurtuluş' uğruna en şiddetli ürpermelerini geçirdiği bir anda, oraya damızlık insanlar istemekle, ancak bir kozmopolitin düşeceği hafifliği göstermiştir."

Şüphesiz Abdullah Cevdet, bu "damızlık" fikrini kendi kafasından çıkaracak değildir. Abdullah Cevdet bir çok hususta, dine aykırı olan fikirlerinde olduğu gibi, bunda da eserlerini tercüme ettiği Avrupalı yazarların tesirinde kalmıştır. Damızlık erkek getirtme mevzuundaki fikir babası da bizim düşüncelerimize zıt olan birçok eserlerini Osmanlıcaya tercüme ettiği Gustava Le Bon'dur.

Merhum Cemil Meriç, Abdullah Cevdet'i "Le Bon'perest" olarak tavsif ettiği "Bu Ülke" isimli eserinde, onun için şunları kaydetmektedir:

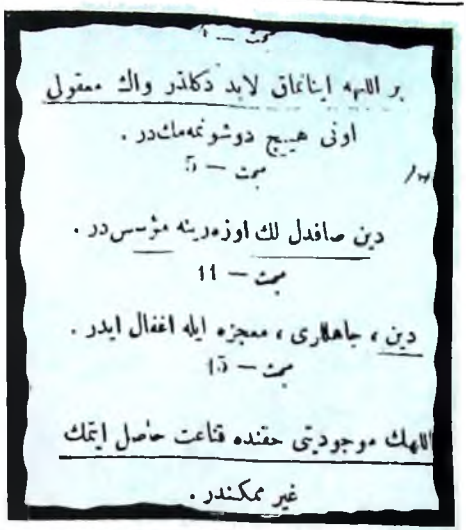
"Vatanında pek az tanınan Le Bon, Osmanlı ülkesinde yaman bir mürid bulur: Abdullah Cevdet. Bu âşinalığın uzun bir mazisi var. Paris'te 'Osmanlı' gazetesinin yazı işlerini deruhte eden genç politikacı halk ruhiyatının

Liberallik ve lâiklik yapacağım diye hergün hezeyân kusan Cevdet'i Millet Meclisine sokmak değil, Toptaşı'na tıkmak lâzım gelir. Bu mostralık sima dünyanın neresinde insanların da hayvanlar gibi kitle hâline tesalüp ettiklerini görmüş?

Dr. Abdullah Cevdet'in Fransızcadan tercüme ettiği Akl-ı Selim kitabındaki bu karikatürde, nimet ve saadeti Allah'dan bekleyenlerle dalga geçiliyor ve "Ey insanî Sen arzın evlâdısın. Gözlerini semaya dikme" deniliyor.

yabancısıdır. Bücher'den Le Bon'a, yanî fizyolojiden sosyolojiye atlar. Ve 'bir kavmin tabibi içtimâîsi olmak isteyenlere uzviyeti akvâmın teşrihini, fizyolocyasını' göstermek için 'Les Lois Psychologigues de 'Evolotion des Pepuples'ü tercümeye koyulur. Zira bu kitaptaki 'nüsûs ve kavanini içtimâîyeye muttalî olmaksızın ıslahı mülk ü millete' kalkışmak 'teşrih ve fizyolocya bilmeksizin tabiblik dâvâsında bulunmak kadar abes ve tıflânedir.'

Abdullah Cevret'in tercüme ettiği ve inkarcılık kokan "Akl-ı Selim" kitabından bazı mebhas başlıkları: Dördüncü mebhas: Bir Allah'a inanmak lâbüd değildir. Ve en makûlü O'nu hiç düşünmemektir. Beşinci mebhas: Din sefdilik üzerine müesseadir. Onbirinci mebhas: Din, cahilleri mu'cize ile ifal eder. On beşinci mebhas: Allah'ın mevcûdiyeti hakkında kanaat hasıl etmek gayr-ı mümkündür.

İşte "şeriat" kelimesi bizâtihi İslâmiyet demek olduğu için, 31 Mart Vak'asından sonra o zamanın sıkıyönetim mahkemesine çıkarılan Bedîüzzaman Hazretleri, "Şeriatın bir hakikatine, bin rûhum olsa fedâ etmeye hazırım. Zirâ şeriat, sebeb-i saadet ve adâlet-i mahz ve fazilettir" demişti ve pekçok kişinin idam edildiği o dâvâda beraat etmiştir.

Evet, gerçek budur. Şeriat demek bizzat Müslümanlık demektir.

Devellioğlu'nun geniş lûgatinde de "şeriat" kelimesi şöyle açıklanıyor:

"1) Doğru yol. 2) Allah'ın emri. 3) Âyet, hadîs ve icma-ı ümmet esaslarına dayanan din kâideleri." (A.g.t., s.1187)

Direkt olarak Müslümanlığa hücum etmeye cesâret edemeyen İslâm düşmanlarının şimdi de, "Şeriat başka, Müslümanlık başka" demeleri kop koyu bir câhillik ve gizli bir münâfıklıktan başka birşey değildir. Meseleyi saptırmak istiyorlar.

Ama, mızrak çuvala sığar mı? Bunca İslâm âliminin eserleri ve bunca lûgatler meydanda iken, bu kadar açık bir gerçeği inkâr mümkün mü?

Müslümanlar elbette şeriatçı olacak; yoksa kedi inançlarını kedileri inkâr etmiş duruma düşerler. Şeriata inanmak, onun hükümlerini yaşamak başka şeydir; devletin temel nizamlarını değiştirmeye kalkmak daha başka şeydir.

Mukaddes "şeriat" lâfzına hücum etmeye kalkın zındıka mensupları, aslında yüce dînimize saldırmaktadırlar. Mefhumları birbirine karıştırarak şaşırtmaca yapmaktadırlar.

Demokrasi ile idâre edilen Türkiye Cumhuriyetinde göğsümüzü gere gere, "Biz Müslümanız" demek, aynı zamanda, "Biz şeriata uygun hareket etme inancı içindeyiz" demektir. Var mı bunun başka izah tarzı?

Asırlardır "Şeriatın kestiği parmak acımaz" sözünü kullanarak atasözü hâline getiren milletimiz, Allah'ın kânunlarını günlük hayat içinde de "şeriat" lâfzıyla ifâde etmemiş midir?

Bunca zamandır Müslümanların tepesinde Demokles'in kılıcını sallayanlar, artık işkembe-yi kübrâdan atarak korku salamayacaklardır. Şeriat, İslâmdır. Bin dört yüz senelik gerçeği üç buçuk câhil zırtapoz mu değiştirecek?

Mustafa Kaplan
Yeni Nesil
17 Şubat 1987

"Genç doktorun Le Bon hayranlığı, ana yurtta da devam eder. A.Cevdet, 'O zekâ feyyaz'ın Türkiye büyük elçisidir sanki. 'Yığın Psikolojisi' mi çevrilmiş? Nevzuhur mütercimlere yıldırımlar yağdırır ve kolları sıvayıp kitabı kazandırır Türkçe'ye.

"Zavallı A.Cevdet. Paris'e her gidişinde o 'büyük ve İslâmın muhibbi hâkim'inin ikametgâhını tavaf edermiş. 'Aklı Selim' mütercimini ateizmin bayraktarı olarak tanıyanlar 'İslâmın muhibbi' tabirini tuhaf bulacaklardır. Acele etmesinler; bu 'reaksiyoner, sosyalizm ve cumhuriyet aleyhtarı, fakat hürendiş fikir adamı (!) medeniyetler, yalnız yeni bir din hâlini alan sosyalizm ve komünizme değil, İslâmiyet'e karşı da savaş açmak zorundadırlar, diyecek kadar 'İslâmiyet muhibbi', Lozan'da Türkleri fazla mulâyim davranan İtilaf Devletlerini kınayacak kadar da Türk dostudur. Ah bu intelijansiyamızın gafleti..." (Bu Ülke, s.126)

Vatanında pek az tanınan Le Bon, Osmanlı ülkesinde yaman bir mürid bulur: Abdullah Cevdet. Bu âşinalığın uzun bir mazisi var. Paris'te "Osmanlı" gazetesinin yazı işlerini deruhte eden genç politikacı halk ruhiyatının yabancısıdır. Genç doktorun Le Bon hayranlığı Ana yurtta da devam eder. A.Cevdet, "O zekâ-i feyyaz"ın Türkiye büyük elçisidir sanki.

MELEZLEŞME TEORİSİ

ABDULLAH Cevdet'in, damızlık erkeklerle Türkleri melezleştirme teorisinin esas menbaı da işte bu Fransız yazar Gustave Le Bon'dur.

Bir başka eserde, Cevdet'in, bu hususta Le Bon'un tesirinde kalışı da şu şekilde anlatılmaktadır:

"Le Bon'a göre orjinal olan cemaat veya cumhur değil ferttir. Cemaat, değerin düşmesini, bayağılaşma ve standartlığı temsil eder. Bu bakımdan o tamâmen sosyolojik görüşün karşısındadır. Nitekim Abdullah Cevdet de 'İçtihat'taki yazılarından çoğunda bu fikri Türkiye'nin o

günkü meselelerine tatbik etmeğe çalışmaktadır. Fakat burada onu daha çok sürükleyen ikinci ve Le Bon'un daha eski kitabı olmuş, ona olan hayranlığı kendisini içtimaî meselelerin açıklanmasında şiddetli kötümserliğe götürmüştür. Burada Le Bon, bir sosyal psikologdan ziyâde ırkçı gibi konuşmaktadır. Irk anlayışı Fransız antropojik görüşüne bağlanmaktadır. Bu noktada o adetâ Almanya'da yayınlan 'üstün ırk' teorisinin Fransa'daki savunucusu rolünü oynuyor. Fakat bu karanlık içinde A. Cevdet'e ışık gibi görünen nokta G. Le Bon'un 'melezleşme' teorisidir: Madem ki ırkların melezleşmesi yeni ve canlı ırkların doğmasına imkân verebilir; öyleyse A. Cevdet'e göre ırkçılığın çizdiği tarihî kader sınırını aşmaya ve gelecekten ümitlenmeye imkân vardır. Bu da Türk ırkının üstün bir ırkla karışması ve melezleşmesidir. Irk hakkındaki peşin bir hükme saplanmış ve üzerinde hiçbir tartışma yapmadan onu kabul etmiş olan Abdullah Cevdet, fikirlerinin sonuçlarında ne kadar sapık bir noktaya ulaştığının farkında değildi. Eğer Gustave Le Bon üzerinde bir inceleme ve tenkit yapılmış olsaydı, oradaki doğru ve yanlış tarafları ayırır, onu zamanın başka sosyal psikologları ile karşılaştırır ve daha sağlam bir yönde ilerleyebilirdi. Yazılarının hücuma uğrayışında bu kusurlarının önemli bir payı vardır." (Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi s.404.)

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ— Dr. Abdullah Cevdet'in Allah'ı inkâr eden eserleri, piyasada serbestçe dolaşırken, Bediüzzaman Said Nursi Allah'ı isbat eden eserlerinden dolayı olmadık zulümlere maruz kalıyordu.

Cevdet, damızlık fikrini Gustave Le Bon'dan aldı

İNKILÂPLARIN FİKİR BABASI

FRANSIZ materyalist yazar Gustave Le Bon'un "melezleşme teorisini" tatbik ederek, ülkeye "damızlık erkek" getirtme fikrini savunan Abdullah Cevdet'in bu düşüncesi, o zamanki basın yayın organları tarafından büyük tenkide uğramıştır. Hatta Atatürk bile, kendisi ırkçı düşüncelere sahip olduğundan A.Cevdet'in "damızlık" fikrine karşı çıkmış bu sebeble Meclise alınmamasını istemiştir. Zâten Abdullah Cevdet'de aleyhinde meydana gelen bu havadan dolayı milletvekili seçilememiştir. M.Kemal, Abdullah Cevdet'in "damızlık erkek" getirtme düşüncesinin karşısında yer alırken, onun dinsizliği de da-

hil, diğer fikirlerini benimsemiştir. Hatta, milletin bin yıllık kültürüne yabancı olan, onu değiştirmeyi hedefleyen inkılâpların esas fikir babalığını da Abdullah Cevdet yapmıştır. Bu nasıl olmuştur? A... Cevdet'le Mustafa Kemal, kafa kafaya verip, bu ülkede şu şu şu inkılâpları yapalım diye düşünmüşler ve karar mı vermişlerdir? Yoksa Mustafa Kemal, Abdullah Cevdet'in bu hususta araştırma yapmasını mı istemiştir? Yoksa, Abdullah Cevdet'in daha Mustafa Kemal piyasada yokken savunageldiği bir takım fikirler, Mustafa Kemal tarafından benimsenip de, tatbikat safhasına mı konulmuştur? Galiba bu sonuncusu dikkate değerdir.

İnkılapların esas fikir babalığını yapmıştı

CEMİL MERİÇ— Zavallı Abdullah Cevdet, Le Bon'un Türkiye büyük elçisiydi sanki.

6 Aralık 1932 tarihli Hâkimiyeti Milliye gazetesinde Burhan Asaf imzasıyla yayınlanan bir yazıda, "Abdullah Cevdet'in, inkılâbın en büyük fikir babalarından biri olduğu" belirtilmektedir. Hilmi Yücebaş'ın hazırladığı ve 1960 yılında basılan "Yedi Şâirden Hatıralar" isimli kitapta ise, İnkılâplarla, A.Cevdet'in fikirleri arasındaki benzerliğine şu şekilde işâret edilmektedir:

"Doktor Abdullah Cevdet, radikal olarak Türkiye'de Avrupalılaşma hareketinin şuurlu, kültürlü ve programlı ilk bayrağını açmış adamdır. Çeyrek yüzyıl içinde ara vermeden çıkardığı 'İçtihad' dergisinde, Meşrûtiyetin ilk günlerinden beri bugünkü Türk devriminin temellerini atmaya çalışmıştır. İçtihad'ın Türkiye'de Cumhuriyetin ilânından on yıl önce çıkan 5557'inci sayılarında Abdullah Cevdet Garplılaşmanın programını da yayınlamış, 'birer tembellik yuvası olan bütün tekkelerin' kapanmasını, bütün medreselerin ilgasını, sarık sarmanın ve cübbe giymenin yalnız din adamlarına münhasır olmasını, evliyaya nezirler adamanın yasak edilmesini, okuyucuların, üfürükçülerin, sıtma bağlayıcıların ortadan kaldırılmasını, bütün yabancı şirketlerin Türklere geçmesini, şer'i mahkemelerin ilgasını, Arap harfleri yerine lâtin harflerinin alınmasını ve Avrupa kanunu medenisinin alınmasını istemiş, Meşrûtiyet yıllarında bu fikirlerini aydın efkâra kabul ettirmek için yılmadan mücadele etmiştir." (A.g.e., s.17)

FEMİNİSTLİĞİ DE VARDI

6 VE 20 Mart 1913 tarihlerinde yayınlanan İçtihad gazetesinde de, A.Cevdet, yukardaki fikirleri tekrar etmekle beraber, kadınların diledikleri gibi giyinmelerinin serbest hâle getirilmesini, kızlarla erkeklerin evlenmeden önce "edibâne görüşmeleri"ni yani, "flört etmeleri"ni de istemiştir

Abdullah Cevdet aynı zamanda kendisini "feminist" olarak takdim eder. Evli, dul veya bekâr kadınların ancak ekonomik istiklâllerine kavuşmakla tam hür olabileceklerini ileri sürmesinin yanı sıra, "din ile devletin tefrikinin de elzem olduğunu" belirtir. Cuma günleri camilerde hutbelerin Arapça yerine Türkçe okunmasını ilk isteyenlerden biri de yine Abdullah Cevdet'tir.

İşte Abdullah Cevdet'in bu ve benzeri fikirleri, Cumhuriyetin ilânından sonra kendisine büyük bir tatbikatçı bulmuştur: Mustafa Kemal.

İLHAMI ZİYA ÜLKEN— A.Cevdet "Melez-leşme" teorisini, Gustave Le Bon'dan aldı.

Abdullah Cevdet'in fikirlerinin, Türkiye Cumhuriyetinin resmî ideolojisi ile paralellik arzettiği de, bir kitapta şöyle nazarlara verilmektedir:

"Sonuç olarak Abdullah Cevdet, Meşrûtiyet sonrasında İslâm dinine başta toplumsal ilerleme açısından olmak üzere çeşitli yönlerden şiddetli eleştiriler yöneltti. Ancak, dinin Osmanlı toplumunda oynadığı rol herşeye karşın Abdullah Cevde'i, sınırlı da olsa İslâm dininin olumlu toplumsal içeriğinden yararlanmaya götürüyordu. Bu içerik yardımıyla yaratılmaya çalışılan ise aslında yeni bir 'ethic'ten başka bir şey değildir. Bu 'ethic'in oluşturulması açısından din kurumunun oynayacağı rollerin, biyolojik materyalizm tarafından ifasını arzulamakla beraber belirttiğimiz neden Abdullah Cevdet'i İslâmiyet yerine Bahailik gibi aşamalar önermeye zorlamaktaydı. Dinin arka plâna geçtiği bir Türk toplumu düşüncesi Abdullah Cevdet'in 'utopia'sının önemli parçalarından birisidir. Ve göreceğimiz Batılılaşma tezleriyle birlikte bu 'utopia' 1923 sonrası Türkiye Cumhuriyetinin resmî ideolojisi ile büyük bir benzerlik göstermektedir." (Şükrü Hanioğlu, Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi, s.341)

Aynı kitabın 394 ve 95. sayfalarında da şu ifâdeler yer almaktadır:

"Hayatının son senelerinde kendisini tamamen birkaç yüz sayı satabilen dergisini çıkartmaya ve Gustave Le Bon'un düşüncelerini Türk kamuoyuna tanıtmaya adayan Abdullah Cevdet 29 Kasım 1932 tarihinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu İstanbul'da öldü. Cenazesi bile olaylara neden olan, Türk düşün yaşamının son zamanlardaki bu önemli düşünürü Cumhuriyet dönemi süresince din kurumuna karşı yönelttiği eleştiriler ve Batılılaşma konularındaki tezleriyle zayıf düşünce temellerine dayanmasına rağmen halk düzeyinde oldukça etkili oldu. Ancak, Abdullah Cevdet'in önemi Cumhuriyet dönemindeki bu tezlerinden çok bizzat bu hareketi gerçekleştirenlerin arzuladıkları ve yarattıkları ideolojik yapının oluşturulmasında olan büyük etkisindedir."

Abdullah Cevdet'in çıkardığı *"İçtihad"* dergisinin savunageldiği fikirlerin, Halk Fırkası hükümeti tarafından benimsendiğini bizzat Cevdet'in kendisi de belirtmektedir. İçtihad'ın, 1 Temmuz 1925 tarihli nüshasında, A. Cevdet bakın meseleyi nasıl açıklıyor:

"...Şimdiye kadar hiçbir fırkai siyasiyeye mâl olmamış olduğumu söylemekde haklısın. Prensipleri itibariyle olsun kendisine mal olabileceğim herhangi bir fırka şimdiye kadar gördün mü? Bizim müdir fikirlerimiz işte meydandadır... İşte başı büyük meş'alemiz olan Halk Fırkasının umdeleri, işte 'İçtihad'ın müdir fikirleri. Bunların ne kadar kardaş ve emeldaş oldukları meydanda. İçtihad ve sahibi, Halk Fırkası yek diğerlerinin malı olmaları bir neticei tabiiye ve mantıkiye değil mi?... Halk Fırkası hükümeti lâakal otuz seneden beri geceli

düzlü gördüğümüz rüyaların çoğunu aynıyla vaki' kılan tek hükümettir..."

Zâten, bu benzerlikten dolayı, A. Cevdet, Cumhuriyet devresinde bütün düşüncelerini serbestçe belirtebilmiş, İçtihad dergisi de Meşrûtiyet döneminde olduğu gibi yasaklarla, kapanmayla yüz yüze gelmemiştir.

RESMÎ İDEOLOJİSİNİN PARÇASI

ŞÜKRÜ Hanioğlu, değişik bir açıdan, Atatürk Cevdet benzerliğini de şu iki paragrafta şöyle ifâde ediyor:

"Meşrûtiyet sonrasında görülen diğer bir durum ise git gide düşüncelerinin içinde siyasal boyutun ağırlık kazanmasıdır. Örneğin, Abdullah Cevdet Osmanlı hânedânının gereksizliğine Ribot'nun de jenerilik konusundaki çalışmalarının ışığında karar vermişti. Atatürk'ün ise hânedanın egemenliğini sona erdirirken, 'Osmanoğullarının Türk Milleti'nin haklarını gasp ettiği ve bunu altı yüz yıldır sürdürdüğünü' belirtmesi bu siyasallaşmayı göstermektedir.

"Meşrûtiyet sonrasında bu özellikleri gösteren düşünce ortamı içinde Abdullah Cevdet ve arkadaşlarının geliştirdikleri Batılılaşma modelinin yeni Türkiye Cumhuriyetinin resmî ideolojisinin önemli bir parçasını oluşturduğuna şüphe yoktur. Yeni devletin ideolojisinin özellikle 1908 sonrası oluşan düşünce ortamının bir ürünü olduğu göz önünde tutulursa içinde Abdullah Cevdet ve arkadaşlarının geliştirdikleri tezlerin ne denli etkili olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. Siyasal nedenlerle herhangi bir göreve getirilmeyen Abdullah Cevdet istisnâ tutulduğunda başta Kılıçzâde Hakkı Bey ve Celâl Nuri olmak üzere önde gelen Batılılaşma yanlılarının yeni devletle önemli görevlere getirilmeleri bu gözlemi doğrulamaktadır. Abdullah Cevdet'in bir 'tefevvuk' olarak gördüğü Batı medeniyeti ile Atatürk'ün ulaşılması gereken hedef olarak ele aldığı 'muâsır medeniyet' kavramları aslında birbirlerine fazlasıyla benzeyen olguları ifâde etmektedir." (Ş.Hanioğlu, Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi, s.404-405)

Bütün bu naklettiklerimizden, Mustafa Kemal'in, Abdullah Cevdet'in çı-

İBRAHİM HAKKI KONYALI— "Latin harflerinin hararetli terviççilerinden olan Abdullah Cevdet ölünceye kadar bütün yazılarını eski yazıyla yazmıştı."

"Halk Fırkası rüyalarımızı gerçekleştiren tek hükûmettir"

ŞÜKRÜ HANİOĞLU— Abdullah Cevdet'in Batı medeniyeti düşüncesiyle Atatürk'ün "muasır medeniyet"e ulaşmak düşüncesi birbirine çok benziyor.

Dinin nüfuzunu kıracaktı

ZEKERİYA SERTEL— Abdullah Cevdet, halk arasında dinin nüfuzunu kırmak gerektiğine inanıyordu.

kardığı İçtihad'ın "müdir" fikirlerini aynen benimsediğini ve bu fikirlerin onun yaptığı inkılâplarda büyük payı olduğunu çıkarmak mümkündür.

DİNİN NÜFUZUNU KIRMAK İSTİYORDU

ABDULLAH CEVDET'İN inkılâpların hepsinde az veya çok payı olduğu malûm. En fazla payı bulunanın da "Harf İnkılabı" olduğu bilinmektedir. Abdullah Cevdet, Arap harfleri yerine, Lâtin harflerinin kabul edilmesini çok istemiştir.

Zekeriya Sertel, "Hatırladıklarım" isimli kitabının 68 ve 69'uncu sayfalarında Abdullah Cevdet'ten bahsederken, şunları kaydetmektedir:

"Hakkında fena sözler işitmiş olmama bakmayarak Abdullah Cevdet'e karşı saygı besliyordum. Ne de olsa belirli bir şeye inanan ve inandığı şey için savaşan bir insandı. Abdullah Cevdet ateist (dinsiz) idi. Halk arasında dinin nüfuzunu kırmak gerektiğine inanıyordu. Aynı zamanda Türkçenin Lâtin- harfleriyle yazılması dâvâsını ilk ortaya atan ve savunan o oldu. Bu iki dâvâsı yüzünden Mısır'a sürgün edilmişti. Orada bile küçük bir dergi çıkararak, bu dâvâsını savunmaya devam etmişti."

Merhum Cemil Meriç te, "Harf devrimi faydalı mı, zararlı mı olmuştur?" şeklindeki bir soruya verdiği cevapta, Abdullah Cevdet'in Lâtin harflerinin "mürevviçlerinden" olduğunu ileri sürmektedir:

"Önce bu devrimin mazideki mürevviçlerine bir göz atalım. İslâm harflerinin terakkimize mani olduğunu ileri sürenler, Avrupa'nın bizi yok etmeye karar vermiş yazarlarıydı. Bir Volney, bir Baron de Tott, v.s. İslâmiyet'e düşmandılar. Başlıca hedefleri bizi tarihimizden, irfanımızdan, bir kelimeyle İslâmiyet'ten koparmaktı. Bu bedbaht telkinler önce birçok dürüst Türk münevverini de büyüler gibi oldu. Sonra meselenin vehâmetini kavramakta gecikmediler.

"Yakın çağlarda Abdullah Cevdet gibi Avrupa irfanıyle sermest münevverler, elbise değiştirir gibi harf değiştirmemizi teklife yeltendiler. Batılılaşmış entelijansiyamız bu teklifi can kulağı ile dinledi." (Cemil Meriç, Kültürden İrfana. s.391)

GÖSTERMELİK PİŞMANLIK

NE garîptir ki, Avrupa irfanıyle sermest olan münevverlerden birisi olan A.Cevdet, bir taraftan Lâtin harflerinin mürevviçlerinden birisi olurken, diğer taraftan, Lâtin harfleri kabul edildikten sonra bile hem kendisi el yazılarını Arap harfleriyle yaz-

miyetle tanışmış olsa, değil istememek, günlerce çölde giden bir yolcunun vahaya doğru koşması gibi, İslâmiyete koşup sarılacaktır.

Hâdiseleri iyi teşhis edip, doğru değerlendirelim. İrtica yaygaracılarının hakiki mâhiyetlerini ve gerçek niyetlerini keşfetmeye çalışalım. Yüz yıllık hayatlamış numarayı ısıtıp ısıtıp Türkiye'nin gündemine getirmek isteyenler artık bu şarlatanlıktan vazgeçsinler. Şayet rezil rüsvay olmak istiyorlarsa, bir diyeceğimiz yok. Yaygaraya devam etsinler.

Burhan Bozgeyik
Yeni Nesil
2 Ekim 1988

maktan vaz geçmemiş, hem de yarı şaka yarı ciddi Lâtin harflerinin kabul edilmesi için çeşitli çârelere müracaat etmekten pişman olduğunu kaydetmiştir.

Bu hususta, merhum tarihçi İbrahim Hakkı Konyalı'nın Burhan Bozgeyik'e anlattıklarına kulak verelim:

"Lâtin harflerinin hararetli terviççilerinden birisi de İçtihad mecmuâsının sahibi Dr. Abdullah Cevdet'tir. Mecmuâsının rakamlarını ve bâzı yazılarını Garb'taki rakamlarla ve Lâtin harfleriyle yazar, Lâtin harflerinin kabulünü tavsiye ederdi. Mecmuâsını satmak için her sapıklığı yapar, Türk ırkının ıslahı için Macaristan'dan Damızlık Hıristiyan erkek getirmeyi tavsiye edecek küstahlık gösterirdi.

"Ben, Yerebatan'daki Son Posta gazetesinde çalışırdım. Abdullah Cevdet'in eski zaptiye binasının karşısındaki İçtihad Evi vardı. Matbaası, idarehânesi ve evi hâlâ ayakta duran bu binaydı. Ticarethâne sokağında oturduğum için hem matbaa, hem ev komşusu idik. Bir gün beni dâvet etti. Lâtin harflerinin kabulünden sonra mecmuâsının satışı sıfıra düşmüştü. Bana 'İbrahim Bey, ben Lâtin harflerinin kabulü için çeşitli çarelere başvururken, büyük günah işlemişim. Nasuh tevbesiyle tevbe ettim', dedi. Lâtin harflerinin hararetli mürevviçlerinden olan bu adam, ölünceye kadar, bütün yazılarını eski yazıyla yazmıştı. Gazetelerde eski yazı bilen mürettipler onun yazılarını yeni harflere çevirerek dizerlerdi. Eski yazı bilen muharrirlerin hepsi, ölünceye kadar böyle yazdılar. Ben de böyle yazarım. Notlarımı eski yazıyla tutarım." (12 Şubat 1984, Yeni Nesil.)

CELAL NURİ— Abdullah Cevdet'in fikirdaşlarındandı. Cumhuriyet devrinde mühim mevkilerle taltif edildi.

Mustafa Kemal'in, dinsizliğinden dolayı benimsediği, bizi biz yapan millî ve manevî değerlerimize zıt inkılâpları gerçekleştirirken fikirlerini kaynak olarak kullandığı Abdullah Cevdet aynı zamanda da bir "İngiliz ajanı" idi. "Türkiye'de Sol Hareketler" isimli kitabın 44. sahifesinde "Abdullah Cevdet'in bir İngiliz ajanı olduğunun bilindiği" de belirtilmektedir. Zekeriya Sertel, "Hatırladıklarım" isimli kitabının 69. sayfasında, Abdullah Cevdet'in İngilizler tarafından himaye edildiğini belirtmektedir.

Abdullah Cevdet'in Türkiye'de dine lâkayt kalan insanların yetişmesindeki günahı büyüktür. Bu adam hem dinsizliği yaymaya, hem damızlık Hıristiyan erkek ithâlini gerçekleştirmeye çalışır, milletin örf ve âdetleriyle alay eder de, millet ona sahip çıkar mı? Çıkmaz ve çıkmamıştır da... Millet bu adamdan o kadar nefret etmiştir ki, öldüğünde cenaze namazını kimse kıldırmamış ve kılınmamıştır.

Merhum Tarihçi İbrahim Hakkı Konyalı'nın onun cenâze merasimine kimsenin gelmediğini belirten ifadeleriyle yazımıza nokta koyalım:

"Abdullah Cevdet Allah'a inanmadığını söylüyordu. İslâm harflerinin şiddetle aleyhinde bulunuyordu. Dinî değerlerin çoğuna karşı olduğunu yazıp söylüyordu. İşte bu adam ölünce cenazesi Ayasofya Camiine getirildi. Fakat hiç kimse cenâze namazını kılmaya gitmedi. Öylece musallâ taşında duruyordu. Hocalar da namazını kıldırmaya yanaşmıyorlardı. Bunun üzerine cenâze belediyenin bir arabasına konularak götürüldü." (15 Kasım 1983. Yeni Nesil.)

SAYFALAR ARASINDA

Lâtife Hanımın ifşâ ettiği "sır" neydi?

"BİR gün sofrada kadınlar üzerine görüşmeler yapılıyor, kadınlar konusunda ortaya atılan düşünceleri Atatürk dikkatle dinliyordu. Bir erkeğin beraber yaşadığı bir kadından ayrıldıktan sonra onun için yakışıksız sözler söylemesinin aleyhindeydi ve ısrarla bu düşünceyi savunuyordu Atatürk.

"Atatürk'ün evliliği kısa sürmüş ve Lâtife Hanım'dan ayrıldıktan sonra bile, yeri geldiği zaman ondan saygıyla söz etmeyi alışkanlık hâline getirmişti.

"Bizim Lâtife Hanım kraliçe gibidir. Lisan bilir, sefir ağırlar, sosyetik misafirleri nasıl kabul edeceğini bilir, kültürlü, aydın kadındır' şeklindeki övücü sözleri çok kişinin kulağından gitmemiştir.

"Bir gün Atatürk'e Armstrong'un kitabını getirdiler. Kitabı okuyunca kaşları çatıldığını gördüm. Okuduğu sayfa, onun özel hayatıyla ilgili bölümdü.

" 'Bu İngiliz benim evime giremez. Özel hayatıma nüfuz edemez. Bizim Lâtife Hanım Avrupa'da tahsil etmiştir. Ona bunları olsa olsa o yazdırmıştır. İngiliz, özel hayatımı bilir, ama bir yere kadar bilir' dedi.

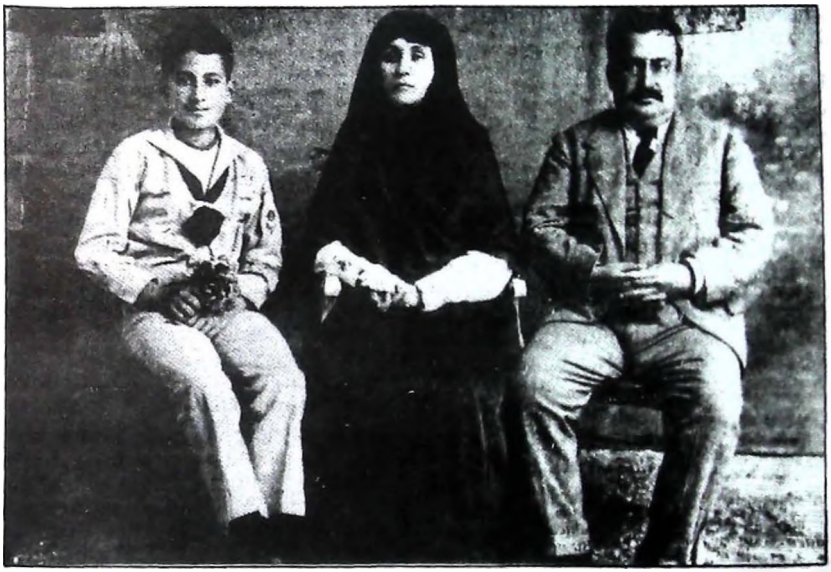
"Daha sonraları evlerime konusu açıldığında Atatürk'ün şöyle konuştuğunu hatırlarım:

"Biz de bir zamanlar mârifetmiş gibi evlenmiştik. Merâsimlerle evlenmeyi bir mârifet sanmıştık.' "

(Cemal Granda, "Atatürk'ün Uşağı İdim", s.114)

Yunus Nâdi nedir?

"TKP'li molla"

"İttihad-ı İslâm" idealine gönül vermiş bir Osmanlı münevveri. Yunan Polatlı'ya yaklaşınca hükûmetin Kayseri'ye taşınmasını isteyenler arasında kim vardı? Arada avucu kaşındıkça Atatürk'ten para alan gazeteci. Önceleri İslâmcı kesilen Yunus Nadi nasıl İslâm düşmanı oldu? Hangi Yahudi şirketi araştırılırsa arkasından 'kulakları' görünen gazeteci.

YUNUS NADİ

"Yaşasın İttihad-ı İslâm" diye bağıran Y. Nadi'nin girmediği kılık kalmadı

Bırakın uzak târihimizi, yakın târihimizi, yakın târihimizin temel şahsiyetlerini bile gereği gibi tanımıyoruz. Koca bir devletten küçük bir yarımadaya sıkışıp kalmamızın gerçek sebeplerini bilememiz, şahısları da bilmediğimizin açık bir işâreti değil midir?

Dedem Korkut'un dediği gibi, "Onları da toprak aldı, yer gizledi." Hepsi gerçek dünyâya yolcu oldular.

Yunus Nadi, hanımı Nazime ve oğlu Nadir Nadi ile birlikte... Rodos'taki Süleymaniye Medresesinde tahsil gören Yunus Nadi, İstanbul'da yazarlığa başladığı senelerde İttihad-ı İslâm fikrini müdafaa edecekti. Oğlu Nadir Nadi ise memlekette Marksist kültürü yerleştirmeye çalışacaktı.

Lâkin, geride kalan bizler, bu toprakları bize bırakanları da, şimdiki idâreye mührünü vuranları da lâyık-ı vechile bilmek, tanımak zorundayız. Çok kötülenen vak'anüvis metoduyla yazılmış resmî hâdiselerin dışına çıkıp, o günleri yaşayanların hâtırâlarına kulak vererek subjektiften objektife geçmeye çalışalım.

Bugünkü nesillerin şekillenmesinde rol oynayan unsurlardan birisi de Cumhuriyet gazetesidir. Dolayısıyla, o gazetenin kurucusu, bugünkü sâhip ve başyazarı Nadir Nadi'nin de babası olan Yunus Nadi Beye paragraf açacağız.

Cumhuriyet gazetesinin başyazarı Nadir Nadi'nin Babası her devrin adamıydı.

Soyadı Kânunu çıktıktan sonra "Abalıoğlu" kelimesini seçen Yunus Nadi, 1880 yılında Fethiye'de doğmuş. Ansiklopedilere göre Abalızâde Halil Efendinin oğludur. İlk tahsilini Muğla'nın Fethiye kazâsında görmüş, sonra Rodos adasındaki Süleymaniye Medresesinde okumuştur. Rodos, o zamanlar Osmanlı mülkü idi. (Meydan Larousse, c.1, s.6)

Oldum olası Yunus Nadi ile geçinemeyen Dr. Rıza Nur ise hâtırâlarında şöyle diyor:

"Yunus Nadi, Rodos'ta bir âilenin uşağıdır. Bu âile onu orda okutmuş da. Sonra İstanbul'a gelip Abdülhamid zamânında casusluk etmiştir. Her devrin adamıdır. Müthiş irtikâplar yapıp Türkiye'nin en büyük zenginî olmuştur." (Hayat ve Hâtırâtım, c.4, s.1524)

Yine mezkûr eserde, "Yunus Nadi Ankara'da Yeni Gün gazetesini çıkarıyordu. Bu adam ile aramızda bir şey yoktu. Eskiden beri bana hissî düşmandır. Bu da İttihadçılıktan ve gâliba onun nâmussuz, benim nâmuslu olmadan gelir" (c.3, s.633) dendiği gibi subjektif yorumu bir kalem geçersek; Yunus Nadi'nin Rodos adasında medrese tahsili gördüğünde ittifak edebiliriz.

Şimdi Yunanistan hudutları içinde kalan Rodos'taki Süleymaniye Medresesinde tahsil gören Yunus Nadi, tahsilden sonra İstanbul'a geldi. Osmanlı devletinin başşehri olan Dersaadet'te bir müddet Galatasaray Sultanisine ve Hukuk Mektebine gitti. 20. asrın başında henüz 20 yaşında iken Mâlûmat gazetesinde yazı yazmağa başladı.

O yıllarda, devlet aleyhine gizli bir dernek kuranlar arasında bulunmak suçuyla üç yıl hapse mahkûm edildi ve 1901'de Midilli kalesine gönderildi. O zamanlar Midilli adası da Osmanlıların elindeydi.

Cezâsını tamamladıktan sonra İstanbul'a avdet eden Yunus Nadi, bu sefer de İkdam ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde yazılar yazdı. 2. Meşrûtiyetten sonra ise Selânik'te İttihad ve Terakki Fırkası organı Rumeli gazetesine başyazar oldu (1910). İttihadçıların arasında itibar sâhibi olduğu için de, Meclis-i Meb'usanın ikinci devresinde Aydın milletvekili seçildi. Aynı yıllarda Tasvir-i Efkâr gazetesinde Yazı İşleri Müdürü ve başyazar olarak çalıştı.

Bu hayat devresi içinde Yunus Nadi'nin üzerinde medrese tahsili hâkimdir. "İttihad-ı İslâm" idealine gönül vermiş bir Osmanlı münevveri olarak kendisini gösterir. Size, o yıllarda kaleme aldığı güzel bir yazıyı

Yunus Nadi Yobaz mıydı?

Cumhuriyet gazetesi başmuharriri Nadir Nadi, Müslüman Türk milletinin sakallı ve sarıklı ulemasına mütemadiyen hücum ediyor, ayrıca karikatürlerle de din ulemasını tezyif ettiriyor, herhangi bir gazetede Müslümanlığı müdafaa yolunda bir yazı gördü mü taarruzdan kendini alamıyor, hemen yobazlık, mürtecilik damgasını vuruyor. Masonluğun bu derece kızgın taassubu görülmüş şey değildir.

Nadir Nadi unutmamalıdır ki babası da medreseden yetişmişti, evvelce sarıklı idi. Sonra İslâm birliğini, Müslümanlığın ulvî esaslarını müdafaa yolunda birçok yazıları vardır. İşte babasının aşağıda «İttihad-ı İslâm» başlıklı bir makalesini kendisine takdim ediyoruz. Sarık sardığından, Müslümanlığa ve İslâm birliğine dair yazı yazdığından dolayı babası da yobaz mıydı? Mürteci miydi? Onun telâkkisine göre, babası mürteci ve yobazsa Nadir Nadi yobaz oğlu yobaz, mürteci oğlu mürteci midir?.. Mensup olduğu milletin ulemasını, sarıklısını, sakallısını böyle tahkir ve tezyif etmek ciddî bir gazete başmuharririne yakışır mı?

* * *

İTTİHAD-I İSLÂM

Dün telâffuzu siyaseten mahzur sayılan bu İslâm dilsturu, bugün harb ve sulh siyasetimizin üss-ül-esası olup çıkmıştır. Bugün hepimiz hançerelerimizin kuvveti yettiği kadar Müslümanların ittihadını bağırıyoruz

Yunus Nadi'nin "İttihad-ı İslâm" başlıklı yazısını aynen alan Sebilürreşad Mecmuası, İslâmî değerlere saldıran ve Müslümanlara "yobaz" yaftası vuran Cumhuriyet başmuharririne, "Yunus Nadi yobaz mıydı?" diye soruyor.

aktaralım da, bugün kendi oğlu Nadir Nadi'nin bile "yobaz mürteci" çığlıklarıyla havaya fırlayacağını gözünüzün önüne getirin.

Yunus Nadi'nin dindarlığı

Yunus Nadi 1945'de İsviçre'de öldü. Cumhuriyet gazetesinin başında oğlu Nadir Nadi vardı. 1950'li yılların başında Cumhuriyet'in başmuharrirliğini de yapan Nadir Nadi, koyu bir İslâmiyet düşmanlığına soyunmuştu. İşte o yıllarda Sebilürreşad mecmuası şöyle bir yazı neşretti:

"Cumhuriyet gazetesi başmuharriri Nadir Nadi, Müslüman Türk milletinin sakallı ve sarıklı ulemâsına mütemâdiyen hücum ediyor,ayrıca karikatürlerle de din ulemâsını tezyif ettiriyor, herhangi bir gazetede Müslümanlığı müdâfaa yolunda bir yazı gördü mü taarruzdan kendini alamıyor, hemen yobazlık, mürtecîlik damgasını vuruyor. Masonluğun bu derece kızgın taassubu görülmüş şey değildir?

"Nadir Nadi unutmamalıdır ki, babası da medreseden yetişmişti, evvelce sarıklı idi. Sonra İslâm birliğini, Müslümanlığın ulvî esaslarını müdâfaa yolunda birçok yazıları vardır. İşte babasının aşağıda 'İttihad-ı İslâm başlıklı bir makalesini kendisine takdim ediyoruz. Sarık sardığından, Müslümanlığa ve İslâm birliğine dâir yazı yazdığından dolayı babası da yobaz mıydı? Mürtecî miydi? Onun telâkkisine göre, babası mürtecî ve yobazsa, Nadir Nadi yobaz oğlu yobaz, mürtecî oğlu mürtecî midir? Mensup olduğu milletin ulemâsını, sarıklısını, sakallısını böyle tahkir ve tezyif etmek ciddî bir gazete başmuharririne yakışır mı? (A.g.m., Nisan 1953)

Bu girişten sonra, Yunus Nadi'nin "İttihad-ı İslâm" başlıklı yazısı aynen alınmıştı. Şimdi Sebilürreşad'dan takip edelim:

"Dün telâffuzu siyâseten mahzur sayılan bu İslâm düsturu, bugün harb ve sulh siyâsetimizin üssü'l-esâsı olup çıkmıştır. Bugün hepimiz hançerelerimizin kuvveti yettiği kadar Müslümanların ittihadını bağırıyoruz. Dün ile bugün arasında ne azîm tahavvül, âdeta bir inkılâp!

"Bu ittihadı ilân ve temennî etmek için pek çok bağırmak, pek çok çalışıp çabalamak vazifemizdir. Yânî, bütün İslâm ümmeti, bunu her şek ve tereddüdün fevkında olarak amik bir îmân ve itikad ile böyle biliyoruz. Zâten artık başka türlü düşünmeğe zerre kadar ihtimal kalmış mıdır?

"İslâmın ittihadı, Müslümanların en esaslı ve belki yegâne istinadgâhıdır. Hakkın kelâmı olan mukaddes kitâbımız bize bu en ulvî hakikatı çoktan söylemişti. Fakat nasıl bilmiyoruz, gâliba zamânın idrâk ve vicdânı tağlit eden dalâlet-nümâ tesirleriyle biz o hakikatleri dilimizle söylesek de vicdânımızla his ve ihâtâ edebilmekten uzak kalır olmuştuk. Bizim bu dalâlet ve perişânimize düşmanlarımızın tazyik ve ifnâ siyâsetleri de inzimam ederek ezildikçe ezilmiş, dağıldıkça dağılmıştık. Yine zamanla omuzlarımıza binen bu felâket yüklerinin ağırlığı altında İslâmın —ah o pek ihmal ettiğimiz— ulvî esaslarını daha şeffaf ve nûrânî bir manzara hâlinde görüp anlamağa başlamıştık. Fakat felâket gittikçe belimizi büken mütezâyit sıkletlerin altında O nûrânî manzaralara doğru kalkınmak ve kavuşmak ne kadar güç olmuştu."

"Yaşasın İttihad-ı İslâm"

Şimdi hayretle okuduğumuz bu satırlar, Cumhuriyet gazetesinin kurucusu Yunus Nadi Abalıoğlu'nun kaleminden çıkmıştı. Evlâdı bir zamanlar Hitler'ci, daha sonra da katı bir Marksist olan Yunus Nadi, medrese tahsili görmenin hakkını böyle veriyordu. İslâm birliğinin hasretiyle tutuşan makâlelere imzâ atıyordu. Gelin, yazısının sonunu da okuyalım:

"Gittiğimiz yol İslâm birliği ise, bu birlik ilânihâye imtidâdını kâfil olarak sebepleri şimdiden ve bir yandan ihzar etmek de dürendişlik vazifesidir. 1.300 bu kadar seneden beri bâzı Müslüman kavimler, hattâ bâzı kavimlerin muhtelif zümreleri arasında lâfzî nizâlar üzerine teessüflere şâyân iftiraklar tahaddüs eylemişti. Şimdi şu büyük birlik işine girişilmişken zâten pek mahdut olan o nizâları munsıf ve hakiki âlimlerin bir araya toplanmasıyla kökünden kesip atarak öylece ilân eylemek, yarının ve öbür günün itilâ sebeplerini tezyid ve te'yid eyleyecek işlerdendir.

"İslâmın elyevm bir ucundan başlayan hurusan ittihad seli yukarıki

tedbirlerle de tanzim kılınınca kariben küre-i arz üzerinde ilk feyyaz neş'e ile cilveger muvahhid ve müttehid bir İslâm âlemi ihtiram mevkii tutacaktır. Biz eminiz ki, bu ulvî netice her hâlükârda tahakkuk edecektir. Onun içindir ki tekrar bağırıyoruz: Yaşasın İttihad-ı İslâm!"

Ne garip değil mi? Türkiye Cumhuriyeti içinde Marksist bir kültürü yerleştirmek için yıllardır çırpınan Cumhuriyet gazetesinin kurucusu Yu-

nus Nadi, bugün Cumhuriyet okuyucuları tarafından "yobaz, mürteci" damgasını yemeye hak kazanacak satırların yazarı idi. Medrese tahsili görmesinin bir tezâhürü olan şu yazı istikâmetinde bir hayat sürmediği de bir vâkıa olan molla Yunus'un yaşayışına kısaca devâm etmek istiyoruz?

Medrese tahsili görmüş molla Yunus Nadi, İttihadçılığıyla da şöhret bulmuş bir gazeteci idi. Cihâd-ı mukaddesin ilân edildiği 1. Cihan Harbi yıllarında hem Osmanlı Meclis-i Meb'usânında Aydın milletvekiliydi ve hem de gazetelerde İslâm birliğini müdâfaa eden ateşli yazılar kaleme alıyordu.

1918 yılında Yeni Gün gazetesini kurdu. Mütâreke devresinde İstanbul'un işgâl edilmesinden sonra İttihadçı tanınanların birer birer yakalanarak Malta adasına sürgün edilmeleri esnâsında da Ankara'ya kaçarak Kuvâ-yı Milliye hareketine katıldı. Ansiklopedilere göre, matbaasıyla birlikte Ankara'ya gitmişti. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1. devresine İzmir meb'usu seçildi.

O karanlık günlerde İstanbul'dan Ankara'ya kaçış furyası vardı. İlk Meclisin Maarif Vekili olan Dr. Rıza Nur bu kaçışı şöyle tahlil ediyor:

"Ankara'ya çok kişi geçti. Bir kısmı hizmet için; bir kısmı sırf İttihadçı olup, yakalanıp Malta'ya gitmemek içindir. Bu son kısmın bir nümûnesi Yunus Nadi'dir." (Hayat ve Hâtırâtım, c.2, s.528)

Sabahlara kadar kumar!

O günler gerçekten de Ankara için zor günlerdir. Bu küçük Anadolu kasabası dolup dolup boşalmaktadır. Herşeylerini bırakıp buraya koşanları barındırmak bile meseledir. Yine Dr. Nur ilk günlerde nasıl kışlada kalabalıklar hâlinde kaldıklarını anlatırken şunları söylüyor:

"Bizim kışla hayâtı ayrıca kayda lâyıktır. Bizim odada 25 kişi yatıyoruz. Trabzon meb'usu Ali Şükrü de kaçıp gelmiş, yataklarımız yan yana. Yusuf Kemal yanımda. Biraz ötede Yunus Nadi ile İzmit meb'usu Süreyya yan yana. Karşıda Tunalı Hilmi. Geceleri Yunus Nadi ve Süreyya içiyorlar ve bir düziye kumar oynuyorlar. Bâzen Âsetin Bekir Sami de geliyor, bâzen Yusuf Kemal de karışıyor. Kare yapıp sabahlara kadar poker oynuyorlar." (A.g.e., s.535)

Doğrusu insanın havsalası almıyor!

Koca Osmanlı devleti param parça olmuş; küçücük bir vatan parçasına sıkıştırılmışız; milletin tek ümidi Ankara'daki Kuvâ-yı Milliye hareketinde kalmış; o karanlık günlerde bu efendiler sabahlara kadar içki içip kumar oynuyorlarmış!

Medrese tahsilli molla Yunus Nadi işrette baş köşeyi kimseye bırakmıyordu.

Üstelik, medrese tahsilli molla Yunus Nadi de bu işrette baş köşeyi kimseye bırakmıyormuş! Şu tablo eğer gerçekse, ister istemez Yunus Nadi Beyin Millî Mücâdeleye vatanı düşündüğü için değil de Malta'ya sürgün edilmekten kurtulmak için katıldığını kabul etmek zorundayız. Vatan cayır cayır yanıyor, milletin temsilcisi bu baylar içki içip sabahlara kadar kumar oynuyorlar!

Ankara'ya getirdiği matbaasıyla Yeni Gün gazetesini çıkarmaya burada devâm eden Yunus Nadi, hayâtının bir başka safhasını açmıştı. Medrese tahsilini Rodos'ta, İttihadçılığını da İstanbul'da bırakmış gözükmektedir. Ankara'da teşekkül eden hiziplerden en kuvvetli gördüğüne dâhil olmuştur. O grup, aynı zamanda TBMM Reisi olan Mustafa Kemal Paşa'nın başında bulunduğu gruptu.

Yunus Nadi'nin, Millî Mücâdeleye vatanı kurtarmak için değil, Malta'ya sürgün edilmekten kurtulmak için katıldığına dair bir hayli emâre var.

O günlerin Ankara'sını tam mânâsıyla tahlil etmek kolay değildir. Fikirler, cereyanlar, bu arada da dış mihrakların ajanları bu küçük Anadolu kasabasında cirit atmaktadır. Milleti kurtaracak insanlarda da

Yunus Nadi, Komünist Partisinin de ön saflarında yer aldı.

henüz bir kararlı politika iskeleti teşekkül etmemiştir. Vatanın kurtulması, halife ve pâdişah hazretlerinin düşman baskısından halâs edilmesi esas alınmıştır; ama dünyâ görüşü cihetiyle bir fikir birliği, temin edilmiş değildir.

TKP'li molla Nadi!

İlk hükûmetin Maarif Vekili Dr. Rıza Nur o kargaşa günlerini anlatırken de şöyle diyor:

"Mustafa Kemal ara sıra da, 'Memleketin kurtulması ancak bolşevik olmakla mümkündür' diyor. Hakkı Behiç, Yunus Nadi, Adnan, Tevfik Rüştü ve daha birkaç kişiyi başına topladı. Programlar, nizamnâmeler yaptılar, bastırdılar. Tepesi kırmızı kadife kalpaklar giydiler. Hele Tevfik Rüştü hararetli bir komünist oldu." (A.g.e., c.3, s.649)

O günlerde bir Yeşil Ordu modası vardı. Mustafa Kemal Paşa'nın muvâfakatiyle kurulan bu cemiyet, komünistlikle İslâmiyeti mezcedip gizlice çalışıyordu. Yunus Nadi de Yeşil Ordu'nun üyesiydi ve cemiyetin Eskişehir teşkilâtını kurmuştu. (Mustafa Kaplan, Yeni Nesil, 1 Şubat 1986)

Bu cemiyetin vurucu gücü ise Çerkez Ethem Bey'in milis kuvvetleri idi. Çerkez Ethem-Mustafa Kemal anlaşmazlığı ortaya çıkınca Yeşil Ordu

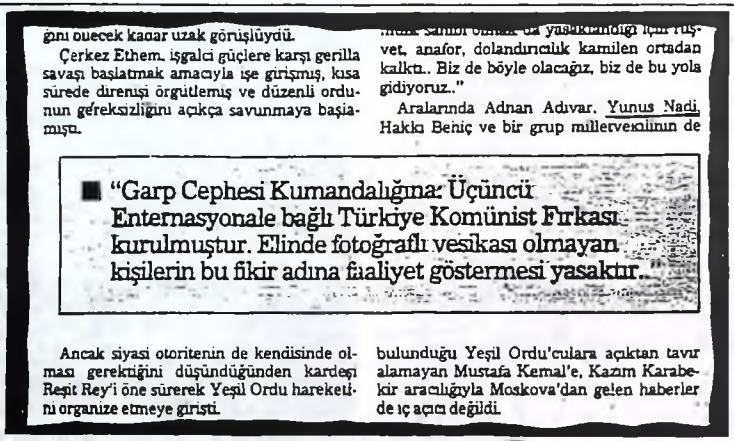
cemiyetinin durumu da sarsılmıştı. 1920 Ekim başlarında Mustafa Kemal Paşa resmî Türkiye Komünist Fırkasını kurdurdu. Bâzı Yeşil Ordu mensupları ise Türkiye Halk İştirâkiyyun Fırkasını kurdular. Çerkez Ethem kuvvetlerinin dağılması üzerine de zâten Mustafa Kemal Paşa tarafından lağvettirilen Yeşil Ordu hâdisesi kapanmış oldu.

Yeşil Ordu'nun faal elemanlarından molla Yunus Nadi, yeni dâhil olduğu gruptan kopmayarak resmî Türkiye Komünist Fırkasına girdi. Bu fırkanın hikâyesi, Yeni Nesil'in "Enine Boyuna" köşesinde 5 Şubat 1986 günü geniş geniş işlenmişti.

Hem Rusya'nın desteğini sağlamak, hem Avrupa sosyalistlerinin yardımını temin etmek, hem de Mustafa Kemal Paşa'ya cephe aldığı görülen Çerkez Ethem Bey'in milis kuvvetlerinden kurtulabilmek gibi çok yönlü maksatlarla kurdurulan resmî Türkiye Komünist Fırkası, molla Yunus Nadi'nin değişik bir macerâsı olarak târihin karanlıklarına karıştı gitti.

Ankara'dan kaçış!

1921 yılının yaz mevsimi yeni başlamıştı. Çerkez Ethem Bey hâdi-

gini önecek kadar uzak görüşlüydü.

Çerkez Ethem, işgalci güçlere karşı gerilla savaşı başlatmak amacıyla işe girişmiş, kısa sürede direnişi örgütlemiş ve düzenli ordunun gereksizliğini açıkça savunmaya başlamıştı.

[illegible] yaşanmadığı için rüşvet, anafor, dolandırıcılık kamilen ortadan kalktı.. Biz de böyle olacağız, biz de bu yola gidiyoruz.."

Aralarında Adnan Adıvar, Yunus Nadi, Hakkı Behiç ve bir grup milletvekilinin de

■ "Garp Cephesi Kumandalığına: Üçüncü Enternasyonale bağlı Türkiye Komünist Fırkası kurulmuştur. Elinde fotoğraflı vesikası olmayan kişilerin bu fikir adına faaliyet göstermesi yasaktır."

Ancak siyasi otoritenin de kendisinde olması gerektiğini düşündüğünden kardeşi Reşit Rey'i öne sürerek Yeşil Ordu hareketini organize etmeye girişti.

bulunduğu Yeşil Ordu'culara açıktan tavır alamayan Mustafa Kemal'e, Kazım Karabekir aracılığıyla Moskova'dan gelen haberler de iç açıcı değildi.

Ankara'nın ilk günlerinde fikirler berrak değildi. Herkes bir kurtuluş yolu arıyordu. Bir ara da komünistlik modası çıkmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın muvâfakatıyla kurulan Yeşil Ordu'ya Yunus Nadi de dahil olmuştu. 2 Ocak 1988 tarihli Söz gazetesi bu gerçeğe yer ayırmıştı.

Yunus Nadi—Atatürk'ün bilgisi dahilinde kurulan TKP'ye de girdi.

Tevfik Rüştü—Y.Nadi ile birlikte TKP'yi kurmuş, başına kurmuzu kalpak geçirmişti.

Bekir Sami—Millet istiklâl mücâdelesi verirken o, Yunus Nadi gibilerle birlikte sabaha kadar içki içiyordu.

Yusuf Kemal—Yunus Nadi'nin içki ve kumar arkadaşı.

sesi kapanmıştı. Dolayısıyla resmî Türkiye Komünist Partisine de ihtiyaç kalmamıştı. Fakat, İngilizlerin desteğiyle Batı Anadolu'yu işgal eden Yunan birlikleri ilerlemeye devâm ediyorlardı. Birlikte hareket etmeleri gerekirken şahsî kırgınlıkların da tesiriyle Çerkez Ethem'in milis kuvvetlerinin desteğinden mahrum kalan Garp Cephesi birlikleri, 1. ve 2. İnönü gâlibiyetlerine rağmen Yunan ordularının önünde ağır bir mağlûbiyete uğramıştı.

Kütahya, Afyon ve Eskişehir düşman eline düşmüştü. O zamana kadar Yunanlıların önünden çekilenler hep milis kuvvetleri idi, ama İsmet Paşanın kumandasında bu ağır mağlûbiyete devletin düzenli orduları uğramıştı. 5 fırka askerimizin şehit verildiği söyleniyordu. Top sesleri Ankara'dan duyulur olmuştu. Efzun askerleri Polatlı ve Haymana'ya dayanmıştı.

Milletin son ümidi Ankara'daki TBMM idi. Hâliyle düşmanın burunlarının dibine sokulması Ankara'yı da yüksek bir heyecan fırtınasına mâruz bırakmıştı. Mustafa Kemel Paşa'nın riyâsetinde toplanan Hey'et-i Vekile (Bakanlar Kurulu), Meclisin Kayseri'ye taşınmasına karar vermişti. Devletin evrakları kağnılara yükletilerek yola çıkarılmıştı bile. O günlerin Sağlık Bakanı Dr. Rıza Nur'un anlattığına göre, Kayseri'ye gidenlerin başında Maarif Vekili Hamdullah Suphi ile molla Yunus Nadi geliyormuş. (Hayat ve Hâtırâtım, c.3, s.828)

Malta adasına İngilizler tarafından sürülmemek için Ankara'ya kaçan, gelişinde kaldığı kışlada sabahlara kadar içki ve kumara dalan, Yeşil Ordu ve resmî TKP'de vazife alan bir zamanların medrese tahsilli mollası Yunus Nadi; bir tehlike zuhurunda Ankara'yı terk eden ilk insanlar arasına girmekle de dikkatleri çekmiştir.

Rodos adasındaki Süleymaniye Medresesinde tahsil gören ve İttihad-ı İslâm aşkına kalem oynatan molla Yunus Nadi, Ankara'nın karanlık günlerinde komünist de olmuştu. Bu kadar çok fikir değiştirmişti, ama son dâhil olduğu grubu terk etmemeye âzâmî dikkat göstermişti. Rivâyete göre, muhâliflerin "tulumbacı takımı" dediği o gru-

Çerkez Ethem—Şahsî kırgınlıklarla desteğini çekince, Garp cephesi birlikleri ağır bir mağlûbiyete uğradı.

bun sözcülerinden de olan Yunus Nadi, Reisicumhura Meclisi fesih ve veto hakkı verilmesi mevzuu tartışılır-

Hamdullah Suphi—Devrin Milli Eğitim Bakanı. Düşman geliyor diye Kayseri'ye gidenlerin başını çekiyordu.

ken kürsüye çıkıyor ve muhalefeti kastederek, "Böyle adamların kafası ezilir" diyor. (A.g.e., c.4, s.1301)

Hayreti İttihad-ı İslâm diyerek yola çıkan molla Yunus, milletin meclisinde "kafa ezme"ye kadar işi vardırmıştı...

1923 başlarının Ankara'sı enteresan gelişmelere gebedir. Lozan'daki gelişmeleri bir türlü kabul etmeyen muhafazakâr milletvekillerinin içinde bulunduğu 2. Grup, daha sonra adını Halk Fırkası olarak tescil eden 1.Gruba tâbiri câizse kök söktürüyordu. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra bile o derece demokrat Meclis müzâkerelerine zor rastlanacaktır.

Tek çâre Meclisin feshindedir.

Birinci Grup; hem Lozan andlaşmasını imzalamak, hem yeni yeni devrimler yapmak, hem de İkinci Grubu tasfiye etmek için erken seçime gidilmesini istedi.

Hemen erken seçime gidilir. İktidarı elinde tutan Mustafa Kemal Paşa'nın çevresi, yeni Mecliste ekseriyeti temin ederler. En mühim mümeyyiz vasfı İttihadçı düşmanlığı olan muhafazakâr 2.Grup bütünüyle tasfiye edilir. Yeni Meclis hem Lozan Andlaşmasını kabul edecek, hem Cumhuriyetin ilânını gerçekleştirecektir. Halk Fırkasının içinde de geniş çatlamalara sebep olacak fikir ayrılıkları ise henüz su yüzüne çıkmamıştır. Büyük Zaferin sarhoşluğu herkesin üzerindedir.

RIZA NUR—Yunus Nadi'nin de Kayseri'ye kaçanların başında geldiğini anlatıyor.

Yunus Nadi para isteyeceği zaman aleyhte yazıyordu!

İşte o günlerde Ankara'da Yeni Gün gazetesi çıkıyor. Yunus Nadi'nin gazetesinin de enteresan bir politikası var. Gelin, o günlerin popüler ismi Dr. Rıza Nur'dan dinliyelim:

"Ankara'da bir de Yeni Gün gazetesi var. Bu, Yunus Nadi'nin. Dâimâ Mustafa Kemal'in lehinde, fakat şimdi bâzan aleyhine yazıyor. Bir gün sonra yine lehinde. Hâriçtekilere anlaşılmaz bir muammâ. M.Kemal, Yunus Nadi'ye Matbuat Müdiriyetinin bütün tahsisâtını verir. Kâğıtlarını gümrüksüz geçirtir. Yine ayrıca kendi de para verir. Bir gün yanındayım. Yunus Nadi'nin aleyhinde yazmasından bahsettim. Mustafa Kemal dedi ki: 'Ha, o böyle bir mahlûktur. Aldığı yetmez. Arada avucu kaşınır. O vakit aleyhe yazar. Onu ben anlarım. Arada avucu kaşımalı. Yâni bir iki bin lira sıkıştırırım. Lehe yazar. Fakat son zamanlarda çok kaşınıyor. Matbuat idâresinin parası, benim verdiklerim yetmiyor. Vîra istiyor. Ne çâre, bunu böyle idâre etmek lâzımdır.' " (Hayat ve Hâtırâtım, c.3, s.1170-1171)

Evet, birbiriyle geçinemeyen iki kişiden birisinin diğeri için söyle-

dikleri bunlar. Bugünkü matbuata bakıyoruz da, bir gün iktidarın lehinde yazarken ertesi gün aleyhe geçenleri görünce hemen 1923'lerin Yunus Nadi'sini hatırlıyoruz!

Malta'ya sürgün edilmemek için Ankara'ya kaçan İttihad-ı İslâmcı bir molla iken burada komünist bile olan Yunus Nadi, ekonomik meselelerini de anlaşılan bu metodla hallediyormuş. Yine Dr. Nur'a göre, zâten o yıllarda Yunus Nadi ticâretle çok para vuruyormuş. (A.g.e., s.576)

Tek parti-tek şef devrinde matbuat kâmilen iktidarın meddahı olmuştu

Demek, Yunanlıların Haymana'ya gelmesiyle birlikte Yunus Nadi'nin Kayseri'ye kaçması da bu mantığın eseriymiş! Bu tüccarlığı esnâsında ne gibi yolsuzluklara adının karıştığını ise daha sonra zikre çalışacağız?

1925'lerin ortalarından itibaren memlekette bir Takrîr-i Sükûn ve İstiklâl Mahkemeleri fırtınası eser ki, bu yüzden bütün matbuat iktidarın meddâhı olur. En küçük bir muhâlif sese zâten hayat hakkı verilmez. Millî Mücadelenin ilk yıllarında Maarif Vekilliği ve Sıhhıye Vekilliği yapan Dr. Rıza Nur o atmosferi de hâtıralarında dile getiriyor.

"Matbuat kâmilen meddah oldu"

Dr. Nur, o günkü basının tamâmen Halk Fırkası taraftarı olmak zorunda kaldığına ve iktidarın da bilerek o politikayı tâkip ettiğine parmak basıyor.

Ankara'da "Hâkimiyet-i Milliye" gazetesi iktidar tarafından büyütülmüş ve başına Falih Rıfkı konmuş. İstanbul'da Ahmed Emin Yalman'ın elinden Sabahçı Mihran'ın matbaası alınmış, "Milliyet" adında bir gazete çıkarılmış, başına da Mustafa Kemal Paşa'nın eski yâverlerinden Siirt meb'usu Kürt Mahmut getirilmiş. Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Yakup Kadri ve Yahya Kemal gibi iktidar mensubu muharrirler her iki gazetede de yazı yazıyorlarmış. "Akşam" gazetesinde de Necmeddin Sadık eliyle iktidar meddahlığı yapılıyormuş.

Notların burasında Yunus Nadi için de şöyle deniyor:

"Yunus Nadi, İstanbul'da bir Ruma âit büyük bir binâ ve makineleri ucuza kapattı. 200.000 liralık malı 8-10.000 liraya aldı. Hattâ makinelerin kıymetini Matbaa-i Âmire mürettipleriyle makinecilerle takdir ettirmişler. Sonra zorla takdir ettirmişler. '4.000 lira yazın' demişler. Bunlar reddetmişler. Sonra zorla tazyik ettirmişler. Bunu bana Matbaa-i

AHMET EMİN YALMAN—Elinden matbaası alınıp, iktidarın meddahlığını yapacak olan "Milliyet" adında bir gazete çıkarılmaya başlandı. Falih Rıfkı, Ruşen Eşref ve Yakup Kadri gibi yazarlar bu gazetede iktidar hesabına yazılar yazacaktı.

Tahrir-i Sükûn Kanunlu, İstiklâl Mahkemeli günlerde meydan meddahlara kalmıştı. İktidarı tenkit eden gazeteciler sürüm sürüm sürünürlüklerken, iktidara alkış dağıtanlar el baş üstünde tutulmaktaydı. Falih Rıfkı Atay da bunlardan birisiydi. Kendi idaresine verilen "Hâkimiyet-i Milliye" gazetesinde iktidardakilere alkış tutmaktaydı. O devrin meşhur meddahlarından Falih Rıfkı, Tanin gazetesinde birlikte çalıştığı arkadaşlarının arasında görülüyor.

Âmirede bu adamlar anlattılar. O da Cumhuriyet gazetesini çıkarıyor. Orda kâmilen medihnâme ve zafer destanı..." (A.g.e., c.4, s.1354-1355)

O günün basını için Dr. Rıza Nur şu teşhisi koyuyor:

"Bu muharrirlerin yaptıkları şu: Günümüzü cennet göstermek, Reisicumhuru Allah mertebesine çıkarmak. Medih, medih... Başka şey yok... Matbuat böyle kâmilen meddah oldu, söndü, öldü. Başka gazete de yok. Türk matbuatına innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Matbuata yeni çirkin bir leke daha sürüldü.

"Artık bu gazeteler yüz acısı, millî ar. İnsan okumaktan utanıyor. Yahya Kemal'i severdim. Bir iki def'a kendisine nasihat ettim; 'Yapma, ileri atılma. Çirkin şey. Bu böyle gitmez. Sonra pişman olursun' dedim. Sözümü dinledi, bir daha yazı yazmadı. Ötekiler devâm ettiler." (A.g.e.)

Ne tuhaf! Bizde hep ihtilâller devresinde böyle olmamış mıdır? Gerçekleri gizleyen, demokrasiyi hançerleyenleri avuçları patlayıncaya kadar alkışlayanlar basının kendi içinden çıkmamış mıdır? Demek o devirde de aynı acı gerçek yaşanıyormuş.

Yağma Hasan'ın böreği!

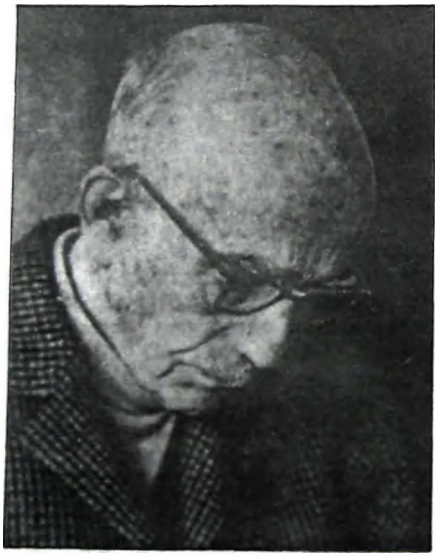
Hâtıralarında enteresan bilgilere de yer veren Dr. Rıza Nur, molla Yunus Nadi için bir de yolsuzluktan söz ediyor:

"Bir gün Berlin'in en büyük oteline

çay içmeğe gittik. Orada kalpaklı biri dolaşıyordu. Yanımdakiler, 'Bunu tanır mısınız? ' dediler. Tanımıyorum. 'Sabur' dediler ve anlattılar. Bizim halılardan Almanlar yüzde beş yüz gümrük alıyorlarmış. Yunus Nadi Ankara'daki Alman sefirinden 150.000 İngiliz liralık halıyı Almanya'ya gümrüksüz getirmek için müsaade istemiş. O da Almanya'ya yazmış ve demiş ki:' 'Bu adama bu müsaadeyi veriniz. Çünkü, Mustafa Kemal Paşa'nın çok yakın adamıdır. Bu sâyede bir gün Almanya için bir menfaat temini mümkün olur.' Alman hükûmeti müsaadeyi vermiş. Yunus Nadi böyle işlerde adamı olan Sabur'a bu müsaade varakasını verip buraya yollamış. Sabur, bu müsaadeyi Berlin'de Yahudilere mühim bir paraya satmış. Bu işte tuhaf bir şey de olmuş. Alman sefirinin bu tahriratı gaflet eseri olarak Alman Hâriciye Nezâretinin ticâret mecmuasında neşrolunmuş... Ne çirkin işler! Ve yağma Hasan'ın böreği... Bu Yunus Nadi böyle müthiş vurgunlar vurdu. Milyonlarca liralar kazandı. Rusya'ya da böyle bir şeyler yolladı." (A.g.e., s.1341)

İBRAHİM ARVAS— Yunus Nadi'nin kirli çamaşırlarını bir bir ortaya döküyor. Yunus Nadi'nin karıştığı yolsuzlukları, yakasını adâletin pençesinden kurtarmak için nasıl birçok eşikleri öptüğünü naklediyor.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU—İktidar meddahlığı yapanlar arasındaydı. Bu dalkavukluğunun mükâfatını her zaman görecekti.

Yunus Nadi ile oldum olası geçinemeyen Dr. Nur'un şu sözleri subjektif olabilir. İsterseniz bir başka T.C. meb'usunun hâtırâlarına kulak verelim. Pek çok devre Şark vilâyetlerinden milletvekili seçilen İbrahim Arvas aynen şunları yazıyor:

"Yunus Nadi Bey'in ortak olduğu bir şirketin Müdâfaa-i Milliyeye çürük eyer takımlarıyla diğer koşum takımları verdiği ve bunların işe yaramadığı Meclisteki mevzû-u bahis oldu. Ve Yunus Nadi Bey'in mahkûmiyeti ve tazminatla mükellef tutulması için kuvvetli bir cereyan belirdi. Mumaileyh birçok eşikleri öpmekle ve bin belâ ile ancak yakasını kurtarabildi. Bunun üzerine Reisicumhur kendisini çağırdı. 'Yunus Nadi Bey, sen benim şerefimle oynuyorsun. Hangi Yahudi şirketini tedkik edersek kulakların şirketin arkasında görünüyor. Sen Cumhuriyet'i çıkaracak bir şahsiyet değilsin. Yarından itibâren gazeteyi çıkarmayacaksın. Aksi takdirde seni toprak altı ederim!" dedi.

Ertesi gün Cumhuriyet gazetesi kapandı. Beş-altı ay kapalı kalan Cumhuriyet gazetesini açmak için Yunus Nadi Bey bin bir eşik öptü. Ve iki sene sonra hastalanıp Avrupa'ya gittiği zaman milyonlarca lirası bankalarda idi. Alman Harbi olduğu için kendisine döviz gönderilemedi. Ve Avrupa'da sefâlet içinde öldü." (Târihî Hakikatler, s.66)

Şu hâtıraların yorumunu istikbâlin târihçisine bırakıp geçiyoruz. Elbette gerçekler bütün çıplaklığıyla ortaya çıkacaktır.

Bir devre şekil veren insanların hepsini de toprak aldı, yer gizledi. Biz sâdece zihinlerde soru işâretleri bırakmak ve herkesi yakın târihimiz hakkında düşünmeye sevk etmek istiyoruz, o kadar ...

İttihad-ı İslâm haykırışıyla ortaya atılan bir mollanın hangi fikir lâbirentlerinden geçtikten sonra hangi sonda noktalandığını ibretle okudunuz. Onun mirâsı üzerinde devâm eden Cumhuriyet gazetesinin önce Hitler taraftarlığı, sonra da ateşli bir Marksizm bahçevanlığı yapması bu yüzden kimseyi şaşırtmamalı...

YAHYA KEMAL—Matbuatın kâmilen meddah olup çıktığı "tek parti-tek şef" devrinde o da modaya uymuştu. Ama Rıza Nur'un ikazından sonra meddahlıktan istifa edip köşesine çekilmeyi tercih edecekti.

Serbest Fırka denemesi

Yahya Kemal'in "Makedonyalı" dediği Mustafa Kemal, muhalefeti "ezmek" için mi izin veriyordu? Serbest Fırka kurulmadan önce halk içten kaynayan bir yanardağ gibiydi. İktidara muhalefet edenlerin tasfiye edilmesine rağmen reaksiyon bitmemişti. Muvâzaa partisini kuranlar en çok İsmet Paşa'nın süret-i haktan gözükerek bir entrika çevirmesinden endişe etmekteydi. Fethi Beyle İsmet Paşa M.Kemal'in yanında meb'us pazarlığına girişmişti. Fethi Beye parti kurduran M.Kemal sonradan, "Partiyi ben kurdurmadım ki" diyordu. Serbest Fırkaya halk can simidi gibi sarıldı. SCF'ye muazzam teveccüh olması üzerine iktidarın etekleri tutuştu.

En ufak muhalefete tahammül edemeyenler, bütün muhaliflerini tasfiye için parti kurdurdu

SENE 1983, günlerden 29 Ekim. Osmanlının mîrâsı üzerine kurulan yep yeni Türkiye devletinin cumhuriyet rejimini benimsediği târihten sonra tam elli yıl yaşanmış. Çok partili hayat mânâsına gelmesi gereken bu sistemin ellinci yılında Türkiye Cumhuriyetine baktığımızda ise bütün partilerin henüz altı aylık bile olmadıklarını görüyoruz.

Neden? Nasıl olmuştu da elli senede hâlâ demokratik sisteme geçilmemişti? İlkokulda okuyan çocuklara bile sorsanız, cumhuriyetin kuruluş târihi olarak hemencecik "29 Ekim 1923" doğru cevâbını söyleyiverirler. O târihte Atatürk'ün Cumhuriyet ilân ettiğini de bilirler. Ama, aradan elli sene geçtiği halde niçin demokratik sistemin oturmadığını, neden partilerin bir yaşında bile kabul edilmediğini doğru dürüst cevaplandıran zor bulunur.

Öyle değil mi? Demokrasi rejiminin mâhiyetini ve 1983 Türkiye'sinin gerçeklerini bilen bir insan ister istemez zihninde doğan şu sorularla karşılaşmayacak mıdır: Acaba Atatürk 29 Ekim 1923'te cumhuriyeti mi kurmadı, yoksa kurulan cumhuriyet sonradan mı dejenere edildi?

Ne yazık ki, şu elli senelik yakın târihimizin ne olup ne olmadığını bile bilmeyen nesiller yetiştirmişiz.

MUHALEFETE TAHAMMÜL YOK!

23 NİSAN 1920'de bin bir güçlükle Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisi, devletin idâresinin henüz pâdişahlık olduğu o günlerde bile cidden çok gayretli, fedâkâr, ce-

Birinci Meclis dualarla açılmıştı. Bu meclis, cesur, vatanperver, hamiyetli milletvekillerinin demokratik mücâdelelerine sahne olmuştu. Ancak 1. Gruba mensup olanlar, muhalefetten rahatsız olmaya başlayacaktı. Sonradan Halk Fırkası çatısı altında toplanan bu grup ilk fırsatta 2. Grubu tasfiye etmek için formüller arayacaktı.

sur, vatanperver, hamiyetli milletvekillerinin demokratik mücâdelelerine sahne olmuştur. Tabiî bir şekilde 1. ve 2. Gruplar teşekkül etmiş, meşrutî sistem içinde dahi parlamentonun en verimli bir şekilde çalışmasına muvaffak olunmuştur. Saltanatı da bu Meclis kaldırmıştır.

Ama, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri adını taşıyan teşekkülleri 1.Grup potasında eritmiş görünerek bu potansiyeli daha sonra Halk Fırkası adıyla tescil ettirenler, muhalefet fikrinden rahatsız oluyorlardı. Seçim Kânununda yapılan bir değişiklik ve ilân edilen bir erken seçimle 2.Grup mensubu milletvekilleri tamâmen tasfiye edildi. 1923 yazında yapılan seçimler sonunda 1.Grup, devletin işlerine hâkim oldu. Fakat, bu Meclis de mütecânis bir topluluk değildi. Halk Fırkasının Mustafa Kemal Paşa tarafından kurulması üzerine hemen küçük bir muhalefet grubu ortaya çıktı. Cumhuriyetin ilânından sonra da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adıyla demokratik muhalefet partisini kurdular.

O günlerde İstanbul basını da Halk Fırkasının aleyhine yazıyor, iktidarı tenkid ediyordu. Yıllarca CHP milletvekilliği de yapan şâir Yahya Kemal hâtırâlarında şöyle diyor:

"Cumhuriyetin ilk yıllarında idi, bir gün Gazi beni Çankaya'da yemeğe alıkoydu. Masanın üstünde bir yığın gazete vardı. Muhalefet ateş püskürüyordu. Hilâfetin kaldırılmasını önlemeye çalışıyordu. Gazi, gazeteleri göstererek, 'Ne diyorsunuz Yahya Kemal Bey?' diye yazılanlar hakkında fikrimi sordu. Ben, 'Paşam, bu matbuat öyle bir lâğımdır ki peygamber içine düşse bir daha kendini kurtaramaz, birtakım tedbirler alınmazsa saldırılar adım adım size doğru gelecektir. Ne kurtarıcılığınızı bırakırlar

"Ne kurtarıcılığınızı bırakırlar ne gaziliği bırakırlar"

ne gaziliği bırakırlar'dedim. Gazi gayet sâfiyâne, 'Ne yapalım Yahya Kemal Bey, saltanatla istibdadı kaldırdık, Cumhuriyeti kurduk. Bir takım baskı kânunları çıkarmak, onların haklı olduğunu tasdik etmek olur. Ne yapalım, dayanacağız' dedi.

"Gazi'nin bu kadar müsamahalı ve liberal tavrı beni hem şaşırtmış, hem hayran bırakmıştı. Meğer senin Makedonyalı sipere girmiş, muhalefeti bütün kadrosu ile görmek istiyormuş. Arkasından İstiklâl Mahkemesi ve bir Takrîr-i Sükûn Kânunu ile her şeyi sütliman etti." (Cahit Tanyol, Yahya Kemal, İstanbul: 1985, s.191)

Yahya Kemal basının muhalefetini Mustafa Kemal'e aktardığında, "Ne yapalım, dayanacağız" cevâbını almıştı. Oysa M.Kemal, muhaliflerini tanımak için "dayanmakta"ydı. Nitekim Yahya Kemal bunu anlayınca, "Meğer Makedonyalı sipere girmiş, muhalefeti bütün kadrosu ile görmek istiyormuş" diyecekti...

Gerçekten de vaziyet Yahya Kemal'in dediği gibi olmuştu. Kurulan İstiklâl Mahkemeleri ve çıkarılan Takrîr-i Sükûn Kânunu ile ülkede bir devlet terörü estirilerek bütün muhalefet mihrakları susturulmuştu. Tabiî, memleketin muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası da kapatılmıştı. Devlet, Cumhuriyet Halk Fırkasının, yâni tek partinin hâkimiyeti altına girmişti. Böylece, "cumhuriyet" rejimi sâdece isimden ibâret kalmıştı. Muhalefete tahammül edilmiyordu!

CUMHURİYETÇİLİK OYUNU

DEVLET terörü sâyesinde bütün muhalefeti susturan, basını da aynı metodla CHF'nin yayın organı durumuna getiren kadro, akabinde bir serî inkılâplar yapmaya girişti. Milletin fikri sorulmadan, onun kabul edip etmeyeceği hiç düşünülmeden, en mühimi de hiçbirisinin altyapısı hazırlanmadan inkılâplar zinciri sökün etti. Daha sonra "devrim" adıyla da anılan bu köklü değişikliklerin başlıcaları şunlardı:

Tekke, türbe ve zâviyeler kapatıldı (30 Kasım 1925); şapka giyilmesi hakkında kânun çıktı (25 Kasım 1925); takvim ve hafta tâtili günü değiştirildi, yâni hafta tâtili Cuma günü iken Pazar yapıldı (26 Aralık 1925); bütün orta dereceli okullardan din dersleri kaldırıldı (1926); Anayasadaki "Devletin dini, din-i İslâmdır" hükmü de kaldırıldı (10 Nisan 1928); harf inkılâbı yapılarak Arap alfabesi yerine Lâtin alfabesi getirildi (1 Kasım 1928)...

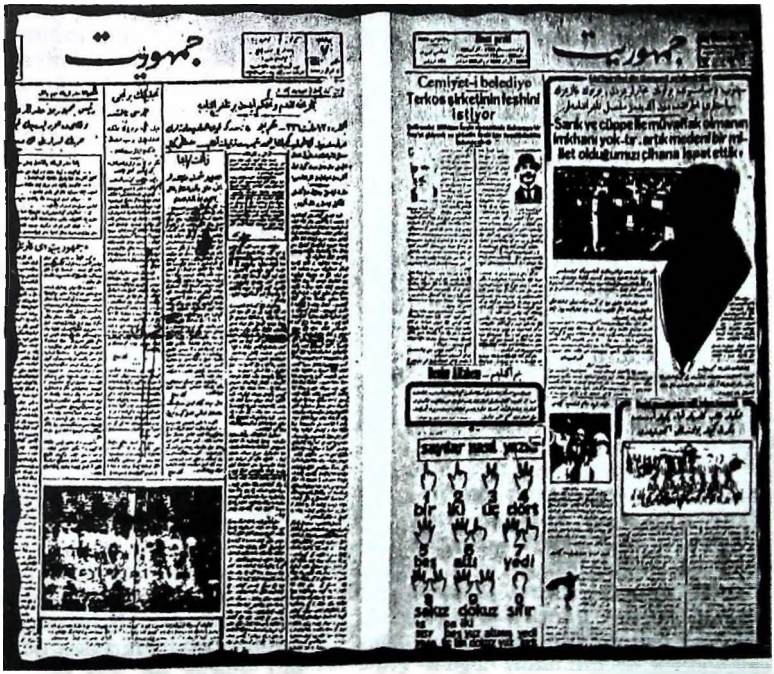
Bütün bunlar yapılırken memlekette hâkim tek parti vardı: Cumhu-

riyet Halk Fırkası. Tıpkı komünist ve faşist sistemlerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyetinde de başka partilere hayat hakkı verilmiyordu.

Cumhurbaşkanı Atatürk, aynı zamanda CHF Genel Başkanıydı. Seçim sistemi de o zamanlar çok tuhaftı. "Müntehib-i evvel" denen ilk seçmenler, yâni vatandaş ekseriyeti, "müntehib-i sânî" denilen ikinci seçmenleri seçiyordu. Bu ikinci seçmenler ise ekseriyetle CHF'nin ileri gelenleri oluyordu. Bunlar da hâliyle parti başkanının, yâni aynı zamanda Cumhurbaşkanı da olan Atatürk'ün hazırladığı tek listedeki namzedlere oy veriyorlardı.

İşin doğrusu, seçim de bir formaliteden ibâretti. Aslında sâdece CHF Genel Merkezinin, yâni Atatürk'ün ve yakın kadrosunun istediği kişiler milletvekili oluyordu. Buna da "seçim" yerine "tâyin" demek daha doğru olur. Dış dünyâ ise Türkiye'nin bu "cumhuriyetçilik oyunu"na elbette inanmıyordu. O günün gedikli TBMM Başkanlarından Kâzım Özalp Paşa, Avrupa'da geçen bir hâtırasını şu şekilde naklediyor:

"Geçenlerde Viyana'da bulunduğum zaman, Neue Frele Presse gazetesi benden mülâkat istemiş ve 'Türkiye'de kaç siyâsî parti vardır?' sualini sormuştu. 'Bizde yalnız bir fırka vardır' cevabını verdim. Gazeteci hayret etti, 'Hükûmet işleri sâdece bir fırka ile nasıl kontrol edilebilir? O halde sizde parlamento murakabesi yok demektir' dedi. Kendisini tatmin için, bizdeki sistemi izah edip, 'Hayır bizde murakabe vardır, fakat bizim kendimize mahsus tarzımız vardır. Biz hükûmeti fırkada ve encümenlerde kontrol ederiz. Böyle-

Devlet terörü sâyesinde bütün muhalefeti susturan iktidar, bir seri ıslahâtlar yapmaya girişmişti. Bunlardan biri de Arap alfabesinin yerine Latin alfabesi getirilmesiydi (1 Kasım 1928). Bu icraatla birlikte bir millet bir anda ümmî duruma düşmüştü. Gazeteler de şaşırmıştı. Sayfalarının yarısını Arap harfleriyle, yarısını Latin harfleriyle neşrediyorlardı.

"Şu budalaya bakın: Avrupa'nın ortasında bize parlamento dersi vermeye gelmiş."

Tek partinin iştirak ettiği seçimlerin yapılış tarzı da acâipti. Seçimler günlerce sürer, o zaman zarfında sandığın anahtarı, CHF'ye bağlı memurun cebinde dururdu. Fotoğrafta görüldüğü gibi, seçim sandığı sayım merkezine deveyle taşınırdı.

likle de ülkemizde, çok fırkaların varlığından kopup gelen sakıncaların tesirini önledik' dedim. Gazeteci ertesi günü söylediklerimi aynen yazmakla beraber —kendi tâbiriyle— 'Şu budalaya bakın: Avrupa'nın ortasında bize parlamento dersi vermeye gelmiş' mealinde bir de fıkra ilâve etmişti." (Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam, İstanbul: 1980, s.396)

Gerçekten de o günün Avrupalıları bizdeki "demokrasi" sisteminin gülünçlüğünü böyle ifâde ediyorlardı. Türkiye içinde devlet terörü yüzünden kimse ağzını açamıyordu, lâkin hür Avrupalılar görüşlerini açıkça yazarken de bizim devletimizi küçük düşürüyordu. Kendilerine haksız demek de mümkün değildi, çünkü "cumhuriyet" kelimesi sâdece isim ve resimden ibâret kalmıştı.

EKONOMİ DE ÇIKMAZA GİRİYOR

MİLLETİ bin yıllık kültüründen koparârak bir serî inkılâplar yapan CHF iktidarları, öte yandan memleketin ekonomik yönünü de gittikçe kötüye götürüyorlardı. Millet bir taraftan devletin mânevî baskısı, diğer taraftan da maddî vergi boyunduruğu altında eziliyordu. 1930'lu yıllara işte bu şartlar içinde girilmişti. Şu ifâdeler çok dikkat çekicidir:

"Cumhuriyetin ilânından yedi yıl geçmiş olmasına rağmen, sanayileşme hamlesi başlamamıştı. Bütün dünyayı saran buhran, endüstrileşmemiş, ülkesinin sahip olduğu hammaddeleri değerlendirememiş, aldığı sattığından çok olan ülkede büyük sıkıntılar yaratmıştı. Vergiler ağır ve adaletsizdi. Âşar kaldırılmış olmakla beraber, köylünün vasıtalı ve vasıtasız ödediği verginin nisbeti ve külfeti, âşarın altında kalmıyordu. Görünür işsizliğin yanında, iş alanı bulunmamasından doğan işsizlik, geçim şartlarını çok ağırlaştırmıştı." Yıllarboyu, Yaşadığımız Yüzyıl, 6. Fasikül)

CHF iktidarlarının katı sansürü altında bulunan o günlerin basınında da bu ekonomik sıkıntılar dile getirilmiştir. 1928 Nisan'ındaki nüshasında "Resimli Ay" mecmuası, "Hayat pahalılığı hakkında mecmuamızın tedkikatı" başlıklı bir yazıya, "Tedkikatımıza göre Harbden beri hayat vasatî olarak on altı misli artmıştır"

diye başladıktan sonra hayat pahalılığının beynelmilel bir hâdise olduğundan bahsediyor ve şöyle bitiriyor:

"İşte bu sebepler dolayısıyladır ki hayat Harbden evvelkine nisbetle vasatî 16 misli artmıştır. Hayatın bu pahalılığının umumi oluşuna göre tekrar eski bolluğun avdetini beklemek mümkün değildir. Hayat günden güne pahalılaşacak, ihtiyaç ve sa'yin kıymeti nisbetinde pahalılık da artacaktır."

Cumhuriyetin ilânından 1930'lara gelinişini bir kitaptan takip edelim:

Biz bu filmi daha önce görmüştük!

ENFLASYON 1928

"Hayat Harb'den evvelkine nisbetle vasatî 16 misli artmıştır. Hayatın bu pahalılığının umumî oluşuna göre tekrar eski bolluğun avdetini beklemek mümkün değildir."

Hayat pahalılığı hakkında mecmuamızın teklifleri

Resimli Ay dergisinin Nisan 1928 tarihli nüshasında yayınlanan bir makalede hayat pahalılığının harbden evvelkine nisbetle 16 misli arttığı belirtiliyordu. İşte bir muhalefet partisinin kurdurulmasında, ekonomik durumun bu şekilde bozuk oluşu da mühim rol oynamıştı.

"Bu yedi yıl içerisinde bütün muhalifler ekarte edilmiş, sesler susturulmuş, Takrîr-i Sükûn Kânunuyla mecburî sükûnet sağlanmış, yeni iktidara ters düşen devlet ricâlinin her birisi bir köşeye sinmiş veyâ kellesini vermişti. Cumhuriyet Halk Fırkasının tek parti idâresi vardı ve milletin hâli perîşandı." (Mustafa Kaplan, İrtica Dosyası, s.93)

Devletin kurtulmasında en mühim hizmeti verenlerden Kâzım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Selahattin Âdil, Selahattin Köseoğlu, Refet Bele, Sakallı Nureddin, Cafer Tayyar Eğilmez gibi paşalar inzivâya mecbur edilmiş; Rauf Orbay, Dr.Rıza Nur, Mehmed Âkif Ersoy, Dr.Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar gibi isimler yurt dışına kaçmak zorunda kalmış; Ali Şükrü Bey ve Deli Halit Paşa gibileri siyâsî cinâyetlerle, ve pekçok sayıda isim de İstiklâl Mahkemelerinin sehpâlarıyla yok edilmişti.

Diğer taraftan ise memleket büyük bir iktisâdî buhrana düşürülmüştü.

YENİ BİR PARTİ DENEMESİ

ŞİMDİ DE bir ansiklopedinin tesbitlerine bakalım:

"Öte yandan, kıyafetten harflere kadar uzanan bir dizi yenileştirici ve köktenci kararların kamuoyuna gereğince sindirtilmemesi, yani klâsik deyimle bu konuda yığınlarla diyalog kurulmaması; öte yandan ülkenin ekonomik durumunun belirli bir gelişme göstermediği gibi, yurt çapında yoksullaşmanın azalmaması büyük halk kitlelerinin hoşnutsuzluğunu artırmaktaydı. Böylece, yasal bir muhalefet partisinin var olmamasına karşın, potansiyel toplumsal muhalefet alabildiğine yükselmekteydi." (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.8, s.2052)

"Gazi bile toplumsal muhalefetin boyutlarını gezilerinde görebilmekteydi. Nitekim, Serbest Fırka deneyiminden hemen sonra, bu gezilerden birine danışman olarak katılan A.Hamdi Başar şunlara değinmektedir: 'Vergi işi... Her nereye gitmişsek verginin ağırlığından, alınma tarzının kötülüğünden, bu suretle yapılan zulümlerden şikâyet edildiği görüldü... Ekseriya vergisini ödeyemediği için tarlası, evi-barkı satılmış olanların geçirdiği hayat fâcialarını, onları dinleyenlerin vicdanlarında acı akisler yaptığı halde, konmuş kanunlar ve usullere göre birşey yapılamıyor... Geçtiğimiz her yerde bir şikâyet konusu da Ziraat Bankalarına âittir. Ziraat Bankaları köylüye borç para vermiyor, çiftçi eli böğründe

banka kapılarında dolaşıyor... Halbuki aynı banka şehirde tüccara kredi açmaktadır. Tüccar bankadan para alıyor ve köylüye o ikraz ediyor.'

"Bu arada Mustafa Kemal, genel sekreteri Hasan Rıza Soyak'a aynı konuyu şöyle yansıtıyor: 'Bunalıyorum çocuk, büyük bir ıztırap içinde bunalıyorum. Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddî mânevî perişanlık içerisinde...' İşte 1930'a gelindiğinde genç Türkiye devletinin tüm yörelerinde yükselen toplumsal muhalefetin boyutları bu noktaya ulaşmıştı.

"Bu muhalefetin şu ya da bu biçimde patlamasından korkulurdu. Bu patlamanın denetim altında tutulması, en azından Cumhuriyetin ve onun simgesi olan devrimlerin bir yerde savunulması gerekiyordu. İşte güdümlü muhalefet diye adlandırdığımız Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması, bu koşullarda olmuştur." (A.g.a., s.2053)

Aynı ansiklopedinin bir sayfa sonra söylediği şu nokta da çok enteresandır:

"Bu arada, ülke içersinde gittikçe güçlenen İsmet Paşa faktörünü belli sınırlara çekmek ve denetlemek gibi ikincil istekler de gündeme alınmış olabilir."

Gerçekten de 1925'ten beri iktidarda bulunan İsmet Paşa, gittikçe nüfûzunu arttırıyordu. Köşe başlarına hep kendisine bağlı olanları getiriyor; Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın da bir mânâda altı oyuluyordu. Nitekim, Serbest Fırka denemesinden altı-yedi sene sonra bu çekişme iyice su yüzüne çıkacaktır.

Devletin adının "cumhuriyet" olmasına rağmen Türkiye'de demokrasinin olmayışı Avrupa ülkelerince de hem tenkid ve hem de istihzâ mevzuu oluyordu. Serbest Fırkanın kuruluş sebeplerine temas eden bir yazar şöyle diyor:

"Bir kere, dış dünyanın doğrudan ve dolaylı etkileri vardır. SCF önderlerinin yurt dışından (Paris Büyükelçiliğinden) gelmesi, bu kategorideki nedenlerin önemini arttıran bir etken olmuştur. Bunların ağırlık payını abartmaktan çekiniyorum. Fakat dış dünyaya kendimizi beğendirmek isteğinin bile bir rolü olduğu açıktır. Denilebilir ki, o yıllar boyunca dış dünyada çok-partili demokrasiler tek model değildi. Sovyet Rusya ve Faşist İtalya da vardı. Fakat Gazi ve arkadaşlarının kendilerini beğendirmek istedikleri dış dünya, Batı dünyasıydı." (Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyetinde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.245)

Yazarın aldığı dipnotta da şu bilgiler var:

"Türk ileri gelenlerinin sözlerine ve Cumhuriyetin anayasasına karşın, Türkiye'de demokrasi olmayışı Avrupa'da git gide artan eleştirilere konu ediliyordu. 'Çağdaş'lığı başka şeylerin

SCF denemesi Atatürk'ün satranç oyunundan başka bir şey değildi

yanısıra Batılılık diye tanımlayan ve dolayısıyla Batının onayını sağlamak isteyen birçok Türk önderi için, bu durum dayanılmaz bir hal almaktaydı. (ABD) Büyükelçi(si) Grew, Türk önderlerinin çıkmazını, şu kuşkusunu dile getirerek özetlemiştir: Gazi gitgide tek parti sistemini Türkiye'nin Avrupa ve Batıya oranla aşağılığının bir işareti diye görür olmuştu. Amerikalı ve Avrupalı yazarlar son yıllarda çoğu kez biçimce Batılı ama gerçekte Doğulu diye tanımlanan Türk diktatörlüğüne geniş yer ayırmışlardır. Gazi dikkatine sunulan bu tanımlamalardan hoşlanmamıştır."

METE TUNÇAY: Avrupalı yazarların, Mustafa Kemal için "Biçimce batılı ama gerçekte Doğulu Türk diktatörü" ifadesini kullandığını belirtiyor.

Ayrıca Düyûn-u Umumiyenin temizlenmesi meselesi ile 1929 Dünya ekonomi krizinin de Serbest Fırka denemesinde rolü olabileceği aynı yazar tarafından belirtilmektedir.

ATATÜRK'ÜN "SATRANÇ" OYUNU

BÜTÜN muhalefet kaynaklarını kurutan tek parti idâresi, işte şu saydığımız sebepler neticesinde çok partili hayâta geçme denemesine karar veriyor. Yazar Mete Tunçay, adı geçen kitabında bu yeni denemeyi şu şekilde hulâsa ediyor:

"İnönü'nün satranç meraklısı olmasına karşılık, Atatürk'ün bu oyunla ilgisini bilmiyorum. Fakat SCF denemesinde, onun kendi kendisiyle satranç oynar gibi bir durumda olduğu duygusuna kapıldım: Karşı takımın adını koyuyor, taşlarını bir bir seçiyor, kimin nerede oynayacağını belirliyor, programını denetliyor, ilgili yazışmaları (kendisine yazılanları bile) dikte ediyor, parasını veriyor vb. Fakat bütün bunları rastgele yakıştırmalarla yaptığını düşünmek doğru olmaz. Hükümete karşı kimlerin neler düşündüğünü bilmektedir. Yaptığı, onları, kendisinin istediği bir biçimde örgütlemekten, böylece de bütün ülke çapında ortaya çıkan ya da gizli duran karşıt eğilimleri bu odakta toplayarak denetleyebilmekten ibarettir." (A.g.e., s.248-249)

CEMAL KUTAY: Halk Fırkasının muhaliflerinin nasıl perişan edildiğini anlatıyor.

Yeni nesillerin şimdi adını bile bilmediği ve Atatürk'ün "satranç oyunu"nun bir neticesi olarak doğup batan Serbest Cumhuriyet Fırkasının anlatmaya çalışacağımız hikâyesine girişi böyle yapabiliriz. Târihçi Cemal Kutay da bu denemeye kadar gelişi şöyle anlatıyor:

"Cumhuriyetin ilk ciddî muhalefet fırkası olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmış, İstiklâl Mahkemeleri kesif bir faaliyet devresi geçirmiş, birçok temel inkılâplar başarılmış, 1 Eylül 1927'deki seçimlerle Üçüncü Büyük Millet Meclisi 1929'a kadar çıkardığı kânunlarla üç yıllık hayatını, rejimin hususiyetlerini teşkil eden tedbir ve kararlarla belirli istikâmete yöneltmiştir. Takrîr-i Sükûn kânunu hâlâ yürürlüktedir ve İstiklâl Mahkemeleri hâlâ vazîfe başındadır.

"Ve böylesine bir gidişin hasretini

çekenler, şimdi, tam bir huzur, rahatlık içindedirler: Başvekil İsmet Paşa'nın karşısında, Millî Mücâdele liderlerinden hiç kimse kalmamıştır; bazıları memleketi terke mecbur olmuşlar, bazıları selâm verecek vefâkâr bulabilmenin hasreti içinde evlerine çekilmişlerdir. Vilâyet ve kazâlarda, Terakkiperver Fırkaya alâka göstermiş olanlar, ya bin bir merhaleden sonra Halk Fırkasına dönmüşler, ya politikaya tövbe etmişlerdir: Göğüslerinde İstiklâl Madalyası olan malûl gaziler bile, bir tekel maddeleri satıcılığı alabilmek için, bulundukları yerin Halk Fırkasının mutemedlerinden sadakat vesikası almak zorundadırlar." (Tarih Sohbetleri, İstanbul: 1967, c.6, s.226)

Bütün bu "muhalifleri temizleme harekâtına" rağmen, iktidara muhalefet devam ediyordu. Halk arasında muhalifler olduğu gibi Mecliste de İsmet Paşa Hükûmetini beğenmeyenler vardı.

Serbest Fırkayı kurmakla vazifelendirilen Ali Fethi Bey parti kurmadan önceki durum için şunları anlatıyor:

"Rize Mebusu Fuad Bey'i gördüm. Genel durumdan ve memleketin durumundan sözettik. Kendisinin İsmet Paşa Hükûmetinden pek şikâyetçi olduğunu öğrendim. Hattâ Kılıç Ali Bey ve Recep Zühtü Bey gibi arkadaşlarının da bu durumdan rahatsız olduğunu söyledi. Memleketin her tarafından yükselen şikâyetlerin Gazi'nin en yakını bulunanlar arasında bile söylenegelmesine, buna rağmen İsmet Paşa Hükûmetinin devam eylemekte olmasına hayret ettim."

Rize Mebusu Fuad Bey: Ali Fethi Beye, İsmet Paşa hükûmetinden pek şikâyetçi olduğunu anlatmıştı.

Ali Fethi Bey halkın hükûmete karşı tavrı hususunda da şöyle diyor:

"İsmet Paşa Hükûmetinden bıkmış olan halkın, bu tahammülü aşan durumdan kurtulmak için bir değişikliğe şiddetle ihtiyacı vardı." (Ali Fethi Okyar, a.g.e., s.379)

HALK HÜKÛMETTEN ŞİKÂYETÇİ

İŞTE bu atmosferde Serbest Fırka kurulması meselesi ortaya çıktı. İlerki bahislerde de açıkça görüleceği üzere, yeni bir parti kurulması fikri, sâdece ve sâdece Atatürk'e âitti. Hâdiseyi plânlayan, yönlendiren ve kontrol altında tutan Atatürk'tü.

Ali Fethi Bey, 22 Temmuz 1930'da büyükelçi olarak bulunduğu Paris'ten, tâtil için İstanbul'a geldiğinde hiçbir şeyden haberi yoktu.

Vakit gazetesi başyazarı Âsım Us bu mevzûdaki görüşlerini şu şekilde dile getiriyor:

"Anlaşılıyordu ki Serbest Fırka diye CHF'den ayrı bir siyâsî teşekkül kurulmasına Atatürk karar vermişti. Bu ikinci partinin lideri olarak da Paris Sefiri Fethi Okyar'ı seçmişti. O günkü şartlar içinde Fethi Okyar'ın Serbest Fırka adında bir muhalefet partisi kurabilmesi kolayca aklın kabul edebileceği bir iş değildi. Zîrâ iktidarda olan Cumhuriyet Halk Fırkasının büyük lideri bizzat Atatürk'tü. Başbakan İsmet İnönü de onun genel başkan vekili idi. Fethi Okyar Serbest Fırka'yı Atatürk'ün Genel Başkan, İnönü'nün de ona vekil olduğu CHF'ye karşı kuracaktı. Fethi Okyar'ın kendi şahsî teşebbüsü ile böyle bir işe girişmesi tabiî imkânsızdı. Fakat böyle bir fırka kurulmasını Atatürk istiyordu." (Gör-

M.Kemal, Ali Fethi'yi içki masasında SCF'ye genel başkan olarak tâyin ediyor

düklerim, Duyduklarım, Duygularım. s.128)

Ali Fethi Bey, Atatürk'ün plânından yurda dönüşten bir hafta sonra haberdar olmuştu. Yalova'da kalan Atatürk'ü ziyârete gittiği bir günün akşamında yeni kurulacak partinin lideri olması teklifini almıştı. Ali Fethi Bey, Atatürk'ün teklifini ve daha sonra aralarında geçen konuşmaları şu şekilde naklediyor:

"Akşam oldu, yine sofrada birleştik. Târihten bahisler açıldı Samih Rıfat Bey hazırladığı târihî bir tedkikini okudu. Her vakit beni biraz rakı içmeye sevk eden Gazi Hazretleri o akşam alışılmışlığın dışında bana rakı içmemekliğimi tavsiye ediyordu. Yemek yenilmiş, vakit hayli ilerlemiş bulunuyordu.

"Gazi sofradakilere izin verdi. Ben de bu arada otele gitmek üzere elini sıkmak istedim. Fakat bana 'kal' işaretini verdi. İzinle İstanbul'da iken Yalova'ya kendisine saygılarını sunmak üzere gelmiş olan Samsun Vâlisi Kâzım Paşa'ya [Kâzım İnanç] da 'kal' işaretini verdi.

"Herkes uzaklaşmıştı. Cumhurreisi sofranın başında, ben sağında, Kâzım Paşa solunda oturuyorduk. Gazi bir süre sustu, sonra Kâzım Paşa'ya döndü:

" 'Vaziyetimizi dahilden nasıl görüyorsunuz? Vâlisiniz. Halk ile doğrudan doğruya temas ediyorsunuz. Bildiklerinizi serbestçe ve çekinmeden bana söyleyiniz' dedi.

"Kâzım Paşa, vâlilerin elinde selâhiyet bırakılmadığından, en küçük memuru bile azil ve tâyin edemediklerinden ve nüfûzu bu kadar sınırlandırılan vâlilerin iş görmediklerinden bahsetti.

"Gazi kendisini alâka ile dinliyordu. Sonra yine sordu:

" 'Halk hükûmetten şikâyetçi midir? Korkmayınız, söyleyiniz' dedi.

"Samsun Vâlisi Kâzım Paşa, Gazi'nin sualine tereddütsüz cevap verdi:

" 'Evet... Halk hükûmetten şikâyetçidir. Paşa Hazretleri... Bilhassa mahkemelere işleri düşenler davâlarının bir türlü neticelenmediğinden şikâyet ediyorlar' yolunda sözler

ALİ FETHİ BEY- Atatürk'ün memleketin durumunun dışardan nasıl göründüğünü sorması üzerine, bildiklerini anlatmıştı. "Daha sonra millî ve iktisâdî vaziyetimiz pek fena görülüyor" sözünün Muhalefet Partisinin lideri olmasının zeminini hazırlayacağını bilmiyordu tabiî...

söyledi." (Üç Devirde Bir Adam, s.384-385)

MUHALİF FIRKA KURULMALI

ALİ FETHİ BEY, Atatürk'ün kendisine de, memleketin durumunun dışarıdan nasıl görüldüğünü sorduğunu, kendisinin de, "Dışarıdan mâlî ve iktisadî vaziyetimiz pek fena görülüyor" cevabını verdiğini, söz bu durumdan nasıl kurtulunacağı hususuna geldiğinde ise kendisinin, "Bunların yok edilmesi için tek bir çâre vardır. O da Meclisin vazife yapmasıdır" cevâbını verdiğini naklediyor.

Atatürk'ün Meclisteki birçok mebusun, "nemelâzım" diyerek sustuğunu söylediğini nakleden Ali Fethi Bey, kendisinin cevâbını ve diyalogun devâmını şu şekilde anlatıyor:

" 'Meclisteki üye, yani milletvekilleri elbette birşeyden endişe ettikleri için susuyorlar. Hiç bir şeyden endişe etmeyerek denetim görevlerine devam etmeleri mümkündür' dedim. "Gazi bir an düşündü, sonra yüzüme dikkatle baktı:

" 'Ben bunun çâresini buldum. Memlekette muhalif bir fırka kurmak lâzımdır. Böyle bir fırka vücuda gelirse Mecliste münâkaşa daha serbest olur. Meselâ siz böyle bir fırkanın başına geçerseniz, bildiklerinizi Mecliste serbestçe söylersiniz. Bu suretle uygulamada görülen birçok hatânın da önünü almak mümkün olur' dedi.

"Teklifin böyle bir konuşma sonunda geleceğini tahmin etmiyordum, bilhassa, bir muhalif fırkanın kurulması şartları üzerindeki araştırma ve zeminin uzun zaman sürecek tedkiklerden ve doğan ihtiyaçlardan meydana geleceği kanaatımla şu cevabı verdim:

" 'Rica ederim, beni İsmet Paşa ile karşı karşıya getirmeyiniz...'

"İtiraf edeyim ki, İsmet Paşa'nın samimiyetine aslâ itimâd edemiyordum. Bir vesile bulup beni kabahatli düşürmek ve Gazi ile aramı bozmak için çalışacağından emindim. Bu endişe ile lâzım gelen teminatı almadan kendisinin karşısına çıkmak istemiyordum. Onun [illegible]beni muhalif fırkanın başına geç. [illegible]en affetmesini Gazi'den rica ettim. Gazi: 'Tekrar bu bahis üzerinde konuşuruz' dedi ve gece konuşmamız burada son buldu." (a.g.e., s.388)

Burada görüldüğü gibi parti kurulmasının zâhirî sebebi, memleket meselelerinin Mecliste serbestçe tartışılmasını sağlamaktı. Ama, bu zâhirî sebebin ardında yatan gerçek sebepler ise bam başkaydı ve onlar da zamanla açığa çıkacaktı.

Atatürk'ün CHP'den ayrı ikinci bir parti kurulması fikrini ortaya atıp da, bu partinin başkanlığı için Ali Fethi Beyi münasip gördüğünü açıkladığı zaman, Ali Fethi Bey çok şaşırmıştı. Bu nasıl olacaktı? Yeni kurulacak parti otomatikman Atatürk ile karşı karşıya gelmiş olmayacak mıydı? Zîrâ CHP'nin Genel Başkanı Atatürk idi. Öte yandan Ali Fethi Bey, İsmet Paşa'ya da güvenmiyordu. CHP'nin "Başkanvekili" ve aynı zamanda "Başbakan" olan İsmet Paşa'nın yine bir entrika çevirerek, başına çorap örmesinden endişe ediyordu:

"İsmet Paşa'ya o kadar az itimadım vardı ki, tekliflerini [Atatürk'ün yaptığı teklifi] derhal kabul edemedim ve düşünmeyi tercih ettim." (Üç Devirde Bir Adam, s.402)

SÛRET-İ HAKTAN GÖRÜNEREK

ALİ FETHİ Bey, İsmet Paşa için endişelenmekte ne kadar haklı olduğuna dâir şöyle bir hâdiseyi de hatırlatmaktadır:

"Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduğu zaman ben Başvekildim. Bu ilk muhâlefet fırkası, benim, başvekillikten istifamdan sonra ve hiç de arzulanmayacak şekilde kapatılmıştı. İsmet Paşa'nın sûret-i haktan görünerek bir entrika ile aleyhimde manevra çevirmesi ihtimâli zihnimi mütemâdiyen işgal ediyordu." (a.g.e., s.408)

ENDİŞELER... ENDİŞELER...

ALİ FETHİ BEY'İN yeni bir partinin akıbeti hakkında endişelendiği o kadar çok husus vardı ki... Meselâ bunlardan birisi de, hür basının olup olamayacağı, serbestçe tenkidin yapılıp yapılamayacağı idi. İnönü ve Atatürk ile başbaşa verip yeni parti işini "pişirdikleri" hengâmede bu düşüncesini bizzat İnönü'nün yüzüne karşı söylemiş ve şöyle demişti:

"Bu fikrin uygulamaya konulmasında birçok müşkilât başgösterecceğini de şimdiden arzederim. Basın hür olacaktır. Her türlü yazılar yazılacak, Mecliste acı tatlı eleştiriler yapılacaktır. Buna tahammül etmek zor olacaktır. Evvelâ böyle bir yolu tercihte iktidarı temsil eden şahsiyet ve kadroların samimî olarak bu yeni nizamı benimsemiş olmaları ilk şarttır. Bu temel hakikatte mutabık kalındıktan sonra, diğer tecellilere göğüs germek vazife olur. Bilmem hatâ ediyor muyum?"

Bu arada söze karışan Atatürk şöyle demişti:

"Bunlara tahammül edeceğiz. Başka çâre yoktur. Bugünkü manzaramız aşağı yukarı bir diktatör manzarasıdır. Vakıa bir Meclis vardır. Fakat dahilde ve hariçte bize diktatör nazarıyla bakıyorlar. Geçen sene Ankara'yı ziyaret eden Alman yazarlarından Emil Ludwig idare şeklimiz hakkında tuhaf sualler sormuş ve diktatörlüğümüze hükmederek geri dönmüş ve bu kanaatını da yazmıştır." (a.g.e., s. 392)

Atatürk, Ali Fethi Beyi iknâ etmek için başka teminatlar da verme lüzumu hissederek şöyle demişti:

"Memlekette birçok adamlar sizin arkanızdan gelebilir. Hattâ Kâzım Karabekir Paşa, Refet Paşa gibi zevat da sizinle işbirliği ederlerse bunda hiçbir sakınca görmüyorum. Yalnız bugünkü fırkanın sağında hiç bir teşekküle müsaade edemem. Yeni teşekkül ancak Halk Fırkasının solunda olmalıdır." (a.g.e., s.400)

Bu konuşmalar akla Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulduğu günleri getirmekteydi. O günlerde de aşağı yukarı aynı sözler söylenmişti. "Hür basın" fikri ortaya atılmış ve basının iktidarı tenkid etmesine bir müddet için göz yumulmuştu. Fakat daha sonra İstiklâl Mahkemeleri kurulup, Takrîr-i Sükûn Kanunu çıkarıldıktan sonra memlekette ne kadar muhalif varsa, hepsinin yakasına yapışılıp hesap sorulmuştu.

İSMET İNÖNÜ- Bir muvâzaa partisi olduğu ap açık belli olan Serbest Fırkayı kurmakla vazifelendirilenler en çe İnönü'den çekiniyorlardı. Ali Fethi Bey, "İsmet Paşa'nın sûret-i haktan görünerek bir entrika ile aleyhimde manev çevirmesi ihtimâlî zihnimi mütemâdiyen işgal ediyordu" diyor.

TARAFSIZ KALACAK MIYDI?

GEREK yeni partiyi kurmakla vazifelendirilen Ali Fethi Beyin ve gerekse yeni partinin kurucusu olması istenen şahısların zihnini kurcalayan en mühim husus şuydu: CHF'nin başkanı Atatürk'tü. O halde Atatürk icabında kendi partisinin tenkid edilmesine nasıl tahammül edecekti? İki parti arasında nasıl tarafsız kalacaktı?

İşte bu düşünce yüzündendir ki, yeni partiyi kurması istenen herkes bu işe bir türlü yanaşmak istemiyordu. Bunu gören Atatürk ise, yeni partiyi kurmakla vazifelendirdiği herkese tarafsız kalacağına dâir teminat üstüne teminat veriyordu.

Yeni partinin kuruluş safhasındaki gelişmeleri yakından takip eden gazeteci Âsım Us, Atatürk'ün İnönü ve Ali Fethi Beye hitaben şöyle dediğini naklediyor:

"Ben şimdi bir babayım. Siz ikiniz de benim evlâdımsınız. İkiniz arasında benim nazarımda hiç bir fark yoktur." (Niyazi Ahmet Banoğlu, Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı, c.I, s.366)

Atatürk, tarafsızlığı hususunda Meclis Başkanı Kâzım (Özalp) Paşa'nın sorusuna da şu cevabı vermişti:

"Tabiî... Tabiî bitaraf kalacağım..." (Üç Devirde Bir Adam, s.409)

HIYÂNET OLABİLİR Mİ?

ALİ FETHİ BEY, Atatürk'ün verdiği teminatlardan sonra tereddütlerinin gittiğini söylüyor. Atatürk'ün bir yandan bu şekilde teminat verip tarafsız kalacağını belirtirken, öte yandan Serbest Fırka aleyhinde olacağına ihtimal vermediğini belirten Ali Fethi Bey şöyle diyor:

"Geride ne kalıyordu? Beni rahatsız eden cihet, yukarıda da söylediğim gibi, İsmet Paşa'nın samimiyetsizliği ve bu yüksek mefkûreyi tahakkuk edebilme imkânlarından mahrum bırakması için her çâreye başvurması ihtimâli idi. Fakat Gazi'nin târihte nâmını lekeletmemek için cumhuriyet mefkûresinde hizmet maksadıyla teşebbüs ettiği bu işi torpillemek, Cumhuriyet mefkûresine karşı bir hıyânete Gazi'nin beş senelik idareden sonra hâsıl ettiğini kabul eylediğim intibah hissini muhafaza ederken râzı olabileceğine aslâ ihtimal vermiyordum.

"...Zamanlardan beri bütün kalbim, vatanda henüz doğmamış olan hürriyet güneşinin hasretiyle sızlamakta idi. Cumhuriyet kelimesi yalnız dudaklarda kalmış ve kalblere girmemişti. Bunun tesisine hizmet için geçen fırsatı kaçırmak ve en aziz mefkûrem olan cumhuriyetçiliğe ve hürriyete karşı kayıtsız kalmak benim yapamayacağım bir şeydi. İsmet Paşa'nın hodbinliği ve nihayetsiz iddiâlı ve hudutsuz mevki hırsına eklenen yetersizliği ve etrafında cereyan eden fecaatleri anlamamaktaki inadı yüzünden memleket bir uçuruma doğru sürüklenmekte iken haykırmamak, fenalıklara karşı ses çıkarmamak ve bir istirahat köşesinde kalmak elimden gelmiyordu." (a.g.e., s. 411)

PARTİ FİKRİ OLGUNLAŞIYOR

YENİ parti kurulması fikri CHF ileri gelenlerince öğrenildikten sonra, bu partinin önde gelen bazı isimleri itiraza kalkışmış ve muhalefetin parti içinde olmasını, yeni bir parti kurulmamasını istemişlerdi. Fakat Atatürk bu fikri şiddetle reddetmiş, kesin bir dille yeni bir parti kurulacağını söylemişti.

Partinin kurucularının yanı sıra, ismine varıncaya kadar hemen herşey Atatürk'ün kafasının içerisinde çoktan şekillenmişti. Partinin ismi hususunda, Ali Fethi Beye şöyle demişti:

"Sizin fırkanızın ismini buldum: Serbest Cumhuriyet Fırkası... Bu isme ne dersiniz?" (a.g.e., s. 406)

Ali Fethi Bey, Atatürk'ün verdiği teminatlardan sonra parti kurma işine râzı olmuştu. Ama gerek para,

Türkiye Büyük Millet Meclisi balkonunda milletvekilleriyle birlikte (11 Ocak 1921)

gerek kurucu üye, gerekse Mecliste temsil hususunda bâzı istekleri vardı. Bunları da Atatürk'e teker teker açmıştı. Eşit muamele hususunda şöyle demişti:

"Sizin her iki fırkaya eşit muamele ve eşit yardımda bulunmanızı isterim. Ancak bu şartlarla fırkanın kurulmasına teşebbüs edebilirim."

Ali Fethi Bey, pazarlığın gerisini şu şekilde naklediyor:

"Gazi: 'Tabiî böyle olacaktır. Teşkilâtınız için ben ayrıca yardım edeceğim. Paraya ihtiyacınız var. Ne kadar isterseniz, söyleyiniz' dedi. Hakikaten teşkilât için zarurî olarak paraya ihtiyaç vardı. Miktarının ne olacağını o anda elbette bilemezdim. Böyle bir mevzuu da, prensip anlaşmasına varmadan düşünmemiştim. Şu cevabı verdim:

" 'Paranın miktarını tâyin etmeme imkân yok... Bu ihtiyacı Halk Fırkası erkânı elbette daha iyi bilirler. Halk Fırkasının bütçesi gerçek ihtiyaca göre tâyin ve tesbit edilmiş olduğuna göre, ben de o kadar para isterim.'

"Gazi, konuşmalarımızı alâka ile dinleyen Halk Fırkası Umumî Kâtibi Saffet Bey'e, Halk Fırkasının bütçesinin yekûnunu sordu. Saffet Bey gerçek miktarı hatırlayamadığını söyledi. Bunun üzerine Gazi bana döndü:

" 'O halde Saffet Bey'le görüşünüz, Halk Fırkası bütçesini esas tutarak miktarı tâyin edersiniz' dedi." (a.g.e., s.416)

Ali Fethi Bey, yakın arkadaşlarına; Atatürk'le arasında geçen konuşmaları ve parti kuruluşu sırasında yerine getirdikleri formaliteleri ve maddî meseleleri nasıl hallettiklerini anlatırken şöyle diyecekti:

"Hulâsa benim Fırkam, Cumhuriyet Halk Fırkasının bir cenahı olacaktır. Sağ mı, sol mu, onu artık hâdiseler gösterecektir. Bu teklifinde samimi olduğuna kânîim [Atatürk'ü kastediyor]. Bu hususta teminat olarak da, aramızda mektuplar teâti ederek, neşredeceğiz. Bu mektuplarla Atatürk ikinci bir fırkanın kurulmasını arzu ettiğini ve bu fırkanın tesisi ve

Ali Fethi Bey ile İsmet Paşa çetin bir meb'us pazarlığına girişmişti

yaşaması için elinden geleni yapacağını alenen beyan edecektir. Ayrıca fırkayı kurmak için lâzım olan parayı da veriyor. Hattâ daha şimdiden bize, yetmiş seksen meb'us da ayıracaktır. Bunun için benden bir liste istedi." (Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı c.1 s.367. Feridun Kandemir'in "Serbest Fırka Nasıl Kuruldu, Nasıl Kapatıldı?" isimli eserinden naklen...)

Serbest Fırkanın kuruluşu henüz "resmîleşmeden" ve umumî efkâra duyurulmadan önce, "perde gerisinde" çok çetin pazarlıklar olmuştu.

Bu pazarlıklardan birisinin ana mevzuu da, yeni partiye verilecek milletvekili sayısı üzerineydi.

"Müstakbel" partinin tek ve yegâne mîmarı Atatürk, yeni partiyi kurmakla vazifelendirdiği Ali Fethi Beye şöyle diyordu:

"Size, kırk-elli arkadaş veririm. Şimdilik onlarla işe başlarsınız. Gelecek seçimlerde ona yakın meb'usu fırkanız nâmına temin ederim. Gelecek seçimde ne kadar meb'us istersiniz?"

SİPARİŞ USÛLÜ MİLLETVEKİLİ

ŞU KONUŞMA günümüz insanına çok tuhaf gelebilir. Oysa bu konuşmayı o günün şartları içinde düşündüğümüzde bunda şaşılacak birşey olmadığını görürüz. Zîrâ, milletvekillerinin gerçekte seçicisi bizzat Atatürk'tü. Listeleri o tanzim ediyor, onun gösterdiği adaylar "Müntehib-i sâniler" tarafından seçiliyordu. Bu bakımdan, Ali Fethi Bey'e "Ne kadar milletvekili istersiniz?" diye sorması gerçekçiydi. Çünkü istedikleri kadar milletvekilini verme imkânına sâhipti...

Atatürk'ün bu teklifinden sonra çok çetin bir "meb'us pazarlığı" başlamıştı. Ali Fethi Bey şöyle diyordu:

"Fırkanın ciddiyetle iş görmesi ve bütün encümenlerle riyâset divanında temsil edilebilmesi için bugünkü milletvekili sayısının üçte birine yakın olması için yüz yirmi meb'us olmalıdır."

Bunun üzerine İsmet Paşa lâfa karışmış ve şöyle demişti:

"Yok... Elliden fazla meb'us veremeyiz." (Üç Devirde Bir Adam, s.417)

İnönü'nün bu itirazı üzerine Atatürk duruma müdahale etmiş ve yeni partiye 70 milletvekilinin verilmesine râzı olmuştu.

GARANTİLİ OLSUN

İSMET Paşa, yeni bir partinin kurulmasını istemiyordu. Şöyle diyor: "Atatürk çok partili yaşama geçilmesini istiyordu. 'Kötü saldıracaklar, dayanabilecek misin?' dedim. 'Evet' dedi. Ama dayanamadı. Devrimlere, laikliğe saldırılmasına dayanamamıştı." (Mustafa Kaplan, İrtica Dosyası, s.95)

Atatürk'ün yeni partiye 70 milletvekili vermesi de İsmet Paşa'yı tedirgin etmişti. Ne olur, ne olmazdı? Ya gelecek seçimlerde Serbest Fırka silip süpürürse ne yapacaklardı?.. Bunu düşünen İsmet Paşa kendilerine de 70 milletvekilinin "garanti" edilmesini istemişti. İsmet Paşa'nın bu teklifi Ali Fethi Bey'in hoşuna gitmemiş ve şöyle demişti:

"Böyle bir taahhüde giremem. Halk Fırkası, kurulması arzu olunan yeni fırkanın vücud bulması maksadıyla bize birinci defa olarak yardım ediyor. Halk Fırkası ise, yeni hayat bulan bir fırka değildir. Senelerden beri hükûmeti elde tutmuş, kök salmış bir fırkadır. İşi sun'îlikten kurtarmak lâzımdır. İki fırka birbirine karşılıklı olarak meb'us seçtirirse bunun ciddiyetine kimse inanmaz. Mes'ele, daha doğuşta sun'î olur. Esasen Halk Fırkası, serbest seçim yapılacak yerlerde kaybeder, o yerler kazananın

hakkı olmaz mı?"(a.g.e.,s.418)

Bu tartışmalardan sonra, ilk sefer için yeni partiye ayrılan 70 milletvekili kontenjanına karşı Halk Fırkasına da aynı sayının ayrılmasına ve iki partinin serbest mücâdele etmesine karar verilmişti. (a.g.e., s.420)

VAKIT

Yeni Muhalif fırka

Reisicumhur Hz. bu teşekkülü Cümhuriyetin salim tezahürâtından addetmektedirler

Yeni partiyle ilgili haber. İlk olarak CHP milletvekili Âsım Us'un "Vakit" gazetesinde çıkmıştı. 9 Ağustos 1930 tarihli gazetenin manşetinden duyurulan bu haberin metni de Atatürk'ün kontrolünden geçmişti.

KARŞILIKLI MEKTUPLAR

PARTİ kurulması işi bu şekilde perde gerisinde iki-üç kişi arasında kararlaştırılmıştır. Sıra bu fikri umumî efkâra anlatmaya gelmişti. Peki bu iş nasıl olacaktı? Bunun formülünü de yine Atatürk bulmuştu. Ali Fethi Bey'e hitâben şöyle demişti:

"Bana, bir fırka teşkili arzusunda olduğunuzu bir mektupla bildirir ve bunu nasıl telakki edeceğimi bir mektupla sorarsınız. Ben de size iyi karşılayacağımı bildiririm, işe başlarsınız. Bana yazacağınız mektupta Reisicumhur ve Halk Fırkası Umumî Reisi olmak sıfatlarımla hitap edersiniz." (a.g.e., s.414)

Aslında Ali Fethi Bey bir parti kurma arzusunda değildir. Bu vazife kendisine "resmen" verilmişti. Ancak bu parti işinin bir "danışıklı dövüş" olduğu anlaşılmasın diye böyle bir mektup teâtisi formülü ortaya atılmıştı.

Atatürk'ün mektupta kendisine "Halk Fırkası Umumî Reisi" sıfatıyla da hitap edilmesini istemesi ilk başta Ali Fethi Bey'in fazlaca dikkatini çekmemişti. Ali Fethi Bey bu hususu hâtıralarında şu şekilde anlatıyor:

"ŞÜPHELENMEDİM"

"BU GÖRÜŞMELERİMİZ olduğu sırada, ben Gazi'nin, Reisicumhurluk makamı yanında, bir de, Halk Fırkası Umumî Reisliği unvânı üzerinde durmamıştım. Halbuki ilk defa şimdi kendisine mektup yazılmasını isterken Reisicumhurluktan başka, bir de 'Halk Fırkası Umumî Reisliği' vasfından ve vazifesinden söz ediyordu. Samimiyetle itiraf edeyim ki, Gazi'nin bu açıklamasını, mevzu üzerinde daha aydınlık ve kesin durumunu belirtmek arzusuna bağlamıştım. Başka türlü nasıl düşünebilirdim ve başka türlü düşünmeye ne sebep vardı?" (a.g.e., s.414)

Ali Fethi Bey daha sonra Atatürk'e

hitâben yazacağı mektubu kaleme almış, bu yazdığı mektubu Atatürk'e okuyarak görüşünü almıştı. Atatürk'ün hükûmeti sert şekilde tenkid eden paragraflardan hoşlanmadığını ortaya koyması üzerine "devlet borçlarının ödenmesiyle ilgili kısım" gibi bâzı bölümleri metinden çıkarmıştı.

Bir ara Atatürk'ün, "Diğer tenkidlere gelince, biz onların cevaplarını vereceğiz" demesi üzerine Ali Fethi Bey şöyle demişti:

"O nasıl şey? Neden cevaplarını siz vereceksiniz? Eğer siz cevap vermeye kalkarsanız ben mektup yazmaktan vazgeçerim. Bunların cevabını vermek hükûmete aittir ve onun hakkıdır. Fakat, siz, bu münâkaşaların hâricinde kalırsınız."

CEVÂBÎ MEKTUBUN ŞEKLİ

ALİ FETHİ BEY'İN mektubuna karşı, Atatürk'ün vereceği cevabı, Atatürk ile İsmet İnönü birlikte kaleme almışlardı. Ali Fethi Bey bu mektubun müsveddesini görünce çok şaşırdığını belirterek şöyle diyor:

"Müsveddeyi görünce şaşırdım, kaldım... Cevap o kadar fena yazılmıştı ki, kat'î bir ifade ile ve hiç tereddüt etmeden, böyle bir cevap ile yeni bir fırka teşkiline imkân olmadığını ve bu işten vazgeçmek lâzım geleceğini söyledim. Filvâki cevapta Gazi'nin Halk Fırkası Reisi olduğu lüzumlu lüzumsuz surette tekrar edilmekte ve o âna kadar işitmediğim bir tarzda Gazi'nin Halk Fırkası ile münâsebeti anlatılmakta idi."

Fethi Bey daha sonra Atatürk'e şöyle dediğini naklediyor:

"Sizin iki fırkaya karşı bitaraf olmanız esastır. Ben bu esasa dayanarak işe başladım. Fakat bu mektupta görüyorum ki bu esasdan ayrılıyorsunuz. Halbuki sizin cevabınız fırkamızın temelini kuracaktır. Ben böyle bir cevap almaktansa bu işten vazgeçmeyi tercih ediyorum."

Fethi Bey mektup hususundaki kanaatini de şu şekilde açıklıyor:

"Müsveddenin İsmet Paşa'nın el yazısı olması dikkatimi çekmişti. Acaba Gazi söylemişti de kendisi sadece yazmış mı idi, yoksa Gazi'nin olduğuna kaani olduğu düşünceleri kaleme alarak kendisine okumuş, tasvibini mi almıştı?" (a.g.e., s.431)

MEKTUBUN SON ŞEKLİ

ATATÜRK'ÜN cevabî mektubuna Ali Fethi Bey'in hayli itirazı olmuştu. Ali Fethi Bey bu itirazları üzerine yapılanları şu şekilde anlatıyor:

"İsmet Paşa, Gazi'ye bakarak bunları müsveddeden bir bir çıkarmaya veya düzeltmeye başladı. Böylelikle, benden daha evvel, bunlar üzerinde görüşmüş olduklarını anladım." (a.g.e., s.432)

Mektuplara son şekli verildikten sonra, bu her iki mektup da, Yalova'da Atatürk'ün sofrasında bulunanların huzurunda okunmuştu. Atatürk cebinden çıkardığı iki mektubu İsmet Paşa'ya vererek okutmuştu.

9.8.1930 târihli Ali Fethi Bey'in mektubu; "Türkiye Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne" diye başlıyor ve daha sonra iktisadî sıkıntıdan bahis açılıyor, hükûmetin ekonomi politikası tenkid ediliyor ve sonunda da yeni bir parti kurma arzusu belirtiliyordu.

Atatürk de cevabî mektubunda, cumhurbaşkanlığı sıfatının yanı sıra, CHF Başkanlığı sıfatının da bulunduğunu tekrar tekrar belirtiyor, Fethi Bey'le laiklik esasında beraber olduklarını söylüyor ve "Zâten benim siyasî hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur" diyordu.

Mektubun son kısmında da, yeni parti kurulması fikrinin tabiî karşılandığı belirtiliyor ve son olarak da, "Cumhuriyet esası dahilinde fırkanızın her nevi siyasî faaliyet ve cereyanlarının bir engele uğramayacağına inanabilirsiniz" deniyordu.

M.Kemal ŞCF kurucularına şöyle diyordu: "Bu fırkalar benim iki evlâdım olacak ve ben sizin babanız olacağım"

Bu mektuplar peş peşe gazetelerde yayınlanacaktı. İlk önce 11 Ağustos 1930 tarihli gazetelerde Ali Fethi Bey'in, 12 Ağustos tarihli gazetelerde ise Atatürk'ün mektupları neşredilecekti.

SANSÜRLÜ BEYÂNAT

YENİ partinin kurulacağına dâir haberin gazete vâsıtasıyla umumi efkâra duyurulması da düşünülmüştü. Bu iş için, CHF Artvin milletvekili Âsım Us'un gazetesi "Vakit" seçilmişti.

Atatürk İnönü'den, Âsım Us'a bilgi vermesini istemiş, daha sonra İsmet Paşa'nın yazdırdığı haber metnini alarak gözden geçirmiş ve yeni ilâveler yaptıktan sonra, yayınlanabileceğini söylemişti.

İşte 9 Ağustos 1930 târihli Vakit gazetesinde yayınlanan Serbest Fırkayla ilgili haber, Atatürk'ün "sansüründen" geçmiş olan haberdi.

Serbest Fırka'nın, CHF ileri gelenlerinin ve devlet ricâlinin huzurunda açıklandığı 8 Ağustos 1930 târihli baloda Atatürk yeni parti için şöyle demişti:

"Bu fırkalar benim iki evlâdım gibi olacak ve ben böylece tâbir etmekliğime müsaade ederseniz, sizin babanız olacağım ve bir baba iki öz evlâdına nasıl eşit muamelede bulunuyorsa, ben de aynı şekilde bu iki fırkaya muamele edeceğim. Bundan emin olunuz."

Bu sözler üzerine Ali Fethi Bey, bu ifâdelerin de gazetelere geçmesini isteyince Atatürk şöyle demişti:

"Hayır şimdilik bunları yazmaya lüzum yok..."

Ali Fethi Bey bu sözler için şöyle diyor:

"Bu sözleri ilk zamanlarda Gazi bir iki defa daha tekrar etmişti. Sonraları fırkamızın gördüğü farklı muamele üzerine Gazi'ye bu sözleri müteaddit defalar hatırlattım ve:

" 'İki öz evlâdına bir baba öyle mi muamele eder?' demekte kusur etmedim." (a.g.e., s.426)

Yeni partinin kurulması hususunda artık hemen her şey hazır olmuştu:

Yeni kurulacak partiye belli sayıda milletvekili "transferi" yapılacak ve böylece bu yeni partinin Meclisteki temsili sağlanacaktı. Ayrıca yeni partinin harcamaları için gerekli para verilecekti. Parti başkanının kim olacağı meselesi de halledilmişti. Partinin kuruluşunun umumi efkâra nasıl duyurulacağı da kararlaştırılmıştı. Geriye bir tek mesele kalıyordu: Parti kurucuları arasında kimlerin yer alacağı... Diğer bütün işleri planlayıp halleden Atatürk, bu "ufak" işi de zâ-

ten çoktan kafasında halletmişti.

YENİ PARTİNİN KURUCULARI

ALİ FETHİ BEY, hâtıralarında; yeni partinin kurucuları hususunda ve Atatürk'ün sofrasındaki münakaşaları şu şekilde naklediyor:

"Mektupların okunması bitince, Gazi umuma hitap ederek sordu:

" 'Buna ne dersiniz?'

"Kimse ağzını açıp cevap vermeyince, Ağaoğlu Ahmet Bey'e hitaben:

" 'Profesör Bey... Siz buna ne dersiniz?' dedi ve aralarında şu konuşma geçti:

"Ahmet Bey: 'Paşam... Vaziyetiniz açık değildir.'

"Gazi: 'Ne demek istiyorsunuz?'

"Ahmet Bey: 'Fethi Bey, sizin riyâset ettiğiniz fırkaya dayanan ve tarafınızdan seçilen hükûmeti iş görmemekle ittihâm ediyor. Buna sebep olarak Meclisteki yalnız bir fırkanın bulunmasını gösteriyor. Siz de bu mütâleayı zımnen kabul ediyorsunuz. Aynı zamanda da o fırkanın başında kalıyorsunuz. Adem-i sarâhat (açık olmamak) buradadır.'

"Ağaoğlu Ahmet Bey cümlesini bitirince ben düşüncemi söylemek ihtiyacı duydum:

" 'Ahmet Bey'in mütâleası çok doğrudur. Tamamen katılıyorum.'

"Gazi, Ahmet Bey'in bu suretle bir saat evvel kendisinin çalışma odasında aramızda başlamış olan tartışmayı bilmeyerek tâzelemiş olmasına fevkalâde hiddet etti. Fakat Ahmet Bey, düşüncelerini açıklamaya devam etti.

" 'Paşam bu fırka teşekkül edemez.'

"Gazi sordu: 'Niçin?'

"Ağaoğlu Ahmet Bey: 'Bir taraftan İsmet Paşa Hükûmeti ve hükûmetin bütün cihazları ve vasıtaları, bunlardan başka fırka reisliğinde bulunan Zât-ı Devletinizin büyük nüfûzu, diğer tarafta da Fethi Bey vardır. Kimse Fethi Bey tarafına gitmez.'

"Gazi: 'Sen gidersin. Öteden beri bunu arzu ediyordun. Söz söylenmemesinden şikâyet ediyordun.'

AĞIZ AÇTIRILMIYOR Kİ...

MAHMET BEY: 'Ben sizden ayrılmam.'

"Gazi: 'Bana bitişik misin?'

"Bir aralık Ağaoğlu Ahmet Bey; Fırkada kimsenin hükûmeti tenkid için ağız açmaya cesaret edemediğinden şikâyet etti. İsmet Paşa:

" 'Niçin ağız açmıyorsunuz? Şimdiye kadar tenkid için söz istediniz de veren olmadı mı?' sualini sordu.

"Ahmed Bey şu cevabı verdi:

" 'Paşam... Öyle bir çevre içinde yaşıyoruz ki, hükûmetin icraatını tenkid için hiç kimsede şevk ve cesaret bırakılmamıştır.'

"İsmet Paşa: 'Getirdiğimiz Emekli Kânunu, Fırkada müzakere edilirken pekalâ siz söz aldınız ve bu kânunu tenkid ettiniz.'

"Ahmet Bey: 'Tenkid ettim amma neye yaradı? Ben kürsüde iken sözlerimi meb'usların tasvip ettiklerini yüzlerinden ve hâllerinden görüyordum. Fakat hemen kürsüye geldiniz ve kânunu savundunuz. Ondan sonra da, bana hak veren meb'uslar, bu kânunu kabul ettiler. Bir saat veya bir gün vekil sandalyesinde oturan bir zevâtın vekillikten çekildikten sonra 150 lira tekaüd maaşı almasına karar verildi. Bu ise, dünyânın hiçbir yerinde görülmemiş bir şeydir." (Üç Devirde Bir Adam, s.437-442)

Burada bahsi geçen Ağaoğlu Ahmet Bey de, "Serbest Fırka Hatıraları" isimli eserinde Serbest Fırkanın kurulduğu sırada Atatürk'le arasında geçen konuşmaları şu şekilde naklediyor:

"...Gazi etrafına bakınırken gözleri bana ilişti ve yanına gelmemi emretti.

"Gazi mûtâdı üzere burnunu çekerek ve gülümseyerek: 'Serbest Fırka Reisi Fethi Bey' diye takdim etti ve

bana hitâben: 'Tabiî Fethi Bey ile beraber çalışacaksın' dedi.

" 'Paşam! İsmet Paşa ile Fethi Bey arasında tereddüt olunmaz mı?'

" 'Artık uzatma... Fethi Bey'le berabersin!'

"Dans başladı. Ben gene evvelki yerime geldim. Gazi bir hanımla dans ediyordu. Benim yanıma yaklaşırken durdu, bir kolunu boynuma attı, yüzümden öptü: 'Seni tebrik ediyorum, Fethi Bey'le anlaşmışsın.'

" 'Fethi Beyi daha görmedim.'

" 'Canım, siz tâ öteden beri anlaşmışsınız. Hemen gidip Fethi Beyi seni almış olduğu için tebrik edeceğim!'

"Ben hayret ettim. Daha hakikaten ne Fethi Beyi görmüştüm ve ne de fırkadan haberim vardı. Bu nasıl şey!

"Fethi Bey'in yanına gittim. Gazi hakikaten onu da tebrik etmiş!

" 'Fethi Bey... Bütün bunlar nedir? Bir şey anlayamıyorum.'

" 'Şimdi yeri değil. Yarın otelde etraflıca görüşürüz.'

"Ertesi gün Fethi Bey'le aramızda şu görüşme oldu:

" 'Bu ne iştir Fethi Bey?'

" 'İzinli olarak buraya geldim. Bana ille ikinci bir fırkanın başına geçeceksin diye ısrar ediyor. Nihayet ben de kabul ettim.' "

MÜNAKAŞALARDAN ZEVK DUYARDI

AĞAOĞLU Ahmet Bey, İnönü ile arasında geçen münakaşa sonrasını ve Atatürk'le arasındaki diyalogu da şu şekilde naklediyor:

"Gazi muhitindeki adamlar arasında bu gibi münakaşaların geçmesinden memnun olur, zevk duyardı. Çünkü evvelâ bunları birbirine karşı kor, sonra kimin ne olduğunu anlardı. Bu kerre İsmet Paşa ile aramızdaki münâkaşayı zevkle dinledi, nihayet bana hitâben:

" 'Sizin murâkabe ve kontrol dediğiniz bu hürriyeti Mecliste temin etmek için kaç kişi yeterlidir?

"Şu cevabı verdim:

" 'Bir düzine, doğru-dürüst bilgili ve cesur adam yetişir.'

"Bundan sonra Gazi ile aramızda şu konuşma oldu. Gazi:

" 'Ben yeni Fırkaya elli, altmış ve daha çok meb'us temin edeceğim. Şimdiden işte Kütahya meb'usu Nuri'yi Umumî Kâtip olarak veriyorum. Nuri! Kabul ediyor musun?'

"Gazi'nin çocukluk arkadaşı ve çok yakını olan Nuri Conker:

" 'Emredersiniz!' Gazi:

" 'Şimdi Halk Fırkası Umumî Kâtibi Saffet'le karşı karşıya geliniz, çarpışınız bakalım... Hemşirem de şimdiden yeni fırkaya girmiştir.'

FETHİ BEY NASIL MEB'US OLACAK?

NÖBETTE bulunan Gazi'nin hemşiresi Makbule Hanımefendi kabul işareti yaptılar ve fiilen Serbest Fırka'nın sonuna kadar çok sâdık ve

AĞAOĞLU AHMET— Kuruluşu düşünülen yeni siyasî partiye girmesi için Atatürk tarafından zorlanan Ağaoğlu Ahmet, bu hareketin neticesini iyi görmemekle birlikte emre uyuyor.

doğru bir üyesi olarak kaldılar. Bütün bunlar hakikaten ümid verecek, teşebbüsün ciddiyetini teyit edecek alâmetlerdi. Gazi yine bana hitâben:

" 'Daha söyleyecek bir şeyin var mı?'

"Gazi'nin soğukkanlılığı bana cesaret vermişti. Şu suali sordum:

" 'Fethi Bey bu Meclis'e nasıl girecek? Yeni Fırka'nın Meclis dahilinde liderliğini nasıl ifâ edecektir?'

" 'Meb'us olacak.'

" 'Paşam... Nasıl meb'us olacak? Orasını aklım almıyor.'

" 'Canım, nasıl aklın almıyor. Başkaları nasıl meb'us oluyorlar, o da öyle olacak!'

" 'Paşam af buyurunuz. Başkalarını siz tavsiye ediyorsunuz. Çünkü onlar sizin fırkanızdandır ve yine fırkanıza mensup müntehib-i sâniler (ikinci seçmenler) de onları seçiyorlar. Şimdi Cumhuriyet Halk Fırkasından olmayan Fethi Bey'i siz nasıl tavsiye edeceksiniz? Halk Fırkasının ikinci seçmenleri başka bir fırka kurmak için birisini nasıl seçerler?'

"Gazi'nin kaşlarındaki malûm tüyler kabarmaya başladı: Kızıyordu: 'Canım... Ne karıştırıyorsun... Seçecekler işte...' dedi. Ben de sustum." (a.g.e., s.440-442)

Atatürk'ün kızkardeşi Makbule Atadan (o günlerde evlidir ve soyadı da Boysan'dır) ise hâtıralarında bu SCF'ye giriş hikâyesini şöyle anlatıyor:

"Serbest Fırka kurulurken, bir gün, 'Sen de bu fırkaya gireceksin, başta olacaksın' demişti. Hayret ettim. Daha evvel böyle birşey konuşmamıştık.

" 'Ben evli kadınım. Evden başka birşey bilmem, fırkada filân işim yok' diyecek oldum, derhal kaşlarını çattı, 'Ben emrediyorum' dedi ve Ali Fethi Bey'e dönerek ilâve etti: 'Hemşire şimdi, Fırkaya dâhil oluyorum, diye size bir mektup yazacak.'

" 'Hayır,' demeğe mecbur oldum, 'ben kendiliğimden mi dâhil oluyorum? Ben kim oluyorum ki, böyle bir mürâcaatta bulunayım? Ben rızamla değil, senin emrinle giriyorum. Güldü, 'Hele bakın hemşireye... Nasıl da akıllı imiş' dedi." (Niyazi Ahmet Banoğlu, Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, c.2, s.65)

İŞTE İŞİN ÖZÜ

BİZZAT sistemin içerisinde yer alan Ağaoğlu Ahmet Bey bile olup bitenler karşısında hayrete düşmekteydi. Atatürk'ün, kendi partisine muhalif olarak kurulan bir partinin genel başkanını milletvekili seçtirmesine akıl erdiremiyordu. Oysa bu Atatürk için "çocuk oyuncağı" idi. Müntehib-i sânilere adayları gösteren kimdi; kendisi değil mi? O halde bundan kolay ne vardı? Mecliste yer almasını istediği Ali Fethi Bey'i aday gösterir, müntehib-i sânilere, "Bunu seçeceksiniz!" der, olur biterdi. Nitekim Ali Fethi Bey, malûm usulle 24 Eylül 1930'da yapılan ara seçimlerde Gümüşhane milletvekili seçilerek Meclise girecekti.

DİĞER ÜYELER

ATATÜRK, kurdurduğu partiye, çok güvendiği kişilerin yanı sıra, CHF içinde "Muhalif ses" olarak bilinen kişileri de veriyordu. Bâzılarını da "zorla" yeni partiye transfer ediyordu.

Atatürk'ün yakın arkadaşı Nuri Conker ile kızkardeşi Makbule Hanım'dan başka; Aydın meb'usu Dr. Reşit Galip, Kars Meb'usu Ağaoğlu Ahmet, Erzurum meb'usu Tahsin, Bilecik meb'usu Rasim ve Bolu meb'usu Dr. Emin, Ankara meb'usu Talat Beyler'i de Serbest Fırkaya vermişti.

Atatürk o şekilde emr-i vâki yapıyordu ki, meselâ, Talat Bey'e yeni Fırkaya geçmesini söyledikten hemen sonra, Talat Bey'in "Halk Fırkası Riyaseti'ne" yazacağı istifâ dilekçesini bizzat kendisi yazdırmış, bununla da kalmamış, "Halk Fırkası Riyasetinin" yâni kendisinin vereceği cevâbı da oracıkta yazdırmıştı. Hızını alamayan

Sıra Ali Fethi Bey'in Paris Büyükelçiliğinden istifâ etmesine gelmişti

FARUK GÜRLER- Târihi "tekerrür" olarak târif edenlerin ne derece haklı olduklarının sayısız misalleri var. Faruk Gürler de Atatürk zamanında, Ali Fethi Bey'in yaptığı gibi, bir çırpıda istifâ edip, kontenjan senatörü oluvermişti.

Atatürk, daha sonra Talât Bey'in Serbest Fırka Başkanlığına hitâben partiye kabulü için yazacağı dilekçe ile bu partinin başkanı, yâni Ali Fethi Bey'in vereceği cevâbı da oracıkta kendisi dikte ettirmişti. (a.g.e., s.449)

En yakın arkadaşlarını Serbest Fırka'ya veren Atatürk, nedense Celâl Bayar'ı vermemiş. Bunun sebebini de Cemal Kutay, Atatürk'ün ağzından şöyle anlatıyor:

"Mustafa Kemal, Fethi Bey'in Celâl Bey'i istemesi üzerine, güler, der ki: 'Sen, İttihad Terakkinin umumî kâtipliğini yaptın. Celâl Bey en meşhur kâtib-i mes'ûl idi. Ben sana ilk teşkilâtı yapan Tahsin'i de verdim. Bir İttihadçı dosttur, iki İttihadçı şüphedir, üç İttihadçı ihtilâldir. Ülkede böyle bir tehlikeyi kimse göze alamaz!' Sonra ciddileşir ve, 'Celâl Bey bana lâzım' der." (Türk Edebiyatı, Ekim 1986, s.18)

Serbest Fırkanın kurulmasıyla ilgili bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra, geriye yapılacak bir tek iş kalmıştı: Ali Fethi Bey'in Paris Büyükelçiliğinden istifâ etmesi... Fethi Bey bu mevzuu şöyle anlatıyor:

"Mektupların nasıl yayınlanacağı o akşamki toplantıda konuşuldu. Evvelâ benim Gaziye yeni bir fırkanın şart olduğu yolundaki mektubum Anadolu Ajansı vâsıtasıyla bütün memlekete neşredildikten bir gün sonra

Gazinin cevabının yine Ajans aracılığı ile yayılması kararlaştırıldı. O âna kadar Paris Büyükelçisi olduğumdan, mektubumun neşrinden evvel istifâ etmek zarûretinde olduğumu söyledim. Çekilme mektubumu sofrada yazdım ve Ankara'ya gönderdim.

"Gazi, Cumhurreisliği Umumî Kâtibi Tevfik Bey'le, Ankara'ya istifâmın kabul edilerek hemen cevâbının verilmesi için emir verdi." (Üç Devirde Bir Adam, s.444)

TÂRİH TEKERRÜR EDİYOR

SONRAKİ yıllarda da buna benzer hâdiseler yaşanacaktı. İktidarı ellerinde bulunduranlar "muvâzaa" partisi kurdururken, yahut kaba kuvvetle işbaşına geçmiş olanlar başa geçmek için bir basamak daha yükselmek isterken bu gibi formaliteleri yerine getireceklerdi.

12 Mart 1971 Muhtırasını verenlerin Cumhurbaşkanı namzedi olan Faruk Gürler'in, önce Cumhurbaşkanlığından istifâ edip "sivilleşmesi", daha sonra, Gürler'in namzet olabilmesi için lüzumlu formalitelerden birisi olan "parlamenterlik" sıfatını kazanabilmesi için kontenjan senatörü Mehmet İzmen'in istifâ ettirilmesi, hemen akabinde Gürler'in kontenjan senatörü olarak tâyin edilmesi gibi...

Yine 12 Eylül İhtilâlinden sonra, parti kurma vazifesi verilen Başbakanlık Müsteşarı Necdet Calp'ın, tıpkı Ali Fethi Bey gibi, "formaliteyi" yerine getirmek üzere emekliliğini istemesi gibi...

SERBEST FIRKAYA BÜYÜK ALÂKA

SERBEST fırkanın kurulacağına dâir haberler gazetelerde yayınlanır yayınlanmaz yurt sathında bir heyecan dalgası esmişti. Yurdun dört bir yanından Ali Fethi Bey'e telgraf ve mektup yağmaya başlamıştı, bunlardan bir kısmı Fethi Bey'i tebrik ederken, bir kısmı da yeni partide vazife almak istediklerini bildiriyorlardı.

Atatürk yeni partinin her şeyiyle olduğu gibi, kimlerin katılmak istediği gibi hususla da yakından ilgileniyordu.

Ali Fethi Bey, Atatürk'ün bu alâkası üzerine şöyle bir hâdiseyi naklediyor:

"...Bir aralık sofracılardan biri bana bir telgraf verdi. Telgrafı açıp okumakta iken Gazi sordu:

" 'O nedir, kimden geliyor?'

"Ben telgrafı yüksek sesle okudum: İstanbul Meb'usu Ali Haydar Bey bana olan kayıtsız itimadından bahsediyor, kurduğum fırkaya kabulünü rica ediyordu.

"Gazi birdenbire inanılmaz şekilde kızdı, hiddetlendi ve bana dönerek:

" 'Bu adamı fırkamıza kat'iyyen kabul etmeyeceksiniz. Bu adamı Halk Fırkasından da tard ettireceğim' dedi ve hakkında birçok tahkir edici sözler söyledi." (a.g.e., s.451)

BU NASIL İŞ?

ATATÜRK'ÜN bu şekildeki çıkışı ve hiddeti, orada bulunanları ve Ali Fethi Bey'i hayretler içerisinde bırakmıştı. Daha başlangıçta böyle yaparsa, sonra neler olurdu kimbilir?

Ali Fethi Bey düşüncelerini şu şeklide ifâde ediyor:

"Talât Bey için şahsî bir kırgınlığı olsa bile, İstanbul Meb'usu Ali Haydar Bey için ne denebilir? Bu kadar feverân ve tahrikin sebebi var mıydı? Aynı hal devam ederse fırkamıza katılmaya kim cesaret edebilirdi?" (a.g.e., s.453)

MİLLETVEKİLLERİNİ KİM SEÇECEK?

YENİ parti kurulduğu sıralarda Atatürk tarafından yeni partiye verilenlerin zihnini kurcalayan en mühim meselelerden birisi de gelecek seçimlerde milletvekili namzetlerini kimin seçeceği hususu idi. Milletvekillerini, her zaman olduğu gibi Atatürk mü seçecek, yoksa CHP'ninkini İnönü,

Serbest Fırkanınkini Ali Fethi Bey mi seçecekti?

Atatürk tarafından bir çırpıda CHF'den istifâ ettirilerek SCF'ye kaydolunan Ankara Meb'usu Talât Bey bu hususu Atatürk'e sormuştu. Ali Fethi Bey ikisi arasındaki konuşmayı şu şekilde naklediyor:

"Konuyu, Meclis'te söz hakkı olmadığı iddiâsıyla ortaya atmış olan Ankara Meb'usu Talât Bey sert havayı yumuşatabilmek arzusuyla olacak:

" 'Efendim, emrettiniz, ben de yeni fırkaya girdim ve tabiî orada kalacağım. Fakat önümüzdeki devrede efendimiz, meb'usluğumuzu temin ettikten sonra gelecek Mecliste fırka içinde muhâlefet yapılsa daha iyi olmaz mı?' dedi.

"Gazi şu cevabı verdi:

" 'Hizip teşkillerini tecrübe ettik. Zararlarını gördük. Bunu tekrar tecrübe etmek doğru olmaz.'

"Talât Bey: 'Gelecek seçimde Halk Fırkasının namzetlerini efendimiz mi ilân edeceksiniz?'

"Gazi: 'Ben ilân edeceğim.

"Talât Bey: 'Ya Serbest Cumhuriyet Fırkası adaylarını kim ilân edecek?'

"Gazi: 'Onları da Fethi Bey ilân edecek...' "

Atatürk'ün CHF adaylarını kendisinin ilân edeceğini söylemesi Ali Fethi Bey'in zihnini kurcalamıştı. Fethi Bey tereddütlerini şu şekilde anlatmaktadır:

"Bu cümlesi, yani Halk Fırkasının meb'us adaylarını Gazinin, Serbest Cumhuriyet Fırkası adaylarını benim seçmiş olmam, Gazinin bile taahhüdlerine aykırı idi: Reisicumhur, iki fırkaya karşı tam tarafsızlığını muhafaza edecekti. Koyduğumuz prensip şuydu ve bu Gazi'nin tarafsızlığının esas mihverlerinden birisiydi: Halk Fırkasının meb'us adaylarını kendisi değil, Reisvekili olarak İsmet Paşa tesbit ve ilân edecekti. Aksi hâl, bizi Gazi ile karşı karşıya getirebilir, daha başka ifâde ile vatandaşlar Gazinin tarafsızlığından haklı olarak şüpheye düşebilirlerdi." (a.g.e. s.452)

SAYFALAR ARASINDA

Halkı yenmek

Atatürk'ün Türkiye'de gerçekleştirdiği inkılâpları anlatırken, "Dini esasları yıkarak Türk halkının ve Türk milletinin görüşlerini değiştirdi" ifadesini kullanan İngiliz tarihçisi H.C.Armstrong, "Creywoolf" isimli eserinde inkılâpları "halkı yenmek" şeklinde yorumluyor:

"Atatürk başlamış olduğu geniş şümûllü yıkım eylemini başardı. Türkiye'nin kokuşmuş ve bozuk geçmişinden koparılması gerektiğini kabul etmişti. Türkiye'yi çevreleyen bütün enkazları kaldırmak gerekiyordu. O, fiilen eski örgüyü yıktı. Saltanatı demokrasiye çevirdi. Büyük bir imparatorluktan küçük bir bölge devleti meydana getirdi. Dine dayalı bir devleti bir cumhuriyet hâline getirdi.

"Sultanı kovdu, Osmanlı İmparatorluğuyla bütün bağlarını kopardı ve ondan sonra halkının bütün düşüncelerini, eski zihniyetini, âdet ve geleneklerini, huy ve giyinişlerini, konuşma tarzını ve gündelik hayatını kısacası onu geçmişe bağlayan ve Doğu cemiyetlerine has olan hususiyetlerini değiştirdi. Doğrusu bunlar, bir siyasî mekanizmayı yeniden meydana getirmekten çok daha zordu. Girişilği eylemin zorluğunun farkındaydı ve bir keresinde şöyle demişti: 'Düşmanları yendim, memleketi kurtardım, ama halkı yenebilir miyim?' " (A.g.e., s.287)

DEĞİŞEN HAVA

ATATÜRK, partiyi kurduruncaya kadar değişik bir politika takip etmişti. Gerek Ali Fethi Bey'e, gerekse bu partiye kurucu olmalarını istediği kişilere cesaret vermişti. Ama iş resmiyete binip de, yeni partinin kurulacağına dâir haberler gazetede neşrolmaya başlar başlamaz ve hele yeni partiye büyük teveccüh olduğu görülür görülmez, Atatürk'ün tavrı da birdenbire değişivermişti. Ağaoğlu Ahmet Bey bu değişen havayı şu şekilde naklediyor:

"Yeni teşebbüsün bal günleri geçti. Muhit tereddüt içinde kalarak geleceğin bilinmezliği ve bilhassa yaklaşmış olan seçimdeki talih mes'elesinin belirsizliği önünde ne yapacaklarını şaşırmış olan meb'uslar, kafile kafile, deste deste Yalova'yı ziyaret ediyorlar. Gazinin önünde geçit yapıyorlar ve onun derin bakışlarından, îmalı sözlerinden etrafındakilerin tavır ve hareketlerinden kendi hareket tarzlarını kurmaya çalışıyorlardı. Bize kadar gelen haberlerden anlıyoruz ki, bunlar arasındaki ilk heyecan ve heves epeyce sönmüş, kendilerine Yeni Fırka'ya geçmeleri teklif edilenler tereddüt içinde imişler, kabul etmiyorlarmış ve hattâ Reşid Galip gibi evvelce büyük hevesle Fırkaya girmiş olanlar, bu kerre Gazinin ayaklarına kapanarak affolunmalarını istirham ediyorlarmışl Aynı zamanda fırka ileri gelenleri, fırkaya mensup mümtaz şahsiyetler tarafından da Yeni Fırkaya karşı düşmanca vaziyetler alınmaya başlanıldı.

"İsmet Paşa Samsun'da irad ettiği nutukta Yeni Fırkaya hücum ediyor. İstanbul'da Halk Fırkası Reisi Cevdet Kerim Bey, ham ve işlenmemiş ruhlara mahsus bir iptidâîlikle Fırkayı irticâkârlıkla ittiham ediyor, meb'uslar, o meyanda Gaziye pek yakın olanlar da Fırka aleyhinde propaganda yapıyorlar: 'Yeni Fırkaya geçen meb'usların adedi on üçü geçmedi! Gazi artık meb'us vermez oldu!'

"Bütün bunlar açık alâmetlerdi. Eğer Gazi hakikatte bu fırkanın yaşamasını istiyorsa, eğer teşebbüsünde samimî ise, nasıl oluyordu da bunca yakın dostları, fırka idarecileri onun arzusu hilâfına hareket ediyorlardı?

"Bu sualler bizdekileri de rahat bırakmadı. Onlardan da bazılarını ıztıraptan ıztıraba sürükledi. Ezcümle zavallı şair Mehmed Emin Bey, yeni fırkaya Gazinin ısrarı üzerine gelmiş iken, bu hâller karşısında şüphelenmeye başladı ve yürekler acısı uzun ıztıraplar çekti." (Serbest Fırka Hâtıraları, s.17)

ATATÜRK'ÜN HAVASI

İÇEĞİ burnundaki parti, daha siyaset sahnesine geçer geçmez, İnönü'nün, Halk Partisi ileri gelenlerinin bombardımanına mâruz kalmıştı. Yeni partinin idarecileri bir anda afallamışlardı. Hele bu bombardımana Atatürk de katılınca Serbest Fırkacılar iyice afallayıp kalacaklardı.

Ali Fethi Bey, yeni partiyle ilgili olarak Atatürk'ün değişen havasıyla ilgili şu hâdiseyi naklediyor:

"O gece saat dörde doğru sofra son bulmuş, herkes dağılmıştı. Ben de fırka programındaki huzursuzluklarıma devam etmek için ayrıldım. Benden sonra Gazi, Necmeddin Sadık, Fazıl Ahmet, Kütahya meb'usu Nuri ve Yozgat meb'usu Salih (Bozok) beyleri yanında alıkoymuş ve aralarında şöyle bir tartışma geçmiş:

" 'Siz aklınızca İsmet Paşa'ya muhalefet mi yapmak istiyorsunuz? Sizin İsmet Paşa'ya karşı muhalefet yapmak haddiniz mi? İsmet Paşa yakında sizi Sivas'ta söyleyeceği nutukla paçavraya çevirecektir.'

"Nuri Bey, kısa zaman evvel, Talât Beyin yeni fırkaya geçmesi dolayısıyla iki fırkaya öz evlâdım gibi eşit muâmele edeceğim diyen, Necmeddin Sadık Bey'e, yeni fırkanın Cumhuriyet'i kuvvetlendireceğini ve medeni yolarla eşit bir mücâdele olacağını söyleyen Gazi'nin bu garip, izahı im-

Nuri Bey, Gazi'ye, "Hani tarafsız kalacaktınız? Sizin tarafsızlığınıza kim inanır?" demişti

kânsız tezadlı vaziyeti önünde hayrete düşmüş, fakat şu cevabı vermiştir:

" 'İsmet Paşa değil, bizi kimse paçavraya çeviremez.'

"Gazi şöyle devam etmiş:

" 'Lozan'da Lord Curzon'u ve Avrupa murahhaslarını düşürmüş olan İsmet Paşa'ya karşı çıkanların aklına şaşarım. İsmet Paşa'dan kuvvetli adam Türkiye'de yoktur. Lord Curzon'u mağlûp etti. Sizi berbat edecektir.'

"Nuri Bey'in bu son cümleler önünde hayreti büs bütün artmış ve bu âniden değişmiş olan kanaat ve vaziyet önünde şu mukâbelede bulunmuş:

" 'Efendim. Hani tarafsız kalacaktınız? (Necmeddin Sadık ve Fazıl Ahmet Beyleri işaret ederek) Bu gibi sözler, bu gazeteci, muharrir beylerin yanında söylenirse aynen matbuata da geçebilir. O zaman sizin tarafsızlığınıza kim inanır?'

CİDDÎ Mİ SÖYLÜYORSUNUZ?

BU ŞEKİLDE karşılıklı konuşma yarım saat kadar ve herkesin, yani o saatte sofrada olan Necmeddin Sadık, Fazıl Ahmet (Aykaç), Yozgat Meb'usu Salih Beylerin önünde cereyan etmiş ve Gazi hangi suçlamada bulunduysa, İsmet Paşa'nın bizleri perişan ve berbat edeceğine dâir kanaatini tekrarladıysa, Nuri Bey bunun mümkün olamayacağını söylemekle beraber, dâima günlerden beri vaziyeti ve sözleriyle şu andaki vaziyet ve sözlerinin kat'iyyen uyuşamayacağını ve tezat içinde bulunduğunu cesâretle tekrarlamış, fakat bu beklenilmeyen değişmenin üzüntüsü altında

ALİ HAYDAR BEY— İstanbul meb'usu Ali Haydar Bey'in yeni fırkaya gönüllü girmek istemesi Atatürk'ü çok öfkelendirmişti.

kalmıştır. Son olarak:

" 'Aman paşam. Ciddî mi söylüyorsunuz? Biz kanaatimiz dahilinde muhalefet yapacağız. Ne bizi, ne de kimseyi paçavraya çevirmek mümkün değildir. Fakat bu sözleri burada sizden dinleyen gazeteci beyler, tarafsızlığınızı nasıl telâkki edeceklerdir? Bu sözler gazetelerde çıkarsa kurulmasını arzu buyurduğunuz muhalefet fırkası nasıl kurulabilir?' demiş.

PARTİYİ FETHİ BEY KURMUŞ

BUNUN üzerine, neden, niçin, nasıl bir ruh hâleti içinde bu tezatın içine düştüğünü belki o anda kendisi de izah edemeyecek olan Gazi, Nuri Bey'in İsmet Paşa'nın siyâsetine karşı olan düşüncelerini bildiğinden, Nuri Bey'in:

" 'O halde sizin kanaatiniz bu ise, neden bu fırkayı teşkil ettirdiniz? Neden beni bu Fırka'ya geçirttiniz?' suali üzerine şu cevabı vermiş:

" 'Seni muhâlif fırkaya ben geçirmedim. İsmet Paşa'ya muhâlif olduğun için kendin geçtin.'

"Nuri Bey: 'Siz emir verdiniz ben de geçtim. Fakat farzedelim ki ben muhâlif olduğum için bu fırkaya geçtim. Ya Fethi Bey'in kabahati ne idi? Onu Paris sefâretinden getirip fırka kurması için istifâ ettiren siz değil misiniz? Ona ne diyelim?'

"Gazi şu cevabı vermiş:

" 'Hayır. Fethi Bey'e kurduran ben değilim. Kendisi zâten böyle birşey

arzu ediyormuş. Kendi arzusuyla fırkayı kurmuştur.'

"Nuri Bey: 'Arada büyük bir sui-tefehhüm (yanlış anlama) vardır. Fethi Bey, sizin teşvikinizle bu işe giriştiğini söylüyor. Siz aksini iddia ediyorsunuz. Bunu hâlletmek lâzımdır.'

"Gazi: 'Fethi Bey fırkayı kendi başına yapmıştır' diye ısrar ediyor." (Üç Devirde Bir Adam, s.462-464)

Serbest Fırka, ilk başta bir "muvâzaa partisi" olarak düşünülmüş ve ülkede "demokrasi varmış gibi" bir görüntü vermek için kurdurulmuştu. Fakat parti daha kurulur kurulmaz, partiyi kuranların ve partiyi kurmakla vazifelendirenlerin dahi aklından hayâlinden geçmeyecek şekilde bir alâka ile karşılaşması, iktidarı ellerinde bulunduranları endişelendirmiş ve telâşlandırmıştı.

Bir mevkûte bu gelişmeleri şöyle anlatıyor:

"Basın bu olaya çok geniş yer vermişti. Daha ilk günlerde, kaderlerini Halk Fırkasına bağlamış olanların dışındakiler, Serbest Fırkayı destekler havaya girmişlerdi. Yeni fırkanın kurulacağı söylentilerinin çıkmasıyla başlayan alâka, gittikçe yayılmış, bir ay içinde hemen hemen bütün illerde partinin yönetim kurulları tamamlanmıştı. Sebepler ne olursa olsun, muhalefete gösterilen derin ve köklü ilgi, iktidar çevrelerinde, çok tabiî olarak tepkiyle karşılandı." (Yıllarboyu, Yaşadığımız Yüzyıl, 6. Fasikül)

Partiyi kurduran, partinin başkanını bulan, üyelerini temin eden, lüzumlu parayı veren Atatürk, yeni partiye halkın büyük alâka göstermesi üzerine, bu defa, "Partiyi Fethi Bey kendisi kurdu" demeye başlamış ve parti kurucularını iğneli sözlerle tenkid etmeye başlamıştı.

İsmet Paşa ise, daha ilk günlerden yeni partiyi bombardımana tutmuştu.

Bunun böyle olacağını daha ilk günlerden gören Maarif ve Sıhhiye eski bakanlarından Dr. Rıza Nur, Paris'te şu notu düşüyordu:

"Zannediyorum ki, bu işlerin böyle olduğunu bildiği halde ahali bu fırkaya sarılacaktır, bel bağlayacaktır. Bu da idârenin hoşuna gitmeyecek, yeni fırka dağıtılacak. Arada bir takım zavallılar perişan olmuş olacak." (Hayat ve Hâtırâtım, s.1617)

Bu notu kitabına alan yazar Mustafa Kaplan şöyle diyor:

"Tecrübe böyle söylüyordu, gelişen hâdiseler de bu tecrübeyi teyid edecekti." (İrticâ Dosyası, s.98)

AKIN AKIN GELENLER

PARTİNİN kurulması için gerekli formaliteler tamamlandıktan ve hele partinin prensiplerinin açıklanmasından sonra, bu yeni partiye müthiş bir akın başlamıştı. Ali Fethi Bey bu hususta şunları söylüyor:

"Prensiplerin ilânı, fırkaya katılma hareketini bir anda akın hâline getirdi. Yurdun en ücrâ köşelerinden bile telgraflarla mahallî teşkilât için müsaade isteniyordu.

"Prensiplerimiz bütün memle-

Zirvedeki danışıklı dövüşü ciddî zanneden millet SCF'ye sarılmıştı

kette bizim dahi tahminimizin üstünde alâka ve hattâ heyecan yarattı. Zannederim ki, Halk Fırkasının bünyesindeki huzursuzluğun ve telâşın bir anda patlamasına da bu sevgi ve ümit seli sebep oldu." (Üç devirde Bir Adam, s.472)

HALK OLUP BİTENDEN HABERSİZ

İKTİDARIN gerek içtimaî, gerek kültürel ve gerekse ekonomik icraatından bunalan halk, bu yeni partiye bir can simidi gibi sarılmıştı. Garîban halk olup bitenden habersizdi tabiî... Zirvelerde yapılan "danışıklı dövüş"ü ciddî zannetmişti. Ve iktidarın elindeki devlet imkânlarına, devlet gücüne aldırış etmeksizin, yeni partiye akın etmeye başlamıştı.

Gazetelerin büyük ekseriyeti ise iktidarı tutuyor ve halkı o istikâmete de yönlendirmeye çalışıyordu. Yarın ve Son Posta gazeteleri Serbest Fırka'yı tutarken; Hâkimiyeti Milliye, Milliyet, Politika, Vakit, Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri iktidarı tutuyordu.

İNÖNÜ'NÜN ÖFKESİ

BU ARADA iktidar kanadının öfkesi günden güne artmaya başlamıştı. Hele Fethi Bey'in Akşam gazetesinde yayınlanan bir beyânâtı İnönü'yü küplere bindirmişti.

Fethi Bey, Akşam gazetesi Başyazarı ve Sivas Meb'usu Necmeddin Sadık Bey'in; "İktidar mevkiine geçmek arzusunda mısınız?" şeklindeki sorusuna şu cevabı vermişti:

"Elbette... Başka türlü nokta-i nazarımızın, programımızın uygulanmasına imkân var mı? Millet tercih ederse elbette... Fikirlerimizi başka türlü nasıl uygulayabiliriz?..

İşte bu sözler İnönü'ye çok dokunmuştu. Fethi Bey bu sözleri nasıl söyleyebilirdi? İktidara geçeceğini nasıl ağzına almaya cesaret edebilirdi?.. (a.g.e., s.475)

ATATÜRK'E DE DOKUNUYOR

YENİ parti mensuplarının iktidara geçeceklerini söylemeleri İnönü'nün yanı sıra Atatürk'e de dokunmaktaydı. Âsım Us hâtıralarında bu hususu şu şekilde anlatıyor:

"Bir gün Fethi Okyar'ın söylediği bir söz Serbest Cumhuriyet Fırkası liderinin pek kısa bir zamanda iktidara geçmek ümidine düştüğünü göstermişti. Fethi Okyar, Atatürk'e şöyle demişti:

" 'Paşam halk efkârı bizi tutuyor. Yeni bir seçimde biz mutlaka ekseriyeti alacağız. Fakat bizim Meclisteki ekseriyeti alışımız zât-ı devletlerine zarar vermez. S.C. Fırkası da yine zât-ı devletlerini Cumhurbaşkanı seçecektir.'

"Atatürk renk vermemişti. Fakat Fethi Okyar'ın bu sözü ona hayli dokunmuştu. Atatürk Cumhuriyet Halk Fırkasının kurucusu ve hakiki lideri idi. Kendi fırkasına karşı muhalif olarak ortaya çıkan S.C. Fırkası seçimleri kazanırsa onların verecekleri rey ile kendisi Cumhurbaşkanı seçilmek istemiyordu.

"Bu sırada bir akşam Atatürk'ün Çankaya'da sofrasında bulundum. O gece rahmetli Akşam Başyazarı Necmeddin Sadak da vardı. Atatürk Fethi Okyar'ın kendisine söylediği sözleri naklettikten sonra dedi ki:

" 'Aklınızın bir köşesinde benim bu sözümü iyi muhafaza ediniz. Fethi Beyin fırkası seçimlerde ekseriyet a-

lacak ve beni Cumhurbaşkanı seçecekler. Olabilir. Fakat ben bunu arzu etmem. Öyle bir zamanda Cumhurbaşkanlığı seçimi usulü değişir. Amerika'da olduğu gibi bizde de Cumhurbaşkanı doğrudan doğruya halk tarafından seçilir." (Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı, c.1, s.383)

SİYASİ HÜRRİYETİN HASRETİ

SERBEST Fırkaya olan alâka gün be gün artıyordu. Öyle ki, daha işin başında Fethi Bey Yalova'dan ayrılmadan, yurdun dört bir tarafından parti teşkilâtını kurmak için telgraflar ve mektuplar yağmış, Yalova posta merkezi, müracaatları karşılayabilmek için yeni servis kurmak mecburiyetinde kalmıştı.

YUNUS NADİ- Cumhuriyet Halk Fırkasının sesi gibi yayın yapan Yunus Nadi'nin gazetesi Cumhuriyet, baştan beri halkın teveccüh ettiği Serbest Fırkaya cephe almıştı.

Halkın SCF'ye ilgisi arttıkça Halk Partisi idârecilerinin de bu partiye karşı öfkesi artıyordu. Fethi Bey'in iktidarın bâzı icraatlarını tenkid etmesi CHF'lilerin öfkesini daha da arttırmaktaydı.

Fethi Bey, iktidarın vergi politikası için şunları söylemekteydi:

"Devlete olan borçlarını veremeyenler hapsediliyordu. Bu tedbirin aleyhinde idim ve vatandaşların vergi borçlarından dolayı hapsedilmeleri yerine, vergileri ödeyebilecekleri hadde indirmeyi, âdil vergi sistemi getirmeyi ve fertlerin refâhını arttırarak, vâsıtalı vergilerle devlet hazinesini doldurmayı tercih ediyordum. Halbuki hapishâneler şahsî cürümlerden çok, vergilerini verememiş olanlarla dolu idi." (Üç Devirde Bir Adam, s.478)

Fethi Bey bu değerlendirmelerinin iktidar çevresi üzerindeki tesiri için şunları söylüyor:

"Benim, artık alışılması şart doz içinde ve en hâlis niyetlerle çalıştığım bu ilk tenkidler bile, Halk Fırkası hükûmet çevrelerinde büyük bir teessür, hattâ taşkınlık yaratmıştı. Buna hem hayret ettim, hem de çok üzüldüm, hattâ ümitsizlendim." (a.g.e., s.479)

SERT TEDBİRLER

İRVEDEKİLERİN, bir "muvâzaa partisi" olarak kurdurduğu Serbest Fırkanın ismi bile halka bir nebze hürriyet havası koklatmaya yetmişti. Halk perde gerisinde olup bitenlerden habersiz, yeni partiye dört elle sarılıyordu. Tabiî bu durum, iktidarı ellerinde bulunduranları müthiş şekilde rahatsız etmeye, halkın bu alâkasını engellemek için sert tedbirler aldırmaya başlamıştı.

Fethi Bey, Serbest Fırkanın gördüğü alâkayı ve iktidarın tavrını şu şekilde anlatıyor:

"Bu kadar güzel ve memleketin, bilhassa rejimin istikbâli için hayırlı emekler neden yarıda kaldı ve Serbest Fırka, dört ayını doldurmamış bahtsız denemeler silsilesi oldu?

"Çünkü bütün vatanda târifi güç, hattâ imkânsız alâka gördü. Tek dereceli seçim, kadınlara seçme ve seçilme hakkı gibi o güne kadar ele alınmamış ve gerekçekleşmez sanılan merhaleleri cesaretle ele alması, vergi adâleti, vatandaşa refah ve iş vaadi, sıkı devlet cenderesinden nefes alma ümidi, bütün bunların hepsinin üstünde serbest konuşma-yazma hakkı, çok sıkılmış ve bunalmış Türk milleti üzerinde coşkunluğa varan ilgi ve ümit ya-

CHF'liler halkın SCF'ye olan teveccühünü görünce, en sonunda, "Bu, danışıklı bir dövüştür" demişlerdi

rattı. Serbest Fırkanın kuruluşu ile beraber gördüğümüz heyecanlı, büyük alâka, istisnâsız endişe ve korku yaratmıştı.

"Halk Fırkası erkânı, idarî tedbirlerle ve hattâ icap ederse zâbıta kuvvetlerinden de istifâde ederek, belirli konular ve mes'elelerde vatandaşların kanaatlarının ortaya çıkmasını istedikleri neticelere bağlamanın mümkün olabileceğini, fakat bunun zâhirî ve göstermelik olduğunu, asıl kıymetin halkın kalbî sevgisi ve alâkası bulunduğunu, bunun da ancak faaliyet ve fikirlerinden güzel neticeler ümit edilenlere müteveccih olabileceğini anlıyorlardı. Bu idrâk, aslında ılımlı düşünceli olanları bile âdetâ çileden çıkarmıştı. Nezâket kâidelerini bile çiğneyerek, sertlikle cephe alanlar içinde, Gazi'nin sofrasında teşebbüsü alkışlayanlar [Serbest Fırkanın kurulmasını] bile bulunuyordu." (a.g.e., s.483-484)

TELÂŞIN SEBEBİ

FETHİ BEY, iktidar çevresinin telâşının sebebini şu şekilde izah ediyor:

"Asıl hâdise, Serbest Fırkanın hattâ samimiyetle itiraf edeyim, beni bile şaşırtan gördüğü alâka ve sevginin arkasından geldi. İstisnâsız herkes telâş ve endişe içinde kalmıştı. Çünkü Halk Fırkasının iktidarı kaybetmesi demek, onun çevresi etrâfına toplanmış idâre eden zümrenin hayat nizâmını kaybetmesi mânâsına geliyordu." (a.g.e., s.491)

İşte meselenin püf noktalarından birisi de buydu. Yıllar yılı, demokrasiyi de cumhuriyeti de akıllarına getirmeyerek, sâdece ve sâdece iktidarın nîmetinden istifâde etmeyi

NECMEDDİN SADIK- Fethi Bey'in, Akşam gazetesi başyazarı ve Sivas Meb'usu Necmeddin Sadık'a iktidara gelebileceklerini söylemesi ortalığı karıştırmıştı.

düşünenler, şimdi halkın kendilerini, bir anda, o makamdan alaşağı edebileceğini görmüşlerdi. Telâşın ve paniğin mühim bir sebebi de buydu.

YUNUS NADİ'NİN SÖZLERİ

SERBEST Fırka'nın baştan beri müthiş bir muhâlifi de Cumhuriyet Gazetesi sâhibi Yunus Nadi idi. Fethi Bey'in, "Serbest Fırka'nın uzlaşmaz bir aleyhtarı" dediği Yunus Nadi, Fethi Bey'e gelecekte olacak hâdiseleri kastederek şöyle demişti:

"Henüz, meselenin nazarî safhasındasınız. Uygulama başlayınca, zannediyorum ki bâzı ifrat hareketler olabilir."

Fethi Bey bu "imâlı" sözler için şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Yunus Nadi Bey'in neyi kastettiğini o anda kavramama imkân yoktu. Fakat kısa zaman sonra bu ifrat hareketlerinin en tipik misâlini yine kendisi verecekti." (a.g.e., s.488)

DANIŞIKLI DÖVÜŞÜN İFŞÂI

CHF'LİLER, halkın SCF'ye olan teveccühünü engelleyemeyince bu defa akla hayâle gelmeyecek yollara başvurmaya başlamışlardı. Ki bunların içerisinde, perde arkasında hazırlanan plânın ifşâ edilmesi bile vardı.

CHF İzmir Mutemedi (İl Başkanı) Salih Bey gazetelere bir beyanat vererek şöyle demişti:

"Yeni fırka danışıklı dövüşüklü bir işitir. Bunu bizden sormuşlardı. Fikrimizi söylemiştik. Değişik birşey yok tur. Bu hal blöftür. İşte bu kadar."

Fethi Bey İzmir'de düşman sefiri gibi karşılanmıştı

Aslında gerçekten de, iş bu kadardı. Bu kadar basitti. Ah bir de sâfî kalbli vatandaşlar olmasaydı...

Serbest Cumhuriyet Fırkası 12 Ağustos 1930'da resmen kurulmasından hemen sonra bütün yurt sathında çok büyük bir alâka ile karşılanmıştı. Bütün vilâyetlerde görülmemiş bir sür'atle teşkilâtlanmıştı.

Serbest Fırkayı kurduranların dahi hayalinden geçmeyecek gelişmeler oluyordu. Halk yeni partiye sahip çıkmıştı. Böylece memleketteki iki partinin şekli belli olmaya başlamıştı. CHF'yi devlet, SCF'yi ise millet tutuyordu.

Bu durum Fethi Bey'in çıktığı ilk siyasî gezide de belli olmuştu. 4-5 Eylül 1930'da İzmir ve çevresinde olup bitenler, iktidar çevresini kelimenin tam mânâsıyla paniğe sevk etmişti.

Fethi Bey, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra yolda gördüğü alâkayı, 4 Eylül'de İzmir'de karşılanışını ve 5 Eylül'deki mitingi şu şekilde anlatıyor:

BİNLERCE KİŞİLİK KALABALIK

"VAPURLA olan seyahate, İstanbul gazetelerinin tanınmış imzâlara sâhip unsurları katılmıştı. Yolcular arasında isim ve kıyafet değiştirmiş M.E.H. (Millî Emniyet Heyeti) mensuplarının da bulunduğunu daha sonra anladık. Bunlar Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey'in tertibi imiş.

"Çanakkale'de, rıhtıma toplanmış binlerce kişilik kalabalık, ellerinde bayraklarla gönülden tezâhürat yaptılar. Varupa gelen ve aralarında doktorlar, mühendisler, avukatlar, tüccar ve çiftçiler her türlü serbest meslek sâhipleri olan heyetler, sâdece Çanakkale merkezinin değil, ilçelerin de teşkilâtını yapmak arzu ve hattâ kararlarını açıkladılar. Bu asla beklemediğimiz, sâdece teşebbüsümüz için değil, memleket ve rejim için, hakiki bir demokrasi için mes'ut hâdise idi. Türk milleti, fikrî mizacını, hürriyet aşkını, çalışma serbestîsini rûhunda ve vicdânında duyuyordu.

İZMİR'DEKİ HÂDİSELER

"ARADAN seneler geçmiş olmasına rağmen İzmir'deki hâdiseleri, vak'aları ve şahıslarıyla, hâfızamda canlandırdığı zaman hatırlamak istediklerimi, düşünmek bile istemediklerim tâkip ediyor.

"Hâdiseler, gemimiz daha limana girmeden başladı, çünkü liman, küçük vasıtalarla ana-baba günü, mahşer nümûnesi hâlinde idi. Bütün şehir, çevresi ile beraber ayağa kalkmıştı. Vilâyet-polis-jandarma üçlüsü, gelen âdetâ düşman temsilcisi imiş gibi karşı tedbir almıştı. Bin-bir zorlukla karaya çıktıktan ve polis-jandarmanın güya tedbirleri ile otele eriştikten sonra vâli Kâzım Paşa'yı Belediye Reisini ve Müstahdem Mevki Kumandanını beraberimde Tahsin Bey olarak ziyâret ettim. Ne kadar garip hattâ hazindir ki, ne vâli, ne belediye reisi ziyâretimizi iâde ettiler." (Üç Devirde Bir Adam, s.498)

Polis-jandarma-vilâyet gücüyle halkı sindirmeye çalışanlar, bu çalışmalarından hiç bir netice alamamışlardı. Çünkü iktidardan bunalan halk, çoşkun bir sel gibiydi. Hiçbir mânia tanımayacağını göstermişti. Bunu gören iktidar çevresi değişik metodlar tatbikine başladı. İlk önce İzmir Vâlisi Kâzım Paşa, Ali Fethi Bey'den 5 Eylül günü yapılacak mitingte konuşmamasını istemişti. Kâzım Paşa (Dirik), CHF taraftarı idi. İzmir Müstahkem Mevki Kumandanı Hüseyin

Hüsnü Emir (Erkilet) Paşa ise SCF'lilere yardımcı olmuştu. Bu yüzden de kısa zaman sonra genç yaşta ordudan alınmıştır. (Mete Tunçay, Tek Parti Yönetiminin Kurulması, s.267)

Bu mitingin nasıl olacağı daha akşamdan belli idi. Fethi Beyin kaldığı otelin çevresi tıklım tıklım halkla dolu idi.

Bu müthiş ilgi, iktidar çevresinin âdetâ gözünü döndürmüştü. Artık her yolu mübah görüyorlardı. CHF'nin, binalarını ve bâzı gazete binalarını taşlatmaktan, halkı tahrik etmeye varıncaya kadar... Fethi Bey miting esnâsında meydana gelen hâdiseleri şu şekilde anlatıyor:

"Acı, hattâ kanlı hâdiseler oldu. İzmir, zannediyorum ki o güne kadar görmediği kalabalıkla, sâkin ve şuurlu bu seslenişi [mitingdeki konuşmayı] dinlemek hasreti içindeydi. Netikim böyle başladı, fakat halkın üzerine mihrakı meçhul denilen hazırlıklı kişilerce yapılan ateş sonu, genç bir mektepli öldü ve babası, oğlunun kanlı naaşını bana getirerek, 'Bu, hürriyet yolunda şehittir. Kurtar bizi' dedi." (a.g.e., s.499)

Dr. Rıza Nur da hâtırâlarında (s.1645), İzmir mitingi esnâsında vatandaşın, "Kahrolsun Mustafa Kemal" diye bağırdığını yazıyor.

Fethi Bey İzmir ve havâlisinde dolaşırken, iktidar çevresi, "provokasyon" olduğu ayan beyan ortada olan birçok hâdise çıkarmıştı. İşin tuhafı bütün bu hâdiseleri Serbest Fırka mensuplarının üzerine yıkmak istiyorlardı. Bu hususta başrol oynayan bizzat Başbakan İsmet İnönü idi. Hâdiseleri Atatürk'e aktarırken şöyle diyordu:

"Şeref ve haysiyetim sözkonusudur. İzmir'de fotoğraflarıma tabanca atıyorlar, bir matbaamızı tahrip ettiler, Halk Fırkası binalarını tahrip ediyorlar. Fethi Bey'i tevkife mecbur olacağım."

Fethi Bey, Atatürk'ün hakikatlerin bu şekilde tahrif edilmesinin tesiri

Cumhuriyet

İZMİRDE KANLI NÜMAYİŞLİ

...ödü, on beş yaralı var, "Anadolu„ matbaası taş'andı. ...
sükûnet iade edildi, Fethi Bey nutkunun iradını tehir etti

Hadiselerin tahlili

Zabıta kuvvetinin müdahelesini i... ettiren kanlı hadiseler nasıl old...

Cumhuriyet gazetesi, iktidarın İzmir'deki provokasyonlarını bu şekilde manşetten veriyor ve hâdiseyi Serbest Fırkaya gönül verenlerin üzerine yıkmaya çalışıyordu. Halkın Serbest Fırkaya gösterdiği teveccühü yok etmek için çırpınan ve iktidarı ellerinde tutan Cumhuriyet Halk Fırkası mensupları, İzmir'deki mitingi tertiplerle kendi maksatlarına âlet etmişlerdi.

Serbest Fırkanın İzmir Mitingi çok muhteşem geçince, iktidar kanadının paniği daha da büyümüştü. Hürriyete susayan halkın yeni partiye akın etmesi, iktidardakilerin gözlerini korkutmuştu. Çocuğu, bir tertip neticesi ölen babanın, çocuğunu Ali Fethi Bey'in önüne koyması ve, "Bu hürriyet şehididir, kurtarın bizi" demesi, halkın durumunu göstermekteydi.

Ne var ki, İsmet Paşa, "hem suçlu, hem güçlü" pozisyonunda, şikâyet üstüne şikâyet yağdırıyordu. Ve Atatürk de bu söylenenlere inanınca artık Serbest Fırkanın suyu ısınmaya başlamıştı.

Atatürk, Ali Fethi Bey'in söylediklerine değil de İsmet Paşa kanadının söyledikle-

altında kaldığını belirtiyor. (a.g.e., s.501)

Halkın kendilerini her yerde görülmemiş bir şevk ve samimiyetle karşıladığını belirten Fethi Bey, provokasyondan başka bir şey olmayan hâdiseler için şöyle diyor:

"İzmir'deki dört gün içinde Fırka teşkilâtını tamamladık. İzmir'de ve daha sonra her yerde, hattâ küçük merkezlerde bile, kurduğumuz fırka teşkilâtının seviye, ahlâk ve vatanperverlikleriyle daimâ iftihar ederim. Bütün menfî iddialara rağmen vatandaşlarımız, irticaın değil, hürriyetin ve refahın hasretlisi idiler. Nitekim, İzmir'de adliyeye intikal eden 57 vak'adan 51'i için âdil ve hakbilir Türk hâkimi beraat verdi, ikisi hakkında tâkipsizlik kararı alındı, sâdece dördü hafif cezâlar sınırına girdi." (a.g.e., s.500)

SUYU ISINIYOR

ALİ FETHİ BEY'İN, İzmir ve havâlisinde yaptığı geziler, iktidar kanadının iyiden iyiye gözünü korkutmuştu. Doğrusu bu kadarını hiç birisi ummamıştı. İsmet Paşanın başı çektiği bir ekip, yığınla provokasyonlarla Serbest Fırkaya olan teveccühü baltalamak istemişlerdi, ama bu tertip silâhı da geri tepmişti. Mahkemeler Serbest Fırka sempatizanlarını serbest bırakmıştı.

rine inanacak ve ona göre tavrını koyacaktır. Tavrını da her vesileyle kullandığı Cumhuriyet gazetesinde açıkça belli edecektir. İlk önce, "Yunus Nadi" imzâsıyla bir mektup neşredecek, daha sonra kendi imzâsıyla cevap verecektir.

Fethi Bey, daha doğmadan öldürülmek istenen Serbest Fırkanın o sancılı devresi için şunları anlatıyor:

"Eski arkadaşımın [Atatürk'ün] mizacını bildiğim için sual sormasına mahal bırakmadan hakikatleri hulâsa ettim. Fakat zannediyorum bir taktik hatâsı yaptım ki, bugün de olsa aynı tercihi bilerek yaparım; çünkü benim karakterimdir bu. Bırakacağı menfî tesiri düşünmeden, Serbest Fırkanın gördüğü misilsiz sevgiyi, halkın coşkunluğunu anlattım ve bizzat kendisinin daha evvel koyduğu teşhisi tekrarladım:

" 'Vatandaşlar siyasî hürriyetin hasreti içinde imişler ve her yerde bu hislerinin tatminini temin eden size, minnet ve şükran içindedir.'

"Hakikat da buydu.

"Gazi uzun uzun yüzüme baktı:

" 'Nasıl görüyorsun geleceği?' dedi. Sualin önce mânâsını kavrayamadım. Fakat daha sonraki konuşmalarımız, telâş ve endişenin kendisine de telkin edildiğini isbat etti. İleri sürülen itirazların ve endişelerin hiç birisine iştirâk etmediğimi, halkın iftihara

değer olgunluk içinde olduğunu, senelerce sürmüş tek fırka baskısı altında bu olgunluk ve kemâlin Türk olarak bize iftihar duygusu telkin etmesi icap ettiği cevabını verdim. Sustu, ses çıkarmadı.

TELKİNLERİN TESİRİ

BEN, Yalova'dan o akşam dönmeye mecburdum. Gazi, bana mâni olmadı, ısrar etmedi.

"O akşam İsmet Paşa, yanında Yunus Nadi, Falih Rıfkı, Yakup Kadri ve İzmir'den İstanbul'a beraberinde birçok fotoğraf ve hazırladıkları vesika ile gelen Anadolu Gazetesi sahibi Denizli Meb'usu Haydar Rüştü Beylerle gelmiş, şikâyetler devam etmiş, Gazi, Haydar Rüştü Bey'e sormuş:

" 'Halk Fırkası binasının taşlandığını sen gözlerinde gördün mü?'

"Haydar Rüştü Bey derhal ve kesinlikle 'Evet Paşa' cevabını vermiş. Gazi bir müddet düşünmüş, sonra Yunus Nadi Bey'e, 'Bir kâğıt kalem al' emrini vermiş ve kendisine hitaben şu açık mektubu yazdırmış:

" 'Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne,

" 'İzmir'de bir matbaamıza taarruz edildiği ve Cumhuriyet Halk Fırkası binamız taşa tutulduğu gündenberi memlekette bize düşen yeni vazifelerin vücut ve ehemmiyetini takdir ediyoruz. Bu arada ezeli ve ebedî şefimiz olarak bildiğimiz Zat-ı Devletleri'ne başka ve yeni fırkaların kendilerine mal etmeye çalıştıklarını görererek, öyle dahi olsa biz kendimizi, bize emanet edilen Cumhuriyetin muhafazası görevini eksiksiz yapmaya muktedir biliyoruz. Vazifemizin kolaylaşması hesabına değil, belki vaziyetin açıklanması namına hâl ne ise lütfen ifadesini istirham etmeye mecbur kaldık.

" 'Her hâl ve ihtimâlde Cumhuriyetin iyice korunacağından daima emin bulunarak sonsuz hürmetlerimizi lütfen kabul buyurunuz aziz şefimiz. YUNUS NADİ' " (Üç Devirde Bir Adam, s.501-502)

İŞTE MESELENİN ESASI

ÇOK kaynakta, Yunus Nadi imzasıyla neşrolan bu mektup, bizzat Yunus Nadi tarafından yazılmış gibi gösterilir. Fakat işte asıl gerçek budur. Yunus Nadi imzâlı mektubu da yazan bizzat Atatürk'tür. Mektubu yazarken, Yunus Nadi'nin nasıl bir üslûp kullanacağını da gâyet iyi düşünmüş ve "ezeli ve ebedî şefimiz olarak bildiğimiz zât-ı Devletlerini" gibi ifâdeler kullanmıştır.

Hem o devrin şartları gözönüne alındığında, bir gazetecinin Atatürk'e bu şekilde açık mektup yazmak için "mangal gibi yüreğin" de yetmeyeceği gâyet iyi anlaşılır.

MEKTUBUN CEVÂBI

ATATÜRK'ÜN yazdırdığı açık mektup, 9 Eylül 1930 tarihini taşıyordu. Ve Atatürk sözde "Yunus Nadi'nin" yazdığı gerçekte kendisinin yazdığı bu mektubu şu şekilde cevaplandırıyordu:

" 'Cumhuriyet Gazetesi Başmuharriri Yunus Nadi Beyefendiye,

" 'Cumhuriyet gazetesinde bana hitaben yazılan açık mektubu okudum. Bu mektupta son günlerde İzmir'de vukua gelen olaylar işaret olunarak beni Cumhuriyet Halk Fırkasından başka fırkaların kendilerine mal etmeye çalıştıkları görüldüğünden bahis ve vaziyetin açıklanması nâmına, hâl ne ise ifâdesi taleb olunuyor.

" 'Bu nokta üzerinde diğer bâzı gazetelerdeki yazıları da okudum. Her yerde halk arasında da bu hususta söylentiler ve tereddütler olduğunu işitiyorum.

" 'Hakikatı Fethi Beyefendiye yazdığım mektupta açıkça ifâde ettiğimi zannediyorum. Kendilerince gerçek vaziyetin tamamen bilinmekte olduğuna şüphe yoktur. Ancak umûmiyetle yanlış zan ve düşünceler ve görüşler olduğu anlaşılıyor. Hakikat-ı

İzmir'deki provokasyonlar SCF'lilerin üstüne yıkılarak SCF çürütülmek istendi

hâli bir daha ifâde ve tasrih edeyim. Ben Cumhuriyet Halk Fırkasının umumî reisiyim. Cumhuriyet Halk Fırkası, Anadolu'ya ilk ayak bastığım andan itibaren teşekkül edip benimle çalışan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinden doğmuştur. Bu teşekküle târihen bağlıyım. Bu bağı çözmem için hiçbir sebep ve lüzumu yoktur ve olamaz.

" 'Resmî vazifemin hitamında Cumhuriyet Halk Fırkasının başında fiilen çalışacağım. Bu noktada tereddüde mahal yoktur. Benim bu esas vaziyetim, bir sene nihayetinde sona erecek olan bugünkü muvakkat resmî vazifemin bana yüklediği tarafsızlığı bozamaz.

" 'İşaret olunan hâdiseler arasında İzmir'de bir gazete idarehânesine ve Cumhuriyet Halk Fırkası merkezine her ne sebep ve suretle olursa olsun yapılmış tecavüzden ve hükûmet ricaline ve otoritesine karşı bazı anlayışsız kuvvetler tarafından yapılan çirkin tecavüzlerden çok müteessir olduğumu tahmin etmek güç değildir. Bu üzüntümü akan kanlar ve zâyî olan hayat şiddetlendirmiştir.

" 'Bu gibi saldırıcılar ve teşvikçiler Cumhuriyet kânunlarının tâkiplerinden tabiî kurtulamazlar. Bu sözlerim Cumhuriyet gazetesine cevaben ve umumî efkârı aydınlatmak üzere neşredilmiştir.' " (a.g.e., s.503)

Serbest Fırkaya olan bu teveccühün Atatürk'ü kızdırdığını anlatan Niyazi Ahmet Banoğlu şunları söylüyor:

"Serbest Fırka zamanında idi. Kâtib-i Umumî Hasan Rıza Bey, olan biten hâdiseler hakkında memleketin muhtelif yerlerinden gelen telgrafları, Atatürk'e arz ettiği zaman Atatürk bu telgrafların bildirdiği haberlerden canları çok sıkılmıştı. Bu münasebetle Atatürk'le Hasan Rıza Bey arasında geçen muhavere çok dikkate şâyândır. Atatürk: 'Fethi Bey bu işi yapamadı. Meseleyi hemen ayak takımlarına intikal ettirdi. Mamafi olan olmuştur. Biz şimdi işimize bakalım.'

"Hasan Rıza Bey, bu vesile ile bazı endişelerini izhar etti: 'Paşam, görülüyor ki, vaziyet vahim ve tehlikeye doğru gidiyor. Bu vaziyet karşısında acaba ne yapmak lâzım gelecek?'

" 'Bu bir anarşi manzarasıdır. Biraz daha ilerler ve önüne geçilmez bir hal alırsa o zaman ben derhal fırkanın başına geçeceğim. Fethi Bey'i de ikaz ederek ve onunla müştereken evvelâ karşımıza çıkan irticâ ve anarşiyi bertaraf etmeye çalışacağım. Evvelâ onlarla mücâdele edeceğim.'

" 'Paşam, ya onlar (Fethi Bey ve arkadaşları) vaziyetten istifade ederek iktidarı ele geçirirlerse?'

" 'Olabilir. Biz hiçbir zaman mevkii iktidarda kalacağız diye bir iddiada bulunmadık.'

" 'Paşam, ya onlar iktidara geçtikten sonra inkılâp esaslarından inhiraf ederlerse?'

" '(Kaşlarını çatarak) Haa... İşte o zaman sen, ben ve inkılâba taraftar olanlar birleşir, böyle bir teşebbüsü derhal bertaraf ederiz. Ve daima da bertaraf etmeye muktediriz. Bundan aslâ şüphen olmasın.' " (Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, c.2, s.5)

Serbest Fırka daha kurulalı bir ay bile olmadan iktidar kanadının müthiş bombardımanına tutulmuştu. Hele Atatürk'ün Cumhuriyet gazetesinde neşredilen mektupları, yeni partinin âkıbetinin hiç de iç açıcı olmayacağının habercisiydi.

Atatürk açıktan açığa, "Ben CHF'nin reisiyim. Nasıl benim partime saldırırsınız?" diyordu. Atatürk, saldırıyı tertipleyenlerin Serbest Fırka sempatizanları olduğunu îmâ ediyordu. Oysa mahkemeler bu kanaatin ak-

Cumhuriyet

GAZİ HZ.NİN NADİ BEYE CEVABI

"Ben C. Halk Fırkasının Umumî Reisiyim. Bu teşekküle tarihen bağlıyım. Bu bağı çözmek için hiç bir sebep ve icap yoktur ve olamaz„

sini söylüyordu. Serbest Fırka sempatizanları mahkemelerde beraat etmişti. Perdenin gerisinde bizzat hükûmet vardı. Hükûmet Serbest Fırka'yı "yemek" için bâzı hâdiseler çıkartmıştı.

CHF İKTİDARI ÇATIRDIYOR

ALİ FETHİ BEY, Atatürk'ün yazdığı mektuplar için şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Gazi'nin cevâbı, hele bu cevâba mesned olan sualin nerede ve nasıl hazırlandığı mâlûm olduktan sonra, hakikat, üzerinde münakaşa yapılamayacak kadar meydanda idi. Halk Fırkası iktidarının çatırdaması endişesinin kimlere kadar uzandığını gösteriyordu. Ne yapmak lâzımdı? Halk, inanmış, arzu ve kararını ortaya koymuştu. Gazi'yi üzen, endişelendiren, bu şekilde harekete sevk eden sebeplerin sun'î olduğu, tertiplendiği, varsa teferruattaki ifratların bizim de kat'î tavır almamızla tasfiye edileceği muhakkaktı." (Üç Devirde Bir Adam, s.504)

İSMET PAŞA BİLENİYOR

ATATÜRK'ÜN Serbest Fırka'ya karşı tavrını açıkça belli etmesinden sonra İsmet Paşa daha da bilenmişti. Serbest Fırka ile daha tesirli mücâdele edecek bir hükûmet kurmak için istifâ etmiş, akabinde Atatürk'ün de tasvibiyle yeni bir hükûmet kurmuştu.

Fethi Bey, yeni hükûmetin niçin kurulduğu hususunda şunları söylüyor:

"Meclis'te ise, tahmin ettiğim gibi İsmet Paşa istifâ etti ve yep yeni çehreli bir hükûmet kurdu. Bizimle mücâdelede şahsî siyasetini kayıtsız-şartsız tâkip ve tatbik edecek bir hükûmet." (a.g.e., s.505)

"ÇOK ACELE DEĞİL Mİ?"

BU GELİŞMELER olurken, Serbest Fırka da yurt sathında hızla teşkilâtlanmaya devam ediyordu. Bu arada Ali Fethi Bey, 24 Eylül 1930'da yapılan ara seçimde Gümüşhane'den milletvekili seçilerek Meclise girmişti. Girmişti, ama daha Meclise adımını atar atmaz, Halk Partililerin müthiş bir bombardımanıyla karşılaşmıştı. Kendisine en çok sorulan soru şuydu:

"Sen nasıl olur da iktidara geleceğinden bahsedebilirsin?"

Fethi Bey Meclisteki olup bitenleri ve iktidar kanadının saldırılarını şu şekilde anlatıyor:

"Daha sonra Başvekil İsmet Paşa söz aldı ve cevapları esnâsında imâlı veya açık, 'Dünkü arkadaşlarımız, bugünkü muhâlefet, derhal iktidara gelmek istiyor' dedi.

"Bu, Gazi'ye kadar ulaşan şikâyet mevzuu da olmuştu. Cevap vermek mecburiyetinde idim. Şöyle konuştum:

" 'Efendiler... Eğer siyasî bir fırka, iktidar mevkiine gelmek istemiyorum; yalnız uzaktan eğlence tarzında,

Serbest Fırkanın teşkilâtlarını kurmak için halktan sel gibi istekler gelmesi, CHF'nin SCF'ye olan hazımsızlığını daha da arttırdı

spor tarzında hükûmetin icraatını tenkid edeceğim derse, böyle bir fırkaya siyasî fırka denemez. Bu sözleri söyleyecek olan adamın hâline aklı erenler gülerler.

" 'Evet... İcab ederse iktidar mevkiine geçmek niyetindeyiz diyeceğim. Hakkımdır efendiler. İktidar mevkiinde bulunmamış adam değilim. Bunun ne kadar müşkil olduğunu, ne kadar azaplı olduğunu da bilenlerdenim. Fakat vazife ve mes'uliyet almak icabederse, bunu da yapacağım âşikârdır. Bunun aleyhinde, hilâfında söz söylemek bir fırka lideri tarafından nasıl câiz olabilir?'

"Bâzı meb'uslar: 'Çok acele de-ğil mi?' sualini sordu. Kısaca; 'Kararı millet verir. Son söz milletindir. Ona inanarak konuşalım...' cevâbını verdim. Daha ilk günlerden münakaşalar sertleşiyordu. Hazımsızlık ve ne kadar haklı olursa olsun tenkidlere alışmamış, hattâ bu tabiî hakkı, gayrı tabiî saymaktan kopup gelen devrini tamamlamış alışkanlıklar..." (a.g.e., s.507)

DEZAVANTAJ

FETHİ BEY ve arkadaşlarının en büyük dezavantajı, Atatürk'ün sofrasında bulunacak kimselerinin kalmayışı idi. Birçok mühim kararları sofrada alan Atatürk'ün etrafındakiler hep Halk Partisinin ileri gelenleriydi. Fethi Bey bu durumu şu şekilde anlatıyor:

"Yalova'da kaplıcalarda dinlenme programında daha müddeti olmasına rağmen Gazi Ankara'ya dönmüştü. Fırka işleri o kadar kesifleşmişti ki, kendisini ilk günlerde olduğu kadar sık sık ziyâret edemiyordum. Daha evvel, yanından hiç ayrılmayan Nuri Bey de, fırkamızın umumî kâtibi olarak, bilhassa teşkilât işi ile çok meşguldü ve daha çok memleketi dolaşmak mecburiyetinde bulunuyordu. Tahsin Bey de aynı vaziyette idi. Bu sebeple, fırkamızı Çankaya'da Gazi'nin hususî hayâtında temsil edebiliecek kimse kalmamıştı. Halbuki, aslında bilinen mânâ ve hüviyetinden başka olan Gazi'nin sofrasında en hayatî kararların alındığını, liderin, mevkî ve resmî vazifesi icabı uzağında kaldığı memleket hakikatlerini bu toplantıda öğrendiğini, çok kimseleri dinlediğini biliyordum. Halk Fırkasının kendisine telkin etmek istediği fikirler için müsait vaziyet hâsıl olmuştu." (a.g.e., s.508)

YENİ PARTİYE BASKILAR

SERBEST Fırka teşkilât kurmakta kendi zâviyesinden hiç güçlük çekmiyordu. Zîrâ memleketin dört bir yanında müracaat eden vatandaşlar, bulundukları yerde teşkilâtı kurmak için âdetâ biribirleriyle yarış etmekteydi. Teşkilât kurmaktaki en büyük güçlük, iktidar kanadının hazımsızlığıydı. Fethi Bey bu hususları şu şekilde anlatıyor:

"Arkadaşlarla şu prensip kararını almıştık: Memleketin her tarafından sel halinde akıp gelen teşkilât isteklerinin sâhipleri arasından, o günlere kadar politikaya girmemiş genç ve münevver, bilhassa muhtelif meslek dallarındaki şahsiyetleri tercih ediyorduk. Bunlar içinden, yarının kıymetli siyasetçilerinin çıkacağına, ve hürriyet havasının mücâdelesini yaparak politikaya atılmış olanların vatan ihtiyaçlarını daha realist ve cesur kucaklayacaklarına samimiyetle inanıyorduk. Bizi üzen, hükûmetin tarafsızlığını muhafaza etmemesi veya

Serbest Fırka teşkilât kurmakda hiç bir güçlük çekmiyordu. Zira yurdun dört bir yanından partiye akın vardı. Hürriyete susamış insanlar, yeni partinin teşkilâtını kurmak için birbiriyle yarışıyorlardı. Fotoğrafta Fethi Bey, partisinin teşkilât mensupları ve sempatizanlarıyla birlikte görülüyor.

edememesi, bu sebeple de fırkamız teşkilâtının uğradığı baskılar idi. Hepsini sükûnetle karşılamak kararında idik. Bu kararımıza sonuna kadar bağlı kalmış olmanın vicdan rahatı içindeyim. Bilmem, karşımızdakiler aynı huzura sâhip midirler?" (a.g.e. s.509)

BELEDİYE SEÇİMLERİ

EKİM 1930'da yapılan belediye seçimleri, iktidarı paniğe sevk etti. Serbest Fırka'nın seçime katıldığı her yerde CHF karşısında ezici bir üstünlük sağladığı bu seçimlerde demokrasi tarihimize kara bir leke olarak geçen birçok hâdise cereyan etti.

İktidar kanadı, gerek seçimler öncesinde, gerek seçimler sırasında ve gerekse seçimlerden sonra, akıl almaz baskılar ve türlü türlü komplolarla Serbest Farkayı ezmeye çalışmış ve seçimi kendi lehine çevirmek için her yolu deneyeceğini ortaya koymuştu.

Fethi Bey belediye seçimleri için şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Umumî seçim, yânî meb'us seçimleri de yaklaşmakta olduğundan, belediye intihâbının, Parlamentonun da kaderini yakından alâkadar edecek ölçü alacağını iki taraf da kabul ettiklerinden, Halk Fırkasının bu seçimleri her hal içinde kazanmak için elinden geleni yapacağını ve hükûmet mekanizmasını kullanacağını tahmin etmek güç değildi. Buna karşı tedbirler aldık ve teşkilâta, hiç bir tahrike kapılınmamasını ısrarla bildirdik.

"Bunun ne kadar isâbetli bir hareket olduğunu hâdiseler gösterdi: Seçimler, ilk defa tatbik edilen tek derece ve kadınların da katılması ile yep yeni bir hüviyet içinde oluyordu: Ondan evvelkiler, sayıları belirli olan müntehib-i sâniler (ikinci seçmenlerin) ellerinde evvelinden tesbit ve teksir edilmiş listelerle sandık başına gelip atmalarından ibaret olur, sandık Halk Fırkası ve alâkalı memurun önünde açılır, zabıt tutulurdu. Kazanan daima ittifakla seçilirdi..

Ekim 1930'da yapılan seçimler çok hâdiseli geçti. İktidar, devletin bütün imkânlarını kullanıyordu. Buna rağmen SCF, katıldığı hemen her yerde seçimi kazanmıştı. Vatandaşlar, bütün baskılara rağmen sandığa hücum ediyordu. Ne var ki, oyları sayan CHF'liler, milletin seçtiklerini değil, CHF'nin tesbit ettiği isimlerin kazandığını açıklayacaktı.

hammül edilmez hâl almıştı."(a.g.e. s.512)

Ekim 1930'daki mahallî seçimler esnâsında, o târihe kadar yapılan seçimlerde rastlanmayan hâdiseler oldu. Seçimleri Serbest Fırkanın kazanacağını tahmin eden iktidar kanadı, çok sert tedbirler almıştı. Polis ve jandarma, Serbest Fırka sempatizanlarını zora başvurarak sandık başından uzaklaştırıyordu. Birçok yerde SCF taraftarlarına dayak atılmıştı. Ayrıca gerek rey verme esnâsında ve gerekse reylerin sayımı esnâsında yığınla usulsüzlükler yapılmıştı. Serbest Fırkanın kazandığı kesinkes belli olan birçok yerde Halk Partisinin kazandığı açıklanmıştı.

İKTİDARIN TEDBİRLERİ

HALK Fırkası'nın, seçimleri kazanmak için her türlü tedbiri aldığı haberlerini duyuyorduk. Fırka içinde Kırklar olarak adlandırılan ve içlerinde her meslek ve meşrebden meb'usların bulunduğu kadro, memleketi bölge bölge ayırmış, nahiyelere kadar taramıştı. Daha ilk günlerden itibaren, kendilerine karşı tutumları müsbet olmayanların, bilhassa fırkamıza dahil olsun olmasın sempatizanımız olarak tahmin edilenlerin nüfus kayıtlarını bile çıkarmakta müşkilâta uğradıkları şikâyetleri gelmeye başladı. Bunu, hatır ve hayâle gelmeyen nice nice usullerle baskılar kovaladı. Büyük merkezlerde Serbest Fırka adayları sudan bahanelerle tevkif dahi edilmek tehlike ve tehditleriyle karşılaştılar. Hiç bir sebep yokken meslek teşekküllerinin başlarında olan şahsiyetlerin vaziyetlerini belirtmek için idarî makamlarca celbedildiklerini duyuyorduk. Bazı yerlerde idare âmirleri mahkeme kararları olmaksızın arama yapmışlardı. Bu tazyikler, bilhassa fırkamızın kazanmak şansı kat'iyyet ifade eden yerlerde ta-

NOTER TASDİKİ

ALİ FETHİ BEY, mahallî seçimler esnâsında olup bitenleri şu şekilde anlatıyor:

"Seçimler, gelen haberler gibi hâdiseli başladı. Çok ağır tazyikler altında vatandaşlar olgunluklarını muhafaza ederek rey sandıklarının başlarına gitmişlerdi. Büyük merkezlerde oyların verildiği meydanlar, polis-jandarma, bazı yerlerde asker kordonuna alınmıştı. Kadınlar ve erkekler ayrı sıra olmaya zorlanmıştı. Uyanık teşkilâtımız, bütün hâdiseleri, noter zabıtları ve fotoğraflarla tesbit etmişti. Bunlar merkeze geldikçe, üzücü vak'a haberleri de birbirini kovalıyordu. Herşey, evet herşey, seçimlere girdiğimiz çok yerde kazandığımızı gösteriyordu.

"Öyle yerler ve sandıklar vardı ki, teşkilâtımız bu sandıklara oy verenlerin noter önünde beyanlarını almış,

fakat seçim mazbatalarında bu yerlerde bile Halk Fırkası adayları kazanmış çıkmıştı! Olaylar çıkması muhtemel merkezleri, âdetâ, telkin ve teskin bombardımanı altına almıştık. Karşımızdakilerin, irtica ve komünizm gibi gülünç zıdlıkları ortada ittihâmlarla fırkamızı suçlama imkânı bulmamaları gayreti içinde idik. Merkezimiz, ülkenin dört tarafından gelen şikâyetlerle dolup taşmıştı. Halkın hakkının kaybolması mânâsına gelen seçim haksızlıklarının önüne çıkmak ve mevzuu Meclis'e getirmek kararını verdik. Bunu yapmakla belki hiç bir müsbet netice alamayacaktık. Fakat, zapta geçecek hakikatlerin, târih önünde günün birinde son hakem olacağı kanaatinde idik. Bu kararımızı, telgrafla, bütün memlekete bildirerek, oylarını, vicdanlarını hakem yaparak vermiş mâsum insanları teselli etmek istedik." (Üç Devirde Bir Adam, s.513)

CHF iktidarı, seçimlerde polis ve jandarmayı kullanarak, SCF sempatizanlarına gözdağı vermek istedi. Sandıklar önünde SCF sempatizanlarını dağıtma çabaları çoğu zaman neticesiz kaldı.

JANDARMA ZORU İLE

SEÇİMLERİN yapıldığı yerlerin ekseriyetinde Serbest Fırkanın kazandığını herkes bilmekteydi. Fethi Bey şöyle diyor:

"Belediye seçimlerini aslında katıldığımız her yerde Serbest Fırka kazanmıştı. Halk Fırkası beklenmeyen şekilde yenilmişti. Bunu karşımızdakiler istisnasız biliyordu. Bu şartlar altında yaklaşan genel seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Halk Fırkasının iktidardan düşeceği gün gibi âşikar idi." (a.g.e., s.514)

Seçimleri aslında Serbest Fırkanın kazandığını iktidar çevresi de gâyet iyi bilmekteydi. Atatürk de seçimleri aslında kendisinin başkanı olduğu CHF'nin değil, SCF'nin kazandığını biliyordu.

Antalya Milletvekili Rasih Kaplan, heyecanla Atatürk'e; "Paşam... Fırkamız seçimleri kazanıdı..." deyince Atatürk kendisine şu cevabı vermişti:

"Seçimleri Jandarma kazandı..." (Cemal Kutay, Bilinmeyen Tarihimiz, c.4, s.59)

İşte gerçek buydu. CHF seçimleri meşrû yolla değil, jandarma zoru ile, devlet gücü ile kazanmıştı. Daha doğrusu seçimi kazanmış gösterilmişti.

DANANIN KUYRUĞU KOPUYOR

ATATÜRK'ÜN Serbest Fırkanın artık yaşamaması gerektiğine karar verdiği, SCF'nin yaşaması hâlinde CHF iktidarının tehlikeye düşeceğini anladığı belli olmuştu. Mahallî seçimlerden hemen sonra Ali Fethi Bey'in Meclis'te yaptığı konuşma bardağı taşıran son damla olmuştu. Çünkü Fethi Bey, seçime fesat ve yolsuzluk karış-

Ali Fethi Bey: "Vatandaşın seçme ve seçilme hakkına mâni olundu"

tırıldığına dair bir soru önergesi vermiş ve Meclis kürsüsünden bütün yolsuzlukları vesikalarıyla açıklamıştı. 15 Kasım 1930'da Mecliste yapılan bu konuşma, iktidar çevresini iyiden iyiye telâşlandırmış ve iktidarı ellerinde tutanlar, hemen oracıkta, artık bu kadarlık demokrasicilik oyununun kâfi olduğuna karar vermişlerdi.

Fethi Bey Meclisteki o târihî toplantı için şunları söylüyor:

"O günkü toplantıda Serbest Fırkanın on üç kişilik Meclis kadrosundan ancak Ağaoğlu Ahmet ve Nuri Beyler vardı. Halk Fırkası konuşacak meb'uslarını ön sıralara yerleştirmişti. Gazi, baştan sonuna kadar müzakereleri Cumhurreisliği locasından takip etti. Dinleyici locaları tamamen dolu idi.

"Zabıtlar, Meclis arşivinde olduğu için burada onların muhtevasını tekrar edecek değilim. Yalnız, mutlak vicdan rahatı içinde diyeceğim ki, ekseriyetin insafsız baskısı altında 1930 Belediye Seçimleri Meclis müzakereleri, Türk siyasî târihinin ibretli vesikaları arasındadır. Şartlar ne kadar elverişsiz olursa olsun, bir insan, samimî hislerle doğruluğuna ve hayrına inandığı fikirleri müdafaa ve teşrih edebileceğinin mütevâzi de olsa misalini vermiş olmakla bahtiyarım.

TÂRİH HAKİKATİN ÜSTÜNE GİDECEK

MGAZİ'NİN nâdir olarak takip ettiği Meclis müzakerelerinin bugününde, onun mevcudiyeti, bana, bir târihî hakikatte kendisini şahit olarak göstermek imkânı verdi: Afyon Meb'usu ve İstiklal Mahkemesinin meşhur reisi Ali Bey, benimle İsmet Paşa'yı mukayese ederken, benim Mondros'u, İsmet Paşa'nın da Mudanya'yı imzalayanlar olduğumuzu ve hangimizin tercih edilmesi icap ettiğini sordu. Bu suale, iki anlaşmanın ikisinde de Kabinelerde Dahiliye Vekili olduğumu, bu sebeple Mudanya'nın bir şerefi varsa benim de hissem olduğunu, Mondros'a gelince, locasında olan Gazi'yi işaret ederek:

" 'Mondros mütarekesine gelince o zaman bütün cephe kumandanları bir an evvel mütareke yapılsın, orduda aslâ dayanma gücü kalmadı, diye ısrarla bağırdıkları halde hükümet muharebeye devam edebilir miydi?' cevabını verdim.

"Ali Bey, o günkü müzakerelerin hemen ertesi günü, Halk Fırkası Meclis Grubu Riyasetine getirilerek mükâfatlandırıldı!.." (a.g.e., s.516)

UÇURUM ÖYLESİNE AÇILMIŞTI Kİ

FETHİ BEY Mecliste yaptığı konuşmaları ve ondaki hisiyat ve düşüncelerini şu şekilde naklediyor:

"O günü ve geceyi çok iyi hatırlıyorum. Müzakereler on bir buçuk saat sürmüş ve ben asgarî altı saat konuşmuştum. Elimde, dosyalar halinde, çoğu tahkikat heyeti isteyen şikâyetler, talepler vardı. Bunlar, memleketin dört bucağından gelmiş haklı feryatlardı. Vatandaş, hakların en tabiîsi, demokrasilerde temel kâide serbest seçme-seçilme hakkını kullanmak istemiş, buna mâni olunmuştu. Seçmediği insanları, beldesinin başında görüyordu. Cumhuriyet idaresinin kânun tanırlığına kalben bağlı, mantığı ile bu neticenin hasreti içinde, safında yer aldığı fırkaya müracaat ediyor, hakkını koru diyordu. O fırka, yani biz Serbest Cumhuriyet Fırkası, o günkü toplantıda üç kişi olarak yer alıyor, üç yüzü aşkın saflaşmış ve bu otantik vesikalara gözatmak ihtiyacı bile duymayan red kararında olanlara hakikat-

leri anlatmaya çalışıyorduk. Uçurum öylesine açılmıştı ki, Gâzi'nin, vâdettiği tarafsız hakemlik görevini muhakkak yapması şarttı. Hiç bir mâzeret bu neticeye mâni olamazdı. Aksi takdirde Serbest Fırka'yı, vatandaş vicdanında demokrasi ümidinin güç şifâ bulur yara haline gelmeden ve böyle bir günaha vâsıta olmadan feshetmek şart olurdu.

"Târihin birgün hakikatın üstüne gideceğine inanıyorum." (a.g.e., s.516)

Atatürk ise, "tarafsız hakemlik" vazifesini yapacak ve Serbest Fırkanın feshedilmesine karar verecekti.

Daha siyasî hayata atılalı üç ay bile olmayan bir parti, kendisini kurduran bir kişi tarafından nasıl öldürülebilirdi? Bu soruya cevap olabilecek gelişmelerden daha önce bahsettik.

Parti daha kurulur kurulmaz tahminlerin fevkinde bir alâka ile karşılaşınca, hele daha çiçeği burnunda bir parti iken girdiği mahallî seçimde Halk Partisini sandıklardan silince, iktidar çevresi paniğe kapılmıştı. Bilhassa CHF'nin fiilî lideri durumunda olan Atatürk, bu tablo karşısında çok müteessir olmuştu. Fethi Bey Atatürk'ün durumu için şunları söylüyor:

"Gâzi, defalarca söylediği gibi, kendisini Halk Fırkasına târihî bağlarla bağlı addediyordu. Yunus Nadi Bey'e, kendisinin dikte ettiğini görgü şahitlerinin söylediği açık mektup ve ona verdiği cevapta, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden doğan Halk Fırkasından ayrılamayacağını açıkça ifade etmişti. Bizler de kendisinin fırkadan ayrılmasını istemiyorduk, fakat kat'î olarak tarafsızlığını talep ediyorduk. Bunu da, 'İki fırka benim öz evlâdımdır' cümlesiyle, kendisi tesbit etmişti.

ÇOK HASSAS OLDUĞU GURURU

MAKAT hâdiseler, hiç beklenilmeyen tecelliler göstermişti. Kendisine, eğer serbest ve kânunî şartlar içinde umumî seçim yapılırsa, Serbest Fırkanın büyük ekseriyetle iktidara geleceği söylenmişti ve bu da doğru idi.

"Kuvvetle tahmin ediyorum ki, Gazi'nin çok hassas olduğu gururu, bilvasıta tahrik edilmiştir: Onun başında olduğu bir fırkanın millet tarafından seçimle reddedilmesi tabiî hâdisesi, tahrif ve tağyir edilmiştir. Gazi, neticeyi bir çeşit haysiyet mevzuu yapmak istemiş ve kendisi Halk Fırkasının fiilen başına geçerek, kendi kurduğu ve adını verdiği muhalefet fırkasıyla karşılaşmak gibi tezadı, sürprizli telâkki edilen neticeyi halledebilmenin uygun şekli saymıştır.

"Bunu elbette kabul edemezdik ve etmedik. Herşeyden evvel, memleketin yüksek menfaatlerine ve umumî vaziyetine uygun olmadığı için..." (a.g.e., s.514)

Fethi Bey'in burada Atatürk'e çok bağlı olmasından dolayı olacak, çok safça düşündüğü görülmektedir.

ALİ FETHİ BEY— Serbest Fırkanın lideri olarak Meclis kürsüsüne çıkan Ali Fethi Bey, belediye seçimlerindeki yolsuzlukları, zorbalıkları, Serbest Fırka mensuplarına yapılan baskıları anlatınca Cumhuriyet Halk Fırkası mensupları çılgına dönmüştü.

Atatürk, CHF'nin lideridir. Kendisinin lideri olduğu parti seçimleri kaybetmiştir. Atatürk, SCF tarafından Cumhurbaşkanı seçilmeyi hazmedemeyeceğini yakınlarına açık açık söylemiştir. Hal böyle iken Fethi Bey yine "tarafsızlık"tan bahsedebilmektedir.

Hele Fethi Bey'in; elindeki yolsuzluk belgelerini Meclise getirip, bunları teker teker açıklaması ve dolayısıyle târihe mal etmesi iktidarla SCF arasındaki bütün iplerin kopmasına yol açmıştır. Fethi Bey Meclisteki konuşmasıyla bir mânâda, başında olduğu partisinin altındaki sandalyeyi tekmelemiş ve SCF'nin darağacında sallanmasını engelleyememiştir.

Serbest Fırka, kurulmasından yaklaşık iki buçuk ay sonra iktidar partisine karşı ezici bir gâlibiyet elde etmişti. İktidardan bunalan, bıkan millet; bütün tehditlere ve baskılara aldırış etmeden sandığa koşmuş ve Serbest Fırka adaylarını seçmişti. Ama devlet gücünü ellerinde tutanlar, SCF'nin kazandığı yerlerde CHF'nin kazandığını ilân etmişlerdi.

Bu yolsuzluk vesikalarının Meclis kürsüsünden dile getirilip zapta geçirilmesi neticesinde iktidar çevresi iyice telâşa düşmüştü. Ali Fethi Bey, seçimlerdeki yolsuzlukları

Bütün baskılara rağmen seçimi SCF kazanmış, ama devleti elinde tutan CHF bu partiyi feshettirmişti!

Meclis'te dile getirmekle târihe esaslı bir malzeme bırakmıştı, ama 15 Kasım 1930'da yaptığı bu konuşmalarla partisinin idam fermanını çıkarttırmıştı. Zîrâ çok değil, sâdece iki gün sonra kendisinden partisini feshetmesi istenecekti.

MECLİSTEKİ KONUŞMA

SERBEST Fırka hâdisesinin bel kemiğini teşkil eden Fethi Bey'in Mecliste yaptığı konuşmanın bâzı kısımlarını Meclis zaptından yayınlıyoruz.

Evet, târih 15 Kasım 1930. Târihî konuşmanın başlama saati ise 14.30'dur. Gerisini Meclis zabıtlarından takip edelim:

"Reis- Meclis in'ikat etmiştir [toplanmıştır].

"1. Gümüşhane Meb'usu Ali Fethi Beyin, belediye intihabatına [seçimlerine] karıştırılan fesat ve yolsuzluklar hakkında Dahiliye Vekilinden istizahta bulunulmasına dair takrir:

"Büyük Millet Meclisi Riyasetine

"Son belediye intihabatında hemen her intihab dairesinde müntehiplerin serbestçe intihap haklarını kullanmalarına Hükûmet kuvvetleri tarafından gösterilen mümanaat [engellemeler] ve müdahaleler ile umumiyetle intihap işlerine karıştırılan fesat ve yolsuzluklar hakkında Dahiliye Vekilinden istizahta bulunmak üzere müzakere açılmasını teklif ederim.

"Gümüşhane Meb'usu

"Ali Fethi."

"Reis- Bu istizah [bir şeyin açık olarak bildirilmesini isteme, açıklama isteme] Büyük Millet Meclisi Heyeti

SCF'ye oy vereceklere "Defterde senin ismin yok" deniyordu

Umumiyesince kabul edilmiştir.

"Ali Fethi B. [Gümüşhane]- Muhterem arkadaşlar. Son belediye intihabatı memlekette şimdiye kadar görülmemiş bir alâka uyandırdı. Çünkü bu intihapta iki fırka rekabet halinde karşı karşıya gelmiş bulunuyorlardı.

"Bütün şehir ve kasabalarda bu âna değin hiçbir intihabata iştirak etmemiş binlerce vatandaş ve bu defa rey vermek hakkını kullanmak için saatlerce, günlerce sandık başına gelmek fırsatını beklediler. Vakıa bunların birçokları 'Defterde ismin yok' cevabını aldıkları için me'yus ve münfail geri döndüler. Maamafih bunu görenler asla fütur getirmediler. Milli hâkimiyet ne olduğunu Cumhuriyet sayesinde anlamış olan halk, bu hâkimiyetin verdiği rey hakkını bütün mümanaatlara, müşküllere göğüs gererek kullanmak istiyordu. Rey sandıklarına vatandaşların bu tehalükü [can atması; istekle atılması] herhangi fırkaya mensup olursa olsunlar bütün cumhuriyetçilerin kalblerini mefharetle doldurmak icap eder. Demokrasinin cârî olduğu memleketlerde bir vatandaşın sandık başına gidip rey vermesi onun için bir vatan borcu, medenî bir vazifesidir. Bir memlekette intihap zamanında bu vazifeye karşı bigâne kalanların adedi ne kadar çok olursa orada demokrasinin halk tabakatı arasında o kadar az anlaşıldığına hükmetmek iktiza eder. Halk tabakaları umuma ait olan işleri kime tevdi etmek daha münasip olacağını düşünmezlerse, umumî işlerde, umumî menfaatleri bir tarafa bırakarak hususî ve şahsî menfaatleri ileri sürmek isteyenleri rey almaktan mahrum etmezlerse, memleket işlerinin doğru görülmediğinden şikâyete hakları kalmaz.

HALK NASIL MÜRTECİ OLDU?

SİYASÎ rüştün yüksek olduğu memleketlerde reye iştirak edenlerin adedi de yüksek olur. Bu mülâhazalara binaen son belediye intihabatında Türk müntehiplerinin rey vermek için saatlerce beklemelerini cumhuriyet namına, demokrasi namına memnuniyetle telâkki etmek icap ederken bazı hükûmet memurları ve bazı fırkacılar, bundan pek ziyade telâş gösterdiler. Reylerin arzu edilen tarafa verilmediği görüldükçe asabiyet ziyadeleşti. İstediği tarafa rey vermek hakkını kullanmak gibi en memduh [övülmüş] ve en lüzumlu bir vazife îfa ettiği için en güzide şehir ve kasabalarımız halkına irtica, komünistlik ve anarşi lekeleri sürülmek istendi. Eğer en ileri gelen şehir ve kasabalarımızda bu derece vasi [geniş] mikyasta irtica hareketleri mevcut idiyse o yerlerin idare âmirleri belediye intihabatından evvel böyle bir hareketi neden sezmediler ve Hükûmet merkezini neden ikaz etmediler?

RASİH BEY— CHF'nin Antalya milletvekili. Ön sıraları kapan Rasih Bey, sık sık lâf atarak, Fethi Bey'in konuşmasını engellemeye çalışmıştı.

"Serbest Cumhuriyet Fırkasının teşekkülünden evvel bütün memleket halkının Hükûmetten memnun olduğunu ve şurada burada işitilen şikâyetlerin menfaatleri tatmin edilmemiş kimselerin veya ecnebi propagandasına kapılmış olan safdillerin kopardıkları yaygaralardan ibaret olduğunu işitiyorduk. O zamanlar Hükûmetten memnun olan bu halk belediye intihabında neden birdenbire mürteci oluverdi? Hakikat bu kadar az bir zamanda bu kadar zıt iki çehre nasıl gösterilebilir? Bu irtica denilen hareket nasıl tecessüm etti? Halk layik kanunları istemiyoruz, Halifeyi istiyoruz mu dedi? (Gürültüler bunu da mı söylesinler sesleri) Hayır efendiler. Bin kere hayır. İrtica o demektir, başka ne demektir? İrtica diye tefsir olunan bu hareket halkın reyini serbestçe ve istediği taraf lehine kullanmak istemesinden başka hiç bir suretle tecelli etmemiştir. (Hayır sesleri)

"Ahalinin Serbest Cumhuriyet Fırkasının belediye namzetlerine rey vermek istemesini irtica suretiyle tefsir edenler, halkın reyini de inhisar altına almak isteyenlerdir. Bu inhisarcıların [tekelcilerin] Cumhuriyet ve demokrasi mefkûreleriyle hiçbir alâkaları olamaz. Hakikî cumhuriyetçiler, Cumhuriyet mefkûresinin tanımadığı emeller arkasında koşan menfaatperestlerden yüz çevirmelidirler.

HALKA MÂNİ OLANLAR

RASİH B.(Antalya)- Belli belli.

"Ali Fethi B. (Devamla)- İşte efendiler, halk büyük bir terbiye-i siyasiye sahibine yakışacak veçhile sükûnetle intihap sandıklarına geldiği zaman... (Gürültüler)

"Efendim, hep birden söylerseniz tabiî hepinize birden cevap veremeyeceğim. Rica ederim birer birer söyleyiniz, belki cevap verilecek şeyler vardır.

"Hükûmet memurları halkın vatanî vazifesini ifaya var kuvvetlerile mâni olmak istediler. Serbest Cumhuriyet Fırkası için rey vermek isteyen müntehiplerin mühim bir kısmına 'defterde ismin yok', cevabı verildi. (Gürültüler)

"Reis- Dinleyiniz efendim.

"Ali Fethi B. (Devamla)- Bu suretle devlete karşı bütün mükelleflyetlerini ifa edenler Cumhuriyetin, millî hâkimiyetin tecellisi için yegâne fırsat olan sandık başında en mukaddes haklarından mahrum bırakıldılar.

SCF lehine rey verecekler sandığa yaklaştırılmadı!

Evet her daire-i intihabiyede birkaç kişinin ismi sehven defterlere geçmeyebilir, bu hatayı kabul etmek tabiîdir. Fakat sehiv ve hatâ payını yüzlerce defa tecavüz eden bu unutmalar, her daire-i intihabiyede fahiş nisbetleri bulursa bundaki maksad-ı mahsusu görmemek mümkün müdür? Sonra defterde ismi varken ismin yok diye geri çevrilenlerin bilâhare isimleri hizasına sahte imza veya parmak izleri koyarak o isim sahibine müntehibin gıyabında rey attırılmıştır. Bu vak'alar vesâik [vesikalar] ile tesbit edilmiş ve vesikaları icap eden makamlara verilmiştir. Bazı yerlerde müntehiplere ismin yok cevabı kâfi gelmemiştir. Çünkü müntehiplerin [seçmenlerin] kısm-ı küllisine defterde ismin yok demek biraz müşkildir. Bu gibi yerlerde nüfus tezkerelerine birer bahane bulunmuş ve tezkerenin şu veya bu köşesi yırtılmıştır diyerek müntehipler rey vermek hakkından ıskat edilmişlerdir.

ENGEL ÜSTÜNE ENGEL

BAZI yerlerde bu tedbir de kâfi gelmeyince nüfus tezkereleri mûteber değildir, yeniden nüfus dairelerinden hüviyet varakaları çıkartınız denilmiştir. Diğer cihetten de nüfus daireleri hüviyet varakalarını vermekten imtina etmişlerdir.

"Yine bazı yerlerde daha şiddetli tedbir olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine rey verecek müntehiplerin belediye dairelerine girmeleri, polis ve jandarma ile menedilmiş, müntehipler zabıta kuvvetleri marifetile dağıtılmışlardır.

"Müntehiplerin serbest rey vermelerine mâni olmak için ileri sürülen birçok müşküller kâfi gelmediği zaman da son tedbir olmak üzere birçok vatandaşın şahsî masuniyetlerine ve hürriyetlerine tecavüz edilmiş ve asayişi ihlâl ettikleri bahanesiyle yüzlercesi tevkifhaneye atılmıştır.

CHP'LİLERE KOLAYLIK

SAYANI memnuniyet ve şükrandır ki, Cumhuriyetin Adliye memurları, Dahiliye memurlarının bu kânunsuz harekâtına âlet olmamış ve elinden geldiği kadar şahsî masuniyetlere vâki olan bu tecavüzleri bertaraf etmek ve hürriyetleri ihlâl edilen vatandaşları serbest bırakmak için çalışmışlardır.

"Efendiler; müdde-i umumiler ve hâkimlerimiz asayişi ihlâl edenlere karşı elbette müsamaha etmezler. Bu bahane ile tevkifhaneye atılanların adliyece derhal tahliye edilmeleri ve haklarında tevkif kararı verilmemesi Dahiliye memurlarının sırf fırka gayretile ve intihabatta halkı tedhiş maksadile bir takım vatandaşları tevkif etmek ve bu suretle Cumhuriyetin Türk milletine temin ettiği en aziz hakları keyfî surette ihlâl etmek için hareket eylemiş olduklarına en büyük delildir.

"Bütün şehir ve kasabalardaki halkın gözü önünde cereyan eden bir sistemi ve bir merkezden verilen talimata göre hareket edildiğini irae edecek veçhile birbirine pek müşabih olan bu hadiseler, vatandaşlar arasında emniyeti tesis ile muvazzaf olan memurların Dahiliye Vekili tarafından nasıl vazifelerin taban tabana zıt maksatlar için kullanıldığını göstermiştir. Eğer bu haksız tecavüzler karşısında daha acıklı vak'alar zuhur etmemiş ise, bunu halkın terbiye-i siyasiyesine ve kânundan ayrılmamak hususundaki azmine medyunuz.

"Efendiler; Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine rey vermek isteyenlere karşı nihayetsiz müşküller ika

edilmekte iken Halk Fırkasına rey vereceklere o nisbette sühulet ve sahabet gösterilmiştir. Bunlardan nüfus kâğıdı ibraz etmeyenlere mahallelerinden aldıkları ilmühaberlerle veya nüfus dairelerinden verilen pusulalarla rey atmaları temin edilmiş ve hattâ göçebe halinde sık sık yerlerini değiştiren bir takım kimselerden nüfus tezkereleri aranılmaksızın ve cebren Halk Fırkası lehine rey attırılmıştır."

Ali Fethi Bey, mahallî seçimlerde yapılan yolsuzlukları dile getirirken, mücerret konuşmamış, ellerindeki vesikaları da Meclis kürsüsünden açıklamıştır. Fethi Bey'in seçimlerdeki yolsuzluklarla ilgili verdiği pek çok misalden bazılarına, Meclis zabıtlarından aynen aktarmak suretiyle tekrar göz gezdirelim:

"Fethi B. -Efendiler; umumi olarak saydığım yolsuzlukların bir kısmını mahal ve vak'a zikrederek göstermek isterim.

"Adana: Adana intihap encümeni vâliye verdiği mazbatada sandıktan 4730 rey pusulası çıktığını ve defterlerde 4652 adedinin ismi hizasına imza, mühür veya parmak işaret vaz'-edildiğini söylüyor. Bu halde aradaki fark olan (78) rey açıktan sandığa atılmış ve intihabata fesat karıştırıldığı resmen tesbit edilmiştir.

YOLSUZLUKLAR RESMİGEÇİDİ

"SANDIKTAN zuhur eden [çıkan] 4730 rey pusulasından 2325 tanesi imzasız ve adressiz bulunduğu cihetle belediye kânununun 41'inci maddesine mugayir görülerek gayrı muteber addedildiği halde vâli; bu reyleri hotbehot muteber addetmiş ve ekalliyette kalan âzayı iş başına geçirmiştir. Halbuki encümen mazbatasını hiçe sayarak ve kendini Şûra-yı Devlet yerine koyarak indî surette karar vermek vâlinin selâhiyeti dahilinde değildir."

"Müntehipler serbest rey vermek istedikleri vakit zabıta memurları tarafından tazyiklere mâruz kalmışlardır.

"Bu tazyik hâdiseleri karşısında zaman ve mekân tayini suretile müdde-i umumîliğe ve sair makamlara şikâyetler edilmiştir. Bir kısım müntehipler rey vermeğe geldikleri zaman isimlerinin hizalarında uydurma parmak izleri veya imzalar görmüşlerdir. Bu suretle haklarından mahrum edilen müntehipler vâliye şikâyet etmişlerdir. Tasnif esnasında sandıktan tomar halinde ve ekserisi aynı parmak izini hâvi ve sandıktan zuhur ettiklerine nazaran cümlesinin bir anda atılmış olduğu kanaatini verecek rey pusulaları çıkmıştır. Bu keyfiyet reylerin tasnif edilirken intihap encümeni tarafından bir zabıt varakası ile tesbit edilmiştir.

"Esasen bu rey pusulalarının üzerindeki parmak izleri tedkik edilirse hakikat kolaylıkla meydana çıkacaktır.

MERSİN'DEKİ YOLSUZLUKLAR

"MERSİN Belediye intihabatı cidden eseflere şayan olacak müdahaleler, tehditler, tevkifler yapılarak cereyan etmiştir. İntihabatın ilk günlerinde bir tecrübe mahiyetinde olarak gösterilen serbestî neticesinde intihabatın tamamile fırkamız lehine cereyan aldığı görülür görülmez bütün Hükûmet kuvvetleri, belediye reis ve memurları hatır ve hayale gelmez tedbirler almağa başlamışlardır. Meselâ Halk Fırkası namzetlerine verilen 960 reye mukabil fırkamız namzetlerine 1743 rey verilmiş olduğu görülünce intihabatın altıncı günü her ne bahasına olursa olsun kazanmak talimatına tevfik-ı hareketle köşe başlarında polis komiserleri, polisler ve bekçiler konulmuş ve bu suretle halkın belediye dairesine takarrübleri [yaklaşmaları] menedilmiş ve uzak mahallelerden gelecek müntehiplerimizin celbi için tutulan oto-

mobillerin hareketlerine müsaade olunmamış ve bunların sahip ve şoförleri tevkif edilmiştir. Fırkamıza rey vermek isteyen halkı büsbütün tedhiş maksadile irtica ve bolşeviklik töhmetlerile fırkamız mensupları lekelenmeğe çalışılmış ve vilâyet makamından fırkamız âzasından bazılar istifaya icbar edilmiştir. Halk Fırkası mensuplarının reyleri hiç müşkilât gösterilmeksizin alınırken; sabahın saat dokuzunda gelip de saat on altıya kadar sırf kanunî haklarını istimal için bekleyen yüzlerce müntehip polis ve jandarma kuvvetlerile dağıtılmışlardır.

ALİ FETHİ DEY— Meclisteki yaptığı konuşmasında ittihadın seçimde yaptıkları yolsuzlukları teker teker sıralamıştı. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının, SCF sempatizanlarına nasıl rey verdirmediğini, SCF'ye verilen reylerin nasıl iptal edildiğini, sandıkların nasıl kaçırıldığını bir bir dile getirmişti. Fethi *Bey*'in bu konuşması Serbest Fırkanın sonunu hazırlamıştı. Zira bu konuşmanın yapıldığı sırada Meclisteki bulunan Mustafa Kemal o anda kararını vermişti: Serbest Fırka daha fazla yaşamamalıydı...

KONYA'DAKİ YOLSUZLUKLAR

KONYA: Konya'da başta vâli olduğu halde zabıta âmirleri pek açık surette halkı ve mahalle muhtarlarile intihap encümeni âzalarını tehdit ve Halk Fırkası lehine rey vermeye icbar eylemişler ve intihap mahallindeki Serbest Fırka yazıcılarını attırmak suretiyle Serbest Cumhuriyet Fırkasına rey vermek imkânını selbetmişlerdir [kaldırmışlardır].

"Bundan başka intihap muamelesi üç güne sıkıştırılan 49 mahallede mevcut sekiz bin rey sahibinden ancak bine yakın rey alınabilmiş ve geri kalan erkek ve kadın binlerce rey sahibi vatandaş belediye önünde sabahtan akşama kadar bekledikleri halde haklarını kullanamamışlardır. Konya vâlisi üç Teşrinievvel [Ekim]de otuza yakın mahalle muhtarını nezdine celbederek 'Halk Fırkasına rey verdirmeğe çalışacaksınız, aksi halde aldığım emir üzerine derhal icraata geçer kafanızı kırarım' diye tehdit

ettiği işbu mahalle muhtarları tarafından tutulmuş zabıt varakası ile sabittir (handeler). Otuz mahalle muhtarının zabıt varakası ile sabittir."

DİĞER YOLSUZLUKLAR

FETHİ BEY, Halk Partisinin "militan" milletvekillerinin sık sık lâf atmaları arasında konuşmasını sürdürmüş ve yolsuzluklarla ilgili delilleri birer birer sıralamıştır.

Eskişehir'deki seçimler sırasında Halk Partili idârecilerin nasıl, bir eşkıyayı tutarak Serbest Fırka mensuplarına baskı yaptırdıklarını; Balıkesir'deki seçimlerde nasıl kânunsuz rey kullanıldığını, Çatalca ve Silivri'deki seçimlerde, Serbest Fırkanın açık farkla kazandığının anlaşılması üzerine nasıl seçim zaptının kaydedildiği defterin çalındığını teker teker anlatan Fethi Bey, bu konuşmalarıyla Halk Partilileri öfkelendirmişti.

Sözünün sık sık kesilmesine rağmen konuşmasına devam eden Fethi Bey, Manisa, İzmir ve Antalya'da yapılan yolsuzlukları da gözler önüne sermiştir.

Hemen her yerde yapılanlar aynıdır: İlk önce Serbest Fırka sempatizanlarının rey kullanmaları engellenmiş, bunun yanı sıra Halk Partisi nâmına sahte rey kullandırılmış, bütün bunlar da kâfi gelmezse, sandığı açan Halk Partili memurlar ve idârecîler, sandığı Halk Partiye verilmiş sahte reylerle doldurmuş, bâzı yerlerde de ya sandığı kaçırmış, veya zabıt defterlerini çalmışlardır.

BİR GÜNDE YİRMİ REY

FETHİ BEY Antalya'da yapılan yolsuzluklar için şunları söylüyordu. Yine Meclis zabıtlarından takip ediyoruz:

"Antalya:

"Antalya'da intihap encümeni kanunî şekilde teşekkül etmemiş ve encümen âzalarından birçokları da okuyup, yazmak bilmeyenlerden seçilmiştir. Ekseri yerlerde olduğu gibi intihap sandıklarının oldukları yerlere girenlere 'Hangi fırkaya rey vereceksin?' suali irat olunuyor ve Serbest Cumhuriyet Fırkasına, diyenlerin ya isimleri bulunmuyor veyahut bir saat uğraştırdıktan sonra reyleri istimal ettiriliyordu.

"1500 kişilik bir mıntıkada yüzlerce halk beklediği halde bu müşkilât yüzünden bir günde ancak yirmi rey atılabilmiştir. Rey vermek için halk sabahtan akşama kadar beklemeğe mecbur kalıyordu. İntihabatın dördüncü günü vali, Serbest Cumhuriyet Fırkası idare heyetinden iki zatı ayrı ayrı evine davet ediyor ve ne bahasına olursa olsun intihabın Halk Fırkası lehine neticelenmesi için Hükûmetin her vasıtaya başvuracağını, Serbest Cumhuriyet Fırkasından çekilmelerini ve kendilerinin Cumhuriyet Halk Fırkası namzetleri meyanında ithal olunacaklarını ve hattâ birinin belediye reisi yapılacağını, aksi takdirde bankalardaki kredilerinin kesileceğini ve Hükûmetle olan her işlerinde güçlükle karşılaşacaklarını söy-

lüyor. Bütün bu takibata rağmen Halk Fırkasının intihabatı kazanmasına imkân olmadığı anlaşılınca meb'us Rasih Efendi encümen âzalarını istifa ettiriyor ve o gece saat ikide Ankara'ya hareket ediyor. Encümenin istifası üzerine intihap iki gün sekteye uğruyor. Rasih Efendinin Ankara'ya muvasalatını [ulaşmasını] müteakip vaziyet kâmilen değişiyor. Encümen âzaları istifalarını geri alıyorlar. Rey vermek için halkın saatlerce ayakta intizârda kalmasına rağmen (6) intihap sandığı lağvedilerek yalnız bir sandığa rey atılacağı ilân olunuyor. Polisler, jandarmalar halkın belediyeye girmesine mâni oluyorlar. Vâli tehdidatına devam ediyor ve her halde intihabatı kazanmak için alınan emirlerin kat'î olduğunu, icap ederse 52'nci alayla süngüleneceğini söylüyor ve Serbest Cumhuriyet Fırkasının intihabata iştirakten feragatlerini — idare heyeti âzalarına— tavsiye ediyor (Gürültüler).

"Hayret ediyorsunuz. Bende hayret ediyorum. Fakat bunlar şahitler huzurunda olmuştur. İntihabatın temdidinden evvel ve sonuncu gün reylerini atmak için mühim bir halk kütlesi belediye meydanına toplanmış ve sandığın açılmasını intizar ederken polis müdürü; halkın dağılmasını, aksi takdirde jandarma ile dağıtacağını ahâliye ilân ediyor. Bu esnada Jandarma bölüğü süngü takarak halkı dağıtmak istiyor, rey vermeğe delîl ile davet edilen halk ise; Hükûmetin şimdi ne sebeple dağıtmaktaki ısrârını anlamıyor. Ahaliden bazıları: 'Vali Bey bizim ne kabahatimiz vardır ki bizi süngületeceksiniz? Biz ne yaptık? Eğer temdit edilmezse bugün intihabın son günüdür. Yedi günden beri ayak üstünde beklediğimiz halde reylerimizi veremedik. Allah aşkına merhamet edin, biz âsî değiliz, reylerimizi kullanmağa geldik, biz kanundan başka birşey istemiyoruz' diyorlar. Vali ise, 'Şimdi hepinizi gebertirim' diye mütemadiyen tehdit ediyor. Bu esnada esnaftan Akif isminde biri va-

ŞÜKRÜ KAYA— Mahalli seçimlerde yolsuzluk yapıldığı iddiasına cevap bir cevap verememişti. Ne diyebilirdi ki? SCF sempatizanlarına baskı yapanlar, onların rey vermesine mâni olanlar, kendisinin emri altındaki memurlardı...

M.Kemal bütün işini içki sofrasında görüşüp tartışmayı âdet hâline getirmişti

linin ayaklarına kapanıp ayaklarını öpüyor, yalvaran ses ile ağlayarak, 'Vali beyefendi! Bizi haklarımızdan mahrum etmeyin, biz kanuna muhalefet etmiyoruz, yalnız serbest reyimizi atmak istiyoruz' diyor, bağırıyor."

MECLİSTEKİ SERT TARTIŞMA

FETHİ BEY bu şekilde gerçekleri dile getirdikçe Halk Partili milletvekillerinin öfkesi daha da kabarıyor ve bu defa karşılıklı olarak tartışmalar sürüp gidiyor.

Fethi Bey'in konuşmasından sonra söz alan CHF milletvekili vesikaya dayanan yolsuzluklara cevap vermek yerine, iktidarın icraatlarını müdafaa etmeye ve devrimlerden, rejimden dem vurmaya başlıyor. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya da seçimlerin "dürüstlük" içerisinde yapıldığını söylüyor ve sözü fazla uzatmadan kendisi hakkında itimat reyi verilmesini istiyor.

Yapılan oylama esnâsında 221 kişi Şükrü Kaya'ya itimat reyi verirken, 10 kişi itimat reyi vermemiş, 85 kişi de oylamaya katılmamıştır.

Mahallî seçimler iktidar çevresini şaşkına çevirmişti. Hele Fethi Bey'in Meclis'te yaptığı konuşma da işin tuzu biberi olmuştu. Şimdi Serbest Fırka işini yapanlar, kendilerinin hazırladığı bu senaryoyu nasıl tamamlayacaklarını düşünüyorlardı. Ve tabiî ki bu iş yine o meşhur "sofrada" düşünülüyordu. Fethi Bey şunları anlatıyor:

"Şurası kat'î olarak söylenebilir ki, Halk Fırkasının, millet önünde ilk denemede böylesine yenilgiye uğrayacağını hiç kimse, hattâ başvekil olarak halkın ve olayların içinde bulunması şart ve zarurî olan İsmet Paşa da tahmin etmemişti.

"Fakat asıl menfî tesir, Gazinin üzerinde olmuştu: Burada, Gazinin sofrası üzerindeki düşüncelerimi biraz daha açıklamak isterim. Hiç bir reisicumhur, halkın yaşayışının gerçek manzarası üzerinde tam fikir sahibi değildir. Olamaz da... Bizde, henüz Batıdaki açık ve samimî devlet-millet ilişkileri kurulamamıştır. Tören, âdetâ, devlet haysiyetinin tezahürü ve isbatı gibidir. Zaman zaman imparatorluk devrinde, padişahların tebdil gezme tedbirine hak verdiğim olmuştur. Gazi, böyle bir imkândan dahi mahrumdu, çünkü öyle bir özel hatlara sahip çehreye sahip idi ki, makyaj ustalarının da, bu çehrede ve bedende tanınmayacak şekilde değişiklikler yapması mümkün değildi... Sonra da, kendisi, böylesine yollara hiç iltifat etmezdi." (Üç Devirde Bir Adam, s.518)

KOMİK SAHNELER

BU ŞEKİLDE halk içine çıkamayan Atatürk, bütün işini sofrada görüşmekte ve tartışmaktaydı. Fethi Bey'e göre sofrada her zaman iki tip dâvetli bulunurdu. 1) Kayıtsız şartsız Atatürk'ü dinleyenler, 2) Belirli sahada görüşü olan ihtisas sâhibi kimseler. Fethi Bey bu iki tipin birbirine karşı durumu ve Atatürk'ün yanındaki durumları için de şunları söylüyor:

"Bu iki tip dâvetliler, hiçbir zaman Gazinin sofrasında kaynaşamamışlardır. İki taraf da biribirinden şikâyet ederdi. Zaman zaman komik sahneler olurdu: Bir gün çok ciddî ve ilk anda yadırganacak kadar yeni bir teoriden bahseden tarih âlimi önünde, eski yaverlerinden birisi uyuyordu: Çünkü bir gece evvel yine Gazinin sofrasında sabahlamıştı. Âlim anonim heykellerden bahsediyor, bunların bile özellik arzedeceğini isbata gayret

Ali Fethi Bey'le İsmet İnönü bir vakitler yakın iki arkadaştı. Ancak, M. Kemal'in Serbest Fırka denemesine karar vermesi üzerine "mecburen" karşı karşıya gelmişlerdi. İlk önce danışıklı dövüş şeklinde başlayan muhalefet, halkın baskısıyla ciddileşecek ve bu iki dostun arası da geçici bir müddet için açılacaktı.

ediyordu. Gazi, uyuyan, hattâ o anda hafifçe horlayan eski yaverine şefkatle bakarak işaret etti: 'Üstad... O anonim heykeller bunun gibi horuldarlar mı?'

"Serbest Fırkanın millet vicdanındaki yerini ve uyandırdığı heyecanı hakikî sebep ve muhtevası ile tayinde Gazinin sofrasındakiler, bu horuldayan heykel kadar satıhta kalmışlardı. Evet... Halk dertli, ıztıraplı, hattâ bedbin idi. Yaşama mücadelesi veriyordu. Fakat bu kadar çaresizlik içinde olduğu bilinmiyordu. Çünkü devletin kuruluş sistemi ve taşıdığı ad olmasa da, uygulanan nizam halkın ruhuna ve mantığına hâkim gerçeklerin su yüzüne çıkabilmesi için bütün vatana şâmil ve korku sınırını aşmış, tecrübeyi şart yapmıştı.

"Serbest Fırka bir tecrübe olmuştur..." (a.g.e., s.519)

Fethi Bey, Serbest Fırka hâdisesini bir tecrübe olarak değerlendiriyor.

Maddî ve mânevî sıkıntıdan bunalan halkın tepkisini ölçmek için yapılan bir tecrübe...

Gerçekten de o yıllar iktisâdî sıkıntının da zirveye ulaştığı yıllardı. Devlet ve millet çok büyük iktisadi sıkıntı içindeydi. 1929 ve 1930'da dünyadaki ekonomik buhran, Türkiye'de çok daha şiddetli hissedilmekteydi.

Bu ekonomik sıkıntının yanı sıra, iktidar çevresinin birbirleriyle çekişmesi de had safhaya varmıştı. "Bir numaralı adam" Atatürk, İsmet Paşa'nın tırmanışından ve bütün ipleri yavaş yavaş eline geçirmesinden endişe eder olmuştu. Böyle bir yeni partiyle İsmet Paşa'nın da hızı kesilmiş olacaktı.

YOLUN SONU

"MÜDÜMLÜ muhalefet" de denilen ve nasıl kurulduğunu anlattığımız Serbest Fırka, artık yolun sonuna gelmişti. Çünkü, halk, bu muvâzaa partisini, hazırlanan senaryonun dışına sürüklemişti... Millet, başta Atatürk'ün bulunduğu partiyi de ilk fırsatta devre dışı bırakacağını ortaya koymuştu. Bu durum karşısında partiyi kurduran Atatürk ve iktidar

çevresi müthiş şaşırmıştı. Fethi Bey Serbest Fırka hikâyesinin son kısımları için şunları söylüyor:

"Gâzi hem üzgün, hem öfkeli ve üzgündü. Üzgünlüğü, halkın o âna kadar her cephesi ve içyüzü ile kendisince meçhul hayatının tablosu idi. Son ve ikimiz için de elemli konuşmamızda, Aydın'da, on yedi bin gayrimenkulden on dört bin küsurunun Ziraat Bankası ve sayısı onu geçmeyen nisbeten zengin şahıslara ipotek ve icrada olduğunu söylediğim zaman rengi sararmış, âdetâ donmuş kalmıştı. Buna üzgündü, fakat herşeye rağmen, başında olduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ismini taşıdığı devirde onunla beraber ve ona dayanarak memleketi kurtardığı siyâsî kuruluşun, halk nazarında mevcudiyetini bu ölçüde kaybetmiş olması, bir nevî vefasızlık ve çok yakın geçmişi unutmuş olmanın kadirşinaslığını arayan ruh haleti içinde idi." (Üç Devirde Bir Adam, s.520)

MİLLÎ BLOK FİKRİ

CHF'nin mahallî seçimde hezimete uğraması üzerine Atatürk, bir ara Millî Bloka gidilmesi fikrine kapılmıştı. Buna göre, iki parti de seçimlere katılacak ve aldıkları reylere göre meb'us çıkaracak. Atatürk de iki partinin üzerinde "umumî reis" olarak yer alacak ve yine "bir numaralı adam" rolünü muhafaza edecekti. Bu fikri Atatürk ortaya atmıştı (a.g.e. s.517). Fakat bu düşünceden çok çabuk vazgeçmişti. Bilhassa Fethi Bey'in Meclisteki konuşmasından sonra.

Fethi Bey'in 15 Kasım 1930'da Meclisteki yaptığı konuşmadan hemen sonra, Fethi Bey'in evine gelen Atatürk şöyle demişti:

"O millî blok fikri var ya, İsmet'in aklı yatar gibi oldu, fakat ötekiler, başta Kâzım, mümkün görmüyorlar. Ortada değişmiş birşey olmayacak. Sen fırkanın, ben fırkamın başında olacağız."

Her zaman Atatürk'e olan bağlılığını ortaya koymuş olan ve zâten Serbest Fırkayı da Atatürk'ün emri üzerine kurmuş olan Fethi Bey ise, Atatürk'e şu cevabı vermişti:

"Buna imkân yok. Biz sizinle karşı karşıya gelmeyiz ve gelmeyeceğiz. İşe başlarken ilk şart, kendinizin de ifâdesi gibi tarafsız kalmanız idi. Hattâ o kadar ki, iki fırkayı da öz evlâdınıza benzettiniz, siz de şefkatli bir baba olacaksınız. Şimdi bu ilk şartın değiştirilmesinin sebebi ne? Bu sebep ne olursa olsun, ben bunu kabul edemem. Fırkayı feshederiz." (A.g.e., s.523)

ÜMİT AYAKLANIŞININ SONU

FETHİ BEY, "Fırkayı feshederiz" deyince Atatürk sesini çıkarmamıştı. Fethi Bey bu suskunluğu, partinin feshedilmesinin tasvibi mânâsında yormuştu. Hissiyatını şu şekilde ifâde ediyordu:

"Bütün vatan sathında târifi güç, hattâ imkânsız ümit ayaklanışı vardı. İktidar ve hükûmet makamlarının tazyikine ve her türlü tahrikine rağmen, halk siyasî sahada yetiştirilmemiş olmasına rağmen, şükrana değer olgunluk göstermişti. Şimdi bu masum milyonlara ne söyleyecektik?" (A.g.e., s.524)

İşte mesele burada idi. Muvâzaa partisini kuranlardan emirlere kayıtsız şartsız uyanlara birşey olmayacaktı, ama olan, o mâsum milyonlara olacaktı. Onların ne kabahati vardı?..

Ekim 1930'daki mahallî seçimlerde Atatürk'ün lideri olduğu CHF hezimete uğrayınca ve iktidarın yaptığı yolsuzluklar Ali Fethi Bey tarafından Meclise dile getirilince, artık Serbest Fırkanın iyiden iyiye suyu ısınmıştı. Partiyi kurduran Atatürk, artık bu partinin yaşamasını lüzumlu görmüyordu. Bunu da her hâliyle göstermişti. CHF'nin başında SCF ile mücâdeleye girişeceğini söyleyince Fethi Bey'in, "Öyle ise biz partiyi feshederiz" demesi karşısında sükût ederek bu feshi tasdik ettiğini belli etmişti.

"Yazık oldu memlekete, milletin mâsum ümidine..."

Fethi Bey'in hâtıralarında naklettiği bu diyaloglardan başka konuşmalar da olabilir. Atatürk açıkça, "Partiyi feshedin" talimatını vermiş de olabilir. Zâten Fethi Bey de Serbest Fırka hâdisesinde bütün gerçekleri anlatmadığını itiraf etmektedir.

Atatürk ne derse desin, ortada bir gerçek vardır. Serbest Fırka kuruluşundan üç ay beş gün sonra siyaset sahnesinden çekilmek mecburiyetinde kalmıştır. Şimdi, "Serbest Fırka Hikâyesinin" son kısmına göz gezdirelim.

FESİH KARARI İÇİN TOPLANTI

SERBEST Fırka idârecileri, Fethi Bey'in Mecliste yaptığı konuşmadan bir gün sonra, yâni 16 Kasım 1930'da bir toplantı yaparlar. Toplantıya katılanlar şunlardır: Ali Fethi Bey, Nuri Bey, Kars Meb'usu Ağaoğlu Ahmet Bey, Elazığ Meb'usu Nakiyeddin Bey, Ankara Meb'usu Talât Bey, Niğde Meb'usu Ali Galip Bey, Erzurum Meb'usu Tahsin Bey, Bursa Meb'usu Senih Bey, Bilecik Meb'usu Rasim Bey, Sinop Meb'usu Refik İsmail Bey, Kocaeli Meb'usu İbrahim Bey.

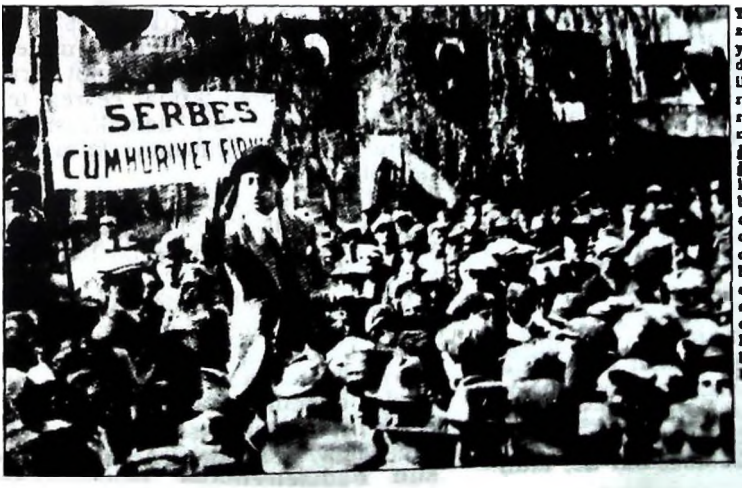
Toplantı sonunda, Atatürk'le çatışma noktasına gelmemek için partinin kendi kendisini feshetmesine karar verilir. Ağaoğlu Ahmet Bey hissiyatını şöyle dile getirir:

"Yazık oldu memlekete, milletin mâsum ümidine..." (Üç Devirde Bir Adam, s.527)

FESİH BEYANNÂMESİ DE SANSÜRDEN GEÇTİ

"DİKTATÖRLÜK" ithamından bunalan Atatürk'ün kurdurduğu parti böylece yolun sonuna gelmişti. Yeni partinin topu topu bütün ömrü üç beş gün olmuştu.

Partiyi kurduran Atatürk, ortaya çıkan gelişmelerden sonra partinin idamına karar vermişti. Bu karar karşısında kim ne diyebilirdi ki?.. Partinin kurucuları gözüken kişiler bizzat Atatürk'ün emir ve direktifi ile yeni partiye geçmişlerdi. Atatürk'e karşı mukâvemet edecek ve "Partiyi feshetmiyoruz! Hodri meydanı" diyecek halleri yoktu ya...

Yakın târihimizin hazin sayfaları arasında yer alan Serbest Fırka denemesi, 1930 yılında iktidârı elinde bulunduran zihniyetin demokrasi ve insan haklarıyla ne kadar alâkası olduğunun parlak bir örneğini teşkil ediyor. Devlet teröründen bunalmış binlerce mâsum vatandaş, mahallî seçimlerde, bir muvâzaa partisi olarak kurdurulan Serbest Fırkaya teveccüh edince "cumhuriyet"i ilim ve realizmden ibâret olarak tatbik eden inkılâp zihniyeti hemen bu demokrasi fiilisini boğmuştu.

Serbest Fırkacılar fesih kararını verdikten sonra hazırladıkları fesih beyannâmesini Atatürk'e götürüp, tasvibini almışlardı. Fethi Bey olup bitenleri şu şekilde anlatıyor:

"Gazinin yanında İsmet Paşa vardı. Bu bulunmanın sâdece tesadüf olmadığını söylemek isterim.

"Bizim hazırladığımız fesih beyannâmesi, Nuri Beyin el yazısı idi ve şöyleydi:

" Tebellür eden [netleşen] son vaziyete göre fırkamız, Büyük Gâzi Hazretlerine karşı siyâsî sahnede mücadele edecek bir mevkie getirilmiştir. Fırkamız doğrudan doğruya Gâzi Hazretlerinin teşvik, ısrar ve tasvibleriyle vücuda gelmiş ve büyük reisimizin her iki fırkaya karşı eşit yardım muâmelesine mazhar olacağı teminatını almıştı. Esasen başka türlü siyâsî bir teşekküle vücut vermek sorumluluğunu almayı hiçbir zaman hatırımıza getirmedik. Halbuki emrivâki [oldubitti] şeklinde gerçekleşen son durum karşısında bizce başarılması imkânsız olan bu teşebbüse devam etmek beyhude olacağından fırkamızın feshine ve durumun tüm teşkilâta ve dâhiliye vekâletine bildirilmesine karar verilmiştir.'

"Kararı o anda toplantıda bulunmayanlar dışındaki bütün arkadaşlar imzalamışlardı.

"İlk itiraz İsmet Paşa'dan geldi: 'Gazinin ısrar, teşvik ve tasviplerinin konulmasına lüzum var mı?' dedi. Hemen şu cevabı verdim:

" 'Hepsi doğrudur ve yerinde kullanılmıştır. Hakikat budur.'

"Gazi bir hal sureti bulmak istedi:

" 'Israr kelimesine kesinlikle lüzum var mı?'

" 'Israr tâbiri de yerindedir. Hatırlarsınız ki çok ısrar ettiniz. Fakat madem ki öyle arzu buyuruluyor, bu kelimeyi çıkaralım, fakat teşvik ve tasvip muhakkak kalmalıdır.' İsmet Paşa, yardım kelimesinin de, muhtelif tefsirlere sebep olacağından bahsetti. Kelimeler üzerinde durmak istemiyordum. Gaziye baktım, susuyordu, onu da kabul ettim.

"Şu anda vicdanımı hakem yaparak diyeceğim ki, Serbest Fırka olayında hakikatları, bütün tafsilât ve mâhiyeti ile Türk milletine bildirmiş değilim. Gazi, bu teşebbüs başarılı olmaz, muhtelif fırkalar memlekette fikir ve felsefelerini söylemek ve tatbik etmek için kanunların teminatı altında mücadele etmezlerse rejimin diktatörlük olacağını ve kendisinin ölmünden sonra bir istibdad müessesesi bırakmak istemediğini kaç defa söylemişti. Bu hissinde de samimî olduğuna hâlâ kâniyim. Fakat böyle mesut bir merhaleye kavuşabilmenin de çetin engelleri yenmek bahasına müyesser olacağını elbette ki biliyordu. Bugün, hakikatleri teferruatiyle gelecek nesillerin dikkat ve uyarısına .am olarak intikal ettirememiş olmanın elemi içindeyim." (A.g.e., s.529)

FESİH VE SONRASI

BÖYLECE 12 Ağustos 1930'da kurdurulan parti, 17 Kasım 1930'da feshediliyor ve yeniden "tek parti, tek şef hâkimiyeti" devresine dönülüyordu.

Fesih kararı bütün millette şok tesiri yapmıştı. Tek parti idâresinden bıkan ve boğulur gibi olan millet, Serbest Fırkaya can simidi gibi sarılmıştı. Bunu gören iktidar çevresi telâşa kapılmış ve bu "demokrasicilik oyununu" sona erdirmeyi kararlaştırmışlardı.

Serbest Fırka niçin kurdurulmuş, niçin kapanmıştır? Bu sorulara cevap verebilmek için ilk önce iki hâtıraya göz gezdirelim.

CHP milletvekillerinden Âsaf İlbay, "Atatürk'ün Hususî Hayatı" isimli eserinde Serbest Fırka hâdisesinden bahsettikten sonra kanaatlerini şu şekilde noktalıyor:

"Ben yalnız şuna işâret etmek isterim: İzmir, Menemen, Adana, Samsun hâdiselerinden endişelenen

Cumhuriyet Halk Partisinin yaman teşebbüs ve müdafaaları ve karşı çıkan Serbest Fırkayı fazlaca kıskanmış olmaları bu Fırkanın doğarken ölmesine sebep olmuştur." (Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı, c.1, s.387)

ASAF İLBAY— "CHP, SCF'nin doğarken ölmesine sebep olmuştur."

CHF'LİLERİN YÜREĞİNDEKİ KORKU

CHP iktidarında bakanlık ve partide mühim vazifeler almış olan Himi Uran, Serbest Fırkanın niçin kapatıldığı sorusuna cevap olarak şunları anlatıyor:

"Fırkası adına Fethi Bey'in 15 Kasım 1930 târihinde, Büyük Millet Meclisinde hükümetten belediye seçimleri dolayısıyla yaptığı istizahtan sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası çok yaşamadı ve bir tebliğ neşrederek kendi kendisini feshetti. Bu suretle de murakabe sistemine doğru atılmış olan bir adım hemen geri alındı ve bir netice vermemiş oldu. Fethi Bey'in, Fırkasını gönül hoşluğu ile feshetmediği muhakkaktır ve Fırkayı teşkil ederken nasıl Atatürk'ten (o zamanki tâbir ile, Gâziden) emir almış ise, onu feshetmek isterken de Gâzinin bu fesihten memnun olacağını düşündüğü bir hakikattır. Nitekim, çok daha sonraları, Serbest Fırkadan ve onun feshinden bahis açıldıkça İnönü, bize bilhassa belediye seçimlerinden sonra halkın o Fırkaya meylinden telâşa düşen Gâzinin, kendisine: 'Sen aldırmıyorsun, ama cayır cayır yanıyoruz' dediğini gülerek anlatırdı.

"Bence, Serbest Fırkanın feshine zaruret hasıl olmasını Atatürk başta olmak üzere, onun CHP ileri gelenleri arasına saldığı korkuda aramak doğru olur. Çünkü Atatürk, her iki partiyi de eli altında bulunduracağına kâni iken hâdiseler onu endişeye düşürmüştü ve ona yeni partinin umduğu gibi pek de uysal bir şekilde kalmayacağı ve idare edilir durumdan hemen çıkacağı müşahedesini vermişti. Körpe inkılâplarımıza karşı gösterilen hoşnutsuzluk da halkı Atatürk partisi aleyhine sevketmiş ve halk, yeni partide, hoşlanmadığı inkılâplardan kurtulma ümidi sezmişti. Esasen bu yeni partiyi teşkil ve tesis edenler değilse bile, onun taşradaki idarecileri büyük halk kitlelerine bu ümidi açık, kapalı mütemadiyen vermiş durmuş ve bunu iktidara geçmenin kestirme bir çaresi sanmıştır." (Hilmi Uran, Hâtıralarım, Ankara: 1959, s.228-229)

BİR TAŞLA BİRKAÇ KUŞ

İKTİDARI ellerinde bulunduranlar, bizzat kendilerinin kurdurdukları muvâzaa partisiyle birçok netice almayı hedefle-

HİLMİ URAN— "Atatürk, İnönü'ye 'Sen aldırmıyorsun, ama yanıyoruz' demiş."

M. Kemal'in zorla SCF'ye ittiği kişiler sonradan perişan oldu!

mişlerdi. Bu yeni partiyle, halkın patlama noktasına gelmiş tepkisini başka kanallara aktaracaklardı. Hem halkın iktidara karşı tavrını müşahhas olarak görmüş olacaklardı. Ayrıca CHP iktidarında söz sâhibi bulunan bâzı kişilerin "havası" alınmış olacaktı. Ve üç ay gibi kısa bir zamanda da bütün bu hedeflerine ulaşmışlardı. Artık o andan itibaren partinin devam etmesi bizzat kendi mevcudiyetleri için hayâtî ehemmiyet taşımaktaydı. İşte o yüzden büyük bir telâşla partiyi feshettirmişlerdi.

1930'a kadar "devrim" denilen icraatları yapmış olan iktidara hâkim olanlar, bu yaptıkları icraatların halk tarafından nasıl karşılandığını da görmüşlerdi. Yapılan devrimler halka mâlolmamıştı. Halk ilk fırsatta devrimi yapanlara değil de, yeni ortaya çıkan partiye teveccüh etmişti. Bunu gören iktidar mensupları bu defa yeni bir taktik deneyecek ve devrimleri yerleştirmek için yeni yeni kültürel icraatlarda bulunacaklardı: Ders kitapları yazdırmak, yeni târih tezi hazırlatmak, yeni bir dil meydana getirmek gibi...

İşte 1930'dan sonraki o mâlûm icraatlarda da Serbest Fırka denemesinin rolü olmuştur.

Serbest Fırka feshollunduktan, daha doğrusu, bizzat partiyi kurduran Atatürk tarafından artık bu işin devam etmesine gerek olmadığı kararı verilip de, partiyi siyaset mezarlığına defnettikten sonra da hayli mühim gelişmeler olmuştu.

Partinin başkanı dâhil, bütün kurucular; bizzat Atatürk tarafından tesbit edilmiş ve "emrivâki" şeklindeki kararlarla yeni partiye kaydedilmişlerdi. Bunlar içinde kayıtsız şartsız Atatürk'e bağlı olanlar, Serbest Fırkanın kapatılmasından sonra da mevki ve makamlarını, ikbâllerini muhâfaza ettiler. Ama bu kurucular arasında CHP iktidarıyla başı hoş olmayanlar, kendi rızasıyla Serbest Fırkaya geçmiş olanlar maddî ve mânevî bakımdan perişan olmuştur.

AÇIKTA KALANLAR

ALİ FETHİ OKYAR'IN oğlu Osman Okyar bu mevzuda şunları söylemektedir:

"Babamın büyük üzüntüsünün sebebi, partinin kapatılmış olması değildi. Kendi safına katılan birçok tanınmış veya bu vesile ile tanınan kimseler, Serbest Fırka kapatıldıktan sonra açıkta kalmışlar, âdeta damgalanmışlar, işlerinden güçlerinden olmuşlardı. Babamı üzen bu idi ve bunu bize açıkça söylemekte idi." (Üç Devirde Bir Adam, s.XIV)

Serbest Fırka saflarına katılıp da, partinin feshinden sonra öksüz ve yetim çocuklar gibi ortada kalan parti idârecileri arasında kimler yoktu ki... Mahallî seçimde SCF namzedi olarak belediye başkanlığına adaylığını koyanlar, partinin il ve ilçe teşkilâtının idâre heyetinde yer alanlar... Ki bunlar içerisinde pek çok doktor, mühendis, eczacı, hukukçu gibi yüksek tahsilli kimseler vardı. Bütün bu SCF idârecileri ve memleketin ileri gelen SCF sempatizanları CHF iktidarı tarafından "mim"lenmiş ve o andan itibaren bütün işleri "ters" gitmeye başlamıştı.

Serbest Fırkanın Genel İdâre Kurulu da denilebilecek merkez teşkilâtında vazife alanlara gelince; bunlardan Ali Fethi Bey, 7 Nisan 1934'e kadar kendisine yapılan muhtelif teklifleri reddetmişti. Ama sonunda tekliflere dayanamamış ve Londra

Ali Fethi Bey, SCF'nin kapatılış şekline ve gördüğü ağır baskıya kırılmıştı

Büyükelçiliğini kabul etmişti.

Fethi Bey zâten tâ baştan bu işte kendisini bir "memur" gibi görmüştü. Gerçek de buydu. Yoksa Fethi Bey kendi başına parti kurmayı, hele hele çok sevdiği Atatürk'ün karşısına çıkmayı aklının ucundan bile geçirmezdi. Ama Fethi Bey, partinin kapatılış şekline ve iktidarın kendisinin başında bulunduğu partiye revâ gördüğü baskıya kırılmıştı. Bu yüzden dört sene "kırgın" bir vaziyette İstanbul'da oturmuştu.

YA DİĞERLERİ...

SERBEST Fırkayı Büyük Millet Meclisinde on dört milletvekili temsil etmişti. Bunlardan bir kısmı SCF'nin kapatılmasından sonra Atütürk'ün kapısını aşındırmaya ve tekrar CHF'ye kabul edilmelerini rica etmeye başlamışlardı. Öte yandan İsmet Paşa, SCF'ye gidenlerin büyük ekseriyetini aslâ partide görmek istemiyordu.

Ali Fethi Bey, partiyi feshetme kararı verdikten sonra, fesih beyannâmesini Atatürk'le birlikte gözden geçirirken, sözü bir ara "geride kalanlara" getirerek şöyle demişti:

"Bu arkadaşlar sizin emrinizle ve memlekete hizmet için fırkaya girdiler. Şimdi vaziyetleri ne olacak? Şahıslar ve aileleri bir tarafa, memlekete karşı vaziyetleri ne olacak?"

Atatürk bu soruya karşı şu cevabı vermişti:

"Diğerlerine karışmam amma, Emin Bey, Naki Bey, Rasim beylerden ben mes'ulüm. Ötekilere karışmam..."

Bunun üzerine Fethi Beyle Atatürk arasında şöyle bir diyalog cereyan eder:

"Fethi Bey: Hepsinin mes'ulü sizin üzerinizdedir. Daha benim mâlûmatım olmadan ve Fırka resmen kurulmadan Ağaoğlu Ahmet Beyi yeni fırkaya dahil eden sizsiniz. Hocanız Naki Bey'e, şair Mehmet Emin Bey'e, Tahsin Bey'e, İbrahim Bey'e benim yanımda emir verdiniz. Diğerlerine de yanınızda iken teklif ettiniz. Hepsi, rejime hizmet kadar, sizin arzularınızı emir telâkki etmenin ihlâsı içinde kabul ettiler. Ya hepsinden mes'ulsünüz, ya hiç birinden mes'ul değilsiniz..."

"Atatürk: Siz bilmezsiniz... Bunların çoğu zaten İsmet Paşa'ya ve siyasetine aleyhtardır. Ben rastgele teklifte bulunmadım. Ağaoğlu bana senelerce evvel aynı mevzu üzerinde rapor vermişti. Nuri bile yapılan işleri beğenmez. Tahsin kaç kere: 'İttihat ve Terakki, taşrayı bu kadar sıkmıyordu. Meclis daha hürdü' demiştir. Sizin teşebbüsünüz onlar için nimet oldu."

"Fethi Bey: Bu nimet bütün memleket için düşünülmüştü ve sizin fikrinizdir. Teklifi yapan sizsiniz. Benim idealime ve çok iyi bildiğiniz mizacıma uygun geldiği için bana teklif ettiniz. Kabul ettim. Şimdi sizinle karşı karşıya gelmemek için hizmetlerimizi durduruyoruz; mesele bu hadde ve noktaya getirilmiştir. Emriniz ve arzunuzla, doğruluğuna ve hayrına inanarak harekete katılmış olanları kendi kaderlerine bırakamazsınız." (a.g.e., s.537)

ÜÇ KİŞİ İSTİSNA

ATATÜRK'ÜN senaryosunu yazdığı "Demokrasicilik oyunu"nun şuurunda olan ve Atatürk'ün emri ile bu oyuna dâhil olan 11 kişi bilâhare yine iktidarın iltifatına mazhar olmuştu. Ali Fethi Bey de bunlardan birisiydi. 10 kişi tekrar CHP saflarında milletveki-

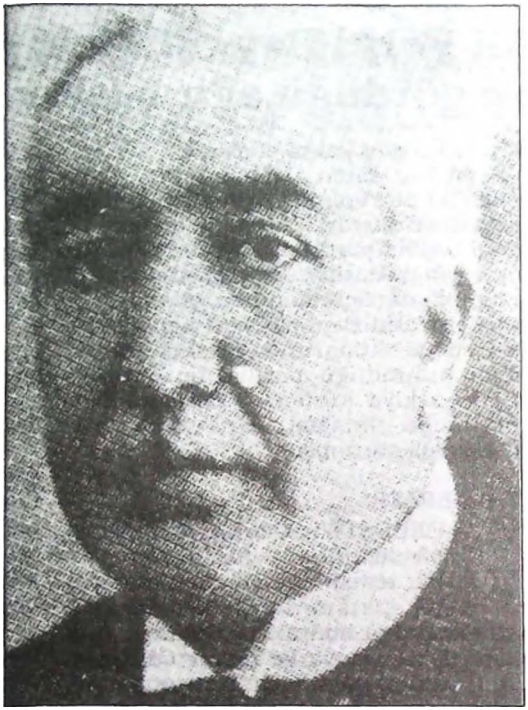
li olmuşlardı. Bu 14 kişilik listeden yalnızca üç kişi "diskalifiye" olmuşlardı.

Bunlardan İstanbul meb'usu Ali Haydar Bey, Yalova'daki muvâzaa plânlarından habersiz olarak, kendi arzusuyla ve büyük bir heyecanla SCF'ye girmiş, bu yüzden ilk anda Atatürk'ün büyük tepkisini çekmişti. İşte bu Ali Haydar Bey SCF fesholunduktan sonra gözden düşecek ve CHF milletvekili adayları listesine dâhil edilmeyecekti. Ali Haydar Bey de bundan sonra bir daha memuriyet almayarak, hayatının geri kalan kısmını Sultanahmet'teki bir ara sokakta bakkallık yaparak geçirmişti. (a.g.e., s.454)

Ağaoğlu Ahmet Bey'e gelince, hem CHF'den aday gösterilmemiş, hem de Darülfünundaki (üniversitedeki) kürsüsünden de alınmıştı.

Bu muâmele, iktidar çevresinin Ağaoğlu Ahmet Bey'in çıkışlarından hoşlanmadığını açıkça ortaya koymaktaydı. İktidar partisi, ne kendi bünyesinde, ne de civarında en ufak muhâlefete bile râzı değildi...

Diğer "vetolu" SCF'li ise İstanbul Meb'usu Süreyya Paşa idi. O da CHF'den milletvekili adayı bile gösterilmeyerek safdışı bırakılmıştı.

Ali Haydar Bey, Yalova'daki muvâzaa plânından habersiz "gönüllü" olarak Serbest Fırkaya girmiş ve bu yüzden Atatürk tarafından mimlenmişti. Bu eski CHF milletvekili bir daha bu tek partinin listesine dâhil edilmeyecek ve hayatının geri kalan kısmını Sultanahmet'teki bir ara sokakta bakkallık yaparak geçirecekti.

YA MİLLETE OLANLAR

BİR MUVÂZAA partisi olan SCF'nin "beyin takımı"nın büyük ekseriyeti, mevki ve makamlarını muhafaza etmişlerdi. Yâni, onlara birşey olmamıştı. Asıl olan gariban millete olmuştu. Perde gerisinde olup bitenlerden habersiz olarak Serbest Fırkaya akın eden garîban millet SCF'nin feshinden sonra öyle müthiş şamarlar yemişti ki... Bunlardan en tesirlisi, Menemen'de atılan şamardı.

23 Aralık 1930'da Menemen'deki o meşhur hâdise patlak verdi. Bu hâdisede başrolde oynayan kişi Giritli Mehmet isimli bir esrarkeşti. Hâdisede Menemenlilerin uzaktan yakından bir alâkası yoktu. Şimdi çok girift olan bu meseleye dalmadan şu kadarını söyleyelim ki:

Menemen, Ekim 1930'daki mahallî seçimde CHF'ye unutamayacağı bir darbe indirmişti. Birçok beldede Serbest Fırka kazanmışken, CHF'nin kazandığı ilân edilmişti. Fakat, Menemen'de fark o kadar büyüktü ki, iktidar çevresi bile, artık bu gerçeği kabullenmekten başka çâre görememişler ve orada Serbest Fırka adayının kazandığını açıklamak durumunda kalmışlardı.

Fethi Bey'in İzmir'de yaptığı gezi

İsmet Paşa, Menemen Hâdisesini kendi siyasi emelleri için âlet etmekten çekinmemişti.

esnâsında birçok provokasyon hazırlayan iktidar çevresi, CHF'yi elinin tersiyle iten halka bir ders vermek için kendilerine hedef olarak Menemen'i seçmişlerdi. Ve SCF'nin feshinden 1 ay altı gün sonra Menemen'deki o "mâhut" hâdise patlak vermişti.

Burada hedefin, sırf "hâdisenin kendisi" değil, SCF'ye teveccüh eden halk olduğu şuradan belliydi ki, hâdiseden sonra kurulan askerî mahkemede muhakeme edilmek üzere, yurdun dört bir tarafında tevkifâta girilmiş ve 2200 kişi toplanarak Menemen'e getirilmiştir. Ki bunlardan 28'i idam edilecek, birçoğu hakkında da muhtelif cezâlar verilecekti.

Bu hâdiselerle de tatmin olmayan iktidar, Menemen'deki mahallî seçimi tekrarlatacak (6 Şubat 1931) ve CHF'li namzedin kazandığını açıklayacaktı.

Menemen'deki hâdiseler karşısındaki iktidarın tavrı için bir ansiklopedide şunlar anlatılıyor:

"Başbakan İsmet Paşa, Meclis'in 1 Ocak 1931 günü oturumunda olayı 'yüzlerce seneden beri dini siyasete âlet ittihaz eden bütün hareketlerin bir tekerrürü' olarak niteleyip, 'Bu zavallılar laikliğe karşı şeriat istemektedirler.Gerçekte ise menfaatlerini kaybetmişlerdir, onu istiyorlar' dedi. Mustafa Kemal ise olayı rejime yönelmiş bir eylem olarak görüyor ve olayın siyasal nedenlerini araştırıyor; kısa bir süre önce kapatılmış olan Serbest Fırka ileri gelenlerinin göz altında tutulmasını istiyor. Fırkayı destekleyen Yarın ve muhalefetteki Son Posta gibi gazetelerle olay arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını öğrenmeye çalışıyordu. Bu arada, olaya katılanların tümüyle cezalandırılması amacıyla, Menemen ile çevresindeki köylerin dağıtılıp oturulamaz duruma getirilmesini öngören bir yasa önerisi de hazırlanmıştı." (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.2, s.573)

ORAYI TOPA TUTUN

BU ANSİKLOPEDİDE de kısmen belirtildiği gibi, Menemen hâdisesine Atatürk'ün gösterdiği tepki çok sert olmuştu. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Atatürk'ün nasıl öfkelendiğini anlatırken şöyle demişti:

"Menemen'deki o hâdise vukû bulunca, 'Derhal orayı topa tutun; top

yok mudur orada!' emrini vermiştir. Ve mahkeme sonunda da 33 kişinin idamını hiç acımadan tasvip etmiştir. Neden? Çünkü devlete karşı işlenmiş bir suçtur." ("Atatürk'te İnsan Sevgisi" konulu konferans esnasında yapılan konuşma, 22 Şubat 1986, Cumhuriyet)

Yaa işte böyle!..

Serbest Fırka hikâyesinin milleti alâkadar eden bir vechesi de bu şekilde neticelenmiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası kendisini feshettikten sonra, o günkü adıyla Şûrâ-yı Devlet olan Danıştay, bu partinin kazandığı belediye seçimlerini iptal etmiş ve yerlerine CHF'liler getirilmişti. Sâdece Samsun Belediye Başkanı Boşnakzâde Ahmet Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın da isteğine rağmen istifâ etmemiş; Samsun belediye seçimleri ancak Danıştay tarafından bozulmuştu. (Mete Tunçay, Tek Parti Yönetiminin Kurulması, s.269)

Atatürk'ün Samsun'a yaptığı ziyâretin hikâyesini de Niyazi Ahmet Banoğlu'dan dinleyelim. Ahmet Hamdi Başar'ın hâtırâlarından nakleden Banoğlu şöyle diyor:

"Serbest Fırka bahsi Sivas'tan sonra Samsun'da bir başka şekil altında devam etti. O zaman Sivasla Samsun arasındaki şimendifer henüz kavuşmamıştı. Sivas'tan Tokat'a, oradan da Turhal'a kadar otomobillerle gittik. Yolda, galiba Amasya'da, Samsun valisi Kâzım Paşa, Gaziyi karşıladı. Kâzım Paşa Gazi'nin yakın arkadaşlarından... Çanakkale'de Gazi kolordu kumandanı iken, o da kurmay başkanı imiş!

KÂZIM İNANÇ— Samsun Vâlisi iken belediye seçimlerini SCF'nin kazanmasına mânî olmadığı için Atatürk tarafından mümlenerek vâlilikten alınmıştı.

Atatürk'ün yakın maiyeti arasında açık bir telâş var. Meğer Kâzım Paşaya Gazi son zamanlarda çok kızmış. Çünkü Samsun belediye seçimini Serbest Fırka kazanmış; Serbest Fırkacı ve muhalif biri de Belediye Reisi olmuş. Atatürk bizzat kendi yakın arkadaşı tarafından mağlup edilmesine çok canı sıkılıyor. Vakıâ Serbest Fırka Atatürk'e muhalif değildi; fakat fırka mücadeleleri devam ettikçe ve hele sonunda Gâzi bütün muhalefetin aynı zamanda kendi şahsına karşı da olduğunu kabul etti. Onun için, arkadaşı Kâzım Paşanın yaptıklarını hiç affetmiyordu.

"Amasya'dan hareket ederek trenle Samsun'a vardığımız zaman akşam saat dokuz olmuştu. Gün, İkinciteşrin (Kasım) ayının 22'sine rastlayan bir Cumartesi idi. Samsun'a varıncaya kadar Kâzım Paşa'ya birşey söylenmemişti. Kendisi hiç bir şeyin farkında değildi.

"Samsun'a geldiğimiz zaman başka yerde görmediğimiz bir manzara karşısında kaldık: Gece her tarafta fevkalâde inzibatî tedbirler alınmıştı. İstas-

yondan itibaren bütün yollar süngülü askerler tarafından tutulmuştu. Halk asker kordonlarının arkasına sinmişti. Bu suretle askerden ve polisten mâda hiç kimseyi görmeden, âdetâ bir düşman şehrine henüz giren bir kumandan gibi Gâzi ve bizler otomobillerle, Gâzinin, vatanı kurtarmak üzere Anadoluya ilk adımını attığı yerdi, on bir sene sonra vatanı kurtarmış, davalarını ortaya atmış,

Samsun'daki mahalli seçimi Serbest Fırka adayı kazanmıştı. Atatürk ve CHF ileri gelenleri bunu unutmamıştı. Hem Samsun Valisini vazifeden almış, hem de seçimleri tekrarlatmışlardı.

inkılâbını tamamlamış bir şef, bir kurtarıcı sıfatiyle ve daha iyi neler yapılabileceğini anlamak maksadı ile buraya girdiği gece aynı adam bir inzibat kordununun himayesine muhtaç kalmaktadır. İlk görüşte bu manzara hepimizi olduğundan fazla, Atatürk'ü müthiş şekilde sinirlendirdi. O ki hiçbir ihtiyatî ve inzibatî tedbir olmadan halkın arasında dolaşmakta, her tarafta kendisine dayanan halka arkasını dayamış, fütursuz gezmektedir.

NASIL SİNİRLENDİ?

SAMSUN'DA, Serbest Fırka Belediye intihabını kazanmakla, halkın sanki Gâzi'ye düşman gibi bakacakları hissini uyandırmak isteyen bu tertibat da, Vâli Kâzım Paşanın beceriksizliğine veya hususî maksadına bir delil addedildi. Esasen, yolda iken oturacağımız yerlere varmadan yemeğe davet edildiğimiz için, doğruca Gâzi evine gittik. Saat aşağı yukarı onu bulmuştu. Sofraya oturmak üzere seyahata iştirak edenlerden mâda yalnız Vâli Kazım Paşa hazır bulunuyordu. Gâzi sordu:

" 'Belediye Reisi nerede? Nasıl olur? Şehirlerine misâfir geldikl'

"Derhal Belediye Reisi bulundu. Reisi beklediğimizden on beş dakika sonra sofraya oturduk.

"Belediye Reisi, orta yaşlı kendi halinde bir adam. Samsun'da avukatmış. İntihapta Belediye Reisi olmuş. Halk Fırkası namzetleri ise o kadar az rey almışlar kl, bu zat âdeta ittifakla seçilmiş. Gâzi sofrada reisi soluna aldı. Kadehini reise doğru kaldırarak:

" 'İçelim,' dedi.

"Reis önündeki su bardağını kaldırınca:

" 'Ne o beyefendi; yoksa rakı günah diye içilmiyor mu?'

" 'Hayır efendim; yemek yemiş bulundum da!..

" 'Ya demek bizim geleceğimizi bilmiyordunuz, öyle mi?'

" 'Yok efendim, teşrif-i devletinize bütün halkla beraber bendeniz de muntazırdım.'

" 'Şu halde beraber yemek yiyeceğimizi düşünebilirdiniz.'

" 'Evet efendim, bendeniz de o şerefe nail olmak ümidindeydim. Fakat çağrılmadım.'

"Gazi vâlinin yüzüne baktı. Vâli önüne bakmağı, lâfa karışmağa tercih ediyordu. Gazi vâliye sordu:

" 'Vâli beyefendi, niçin geleceğimizi ve bu akşam beraber yemek yiyeceğimizi Reis beyefendiye haber vermediniz?'

"Halbuki vâli Kâzım Paşa Amasya'ya kadar karşılamağa gelmiş ve bütün düşündüğü ise Gâzi'nin çarpışmalarla bitmiş bir intihap ertesinde geleceği Samsun'da inzibati tedbirler almağı temin etmeğe münhasır kalmışl

"Verilecek cevap yok. Sofra devam

ediyor. Belediye Reisi arasıra mezelerden alıyor. Kemal-i edeple oturuyor.

"Sofrada bahis, mutad olduğu vechile, karışık mevzularda dolaştıktan sonra Serbest Fırkaya intikal ediyor. Şüphesiz burada, Serbest Fırka tarafından seçilmiş bir Belediye Reisi huzurunda, bu bahsin ehemmiyeti büyük.

PARTİ NASIL KURULDU?

GAZİ evvelâ Serbest Fırkayı nasıl kurmağa karar verdiğini, Yalova'da Fethi Beyle ilk toplanmayı anlatıyor. Garip bir tesadüf: İlk toplantılarda, o zamanlar izinli olarak Yalova'da bulunan, Vâli Kâzım Paşa da varmış. Kâzım Paşa Serbest Fırkayı Gâzinin muhalif değil, yardımcı bir fırka olarak tanıdığını, bu hususta Fethi Bey'e teminat verdiğini kulakları ile işitmiş. Çünkü Fethi Bey Gâzi'ye, kendisine karşı bir fırka kurmak aklından geçmeyeceğini, şâyet yüzde yüz Halk Fırkasına ve kendi fırkasına karşı bitaraf kalırsa böyle bir teşebbüse atılacağını söylemiş! Bu kararla Serbest Fırka işe başlamış. Hattâ Gazi, kendi öz hemşiresini ve en yakın arkadaşları Nuri ve Tahsin Beyleri ve diğer arkadaşlarını bu fırkaya vermiş. Paşa ise, esas maksadı tamamen kavramadığına inandığı için Samsun'da Serbest Fırka içine tam bir serbestî vermiş, Nasıl Gâzi hemşiresini öteki fırkaya verdiyse, Kâzım Paşa da kızını Serbest Fırkaya yazdırtmış. Neticede intihap, serbest olarak cereyan ettiği için, Halk Fırkası tam bir mağlubiyete uğramış!

"Şimdi hâdiselerin böyle cereyan ettiği görüşmelerden Gâzi'nin verdiği izahattan anlaşılıyor. Fakat sonraları, Serbest Fırkanın beklenen işleri göremeyeceği, memlekette irticaın ve inkılâp dışı cereyanların bundan istifade edeceği anlaşılmış ve Serbest Fırka lağvedilmiş. Bütün bu izahatı, sofra konuşması şeklinde, arasıra esprilerle süsleyerek, araya başka bahis karıştırarak veren Gâzi, sonunda Belediye Reisine döndü ve:

" 'Şimdi, Reis beyefendi; zatıâliniz de artık feshedilmiş olan bir fırkanın Belediye Reisi olarak vazifenizde devam etmek istemezsiniz değil mi? İstifa ediniz; yeniden intihap yapılsın; belki yine zatıâliniz seçilirsiniz' emrini verdi.

"Emir kat'î idi. Belediye Reisine 'Emir buyurursunuz' demekten başka söz kalmamıştı. Fakat Reis öyle yapmadı:

" 'Paşam; bendeniz Serbest Fırkayı tanımıyorum; ve reisliğe de o fırkanın namzedi olarak seçildiğimi kabul etmiyorum. Bu intihap halkın şahsıma karşı bir itimadı şeklinde tecelli etmiştir. Mesele sırf seçimin serbest olmasından ibarettir. Eğer bu vaziyette istifa edersem halkın bu teveccüh ve itimadına

NURİ CONKER— Atatürk bu en yakın arkadaşını da Serbest Fırkaya vermişti. Kâzım İnanç Paşa da bu görüntüye aldanarak, kendi kızını Serbest Fırkaya üye kaydettirmiş, üstelik seçimlerin "âdilâne" bir şekilde yapılmasını sağlamıştı. O devirde bundan daha büyük "cürüm" düşünülemezdi...

Atatürk, SCF'li Samsun Belediye Reisini istifâya dâvet ediyor

karşı küfrân-ı nîmette bulunmuş olurum. Eğer bendenizin bu işte kalması arzu buyurulmuyorsa, hükûmetin elinde kuvvet vardır, Şûra-yı Devlet vardır, intihabı fesheder. Bendeniz de o zaman halka karşı mahçup vaziyette kalmam.'

"Bu beklenmedik cevap Gâziyi sinirlendirmedi. Deminki kadar sâkin bir sesle:

" 'Düşündüğünüz doğru. Arzu ettiğiniz gibi olsun' dedi. Sofrada mevzu eski hatıralara günlük meselelere doğru yayılıyor, kadehler biraz daha sık içiliyor. Bu zahirî sükûnete rağmen, yakında bir fırtına kopacağı hissediliyor.

"Bunu Belediye Reisi de hissetmiş olacak ki, biraz sonra, yarın görecek mühim işleri olduğu bahanesiyle, Gâziden müsaade istiyor; ve 'Buyurunuz' emrini alınca kemal-i hörmetle eğilerek sofradan kalkıp gidiyor!

VÂLİ AZLEDİLDİ

BİR İKİ dakika nefes bile almadan korkarak sustuk. Sonra Gazinin sesi gürledi:

" 'Vâli Paşa hazretleri; Belediye Reisi diye seçtiğiniz bu adamın yaptıklarını gördünüz mü? Her şeyden evvel terbiyesiz. Şehirlerine misafir geliyoruz. İçki ikram ediyoruz, içmiyor, sonra da bir reisicumhur sofrasında biz kalkmadan sofradan kalkıp defolup gidiyor. Reisinizin hareketlerini beğendiniz mi?'

"Kâzım Paşanın haşlanması ve bahsin devamı sabaha kadar sürdü. İki gün sonra, Dahiliye Vekâleti namına seyahata iştirak eden, mülkiye müfettişi Necati Bey bazı sebeplerle Vâliye işten el çektiriyor. Bittabi Belediye intihabının da feshi ve yenilenmesi de kararlaşmış bulunuyor. Bu hâdiselerden sonra yine Samsun'da bir gece sofrada lâtife olsun diye şunları söylüyorum:

" 'Bakınız Paşam, Necati Beyin yaptıklarına... Misafir olarak geldiğimiz bir şehrin vâlisine işten el çektirmişi'

"Gazi bu mevzuda lâtifeye müsaade etmiyor:

" 'Onu bizim emrimizle yaptı' diye bahsi kesiyor.

"Bütün seyahat esnasında Serbest Fırka hakkında geçen en mühim bahisler bunlardan ibaretti. Her gidilen yerde halkla, halk ve fırka mümessilleriyle, hükûmet ve belediye erkâniyle temas eden Gazi, Serbest Fırkanın kurulması ve bozulması hakkında Sivas'ta, Samsun'da söylediklerini aşağı yukarı tekrarlamak suretiyle bu hâdise hakkında millete bir nevi hesap ve izahat vermiş bulunuyorlardı." (Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, c.3, s.67-69)

Sâdece 3 ay 5 günlük ömrü olan Serbest Fırkanın arkasından yazılanlardan enteresan olan bir tânesi de Kemal Tahir'e âittir. Bu eski müseccelin hâtıralarını neşreden İsmet Bozdağ şunları yazıyor:

Serbest Fırkanın arkasından enteresan bir yazı yazan Kemal Tahir, "Ben kendi gözlerimle, devrim düşmanlarının, tepeleyen devrimcilerden daha nâmuslu olduklarını görmüştüm" diyor.

"Neydi bu Serbest Fırka meselesi? Gazi Paşanın toplumu devrimler açısından sınaması mı, yoksa bütün içtenliğiyle yavaş yavaş demokrasiye geçmek hevesi mi? Eğer toplumu devrimler açısından sınaması ise ve beliren devrim düşmanlarını ezip yok etmek ise, ben kendi gözlerimle, devrim düşmanlarının (!), tepeleyen devrimcilerden daha nâmuslu olduklarını görmüştüm. Nâmuslular temizlenmiş, meydan nâmussuzlara, kopuklara kalmıştı. Ters işlemişti bu

girişim. Fethi Bey'in adamları değil, İsmet Paşa'nın adamları fiyasko vermişti. Ama cezâyı Fethi Beyin adamları gördü." (Milliyet, 12 Haziran 1980)

Daha Menemen Hâdisesi olmadan önce Paris'te Serbest Fırkanın kapandığını öğrenen Dr. Rıza Nur, şu kehânette bulunmuş:

"Bu fırka işi de bitti. Şimdi bunun intikamı ve kanlı bir neticesi olacak ki bu feci... İleri atılmış zavallılar türlü kahırlara, hakaretlere, maddî zararlara, hapislere uğrayacaklar, hattâ canlarını kaybedenler olacaktır. Gâzi'nin seyahati bunun mukaddemesi olsa gerektir. Bakalım ne olacak... Bunların bütün mes'üliyeti Fethi'nin boynundadır. Herkesin ileri atılmasına sebep oldu, sonra alçakça onları bıraktı." (Hayat ve Hâtıratım, c.4, s.1659)

Aynı hâtırâlarda Samsun seyahatinin neticesi de şöyle anlatılıyor:

"M.Kemal Samsun'a gelmiş, vâliyi azletmiş. Samsun Belediye intihabını muhaliflerin kazandığı gün zaten azlinin muhakkak olduğu mâlûmdu. Kabahati de, İzmir Vâlisi ve Duvar Arslanı Kâzım ile Bursa Vâlisi Fatin gibi bin edepsizlik, cebir ve sahtekârlık yapıp intihabı Halk Fırkasına kazandırmamış olmasıdır. M.Kemal'in buradaki tahkikatının neticesi: 'Halkı müdhiş yalanlarla iğfal ederek muhaliflerin kazanmış olduklarıdır!' M.Kemal'in seyahatinin maksadı anlaşıldı. Bu tedkik seyahati, bir intikam seyahatidir." (A.g.e., s.1662)

Paris'te iken Serbest Fırkanın kapandığını öğrenen Dr. Rıza Nur, bundansonra iktidarın intikam alacağı kehânetinde bulunmuş, "Bunların bütün mes'uliyeti Fethi'nin boynundadır. Herkesin ileri atılmasına sebep oldu, sonra alçakça onları bıraktı" demişti.

Evet, bugünkü nesillerin adını dahi bilmediği Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesi böylece târihin derinliklerine gömüldü. Asıl hükmü istikbâlin târihçisi verecek, hâdisenin bütün vecheleri o zaman gün yüzüne çıkacaktır.

Serbest Fırka denemesinden büyük yara-berelerle çıkan millet, yüreğindeki hürriyet sevgisini ortaya koyabilmek için tam 20 sene bekleyecek ve Demokrat Parti çatısı altında, tek partiye bu defa iflâh olmaz tokadını indirecektir...

Modern Hasan Sabbah'lar Müslümanları sindirmek istedi

Menemen hâdisesi tertip kokuyordu

Mustafa Kemal tarafından kurdurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na oy verenler, Fırka başkanının mitinglerine katılanlar neden cezalandırılmak isteniyordu? SCF hangi sebeble kurulmuştu, hangi sebeble 3 ay 5 gün sonra kapatılmıştı? Menemen hâdisesi niçin Menemen halkına maledilmeye çalışılıyordu? Menemen halkının 7'den 70'e Serbest Fırkaya geçmesinin ve Halk Fırkası mensuplarına "yuh" çekmesinin Menemen hâdiselerinin çıkarılmasında nasıl bir rolü olmuştu? Şeyh Said isyanında olduğu gibi, Menemen hâdisesinde de devletin ajan provokatör kullandığı ileri sürülüyordu. Devletin bu yola başvurmasının sebebi neydi? Çıkartılan hâdiseden sonra kurulan mahkemeye Atatürk'ün bir tesiri olmuş muydu? Yabancı basının değerlendirmeleri nasıldı? Menemen hâdiselerinin hedefi neydi, ne oldu?

Müslümanları sindirmek için bir yol bulunmuştu

Menemen, Teröre vesîle edildi

HER hükümette muhalifler bulunur, daha doğrusu demokrasinin hâkim olduğu ülkelerde, herkesin aynı tezgâhtan çıkmış gibi düşünmesi mümkün değildir. Bu sebeple çeşitli görüşlerin bu gibi vasatlarda yeşermeleri ve büyümeleri tabiidir. Buna kimse sesini çıkarma cesâretini göstermez, gösteremez.

Ama bir ülkede, "cumhuriyet" olduğu iddiâ edilmesine rağmen tam bir "istibdat" hâkimse, kanunlara göre değil de bazı eşhasın keyiflerine göre ülke idare ediliyorsa, burada dizginleri ellerinde bulunduranlar, halkın rağmına yaptıkları faaliyetlere karşı tepkilerden rahatsızlık duyarlar.

29 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilân edilmesine rağmen, hür ve demokratik seçimlerin yapıldığı 1950 yılına kadar Türkiye'de, Cumhuriyet yalnızca isimden ibaret kalmıştır. Hattâ bazıları bu isim altında istibdatlarını göstermişlerdir. Elbette ki, böyle demokrasi ve hürriyetlerin etrafının dikenli tellerle çevrili olduğu bir vasatta muhalif bir sesin yükselmesi düşünülemez. Zâten çıkma teşebbüsünde bulunanların sesleri de "devrimci usullerle" kısılmıştır.

Acaba, İstiklâl Savaşında, halkı galeyana getirmek için İslâmiyetten, halifeden, hilâfetin tehlikede olduğundan bahsedenlerin, zafer kazanıldıktan sonra başına geçtikleri ülkede, din ve dindarlar aleyhine yapılan faaliyetlere, 1000 yıl İslâmın bayraktarlığını yapan bir milletin torunlarının karşı çıkmamaları, karşı çıkmayı düşünmemeleri mümkün mü? Kasım 1925 ile Kasım 1928 arasında yapılan bir seri inkılâbı herkesin tasvip ettiği söylenebilir mi? Elbette ki millet mevcut olan istibdattan dolayı sesini çıkaramamıştır. Baştakiler, Batılılaşma politikasını takip ediyoruz diye, ülkede dinsizliğin yayılmasına zemin hazırlarken, halkın tekrar dine yönelmesine karşı çıkıyordu. Onları çeşitli vesilelerle sindirme ve korkutma yollarından birisi de "Menemen hâdisesi"dir.

SERBEST FIRKA DENEMESİ

MENEMEN hâdisesini, resmî ideoloji mensuplarının anlattığının dışında değerlendirmeden önce, kısaca hâdiseyle yakından irtibatı bulunan Serbest Cumhuriyet Fırkasının, çok kısa süren hayatından bahsetmek istiyoruz.

Yoksulluk milletin canına tak etmişti

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet kurulduktan sonra bir taraftan inkılâplar yapılıyor, diğer taraftan dindarlara çeşitli şekillerde baskı uygulanıyordu. Ekonomik sıkıntı ise, o günlerin gazetelerine bile aksediyordu. Bütün bunlar, halkın mevcut idareye karşı tepkisini arttırıyordu. İsterseniz, bir ansiklopediden, bu hususdaki tespitlere bir göz atalım:

"Öte yandan, kıyafetten harflere kadar uzanan bir dizi yenileştirici ve köktenci kararların kamuoyuna gereğince sindirtilmemesi, yani klasik deyimle bu konuda yığınlarla diyalog kurulmaması, öte yandan ülkenin ekonomik durumunun belirli bir gelişme göstermediği gibi, yurt çapında yoksullaşmanın azalmaması büyük halk kitlelerinin hoşnutsuzluğunu arttırmaktaydı. Böylece, yasal bir muhalefet partisinin var olmamasına karşın, potansiyel toplumsal muhalefet alabildiğine yükselmekteydi. Gazi bile toplumsal muhalefetin boyutlarını gezilerinde görebilmekteydi. Nitekim, Serbest Fırka deneyiminden hemen sonra, bu gezilerden birine danışman olarak katılan A Hamdi Başar şunlara değinmektedir: 'Vergi işi... Her nereye gitmişsek verginin ağırlığından, alınma tarzının kötülüğünden, bu suretle yapılan zulümlerden şikâyet edildiği görüldü... Ekseriya vergisini ödeyemediği için tarlası, evi-barkı satılmış olanların geçirdiği hayat faciaları, onları dinleyenlerin vicdanlarında acı akisler yaptığı halde, konmuş kanunlar ve usullere göre birşey yapılamıyor. Geçtiğimiz her yerde bir şikâyet konusu da Ziraat Bankalarına aitti. Ziraat Bankaları köylüye borç para vermiyor, çiftçi eli böğründe banka kapılarında dolaşıyor. Halbuki aynı banka şehirde tüccara kredi açmaktadır.Tüccar bankadan para alıyor ve köylüye o ikraz ediyor.'

Muhalefetin patlamasından korkuluyordu

GÜDÜMLÜ MUHALEFET

"BU arada Mustafa Kemal, genel sekreteri Hasan Rıza Soyak'a aynı konuyu şöyle yansıtıyor: 'Bunalıyorum çocuk, büyük bir ıztırap içinde bunalıyorum. Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddi manevî perişanlık içerisinde...' işte 1930'a gelindiğinde genç Türkiye devletinin tüm yörelerinde yükselen toplumsal muhalefetin boyutları bu noktaya ulaşmıştı.

"Bu muhalefetin şu ya da bu biçimde patlamasından korkulurdu. Bu patlamanın denetim altında tutulması, en azından Cumhuriyetin ve onun simgesi olan devrimlerin bir yerde savunulması gerekiyordu. İşte güdümlü muhalefet diye adlandırdığımız Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması, bu koşullarda olmuştur." (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.8, s.2052-53)

Bütün bu sıkıntılarla beraber, Düyûn-u Umumiyenin temizlenmesi meselesi ile 1929 dünya ekonomi krizinin de Serbest Fırka denemesinde rolü olabileceği, bazı yazarlar tarafından ileri sürülmektedir.

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluş sebeplerinden birisinin de, İsmet Paşa'nın gittikçe artan nüfûzunun belli sınırlara çekilmek istenmesi olduğu belirtiliyor.

Bazı kaynaklarda Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluş sebeblerinden birisinin de, İsmet Paşa'nın gittikçe artan nüfûzunun belli sınırlara çekilmek istenmesi olduğu belirtilmektedir. Aslında da Serbest Fırka denemesinde sadece İsmet Paşaya karşı bir hareket hedeflenmişken; hâdiseyi gerçek bir muhalefet zanneden kitleler, Mustafa Kemal'e ve inkılâplara karşı çıkmaya da başlamıştı. Bu yüzden yeni fırka, ancak 3 ay 5 gün yaşamıştır.

SCF'YE HERKES EMİRLE GİRİYORDU

İsmet Paşanın eski rakiplerinden olan ve Paris Büyükelçiliği yapan Ali Fethi Bey, 1930 Temmuz'unda iki ay izinle Türkiye'ye geldiğinde, Mustafa Kemal'i istirahat etmekte olduğu Yalova'da ziyaret etmişti. Ali Fethi Bey, orada bir muhalefet partisi kurma teklifiyle karşılaştı. Yani, Serbest Fırka gerçekten bir muvazaa partisiydi. İşte İsmet Paşa'yı köşeye sıkıştıran bu muvazaa partisi, 12 Ağustos 1930'da kurulmuştu.

İsmet Paşanın güçlenen nüfûzunu kırmak ve kötü idareden perişan olan kitlelerin içten içe artan muhalefetini kanalize edebilmek için ihtiyaç duyulan yeni partinin tutması için, bizzat Mustafa Kemal kendi kızkardeşi Makbule Hanımı, kendisine "Mustafa" diye hitap edebilen tek kişi olan Kütahya meb'usu Nuri Conker'i yeni fırkaya sokmuştu. Hattâ, çocukluk arkadaşı Conker'i yeni fırkanın kâtib-i umumîsi yaptırmıştı.(Mustafa Kaplan, İrtica Dosyası, s. 96)

Atatürk, yeni fırkaya herkesi emirle sokuyordu. Bunlardan bir diğeri de Ağaoğlu Ahmet'di. Düşünceleri itibariy-

Serbest fırka muvazaa partisiydi

İsmet Paşa'nın eski rakiplerinden olan ve Paris Büyükelçiliği yapan Ali Fethi Bey, 1930 Temmuz'unda iki ay izinle Türkiye'ye geldiğinde, Mustafa Kemal'i istirahat etmekte olduğu Yalova'da ziyaret etmişti. Ali Fethi Bey, orada bir muhalefet partisi kurma teklifiyle karşılaştı.

le liberal ekonomiden yana olan Ağaoğlu Ahmet, o sıralarda Kars milletvekiliydi. Değişik devrelerde yaptığı konuşmalarla İsmet Paşa hükümetinin icraatını tenkid ediyordu. Serbest Fırkaya girişini Termal'de büyük otelin salonlarında düzenlenen bir baloda öğrenmiştir. Bu baloda yanına yaklaşan Atatürk, "Tebrik ederim seni, Fethi Beyle anlaşmışsın" dediğinde, Ağaoğlu, Fethi Beyi daha görmediğini söylemiş bunun üzerine Atatürk, gülerek, "Canım siz, tâ öteden beri anlaşmışsınız" diyerek düşüncesindeki ısrarlı tavrı göstermiştir. Atatürk'ün bu son cümlesi bir hayli mânâlıdır. Böylece Fethi Beyin çevresinde liberal ekonomiden yana ve İsmet Paşa hükümetinin icraatını tenkid eden kişileri toplama niyetinde olduğu belli olmaktadır. (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.8, s. 2054-2055)

Şüphesiz ki 12 Ağustos 1930 günü kurulan partinin bir muvazaa hareketi olduğundan milletin haberi yoktu. Bu sebeble halk, memlekette bir serbestlik havası olduğunu zannetmişti. Halk Fırkasına bağlanmış olanların dışında kalan basın da, Serbest Fırkayı destekler bir havaya girmişti. Bir ay içerisinde, hemen hemen bütün illerde partinin yönetim kurulları tamamlanmıştı. Tabii ki, bu yeni muhalefete gösterilen yakın ilgi, iktidar çevreleri tarafından tepkiyle karşılandı.

Bu arada Serbest Cumhuriyet fırkası Lideri Ali Fethi Bey ve arkadaşlarının 4 Eylül 1930 günü İzmir'e gelmeleri büyük hâdise olmuştu. Vaziyetten ürken İzmir Valisi ertesi gün yapılacak olan mitinge mani olmak istediyse de, Ali Fethi Bey'in şikâyeti üzerine bizzat Mustafa Kemal emir vererek, miting yapmakta serbest olduğunu açıkladı. 5 Eylül günü gelip çatmıştı.

Bir ansiklopedide, İzmir mitingi şöyle anlatılıyor:

"Ertesi gün olaylar daha sabahın erken saatlerinde başladı. Fethi Beyin kalmakta olduğu İzmir Palas Otelinin önü onu görmeye gelen İzmirlilerle doluydu. Ne ki, bu arada önemli bir provokasyon bu kitleleri ateşe sürüklemek üzereydi. İzmir'de yayımlanan, CHF yanlısı Anadolu gazetesinde Denizli milletvekili Haydar Rüştü Beyin Serbest Fırka aleyhine, çok ağır suçlamalarla dolu bir yazısı çıktı. Bu yazı üzerine CHF il idare binasına ve Anadolu matbaasına yönelik gösteriler karşısında polisler silâhla önlem almaya çalıştılar. Cumhuriyet gazetesinin yazdıkları şöyle: 'Halk taş atmakta devam ediyor. Bir polisin başı yarılınca, polis muavini halka ateş açtı. On iki yaşında bir çocuk vuruldu ve öldü. Yedi yaralı vardır. Bu ölüm halkı biraz korkuttu. Maamafih, halk mukabeleye başladı. Cem'an onbeş yaralı vardır.'

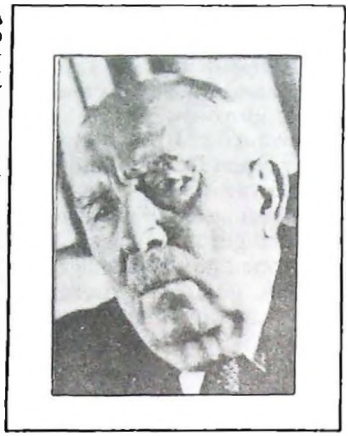
Mitingler M.Kemal'e karşıydı

"Ölen çocuğun na'şını babası bizzat Fethi Beye getirerek, 'Kurtar bizi' demiştir. Böylece yoksulluk ve zulmün doruğa yükseltiği bir toplu gösteri ortaya çıkmıştır. Bu arada olayın geçtiği 5 Eylül 1930'u izleyen günlerde İzmir ve yöresinde işçilerin, çeşitli yasakların var olmasına karşılık grevlere gittiği de görülmüştür. İzmir olaylarının yurt çapındaki yankısı büyük olmuş ve bir yerde CHF'yi zor duruma düşürmüştür. Hattâ Adalet bakanı Mahmut Esat Bozkurt Beyin istifası da bu olaylara bağlanabilir." (Cumhuriyet Dönemi, Türkiye Ansiklopedisi, c.8, s. 2058)

10 Eylül 1930 tarihli Milliyet gazetesi, İzmir'dekine benzer bir vak'anın aynen Menemen'de de olduğunu yazıyor. Menemen, Ali Fethi Beye, "Hürriyetimizi sen kurtaracaksın" diye tezahürat yapmanın ve akabinde de belediye seçimlerinde Serbest Fırka namzedini kazandırmanın bedelini çok ağır ödeyecekti.

SCF'YE KAPANMA YOLU GÖRÜNMÜŞTÜ

MEYDAN Larousse, (c.11, s. 198) Serbest Fırka toplantılarında kıyafet devriminin kötülendiğine, lâikliğe karşı çıkıldığına, Atatürk aleyhinde gösteriler yapıldığına temas ederken, Dr. Rıza Nur da hatıralarında, İzmir mitingi esnâsında vatandaşın "Kahrolsun Mustafa Kemal" diye bağırdığını kaydediyordu. (c.4, s.1645)

HASAN RIZA SOYAK— 1930 yılına gelirken, ülke maddi, manevi bir bunalım içerisindeydi. Halkın ise idareye karşı tepkisi gittikçe artıyordu. Mustafa Kemal de bu gidişatı farkettiğinden bir gün kendisine "Her taraf derin bir yokluk, maddi, manevi perişanlık içerisinde" demişti.

Ekim 1930'da belediye seçimleri yapılmıştı. Ama bazı kaynaklarda belirtildiğine göre, bu seçimler birçok illerde "baskı" altında yapıldığından, SCF'nin kazançları gerçekten çok sınırlı kalmıştı. Buna rağmen şu merkezlerde Serbest Fırka kazanmıştı:

Samsun, Lâdik, Merzifon, Keşan, Biga, Vize, Pınarhisar, Buca, Kuşadası, Bergama, Bozdoğan, Kınık, Yenipazar ve Menemen. (Cumhuriyet 29 Ekim 1930)

●Ekim 1930'da belediye seçimleri yapılmıştı. Ama bazı kaynaklarda belirtildiğine göre, bu seçimler birçok illerde "baskı" altında yapıldığından, SCF'nin kazançları gerçekten çok sınırlı kalmıştı.

24 Eylül günü yapılan ara seçimlerde Ali Fethi Beyin Gümüşhane milletvekili seçtirilmesi ve bu arada 16 CHF meb'usunun SCF'ye geçmesinden sonra, bu seçim neticeleri de hâdiselerin tuzu biberi oldu. SCF'ye yol görünmüştü. Ama bu yol kapanma yoluydu. Bir mevkûte, 17 kişilik SCF ile CHF milletvekilleri arasında Meclisteki sert tartışmalar olduğunu belirttikten sonra, neticeyi şöyle anlatıyor:

"Fethi Bey, olayların yarattığı durumu, fırkasının geleceğinden önce, memleketin huzurunun icabı olarak ele aldığını ve hâdiselerin kendilerine Mustafa Kemal'in karşısına ittiğinin anlaşıldığı gerekçesiyle Serbest Fırkayı kapatmaya karar verdiklerini teşkilâta bildirdi. Arkadaşlarının hepsi Halk Fırkası safla-

rından. Gazinin işaret ve tensibiyle ayrılmış şahsiyetlerdi. Çoğu yine Halk Fırkasına döndüler. Fethi Bey de, bir süre sonra, Londra Büyükelçiliğiyle ülkeden ayrıldı." (Yıllarboyu Yaşadığımız Yüzyıl, 6. Fasikül)

MENEMEN'İN BAŞI BELÂYA GİRİYOR

12 AĞUSTOS 1930'da kurdurulan parti, 17 kasım 1930'da kendisini feshediyordu. Topu topu 3 ay 5 gün yaşamıştı. Parti idarecileri yine kendilerine bir makam bulmuş, fakat bu fırkayı samimi zannederek gönül veren vatandaşların başı belâya girmişti. Belaya giriftar olan beldelerin başında da Menemen geliyordu. Yazar Mustafa Kaplan, Menemen hadisesini, Serbest Fırka ile irtibatlandırarak, şöyle diyor:

"Menemen hadisesi, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kendisini feshettiği günden sadece 1 ay 6 gün sonra meydana getirildi.

"Sayılarının hiç de az olmadığı görülen muhaliflerin sindirilmesi için bir devlet terörü meydana getirmek gerekiyordu. Yer olarak Menemen'in seçilmesi elbette tesadüf değildi. Eylül ayındaki mitingde Menemenliler Ali Fethi Beye büyük tezâhüratta bulunmuş, yer yerinden oynamış, belediye seçimlerinde de Serbest Fırkanın adamı kazanmıştı. Bu suçların karşılığı ağır olmalıydı.

"23 Aralık 1930 günü Menemen hâdisesi tertiplendi. Akabinde o bölgede sıkıyönetim ilân edildi. İstiklâl Mahkemesi kuruldu. Masum insanlar memleketin dört bir bucağından getirilerek idam edildi. Bununla yetinilmedi, 6 Şubat 1931 günü yeniden belediye seçimi yaptırılarak CHF namzedine başkanlık verildi." (İrtica Dosyası, s. 102)

Atatürk, kurdurttuğu yeni fırkaya herkesi emirle sokuyordu. Bunlardan biri de Ağaoğlu Ahmet'ti. Düşünceleri itibariyle liberal ekonomiden yana olan Ağaoğlu Ahmet, o sıralarda Kars milletvekiliydi.

"Derhal orayı topa tutun"

DİN ADAMI ALEYHTARLIĞI

ÖMRÜ 3 ay beş gün devam eden SCF'nin ceremesini ilk olarak bu Menemen çekecekti. İsterseniz evvelâ Menemen Hadisesiyle alâkalı Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in şu kısa ifadelerine bir bakalım:

"Menemen'deki o hâdise vuku bulunca, (Mustafa Kemal) 'Derhal orayı topa tutun; top yok mudur orada?' emrini vermiştir. Ve mahkeme sonunda da 33 kişinin idamını hiç acımadan tasvip etmiştir. Neden? Çünkü devlete karşı işlenmiş suçtu. Eğer Atatürk, şahsına karşı işlenmiş bir suç olsaydı, muhakkak ki onları affederdi." ("Atatürk'te İnsan Sevgisi" konulu konferans esnasında yapılan konuşma. 22 Şubat 1986, Cumhuriyet.)

Acaba o hâdise neydi ki, Cumhurreisi Mustafa Kemal'in "topa tutulmasını" emretmesine sebeb olmuştu? Hâdise bazılarının ısrarla belirttiği gibi bir "irtica" hareketi miydi? Yoksa "dindarları sindirme" hareketi miydi? Bilindiği kadarıyla hadise birkaç esrarkeşin başının altından çıkmıştı. Ama acaba neden bütün Menemenlilere teşmil ediliyordu? Hatta neden bu bahane ile ülkenin bir çok şehrindeki Müslümanlar cezalandırılmıştı?

Bir ansiklopedide, Cumhuriyetin ilânından sonra sultayı işgal edenlerin "din adamı karşıtlığı" içinde bulunduklarına temas edilerek, Menemen hadisesinin bastırılmasında da din adamla-

Hükûmet tarafından teşvik edilmişti

rını sindirmenin bir vesile yapıldığına işaret ediliyor:

"Din adamı karşıtlığı. 1930 yılının son günlerinde Menemen'de çıkan bir gericilik olayının bastırılmasında açıkça görülür. Bir yedek asteğmenle (Kubilay) iki mahalle bekçisinin öldürülmesine varan kalkışma, ordu tarafından şiddetle bastırıldıktan başka, faillerin Nakşibendilikle ilgisi var diye, bu tarikatın mensuplarının koğuşturulmasına vesile edilmiştir."(Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.2, s.572)

Birkaç kendini bilmezin hatasından dolayı, başkalarını mesul etmek elbette hakiki adalet ve hakkaniyet ölçülerine uymazdı. Ama devir, hakiki hakkaniyetin ve adaletin yanından bile geçilmediği bir devirdi. Bu sebeble, ilgisi olsun olmasın hâdiseyle irtibatı olduğu iddiâ edilenler bir bir mahkemeye çıkarılmışlar ve bir kısmı idama mahkûm olurlarken, bir kısmı da haksız yere kodesi boylamışlardı.

29 Aralık 1930 tarihli Fransız Matin gazetesinde Menemen hâdisesinden bahsedildiğini belirten ve hâdisenin meydana geldiği sıralarda Paris'te olan Dr. Rıza Nur hatıralarında, gazetede yazılanları ve kendi yorumunu şöyle aktarıyor:

"Bugünkü Matin gazetesinde Menemen'de dervişlerin irtica hareketi yaptıkları, müsellah kıyamcıların jandarma ile müsademe ettikleri, beşaltı ölü ve yaralı olduğu, Manisa, İzmir ve bütün Türkiye'de dalbudak salan bir cemiyet olduğu Mustafa Kemal'in Dolmabahçe sarayında sekiz saat süren bir içtima yaptıktan sonra idare-i örfiye ilân edildiği ve şiddetli tedbirler alındığı, bin kişi tevkif edildiği ve bir tabur askerin de tevkif olunduğu Mustafa Kemal'in Cumhurreisliğini Fevzi Paşaya verip kendisi Başvekil olarak yeni bir kabine teşkil edeceği yazılıdır. Bugün gelen Milliyet gazetesi de Menemen isyanından bahsetmektedir. Dediğimiz oluyor. Mustafa Kemal'in, milletin kendi aleyhinde olduğunu görünce yeniden bir terör yapacağını hükmetmiştik. Demek başlıyor. Zannımca bu isyan ehemmiyetsiz bir şey olacak. Belki hükümet tarafından teşvik edilmiştir. Çünkü teröre vesile yapılacaktır. Hattâ Serbest Fırka erkânının da bununla müşterek olduğunu söylüyorlarmış. İşte ne kadar katlîâm edilecek men-

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, "Atatürk'te insan sevgisi" mevzulu bir konferans te etsü Menemen hadisesine getirerek şöyle demişti: "Menemen'deki o hadise vuku bulunca (Mustafa Kemal) 'derhal orayı tepe tutun, top yok mudur orada?' emrini vermiştir. Ve mahkeme sonunda da 33 kişinin idamını hiç acımadan tasvip etmiştir.

faaliyetine müzir görülen adam varsa bu vesile-i cemile ile temizlenecektir." (Dr. Rıza Nur Hayat ve Hatıratım, c.4, s.1664-1665)

Belediye seçimlerinde Serbest Fırkaya rey veren Menemen'de ortaya çıkan hâdisenin nasıl "terör vesile yapıldığını" daha sonra anlatmak üzere, şimdilik Menemen hâdisesinin nasıl meydana geldiğine bir bakalım. Acaba bu hâdiseyi kimler çıkarmışu? Resmi ideolojiye bel bağlayanların sık sık açıkladıkları gibi bu bir "irtica" hareketi miydi? Yoksa irtica süsü mü verilmişti?

İsterseniz evvelâ Atatürk'ün genel sekreterliğini de yapmış olan ve hâdiseyi resmî tarihin istediği gibi anlatan Hasan Rıza Soyak'ın hatıralarına temas edelim.

Hasan Rıza Soyak, hâdiseyi çarpıtarak şöyle anlatıyor:

"Kendisine mehdi süsü veren derviş Mehmet isminde bir yobaz ile altı silâhlı arkadaşı, o gün, sabah namazı vaktinde Menemen'e geliyorlar. Başlarında külâh, sırtlarında cübbe vardır; bir camiye giriyorlar... Buradan üzerinde, 'İnna fetahna leke' yazılı bir bayrak alıyorlar... Camide bulunanları ve meraklı cami önünde toplananları, kendileriyle birlik olmağa davet ediyorlar... Derviş Mehmet, halka hitap ederek, 'Ey Müslümanlar. Ne duruyorsunuz; Halife Abdülmecid hududa geldi, sancak-ı şerif çıktı, gelin alında toplanalım, şeriat isteyelim' diye bağırıyor... Bu yolda bir takım gösterilerle ve tekbirlerle civarda dolaşıyorlar... Sonra bayrağı hükümet konağının önündeki meydana dikiyorlar... Toplanan halkı, hükûmet ve cumhuriyet aleyhine kışkırtmaya devam ediyorlar. Mahallî Jandarma Komutanı, işe müdahale hususunda tereddüt gösterdiğinden, halkı dağıtıp bu şaki yobazları yakalamaya, yedek asteğmen Kubilay Beyin kumandasında bir askerî müfreze memur ediliyor... Ateşli asteğmen müfrezeden evvel hâdise yerine koşuyor... Şakilere nasihatte bulunarak yaptıklarının fena bir şey olduğunu, vazgeçmelerini söylüyor...

İrtica süsü verildi

DR. RIZA NUR— Dr. Rıza Nur hatıralarında İzmir mitingi esnâsında vatandaşların "Kahrolsun Mustafa Kemal" diye bağırdıklarını kaydediyor.

FEVZİ PAŞA— 29 Aralık 1930 tarihli Fransız Matin gazetesi, Menemen hâdisesinden bahsettikten sonra, Mustafa Kemal'in Cumhurreisliğini Fevzi Paşa'ya verip, kendisinin Başvekil olarak yeni bir kabine teşkil edeceğini yazıyordu.

NASIL İSTENDİYSE ÖYLE ANLATTI

Şakiler buna mavzer kurşunuyla cevap veriyorlar. Bunun üzerine o da tabancasını çekip mukabele ediyor... Fakat, ne yazık ki, bir kurşunla yaralanarak yere düşüyor. Gözleri dönmüş şerirlerden Manisa'lı Mehmet Emin isminde biri, zavallı gencin üzerine atılıyor.. Kör bir kama ile kafasını gövd-

desinden ayırıp bayrak direğinin ucuna takıyor.

Bu cinayet işlenirken kanlı yobazlar tekbir çekiyorlar... Vaka yerinde bulunan halk ise, matteessüf kayıtsız ve hissiz seyirci kalıyor... Hatta içlerinden bir kısmı, şerirleri alkışlıyorlar...

Nihayet askerî müfreze ve jandarmalar yetişiyor, halk dağılıyor. Şakiler yapılan teslim teklifini kabul etmiyorlar, müsamede başlıyor. Neticede derviş Mehmet ile iki arkadaşı maktul düşüyor.. İkisi, biri ağır, diğeri hafif yaralı olmak üzere yakalanıyor; kalan ikisi de kaçmağa muvaffak oluyor, fakat iki gün sonra bunlar da bir köyde ele geçiriliyor. Müsademede Hasan isminde fedakâr bir mahalle bekçisi de şehit olmuştur." (Atatürk'ten Hatıralar, c.2, s.451-452)

Tabii Hasan Rıza Soyak, bu hâdisenin meydana geldiği sırada Menemen'de değildir. Edirne'dedir. Bundan dolayı hâdiseyi kendisi, nasıl anlatılması istendiyse öyle anlatacaktır. Bu sebeple de, Hasan Rıza Soyak, bu hâdiseye bizzat karışanların bile itiraf ettikleri, esrar içme meselesinden hiç bahsetmemektedir.

Ve bu anlatmada dikkat çeken bir nokta, "Menemen halkının da bu işe karıştığının" söylenmesidir. Hasan Rıza Soyak, "Halk ise, maatteessüf kayıtsız ve hissiz seyirci kalıyor. Hatta içlerinden bir kısmı, şerirleri alkışlıyor" demektedir. Bu görüşler M.Kemal'in görüşleridir. Halbuki daha ileride de temas edileceği gibi, bunlara halkın bir desteği yoktur. Ama Rıza Nur'un belirttiği gibi, şayet böyle bir hâdisenin arkasında hükümet varsa ve bu teröre vesile yapılacaksa, o zaman halkın da bu esrarkeşlerin hâdisesine isimlerinin karıştırılması gerekecektir. Böyle de olmuştur. Hasan Rıza Soyak kitabında halkın bu işe karıştığını "iftira" ile anlatırken, o zaman hükümet taraftarı gazeteler de aynı metodu takip etmişlerdir.

Menemen halkı esrarkeş asilere hiç destek vermemişti

MAHMUT ESAT BOZKURT— İzmir hâdiselerinin yurt içindeki yankısı büyük olmuş ve bir yerde CHF'yi zor duruma düşürmüştü. Hattâ Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt Beyin istifası da bu hâdiselere bağlanabilir.

BEŞ KİŞİLİK ÇETE

HADİSENİN bir de resmî görüş haricinde anlatılışını hülâsa edelim:

1930 yılının son ayındayız. Bu ayın ortalarına doğru, Manisa ve civarında bağ budama mevsiminin en elverişli olduğu bir zamanda "Mehdî Mehmed" isimli bir serseri, etrafına birtakım ve çoğu genç, hatta çocuk, saf tipler toplayarak Menemen taraflarına sürüklüyor. Aslında etrafında tam beş kişi var. İlk ikna vesilesi köylerde zengin işler olduğu, hususiyle Paşaköy dolaylarında bütün bağların budanmakta bulunduğu, kendilerinin de bu fırsatı kaçırmamaları gerektiği, oraya giderlerse çok para kazanacakları iddiâsıdır.

"Mehdî" ünvanını taşıyan Mehmed Giritli'dir. Ve tarihin birçok devrinde şahit olunduğu gibi mehdîlik iddiasında bulunan bir deliden başka bir şey değildir. Hiç kimse tarafından sevilmeyen bir insandır ve oturduğu mahallede Manisa'nın Arpalan semtinde hemen herkesin nefret ve istiskaline maruzdur. Esrarkeştir. Buna rağmen, dışından, hem

softa ve kaba yobaz tipinin bütün arâzına maliktir.

ESRAR PARTİSİ VERE VERE

ETRAFINDA tam beş kişi: sâf, âciz, kendi hâlinde, mahallede süt satan bir esnaf... Şamdan Mehmed... Budala ve dengesiz bir insan ve mesleği budakçılık.. Çoban Ramazan 18-19 yaşlarındaki bu keçi çobanı, öbürleri gibi cahil ve muvazenesizin biri... Nalıncı Hasan; bu da Giritli ve hâdiseye hiçbir şey bilmeden kanşanlardan... Zeki Mehmed; budakçılık yapan bu adam para ve menfaat karşılığında herşeye müstaid bir ahlâksız...

Mehdî Mehmed, işte bu biçareleri telkin altına alıp bildirdiğimiz istikâmete doğru sürüklüyor... Yanlarında bir de çakmaklı tüfek, hep beraber Manisa'dan Paşaköy'e gidiyorlar. Yolda hangi konaklarda kaldıkları ve neler konuştukları belli değil... Fakat oradan kaçmak suretiyle başını kurtaran Çoban Ramazan'ın anlattığına göre, yolda birkaç kere esrar partisi tertiplemişler. Hatta Paşaköy'de iş bulamadıkları için Bozalar köyüne dümen kırmışlar, yolda yine sırasıyla esrar çekmişler ve bu arada kendine gelen Çoban Ramazan aralarından kaçıp Manisa'ya dönmüş...

MODERN HASAN SABBAH KİM?

ASLINDA kendisine "mehdîlik" süsü veren Giritli Mehmed'in bir esrarkeş olması ve etrafındaki kimseleri de esrara alıştırması boşuna değildir. Çünkü esrar içen kimselerin ne yapıklarının farkına varmaları mümkün değildir. Bunlar, Selçuklu devrinde ünlü devlet adamı ve Melikşah'ın veziri Nizamülmülk gibi kıymetli kimseleri öldüren esrarkeş Hasan Sabbah'ın fedâîlerine benzemektedirler. Hasan Sabbah, nasıl fedâîlerine esrar çektirerek, canlarını kendisine feda eder hale getirmişse; bunlar da öyledir. Bunların başında da bir modern Hasan Sabbah olduğu şüphesizdir. Bu modern Hasan Sabbah da hadiseyi provokasyonla yönlendirmiştir. Bu provokasyona tekrar döneceğiz. Şimdi hadiseyi takip edelim.

Ajanların parmağı var

KUBİLAY— Menemen hâisesine müdâhale etmek isterken, isabet eden bir kurşunla öldürüldü. Kimi dervîş Mehmet'in öldürdüğünü, kimisi de dışardan başkasının öldürdüğünü söylüyor. Kimin öldürdüğü bugüne kadar tam olarak açıklığa kavuşmadı.

Giritli Mehmet ve beş kişilik serseri takımı Bozalar köyünde Sütçü Mehmed'in kardeşine misafir oluyorlar. Evde bir baba ve iki oğul olmak üzere üç kişi var. Oğullardan büyüğü askerlikten yeni dönmüş. Misafirlerin üslûp, tarz ve hareketlerinden şüpheleniyor ve babasına:

"Bunlar bence şüpheli adamlar... Kendilerini dehlesek fena olmaz."

Babanın cevabı şu:

"Canım bir gece kalıp gidecekler... Kaygıya değer mi? Sabaha karşı sen onları arabayla Menemen'e götürürsün. Böyle istiyorlar."

Sabah'a karşı, askerden gelen oğulun sürdüğü araba, Menemen'e yaklaşıyor.

Giritli Mehmed, arabanın kasabaya girmesini beklemeden:

"Biz burada inelim, bazı işlerimiz var" diyor.

Araba başını aldığı gibi dönüyor. Onlar da oracıkta, Menemen'e karşı, yere çömelip çubuklarını çıkarıyorlar ve esrarlı tütünlerini tüttürmeye başlıyorlar. Beşi birden dalgada...

Giritli Mehmed, esrar dumanları içerisinde şunları söylüyor:

"Artık Mehdiliğimi ilân edebilirim. Günü geldi."

Mehdilik iddiasında bir sapığın ardında, esrarkeş serseriler Menemen'e giriyorlar. Şimdiki Belediye binasının bulunduğu yerde, binanın arkasına düşen camie giriyorlar... Cami avlusunda oturup imamın gelmesini bekliyor. Namaz vakti erişmiş bulunduğu için cemaat, birer ikişer sökün etmekte. Bunlar, avludaki garip hal ve edalı adamları görünce âdeta ürküyor ve birbirine soruyor:

"Bu yabancılar da kim?"

"Tanımıyoruz. Halleri gerçekten çok garip."

Bu vaziyeti gören ve fısıltıları duyan Mehdilik iddiacısı onlara doğru ilerliyor:

"Bizden korkmayın, biz de sizdeniz. Camiye ibadet etmek, namaz kılmak için geldik. Namazdan sonra bir işimiz olacak. Siz de bize katılın."

Mahutlar namaz biter bitmez camideki, üzerinde tevhid kelimesi yazılı sancağı alıyorlar ve kapıya çıkıp cemaatin gelmesini bekliyorlar. Cemaat, gözleri dehşetle garip adamlara takılmış, çabucak önlerinden geçip gidiyor ve camiin karşısındaki kahvehânede yer alıyor. Herkes büyük bir merak içinde.

Giritli Mehmet sancağı kaldırıyor ve hem meydandan geçenler, hem de kahvedekilere karşı avaz avaz bağırmaya başlıyor.

"Sancağımız etrafında toplanın. Müslümanım diyenler gelsin. Durmayın. Küfrü tepeleyeceğiz. Yerinden emir aldık. Kuvvetler hazır."

YÜZBAŞI KAÇIYOR

TAM o anda Menemen'in Askerlik Şubesi Reisi oradan geçmekte değil mi? Mehdi Mehmed onu görür görmez üzerine koşuyor ve yakasına sarılıp haykırıyor:

"Hemen şimdi bize kuvvet gönder peşimize takılsınlar. Menemen'i 70 bin silâhlıyla sardık. Dediğimi yapmazsan sonun kötü olur."

Şube reisi hiçbir şey anlamıyor, ellerinde dini bir sancakla ayaklanmış bu

Menemen'i makinalıyla taradılar

birkaç kişinin belirttiği manayı ve kuvvet derecelerini kestiremiyor ve o ân için başının kaygısına düşerek, "Peki şimdi istediğinizi yaparım" diyor.

Ve kaçıyor. Nümayiş ve delice haykırma ve davetler devam ederken, birdenbire bir yüzbaşı peydahlanıveriyor. Arkasında sekiz tane jandarma eri... Bu kuvvet karşısında altı kişiyi bir anda enselemeye yeterken dehşete düşen yüzbaşı, tıpkı Şube Reisi gibi vaziyeti bilememekten hiçbir harekette bulunmuyor ve Giritli Mehmed'in, "Bize yardımcı ol yoksa canınız elden gider" tehdidine cevap veremiyor. Bir er koşturarak jandarma alayından imdat istiyor.

Hâdise bu şekilde devam ederken ve delice bir cesaret içinde Giritli Mehmed bağırıp çağırırken, o civardaki kışlada nöbetçi olarak bulunan ve olup bitenleri uzaktan takip eden yedek asteğmen Kubilay, yanına bir manga asker alıp meydana doğru koşuyor. Aradan bir hayli vakit geçtiği halde hâlâ ciddî ve âni bir hükûmet davranışı yoktur. Kubilay askerlerini saf nizamına geçirip, süngü taktırdıktan sonra, askerlerini geride bırakıp tek başına Giritli Mehmed'in üzerine üzerine yürüyor ve hiç bir kelime sarfetmeden sol eliyle onun yakasına yapışıp sağ eliyle suratına iki tokat aşkediyor. Tokatları yiyen Mehmed henüz kendisini toparlamadan bir silâh sesi... Kubilay'ın yere düştüğü görülüyor. Topuğundan, bütün ayağı parçalanırcasına bir tüfek kurşunu yemiştir.

Cumhuriyet
Şeriat isterizi diye ayaklananlar!..

Aslında kukla olan beş altı esrarkeşin tertip eseri Menemen hâdisesi, vukua geldiği zaman o günkü Mustafa Kemal taraftarı gazeteler bunu alabildiğince büyütmüşlerdi. Cumhuriyet gazetesi de "Şeriat isteriz diye ayaklananlar" manşetini atmış ve hâdisenin bütün tafsilatını, resmî görüşe uygun bir şekilde anlatmıştı.

MEYDAN SARILIYOR

VE bu hengâmede jandarmalar tüfeklerini bırakıp kaçıyor ve Kubilay'ın askerleri, yüz geri, dağılıyor. Bu fırsattan istifade eden esrarkeş Giritli Mehmed, en büyük numarasını oynamak üzere, yerde inleyen Kubilay'ın üstüne atlıyor. Onu, kurbanlık bir koyun gibi saçlarından kavrıyor ve cebinden çıkardığı bağ budama bıçağını boynuna dayıyor ve bağ bıçağıyla, testere kullanır gibi, Kubilay'ın kafasını vücudundan ayırıyor. Korkunç bir feryad, hınlı kan fıskiyesi ve halkta çığlıklar...

Giritli Mehmed bazı anlatanlara göre kesik başı saçlarından tutup cami avlusundaki musalla taşının üstüne koyuyor.

Seyredenler bağıra bağıra kaçışmakta ve meydan bir ân için Mehmed ile beş arkadaşına kalmış bulunmaktadır.

Birden koşar adım gelenlere mahsus ayak sesleri... Alaydan, altı serserinin üzerine, mitralyözlü, koca bir bölük sevkedilmekte...

Bölük hemen meydanı ve cami avlusunu sarıyor, makineli tüfeğini kuruyor ve ateş.. İlk kurbanlar, ne olup bittiğini anlamak üzere koşup gelen iki masum bekçidir. Vücutları bir çok yerinden delikdeşik, vurulup yere serilmişler.

Hâdisenin müsebbiblerine gelince:

Ateş çemberinden kaçmak isterken, aralarından yalnız iki kişi müstesnâ, hepsi birden vurulup vahşi hayvanlar gibi yere devriliyorlar. Başta Giritli ve kendisine Mehdi süsü veren Mehmed,

Şamdan Mehmed, ölü taklidi yaparak uzandığı yerde, başından yaralı olarak ele geçiyor. Giritli Hasan ile Nalıncı Hasan ise kaçıyorlar, ama sonunda yine yakayı ele veriyorlar.

HADİSE TERTİP ESERİ

ASLINDA hâdise bundan ibarettir. Fakat hadisenin hâlâ canlı şahitleri vardır. İsterseniz bu hadisenin teröre nasıl vesile edildiği meselesine geçelim.

Dr.Rıza Nur'un hatıralarında belirttiği gibi, merhum Necip Fazıl Kısakürek de, bir eserinde, hadisenin tamamen bir tertip eseri olduğunu söylüyor. Zaten bunun bir tertip eseri olduğu, daha sonra meselenin şumullendirilmesinden de anlaşılacaktır. Merhum Kısakürek'in ifadelerine bir bakalım:

Hükûmetçe tertiplendi

"İşte bütün oluşu ve bitişiyle topyekûn vak'a sadece kaçabilen iki kişinin ve eğer destekçileri varsa onların da bulunup cezalandırılmasından ibaret kalan ve bir iki mecnunun telif eserinden ibaret bulunan hâdise birdenbire o kadar büyütülüyor ki, ortada, tâ Sarıkamış'tan İstanbul'a kadar, tamamiyle masum ve alâkasız tesir ve şahsiyet sahibi kaç Müslüman varsa onlara çevrilmiş bir tuzaktan, kuru bir bahaneden başka bir şey kalmıyor. Bir nevi (terör) dehşet salma devri açılmıştır.

TERTİPLERİN EN VİCDANSIZI

"MECNUNLARIN bile hayal ve teşebbüs etmeyeceği hâdiseden sorumlu, ellerinde, yaralı olarak tutulan tek kişi vardır: Zeki Mehmed. Kaçanlardan Giritli Hasan ile Nalıncı Hasan Manisa yolunda ele geçirilecek ve onlarla beraber fiili teşebbüs kadrosundan tutulanlar 3 kişiye varacaktır. İşte, sonunda, cezalarına mânî olamıyacak bu serseriler ve hususiyle Zeki Mehmet o türlü ifadeler vermeye zorlanıyor ki, mahallelerinde oturan habersiz ve günahsız insanlardan tutun, hiç tanımadıkları, bilmedikleri ve eserlerini okumadıkları din âlimlerine kadar, şahsiyet sahibi bütün Müslümanları avlamaya mahsus zâlim bir ağ örülmesine hizmet ediyorlar.

"Evet; bütün şahsiyetli Müslümanları bilhassa Nakşibendî tarikatı büyüklerini ortadan kaldırmak için hükûmetçe düzenlenen Menemen vak'ası, tertiplerin en vicdansızını temsil eder.

NECİP FAZIL KISAKÜREK— Bütün şahsiyetli Müslümanları, bilhassa Nakşibendî tarikatı büyüklerini ortadan kaldırmak için hükûmetçe düzenlenen Menemen vak'ası, tertiplerin en vicdansızını temsil eder.

Şapka düşmanı şapkacı oldu

ŞAPKA İnkılâbı yapılmıştı. Şapka zorla benimsetilmeye çalışıldı. Şapka takmayanlar, şapka aleyhinde Şapka İnkılâbından önce kitap yazanlar bile anlaşılmaz bir mantıkla idam edildiler. O zamanlar, Atatürk'ün tulumbacılarından biri olan Kel Ali bile şapkaya karşı idi. Tabii inkılap yapıldıktan sonra şapkacı oldu çıktı. bu tezat, 10 Mayıs 1989 tarihli Tercüman'da şu enteresan misalle anlatılıyor:

"Atatürk, Kastomonu'da başına şapkayı giydi ve trenle Ankara'ya hareket etti. O tarihte iletişim araçları, bugünkü kadar gelişmediği için herkes anında 'şapka devrimi'nden haberdar olamadı. Vakit gazetesinde çalışan Mecdi Bey diye bir muhabir vardı. O haberi duymuş, başına binbir zahmetle temin ettiği şapkayı geçirerek doğru istasyonun yolunu tutmuştu.

"Eski Meclis binasının önünden geçiyordu. Meclis binasının balkonunda Kel Ali (Çetinkaya) oturmuş sabah kahvesini yudumluyordu. Kel Ali deyip geçmeyin. İstiklâl Mahkemesi'nin başkanı, yani astığı astık, kestiği kestik bir adam.

"Başında şapka, karşı kaldırımda hızla yürüyen Mecdi Bey'i, Kel Ali biraz tanıyordu. Emin olmak için yanındakilere sordu:

" 'Bu Mecdi Bey değil mi?'

" 'Evet.'

" 'Öyleyse başında gavur şapkası sokakta ne arıyor? yakalayın getirin onu bana.'

"Mecdi Bey'i yakaladılar. Kel Ali'nin huzuruna çıkardılar. Kel Ali, 'Utanmıyor musun bu gâvur şapkasını giymekten?' diye bağırdı, çağırdı, gazetecinin konuşmasına fırsat vermeden onu zindana attırdı.

"Biraz sonra Atatürk'ün Kastamonu'daki nutkunun haberi Ali Çetinkaya'ya ulaştı. Herkes başına bir şapka giyerek, Atatürk'ü istasyonda karşılamaya gidecekti. Çetinkaya, şapka bulamıyordu. Birden aklına zindana attırdığı Mecdi Bey geldi.

" 'Getirin Mecdi Bey'in şapkasını, ama kendisi içerde kalsın.' emrini verdi.

"Çetinkaya, Atatürk'ü karşılamaya Mecdi Bey'den zorla ödünç aldığı şapka ile gitti."

Hâdise çıkartılacaktı

"Sebep, tek olarak, din güdücülerinin imhası ve halkın yıldırılması...

"Bu esasî sebep etrafında iki tane de yardımcı sebep var:

"Birincisi:

"Serbest Fırka zamanında Menemen '7'sinden 70'ine kadar' tabiriyle o tarafa geçmiş ve aynı günlerde kendisini ziyarete gelen Halk Partisi kodamanlarına 'yuha' çekmiştir. Hükümetçe karar:

"Menemen'e en tesirli bir gözdağı vermek lâzımdır." (Son Devrin Din Mazlumları, s.178-179)

Necip Fazıl Kısakürek, Menemen vak'asının tertip edilmesinin bir sebebini de şu şekilde açıklıyor:

"Yine o tarihlerde bazı Halk Partisi büyükleri Bursa'da Adapalas Otelinde zevk ve safaya batmış, günü birlik hayattan kâm almak için cünbüş içinde yuvarlanırken, bir hâdise oluyor:

"Otellerinin önünde duran taksi ve otobüslerden, bereli, kaskeli, sakallı dinî üslûp belirtici kılıklarda bazı insanlar iniyor.

"Manzarayı yorumlayamayan kodamanlar (Vasıf Çınar, Şükrü Kaya, Mahmud Es'ad vesaire) hayretle birbirlerine soruyorlar:

" 'Kimdir bu Müslüman kılıklı adamlar? Yoksa bizden istekleri mi var?'

"Aralarından biri cevap veriyor:

" 'Yok, efendim, bizimle hiçbir alâkaları yok. Karşı oteldeki bir şeyhi ziyârete geliyorlar.'

'Ta karşılarında, Hakkı Paşa Oteli diye bir yer vardır ve oraya, İstanbul'dan bir Nakşî Şeyhi gelip inmiştir. Kodamanlar konuşmakta devam ediyor:

"Kim bu şeyh?

" 'Erbil'li Şeyh Es'ad Efendi... Meşhur nakşî şeyhi.'

" 'Ya öyle mi?'

Ajanlar kışkırttı

KORKUNÇ PLÂN

"VE o akşam bu kodamanların halkalandığı masada şu karar alınıyor:

" 'Artık bu adamların kökünе kibrit suyu dökülmesi gereken zaman gelmiştir. Bizzat mahkûm kabul ettiğimiz Menemen'de bir hâdise çıkartılacak, hâdiseye rejime karşı bir kıyam süsü verilecek ve ondan sonra sürek avı halinde din elebaşıları devşirilip birer birer ezilecektir.'

"Hâdisenin şahitleri, ilk Meclis azâsından merhum Hasan Basri Çantay ile Salih Yeşil'dir. Allah'ın getirdiği bir fırsat münasebetiyle bu kararı, mecliste hazır bulunanlardan biri marifetiyle öğrenen ve o akşam otelde bulunan bu iki zat vaziyeti sağlıklarında yeminle anlatmışlardır." (Son Devrin Din Mazlumları, s.180-181)

Şüphesiz ki bir hadisenin tertip olduğu söyleniyorsa o işin içinde ajan provokatörler de vardır. Nitekim bazı yazarlar Şeyh Said Hadisesinde bile devletin ajan provokatör kullandığını ileri sürmektedirler. Yazılanlara bakıldığı zaman bu hâdisede de ajan kullanıldığı anlaşılmaktadır. İşte, hâdiseyi yaşayan Kubilay'ın çavuşu Mahmut Özkan, "Menemen'de ajanlar cirit atıyordu" diyor ve şunları ilâve ediyor:

"Hâdise mürteci dediğimiz esrarkeşlerin başkaldırması ile başladı. Atatürk'e dinsiz dediler, o dediler, bu dediler. Neler neler dediler. Bu tertibi yapanlar kurnaz tabii. Bunların içine sakallı bir conta sokmuş. Biz conta deriz. (ajan provokatör) O conta başkan olmuş onlara. Elinde de görevli olduğuna dair bir bildiri var. Onu gösterince katiyyen asayiş el sürmez dokunamaz. O da onlarla oluyor. 'Atatürk dinsiz, biz şöyle asarız, böyle keseriz. Müslümanlık şöyle, dinsizleri böyle ederiz. Allah'ını seven yanımıza gelsin, sevmeyenler gitsin' diyorlar. Evet öyle olunca hiç kimse karşı gelmiyor. O adam (conta) şifreyi gösteriveriyor. Asayiş katiyyen el vurmuyor. Böyle toplana toplana 20-25 kişi gelmişler Menemen'e. Aynı şeyi Menemen'de yapıyorlar, 'hükümeti keseceğiz' diyorlar hiç asayiş el vurmuyor. Hani o şifre var ya, şifre geliyor karakola, inzibata. Şifreyi gösteren onların başkanı boyuna nutuk atıp savunuyor, insanları etrafına topluyor."

AJANLAR CİRİT ATIYOR

KUBİLAY'IN çavuşu Mahmut Özkan, bazı anlatılanların aksine Kubilay'ın kafısını kesip gezdirdiklerini görmediğini belirttikten sonra, conta dediği o sakallı adamın, hâdise bastırıldıktan sonra elleri bağlanarak götürüldüğünü kaydediyor ve 'O zaman anladık ki o adam conta (ajan) imiş" diyor. Çavuş Mahmut Özkan, sakallı ajanın Menemen'le ilgili mahkemelerde görülmediğini de kaydettikten sonra, bu hâdisenin din ile alâkası olup olmadığına da şu şekilde açıklık getiriyor:

"Yok be yavl Esrarkeşlerin din ile ne alâkası var. Hınzır oğlu hınzırlar. Müslümanlar yaptı diyenler yalan söylüyor. Son olarak söyleyeceğim Menemen halkının suçu olmadığıdır. Bir de Kubilay'ın mermiyle öldürülmesidir." (Zaman, 24 Aralık 1989)

Hasan Basri Çantay (solda) ve Salih Yeşil, ilk Meclisin üyelerindendiler. Bu iki zât, Bursa Adapalas otelinde Müslümanlar aleyhinde alınan kararı öğrendiklerini sağlıklarında yeminle anlatmışlardır.

Gerçekten bu hâdisede Menemenlilerin bir suçu yoktu. Bir tertiple, ajanların kışkırtmasıyla karşı karşıyaydılar.

Necip Fazıl da, bu hâdisede ajan parmağı olduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

Bu işe gizli ajanlardan biri memur ediliyor. Adam haftalarca evvel Menemen'e gidip işin mekân, yânî dekor ve yer tarafını tesbit ediyor:

Jandarma karakoluna karşı meydan, cami ve avlu, hâdise için en uygun yer...

meyen, kâfirdir diye bağıracaksınız. Halktan veya jandarma ve askerden üzerinize gelen olursa silâhla karşı duracak ve mutlaka kan akıtmaya bakacaksınız. Bir kişiden olsun, kan akıtmak şart... Hâdise büyür büyümez hemen kaçıp başınızı kurtarmayı düşüneceksiniz. Neticede her birinize sana şu, sana şu filân sana da falan bankadan onarbin (yüzerbin) lira verilecek. Siz de çekip istediğiniz yere gideceksiniz."

Gerçekten, tekliflerin bu kadar ahmak ve sahtekârına, saçma ve gülünçü-

Provokasyonu Bursa'da plânladılar

Vasıf Çınar, Şükrü Kaya ve Mahmut Esat Bozkurt'un da soldan sağa bulunduğu Bursa Adapalas Otelinde bir karar alınıyor. Bu karara göre, Menemen'de bir hâdise çıkartılacak ve rejime karşı ayaklanma süsü verilecek. Ve hadise çıkartılıyor.

AHMAKÇA TEKLİFLER

SONRA Manisa ve köylerine gidip mâhut kadroyu tesbit ediyor; bunların sefil, esrarkeş, cahil ve ahlâksız tabakadan olmaları gizli ajanın işini büs bütün kolaylaştırıyor. Hele din mevzûunda abuk-sabuk görüşleri ve Mehdilik hevesi dikkatini çeken Mehmed'i bulunmaz kıymette kabul ediyor ve uzun çalışmalardan sonra onlara teklifini yapıyor:

"Menemen'e Birinci Kânun (Aralık) ayında erkenden gireceksiniz. Filân yer falan cami... Namazdan sonra minberdeki yeşil bayrağı çekip cami ve avlu kapısını tutacak ve bu bayrağın altına gir-

i.e inanabilmek için, vasıflarını çizdiğimiz berduşlar kadrosundan daha uygunu bulunamazdı. Bu tiplerden hiç birinin dinî bir harekete girişebilme vasfında olmaması, dinî her anlayış ve duygudan mahrum bulunması, başlarındaki sapığın da hiçbir dinî alâka ve bilgi göstermez, eçhel bir muhteristen başka bir şey ifâde etmemesi, gizli tertibi, başka bir delile ihtiyaç kalmaksızın ispat eder. Eğer böyle bir sapığın her zaman bu türlü hareketlere müstait olduğu ve düşünmeden girişebileceği iddiâ edilecek olursa cevabı hazırdır:

"Peki, o halde geriye kalanlardan hiçbiri deli olmayan, sadece serseri ve başıboş takımından 5 veya 6 kişi, ortada giz-

li bir teşvik, telkin ve menfaat vaadi olmadan nasıl bu adamların peşine düşebilir, timarhanelikların bile kabul etmeyeceği bu işi nasıl benimseyebilir?"

HANİ PARA VERECEKLERDİ?

SÖYLENDİĞİNE göre gizli ajan, hâdiseyi çarşaflı bir kadın kılığında uzaktan takip etmiş ve muradına erer ermez ancak bir erkeğe mahsus sert adımlarla uzaklaşıp gitmiştir. Bu manzarayı aynen görenler vardır.

Subayları yerde kıvranırken 8 jandarma ve bir manga askerin silâhlarını bırakıp dağılmaları, kendilerine bir işâret verilmeksizin, mümkün olabilecek bir iş midir?

Ve nihayet en muazzam delil şudur ki:

Evvelâ ölü taklidi yaparak yere yığılan, sonra da yakalanınca ellerine kelepçe vurulmasına hayretle bakan Zeki Mehmed şöyle bağırmıştır: 'Hani bize para vereceklerdi? Bu ne iş?' Bunu da duyanlar vardır. (Son Devrin Din Mazlumları, s.181-183)

Halk suçlandı

Kimin öldürdüğü belli olmayan Kubilay adına Menemen'de bugün bir taş yığını yükseliyor. Her sene 23 Aralık günü bu yalan âbidesinin önüne gelinir ve dindarlar suçlanarak irtica tehlikesinden söz edilir. Milletimizin İslâmî bir hayat yaşamasını istemeyen karanlık güçlerin tertibinden başka bir şey olmayan Kubilay cinayeti vesilesiyle Kur'ân'a inanan herkes, suçlamalardan nasibini alır ve devletine küstürülür.

HALKLA ALÂKASI YOK

MENEMEN'DE halkın bütünüyle isyanı diye bir şey bahis mevzûu değildi. Hâdise birkaç esrarkeşin modern Hasan Sabbahlar tarafından para vaadiyle kandırılarak ve telkinlerde bulunularak meydana getirilmişti. Ama istenen bunun şümullü bir isyana dönmesiydi. Nitekim öyle gösterildi. Kubilay'ın oğlu, Vedat Kubilay hadisenin Menemenlilerle hiçbir alâkası bulunmadığını belirtiyor ve şunları söylüyor:

"Menemenlilerin suçlanmasının sebebi, esrarkeşlerin ip istemesi sırasında 2-3 kişinin koşarak ip getirmesidir. Yoksa Menemenlilerin hadisede hiçbir suçu yoktur. Olay Türkiye'nin bir başka yerinde de yaşanabilirdi. Menemenlilerin hadiseye karışmadıklarının bir başka delili de çevresinde sevilip sayılan itibarlı biri olan Saffet Hoca'nın esrarkeşleri kapısından kovmasıdır. Hâdiseyi daha kuvvetli gerçekleştirip halkın desteğini sağlamak için geldikleri sabah Saffet Hoca'yı saflarına çağıran esrarkeşler aradığını bulamamıştır. İleriyi gö-

Atatürk, "şumullü bir tertip" diyordu

ren bir alim olan Saffet Hoca kendilerine, 'Sizin yaptığınızın din ile alâkası yok' diyor. Esrar içtiklerini anladığı için böyle konuşmuş olabilir. Tabii sadece Saffet Hoca destekleseydi, olayın çapı çok daha büyürdü. Hocanın onları kovalaması Menemenlilerin yüz akıdır. Defalarca söyledim. Menemenlilere dargın değilim. Menemenlilerin hiçbir kabahati yok. Hatta Menemenlilerin iftihar etmeleri lâzım. Eğer isyancılara uysalardı, önlenemez olay ile sarılamaz yaralar açılabilirdi."

Kubilay'ın oğlu, halkın bu işte bir dahlinin olmadığını belirttikten sonra, Atatürk'ün, "Menemen'i yerle bir edin" dediğine de dikkat çekiyor. Ve bu hadisede bir tarikatın isminin kullanılmış olabileceğini de söylüyor. (Zaman, 23 Aralık 1988)

MAHMUT ÖZKAN— Menemen'de öldürülen Kubilay'ın çavuşu Mahmut Özkan, Menemen'de ajanların cirit attığını belirterek "Esrarkeşlerin din ile ne alâkası var?" diyordu.

NEDEN ŞUMÜLLENDİRİLDİ?

GERÇEKTEN de hâdisede Menemenlilerin bir suçu yoktu. Hele hiçbir şeyden haberi olmayan din âlimlerinin, dinî bütün Müslümanların uzaktan yakından bir irtibatları, kıl kadar bir bağları yoktu. Ama Mustafa Kemal, "Menemen'i yerle bir edin" veya "Menemen'i topa tutun" demişti. Acaba niye? Acaba neden birçok kimse bu vesileyle yakalanmış ve mahkemeye çıkarılmış? Bir kısmı idam edilirken, diğer bir kısmı da ağır hapis cezalarına mahkûm kalmıştı?

Acaba Mustafa Kemal'in düşüncesi ne idi? Onun Genel Sekreterliğini yapmış olan Hasan Rıza Soyak, "Garip bir önsezi ile zaten huzursuzluk içinde bulunan ve hâdiseden son derecede müteessir olan Atatürk ise, başka türlü düşünüyor, bu canice teşebbüsü daha şumullü bir tertibin ilk belirtisi telâkki ediyordu" ifadesini kullanıyor. Soyak, hadisenin şumullü olduğuna nasıl karar verildiğini de şu şekilde anlatıyor:

"Atatürk görüşünü Hükümete de bildirmişti; tahkikat ilerleyince hakiki durumun, onun tahmin ettiği gibi olduğu meydana çıkmıştı.

"Filhakika tahkikat neticesi de son zamanlarda yine hükümet aleyhinde yapılan bazı ölçüsüz yayınlardan ilham ve cesaret alan bir takım geri fikirli, mutaassıp yobazların, müsait telâkki ettikleri durumdan faydalanarak, bir irtica hareketi tertip etmeğe yeltendikleri, bu maksatla İzmir, İstanbul, Balıkesir ve Manisa arasında gidip gelen adamları vasıtasıyla, teşebbüsü organize etmeğe çalıştıkları ve şebeke kurmaya muvaffak oldukları, hareketin başında, İstanbul'da Erenköy'ünde oturan hacı Mehmet Esat Efendi adında 90'lık bir Nakşibendî şeyhi ile oğlu Mehmet Ali'nin bulunduğu muhtelif yerlerde işe karışanlardan çoğunun da bu tarikata mensup olduğu, Manisa'da askeri hastahane imamlığından emekli Laz İbrahim Efendi adında birinin, Şeyh Esat'ın halifesi olarak aylardan beri faaliyette bulunduğu, hadiseyi yapan çetenin de orada kurulduğu, bu çetenin 10 gün kadar köylerde dolaşıp mehdilik fikrini yaydıkları, bazı köylülerden yardım gör-

dükleri, hatta ellerindeki silâhları da köylülerden tedarik ettikleri, Menemen'e daha önce yaptıkları keşfe göre, hazırladıkları tertip ile giriştikleri teşebbüsün Cumhuriyeti yıkmak amacını güden irticai ve siyasi bir hareket olduğu ve bazı vesikalara göre hariç ile de ilgili bulunduğu anlaşılmıştır." (Atatürk'ten Hatıralar. c.2, s.452-453)

ATATÜRK'ÜN MEKTUBU

ATATÜRK'ÜN hâdisenin şümûllü olduğu şeklindeki şahsi görüşü, mahkemeye de tesir etmişti. Nitekim, Atatürk, hâdiseyi müteakip, Cümhurbaşkanı ve Başkomutan olarak, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Paşa'ya bir taziye mektubu göndermişti. Bu, Fevzi Paşa tarafından orduya tamim edilmiştir. Burada, hükümetin alacağı karar ve takip edeceği metot da verilmişti. Fevzi Paşa'ya gönderdiği mektupta Atatürk şöyle diyordu:

"Menemen'de ahiren vukua gelen irtica teşebbüsü esnasında, zabit vekili Kubilay Beyin, vazife ederken düçar olduğu âkıbetten Cumhuriyet ordusunu taziyet ederim. Kubilay Beyin şehadetinde mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında, Menemen'deki ahaliden bazılarının alkışla tasvipkâr bulunmaları bütün Cumhuriyetçi vatanperverler için utanılacak bir hâdisedir. Vatan müdafaası için yetiştirilen, dahilî her politika ve ihtilâfın haricinde ve fevkinde muhterem bir vaziyette bulunan Türk zabitinin, mürteciler karşısındaki yüksek vazifesi, vatandaşlar tarafından yalnız hürmetle karşılandığına şüphe yoktur. Menemen'de ahaliden bazılarının hataları bütün milleti müteellim etmiştir

MENEMEN NİRE, SARIKAMIŞ NİRE?

İSTİLÂNIN acılığını tatmış bir muhitte genç ve kahraman zabit vekilinin uğradığı tecavüzü, milletin bizzat Cumhuriyete karşı bir suikast telakkî ettiği ve mütecavizler ile müşevvikleri ona göre takip edeceği muhakkaktır.

"Hepimizin dikkati, bu meseledeki vazifelerimizin icabatını hassasiyetle ve hakkıyle yerine getirmeğe matuftur. Büyük ordunun, kahraman genç zabiti ve Cumhuriyetin mefkûreci muallim heyetinin kıymetli uzvu, Kubilay Bey, temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatını tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır."

Müslümanlar sindirildi

MEHMET ESAT EFENDİ— Menemen'de esrarkeşlerin tertip ettiği hâdiseye İstanbul Erenköy'de oturan Mehmet Esat Efendi'nin de adı karıştırılmıştı. Esat Efendi 90 yaşında olduğu için, idamlık olmaktan kurtulmuş, ama kendi eceliyle vefat etmişti.

Atatürk, buradaki ifadelerinde "ahalinin hatalarından" ve bazı "müşeviklerinden" bahsetmektedir. Zaten yapılan takibatta rastgele yapılan ısnatlarla bazı müşevvikler de bulunmuştur. İstanbul'dan, Sarıkamış'tan bile adamlar toplatılmıştır. Sırf Menemen'deki hadiseyi teşvik ettiler düşüncesiyle. Menemen nire, Sarıkamış nire?

Nitekim, Mete Tunçay da, Mustafa Kemal'in tavrını ve tavrın yanlışlığını şu şekilde anlatmaktadır:

"Olay yerinde şiddetle bastırılmakla kalmamış, uzaktan yakından ilgisi görülenler hakkında da hemen kovuşturmaya geçilmiştir. Bu arada, Gazi'nin Mare-

şal'e mektubunun yayımlandığı günkü gazeteler, içlerinde 90 yaşında olan Nakşiben-i Kutbülaktabı Esat Efendi'nin de bulunduğu 8 kişinin nezaret altına alındığını yazmaktadır.

"Bakanlar Kurulu, 1930 yılının son gününde çıkardığı 1038 numaralı kararname ile 'Menemen kazasıyla Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında bir ay müddetle idare-i örfiye ilân' etmiş, yeni yılın ilk gününde de bu önlem TBMM'nin 594 numaralı Heyet-i Umumiye Kararı ile onaylanmıştır.

VEDAT EUBİLAY— Menemenlilerin hâdiseye karışmadıklarının bir başka delili de çevresinde sevilip sayılan itibarlı birisi olan Saffet Hoca'nın esrarkeşleri kapısından kovmasıdır. Saffet Hoca onlara, "Sizin yaptığınızın din ile alâkası yoktur" diyor.

"İrticadır" bahanesini uydurdular

HER HAREKETİ ETHEM'E BAĞLAMAK ÂDETTİ

Sıkı Yönetim Komutanlığına 2. Ordu Kumandanı Fahrettin (Altay) Paşa, Divan-ı Harp Reisliğine de 1. kolordu Kumandan vekili Muğlalı Mustafa Paşa atanmışlardır.

"Sıkı Yönetim mahkemesi Başkanı, kendi incelemesine göre, olayın altı serserinin işinden ibaret olmayıp gerisinde gizli bir örgüt bulunduğu kanısına varmıştır. Bundan kasıt, öncelikle, Derviş Mehmet'in mensup olduğu ileri sürülen Nakşibendiliktir. Oysa, Nakşibendilik gibi ciddi bir tarikatın, cahil bir dervişin 'Mehdilik' iddiasını benimsemeyeceği açık olmak gerekir." (Tek Parti Yönetiminin Kurulması, s.293-294)

Bazı yazarların, Derviş Mehmet'in Çerkez Ethem'in kanlı çetelerinden biri olduğu iddiasına karşı da Tunçay, "Bu kuşkuludur, o sıralar, Türkiye'de devlete karşı her hareketi Ethem'e bağlamak âdetti" diyor. (A.g.e. s.294) Aslında Rıza Nur da aynı fikri ileri sürüyordu.

Sıkı Yönetim Komutanı Fahrettin Paşa hatıralarında, Başvekil, Meclis Reisi, Müdafaa ve Dahiliye vekilleri ve kendisinin katılmasıyla, Reisicumhurun başkanlığında Dolmabahçe sarayında yapılan bir toplantıda Gazi Paşanın hâdisenin siyasi kaynaklarının aranmasını (Karabekir gibi eski TCF üyelerinin parmağının araştırılmasını), cezalarda sert davranılmasını, Menemen halkının başka yerlere göçürülmesini, muhalif basına da gözdağı verilmesini istediğini belirtiyor. İsmet Paşa ise, eski SCF'lıların manevi suçluluğunun ortaya konmasından yana olmuş. Kâzım Paşa ile Şükrü Kaya ise Nakşibendiliğin yok edilmesi gereken bir "yılan" olduğu görüşünde birleşmişler.

Sıkı yönetim komutanı Fahrettin Altay Paşa, hatıralarında Dolmabahçe Sarayındaki toplantıyı ve burada yapılan konuşmaları aynen şu şekilde naklet-mektedir:

"İSMET PAŞA: Şarktaki şeyhlerin Ermenilerle nasıl birleştikleri vesâire hakkında Divanıharbe malûmat verelim, daha evvel bir tertip olduğu aşikârdır. Köylüler bir jandarma karakolunun basılmasını teklif ediyorlar, bunlar jandarma ile ilişkimiz yoktur diyor. Kuvvete çarpmak istemiyorlar, sonra bir subayı vuruyorlar, irtica bir hareketle büyük bir halk kitlesi elde etmek istiyorlar, askeri de tabiatı ile alacaklar. Şeyh ve halifelerle ne vakit görüşülmüştür? Teşkilâtı ele alalım. Rovelverle vurulmuş olması ahali tarafından vurulduğunu gösteriyor tetkiki lâzımdır.

HÜKÜMETİ DÜŞÜRME HAREKETİ

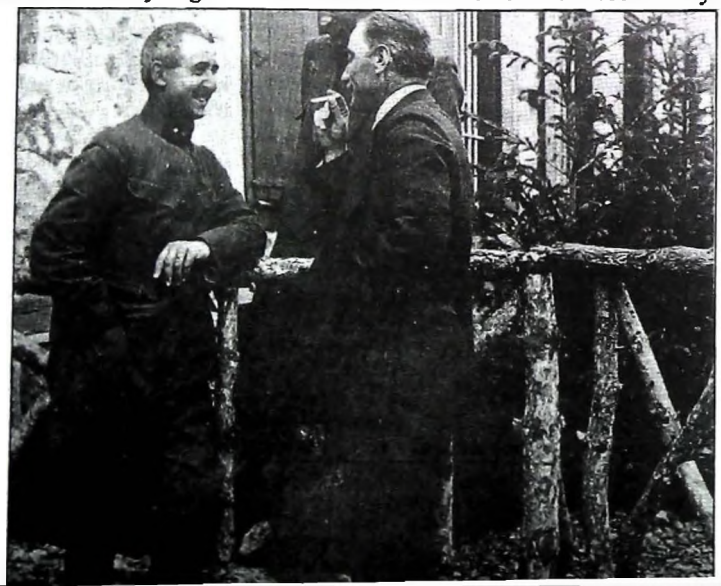
"GAZİ HAZRETLERİ: Politika menbaı umumîdir. Esas tetkikat bu olacaktır. Ceza edilemeyen kesîf yerlerde örfen dağıtılmalıdır, mahkûm olanları birer ikişer tecziye etmelidir, hepsi nihayete bırakılmamalıdır, en az kabahatı seyirci kalmış Menemen halkı orayı terketmelidir. Hepsi müttehimdir. Balıkesir'de Sururî Efendi Kıbrıs'a kaçacak tevkiften bırakılıyor. Vehbi Bey intihap zamanında ben burasını bırakıp çıkacağım demiş. Sururî şimdi irticâ aleyhtarı oluyor, halbuki bütün halk onun mürididir. Abdülgafur da böyledir. Şimdiye kadar malûm olan siyasî halleri bu meselede alâkadar olduklarına delil-i kâfidir. Son Posta, Yarın gibi gazeteler Hükümet aleyhine müteveccih ne kadar menfî anasır varsa hepsine cür'et ve cesaret vermek için ve her çibadabâd hükümet-i hazırayı düşürmek için efkâr-ı umumiyeyi ne kadar bozmak lâzımsa bozmuşlardır. Hükümet, korkulacak bir şey değildir, fikrini vermiş ve körüklemişlerdir. Onları cesaretini takviye eden avâmilden bu gazete mes'ul müdürleri Divanıharbe gelmelidir. Terakkiperver'in bir kısmı behemehal bu siyâset içindedir. Fethi Bey değildir. Kâzım Karabekir Hüradam'da imzasız makaleler yazmaya başladı. Hükümeti düşürmek için bir hareket-tir. Şimdiye kadar çıkaramaması, ve şimdi çıkarması cür'et ve cesareti umumiyeyi arttırmağa sebeb olmuştur bu gazetelere de temas etmek ve hiçbirşey yapılmasa bile Divanıharpte sorguya çekmek lâzımdır. Ali Seydi'nin babası Nakşibendînin şeyhlerindenmiş. Kendisi de ona bağlıymış. Osman Şevket Paşa da oranın müridi imiş. Bunlar Nakşibendî yapmak emelindedir. Müritler şeyhe bilakayd ü şart itaatla mükelleftir, bu sebeble daha fenadır. Artık bu adam bu işte kalmaz. Ona da Divanıharpte sormak lâzımdır: Şeyh kimdir? Kaç mürit yetiştirdin? Zabıtan içinde mürîlerin kimlerdir? Seydi Bey'e de aynı şey yapılmalıdır. Bu tarikatı ekraze etmek. Pek çok müritten bahsolunuyor. Bunların hepsi korkunç olamaz. Fakat konvenkü olanlar musırrdır herşeyi yaparlar.

SERBEST FIRKA DA BULAŞTIRILIYOR

"İSMET PAŞA: Kanvenkü olanlara hıyanete âlet oldukları ikna ve ihsas etmelidir ki mânen itham edilmiş olsunlar. Serbest Fırkanın bunların rüesası ile bir itilaf yaptıklarını arayıp çıkarmalıdır.

"GAZİ PAŞA: Menemen belediye Reisi aynı zamanda Türk Ocağı reisidir. Nutkunda şu cümle varmış: Bu bir hâdisedir ki Serbest Cumhuriyet Fırkasını lekelemek için tertip olunmuştur.

"İSMET PAŞA: Fransızların neşriyatı: Gazi ve İsmet Pasalar Serbest Fırkayı

ezmek için bunu tertip ettiler. Doğru mudur diye soruyorlar, bu bir propagandadır.

TARİKAT SİYASÎ İMİŞ!

"GAZİ PAŞA: Kısa zamanda bu işi bitirmeli, her şey çıkmasa da zararı yok ayrı bir safha olur.

"KÂZIM PAŞA: Nakşibendi teşekkülü siyasîdir, bütün isyanlar bunun hareketi ile başlamıştır. Abdülhamit de bundandır. Eski ihtilâllerde öne düşen şeyhler hep Nakşibendîdir. Bu malûmatla Divanıharp bu isyanı yapan bu tarikatın siyasî olduğunu ve tekkeler kapandıktan sonra faaliyetlerinin bir irticâ hareketi olduğunu tespit eden şeyhleri muvkufen mahkemeye alır. Tarihi an'aneler böyledir. Tekkeler ya mektep yapılmalı yahut yakılmalı. Bunlarla irtibatı olan diğer şahıslar da etraftan celbedilmelidir. Gazeteler hakkında da çok şiddetli muamele yapılmasını politik bulmam. Bunu daha tedricî ve daha sakin bir zihniyetle yapmalıdır.

"GAZİ PAŞA: Paşam, hürriyet asrında muvkute sahiplerinin yerleri mahpesler değildir. Yarın, 6 Kanunusânî gibi sözler çok mühimdir.

"İSMET PAŞA: Bunlar derlerse ki, benim sözüm bu kadar ağırsa ya Fethi Beyin söylediği sözler daha mı hafif?

FAHRETTİN ALTAY PAŞA— Hatıralarını anlattığı kitabında, Dolmabahçe Sarayındaki toplantıda "idam cezaları beklemekszin kısım kısım derhal tatbik olunmalıdır" şeklinde kararlar alındığını belirtiyordu.

KÂZIM PAŞA— Nakşibendi teşekkülü siyâsîdir, bütün isyanlar bunun hareketi ile başlamıştır. Tekkeler ya mektep yapılmalı, yahut yakılmalıdır.

"GAZİ PAŞA: Onlar hatalarını anladılar sustular. Fakat bunlar devam ediyorlar ve bu yazıları yazdıranları ve talimat verenleri söyleriz diyorlar. Gelsin söylesinler. Gazetecilik yapanlara hürriyet-i matbuatın böyle olmadığı Divanıharpte sorguya çekilmekle anlatılmalıdır.

"ŞÜKRÜ KAYA: Bayburt ihtilâlinde askerimizi kesenler Nakşibendilerdi. 31 Mart vakasında Vahdeti de Nakşî idi.

"KÂZIM PAŞA: Bitlis'de büyük bir isyan oldu idi. Bozkır isyanını yapanlarda da Nakşibendiler vardır.

"GAZİ PAŞA: Bu teşekkülde kadın mensuplar meselesi de mühimdir, bunlara müsamaha etmek doğru değildir. Kumandanlar bilmelidirler ki bu tarikat yok edilecektir, siyasî irtibat aranacaktır.

"KÂZIM PAŞA: Bu tarikat muzır bir yılandır, mahvedilmelidir.

"GAZİ PAŞA: Hiçbir yerde kutup ve kutbülaktap bırakılmamalıdır.

"ŞÜKRÜ KAYA: Cenab-ı Hak isterse kâfirle de Müslümanlığı muhafaza eder hadisi ile propaganda vardır. Bu da İngilizler gelirse zararı yoktur demektir ve telkindir.

"İSMET PAŞA: Başkumandana seferde idam selâhiyeti verileceği Teşkilât-ı Esasiyeye girmelidir. Bunda idam cezası meclise aittir.

"ZEKAİ BEY: Böyle bir kanun vazı Teşkilat-ı Esasiyeye muhaliftir, amma meclis çıkarmıştır, 595 sayılı kanundur.

"İSMET PAŞA: Teşkilat-ı Esasiye münafidir, idam cezaları bahsedilmemiştir, icra edilemez.

"GAZİ PAŞA: İdam cezasını Meclis tasdik etsin. (Buna karar verildi.) (10 Yıl Savaş ve Sonrası. s.434-437)

İdamlar hemen yapılsın

ALINAN KARARLAR NELERDİ?

FAHRETTİN Altay Paşa, bu toplantının sonunda, Menemen vak'asının irticaî ve mürettep olduğuna karar verildiğini belirtiyor ve bunları maddeler halinde sıralıyor. Biz bazılarına temas edelim:

Bu karara göre, Menemen hadisesinin değerlendirilmesinde nazarlar yalnızca bir mıntıkaya yani, Menemen'e münhasır kalmayacak, alâkası ortaya çıkanlar cezalandırılacak, yoğun muhitler dağıtılarak temizlenecektir.

İdam cezaları beklemeksizin kısım kısım derhal tatbik olunmalıdır. Şeyhlik ve müridliğe fiilen müdavim oldukları sabit olanlar hakkında ağır ceza tatbiki için kanun çıkarılacaktır. Hükümete muhalif yazılar neşredilen Son Posta, Yarın, Köroğlu, Hüradam, Yeni Asır gibi gazetelerin tesir dereceleri aranmalı ve ona göre muamele yapılmalıdır. Kâzım Karabekir'in Hüradam gazetesine makale yazması dikkat çekicidir.

Fahrettin Paşa, toplantı bittikten sonra İsmet Paşanın kendisine şunları söylediğini nakletmektedir:

"Bir kimse gazetesinde fena beyanat yapar fena fikir neşrederse çağırıp tahkik etmeli, hüviyeti tesbit olunmalıdır. Divanıharp alenî olur, lüzum görürse hafî celse yapar. Menemen müddeiumumisi niçin ilk tahkikat yapmamış ve raporlamamış? Onu da sıkıştırmalı. Şeyhlerin eski reislerini sormalı. Sonra tekkeler kapandıktan sonra faaliyet yaptı mı yapmadı mı?" (A.g.e., s.440)

Dolmabahçe Sarayında Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Şükrü Kaya ve sıkıyönetim komutanı Fahrettin Altay Paşanın katıldığı toplantıdaki konuşmalara baktığımızda, umumi olarak hadisenin dindarlar tarafından tertip edildiği kanaatine varıldığını görüyoruz.

Bilhassa Mustafa Kemal'in bu hâdiseye "bütün Menemen halkının seyirci kalarak" karıştığını, bu sebeble cezalandırılmaları gerektiğini söylemesi dikkat çekicidir. İsmet İnönü ise bu hâdisenin kapatılan Serbest Fırka ile bir münâsebeti olduğunun ortaya çıkarılmasını istemektedir. Demek ki, bu hâdise iki kısım insanları sindirmek için bir vesile olarak kullanılacaktır. Niyet bu olduktan sonra, istenen irtibatları yalancı şahitlerle veya basit rabıtalarla kurmak hiç de zor değildir.

İşin bu yönünü anlatmadan evvel, İsmet İnönü'nün, Menemen hâdisesiyle alâkalı Mecliste sorulan bir soruya verdiği cevaptan bahsetmek istiyoruz.

Denizli mebusu Mazhar Müfit Bey ve 43 arkadaşı, Menemen'deki hâdise ile alâkalı hükümetin hâdise hakkında ne

ALİ SAİP URSAVAŞ— Gazeteciler, rejimi muhafaza eden insanlar, bizim dilimizdir, kafamızdır, dimağımızdır, rejimi müdafaa ediyorlar. Asıl benim düşmanlığım, rejimi yıkmak isteyen hâin gazetecilerdir.

gibi tedbir aldığını veya alacağını sormasi üzerine, İsmet İnönü'nün cevabı bir hayli uzun olmuştur.

İnönü, Meclisteki sorulara cevabında, tıpkı Mustafa Kemal gibi konuşmuştur. İnönü, "Nazar-ı dikkatimizi celbetmiş olan şey, hâdisede hazır bulunan halkın ilk raporlara göre kayıtsız ve hissiz bir halde seyirci kalmasıdır" demişti.

CUMHURİYET'E TECAVÜZMÜŞ!

İNÖNÜ, hadisenin meydana geliş safhalarını resmi raporların belli bir noktaya tevcih edilmiş bilgileri istikametinde uzun uzun anlattıktan sonra, bilhassa da hâdisenin dini olduğuna dikkatleri çekiyor ve şunları söylüyordu:

"Meselenin dini siyâsete alet ittihaz eden safhasına nazar-ı dikkatimizi tevcih etmeliyiz. Bu safha biraz evvel dediğim gibi yüzlerce seneden beri tekerrür eden safhaların aynıdır. Cumhuriyetin bidayetten beri takip ettiği, devlet işlerini din işlerinden ayırmak hatt-ı hareketi, ihtimal ki bundan beş, sekiz sene evvel, din aleyhine bir hatt-ı hareket gibi isnat ve ifsadata mahal verebilirdi. Çünkü bu isnadatı, asılsız olduğunu gösterecek en mühim ve en mukni âmil, yani zaman, henüz geçmemişti. Evvelâ bu propagandayı yapıyorlardı, fakat dünya işlerinden din işleri ayrıldıktan sonra seneler geçti ve vatandaşların itikadat ve vicdaniyetinde aharın her hangi bir müdâhalesi, memnuniyeti ve tasarrufu olmadığı sabit oldu.

"Siyâsette aranılan şey bir takım adamların ve bilhassa politikacıların dini ahar fertlerin hürriyeti aleyhine ve devletin kanunları aleyhine bir vasıta-i taarruz olarak kullanmamalarıdır. Memnu olan şey budur. Hâdisede görüyoruz ki cehaletleri—bir kısmının cehaleti olabilir—Bir kısmının bilerek ve cümlesi din elden gidiyor bahanesi ile bu adamlar mütearız bir istikamete sevkolunuyorlar. Bu hareketler devlet ve cumhuriyet aleyhine fiilen tecavüz ve kast mahiyetindedir."

Tarikatlerin kapatıldığı halde Menemen gibi bazı yerlerde halkın dine yöneldiklerini belirten İnönü, bunun insana "hüzün verici" olduğuna işâret ediyordu.

Bu arada söz alan Urfa mebusu Ali Saip de, Menemen'de çıkan hâdise vesilesiyle, Rıza Nur'un ifâdesiyle "tulumbacı" olduğu Mustafa Kemal'in görüşlerine uygun bir tarzda, muhalif gazeteleri hain ilân ediyor ve her hadisenin bunların başının altından çıktığını belirtiyordu:

Denizli mebusu Mazhar Müfit Bey ve 43 arkadaşı, Menemen'deki hâdise ile alâkalı olarak hükümetin hâdise hakkında ne gibi tedbir aldığını veya alacağını sormuş, İsmet İnönü de cevap vermişti.

"Beş kuruşa Milliyet satılır, beş kuruşa Vakit, Akşam, Cumhuriyet satılır. Rejimi kuvvetlendiren bu gazeteler beş kuruşa satılır. Hakimiyet okunmaz, fakat işitiriz ki filân yerde Yarın gazetesini kapışmışlar, yüz kuruşa satılmış. Bunun âkıbeti budur. 31 Mart'ı bunlar çıkardılar. Binaenaleyh Efendiler asıl bunlara çare bulmak lâzımdır, yoksa Ahmet Bey'in (Ağaoğlu) dediği gibi bunlara dokunulmadığı için teşekkür ederim demek değildir.

"Muhterem arkadaşlar, ben hürriyet-i matbuatın düşmanı değilim, gazetecilerin düşmanı değilim. Gazeteciler, rejimi muhafaza eden insanlar, bizim dilimizdir, kafamızdır, dimağımızdır, rejimi müdafaa ediyorlar. Asıl benim düşmanlığım, rejimi yıkmak isteyen hain gazetecilerdir." (Meclis Zabıtları, 1 Ocak 1931, c.1, s.2-9)

HADİSE MÜSLÜMANLARA MAL EDİLECEKTİ

"GEREK Mecliste İsmet İnönü tarafından yapılan açıklamada, gerekse yapılan hususî görüşmelerde serdedilen fikirler, Menemen hâdisesinin dindarlar tarafından yapılan bir tertip olduğu, halkın buna seyirci kalarak iştirak ettiği bununla irtibatı bulunan herkesin acımasızca cezalandırılacağı şeklindeydi. Tabii ki bu fikirlere uygun hareket edilecekti. Bu görüşe göre, feshedilen Serbest Cumhuriyet Fırkasına taraf olanların bile Menemen hâdisesiyle irtibatlı olduğu mutlaka ortaya çıkarılmalıydı. Ve onlara da gereken ceza hemen verilmeliydi. Aslında bütün bunlardan anlaşıldığına göre, Cumhuriyeti ilân ettikten sonra bir seri inkılâp yaparak Müslümanların rağmına hareket eden ve onları hayat damarlarından koparan kimselerin tek korkusu, tarikatçı dedikleri dindarların artmasıydı. Bu artışın, bütün baskılara rağmen önüne geçmek mümkün değildi. Ancak korku, terör ve idam ile olurdu. Bunun için daha evvel de belirttiğimiz gibi ajanların devreye girmesi gerekirdi. Bir hâdise çıkarılacak, kan dökülecek ve bu hadise Müslümanlara maledilecekti. Ve aynen öyle yapıldı.

Menemen'de esrarkeş ve piyon Giritli Mehmet'ten başka "din elden gidiyor" diye kimse bağırmadığı halde, resmî raporlarda böyle bağırıldığı açıklanıyor ve ona göre yapılacak hareket ve alınacak tavırlar tesbit ediliyordu. Yukarıda belirtildiği gibi, İnönü de aynı fikri ileri sürüyordu.

Nitekim, Menemen hâdisesinin vukûu esnasında Paris'te bulunan Dr. Rıza Nur, hatıralarında, Dolmabahçe'de yapılan bir toplantıyı gazetelerden haber aldığını belirttikten sonra şunları kaydediyordu:

"27-28 Kânun-u Evvel (Aralık) Milliyetler geldi. Bunlara nazaran Maten'in malûmatı doğru çıkıyor. Dolmabahçe Sarayında Mustafa Kemal, İsmet, Fevzi, Kâzım bu işi görüşüp karar vereceklermiş. İş pek mühimmiş. Küçük bir vak'a için büyük ve fevkalâde tedbirler alıyorlarmış. Millet yandı yine. Nice başları uçururlar. Şahsî garezler kaynar, masumlar gider. Asıl bunu yapmalarına sebeb hiç mürteci olmayan ve sırf hırsızlıklarını, zulümlerini, fenalıklarını tenkid eden müneverleri haklamaktır. 28 tarihli gazeteye göre bu, umumî, gizli muntazam bir cemiyete, esasları hudut haricindeki hainlere, cinayet odaklarına bağlı imiş. Ne âlâ teşmil ediyorlar." (Hayat ve Hatıratım, c.4, s.1669)

Diyarbakır mebusu İshak Refet (solda) "Terör lâzımdır" derken, Erzurum mebusu Aziz Bey de, "Fevkalâde bir mahkeme teşkil etmelidir" ifâdesini kullanıyordu.

Bu arada Mecliste bazı mebuslar da terör yapılmasının gerektiğini belirtiyorlardı. İshak Refet isimli bir mebus, "Terör lâzımdır" derken, Erzurum mebusu Aziz Bey de, "Fevkalâde bir mahkeme teşkil etmelidir" şeklinde konuşuyordu.

Aslında terör yapılması fikri, Serbest Cumhuriyet Fırkasının 17 Kasım 1930'da kapatılmasından sonra da ortaya çıkmaya başlamıştı. Çünkü halk, bu fırkanın kurulması ile birlikte ona teveccüh etmiş ve etrafında halkalanmaya başlamıştı. Fakat bu alâka Halk Fırkası mensuplarını rahatsız ediyordu. Bu rahatsızlığı kalblerinde duyanlar, görüşlerini açık açık dile getirmekten de çekinmiyorlardı.

Halk Fırkasına ve onun din aleyhindeki icraatlarına karşı olanlar, yeni kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasına teveccüh edince, bu bazılarını fenâ halde ürkütmüştü. 25 Kasım 1930 tarihli Mil-

Yirmi sekiz masum ipe çekilmişti

liyet'te, Serbest Fırkanın kendisini feshetmesi bile Halk Fırkası mensuplarını tatmin etmemiş olacak ki, bakın neler söylemişler. TBMM çatısı altında Antalya meb'usu Rasih Kaplan, "Serbestçileri tevkif etmek lâzımdır" diyor. Halk Fırkasına Başkanvekili yapılan meşhur Kel Ali de, "Serbest Fırka çok halt etti. Memleketi fesada götürdü. Bunun kanla temizlemek lâzımdır" diyordu.

Kitabına yukardaki görüşleri alan Mustafa Kaplan bunu Menemen hâdisesiyle şu şekilde bağlıyor:

"Bir muhalefet partisine müsâade edildiği ilân edilmiş, zavallı Anadolu insanı da bunu sahici zannederek oraya koşmuş, muvazaacılar sıkıyı görünce fırkayı feshetmiş; şimdi ise, milletin yaptığı bu azîm hatayı (!) kanla temizlemek icap ettiği söyleniyor. Hem de bizzat iktidar partisinin başkan vekili tarafından. Peki dökülecek kan kimin kanı olacak? Menemen'deki tertip hâdisesini görünce, kimin kanının 'temizlik malzemesi' yapıldığı daha iyi anlaşılıyor. İşte Menemen'de meydana gelen acı hadisenin gerçek sebebi bundan ibaret." (İrtica Dosyası, s.105)

HOCALARI TOPLADILAR

PEKİ esrarkeş olan Giritli Mehmet ve arkadaşları tarafından tertip edilen ve aslında arkasında—bazı yazarların görüşlerine göre—o zamanki hükümetin bulunduğu söylenen bu hâdise meydana geldikten sonra neler olmuştu?

Bir defa hâdisenin duyulmasından sonra fevkalâde toplantıya çağrılan Bakanlar Kurulu, Menemen, Manisa ve Balıkesir'de sıkıyönetim ilân etti; suçluların muhakeme edilmesi için korgeneral Mustafa Muğlalı başkanlığında bir askerî mahkeme kuruldu. (31 Aralık). Sıkıyönetim ilân edilen illerle Antalya'da 2.200 kişi tevkif edildi. Çünkü bilindiği gibi antalya'da da belediye seçimini Serbest Fırka kazanmış, sonradan seçim iptal edilince karışıklık çıkmıştı.

Nakşibendi şeyhi Esad Efendi ile oğlu İstanbul Erenköy'den, Menemen Askeri Hastanesi imamlığından emekli Laz İbrahim Efendi Manisa'dan, v.b. alınarak getirilir. 15 Ocak 1931 günü duruşmalar başlar. 3 Şubat 1931 günü de idam cezası verilen 53 masumdan 28'i ipe çekilir. Şeyh Esad Efendi ise duruşmalar sırasında vefat etmiştir. Verilen bir sürü ağır ceza mahkûmiyeti de işin cabası...

Bu hâdise vesilesiyle, Mustafa Kemal'in postası olan Hamiz Özdemir'in anlattığına göre, o günlerde o havalide ne kadar hoca varsa hepsi toplatılmıştı.

Hamiz Özdemir, "Menemen Hadisesi Atatürk'ü çok kızdırmıştı. Ne kadar hoca varsa hepsini topladılar. Bismillah diyeni topladılar" ifâdesini kullanıyordu. (25 Aralık 1988, Zaman)

YAHUDİ NEDEN İDAM EDİLDİ?

BU asılan 28 kişi ve tevkif edilen diğerlerinin kâhir bir ekseriyeti gerçekten mâsumdu. Hâdiseyle uzaktan yakından bir alâkaları yoktu. Ama karar çok önceden verilmişti. Gerek Mustafa Kemal, gerekse diğerleri tarafından, hâdiseye halkın karıştığı ve bunun şumûllü olduğu ısrarla belirtilmişti. Birbirlerini çekemeyen insanların yaptıkları ihbarlar sâyesinde nice suçsuz insan tevkif edilmişti.

Menemen hâdisesini dükkânından takip eden berber Mehmet Yetimoğlu,

bütün kabahatin Kubilay'da olduğunu kaydettikten sonra, Zaman gazetesinin kendisiyle yaptığı mülâkatta, "Menemen'in bu konuda zerre kadar kusuru yok. Demircililerin, ayrıca Manisalı çocukların Menemen'le ne ilgisi var? Sonra onlar Şeriattan ne anlarlar?" dedikten sonra, müşterileri arasında bulunan bir Yahudinin de bu vesile ile idam edildiğine dikkat çekiyor ve ekliyordu: "Bunun Şeriatla ne ilgisi var?"

Suçsuz yere idamlar olduğunu bildiren Yetimoğlu, bakın daha başka neler diyor:

"Birbirinin düşmanları hep rakiplerini suçladılar. Musevinin bir iticaret işiyle arası bozuk olan başka Yahudiyi 'Bu da onlarla beraber' diye şikâyet ediyor. Adamı astılar. Suçu da ip vermek.

"Mahkeme reisi Mustafa Muğlalı'yı da çok taş etmiştim. Esrarkeşler ne derse inanmışlardı. Birbirinin hasmı olanlar gidip, 'Bu da şeriat istiyor' diyor. Ona inanıyorlar. İftira edilen gidiyor, eden kalıyor. Valla görseydiniz o zaman belki 400-500 kişi vardı. O, onu, o, onu, İstanbul'dan Konya'dan şurdan burdan, ne ilgisi vardı o insanların, Konya'da Yıldızlar sülâlesi varmış onlar da çok çektiler.

RASİH KAPLAN— Halkın Serbest Fırkaya tevecctih etmesi, Halk Fırkası mensuplarını bir payli ürkütmüştü. Serbest Fırka kendisini feshetmesine rağmen, Antalya mebusu olan Rasih Kaplan, "Serbestçileri tevkif etmek lâzımdır" diyor.

ASILAN SUÇSUZLAR

"FAHRETTİN Paşa gelmişti Vasıf Çınar'la beraber. Gazozcu da o zaman geldi gördüğünü söyledi. Götürdüler sonra bıraktılar, iki gün sonra tekrar aldılar. 'Madem gördün niye haber vermedin' diye ipe taktılar."

O zamanlar kendisi hakkında da tahkikat açıldığını söyleyen Berber Yetimoğlu, gördüklerini anlatmadığını, yoksa kendisini de götüreceklerini söylüyordu. Bir kaç kişinin de konuşmasını bilmeden asıldığına temas ediyordu:

"Hatırladıklarım Harputlu bir Mehmet Bey vardı. 24 sene ceza yedi, öldü sonra. Onun hiçbir suçu yok. Kendi halinde ihtiyar bir adamdı. Cezası dolmadan öldü.

"Bozalan köyünde kaldıkları evin sahibinin oğlunu tam asacakları zaman kelepçeyi kırıp kaçmış. Fakat açıkgöz değilmiş. 15 gün sonra yakalayıp astılar. Ne suçu var çocuğun? Evlerine misafir olmuşlar, onlarla beraber hareket etmemiş ki. İşte kaçıp hududu atlasaydı kurtulurdu, ama açıkgöz değilmiş.

"Çıtaklı Mehmet Süleyman vardı. Oğlu Ali var hayatta, mezarcı Ali. Halbuki bu Süleyman beyden birşey istesen vallahi vermez, o kadar cimri bir insandı. Şimdi bu, birine bir işten dolayı kefil olmuş. İyilik etmiş yedemin olarak bir şey vermiş, para vermiş yani. Adama zamanı gelince parayı ödeyemiyor, her akşam içmeye başlıyor. Ve Süleyman Bey'e faiz teklif ediyor, Süleyman bey, 'ben faizci adam değilim' diyerek parasını isteyip, bu iş de bu hale gelince borçlu adam gidip 'Süleyman da şeriat istiyor' diye şikâyet etti, iftira attı. Esrarkeşlere sigara verdiğini söyledi, götürdüler. Yeni Sinema'nın önündeki Türbede astılar. Musevi üçüncü ipteydi, Süleyman efendi türbe önünde sıra sıra istasyona kadar darağaçları geceden hazırlanmıştı. Yol üzerinde kasten... Aman aman, aman Yarabbi ne günlerdi. İpte asılı olarak iki gün kaldılar, bir gün sabahtan akşama kadar, ertesi gün öğleden sonra kaldırdılar. Sonra hepsini birden kazdıkları çukura, yıkanmadan etmeden, elbiseleriyle beraber hepsini oraya attılar. Yığıldı böyle üstüste cenazeler. Akıl alacak iş değil.

BİR YÖNLENDİREN VARDI

"GAZOZCU vardı, hadiseyi gördüğünü söylüyordu. Nene lâzım, onu da astılar."

Yetimoğlu, gerçekten enteresan noktalara temas ediyordu. Bu hâdisenin beş altı esrarkeşin işi olmadığını da belirterek şunları söylüyordu:

"Efendim bunlara bir şey yapan, ikna eden yönlendiren var, ama o sır gizli belli olmadı. Vardır, vardır, bir yönlendiren olmaz mı? İmkânı mı var? Ama bu Manisa'dan biri var, Menemenli değil. Hatta o iki çocuğun babaları gidip diyorlar, 'bizim çocuğumuzu arayın' diye. Hiç aldırış etmiyorlar. Eğer tahkikat yapsalardı esrarkeşleri Bozalan köyünde yakalayacaklardı. Hiçbir kötülüğe meydan verilmeden hadise önlenmiş olacaktı. Ama maalesef jandarma komutanının da kabahati var. Gerekli ilgiyi göstermediği için." (27 Aralık 1988)

"Nedense, bu hususta tahkikatı yapanlar ve asılsız ihbarları değerlendirenler, meselenin şeriat yönüne dikkat çekmeye çalışırlarken, esrar içilmesine dikkat çekmiyorlardı. Nail Papatya'nın belirttiği gibi, saldırganların esrar kullandığının bilinmesine rağmen şeriat isteklerinin ciddiye alınması gerçekten bir tezat teşkil ediyordu. Çünkü İslâm'da esrar gibi, afyon gibi uyuşturucular kesinlikle haramdır." (a.g.g., 28 Aralık 1988)

"Aynı yazar, Mehdi Mehmet'in üzerinde tüfek olduğunun söylendiğini, Mustafa Kemal başkanlığındaki Çankaya toplantısında İnönü'nün, Kubilay'ın tabanca ile vurulduğunu söylediğini belirterek, "Kubilay halk arasında bulunan görevli birisi tarafından vurulmuştur "diyerek, işin başka bir yönüne dikkat çekmektedir. Yazar, Kubilay'ın başının da bu Mehmet tarafından kesilmediğini ifade ediyor." (a.g.g., 29 Aralık 1989)

MENEMEN'DE YENİLENEN SEÇİM

İŞİN enteresan taraflarından birisi de, darağaçlarının kurulmasından sadece iki gün sonra Menemen'de yeniden belediye başkanlığı seçimi yaptırılması ve Halk Fırkası namzedinin kazandırılmasıdır. 6 Şubat 1931 tarihli Milliyet'in, "Menemen'de belediye intihabı yapıldı. Herkes reyini Halk Fırkasına verdi" şeklinde yazdığını belirten Mustafa Kaplan'ın İrtica Dosyası kitabındaki şu ifâdelerle mevzuyu noktalayalım:

"Milletle dalga geçmek diye buna denirdi. Demek bütün mesele bu idi. Belediye reisliği Serbest Fırkadan, yani 78 gün önce kendisini feshetden partiden alınmıştı.

"Giritli bir ailenin çocuğu olan , Türkiye'ye gelince babası tarafından evde Rumca konuşması yasaklanan Mustafa Fehmi Kubilay isimli yedek subay, yine bir Giritli olan Derviş Mehmet isimli esrarkeşe öldürtülüyor. Maksat da, Serbes Fırkaya teveccüh eden insanlara bir gözdağı vermek.

"Peki, suçsuz yere idam edilen Müslümanların hakkı ne olacak? Onların ne günahı vardı? Bunun hesabı tarihe mi gömülecek?

MEHMET YETİMOĞLU— Menemen'de berberlik yapıyordu. Hâdisenin şahitlerinden. Birbirlerini çekeme yenlerin ihbarlarda bulunduklarını kaydediyor. Berber Mehmet, bazı insanları hâdiseyi haber vermedikleri için astıklarını da ifâde ediyor.

"Askerî mahkemenin başkanı Muğlalı, delirerek ölmek suretiyle dünyada bir ibret teşkil etmişti. Ama, ya diğer tertipçiler?

"Kubilay'ın hanımı Fatma Vedide Ersüz, Menemen hâdisesinin Müslümanlar aleyhine kullanılması üzerine, ölmeden önce şöyle demişti:

" 'Ben eşimin katledilmesi olayından sonra bu menfur olayı genelleştirerek Menemenlileri de, din adamlarını da hakir gösterenlerden yana değilim.' (Kelebek, 19 Aralık 1982)" (A.g.e., s.110-111)

İÇİNDEKİLER

Türkiye İslâm Cumhuriyeti Nasıl Laik Hale Geldi 9
12 Eylül'den Sonra Atatürk'ü Dindar Gösterme Gayretleri 10
Mustafa Kemal Paşa İttihad-ı İslâm Taraftarı Gibiydi 16
Mustafa Kemal Ne Demişti, Ne Oldu? 23
Mustafa Kemal Halifeyi Kurtaracağız Diyordu 26
Paşa Görevden Azledilince Padişaha Cevaben Nasıl bir Tel Çekti 31
M. Kemal Efendi, Vahidüddin'i Nasıl Hain İlan Etti? 35
Bediüzzaman'ın Tesbitleri 39
Bediüzzaman Ankara'dan Niye Ayrıldı? 44
Atatürk Balıkesir'de 50
Kâzım Karabekir Paşa Ne Anlatıyor? 53
Hilafeti Kaldırma Pazarlığı 56
Cumhuriyet Laik Olarak Kurulmadı 70
Dine Karşı Hareketler Tasvip Ediliyor 76
Türkiye'de İlk Defa Kafatasını Kim Ölçtürdü? 78
Harf Değişikliği Dini Hedef Aldı 89
Tek Parti Camileri Bile Satışa Çıkardı 96
12 Eylül İdaresi Ayasofya'daki Ezanı Susturdu 98
CHP Camileri Haraç-Mezat Satarak CHP Binası ve Depo Yaptı 101
Atatürk'e Göre Dindarlar Mussolini ile İşbirliği Yapacaktı 105
Köy Enstitüleri Neyi Hedefledi? 111
Bir Kısım Atatürkçüler Onu İlah Olarak Tanıttı 115
Hilafetin Kalkması Kimlere Yaradı? 129
Atatürk'ün Sofrasında Kur'ân Üzerine Münakaşa 133

T. Bonguoğlu İle Atatürk Üzerine 135
Dünden Bugüne Cami Aleyhtarlığı 139
1930'lerden Türkiye'deki Eğitim 151
İnkârcı Bir Nesil Yetiştiriliyordu 164
Kafatası Irkçılığı Ders Kitaplarına Girmişti 185
Çok Partili Siyasi Hayat Çirkin Gösteriliyor 199
Lozan'daki Gizli Anlaşma 201
Kur'ân'dan Kaynaklanan Hukuk Sistemine Tenkit 210
Türkçe Kur'ân 215
Mısırlılar, Hititler, Sümerler Hep Türk İdi 226
Atatürk "Ebedi Şef", İnönü İse Milli Şef İlan Edildi 243
Köy Enstitüleri'nde Ateist Düşünce hakim Olmuştu 245
İmam-Hatip Okulları Açılıyor 248
Ezan-ı Muhammedî Okunuyor 249
Hürriyet Devri 250
İhtilal Devri 251
Resmi Tarihçiler Padişahları Deli, Ayyaş ve Savsak Diye Gösteriyordu 257
TDK Dini Eğitime Karşı Oluyor 260
Kur'ân Kurslarının Akıbeti 269
İmam-Hatip Liselerindeki Fıkıh Dersinde Atatürk Anlatılacaktı 276
Atatürk Tevfik Fikret'e Hayranlık Duyuyordu 285
Tarih-i Kadim Akif-Fikret Kavgasına Sebep Oldu 302
Atcizm'in Bayraktarı Abdullah Cevdet 321
Damızlık Erkek Getirmek İstiyordu 329
Dinin Nüfusunu Kırmak İstiyordu 337
Yunus Nadi. 341
Yunus Nadi'nin Dindarlığı 344
Serbest Fırka Denemesi 357
Sipariş Usulü Milletvekili 372
Zirvedeki Danışıklı Dövüş 385
İnönü'nün Öfkesi 385
İzmir'deki Hadiseler 388
CHF İktidarı Çatırdıyor 393
SCF Lehine Oy Verecekler Sandığa Yaklaştırılmadı 403
Fesih ve Sonrası 412
Menemen Hadisesi 417
Hadise Tertip Eseri 436
Alınan Kararlar Nelerdi? 446
Hocaları Topladılar 449
Asılan Suçsuzlar 450